

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

PERSPECTIVE ALE SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII ÎN EUROPA

*SESIUNEA ANUALĂ DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
- 19-20 NOIEMBRIE 2009, BUCUREȘTI -
Volumul 4*

*Coordonator
dr. Constantin MOȘTOFLEI*

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI, 2009

Comitet științific:

Dr. Grigore ALEXANDRESCU

Dr. Gheorghe VĂDUVA

Dr. Nicolae DOLGHIN

Dr. Alexandra ȘARCINSCHI

Dr. Cristian BĂHNĂREANU

COPYRIGHT: Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării sursei

- Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor.

ISBN : 978-973-663-792-6 (online)

CUPRINS

PERIOADA POST-CONFLICT ȘI IMPLICAȚIILE EI ASUPRA SOLUȚIONĂRII LEGALE ȘI DURABILE A DIFERENDELOR INTERNE ȘI INTERNAȚIONALE <i>Florentin Adrian ILIE</i>	11
INTERVENȚIA MILITARĂ, SOLUȚIA EXTREMĂ DE REALIZARE A OBIECTIVELOR DE SECURITATE <i>Florentin Adrian ILIE</i>	17
DELIMITĂRI CONCEPTUALE ALE ACȚIUNILOR TERORISTE IZOLATE SAU ÎNDREPTATE CĂTRE DEMNITARI <i>Cornel IONESCU</i>	22
TEORII ALE RELAȚIILOR CIVILI-MILITARI <i>Ovidiu MIHALACHE</i>	28
SECURITATEA ÎN MEDIUL GLOBAL DE LUCRU <i>Valentin MITOCARU</i>	34
CARACTERISTICILE OPERAȚIEI ÎNTRUNITE ÎN CONTEXT NAȚIONAL <i>Silviu Gabriel MOLDOVEANU</i>	42
COMPORTAMENTUL “HAOTIC” ȘI ORGANIZAȚIILE TERORISTE – PROVOCĂRI PENTRU APĂRARE <i>Marina MUSCAN</i>	51
O INTERPRETARE PARADIGMATICĂ A PROCESĂRILOR DE TIP IDEOLOGIC <i>Marinel-Adi MUSTAȚĂ</i>	59
ASPECTE PRIVIND CONCEPTUL DE CRIMĂ ORGANIZATĂ <i>Alin PAHONȚU</i> <i>Sorin MIHAI</i>	65
IMPLICAȚIILE CONFLICTULUI INTERETNIC TURCO - KURD ASUPRA SECURITĂȚII ÎN ORIENTUL MIJLOCIU <i>Ioan Nicolae PETRAȘUC</i> <i>Cosmina COVATARIU</i>	74

SECURITATEA INDIVIDULUI CA PURTĂTOR DE INFORMAȚII <i>Dr. Marius PETRESCU</i> <i>Mioara BRABOVEANU</i>	82
SECURITATEA INFORMAȚIILOR PENTRU MEDIUL DE AFACERI <i>Dr. Marius PETRESCU</i> <i>Dr. Neculae NĂBĂRJOIU</i>	89
VULNERABILITĂȚILE INFRASTRUCTURII CRITICE A SISTEMELOR DE ALIMENTARE CU APĂ <i>Lăcrămioara Mariana PETRIU</i>	95
GLOBALISMUL AMERICAN - O NOUĂ POLITICĂ DE SECURITATE <i>Ciprian POPESCU</i>	109
ROMÂNIA – UN IMPORTANT PILON DE SECURITATE AL UNIUNII EUROPENE ÎN ACTUALUL CONTEXT AL RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE <i>Ciprian POPESCU</i>	116
ROMÂNIA – O ANALIZĂ CLASICĂ A PUTERII NAȚIONALE <i>Marius PRICOPI</i>	124
PRINCIPALELE CARACTERISTICI ALE DEZVOLTĂRII RURALE LA NIVEL NAȚIONAL ȘI EUROPEAN <i>Adrian Emanuil SEMCU</i>	132
MIȘCĂRILE SEPARATISTE DIN TRANSCAUCAZIA, SURSE DE CONFLICT ȘI INSTABILITATE ALE RELAȚIILOR POLITICO-MILITARE ÎN ESTUL MĂRII NEGRE <i>Dr. Ion STAN</i>	142
EVOLUȚIA CONCEPTULUI DE „SECURITATE NAȚIONALĂ” <i>Maria STOICOVICI</i>	152
MANIFESTĂRI ALE RĂZBOIULUI INFORMAȚIONAL LA ADRESA ROMÂNIEI <i>Alexandru TATU</i>	160
RAPORTURI ECOGEOTEHNOPATOGENE ÎN MEDIUL BIOTIC, TENDINȚE ȘI INTERFERENȚE <i>Dr. Constantin TEODORESCU</i> <i>Victor JALO</i> <i>Dr. Marius ARGHIRESCU</i> <i>Dr. Ion IONESCU</i>	168

RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA TERORISMULUI. REALITATE, PREZENT ȘI PERSPECTIVE	
<i>Teodor Dragoș TROANȚĂ REBELEȘ</i>	176
BIOMETRIA, LIBERTATEA UMANĂ ȘI DEMNITATEA UMANĂ, LA ÎNCE- PUTUL SECOLULUI XXI	
<i>Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU</i>	186
THE „GREAT BALKANISM” INTO THE XXIST CENTURY: A POSITIVE CULTURAL PERSPECTIVE	
<i>Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU</i>	216
LUPTA ÎMPOTRIVA CORUPȚIEI LA NIVELUL UE	
<i>Constantin PARASCHIVU Cristina Maria APETROAIE</i>	230
MANAGEMENTUL ADECVAT AL RISCURILOR PREMISĂ ESENȚIALĂ A EFICIENTIZĂRII ACTULUI MANAGERIAL MILITAR	
<i>Ștefan-Gheorghe ÎMPĂRATU Gheorghe COTIUGĂ Marius-Gabriel TOMOIALĂ</i>	239
CAPABILITĂȚI DE CONDUCERE ȘI RESPONSABILITATEA ACTULUI DECIZIONAL	
<i>Lucian ISPAS</i>	245
TRANSFORMAREA EUROPEANĂ ȘI EUROATLANTICĂ A ZONELOR SECURITĂȚII. CONSECINȚE PENTRU UCRAINA	
<i>Andryi VOLOȘIN</i>	252
MANAGEMENTUL RISCURILOR DE SECURITATE ÎN DOMENIUL INFOR- MAȚIILOR CLASIFICATE – EFICIENTIZAREA PROCESELOR DE ANALIZĂ ȘI EVALUARE	
<i>Marian BACȘIȘ</i>	264
DETERITORIALIZAREA – CONDIȚIA CULTURALĂ A GLOBALIZĂRII	
<i>Cristina Maria BANCIU</i>	281
NOUL MEDIU DE SECURITATE – PROVOCĂRI CONTEMPORANE LA ADRESA NATO. O ANALIZĂ CONSTRUCTIVISTĂ	
<i>Dr. Bogdan ȘTEFANACHI</i>	284
MANAGEMENTUL STRATEGIC MILITAR ȘI SECURITATEA NAȚIONALĂ	
<i>Dr. Mihaela HOARĂ</i>	295

**TEHNICILE DE ANALIZĂ STRATEGICĂ ȘI COMPETITIVĂ A RISCURILOR
– PARTE DETERMINANTĂ A MANAGEMENTULUI RISCULUI INTEGRAT**
Dr. Mihaela HOARĂ..... 302

CRIZELE POLITICO- MILITARE CONTEMPORANE
Dr. Vasile BOGDAN 307

**O PROVOCARE PENTRU SECURITATEA ȘI APĂRAREA EUROPEI: CAZUL
IRANULUI**
Dr. Florin DIACONU..... 314

**SOCIETATEA CUNOAȘTERII ȘI INFRASTRUCTURA INFORMAȚIONALĂ
ÎN ETAPA ACTUALĂ**
Dr. Marin DUMITRU
Ana-Maria-Raluca DUMITRU..... 324

**LEGITIMITATEA MIJLOACELOR PAȘNICE ȘI MILITARE DE REZOLVARE
A CRIZELOR CONTEMPORANE**
Anelis-Vanina ISTRĂTESCU 348

**GESTIONAREA CRIZELOR DIN MEDIUL INTERNAȚIONAL DE SECURI-
TATE FĂRĂ IMPLICAREA COMPONENTEI MILITARE**
Iulian MĂRGĂRIT..... 365

CONSIDERAȚII PRIVIND SECURITATEA PSIHOLAGICĂ A INDIVIDULUI
Nicușor MOLDOVAN
Amelia-Mariana MOLDOVAN 368

**CRIZA ȘI CONFLICTUL ARMAT. DETERMINĂRI ȘI INTERDEPENDENȚE
ALE CHELTUIELILOR MILITARE CU ECONOMIILE ȚĂRILOR**
Noris NICA 378

**RECONFIGURAREA TERORISMULUI EUROPEAN? BASCII, REBELII
KOSOVARI ȘI MODELUL MUJAHEDINILOR**
Dr. Anghel ANDREESCU
Dr. Nicolae RADU
Dr. Sorin LĂZĂRESCU 393

**TERORISM VS. GLOBALIZARE. PRETEXT AL MARILOR PUTERI PENTRU
RECONFIGURAREA ZONELOR DE INFLUENȚĂ?**
Dr. Nicolae RADU
Dan FRUNZETI..... 402

<i>ECONOMIC SECURITY. ORGANIC DIMENSION OF NATIONAL SECURITY</i> <i>Petre-Marius ROTARU</i>	411
<i>NOI PARADIGME ALE PĂCII ȘI RĂZBOIULUI</i> <i>Sorin Marius MIHALACHE</i>	417
<i>IMPLEMENTAREA POLITICII MONETARE ÎN ROMÂNIA, COMPARATIV CU ZONA EURO</i> <i>Antonel LUNGU</i>	421
<i>INDEX DE AUTORI</i>	468

***SECȚIUNEA 4:
PROVOCĂRI PENTRU APĂRARE***

PERIOADA POST-CONFLICT ȘI IMPLICAȚIILE EI ASUPRA SOLUȚIONĂRII LEGALE ȘI DURABILE A DIFERENDELOR INTERNE ȘI INTERNAȚIONALE

Florentin Adrian ILIE*

The main idea underlying the current research is that any analysis of the post conflict period needs to take into account the three stages of a conflict: the pre-conflict context, the conflict per se and the post- conflict stage.

Thus, an exhaustive and concrete investigation of the post-conflict setting involves highlighting the interdependence between the aforementioned dimensions.

Therefore, any efforts towards identifying a legal and durable solution to a conflict have to be based on previous pre-conflict endeavours to legally comply with the United Nations Charter and other international regulations of conflicts.

Hence, our hypothesis is that a breach of international legal framework for conflicts in the pre-conflict and conflict periods perpetuates in the post-conflict period as well. Furthermore, conflict illegality is sanctioned by all international actors and that adds further difficulty to finding durable solutions for conflicts.

Analiza perioadei post-conflict trebuie realizată, în opinia noastră în ansamblul declanșării, desfășurării și soluționării conflictului, pentru a-i fi foarte exact înțelese importanța și conținutul, extrem de complex, derivate din realitatea că această etapă este esențială pentru viitorul actorilor implicați dar și pentru zona în care s-au produs tensiunile care au condus la folosirea forței armate. Pornim de la faptul că întreaga desfășurare a unui conflict trebuie privită ca un proces complex, cu cel puțin trei componente principale: perioada pre-conflict, conflictul propriu-zis și perioada post-conflict.

Pentru rigoarea științifică a demersului nostru științific, considerăm necesară o precizare terminologică, respectiv de ce folosim noțiunea conflict și nu război. Motivele sunt multiple dar dintre ele ne vom referi numai la două, după părerea noastră, cu mai multă relevanță: aria de cuprindere mai mare a conflictului față de război și sugerarea ideii că nu orice conflict conduce la război, pe când reciproca este perfect valabilă, respectiv războiul este totdeauna un conflict de cea mai mare intensitate.

Pornind de la această considerație, în locul atât de cunoscutei formulări perioada inițială a războiului vom folosi în mod constant pe aceea de perioadă pre-conflict și în aceeași logică vom utiliza sintagmele conflictul propriu-zis și perioada post-conflict.

Din respect față de opinii care nu se suprapun celor avansate de noi, privitoare la periodizarea conflictelor, prezentăm în sinteză și unele aparținând unor renumiți specialiști, care identifică următoarele etape:

Escaladarea când tensiunea dintre părțile care se confruntă este maximă.

* Căpitan de justiție militară, doctorand, Direcția pentru relația cu Parlamentul și asistență juridică

Posibilitatea apariției conflictului violent este mare. Un motiv principal al escaladării conflictului este agresivitatea argumentelor, indivizii tind să-și suspende discursul și acțiunea rațională înlocuindu-le cu acțiuni iraționale chiar violente.

De-escaladarea conflictului și rezolvarea conflictului sunt două etape convergente, ambele au ca scop obținerea unei situații de calm și cooperare intermediare de soluțiile raționale imaginate.

În comunicarea noastră, aceste două etape (de-escaladarea conflictului și rezolvarea conflictului), vor fi analizate unitar, respectiv ca perioada post-conflict, care în înțelesul conferit de evoluțiile din ultimele decenii are menirea esențială de instalarea unei noi realități, complet diferită de cea existentă la declanșarea violențelor, ea fiind cauza acutizării tensiunilor până la stadiul de conflict armat.

Apreciem că pentru a putea studia concret și într-o manieră exhaustivă perioada post-conflict, trebuie în primul rând relevată interdependența celor trei componente menționate anterior.

În aceste circumstanțe, rezultă că pentru a putea rezolva legal și durabil un conflict, se impune îndreptarea atenției și către celelalte perioade ale acestuia. În acest sens, se impune ca perioada pre-conflict să fie dedicată, în principal, atingerii parametrilor legali care să asigure, din punct de vedere juridic, conformarea cu regulile internaționale în materie, în special cu dispozițiile Cartei Națiunilor Unite¹, care în capitolul VII „Acțiunea în caz de amenințări împotriva păcii, de încălcări ale păcii și de acte de agresiune”, articolele 39-45, dintre care prezentăm:

„Articolul 39

Consiliul de Securitate va constata existența unei amenințări împotriva păcii, a unei încălcări a păcii sau a unui act de agresiune și va face recomandări ori va hotărî ce măsuri vor fi luate, în conformitate cu Articolele 41 și 42, pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale.

Articolul 41

Consiliul de Securitate poate hotărî ce măsuri, care nu implică folosirea forței armate, trebuie luate spre a se da urmare hotărârilor sale și poate cere Membrilor Națiunilor Unite să aplice aceste măsuri. Ele pot să cuprindă întreruperea totală sau parțială a relațiilor economice și a comunicațiilor feroviare, maritime, aeriene, poștale, telegrafice, prin radio și a altor mijloace de comunicație, precum și ruperea relațiilor diplomatice.

Articolul 42

În cazul în care Consiliul de Securitate va socoti că măsurile prevăzute în Articolul 41 nu ar fi adecvate ori că s-au dovedit a nu fi adecvate, el poate întreprinde, cu forțele aeriene, navale sau terestre, orice acțiune pe care o consideră necesară pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale. Această acțiune poate cuprinde demonstrații, măsuri de blocadă și alte operațiuni executate de forțe aeriene, maritime sau terestre ale Membrilor Națiunilor Unite.”

În acord cu acestea, în condițiile în care prevederile internaționale nu sunt respectate, nu se mai poate vorbi despre legalitatea derulării conflictului propriu-zis și, cu atât mai puțin a perioadelor pre și post-conflict. Mai mult, ilegalitatea unui

¹ http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/carta_natiunilor_unite/

conflict va fi sancționată și respinsă de toți actorii internaționali ceea ce face imposibilă soluționare durabilă a unui conflict.

Una dintre concluziile cele mai importante ale ultimelor confruntări, este prelungirea, uneori exagerată, a duratei perioadei post-conflict. Dintre multele explicații care pot fi găsite, noi ne vom opri asupra imposibilității epuizării resurselor în timpul de regulă foarte scurt al confruntării militare propriu-zise. Partea însemnată de resurse rămasă neconsumată, este folosită, uneori mai violent decât în timpul războiului propriu-zis, în perioada post-conflict. Expresivă în acest sens este situația din Irak, unde după puținele luni de război, au urmat ani de confruntare iar desfășurarea lor este în curs. Deci neconsumarea resurselor de toate categoriile (umane, materiale, propagandistice etc.) este unul dintre motivele prelungirii excesive a perioadei post-conflict, care la rândul ei solicită în mod obiectiv intervenția organismelor internaționale prin misiuni multinaționale în spațiile respective.

Un alt aspect semnificativ al conflictelor contemporane, este schimbarea raportului spațiu - timp în sensul că spațiul din care vin forțele s-a mărit enorm (fiind intercontinental) iar cel în care se desfășoară acțiunile militare s-a micșorat vizibil (Kosovo, Irak, Afganistan) concomitent cu scurtarea perioadei războiului propriu-zis însoțită de prelungirea celei post-conflict.

Deosebit de relevantă este asimetria acțiunilor militare manifestată pe multiple planuri, asimetrie care nu constituie o noutate, dar care mai mult decât în alte etape istorice, a căpătat nuanțe și manifestări cu consecințe directe asupra modului de reacție a comunității internaționale, inclusiv, sau în primul rând, prin operații multinaționale, pentru că asimetria se manifestă pe scară largă în perioada post-conflict, conducând în mod automat la prelungirea acesteia.

Una dintre consecințele nemijlocite ale prelungirii excesive a perioadei post-conflict este intervenția promptă și oportună a comunității internaționale. Principalele organizații (ONU, OSCE, UE) au reacționat prin intermediul NATO sau a unor coaliții declanșându-se s-au declanșat multe acțiuni care prin modul de concepere, constituire a grupărilor de forțe, ducerea nemijlocita a războiului, durata perioadei post-conflict erau fără precedent și care au condus la necesitatea operațiilor multinaționale de pace cu toate variantele lor (impunere, menținere, construcția păcii etc.).

Perioada post-conflict s-a modificat esențial atât în conținut dar și ca durată, în urma declanșării și amplificării războiului antiterorist, consecință directă a schimbării de profunzime a modului de ducere a acțiunilor, cu un inamic aflat peste tot și nicăieri, foarte greu de identificat și cuantificat, care recurge la procedee atipice de luptă și care nu respectă prevederile dreptului internațional și legile și principiile luptei armate. Reacția firească la asemenea mod de acțiune este adoptarea propriilor metode la noua situație, concomitent cu grija fata de populația civilă, de menținerea mediului înconjurător în parametrii ceruți, de perpetuarea vieții în respectiva zonă și de asigurarea drepturilor omului fără de care democrația și pacea care vor să fie promovate nu sunt posibile. Lupta de stradă, pentru fiecare clădire sau adăpost, tunel, canal etc., se desfășoară în condiții inegale și în mod deosebit din cauza că teroriștii cunosc foarte bine terenul și au o poziție diferită față de viața omului considerată valoare supremă în concepția Alianței și supusă disprețului adversarului. În context

simțim nevoia să pledăm pentru legalitatea intervențiilor NATO, citând unul dintre participanții la Summitul de la București², din 2-4 aprilie 2008, care în mod justificat se întreba: “Trăim într-o lume în care modelul clasic de agresiune, cea împotriva căreia a fost gândit articolul 5 al Tratatului Atlanticului de Nord, pare de neconceput. Care mai este astăzi relevanța articolului 5?” și oferea următorul răspuns: “Articolul 5 înseamnă solidaritate; înseamnă angajamentul de a acționa împreună pentru a răspunde oricărei amenințări care îi afectează pe membrii Alianței. Amenințarea sovietică din timpul Războiului Rece era atât de masivă și de copleșitoare, încât erau vizați la unison toți membrii NATO. În lumea de astăzi nu numai că avem riscuri diferite, dar există și amenințări care afectează selectiv, mai mult pe unii membri decât pe alții. Tocmai de aceea angajamentul politic și solidaritatea sunt esențiale”. Apoi: Ce reprezintă NATO astăzi și ce ar trebui să devină?” Răspunsul autorului: „Ori de câte ori recitesc Tratatul Atlanticului de Nord sunt uimit de cât de bine a supraviețuit trecerii timpului. Rămâne încă un document suficient de modern. Și are un mesaj clar: NATO înseamnă capacitatea colectivă de a ne apăra valorile, interesele și teritoriul împotriva oricărei potențiale amenințări. Dacă acestea se schimbă, trebuie să modificăm modul în care ne apărăm împotriva lor. Însă filozofia și principiile fondatoare ale NATO rămân intacte.”

Am prezentat doar câteva dintre motivele prelungirii semnificative a perioadei post-conflict însă în opinia noastră, cel mai important argument îl constituie ampla acțiune, conjugată, a tuturor factorilor responsabili pentru pacea Planetei, în vederea soluționării legale și durabile a diferendelor interne și internaționale, creând astfel condițiile necesare pentru dezvoltarea normală și democratică a tuturor celor implicați în conflict. Toate măsurile luate pentru revenirea la o situație normală sunt incluse în reconstrucția post-conflict (post-conflict reconstruction), care, în opinia aproape identică a multor specialiști cuprinde cinci domenii esențiale:

1. asigurarea securității (inclusiv în privința funcțiilor militare și de poliție);
2. furnizarea serviciilor esențiale (de exemplu, apă, electricitate și asistență medicală);
3. crearea structurilor politice (de exemplu, elaborarea unei constituții și sistemul electoral);
4. crearea unei infrastructuri economice;
5. facilitarea reconcilierii între grupurile care s-au aflat anterior în conflict.

Analizând cu atenție aceste domenii, constatăm că în fiecare dintre ele sunt necesare reglementări juridice deosebit de ferme pentru ca timpul necesar instalării normalității în zona de conflict să fie cât mai scurt. Este de înțeles că din cauza conflictului, toate compartimentele vieții sociale sunt afectate, până la a le face imposibilă funcționalitatea, cu consecințe directe și grave asupra populației din spațiul nemijlocit al conflictului, dar și din întreaga zonă în care el s-a produs. Se susține de către unii reputați cercetători că:”Înainte ultimului deceniu al secolului trecut, puțini au anticipat că reconstrucția post-conflict va deveni una dintre cele mai serioase și de lungă durată provocări ale angajamentelor militare post Război Rece.

² Ronald Asmus, Director executiv al Centrului de Studii Transatlantice din cadrul German Marshall Fund (Bruxelles). <http://www.revista22.ro/reinventarea-nato-4456.html>

Activitatea de planificare și de instruire, precum și cunoștințele celor implicați în acestea, erau modeste. Această lipsă de pregătire a condus la eșecul statelor și al organizațiilor internaționale în încercarea de a edifica națiuni, iar în unele cazuri, eforturile lor au produs chiar înrăutățirea crizelor.”³

Este interesantă poziția Băncii Mondiale, care definește reconstrucția post-conflict drept „sprijinul pentru tranziția de la conflict la pace, prin intermediul reconstruirii cadrului socio-economic al țării”. Această orientare este împărtășită și de alte organisme internaționale, pentru că ea vizează amplul proces de trecere cât mai repede posibil și fără convulsii de la stare conflictuală la cea de pace. Una dintre problemele cele mai complicate care se ridică în acest sens, este cine să fie responsabil de această extrem de amplă acțiune, pentru că s-a ajuns la concluzia că ea este de regulă insuficient de coerentă, printre altele și din motive care țin de dificultatea coordonării ei și a punerii sub autoritatea unui singur organism internațional. Aceste considerente i-au condus pe mulți analiști la concluzia că varianta optimă ar fi ca NATO, care a fost implicată în faza conflictului propriu-zis, să fie responsabilă și pentru vasta acțiune a reconstrucției post-conflict (RPC). Dintre multele și competentele opinii exprimate în acest sens, cu care suntem de acord fără rezerve ne-am oprit asupra aceleia formulate de Manjana Milkoreit, citată mai sus, care susține că „Există multe întrebări în privința mediilor post-conflict, cum ar fi cele referitoare la cine ar trebui să-și asume responsabilitatea din punct de vedere financiar, legal și moral. Dar foarte puțini au în vedere un aspect: lumea ar trebui să fie mai bine pregătită să se angajeze în reconstrucției post-conflict. Conflictele din Irak și Afganistan nu numai că au subliniat nevoia unei abordări comprehensive a RPC, ci au atras într-un mod fără precedent atenția politică asupra acestui domeniu. Acest fapt oferă ocazia pentru realizarea unei schimbări majore la nivel instituțional. NATO ar putea reprezenta cheia pentru rezolvarea acestei provocări aparent de durată.

De ce? Deoarece Alianța deține deja o expertiză unică în privința stabilizării militare. Aceasta se implică de asemenea și în sfera civil-politică, unde pășește însă cu atenție pe un teren aproape necunoscut. NATO ar trebui să devină un expert în domeniul reconstrucției civile în aceeași măsură în care este deja în domeniul stabilizării militare.

În pofida poziției NATO, un efort internațional de a crea capacități PCR mai solide ar trebui să se concentreze asupra transformării NATO în organizația internațională de reconstrucție, prin asumarea de către Alianță a rolului principal în cadrul unei rețele RPC de parteneriate globale cu state ne-membre și organizații regionale și internaționale.

RPC solicită o combinație de expertiză militară și civilă, dar nicio organizație nu deține ambele capacități. Crearea unei interfețe reale în cadrul cooperării între personalul militar și cel civil constituie o provocare semnificativă din punct de vedere cultural și al coordonării. NATO este organizația cea mai potrivită în vederea

³ Manjana Milkoreit directorul Centrului pentru Afaceri Strategice și Globale în cadrul Grupului pentru Politica Publică – un nou think tank din Berlin. (<http://www.nato.int/docu/review/2007/issue3/romanian/opinion.html>).

îndeplinirii acestei sarcini”⁴ Autoarea aduce în sprijinul opiniei sale patru consistente argumente:

- a) experiența dobândită de NATO;
- b) abordarea civil-militară în cadrul practicilor NATO, folosind expertiza și capacitățile civile și militare;
- c) capacitatea NATO de a realiza comunicarea și planificarea comună între numeroasele entități militare, civile, religioase, etc.;
- d) redefinirea scopurilor și misiunilor Alianței și posibilitatea acțiunii sale la nivel global.

Corelând principalele concluzii rezultate din lecțiile învățate cu creșterea permanentă a complexității situației post-conflict, ne exprimăm acordul fără rezerve la această abordare, considerând-o cea mai funcțională dintre toate cele exprimate și experimentate până acum.

Concluzia majoră a comunicării noastre este că soluționarea legală și durabilă a complexelor probleme din perioada post-conflict este una dintre cele mai ample acțiuni din toată desfășurarea conflictului și că la îndeplinirea ei sunt chemate să participe toate organismele internaționale, iar pentru a asigura coerență și eficiență, responsabilitatea principală ar trebui să fie a NATO.

Bibliografie:

- [1]. [http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/carta_natiunilor_unite./](http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/carta_natiunilor_unite/)
- [2]. <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue3/romanian/opinion.html>.
- [3]. <http://www.revista22.ro/reinventarea-nato-4456.html>.
- [4]. NATO Summit - Praga, 21-22 November 2002.
- [5]. NATO Summit – Istanbul, 28-29 June 2004.
- [6]. NATO Summit - Riga, 28-29 November 2006.
- [7]. NATO Summit – Bucharest, 2-4 April 2008.

⁴ Manjana Milkoreit directorul Centrului pentru Afaceri Strategice și Globale în cadrul Grupului pentru Politica Publică – un nou think tank din Berlin. <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue3/romanian/opinion.html>).

INTERVENȚIA MILITARĂ, SOLUȚIA EXTREMĂ DE REALIZARE A OBIECTIVELOR DE SECURITATE

Florentin Adrian ILIE*

The evolution of the international environment after World War II is tightly connected to the adoption of the United Nations Charter in 1945.

This international treaty is considered the most important in the field of international peace and security regulations. From its very first articles the Charter prohibits the use of force, threats or warfare that violate state territorial integrity or political independence and that come in contradiction with United Nations principles.

However, Chapter VII allows the United Nations Council to establish the existence of any threat to peace, or act of aggression and to take nonmilitary action to restore international peace and security. If the latter fails, then the Council may take military action by deploying air force, naval and terrestrial armed forces of the UN members.

Consequently, the question that we aim to address is whether national security objectives justify the use of military intervention. If it does, then we further need to focus on whether the military intervention can take place regardless of international regulations or in accordance with the decisions of international institutions and alongside with their efforts towards securing peace and stability.

Creșterea permanentă a complexității relațiilor internaționale, urmare a dificultății predictibilității evoluțiilor pe toate planurile și în mod deosebit a modului cum trebuie realizate obiectivele de securitate atât la nivel național cât și global, ridică serioase probleme referitoare la conținutul și interpretarea regulilor referitoare la folosirea forței în relațiile dintre state, unul dintre principiile fundamentale ale dreptului internațional și ale construcției juridice în general, care reprezintă rezultatul evoluției normative și istorice a societății omenesci. Prin această aserțiune, dorim să sugerăm că preocuparea pentru această problemă esențială a relațiilor dintre state, nu este nouă, ea însoțind în fapt, permanent ampla acțiune de identificare a modalităților de a se crea condițiile realizării unor relații durabile între comunitățile umane, între state în primul rând, fără a se recurge la folosirea forței, care este urmată de grave deteriorări a situației din diferite zone geografice, iar uneori de pe întreaga planetă.

Nu ne-am propus ca în comunicarea noastră științifică să facem un istoric al acestui principiu de drept internațional, dar pentru mai buna sa poziționare într-un context mai larg, vom face și câteva trimiteri de ordin cronologic. Nu putem trece peste contribuțiile la ideea excluderii războiului, ale juristului olandez Hugo Grotius (1583-1645), în celebra sa lucrare “De jure belli ac pacis” publicată la Paris în 1625 (în care își propune trei scopuri: să întemeieze concluziile pe argumentele cele mai evidente cu putință, să pună într-o anumită ordine problemele tratate și să deosebească lucrurile ce pot părea asemănătoare), din care rezultă fără echivoc incompatibilitatea războiului cu o viață normală la nivelul indivizilor și statelor.

Primele tentative de eliminare a războiului ca mijloc de reglementare a

* Căpitan de justiție militară, doctorand, Direcția pentru relația cu Parlamentul și asistență juridică

diferențelor dintre state și de impunere a mijloacelor pașnice au avut loc către sfârșitul secolului al XIX-lea. Conferințele de la Haga din 1899 și 1907, reunite sub auspiciile “păcii, dezarmării și arbitrajului” conțin numai recomandarea de a se folosi mijloace pașnice în soluționarea diferendelor internaționale. Pactul Societății Națiunilor, intrat în vigoare la 10 ianuarie 1920, își propunea, printre principalele sale scopuri, pe acela de a veghea la menținerea păcii și de a oferi un cadru instituțional al organizării societății internaționale în vederea evitării războaielor.

Cu toate aceste preocupări, până în perioada de după primul război mondial recurgerea la forța armată în relațiile dintre state a constituit un act licit. Războiul era considerat ca un mijloc legitim pentru rezolvarea diferendelor internaționale, existând în acest sens un drept de a recurge la război (jus ad bellum). Conceptul de jus ad bellum implică, alături de dreptul de a recurge la război, și dreptul învingătorului de a impune statului învins condițiile sale la încheierea păcii. El avea, totodată, drept consecință tratarea nediferențiată a participanților la conflictul armat, conceptele de agresiune, agresor și victimă a agresiunii, cu implicațiile politice și juridice pe care le presupun acesta, apărând mai târziu.

Urmările catastrofale ale celor două războaie mondiale, au condus la o nouă abordare a folosirii forței privind rezolvarea diferendelor dintre state și în realizarea obiectivelor de securitate națională.

Evoluția societății internaționale după cele de al doilea război mondial este strâns și direct legată de adoptarea, în anul 1945, a Cartei Națiunilor Unite.

Acest tratat internațional, considerat și la acest cel mai important în materia asigurării păcii și securității internaționale interzice, încă din primele prevederi războiul, precum și amenințarea cu forța sau la folosirea acesteia fie împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite.

Cu toate acestea, capitolul VII din tratatul menționat, acțiunile folosite în caz de amenințări împotriva păcii, de încălcări ale păcii și de acte de agresiune. Astfel, în cazul în care Consiliul de Securitate va socoti că măsurile de soluționare pașnică nu ar fi adecvate ori că s-au dovedit a nu fi adecvate, acesta poate întreprinde, cu forțe aeriene, navale sau terestre, orice acțiune pe care o consideră necesară pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale. Această acțiune poate cuprinde demonstrații măsurii de blocadă și alte operațiuni executate de forțe aeriene, maritime sau terestre ale Membrilor Națiunilor Unite.

În acest context, se ridică întrebarea dacă obiectivele de securitate națională pot conduce la utilizarea intervenției militare independent de deciziile organismelor internaționale sau doar în baza și alături de acestea. Răspunsul este fără echivoc și anume că numai deciziile organismelor internaționale constituie baza recurgerii la utilizarea forței armate, în caz contrar se ajunge la grave încălcări ale independenței și suveranității statelor vizate de intervenția militară. În acest sens, poate fi prezentată acțiunea Irakului asupra statului Kuweit din 1990, care situată în mod evident și sfidător în afara dreptului internațional, a condus la o energică ripostă a comunității internaționale.

În cele mai multe studii privitoare la modul de aplicare a prevederilor Cartei Națiunilor Unite, se evocă, uneori excesiv, articolele 39-42, de unde s-ar putea trage

concluzia incorectă că ONU ar sta pasivă până la acutizarea maximă a tensiunilor și pentru a înlătura pericolul unei astfel de înțelegere, aducem în discuție articolul 34 care arată: „Consiliul de Securitate poate ancheta orice diferend sau orice situație care ar putea duce la fricțiuni internaționale sau ar putea da naștere unui diferend, în scopul de a stabili dacă prelungirea diferendului sau situației ar putea pune în primejdie menținerea păcii și securității internaționale.”

În opinia noastră, acest articol evidențiază caracterul activ și de prevenire a situațiilor care să ajungă în stadiul violent, iar autorizarea folosirii forței armate (articolele 41-42), este situația extremă, când toate demersurile și mijloacele au eșuat.

Tot în acest context, credem că este necesară evocarea și analiza articolului 51 din Cartă, privitor la autoapărare, respectiv : “Nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va aduce atingere dreptului inerent de autoapărare individuală sau colectivă în cazul în care se produce un atac armat împotriva unui Membru al Națiunilor Unite, până când Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. Măsurile luate de Membri în exercitarea acestui drept de autoapărare vor fi aduse imediat la cunoștința Consiliului de Securitate și nu vor afecta în nici un fel puterea și îndatorirea Consiliului de Securitate, în temeiul prezentei Carte, de a întreprinde oricând acțiunile pe care le va socoti necesare pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale.”

Considerăm deosebit de important acest articol pentru comunicarea noastră, deoarece el oferă cadrul unei discuții mai largi privind prezervarea obiectivelor de securitate națională, prin riposta de maximă violență, la un atac în raport cu care, statul victimă are dreptul legitim la autoapărare.

Pentru a aduce și alte argumente ale respectării Cartei Națiunilor Unite, subliniem faptul că prevederile despre afirmarea și consolidarea principiului nerecurgerii la folosirea forței și a amenințării cu forța, se regăsesc și în Actele Constitutive ale altor foruri internaționale, precum: Organizația Statelor Americane, Uniunea Africană, Liga Arabă, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est, Organizația GUAM, Organizația pentru Cooperare de la Shanghai.

Documentele ulterioare Cartei Națiunilor Unite, au dezvoltat prevederile acesteia, în raport cu evoluțiile de pe scena internațională, iar dintre acestea enumerăm: Declarația Adunării Generale a O.N.U. asupra principiilor de drept internațional cu privire la relațiile prietenești și de colaborare între state în conformitate cu Carta O.N.U., adoptată prin Rezoluția 2625/1970; Actul final de la Helsinki 1975; Carta Drepturilor și Îndatoririlor pentru Securitate și Cooperare în Europa, Paris 1990.

În aceste documente, s-a pornit de la faptul că principiile fundamentale ale dreptului internațional sunt principii cu un grad maxim de abstractizare și generalizare cu aplicare universală și având valoare imperativă, ele apărând valorile fundamentale ale relațiilor dintre subiectele dreptului internațional, care au ca principale caracteristici: universalitate; grad mare de abstractizare și generalizare; interdependența dintre aceste principii; apărarea valorilor fundamentale, având o importanță deosebită pentru omenească; inexistența ierarhizării între actele de drept.

În documentele menționate¹ s-au formulat următoarele principii fundamentale:

1. Principiul egalității suverane a statelor;
2. Principiul autodeterminării;
3. Principiul neamestecului în treburile interne ale altor state;
4. Principiul nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forță;
5. Principiul rezolvării prin mijloace pasnice a diferendelor internaționale;
6. Principiul cooperării între state;
7. Principiul îndeplinirii cu bunăcredință a obligațiilor internaționale asumate în Carta O.N.U.;
8. Principiul inviolabilității frontierelor;
9. Principiul integrității teritoriale a statelor;
10. Principiul respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Potrivit acestor principii, obiectivele de securitate, se pot îndeplini, fără recurgerea la forța militară, dar cu condiția esențială ca ele să fie respectate, or istoria mai recentă, dar și mai îndepărtată, a demonstrat că sunt frecvente cazurile de încălcare brutală a lor și atunci, se ajunge, fără ca statul respectiv să o dorească, la intervenția militară, privită ca soluție extremă, utilizată atunci când toate celelalte demersuri au eșuat.

Considerăm esențială pentru asigurarea caracterului științific și ancorarea în noua realitate a lumii contemporane, sublinierea că NATO, în rândul membrilor cărora se află și România, prin Tratatul de la Washington, a modificat fundamental abordarea obiectivelor de securitate și în acest sens, insistăm pe faptul că de fiecare dată, Alianța și-a afirmat deplina încredere în Carta Națiunilor Unite. Deosebit de semnificativă în acest sens, este Declarația Summitului NATO² de la București, în al cărei prim articol se spune:

„Noi, șefii de stat și de guvern ai țărilor membre ale Alianței Nord-Atlantice, ne-am întâlnit astăzi pentru a extinde Alianța și pentru a întări în continuare capacitatea noastră de a răspunde actualelor și noilor amenințări de securitate specifice secolului XXI. Am evaluat progresele semnificative pe care le-am făcut în ultimii ani pentru transformarea NATO, convenind că acesta este un proces care trebuie să continue. Recunoscând valoarea durabilă a legăturii transatlantice și a NATO ca for esențial de consultări pe tema securității între Europa și America de Nord, ne-am reafirmat solidaritatea și coeziunea, precum și angajamentul asupra viziunii comune și valorilor democratice pe care le împărtășim, cuprinse în Tratatul de la Washington. Principiul indivizibilității securității aliate este fundamental. O apărare colectivă solidă a populațiilor, teritoriului și forțelor noastre este scopul central al Alianței și rămâne sarcina de securitate cea mai importantă pe care o avem. Ne reiterăm încrederea în obiectivele și principiile Cartei Națiunilor Unite.”

Pornind de la realitatea că obiectivele de securitate pot fi grav afectate de terorism, în aceeași Declarație³, la articolul 15, se afirmă: „Condamnăm în cei mai puternici termeni toate actele de terorism, oricare ar fi motivația lor sau modul de manifestare. Națiunile noastre rămân hotărâte să lupte împotriva acestui flagel, individual și colectiv, atât timp cât este necesar și în conformitate cu dreptul internațional și principiile Națiunilor Unite. Teroriștii utilizează o varietate de arme

¹ <http://www.preferatele.com/docs/drept/3/principiile-fundamen1.php>

² http://www.summitbucharest.ro/ro/doc_201.html

³ idem

convenționale și tactici, inclusiv tactici asimetrice și pot încerca să folosească arme de distrugere în masă pentru a amenința pacea și securitatea internațională. Acordăm o importanță deosebită protecției populațiilor, teritoriilor, infrastructurii și forțelor noastre împotriva consecințelor unor atacuri teroriste.”

Utilizarea de către NATO, a forței armate împotriva terorismului, după tragicele evenimente din 11 Septembrie 2001, este un exemplu al modului cum, în situații extreme, se poate recurge la intervenția militară, pentru realizarea obiectivelor de securitate ale fiecărui membru al Alianței.

Prezența României cu trupe în teatrele de operații alături de aliați este dovada cea mai convingătoare a îndeplinirii angajamentelor asumate, dar și a modului de realizare a obiectivelor de securitate, prin folosirea, ca ultimă soluție, a forței armate.

Bibliografie:

- [1]. **Tratatul Nord-Atlantic**, Washington DC, 4 Aprilie 1949, accesat la http://www.mae.ro/poze_editare/TRATATUL%20NORD-ATLANTIC.pdf.
- [2]. http://www.summitbucharest.ro/ro/doc_201.html.
- [3]. <http://www.preferatele.com/docs/drept/3/principiile-fundamen1.php>.
- [4]. <http://www.revista22.ro/reinventarea-nato-4456.html>.
- [5]. NATO Summit - Praga, 21-22 November 2002.
- [6]. NATO Summit – Istanbul, 28-29 June 2004.
- [7]. NATO Summit - Riga, 28-29 November 2006.
- [8]. NATO Summit – Bucharest, 2-4 April 2008.

DELIMITĂRI CONCEPTUALE ALE ACȚIUNILOR TERORISTE IZOLATE SAU ÎNDREPTATE CĂTRE DEMNITARI

Cornel IONESCU*

According to the Dictionary of Military and Associated Terms, terrorism represents the calculated use of unlawful violence or threat of unlawful violence to inculcate fear, intended to coerce or to intimidate governments or societies in the pursuit of goals that are generally political, religious, or ideological. "Terror" comes from a Latin word meaning "to frighten", and terrorism is often recognizable by the following key criteria: violence, psychological impact and fear, political goals, deliberate targeting of non-combatants and unlawfulness or illegitimacy. Ever since people have started associating themselves in groups, there was almost always an individual who desired to eliminate the leader of the group. The reasons for committing an assassination vary, but frequent ones are based on political and revolutionary causes, economic motives, ideology and tribal/ethnic rivalry. In the National Security Strategy of Romania, terrorism is considered one of the most important threats to national safety.

Conform *Dicționarului de Termeni Militari*¹, editat de Ministerul Apărării al Statelor Unite, *terorismul* este definit ca „utilizarea intenționată a violenței nelegitime sau a amenințării cu o formă de violență nelegitimă pentru de a inocula teamă, aceasta având scopul de a constrânge sau de a intimida guverne sau chiar societăți întregi, urmărind atingerea țelurilor care sunt, în general, de natură politică, religioasă sau ideologică. *Măsurile de combatere a terorismului* reprezintă acțiunile întreprinse pentru contracararea terorismului la nivelul întregului spectru al amenințării; acestea pot fi încadrate în două clase. *Antiterorismul* este alcătuit din măsuri defensive folosite pentru a reduce vulnerabilitatea individuală sau teritorială la acte teroriste, printr-un răspuns limitat al forțelor civile și militare locale. *Contraterorismul* se bazează pe operațiuni ce includ măsurile ofensive luate pentru a preveni, împiedica și contracara acțiunile teroriste.

Totuși, cuvântul *terrorism* are o încărcătură emoțională și politică distinctă, elaborarea unei definiții precise și unanim acceptate devenind extrem de dificilă. Un studiu realizat de Armata Statelor Unite ale Americii în 1988 a arătat că, până la acea dată, fuseseră folosite mai mult de 100 de definiții pentru acest termen.² De asemenea, conceptul este și el extrem de controversat, întrucât este deseori utilizat de către diferite state pentru a scoate în afara legii anumiți oponenți politici sau externi, și pentru a-și legitima propriile acțiuni prin care induc asupra acestora teroare. Astfel, terorismul a fost practicat de o gamă largă de partide politice (de stânga sau de dreapta), de grupuri naționaliste, religioase, revoluționare și chiar de guvernele desemnate.

* Colonel, Serviciul de Protecție și Pază, doctorand în științe militare și informații în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”

¹ US Department of Defense (19 August 2009), Joint Publication 1-02 Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*.

² Dr. Jeffrey Record, *Bounding the Global War on Terrorism*.

Din punct de vedere *etimologic*, cuvântul provine din latinescul *terror*, care înseamnă „a înspăimânta”. *Terror cimbricus* a reprezentat o stare de panică și pericol în Roma antică rezultată în urma atacurilor întreprinse de luptătorii tribului Cimbri în anul 105 î.Hr. Iacobinii au invocat acest precedent când au impus Regimul Terorii în timpul Revoluției Franceze. După plecarea de la putere a Iacobinilor, cuvântul terorist a devenit un termen ofensator, cu conotații negative. Deși Regimul Terorii a fost instaurat de guvern, în zilele noastre „terorismul” se referă de obicei la omorârea unor persoane nevinovate de către un grup independent în așa fel încât să creeze un spectacol media. De asemenea, termenul a fost utilizat chiar și de Serghei Neceaev, care spunea despre sine că este un „terorist”³. Neceaev, „superbul tânăr fanatic”, după cum îl numea Bakunin, a scris „Catehismul revoluționarului” - reprezentând statutul organizației rusești „Răzbumarea poporului” (înființată în anul 1870). Scopul acestei organizații a fost formulat astfel: „Cauza noastră este înfricoșătoare, desăvârșită, universală și necruțătoare... Să ne unim cu brutele și criminalii - singurii și adevărații revoluționari din Rusia.” Primul om ucis de organizația lui Neceaev a fost chiar unul dintre membrii fondatori care a îndrăznit să critice conducerea organizației. Orice critică era interzisă. Neceaev plănuia o împărțire inechitabilă a omenirii: „O zecime din omenire se bucura de libertatea personală și are drepturi nelimitate asupra celorlalte nouă zecimi care trebuie să-si piardă personalitatea și să devină un fel de turmă.”

În noiembrie 2004, un raport al Consiliului de Securitate al ONU descria terorismul ca orice acțiune „ce are ca scop producerea morții sau a vătămării corporale grave a civililor sau a non-combatanților cu scopul de a intimida populația sau de a constrânge guvernul sau o organizație internațională să întreprindă o anumită acțiune sau, din contră, să îl împiedice pe acesta în anumite demersuri.”

Majoritatea definițiilor scot în evidență următoarele criterii-cheie: țintă, obiective, motive, făptași și legitimitatea/legalitatea acțiunii. De asemenea, o manifestare teroristă este în general urmată de o declarație a actorului principal.

➤ **Violența** - conform lui Walter Laqueur, membru al Centrului pentru Studii Strategice și Internaționale, „singura caracteristică a terorismului asupra căreia s-a convenit este aceea că terorismul implică violență și amenințări cu acte de violență.” Totuși, aceasta nu poate da definiția fenomenului, întrucât există multe acțiuni de tip violent care nu sunt considerate a fi teroriste: războiul, revoltele, crima organizată, sau orice formă de atac criminal.

➤ **Impactul psihologic și teama creată** - atacul are loc astfel încât severitatea și durata impactului psihologic să atingă cote cât mai înalte. Fiecare act terorist este un „spectacol” proiectat să aibă un impact puternic asupra unui public foarte larg. Teroriștii atacă adesea simboluri naționale pentru a-și arăta puterea și pentru a încerca să destabilizeze rădăcinile ideologice ale țării sau ale societății împotriva căreia luptă, putând ajunge să afecteze negativ imaginea guvernului, crescând totodată prestigiul grupării teroriste respective.

³ Crenshaw, Martha, *Terrorism in Context*, Penn State University Press, University Park, PA, 1995, p. 77

➤ Atacul cu scopuri politice - este elementul comun al multor dintre actele teroriste. Terorismul se poate transforma într-o tactică politică, cum ar fi trimiterea de scrisori oficiale sau protestele, tactică folosită de activiști când aceștia consideră că niciun alt mijloc nu va putea avea un efect mai puternic în direcția schimbărilor pe care și le doresc. Dorința schimbării este atât de mare încât un eventual eșec este văzut ca o consecință mai gravă chiar decât moartea unor civili. Această situație este întâlnită mai ales când terorismul și credința religioasă sunt interrelaționate. Carsten Bockstette, membru al Centrului pentru Studii Europene de Securitate „George C. Marshall”, oferă o definiție ce cuprinde elementele-cheie constitutive: „Terorismul este definit ca o violență de tip politic într-un conflict asimetric care are ca scop inducerea terorii și a temerilor psihice prin victimizarea violentă și distrugerea unor ținte non-combatante (câteodată, figuri simbolice). Astfel de acțiuni sunt menite să trimită un mesaj din partea unor organizații ilicite, clandestine. Țelul terorismului este de a exploata mijloacele de informare în masă pentru a atinge volumul maxim de publicitate posibil, publicitate utilizată, de fapt, ca un amplificator de forță, influențând astfel publicul-țintă cu scopul final de a obține îndeplinirea planurilor politice pe termen scurt și mediu, și, eventual, a celor pe termen lung care vizează încheierea conflictului, cu rezultatele scontate.”⁴

➤ Atacul intenționat asupra non-comatanților - natura distinctă a terorismului este caracterizată de vizarea civililor drept ținte. Mai exact, intenția criminală este arătată atunci când copii, mame și oameni în vârstă sunt vătămați sau chiar uciși, cu toate că aceștia nu reprezintă o amenințare, ei fiind, în schimb, simboluri, instrumente, ființe corupte, reprezentanți ai unei societăți pe care teroriștii își doresc să o anihileze.

➤ Lipsa legitimității și ilegalitatea - anumite definiții oficiale (mai ales guvernamentale) precizează și acest criteriu pentru a permite diferențierea între acțiuni autorizate de către un guvern (așadar, „legitime”) și acțiuni întreprinse de către alți actori, individuali sau care fac parte dintr-un grup. Aplicând acest criteriu, s-ar putea considera că anumite atacuri militare (de exemplu, bombardamentele asupra unui oraș) nu ar reprezenta acte de terorism dacă ar fi autorizate de către o forță guvernamentală. Astfel, această clasificare devine problematică și nu este unanim acceptată, deoarece neagă existența *terorismului de stat*, și presupune, pentru decelare, situarea implicată într-o anumită zonă a conflictului, în funcție de perspectiva unuia dintre guvernele implicate.

Din momentul în care oamenii au început să se asocieze în grupuri și să accepte un conducător unic, a existat întotdeauna cineva care - pentru un motiv oarecare - a dorit înlocuirea acestuia. Actul de asasinat politic este atât de strâns legat de evenimentele istorice, încât este greu să discernem dacă asasinatele au urmat cursul istoriei sau invers. În multe situații, ele au reprezentat importante puncte de inflexiune. De pildă, asasinarea lui Iulius Cesar în anul 44 î.Hr. a accelerat declinul Imperiului Roman. Luptele politice care au urmat după moartea împăratului au marcat începutul destrămării Imperiului. Având în vedere că s-a utilizat o gamă

⁴ Bockstette, Carsten, "Jihadist Terrorist Use of Strategic Communication Management Techniques". George C. Marshall Center Occasional Paper Series, 2008.

extrem de largă de metode de asasinare a conducătorilor, măsurile de siguranță pentru protecția acestora au devenit din ce în ce mai stricte, dar s-au transformat cu timpul în adevărate surse de inspirație pentru mijloace inedite de atac menite să evite măsurile respective.

De exemplu, în 1560, Carol al II-lea al Franței a fost asasinat prin îmbibarea paginilor unor cărți cu otravă. Aceasta a făcut ca paginile să se lipească unele de celelalte. În momentul în care Carol și-a înmuiat degetele pe limbă ca să poată întoarce paginile, s-a otrăvit încetul cu încetul. Ulterior, practic fiecare casă regală avea un degustător a cărui sarcină era aceea de a supraveghea personal modul în care erau pregătite bucatele regale. Deși asasinatul ca instrument de soluționare a unor probleme politice a fost dezaprobat în general de majoritatea persoanelor, în timpul războiului a devenit o activitate acceptată. Încercările de asasinat împotriva lui Adolf Hitler în cursul celui de-al Doilea Război Mondial au fost privite în mod favorabil de către Aliați. La rândul său, Hitler avea la dispoziție o unitate de elită formată din ucigași bine instruiți, care i-au deschis drumul spre putere. Moartea lui Dollfuss, cancelar austriac, în 1934, precum și a altor figuri politice ale vremii au fost atribuite acestei unități de elită hitleriste.

Politica guvernului american cu privire la asasinat este prevăzută în Ordinul Nr. 12333, semnat de președintele Ronald Regan în 1981. „Salariații sau reprezentanții guvernului SUA nu au dreptul să participe la asasinat sau să se asocieze în vederea participării la organizarea sau desfășurarea unor asasinat”. Totuși, pe timp de război, liderii sunt ținte legitime, prin faptul că prin eliminarea lor se destabilizează structura de comandă a armatei inamice și pentru că se dorește slăbirea capacității de atac și ripostă a inamicului. De aceea, „vizarea” lui Saddam Hussein în cadrul Operațiunii „Furtună în Deșert” nu a reprezentat o încălcare a prevederilor legale.

Motivele planificării unor asasinat sunt multiple. Astfel, cauzele pot fi **politice sau revoluționare**, când grupări sau persoane fanatice au ca țintă guvernul, deoarece îl consideră a fi la originea represiunii, a nedreptății, a persecuțiilor, dorindu-și, firește, schimbarea acestuia. Astăzi, majoritatea guvernelor din țările recunoscute au cel puțin un grup de disidenți care consideră că printr-o lovitură de stat își pot îndeplini scopurile. Primul ministru israelian Yitzhak Rabin a fost asasinat în timp ce părăsea un miting pentru pace, la primăria din Tel Aviv. Rabin a fost împușcat de aproape de către Yigal Amir, membru al unei grupări (EYAL) care se opune cu vehemență procesului de pace din Orientul Mijlociu.

Cauzele economice constau în general în faptul că liderii aflați la putere pot crea anumite condiții care pun în pericol securitatea financiară a unor indivizi sau grupări. Atentatul împotriva fostului Ministru de Externe SUA George Schultz, în august 1988, în Bolivia, s-a datorat implicării sale în programul de combatere a drogurilor, finanțat de ambele țări. Numeroși oficiali ai guvernului columbian au fost asasinați de către rețelele traficantilor de droguri, pentru că politicile publice erau îndreptate în sensul eradicării traficului de droguri.

Există însă și **cauze ideologice sau rivalitate etnică/tribală**, asasinul fiind convins că victima pune în pericol principiile pe care el le consideră a fi de o importanță vitală. Atentatele determinate de rivalitatea tribală se datorează adesea

luptelor etnice din cadrul grupărilor care încearcă să preia controlul asupra teritoriului pe care locuiesc. Președintele Burundi-ului, Melchior Ndadaye, a fost asasinat cel mai probabil deoarece întreprinde eforturi importante pentru a echilibra componența etnică a armatei între triburile Hutu și, respectiv, Tutsi.

Totuși, asasinatele pot fi puse în practică și de către **mercernari**. În 1932, s-a încercat asasinarea lui Benito Mussolini. Atacatorul a recunoscut ulterior ca o facțiune antifascistă din Italia îi oferise suma de 50.000 de dolari dacă ar fi reușit să îlucidă.

Capacitatea de a identifica o amenințare care vizează oficialitatea protejată și de a o îndepărta trebuie să fie prioritară în cadrul unor acțiuni de prevenire și combatere a terorismului pentru protecția demnitarilor. Echipa de securitate și liderul său trebuie să fie capabili să comunice, să acumuleze, să gestioneze și să proceseze o cantitate mare de informații, în interiorul echipei, dar și cu alte agenții implicate în misiune. Dacă un act vătămător este iminent sau a fost deja inițiat, prima îndatorire a personalului este să protejeze și să evacueze demnitarul către o zonă sigură. Dacă nu se reușește evitarea amenințării, responsabilitatea ofițerului poate fi aceea de a o neutraliza în conformitate cu politicile de securitate ale ONU.

După cum precizează și *Manualul de protecție și pază* al Departamentului de Pregătire și Dezvoltare, din cadrul Serviciului de Securitate și Siguranță al ONU, principalul obiectiv al ofițerului responsabil și al echipei pe protecție pe care o conduce este siguranța personalității/demnitarului. Acesta trebuie să fie întotdeauna protejat de eventuale incidente vătămătoare, atacuri sau încercări de intimidare, fie că sunt cauzate de incidente intenționate ori din cauza unor neglijențe. Personalul trebuie să alcătuiască o veritabilă barieră care să protejeze și, mai mult, să poată preveni un atac sau să îl împiedice să devină un atac reușit pentru forța inamică. Astăzi, serviciile de informații speciale, informații externe, de telecomunicații speciale sunt de o importanță capitală pentru întreaga echipa de protecție.

Combaterea terorismului poate fi definită ca: „totalitatea acțiunilor întreprinse de către guverne pentru a contracara pericolul, incluzând măsurile speciale inițiate de structurile militare, de organele de ordine și de profesioniștii pe linie de pază și protecție pentru reducerea probabilității unui atac împotriva unui obiectiv.” De asemenea, aceste măsuri mai cuprind și „acțiunile întreprinse ca ripostă la un eveniment, mergând de la folosirea unei echipe tactice într-o situație de luări de ostatici, până la bombardarea teritoriului unei țări care patronează o anumită acțiune sau un anumit grup.”⁵ Din punct de vedere strategic, măsurile de contracarare a terorismului sunt puse în aplicare respectând o anumită cronologie tactică. Astfel, primul stadiu al acestor acțiuni presupune abordarea nivelului politico-diplomatic (negocieri, schimburi în relațiile diplomatice, sancțiuni, opțiuni militare), cel de-al doilea stadiu cuprinde măsurile antiteroriste întreprinse pentru a face față pericolului (analiza stării de pericol prin culegerea de informații, studierea punctelor vulnerabile etc. și protecția obiectivelor și a demnitarilor - siguranța acțiunilor, a personalului și siguranța fizică), iar al treilea stadiu este cel al reacțiilor tactice (atât acțiuni

⁵ Gl. div. (r) dr. Arădăvoaice Gh, **Terorism, Antiterorism, Contraterorism**, Editura ANTET, 1997, p. 130.

antiteroriste, cât și acțiuni contrateroriste - reacții tactice, negocieri în problema ostaticilor, lovituri de răspuns etc.)⁶

În Strategia de Securitate Națională a României, terorismul este inclus printre principalele amenințări la adresa securității naționale, combaterea factorilor de risc generați de evoluția fenomenului terorist internațional și de influențele acestuia asupra stării de securitate a țării noastre fiind un obiectiv esențial. Varianta adoptată de către Parlamentul României la 18 decembrie 2001 subliniază că *terorismul internațional se manifestă într-o formă acută fără precedent, prefigurând efecte multiple asupra securității statelor și stabilității internaționale în general. În contextul în care constatăm o creștere a gradului de complexitate și de impredictibilitate al terorismului internațional, va trebui ca măsurile interne de management al crizelor să fie mai bine coordonate, sub cerința asigurării operative și eficiente a participării țării noastre la eforturile internaționale de combatere a acestor amenințări. România își afirmă disponibilitatea de a participa, alături de comunitatea internațională la lupta împotriva terorismului internațional și va dispune în permanență constituirea mijloacelor adecvate pentru combaterea acestuia.*⁷

Bibliografie:

- [1]. US Department of Defense (19 August 2009), Joint Publication 1-02 Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*.
- [2]. RECORD, Jeffrey dr. *Bounding the Global War on Terrorism*, Decembrie, 2003, http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2003/record_bounding.pdf.
- [3]. CRENSHAW, Martha, **Terrorism in Context**, Penn State University Press, University Park, PA, 1995.
- [4]. BOCKSTETTE, Carsten, **Jihadist Terrorist Use of Strategic Communication Management Techniques**, George C. Marshall Center Occasional Paper Series, 2008.
- [5]. ARĂDĂVOAICE, Gh, gl. div. (r) dr., **Terorism, Antiterorism, Contraterorism**, Editura ANTET, 1997.
- [6]. ANTIPA, Maricel, col. dr., **Securitatea și terorismul. Prevenirea și combaterea acțiunilor extremist-teroriste pe teritoriul României. Tendințe și perspective la început de mileniu**, Editura Celsius, București, 2004.
- [7]. ARĂDĂVOAICE, Gh., gl. div. (r) dr., CRĂINICEANU, Iulian, gl. bg., NIȚĂ, Dan, lt.col. dr., **Amenințări, vulnerabilități și riscuri la adresa demnitarilor**, Editura ANTET.

⁶ Ibidem, pp. 134-137

⁷ Hotărârea Parlamentului României nr. 36 din 18 decembrie 2001 privind adoptarea Strategiei de Securitate Națională a României, publicată în Monitorul Oficial nr. 822 din 20 decembrie 2001.

TEORII ALE RELAȚIILOR CIVILI MILITARI

Ovidiu MIHALACHE*

Having a separate ethos, a specific culture, different mentalities, the military system has all the characteristics of a different social system apart from the social system (country, nation and people) which it serves. Although it develops a separate "conscience", to have a status of equilibrium, the military system cannot be fully the independent, apart from the national social and political system. And it's this equilibrium which is difficult to be obtained because the normal distribution of power between the civil authorities and the military system is permanently under the pressure of one's or the other's poles of power. The way of looking at the civil-military relations was always influenced by certain subjective and objective variables dealing with economical, political and social factors, tradition, history or geopolitical issues. Furthermore the way of dealing with the civil-military relations begins with the type of influence the military or the civilians have on the political decisions in the field of defence, security policies, homeland security, including exclusive civilian policies. The civil-military relations continue to be an current agenda issue, either being the adepts of the idealistic theories (the heroic Armed Forces and the sovereign nation) or we see it as a employer-employee relation (the modernist theories) or even as a social partnership (the realistic theories)

Relația civili-militari este o relație numai între liderii politici și cei militari? Sau și între societatea civilă și cea militară? Căci, în timp ce societatea militară trebuie să urmeze regulile impuse de liderii militari (în relaționarea cu societatea civilă) societatea civilă nu are nici o interdicție în a urma alte reguli, altele decât cele impuse de liderii politici.

Mai mult, societatea militară este un integrum comportamental, de la liderii de top până la cel mai mic element tactic, soldatul. Pe când, lumea civilă se compune dintr-o sumă eterogenă de constituenți dintre care, într-adevăr, cel mai vizibil este elementul decizional, factorul politic. În sens invers, dacă lumea militară percepe lumea politică drept principal partener de discuție și caută să găsească o balanță într-o comunicare în ambele direcții, lumea politică percepe acest "establishment" militar ca pe unul din nenumărații săi "subordonați". De aici și una din cele mai importante caracteristici ale relației civili-militari în orice societate de tip democratic: dialogul inegal.

Dificultatea definirii unei relații optime dintre civili și militari constă în două aspecte: pe de o parte conceptualizarea difuză a rolului militarilor (ca indivizi) în societate iar pe de altă parte percepția publică despre rolul armatelor naționale.

1. Factori determinanți ai relațiilor civili-militari:

Definirea factorilor care influențează funcționarea relației civili militari nu numai că este foarte dificilă dar reprezintă și un domeniu sensibil îndeobște datorită faptului că ea pendulează în zona politică mai mult decât în zona cu adevărat „civilă”. Cert este că aceștia pot fi împărțiți în factori **exogeni** (care țin mai mult de

* Căpitan comandor (r.) lector universitar inginer

condiționări externe) și **endogeni** (care țin mai mult de percepții interne, interese, culturi politice, tradiții și sisteme de valori). Dintre aceștia vom analiza doar trei și anume: relevanța provocărilor la adresa siguranței naționale, diferențele culturale dintre cultura politică și cea militară și viziunea asupra controlului democratic asupra forțelor armate.

1.1. Relevanța provocărilor la adresa siguranței naționale

Stabilizarea mediului de securitate european prin căderea Cortinei de Fier și integrarea statelor est-europene în structurile euro-atlantice au determinat, fără doar și poate, o anumită relaxare, nu neapărat a politicilor de securitate, cât, mai ales, a preocupărilor față de status-ul sistemului militar. O armată poate fi, în orice moment al existenței sale, în trei situații majore: crize, pace și război. Este evident că subiectivismul clasei politice va face ca atenția acesteia să se îndrepte cu pregnanță către armată doar în situații de criză și război, perioadele lungi de pace și stabilitate (mai ales în cazul unor alianțe teoretic stabile – așa cum clamăm în 2009) aducând și o atrofie grosieră a sensibilității pro-militare.

Dacă amenințările la adresa securității interne, a ordinii publice rămân relativ constant, indiferent de condiționările externe (și/sau interne) este clar că și interesul factorului politic pentru instrumentele de forță interne va rămâne constant. Aici, din fericire, se întrevide o **politică a continuumului** care rivalizează cu o **politică ad-hoc** ce se opune, din nefericire, unei investiții continue și costisitoare în protejarea statului împotriva unor amenințări de tip militar. Și totul depinde de un anumit vizionarism al elementului politic în sesizarea adevăratelor pericole. La adresa securității statului și națiunii nu la adresa sistemului politic în vigoare la momentul respectiv. Puțini lideri politici au reușit să deceleze aceste pericole.

1.2. Diferențele culturale

Cultura specifică militarilor este grevată de un sistem de valori aparte care gravitează exclusiv în jurul ideii de asigurare a securității naționale (augmentată, în cazul României, de acțiunile în cadrul NATO – ce determină un subsistem de valori determinat de conceptul apărării comune). Dacă ar fi să trasăm două mari caracteristici ale relației civili-militari din punctul de vedere al culturilor (politice și militare) acestea s-ar centra pe: rolul militarilor în asigurarea securității și statutul militarilor în societate. Cultura militară are în centrul său ideea de patriotism atât ca sentiment cât și ca atitudine¹ ceea ce aduce în discuție valori perene ca tradițiile, istoria, simțul onoarei și lipsa compromisului în legătură cu apărarea țării. Machiavelli spunea că „prin obiectul său, politica are legi obiective pe care nu le are morala ; în consecință, *politica este autonomă în raport cu morala, produce și determină morala*”. Dimpotrivă, fenomenul militar nu este independent de morală ci își extrage legitimitatea dintr-o anumită morală de bunăvoie însușită de membrii săi..Acestui tip de cultură i se contrapune o cultură politică mai ales către arta negocierii, arta compromisului și a strategiilor de duce la îndeplinire a diverselor

¹ Dr. Petre Dușu, *Considerații asupra legăturii dintre interesul național și patriotism*, Impact Strategic nr. 3/2009.

interese politice și/sau sectoriale. Dacă se adaugă și volatilitatea spectrului politic (inerentă în orice țară nu numai în România) se întrevide nu neapărat un conflict cultural cât mai ales o anumită dimensiune a disensiunilor. Și aceasta nu în ideea asigurării siguranței naționale ci, mai ales, a modului de ducere la îndeplinire a acestui deziderat². Similar, statutul militarilor se vede diferit din interiorul și din exteriorul sistemului forțelor armate. Dacă, de exemplu, militarii se privesc pe ei înșiși ca pe asiguratori ai securității țării, statut care cere ca „specificul profesional să determine societatea să le accepte militarilor [...] să fie diferiți în multe privințe față de ceilalți membri ai săi”³ există tendința, din partea liderilor politici⁴ de a vedea această relație ca pe o strictă relație profesională, angajat-angajator (teoria modernistă a relațiilor civili-miliari).

1.3. Viziunea asupra controlului democratic asupra forțelor armate

Huntington spune că “militarul, în mod normal se opune agresivității și acțiunilor beligerante” ceea ce ne face să constatăm o diferență majoră dintre militarul definit astfel și politicienii de top ai României contemporane, obișnuiți cu ofensiva politică și aflați permanent pe baricadele luptei politice. Războiul este o altă fațetă a politicii. Dar militarii au învățat, prea adeseori “pe pielea” lor” că și **politica este o altă fațetă a războiului**. În care ei sunt nu doar argument sau instrument de luptă ci, de multe ori, monedă de schimb sau refugiu politic⁵. De aceea, probabil, și reticența adeseori afișată a militarilor în a accepta “cu zâmbetul pe buze” teoria

² De exemplu unul din factorii care grevează cel mai mult asupra relației civili-militari este **costul extrem de ridicat al menținerii unei capacități militare moderne** cu influența sa evidentă asupra bugetelor naționale ceea ce poate duce, uneori, la diferențe majore de interpretare a priorităților în alocările bugetare.

³ Lt.col dr. Ionel Goian, *Corelația cultură de securitate – cultură militară în cadrul structurilor din domeniul securității naționale*, Impact Strategic nr.2/2008.

⁴ O percepție adeseori vizibilă în mentalul colectiv militar este accentuarea diferenței profesionale dintre militari și liderii politici (ca indivizi) prin compararea pregătirii teoretice și practice continue a militarilor și unii dintre decidenții politic selecționați prea deseori prin hazardul politic și electoral.

⁵ În octombrie 2009, oficiali militari ai coaliției din Afghanistan au “descoperit”, cu oroare, că forțele italiene au plătit cu sume deloc neglijabile insurgenții din Surobi, la est de Kabul (transmise, se pare, din nefericire, prin canale CIMIC – cooperare civili-militari), pentru a evita victime în rândul italienilor (lucru care ar fi adus daune politice unui guvern Berlusconi din ce în ce mai instabil). Evident acest stil de gestionare a zonei de operații prin mituirea celor care ar fi trebuit să fie adversarii tuturor (deci și ai NATO) a fost ținută secretă. Inclusiv față de eșalonul care i-a înlocuit pe italieni (era vorba de un eșalon francez), iar aceștia, bineînțeles, au făcut propria lor pregătire de informații a câmpului de luptă în mod greșit, estimând pasivitatea localnicilor drept acceptare a operațiilor militare. Când, de fapt, era doar mituire tipic italiană! La o lună de la plecarea italienilor, francezii au fost atrași într-o ambuscadă. 170 luptători afgani au atacat eșalonul francez: 10 soldați au fost uciși și 21 răniți. În plus, corpurile victimelor au fost mutilate, iar uniformele lor batjocorite. Dar, nu-i așa, onoarea politicienilor italieni a fost salvată ! “Oroarea” oficialilor militari NATO a fost de altfel bine mimată căci, la două zile după eveniment, s-a aflat că și canadienii procedau în mod similar și, nu știm dacă și alții. Și atunci, cam care ar mai putea fi nivelul de încredere al acestor trei eșaloane naționale (italiene, franceze și canadiene) în proprii lor decidenți politici?

“controlului democratic asupra forțelor armate”. Căci, cine îl controlează pe controlor ?

Controlul democratic – două percepții – două sisteme de referință:

a. Establishmentul politic, practic în integralitatea lui, percepe relația civili-militari ca pe **controlul democratic al forțelor armate**: din păcate și în acest caz, ca și în multe altele din politica românească post-decembristă, remarcăm o preluare nefericită, printr-o traducere neinspirată, a expresiei “democratic control”. Căci diferența semantică dintre cele două cuvinte “control” (în limba română) și “control” (în limba engleză) este enormă. Dacă în terminologia politică anglo-saxonă, “control” înseamnă nu numai a verifica, a limita și a ghida, a orienta, a îndruma, în lexical politic românesc (dar, din nefericire și în mentalul politic colectiv) termenul duce cu gândul mai mult la a verifica, a supraveghea, a păzi. Rămânând în spectrul mentalului politic, dacă în mediul anglo-saxon “a controla” forțele militare înseamnă, în mod preponderant, a conduce forțele militare astfel încât **să facă ceea ce trebuie**, în cutuma politică est-europeană (deci nu numai cea românească !) “a controla” înseamnă, în special, a supraveghea forțele militare pentru **a nu face ceea ce nu trebuie**. Probabil că o asemenea abordare provine din teama noilor clase politice est-europene de a nu reveni la perioadele de totalitarism dinainte de 1989. Ceea ce pare, totuși, de neînțeles pentru militari, atâta timp cât nu Armata a fost vectorul (nici măcar secundar darămite principal) dezvoltărilor nedemocratice din România, în perioada 1945-1989.

b. Pe de altă parte, membrii sistemului militar⁶ ar prefera o **cooperare pentru creșterea securității**. Într-adevăr, cel puțin în societățile democratice (mai ales) militarii au tendința de a se concentra mai mult asupra asigurării capacităților necesare stabilizării unui anumit coeficient de siguranță al statului decât pe rolul politic pe care, din nefericire, de prea multe ori leadershipul politic îl atribuie Armatei.

2. Modele ale relațiilor civili – militari

Existența contemporană a relației civili-militari, curente de gândire care modelează percepția celor doi poli de putere unul față de altul, sistemul ierarhic care caracterizează relația sunt văzute diferit în funcție de mentalitatea și cultura politică a națiunii. De fapt, cel mai bun indicator al acestei relații este cine are câștig de cauză atunci când opiniile celor doi sunt divergente ?

Modelul idealist al relației civili-militari pune pe prim plan tradițiile istorice de luptă și, ca un corolar, populismul de tip istoric este unul din motoarele acestei relații. De obicei are câteva „puncte fixe” la care se raportează mereu: faptele vitejești ale câtorva lideri mesianici și / sau momente de maximă potență istorică a națiunii. Folosit în mod extensiv, mitul politic al vârstei de aur a nației este adus mereu în discuție mai ales prin supraexpunerea rolului militarilor în formarea și / sau păstrarea

⁶ Aici trebuie conștientizat un paradox al **dualității civice**: pe de o parte militarul este parte integrantă a națiunii căreia trebuie să i se ofere o anumită cantitate de securitate dar, pe de altă parte, militarul, este și cel care asigură securitatea. De aici și dubla ipostază din care militarul tinde să judece nu atât fenomenul asigurării securității naționale cât, mai ales relația dintre sistemul civil și cel militar.

unor „cuceriri revoluționare”. Glorificarea faptelor de arme din trecut constituie un combustibil politic pentru conduceri autoritare sau semi-autoritare care utilizează la maximum emoția și memoria colectivă a națiunii. În acest model nu se pune accent prea mare pe profesionalizarea membrilor forțelor militare, numărul, cantitatea fiind mai importante decât calitatea lor. De asemenea este aproape constantă recurgerea la doctrine populiste care, declară un război al poporului⁷. Armata devine astfel doar un agent de imagine al elitei politice⁸. Și, bineînțeles și relația dintre civili și militari suferă o distorsiune atâta timp cât militarii nu mai au doar calitatea de membri ai forțelor militare ci și cea de membri ai elitei politice. De fapt nici nu se poate vorbi de o influență în sensul adevărat al cuvântului a militarilor asupra sistemului civil atâta timp cât liderii forțelor militare sunt, simultan, și politicieni. Din multe puncte de vedere relația este grevată de un mare grad de obediență față de elementul politic, alăturarea armatei de factorul popular fiind doar una de imagine, armata fiind, de obicei, parte a simbolistici naționale, mijloc de legitimare a puterii politice.

Modelul modernist manifestat mai ales după încheierea celui de-al doilea război mondial, în special după nașterea aparatului birocratic al NATO. Modelul este specific mai ales statelor de anvergură politică și economică medie sau redusă⁹ cu amenințări diminuate la adresa securității naționale. Practica modernistă atribuie forțele militare un rol exclusiv extern. Acest sistem relațional face ca influența liderilor militarilor să fie drastic redusă nu numai asupra deciziilor de ordin operațional dar și asupra întregului fenomen al securității naționale, implicarea politică a factorului militar fiind practic exclusă cu desăvârșire. Forțele militare, armata, sunt percepute ca un „rău” necesar iar „controlul democratic asupra forțelor armate” (așa cum a fost discutat mai sus) este extrem de eficient. Influența militarilor este redusă asupra deciziilor majore legate de declararea războiului, participarea la misiuni externe, securitatea internă, apărare comună și alte aspecte ale politicii militare. Apare permanent o anumită tendință de a transforma și utiliza militarii doar ca pe niște simpli mânăuitori ai tehnicii militare. Abordarea poate părea economicoasă dar mai ales eficientă în cadrul unor acțiuni punctuale dar nu poate fi benefică pe termen lung și nu permite flexibilitatea și adaptabilitatea strategiilor majore din domeniul siguranței naționale mai ales în condițiile participării, cu drepturi egale, în cadrul unor alianțe de apărare comună. Este un model seducător pentru clasa politică atâta timp cât relația civili-militari se reduce la o relație tipic liberală dintre angajat și angajator ceea ce face ca adoptarea oricăror decizii ce țin de securitatea națională să fie mai ușor de luat de către decidenții politici.

Modelul realist se bazează pe așa numitele teorii ale concordanței și percepe armata, în principal, ca pe un vector de promovare a intereselor generale ale națiunii. Interesant este că prima manifestare politică a acestui concept apare în secolul XIX,

⁷ Doctrinile militare ante-revoluție din România – RAPDIP (Războiul de apărare dus de către întregul popor) și RIP (Războiul întregului popor) atribuiau forțelor militare doar un rol de generare a forței, contribuția cea mai importantă în războiul de apărare fiind atribuit maselor.

⁸ În multe cazuri, nesigure de sprijinul lor popular, elitele politice se bazează pe forțele militare pentru a obține necesara legitimitate.

⁹ Din principiu ar trebui evitată expresia „state mici” căci, de exemplu, Canada, care se încadrează în acest model politic, nu poate fi clasificată ca o țară mică.

în SUA și face apologia armatei ca instrument politic (mai degrabă decât militar) al protejării intereselor naționale. Deși este greu de definit care dintre modele este mai preferat de către militarii înșiși (datorită și subiectivismului unui asemenea studiu) pare că acest model ar putea asigura cea mai mare stabilitate și eficiență al actului asigurării siguranței naționale. În plus acest model reprezintă o îmbinare atât a idealurilor naționale cât și a intereselor sectoriale ale statului. Modelul realist, seducător de altfel, mai ales pentru militari, aduce în prim plan rolul de partener social al sistemului militar. Deși realismul aparține gândirii germane¹⁰ raportarea contemporană la acest curent se face prin prisma gândirii politice americane (care este port-drapel inclusiv în teoria realistă a relațiilor civili-militari) și care constă în pragmatismul care produce o celebră definiție a adevărului : „Acțiunea încununată de succes produce istorie și este adevărul”. Cu alte cuvinte, valorile de adevăr și fals dispar, rămânând doar acțiunea. Modelul realist vede relația civili-militari în termeni pragmatici, în care pe de o parte forțele militare sunt partenere ale elementului politic în definirea strategiilor de securitate iar pe de altă parte pragmatismul acțiunilor trebuie să ducă la protejarea intereselor (și ale națiunii dar și cele sectoriale) astfel încât câștigurile să fie evidente de ambele părți.

A defini relația civili-militari este mai ales un exercițiu de percepție politică, influențat masiv atât de tradiții și valori dar și de gradul de influență pe care factorul politic îl are nu numai asupra problemelor strategice dar și asupra fiecărui detaliu al societății. În definitiv ține de cultura politică a fiecărui popor.

Bibliografie:

- [1]. DUȚU, Petre dr., *Considerații asupra legăturii dintre interesul național și patriotism*, Impact Strategic nr. 3/2009.
- [2]. GOIAN, Ionel, lt.col dr., *Corelația cultură de securitate – cultură militară în cadrul structurilor din domeniul securității naționale*, Impact Strategic nr.2/2008.
- [3]. HUNTINGTON, Samuel, **The Soldier and the State**, 1957.
- [4]. JANOWITZ, Morris, **The Professional Soldier**, 1960.
- [5]. JITCOV, Dana, **Bazele științei politice**, Curs- Școala Națională de Studii Politice și Administrative, 2007.

¹⁰ Realismul este definit genial de cancelarul Bismarck: „*Politica este în primul rând forță, și în al doilea rând, tot forță*”.

SECURITATEA ÎN MEDIUL GLOBAL DE LUCRU

Valentin MITOCARU*

The article refers to the growth and diversification of the security actors due to the emergence of new states as actors with globalistic ambitions, transnational security actors in the shape of terrorist groups and religious or ethnic movements. The tendency towards reforming impulse and expansion of the organizations responsible for the European, euro-atlantic and global security-NATO, EU-together with the transformation and renegotiation of the main security agreement are also mentioned.

Schimbările ce survin în politica de securitate a principalilor actori ai scenei internaționale impun reconfigurări geostrategice importante și la nivelul structurilor militare ale NATO și ale principalelor țări membre. Desigur, deciziile radicale care trebuie luate nu pot fi evitate, dar acestea trebuie bine gândite și pregătite.

Securitatea publică este un concept care nu poate fi redus la răspunsuri bazate numai pe politică, ci ar trebui să constituie un pilon orizontal al libertății cetățenilor, care să confrunte toate elementele care contribuie la generarea vulnerabilităților în iminența amenințărilor. Pentru a oferi un răspuns eficient și funcțional, autoritățile trebuie să adopte strategii inteligente de securitate bazate pe cunoașterea amenințărilor.

La cursurile intensive organizate de Microsoft Research Cambridge, la finele lunii martie 2003, unul dintre evenimentele-semnal a fost și lansarea celei de-a doua ediții a cărții *Writing Secure Code*, a autorilor Michael Howard și David LeBlanc, evenimentul fiind marcat de ultimul dintre cei doi autori. În plus, acesta a susținut două prelegeri al căror subiect a fost, firesc, tema cărții. Evenimentul nu a însemnat o simplă lansare de carte, ci a marcat contextul în care ea avut loc. Utilizatorii produselor Microsoft au observat că anul 2002 a fost unul lipsit de lansări ale noilor produse ale companiei și chiar de îmbunătățiri ale versiunilor anterioare, aceasta și datorită unei intervenții categorice a lui Bill Gates, în ianuarie 2002, ceea ce nu se mai întâmplase decât în decembrie 1995. Mesajul lui, adresat miilor de angajați Microsoft, era unul foarte clar: importanța securității informatice. Cu alte cuvinte, revizuirea problemelor securității produselor corporației. Astfel a ieșit prima ediție a cărții *Writing Secure Code*, cu subtitlul *Tehnici și strategii practice de securizare a codurilor aplicațiilor într-o lume a rețelelor*, iar sub acesta, pe copertă, apare mesajul lui Bill Gates, care într-o interpretare liberă s-ar putea citi „*Bibliografie obligatorie pentru toți angajații Microsoft*” (în original – „*Required Reading at Microsoft*”). Că este un eveniment-semnal reiese și din studiul publicat de The Economist, în 26 octombrie 2002, care începe cu trimiterea la mesajul lui Bill Gates. Întregul studiu, la

* Absolvent al Colegiului Național de Apărare din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I” din București și al cursurilor de masterat în domeniul „Managementul Educațional în Cultura de securitate” din cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul” din București

rândul său, este altă formă de atenționare. Titlul este semnificativ – *Securizarea norilor: Un studiu al securității digitale*.

Într-adevăr, subiectul este de o maximă importanță, îndeosebi după incidentul de la 11 septembrie 2001, din SUA, obligând statele lumii să acționeze împreună împotriva unui posibil atac terorist mondial, acesta putându-se declanșa prin cyberspace, spațiul cibernetic al planetei. Poate și din cauza amenințării la care sunt expuse, dar și datorită experienței tragice trăite în septembrie 2001, SUA au lansat, în februarie 2003, cel mai categoric semnal, prin *The National Strategy to SECURE CYBERSPACE*. În cuvântul adresat națiunii, președintele SUA, George W. Bush, în introducerea strategiei amintite declară: „Temelia strategiei de securitate a spațiului cibernetic al Americii este și va rămâne parteneriatul public-privat pentru implementarea acestei strategii. Numai acționând împreună putem construi un viitor mai sigur în spațiul cibernetic.” Înaintea acestei afirmații, președintele marchează importanța strategiei la nivelul întregii societăți: „Securizarea spațiului cibernetic este un deziderat strategic extraordinar de dificil care necesită un efort coordonat și concentrat din partea întregii noastre societăți – guvernul federal, guvernele statale și locale, sectorul privat, precum și al cetățenilor americani”. Edificator este și faptul că, atunci când sunt definite *prioritățile naționale de securizare a spațiului cibernetic*, una dintre acestea este intitulată: „*Securitatea națională și cooperarea internațională pentru securizarea spațiului cibernetic*”, ceea ce demonstrează că americanii recunosc faptul că securitatea oricărei țări depinde de securitatea planetară, iar componenta esențială este, în ultimul timp, spațiul cibernetic sau, cum plastic a intitulat *The Economist*, *Securitatea norilor sau securitatea digitală*. La ea ne vom referi în cele ce urmează.

Din studiile întreprinse în țările dezvoltate s-a ajuns la concluzia că, după atacul terorist din 11 septembrie 2001, softul de securitate, care se afla pe o poziție aproape neglijabilă (în cele mai bune situații situându-se pe locul cinci), a devenit prioritatea numărul unu.

Cheltuielile mondiale cu tehnologiile de asigurare a securității au crescut în anul 2001 cu 28% față de anul 2000. În anii următori se va înregistra o creștere și mai mare. Dacă în anul 2001 statele lumii au alocat 6 miliarde de dolari, în anul 2005 se vor cheltui peste 13 miliarde pentru securizarea Internetului. Unii specialiști chiar se tem de proporțiile investițiilor în securitatea informatică, atenționând că vânzătorii de software vând teamă, iar *teama și sexul au devenit două lucruri exagerate care conduc la cumpărături iraționale ale oamenilor*. Alții, în schimb, nu ajung la aceeași concluzie, fiindcă apreciază că baza de pornire (cheltuielile anterioare cu securitatea) era foarte mică, destul de apropiată de zero. Cele mai multe firme, susțin ei, alocă securității 3% din bugetul alocat tehnologiei, iar aceasta din urmă primește 3% din venituri, ceea ce înseamnă 3% aplicat la 3%, adică 0,09% – mai puțin decât îi costă cafeaua într-un an, spun ei cu malițiozitate.

Din analizele realizate de CSI/FBI, rezultă că, la nivelul anului 2002, deși 80% dintre respondenți au recunoscut că au înregistrat pierderi financiare, numai 40% au putut cuantifica pierderile. În intervalul 1997-2001, cele 503 organizații analizate au înregistrat pierderi cauzate de crime informatice în valoare de aproximativ 1,5 miliarde de dolari, iar în anul 2002, de 456 milioane de dolari.

Sub aspectul amenințărilor „globale”, pentru al patrulea an consecutiv, s-au formulat întrebări referitoare la site-urile www. Dintre respondenți, 98% au declarat că au astfel de site-uri, iar 52% dintre ei efectuează operațiuni de comerț electronic prin intermediul site-urilor. De asemenea, 38% dintre ei au fost victimele accesului neautorizat sau ale folosirii neadecvate a site-urilor în ultimele 12 luni.

Cele mai multe atacuri sunt orientate spre domeniile .com, ceea ce înseamnă 30% din atacurile site-urilor Web. Urmează, ca frecvență a atacurilor, cele orientate spre nume de domenii ale unor țări (.cn pentru China; .tw, pentru Taiwan – ambele înregistrând 9% din atacurile mondiale).

Domeniile .gov au înregistrat o creștere a atacurilor cu 38%, iar cele militare (.mil) au înregistrat o creștere de 128% față de anul precedent.

Numele de domeniu .il (Israel) a fost victima unei creșteri a atacurilor cu 220%; .in (India) cu 250%, .pk (Pakistan) cu 300%, iar în top s-a aflat domeniul gov.uk (guvernul din Marea Britanie), cu 378%.

Cu ușurință se poate observa că bombardamentele din spațiul cibernetic global se orientează spre anumite zone planetare și anumite domenii, ceea ce conduce la ideea că se declanșează, de fapt, adevărat războaie informaționale, despre care vom discuta în paragraful următor.

1. Informație și război informațional

Înainte prezentării preocupărilor ființei umane pe planul războiului informațional, credem că se cuvine să menționăm doare câteva exemple din lumea celor care nu cuvântă, dovedindu-se astfel că, așa cum zis-a Ahazverus, nimic nu-i nou sub soare. Literatura din domeniu începe seria exemplurilor cu năstrușniciile cucului. Se știe că acesta își depune ouăle în cuiburile altor păsări, dar pare de necrezut cum reușește să păcălească 180 de alte specii de zburătoare. Totul îi reușește prin manipulare informațională și exploatarea vulnerabilității sistemelor de protecție ale altora. Este o adevărată „inginerie” modul în care el reușește să schimbe culoarea ouălor în funcție de cuibul în care le depune, ceea ce presupune mai întâi identificarea exactă a „proprietarului” cuibului, și apoi trecerea peste sistemele de securitate ale acestuia, distrugând integritatea mediului respectiv. Mai putem spune, precum versul popular, „umblă cucu’ ca năucu”“!?!”. Tehnicii lui i-a răspuns, într-un mod special, pupăza. Mai mult, și pentru a le veni de hac celor de teapa lui Nică a lui Ștefan Apetrei, creează un mediu insuportabil altora, confecționându-și cuibul în scorburi foarte adânci pe care le garnisește cu materii fecale. „Tehnica” aceasta au preluat-o japonezii în secolul XXI, presărând pe lângă căile ferate ale trenurilor rapide excremente de leu pentru a speria animalele din păduri și a nu le lăsa să se mai expună accidentelor feroviare. Experimentul are mare succes prin această farsă informațională, fiind mult mai ieftin decât barierele fizice de protecție. Și corbul utilizează o șiretenie pentru a-și ademni prada, apelând la o simulare a trăirii ultimelor clipe, prin zbateri specifice și sunete impresionante, până la apropierea vânatului, când declanșează atacul decisiv. Exemplele pot continua cu diverse moduri de apărare sau de atac, dar nu putem încheia scurta incursiune fără să comparăm două sisteme total diferite. Unul se bazează pe o mulțime de șiretlicuri, pe care le-am putea numi „inginerii sociale”, lansate de vulpe, în ipostaza de atacant, iar celălalt se

bazează pe o singură metodă de „protecție fizică”, transformându-se într-un bulgăre de ghimpi – cu scop de apărare –, acesta fiind ariciul. În selectarea uneia dintre cele două metode, majoritatea realizatorilor de sisteme de securitate a averilor informaționale aleg varianta ariciului.

Istoria ne oferă o mulțime de exemple referitoare la măsurile de protecție sau de apărare a valorilor informaționale. Nu vom mai zăbovi asupra lor, căci prezentul ne oferă o gamă atât de diversificată, greu de surprins prin multitudinea cazurilor înregistrate. Tocmai din această cauză vom încerca să surprindem esențialul sau regulile generale ale luptei prin sau pentru informație, ceea ce a condus la apariția conceptului de război informațional.

Războiul informațional constă în acele acțiuni realizate cu scopul de a proteja, exploata, corupe, respinge sau distruge informații sau resurse informaționale, având ca finalitate obținerea unui avantaj, atingerea unui obiectiv sau câștigarea unei victorii majore asupra adversarului.

Operațiunile declanșate prin război informațional pot fi din următoarele categorii: penetrarea calculatoarelor, spioni umani, sateliți spioni, interceptări, camere de supraveghere video, război electronic, distrugerea fizică a componentelor de comunicații sau a sistemelor energetice, falsificări de documente, managementul percepției, operațiuni psihologice, viruși, viermi, cai troieni, viruși falși, furtul de secrete comerciale, interceptarea datelor personale, contrafacerea de e-mail-uri și multe altele.

Din simpla lor enumerare, putem trage concluzia că ele se pot desfășura în timpul războaielor reale (cum au fost cele din Irak, Iugoslavia, Afganistan) sau al așa-ziselor războaie reci. În funcție de circumstanțe, unele dintre ele sunt catalogate drept crime, altele sunt legale, dar condamnabile la capitolul etică. Unele părți sau guverne le consideră practici normale. În domeniul militar sunt asimilate conflictelor. În orice caz, tot ceea ce au ele în comun este ținta urmărită, de a exploata resursele informaționale în avantajul atacantului și dezavantajul celeilalte părți, atacatul sau apărătorul. Astfel, putem să împărțim și operațiunile în operațiuni de atac și altele de apărare.

Operațiunile de atac urmăresc mărirea valorii unei resurse-țintă în favoarea atacantului și diminuarea valorii ei pentru apărător, în timp ce *operațiunile de apărare* vizează contracararea potențialelor atacuri, pentru preîntâmpinarea sau diminuarea eventualelor pierderi. Se poate spune că nu este o luptă cu sumă zero, ci cu învingători și învinși. Valorile obținute nu sunt întotdeauna monetare sau materiale, ci militare sau convenționale, sau de altă natură.

Valoarea resurselor informaționale pentru un actor/jucător este o funcție de șase factori. *Primul* vizează relevanța resursei prin prisma preocupărilor și angajamentului jucătorului. *Al doilea* se referă la aptitudinile jucătorului. El poate să aibă cunoștințe, abilități și mijloace de utilizare eficientă a resursei. *Al treilea* factor este disponibilitatea resursei pentru jucător. Cel de-*al patrulea* se referă la disponibilitatea resursei pentru alți jucători. Dacă un document secret intră în posesia unui jucător, valoarea câștigată de acesta este imensă, mai mare decât era la proprietar. *Al cincilea* factor evidențiază integritatea resursei, ceea ce înseamnă completitudine, corectitudine, autenticitate și calitate în ansamblu. Dacă un atacant

transmite pe canalele de televiziune ale altei țări informații prin care aceasta din urmă este discreditată este un real avantaj al atacantului. Al șaselea factor se referă la factorul timp. Valoarea unei resurse informaționale poate spori sau diminua în timp.

Operațiunile războaielor informaționale de atac produc rezultate de genul învins-învingător, prin alterarea disponibilității și integrității resurselor informaționale, în favoarea atacantului și defavoarea apărătorului. Se poate vorbi despre obținerea a trei rezultate în urma unui atac:

1. atacantul obține un acces mai mare la resursele informaționale;
2. apărarea pierde accesul total sau parțial la resurse;
3. integritatea resurselor este diminuată.

Operațiunile de apărare încearcă să protejeze resursele informaționale împotriva potențialelor atacuri. Scopul lor este de păstrare a valorii resurselor sau, în caz de atac încununat cu succes, să recupereze valorile pierdute. Defensiva sau apărarea poate fi văzută ca un tot format din cinci părți: prevenirea, descurajarea, indicații și atenționări, detectarea, preparative în caz de urgență și răspunsul. Operațiunile întreprinse și tehnologiile utilizate se pot încadra în mai multe domenii dintre cele enumerate.

Securitatea informațională se apropie mult de războiul informațional defensiv, dar nu se confundă cu acesta, deoarece securitatea informațională vizează, în principal, resursele proprii și măsurile de protecție împotriva erorilor, accidentelor și dezastrelor naturale, dar și a actelor săvârșite cu intenție. Războiul informațional defensiv se adresează resurselor fără proprietar, îndeosebi a celor din domeniul public, și nu se preocupă de acte neintenționate.

Atât securitatea informațională, cât și războiul informațional defensiv, deseori, sunt cuprinse în termenul *asigurare informațională*.

Războaiele informaționale implică nu numai calculatoarele și rețelele de calculatoare, ci și informațiile sub orice formă și transmisia lor pe orice cale. Ele acoperă toate operațiunile declanșate împotriva conținutului informațiilor și a sistemelor în care se află, inclusiv hard, soft și practici umane.

2. Resursele informaționale

Resursele informaționale pot fi împărțite în cinci clase, după funcția pe care o au: containere, transportori, senzori, aparate de înregistrat și procesoare. Nu se poate face o referire netă la includerea unei resurse într-o singură clasă, deoarece ea se poate regăsi în mai multe. Edificatoare sunt calculatoarele și oamenii, greu de încadrat într-o anumită clasă.

Containerele sunt suporturi informaționale pe care sunt păstrate informațiile sau pseudo-informațiile, când e cazul. Fiecare obiect este purtătorul propriilor informații, al aceluia ce-i descriu structura, putându-se spune că fiecare obiect este un container de informații. De un interes aparte se bucură obiectele care au un conținut informațional suplimentar. Printre ele se află memoria omului, a calculatoarelor, suporturile media, benzi, discuri ș.a. Containerele pot fi incluse unul în altul, cum ar fi cazul documentelor incluse în dosare, la rândul lor incluse în bibliorafturi, acestea depuse în dulapuri, și ele încuiate în birouri ș.a.m.d. În cazul suporturilor informatice, datele sunt păstrate în fișiere, ele fiind incluse în directoare. În lumea reală, a avea

acces la o informație necesită trecerea peste anumite niveluri de protecție, poate în ordinea inversă a descrierii anterioare, dar în lumea electronică este posibilă trecerea peste aceste straturi realizate prin software – de exemplu, un disc poate fi citit direct, fără să fie deschis un fișier anume.

Transportorii sunt obiecte și sisteme de comunicații care transmit sau transferă informațiile dintr-un loc în altul. Ei pot fi persoane, vehicule și sisteme fizice de transport (camioane, planuri înclinate, benzi transportoare, tuburi cu vacuum ș.a.), sisteme poștale, sisteme de telecomunicații, inclusiv sistemele de telefonie și telegrafie, sistemele de radio și televiziune, rețelele de calculatoare, inclusiv Internet, Intranet.

Senzorii sunt echipamente care extrag informațiile din alte obiecte și din medii diverse. Aici sunt incluși senzorii umani, camerele de luat vederi, microfoanele, scannerele și radarele.

Aparatele de înregistrat sunt echipamente prin intermediul cărora sunt plasate informațiile în containere. Aici se încadrează procesele umane, imprimantele, magnetofonele/casetofonele/reportofonele.

Procesoarele de informații sunt obiecte care manipulează informații, de genul oamenilor, microprocesoarelor, precum și softul și hardul sistemelor informatice.

Termenul de *infrastructură informațională* se referă la resursele informaționale, inclusiv sistemele de comunicație, instituții sau persoane din domeniu. Se poate vorbi despre infrastructura informațională a apărării, infrastructura informațională națională și infrastructura informațională globală.

Spațiul informațional se referă la agregarea tuturor resurselor informaționale aflate la dispoziția unei unități. Într-o firmă, el cuprinde angajații, documentele tipărite, sistemele informatice și de comunicații, plus toate informațiile structurate existente în unitate sau în mediul ei de lucru.

Spațiul cibernetic, cyberspace, este spațiul informațional care însumează totalitatea rețelelor de calculatoare, cunoscut și ca rețeaua rețelelor.

Spațiul de bătaie/luptă este un spațiu aparte, specific doar pe timp de război, și constă în tot ceea ce se află în spațiul fizic, inclusiv semnalele comunicațiilor din eter.

Valoarea resurselor informaționale are două componente: o valoare de schimb și una operațională. *Valoarea de schimb* este stabilită de piață și este cuantificabilă, reprezentând prețul pe care îl oferă cineva pentru acea resursă. *Valoarea operațională* este dată de avantajele obținute în urma utilizării acelei resurse. Poate fi cuantificabilă, dar nu e o regulă generală.

Valoarea unei resurse pentru o parte nu este aceeași și pentru cealaltă parte. Pentru un anumit jucător, după cum am afirmat anterior, valoarea este o funcție de șase factori: preocuparea și angajamentul jucătorului, aptitudinile jucătorului, disponibilitatea resurselor pentru jucător, disponibilitatea resurselor pentru alți jucători, integritatea resurselor și timpul.

3. Jucătorii

Într-un război informațional participă doi jucători: unul ofensiv și altul defensiv. Primul, atacantul sau jucătorul ofensiv, este cel ce lansează o anumită

operațiune asupra unei resurse informaționale, iar cel de-al doilea, apărătorul sau jucătorul defensiv, își propune să se apere de operațiunea declanșată de atacant.

De regulă, atacantul este „zmeul” sau „balaurul” sau „băiatul cel rău”, dar o astfel de catalogare nu este valabilă în toate cazurile.

Jucătorii din ambele tabere pot acționa individual sau în grupuri organizate (structurate) și neorganizate (nestructurate). Ei pot acționa la nivelul unui stat sau nu, putând fi sau nu finanțați. Pentru intrarea într-un război informațional, un jucător trebuie să aibă un motiv, să dispună de mijloace și să i se ofere posibilitatea de a o face.

Jucătorii ofensivi pot fi grupați în câteva clase generale: interni, hackeri, criminali, corporații, guverne și teroriști.

Jucătorii defensivi sunt persoane fizice, organizații sau guverne. La nivelul persoanelor, apărarea constă în tot ceea ce se întreprinde pentru păstrarea secretului datelor cu caracter personal, a resurselor proprii, a menținerii unei poziții competitive pe piață ș.a. Organizațiile vizează păstrarea unei poziții competitive și a resurselor lor. Pentru guverne, eforturile vor fi concentrate spre asigurarea securității informaționale, a securității economice, siguranței publice, a cadrului juridic ș.a. Guvernului îi revin obligații din următoarele categorii: identificarea, investigarea și sancționarea actelor criminale, servicii de contra-informații, apărare națională, crearea cadrului protecției legale, definirea standardelor, precum și inventarea și realizarea noilor tehnologii de apărare.

Părțile angajate într-un război informațional pot juca ambele roluri, de apărător și atacant.

Într-o societate a cunoașterii, intervenția bazată pe cunoaștere, și deci, pe evidență, este din ce în ce mai mult privită ca o eficiență în formularea schemelor de răspuns. Securitatea bazată pe cunoaștere este securitatea inteligentă, bazată pe procese de coroborare, evaluare, analiză și interpretare a informațiilor referitoare la amenințări care să dezvăluie coduri de comportament predictibile cu marje de eroare acceptabile.

Dezvoltarea adecvată și implementarea capacităților, procedurilor și măsurilor pentru informații sunt astăzi considerate ca factori esențiali în combaterea eficientă a crimei organizate și terorismului global pe termen lung. În așa-numitele științe ale securității, informațiile înconjoară activitățile, procesele și instituțiile dedicate obținerii, procesării și diseminării datelor referitoare la zonele sau obiectivele de interes pentru securitate națională.

Bibliografie:

- [1]. DENNING, D.E., *Information Warfare and Security*, Addison-Wesley, Reading, Massachusetts, 1999.
- [2]. GLIGOR, Constantin, **Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane**, Ed. Universității Naționale de Apărare Carol I, București, 2005.
- [3]. HOWARD, M., LeBlanc, D., **Writing Secure Code**, 2nd Edition, Microsoft Press, Redmond, Washington, 2003.

- [4]. SFETCU, Celia, *Fragilitatea unui parteneriat strategic*, Observator militar, anul XVII, nr 10 (840), 2006.
- [5]. Toma Gheorghe, Liteanu Traian, Degeratu Constantin, “Evoluția arhitecturilor de securitate sub impactul globalizării”, Editura ANI, București, 2007

CARACTERISTICILE OPERAȚIEI ÎNTRUNITE ÎN CONTEXT MULTINAȚIONAL

Silviu Gabriel MOLDOVEANU*

Mediul internațional de securitate actual este marcat de un pronunțat caracter de dinamism și diversificare, generat într-o măsură covârșitoare de consecințele unor procese deosebit de complexe la nivel mondial, cum ar fi globalizarea și fragmentarea, la care se adaugă formele clasice de vulnerabilități, riscuri și amenințări.

Menținerea conflictelor, focarelor de tensiune tradiționale, a fenomenelor de instabilitate și criză, a tendințelor de reprojecare geopolitică a unor zone (Asia Centrală, Zona Caucaziano-Caspică, Orientul Mijlociu Extins, Africa etc.) de marginalizare sau izolare a unor state, favorizează existența și intensificarea unor riscuri și amenințări cu impact major asupra securității naționale a diferitelor state.

Prevenirea și contracararea riscurilor asimetrice și a amenințărilor la adresa securității nu mai pot fi executate eficient exclusiv la nivel național, dată fiind extinderea acestora din punct de vedere al intensității și ariei de manifestare. Astfel, concluzia la care a ajuns comunitatea internațională este evidentă, respectiv faptul că lupta împotriva acestor fenomene constituie o responsabilitate comună a tuturor statelor.

Se remarcă sporirea rolului comunității internaționale și îndeosebi a organismelor internaționale specializate în soluționarea crizelor și stoparea, sau cel puțin „înghețarea”, unor situații conflictuale din diferite zone ale lumii.

În cadrul NATO, se constată creșterea capacității de intervenție în situații de criză și a posibilităților de proiectare a forței în spațiile de interes, concomitent cu continuarea procesului de transformare a mecanismelor, structurilor și a procedurilor de luare a deciziilor.

În acest context, procesul de transformare a Armatei României reprezintă o necesitate firească ce decurge din noile orientări strategice și de transformare a Alianței. Acestea permit lărgirea gamei de obiective și procese pentru a include structurarea și pregătirea forțelor pentru participarea la apărarea colectivă, îmbunătățirea capacităților pentru întreaga gamă de operații de management al crizelor și a celor pentru operații multinaționale¹.

Transformarea forțelor și capabilităților actuale ale NATO pentru a desfășura operații bazate pe efecte stabilește trei scopuri: *realizarea superiorității decizionale, realizarea efectelor coerente și realizarea susținerii și desfășurării întrunite.*

Structurile forțelor transformate ale NATO trebuie să fie agile, întrunite și expediționare, ușor deplasabile, pentru a obține rapid efectul strategic, superioare tehnologic, sprijinite de o logistică integrată, multinațională și să opereze într-un mediu interconectat. Puterea superioară, împreună cu viteza, precizia, cunoașterea și

* **Maior, doctorand, Serviciul Român de Informații**

¹ Strategia de Transformare a Armatei României, București, 2007

letalitatea vor înlocui masivitatea forțelor. Operațiile vor fi întrunite și combinate de la început, iar planurile vor materializa o cerință crescută a îmbinării componentelor terestre, aeriene, maritime, psihologice și de operații speciale.

Pentru a atinge scopurile, comandanții strategici se vor concentra pe rezultate operaționale în forma conceptelor și capabilităților în cadrul următoarelor obiective de transformare: superioritate informațională; capabilități facilitate de rețea; angajament eficient și manevra întrunită; CIMIC eficient; operații expediționare; logistică integrată².

1. Operațiile întrunite în context multinațional

Operațiile întrunite multinaționale sunt acțiuni militare de amploare și dimensiuni diferite, desfășurate cu grupuri de forțe ale armatei, în cadrul coalițiilor și alianțelor, aflate sub control politic și comandă unică și cărora li s-a stabilit un obiectiv unic.

Operațiile întrunite multinaționale se desfășoară atât în situație de război, cât și pe timp de pace în cadrul operațiilor de stabilitate și sprijin.

Mandatul, contextul internațional, factorii care influențează eficiența, obiectivele și procedurile de coordonare și cooperare evidențiază o serie de caracteristici ale operațiilor întrunite multinaționale.

Succesul forțelor armate ale României într-un viitor conflict militar va depinde de: evitarea surprinderii, în special, în câmpul informațional; capacitatea de a riposta eficient; cooperarea activă cu forțele partenere (aliat); activarea oportună a forțelor de rezervă; desfășurarea cu profesionalism a operațiilor întrunite; executarea apărării active; asigurarea protecției depline a forțelor³.

Comandanții forțelor întrunite folosesc puterea aeriană, terestră și navală pentru atingerea scopului strategic al capturării unui inamic incapabil să lupte și a scopului tactic, de a face aceasta cu un cost minim de forțe proprii. Văzut în felul acesta, nu există război terestru, război aerian sau război naval strict vorbind. Există un singur teatru de război, pe care toate forțele au oportunitatea, conform deciziei comandantului, de a obține rezultatele dorite. Natura acțiunilor moderne cere spirit de echipă. Aceasta nu înseamnă că toate forțele vor fi egal reprezentate în fiecare operație.

Comandanții forțelor întrunite vor alege, dintre forțele terestre, aeriene, navale și speciale la dispoziție, capabilitățile de care au nevoie. Echipa rezultată furnizează comandantului forței întrunite abilitatea de a aplica forța copleșitoare din diferite dimensiuni și direcții pentru a șoca, dezorganiza și a înfrânge adversarii. Forțele întrunite, eficient integrate, nu prezintă nici o slăbiciune la acțiunile inamicului, în timp ce ele identifică și atacă rapid și eficient slăbiciunile inamicului. Acțiunile întrunite sunt esențiale pentru victorie.

Liantul care menține legăturile strânse în cadrul unei forțe multinaționale este încrederea și înțelegerea cu privire la obiectivele și scopurile comune. Diferențele

² *Strategic Vision: The Military Challenge* – 2004.

³ Lt.col.lect.univ.dr. Liviu Balaban, *Considerații privind conceptele moderne ale operațiilor întrunite*.

lingvistice reprezintă, de cele mai multe ori, cea mai presantă provocare. În cadrul tuturor operațiunilor multinaționale există o comandă operațională careia i se subordonează toate forțele prezente în teatrul de operații respectiv.

În cadrul alianțelor, de regulă, sunt înființate structuri, sisteme și proceduri de comandă și control (C2), în timp ce coalițiile pot adopta un alt mod de lucru, respectiv o structură C2 națională paralelă sau una care să aibă rol de comandă, fiind posibilă și o variantă care să reprezinte o combinație a celor două.

Indiferent de structura de comandă, alianțele și coalițiile necesită o structură de legătură foarte consistentă. Succesul unei operațiuni multinaționale depinde în mare măsură de schimbul și diseminarea oportună și corectă a datelor și informațiilor. Totodată, o altă provocare pentru operațiunile multinaționale o reprezintă logistica multinațională, însă multe dintre probleme pot fi rezolvate sau diminuate prin o înțelegere aprofundată a capacităților și procedurilor înainte de inițierea operațiunilor. De regulă, comandanții forțelor multinaționale înființează secții logistice multinaționale anterior angajării în operațiuni pentru a facilita coordonarea logistică și sprijinul operațiunilor multinaționale.

Schimbul oportun și consistent de informații este de o importanță vitală pentru succesul unei operații internaționale de succes, care este determinat de capacitatea de a integra și coordona forțele multinaționale implicate.

Acest schimb de informații impune existența unei culturi de încredere, bazată pe un mediu eficient al diseminării informațiilor care utilizează cel mai redus nivel posibil al clasificării informațiilor. Acesta trebuie să suporte schimburi de informații bilaterale și multilaterale între statele majore și forțele multinaționale, precum și între statele majore și guvernele fiecărei națiuni participante⁴.

Trebuie avute în vedere cu suficient timp înaintea inițierii operației acțiunile necesare îmbunătățirii schimbului de informații cum ar fi standarde de marcare a informațiilor, standarde de executare a schimbului de informații și utilizarea informațiilor neclasificate (cum ar fi imagistica comercială).

Factorii de decizie națională au un rol crucial în organizarea și derularea schimbului de informații, din perspectiva faptului că au responsabilitatea de a oferi liniile directoare necesare pentru a delimita și stabili criterii de diseminarea a informațiilor.

Fiecare operațiune este condusă într-un cadru unic, având caracteristici politice, diplomatice, geografice, economice, culturale și militare proprii. Considerațiile cheie implicate în planificarea și conducerea operațiunilor întrunitate multinaționale variază în funcție de contextul internațional și de perspectivele, motivele și valorile statelor din care provin forțele participante la operațiunea întrunită multinațională⁵.

Operațiile întrunitate multinaționale nu pot fi separate de influențele politice și cele civile. Succesul unei operații necesită coordonare între sferele de acțiune politice, civile și militare.

⁴ Joint Publication 3-0, *Joint Operations*, Joint Chiefs of Staff, 2006.

⁵ Duță Paul Dănuț, **Instituții de securitate, Partea generală**, Editura Tehno Media, Sibiu, 2006.

În cadrul operațiilor întrunite multinaționale, sunt esențiale pentru unitatea de efort a statelor participante o serie de standarde, ce trebuie stabilite de către comandanții forțelor multinaționale. Ca un minimum, comandanții trebuie să se asigure că există o înțelegere comună pentru următoarele:

- Mandatul și termenii de referință ai operației;
- Obiectivele politice ale tuturor participanților;
- Libertatea de acțiune a fiecărui comandant acordată de Autoritatea Națională de Comandă;
- Mijloace de rezolvare a disputelor referitoare la folosirea forței;
- Tipuri de forțe disponibile și utilitatea fiecăreia;
- Capacitățile forțelor naționale limite și grad de operativitate;
- Mediul în care se desfășoară operațiunile și implicațiile acestora;
- Amenințări;
- Consimțământul părților;
- Concepția părților asupra forțelor multinaționale;
- Aprecierea manevrelor și a logisticii;
- Factorii non-militari⁶.

O caracteristică deosebit de importantă a operațiilor întrunite în context multinațional o reprezintă raționalizarea, standardizarea și interoperabilitate între forțele multinaționale implicate în operația întrunită⁷.

Aceste trei concepte sunt necesare pentru a obține o cooperare pragmatică, o utilizare eficientă a eforturilor de cercetare, dezvoltare, achiziție și sprijin, precum și pentru construirea capacității de ducere a luptei la nivel multinațional.

Raționalizarea, standardizarea și interoperabilitatea vizează următoarele dimensiuni:

- Integrarea și sincronizarea eficientă a operațiilor prin utilizarea unor doctrine comune sau compatibile.
- Comunicarea și cooperarea la toate eșaloanele forțelor multinaționale, în special pentru a preveni fraticidul și pentru a promova schimbul de date și informații în conformitate cu standardele de diseminare a informațiilor.
- Utilizarea în comun a resurselor.
- Îngrijirea răniților.
- Sporirea eficienței militare prin optimizarea capacităților individuale sau combinate.
- Sporirea eficienței militare prin asigurarea în comun a sprijinului de servicii și a logisticii necesare.
- Stabilirea unor drepturi de survol și acces pe teritoriu străin prin obținerea unor autorizări directe pentru personalul relevant.
- Asigurarea compatibilității tehnice prin dezvoltarea unor standarde pentru designul echipamentelor și a întreținerii și modernizării acestora. Astfel de echipamente trebuie să includă și dispozitivele de comunicații criptate și în clar.

⁶ Idem.

⁷ Joint Publication 3-16, *Multinational Operations*, Joint Chiefs of Staff, 2007.

2. Factori și caracteristici care influențează eficiența operațiilor întrunite multinaționale

Eficiența cooperării dintre forțele participante la operații întrunite în context multinațional depinde într-o mare măsură de o serie de factori, dintre care cei mai importanți sunt:

a) scopurile urmărite de fiecare membru al alianței (coaliției)

Acțiunile forțelor armate aliate pot avea diferite motivații, cum ar fi:

- îndeplinirea angajamentelor asumate printr-un tratat (convenție);
- înfrângerea agresorului comun;
- preîntâmpinarea unor posibile acțiuni agresive militare viitoare etc.

Scopurile urmărite de membrii alianței sau de unii dintre ei se pot schimba pe timpul desfășurării acțiunilor, ceea ce atrage după sine adoptarea unui alt comportament strategic, iar dacă acest fapt s-ar petrece prin surprindere, continuarea acțiunilor ar putea fi pusă sub semnul îndoielii sau ar necesita regândirea lor sub toate aspectele⁸.

Menținerea coeziunii și a unității de efort, factor important atât pentru planificarea, cât și pentru desfășurarea cu succes a acțiunilor necesită înțelegere și capacitate de adaptare a punctelor de vedere ale tuturor țărilor aliate, dându-se acestora posibilitatea să îndeplinească acele misiuni pe care le pot executa, fără apariția unor probleme de natură politico-militară.

b) doctrina de luptă

Doctrina pentru Operațiile Întrunite Multinaționale stabilește ansamblul noțiunilor și al principiilor de întrebuintare a forțelor armate ale României în operațiile întrunite multinaționale. Ea prezintă operațiile multinaționale la care România poate participa în cadrul unei alianțe, coaliții sau al altor angajamente convenite și evidențiază structurile organizatorice întrunite, necesare coordonării operațiilor de securitate (apărare) colectivă terestre, aeriene, maritime și speciale, într-un mediu multinațional⁹.

Aceasta asigură orientarea militară necesară în exercitarea autorității de către comandanții români aflați în teatrul de acțiuni militare, direcționarea activității de generare a forțelor, planificarea, transferul de autoritate și executarea operațiilor întrunite multinaționale. Ea este compatibilă cu doctrinele operațiilor multinaționale ale armatelor unor state occidentale membre NATO.

c) nivelul de instruire

Alături de compatibilitatea doctrinelor de luptă, unul din factorii care contribuie la reușita operațiilor întrunite multinaționale este și nivelul de instruire al forțelor implicate, din perspectiva gradului de similaritate.

Acesta va fi influențat de:

- gradul de profesionalizare a forțelor partenerilor;
- compatibilitatea doctrinelor de instrucție;

⁸ Lt.col.prof.mil. Mihai NEAG, *Factorii care influențează cooperarea forțelor în operațiile combinate (multinaționale)*.

⁹ Doctrina pentru Operațiile Întrunite Multinaționale, București, 2001.

- gradul de integrare a sistemelor de instruire;
- nivelul tehnic al dotării specifice

d) interoperabilitatea tehnicii, a mijloacelor de lovire și a altor echipamente

Din această perspectivă, în planificarea și desfășurarea acțiunilor este necesar ca:

- partenerii să-și cunoască reciproc, cât mai bine, posibilitățile reale, atuurile de care dispun, dar și vulnerabilitățile, sursele de incompatibilitate existente și potențiale;

- la elaborarea concepției și a planurilor acțiunilor să se țină seama de atuurile fiecărui partener, de vulnerabilitățile și dificultățile obiective la interoperabilitate;

- în limita posibilităților, discrepanțele prea mari să fie atenuate.

e) deosebirile culturale

Sunt determinate în mod deosebit de:

- sensibilitățile culturale;
- standardele de viață diferite;
- deosebirile în etica muncii și responsabilitatea față de îndeplinirea misiunilor încredințate;
- diferențele între caracteristicile psihomorale ale națiunilor din care provin trupele participante la operație;
- deosebirile de convingeri religioase;
- diferențele de obiceiuri (alimentare, de viață cotidiană etc.);
- natura relațiilor dintre ofițeri și soldați.

În sfârșit, extrem de importantă este respectarea reciprocă de către trupele aliate a sentimentelor de mândrie națională, combaterea cu fermitate a manifestărilor de superioritate afișată, de aroganță și dispreț față de valorile culturale, morale, etice, religioase etc. și crearea spiritului de toleranță în legătură cu deosebirile inerente.

f) limbajul;

Limba vorbită este mijlocul de comunicare între oameni, iar barierele de limbaj pot afecta calitatea cooperării între forțele aliate participante la operațiile întrunite multinaționale.

Diferențele de limbă în cadrul forței întrunite multinaționale pot crea limitări asupra unității de efort, prin faptul că se diminuează viteza de reacție a comandamentelor, toate documentele scrise trebuind traduse, și astfel se reduce considerabil timpul afectat muncii de planificare a operației; diferențele lingvistice pot fi o sursă potențială de greșeli și neînțelegeri ce implică necesitatea constituirii la comandamentele operaționale ale trupelor aliaților a unor echipe de traducători extrem de bine pregătite și experimentate, cu o profundă înțelegere a fizionomiei luptei armate, care pot depăși limitele de limbă și de doctrină și pot evita greșelile. Ca urmare, problema de limbă poate fi ameliorată prin identificarea din timp a sprijinului de translație și utilizarea personalului de legătură, vorbitor a mai multor limbi.

g) încrederea reciprocă;

h) lucrul în echipă.

În același timp, există și o serie de factori care reduc interoperabilitatea forțelor implicate în cadrul unor operații întrunite multinaționale, printre care se numără restricționarea accesului la informații de apărare naționale, timpul limitat avut la

dispoziție, orice refuz de a coopera cu partenerii, diferențele de organizare militară, de înzestrare, de securitate, lingvistică, în ceea ce privește doctrina, nivelul de experiență și, nu în ultimul rând, personalitățile conflictuale.

3. Operațiile întrunite de stabilitate și sprijin

Acest tip de operații întrunite în context multinațional cuprind o gamă extinsă de activități și acțiuni vizând realizarea unor obiective variate, incluzând îndeplinirea intereselor naționale, descurajarea și prevenirea războiului, promovarea sau, după caz, reinstaurarea păcii, reducerea tensiunii dintre state sub nivelul conflictului armat și rezolvarea crizelor internaționale, precum și sprijinirea autorităților civile în rezolvarea situațiilor de criză internă.

Termenul „operațiuni militare de stabilitate și sprijin“ reprezintă în accepțiunea NATO o gamă largă de activități în care potențialul militar este utilizat în scopuri altele decât cele de operațiuni combative, în mod obișnuit asociate cu războiul.

În conținutul lor, operațiunile militare de stabilitate și sprijin pot include elemente atât ale *operațiilor de luptă*, cât și ale celor ce nu *presupun luptă*, desfășurate în timp de pace, criză, precum și în caz de război. Cu alte cuvinte, nu puține vor fi situațiile care prin fizionomia lor vor căpăta caracteristici similare războiului, incluzând acțiuni de luptă cu utilizarea capacităților militare pentru îndeplinirea obiectivelor stabilite¹⁰.

Este dificil de făcut diferența dintre război și acțiunile militare de stabilitate și sprijin, mai ales când între părțile implicate există diferențe esențiale de opinii, iar potențialul militar nu se află într-un oarecare echilibru. Specialiștii militari americani optează pentru formula „*operații de menținere a stabilității*“ care în contextul politico-militar actual ar corespunde mai mult tipologiei acestor operații.

Operațiunile de stabilitate și sprijin constau în utilizarea tuturor capabilităților militare în toate tipurile de operațiuni, mai puțin războiul. Aceste acțiuni militare pot fi folosite pentru a completa orice combinație a utilizării instrumentelor de putere ale statului, atât înainte, în timpul sau după încheierea unui război sau conflict armat, ori fără a se ajunge la acesta.

Ulterior sfârșitului Războiului Rece, NATO a urmărit cu hotărâre întărirea celei de-a patra dimensiuni a securității prin cooperare, și anume promovarea activă a stabilității.

Alianța Nord-Atlantică a căutat să încurajeze și să promoveze stabilitatea atât instituțional, cât și practic. Atât Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (EAPC), Consiliul NATO-Rusia, Comisia NATO-Ucraina, cât și Dialogul Mediteranean și Inițiativa de Cooperare de la Istanbul constituie exemple ale cadrului instituțional creat de NATO pentru a promova stabilitatea dincolo de granițele statelor sale membre.

Operațiunile de stabilitate și sprijin contribuie la atingerea obiectivelor strategice de securitate națională ale statelor ce le organizează și uneori în egală măsură și la atingerea celor privind securitatea internațională.

¹⁰ Col.lect.univ.dr. Viorel Ostropel, *Considerații privind operațiile întrunite multinaționale de stabilitate și sprijin*.

În timp de pace, misiunea principală a forțelor armate este de a asigura descurajarea oricărui tip de agresiune, adică atât acțiunile agresive externe cele interne, cât și pe cele combinate.

Literatura militară de specialitate și respectiv Doctrina pentru operații întrunite multinaționale, Doctrina Operațiilor Forțelor Terestre oferă o largă viziune asupra modului în care interesele și obiectivele politice delimitează tipurile acțiunilor, ținând totodată seama de gradul de utilizare a forței armate.

În conformitate cu documentele precizate întâlnim următoarele tipuri de operații de stabilitate și sprijin:

- asigurarea libertății de navigație și de survol;
- asistența acordată unei națiuni;
- combaterea terorismului;
- controlul armamentelor;
- impunerea de sancțiuni;
- loviturile cu obiectiv limitat și raidurile;
- sprijinul militar acordat luptei antidrog;
- sprijinul militar acordat autorităților civile;
- evacuarea necombatanților;
- demonstrațiile de forță;
- protecția navigației;
- căutarea – salvarea – evacuarea;
- sprijinul păcii.

4. Participarea militarilor români la operațiuni întrunite multinaționale de stabilitate și sprijin

După 1989, Armata României a fost prezentă în numeroase zone fierbinți de pe glob, în cadrul unor operații întrunite multinaționale, cum ar fi:

- *Războiul din Golf*. Participarea României a avut la bază Rezoluția nr.678 a Consiliului de Securitate a ONU, armata română dislocând în zona de conflict Spitalul Chirurgical de Campanie nr.100, dislocat la Al Jubayl (Arabia Saudită), cu un efectiv total de 384 de militari și 200 de paturi, în perioada 20 februarie - 20 martie 1991, în compunerea unei brigăzi logistice britanice, participante la acțiunile Forței Multinaționale de Pace din zona Golfului Persic.
- *Misiunea de observatori din Republica Moldova*. Armata României a participat cu un grup de observatori militari, dislocat în zona localității Tighina, cu un efectiv de 24 de ofițeri, în perioada mai 1992 - februarie 1993. Misiunea a fost constituită în baza mecanismului cvadripartit (cu participarea Republicii Moldova, României, Federației Ruse și Ucrainei) de reglementare pe cale pașnică a conflictului din raioanele de răsărit ale Republicii Moldova.
- *Operațiunea Națiunilor Unite în Somalia (UNOSOM II)*. Armata României a participat cu un Spital Militar de Campanie, dislocat la Mogadishu, cu un efectiv total de 236 de militari și 50 de paturi, care

a acționat în perioada 6 iulie 1993 - 26 octombrie 1994. Pe lângă asistența medicală de urgență pentru trupele ONU, spitalul a acordat un ajutor umanitar substanțial populației locale.

- *Misiunea de Asistență a Națiunilor Unite pentru Rwanda (UNAMIR)*
- *Misiunea de Verificare a Națiunilor Unite pentru Angola III (UNAVEM III)*
- *Forța Multinațională de Protecție pentru Albania*. A inclus Detașamentul Tactic "Sfântul Gheorghe", cu un efectiv de 391 militari, care a fost dislocat în localitățile Girokaster și Tepelene, precum și o grupă de stat major cu un efectiv de 10 ofițeri care au activat în structurile de comandă ale Operațiunii "ALBA" în perioada aprilie - iulie 1997.
- *Forța de Implementare a Păcii (IFOR) și Forța de Stabilizare a Păcii (SFOR) în Bosnia-Herțegovina*, condusă de NATO.
- *Misiunea ISAF din Afganistan*.

Bibliografie:

- [1]. *Doctrina pentru Operațiile Întrunite Multinaționale*, București, 2001.
- [2]. *Strategia de Transformare a Armatei României*, București, 2007.
- [3]. Joint Publication 3-0, *Joint Operations*, Joint Chiefs of Staff, 2006.
- [4]. Joint Publication 3-16, *Multinational Operations*, Joint Chiefs of Staff, 2007.
- [5]. *Strategic Vision: The Military Challenge – 2004*.
- [6]. Lt.col.lect.univ.dr. Liviu Balaban, *Considerații privind conceptele moderne ale operațiilor întrunite*.
- [7]. DUȚĂ, Paul Dănuț, **Instituții de securitate, Partea generală**, Editura Tehno Media, Sibiu, 2006.
- [8]. NEAG, Mihai, Lt.col.prof.mil., *Factorii care influențează cooperarea forțelor în operațiile combinate (multinaționale)*.
- [9]. OSTROPEL, Viorel, col.lect.univ.dr., *Considerații privind operațiile întrunite multinaționale de stabilitate și sprijin*.

COMPORTAMENTUL “HAOTIC” ȘI ORGANIZATIILE TERORISTE – PROVOCĂRI PENTRU APĂRARE

Marina MUSCAN*

*Terrorist organizations are entities that generate chaos within ordered systems as the western countries. Chaos is random, unpredictable, and uncontrollable. For systems involving human behavior as a driving force, this is not a bad approximation therefore the actions of terrorist organizations can appear hard to predict; chaotically applied or as a chaos generating long-term process. There is an underlying structure to Chaotic systems that sometimes allow us to make predictions about its long-term trend, and very short-term behavior. Some Chaotic systems can be driven in or out of Chaos. Terrorist organizations are systems which have some differences in the physical conditions, or parameters, from completely predictable systems. These are often known as **control parameters** and they are useful for the military, or for anyone wanting to control the behavior of terrorist organizations. The following paper aims to identify some control parameters for the terrorist organizations that can be used in controlling their behavior.*

Introducere

Având în vedere situația globală actuală se poate spune că terorismul va continua să se dezvolte, ca și fenomen, într-o formă sau alta. Vor continua să existe organizații teroriste care vor folosi mijloace deja cunoscute pentru a-și transmite mesajele specifice și vor fi, de asemenea, organizații care vor adopta metode noi pentru a-și duce la îndeplinire scopul existențial; și anume acela de răspândire a terorii.

Cu toate că vor exista întotdeauna diferențe între grupurile teroriste există o constantă care le unește și anume capacitatea acestora de a destabiliza alte sisteme organizate de pe scena internațională cum sunt entitățile statale. Organizațiile teroriste sunt și vor fi în continuare actori nestatali creatori de haos pe scena internațională. De aceea, lucrarea de față propune să aplice teoria haosului cu privire la organizațiile teroriste ca modalitate de a stabili posibili *parametri de control* ce pot fi folosiți ca puncte de ghidaj în stabilirea comportamentului acestor organizații.

Haosul ca și fenomen nu este întâmplător, el poate fi determinat de entități organizate. În principiu orice fel de turbulență într-un sistem ordonat poate da naștere la un comportament haotic. Dacă turbulența în sine stă la baza efectelor haotice care pot apărea într-un sistem ordonat atunci sistemele creatoare de turbulențe sunt sistemele haotice care pot avea un comportament rațional a cărui finalitate să fie producerea haosului.

Dacă aplicăm această teorie la organizațiile teroriste vom observa că aceste pot avea o structură organizată cu scopul final de a produce teroare. Teroarea poate fi considerată factorul turbulent care inserat în alte structuri ordonate (formațiunile statale) provoacă haos.

* Doctorand al Universității Naționale de Apărare „Carol I”

1. Teoria haosului

Fiecare organizație, fie ea statală sau non-statală are anumiți parametri care îi guvernează comportamentul pe scena internațională. Teoria haosului se concentrează pe comportamentul acestor organizații.

Dacă analizăm aceste elemente de comportament din perspectiva deterministă vom avea următoarele două cazuri:

Cazul 1

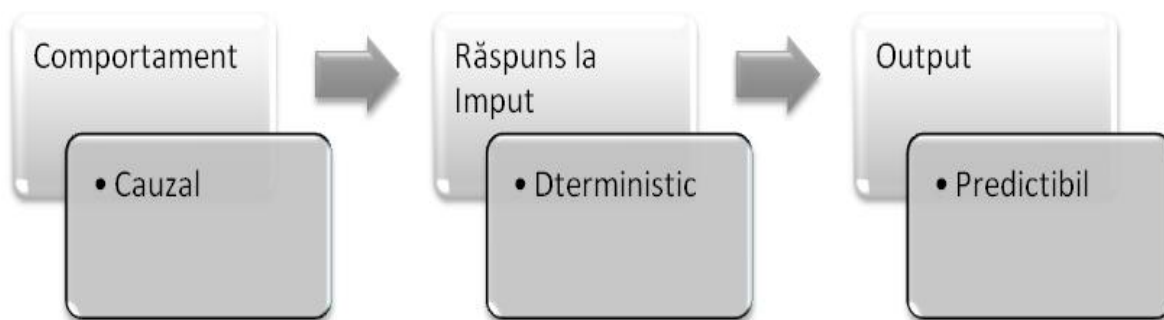

Fig. 1 Coportament cauzal cu rezultate previzibile¹

Un actor cu un comportament bazat pe schema cauză efect va avea un răspuns bine determinat față de stimuli veniți din exterior și ca urmare răspunsul său va fi predictibil ceea ce va determina ordine în sfera internațională în care acesta acționează.

Cazul 2

Fig. 2 Comportament bazat pe liberul arbitru cu rezultate imprevizibile²

¹ DURHAM Susan E – “Chaos Theory for The Practical Military Mind” - a research paper presented to the Research Department Air Command and Staff College, martie 1997, (AU/ACSC/0229/97-03), p. 13

² Ibidem, p.13

Cazul 3

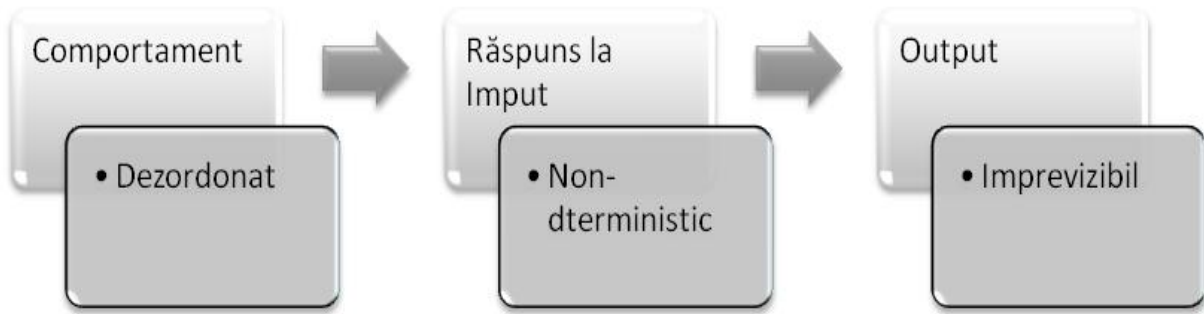

Fig. 3. Comportament dezordonat cu rezultat imprevizibil³

Atît în cazul 1 cît și în cazul 2 prin faptul că răspunsul la input-urile venite dina fara sistemului este imposibil de determinat rezultă un output iprevizibil. Astfel, feedback-ul este principalul motor al haosului în ceea ce privește sistemele ordonate, predictibile.

Din punctul de vedere al teoriei haosului vom avea următoarea schemă cuprinzând toate cele trei tipuri de comportament menționate ma sus cu răspunsuri deterministe sau non-deterministe la outputuri dar care au rezultate haotice pentru ceilalți actori statali:

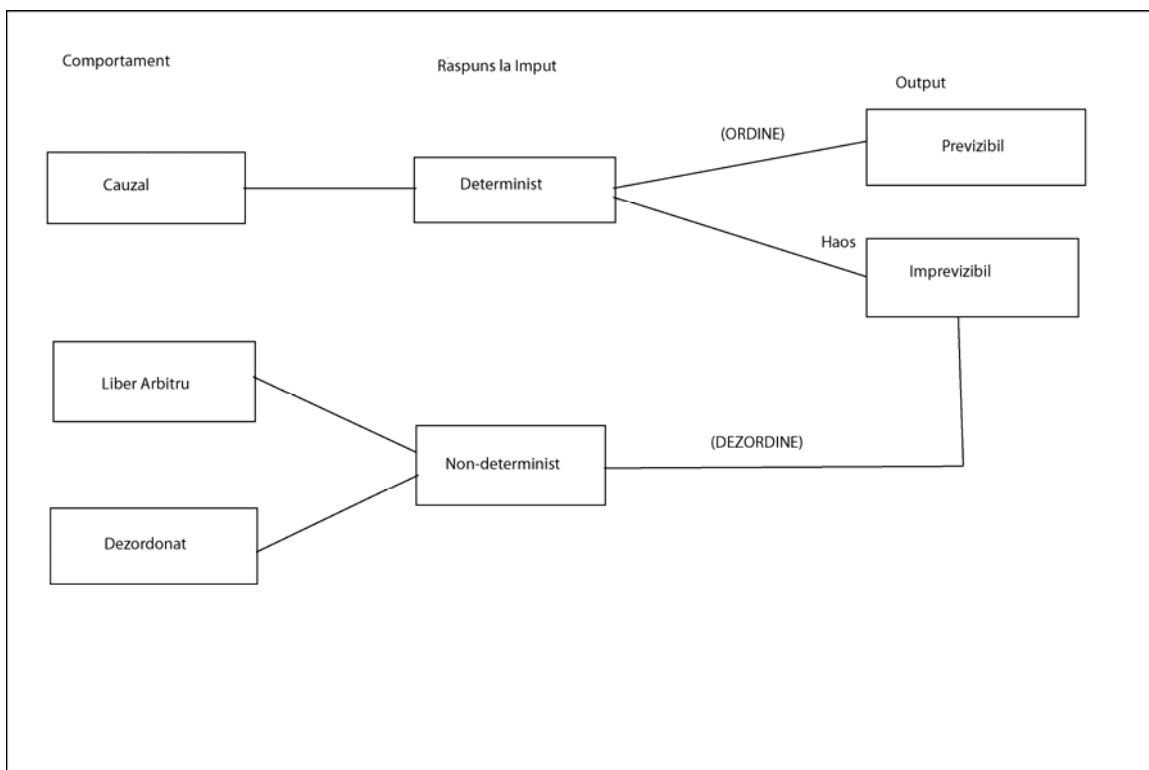

Fig. 4 Comportamente și tipuri de răspuns⁴

³ Ibidem, p. 13

⁴ Ibidem, p. 14.

Conform schemei de mai sus “haosul” poate surveni în orice fel de sistem care prin acțiunile sale dă naștere unui “output” imprevizibil spre exterior. Această schemă se poate aplica mai ales asupra organizațiilor teroriste care emit spre exterior output-uri cât se poate de imprevizibile.

Haosul este rezultatul acțiunilor întreprinse în/de sisteme organizate. Parametrul prim care ne poate ajuta să prevedem existența unui output haotic este ă primul rînd reprezentat de comportament care poate fi corelat apoi cu tipul de răspuns la imput. Haosul în sine nu este un fenomen imprevizibil ci unul ciclic care ne poate permite să facem niște previziuni cu privire la tendințele sale pe termen lung și cu privire la efectele sale pe termen scurt.

2. Organizațiile teroriste

Terorismul înseamnă utilizarea violenței în mod premeditat, și cu motivații de ordin politic, împotriva necombatantilor, de către grupuri sub-naționale care intenționează să influențeze audiența. De asemenea, terorismul mai înseamnă și folosirea ilegală a forței sau violenței împotriva persoanelor sau a unor proprietăți pentru a intimida sau constrânge un guvern, populația civilă, sau orice segment de populație, pentru a adopta o anumită politică sau anumite măsuri sociale. Astfel se poate spune că cyber-terorismul implică folosirea violenței vizuale sau psihologice, transmisă pe Internet și preluată de către alte media de comunicare, cu scopul de a produce panică în rândul comunităților și de a distruge sentimentul de siguranță a publicului țintă. Scopul provizoriu este izolarea fiecărui individ și dezintegrarea comunității; amenințările continue lucrează în direcția subminării senzației de siguranță, dereglând rutina cotidiană. Dar scopul strategic absolut al teroriștilor este să manipuleze opinia publică, astfel încât aceasta să preseze autoritățile cu putere de decizie să capituleze în fața pretențiilor teroriștilor.

Teroriștii de azi cunosc cele mai performante metode de diseminare a informației, folosindu-se de televiziune și Internet.

Mesajele teroriste au un conținut de violență ridicat și se bazează pe mediatizarea unor acțiuni specifice și simbolice. Pericolul actual al celor mai multe atacuri teroriste este relativ ridicat la cel mai înalt nivel mediatic. Teroriștii sunt capabili să răspândească teroarea irațională, haosul, șocul și groaza pentru a evoca impactul lor. Prin uciderea unui președinte, îi fac pe toți să se simtă amenințați. Prin torturarea, asasinarea, luarea de ostatici ceilalți se vor simți nesiguri. Distrugerea unor clădiri, avioane și instituții de stat (asediul școlii de la Beslan din Rusia) îi face pe ceilalți să se întrebe dacă nu cumva vor fi ei următorii. Arma omniprezentă a teroriștilor este mediatizarea fricii exagerate, care se transformă în anxietate ridicată, în special când este mediatizată de mass-media. Toate aceste imagini au fost postate pe internet și au fost accesate de mii de utilizatori

În ultimul timp organizațiile teroriste au început să acorde o mare importanță diseminării mesajelor pe Internet și a investit bani în formarea unei rețele estinse de web-site-uri.

Mesajele teroriste actuale prezintă acea dualitate între violență și încercare de recrutare. Nu se mai opresc la ideea de a disemina teroare pură îndreptată spre Occident ci încearcă să atragă simpatie pentru cauza Islamului.

Rețelele teroriste au devenit organizații „cu o vocație internațională”, și acea vocație este de răspândire a terorii, atât la nivel local, cât și la nivel zonal sau global.

Organizațiile teroriste actuale au forma unor rețele internaționale a căror existență și eficiență sunt condiționate de mai mulți factori care le conferă coeziune și ordine.

Existența scopului organizațional esențial pentru funcționarea oricărei organizații. Organizațiile teroriste sunt create pentru răspândirea terorii/haosului.

Factorul uman – este reprezentat de membrii organizației și variază în funcție de capacitatea organizației de a atrage membri și simpatizanți. Este cunoscut faptul că unele organizații se confruntă cu probleme de „personal”, având în vedere că unii dintre membri se aruncă în aer fie accidental, fie voit.

Factorul uman reflectă prin acțiunile sale scopul organizației și determină comportamentul haotic al acesteia. Scopul organizațional împreună cu factorul uman acționează asupra parametrului de comportament al organizației teroriste.

Teritoriul – având în vedere că unele organizații teroriste au membri care acționează pe teritoriul „inamicului”, se poate spune că, din punct de vedere spațial, organizațiile teroriste au întindere globală. Din punctul de vedere al teoriei haosului teritoriul reprezintă parametrul fază-spațiu.

Pentru detalierea acestui parametru se ia în calcul relația scop-acțiune a organizației teroriste. Se poate observa că sistemul în general poate fi comparat cu mișcarea unui pendul în sensul în care există patru faze în timp: identificare țintă, panificarea loviturii, execuția, efectul obținut.

În general, ca urmare a politicilor care prevăd ideea de a nu se negocia cu teroriștii acestia își ating scopul declarat de puține ori. Avem în vedere aici, spre exemplu ETA al cărei scop declarat este obținerea independenței Țării Bascilor și care a comis mai multe atentate în numele acestui scop declarat dar care nu a fost atins până în prezent. Ca urmare teroriștii pănuiesc un atentat, îl execută, se produce teroarea în sistemul organizat țintă dar scopul declarat nu este atins deci membrii organizației se întorc din nou la prima fază a acțiunii: aceea de identificare. Așa cum o demonstrează și figura următoare:

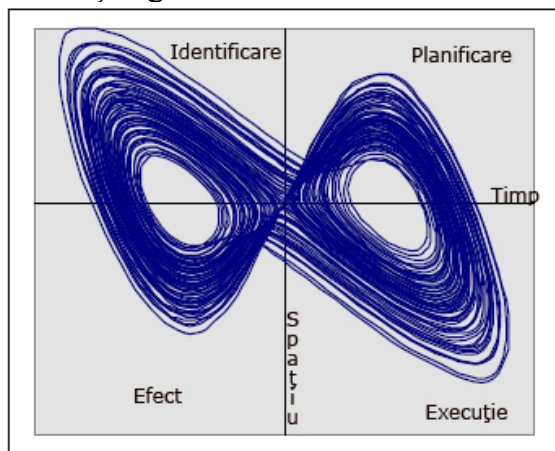

Fig. 5 Mișcare fractală în spațiu-timp⁵

⁵ Ibidem, p. 24.

Astfel, dacă privim acțiunile mișcărilor teroriste din punctul de vedere al teoriei haosului vom observa că există o periodicitate în spațiu-timp a acțiunilor lor. Această mișcare periodică este definită de o poziție nulă/ centrală numită „punct atractor” care este reprezentat intenția atacului terorist. Astfel intenția atacului terorist devine un alt parametru de control pentru sistemul generator de haos care este organizația teroristă. Prin distrugerea punctului atactor (intenția) se poate determina stoparea mișcării haotice.

Puterea economică – este dată mai ales de fondurile de care organizația beneficiază, fie prin donații, fie prin sponsorizări, din partea altor state, care consideră aceste rețele ca „o armă strategică”.

Puterea militară – este dată de arsenalele de care dispun organizațiile teroriste și, acestea variază, predominanți fiind explozibilii și armele de foc.

Strategie – se realizează în momentul în care sunt identificate țintele și are la bază o analiză detaliată a țintelor și a riscului.

Puterea economică, militară și strategia sunt parametrii secundari de control ai organizației teroriste din punctul teoriei haosului deoarece acești parametrii sunt cei care asigură mișcarea haotică a organizațiilor teroriste nu elementul generator al comportamentului lor.

Astfel, avem trei tipuri de organizații teroriste după cum urmează:

Organizație	Analiza țintei	Controlul exercitat	Activități
Simplă/Ne-structurată	Nulă	Nedeterminat	Recrutare, hărțuire, propagandă
Structurată	Elementară	Determinat	Lovituri tactice cu scop demonstrativ
Complexă	Detaliată	Control adaptativ	Lovituri strategice cu scop coercitiv

Tabel 1: Organizații teroriste⁶

După cum se observă fiecare dintre aceste tipuri de organizații teroriste este capabilă de un anumit tip de teroare mai mare sau mai mică în conformitate cu capacitățile sale deci nu lipsa de resurse duce la stoparea activităților lor ci mai degrabă controlul intenției.

Un alt parametru de control legat de cel anterior este reprezentat de voință.

Voința – este strâns legată de convingerile individuale ale membrilor organizației. Mai precis, membrii unei organizații sunt convinși că singura soluție la problemele lor este violența. Astfel, ideea comiterii unui act violent devine perfect justificabilă în ochii unei astfel de persoane. Voința este parametrul de control care face ca acțiunile întreprinse de organizațiile teroriste să varieze pe parcursul timpului. Aceste acțiuni nu fluctuează în mod discontinuu ci fluctuează din punctul de vedere al intensității. Astfel, se explică variația de amplitudine pe care o înregistrează atacurile

⁶ Nelson Bill, Choi Rodney, Iacobucci Michael, Mitchell Mark, Gagnon Greg, **Cyberterror - Prospects and Implications**, Center for the Study of Terrorism and Irregular Warfare Monterey, CA, White Paper, prepared for: Defense Intelligence Agency, Office for Counterterrorism Analysis (TWC-1), 1999, p. 15.

teroriste. Cu cât voința membrilor organizației este mai coagulată cu atât atacul este mai organizat și efectele sale mai grave.

Ca încheiere se poate afirma că acești actori asimetrici (organizațiile teroriste) sunt generatori de haos și încearcă să influențeze alți actori simetrici să acționeze în beneficiul lor prin violența generată de membrii organizației împotriva altor indivizi membri ai altor entități de pe scena internațională.

Concluzii

Conform teoriei haosului parametrii de control ai organizațiilor teroriste sunt:

1. Factorul uman care prin comportamentul său determină comportamentul haotic al organizației în sine;
2. Factorul spațiu-timp care determină existența ciclicității fenomenului haotic și care ne poate permite să anticipăm anumite efecte pe termen scurt;
3. Intenția care este punctul focus/atractor al mișcării haotice și care poate determina scoaterea unui sistem din haos;
4. Voința care determină amploarea mișcărilor haotice în timp.

Prin controlul exercitat asupra parametrilor menționați anterior se poate controla comportamentul acestor organizații și prin urmare se poate controla activitatea acestora și se poate micșora amplitudinea atacurilor pe termen mediu ducând la încetarea lor pe termen lung.

Bibliografie:

- [1]. DELCEA Cristian, *Ad-terorismul ca mijloc de evocare a emoțiilor negative* - Impact Strategic, nr. 1[18]/2006.
- [2]. DURHAM Susan E., *Chaos Theory for The Practical Military Mind* - a research paper presented to the Research Department Air Command and Staff College, martie 1997, (AU/ACSC/0229/97-03).
- [3]. FATTAH Hassan M., *Al Qaeda Increasingly Reliant on Media* – The New York Times, versiunea electronică, 30 septembrie 2006 (http://www.nytimes.com/2006/09/30/world/30jordan.html?_r=1&oref=slogin), accesat în data de 02.03.2008.
- [4]. HOFFMAN Bruce, *The Use of the Internet By Islamic Extremists*, raport prezentat Comitetului pentru Informații (House Permanent Select Committee on Intelligence) în 4 mai 2006, publicat de RAND Corporation Arlington, VA, US.
- [5]. IONESCU Costin, *Revoluția PR a militanților islamiști* – Săptămâna Financiară, ediția on-line, publicat în NR. 72, LUNI 7 AUGUST 2006, (http://www.sfin.ro/articol_5853/revolutia_pr_a_militantilor_islamisti.html), accesat în data de 02.03.2008.
- [6]. HUDSON, Rex A., *The Sociology and Psychology of Terrorism: Who Becomes a Terrorist and Why?*, Federal Research Division, Library of Congress, Washington DC, septembrie 1999.
- [7]. GERWEHR, Scott, DALY, Sara, *Al-Qaida: Terrorist Selection and Recruitment*”, publicat în McGraw-Hill Homeland Security Handbook, 2006,

Chapter 5, p. 73-89, disponibil la http://www.rand.org/pubs/reprints/2006/RAND_RP1214.pdf, accesat la 21.01.2009.

- [8]. NELSON Bill, CHOI Rodney, IACOBUCCI Michael, MITCHELL Mark, GAGNON Greg, **Cyberterror - Prospects and Implications**, Center for the Study of Terrorism and Irregular Warfare Monterey, CA, White Paper, prepared for: Defense Intelligence Agency, Office for Counterterrorism Analysis (TWC-1), 1999.

O INTERPRETARE PARADIGMATICĂ A PROCESĂRILOR DE TIP IDEOLOGIC

Marinel-Adi MUSTAȚĂ*

The security and defence projections imagined by today's top decision-makers are the end results of ideological analyses. When one becomes aware of this fact it is of paramount importance to explore the possibilities of this mode of reasoning and, when possible, to propose superior frameworks of interpretation. The article undertakes such an enterprise with the hope of clearly showing the limits of ideologies and the dramatic consequences they indirectly produce.

1. Interpretări pre-paradigmatice ale ideologiei

Primul utilizator al termenului *ideologie* este considerat a fi Antoine Destutt de Tracy (1754-1836), filosof francez care în seria de lucrări reunite sub titlul *Elements d'idéologie* pune bazele unei preconizate științe empirice a formării ideilor. Utilizarea noului termen avea menirea de a susține debarasarea cunoașterii de prejudecățile mistice predominante în epocă, proces care ar fi trebuit să constituie fundamentul edificării unei societăți mai bune și mai drepte.

Treptat, termenul capătă și alte interpretări, dintre cele mai diverse. În fapt, apreciem ca fiind corectă și aplicabilă conceptului în cauză, ipoteza enunțată de G. Sartori potrivit căreia, de-a lungul timpului pentru a putea acoperi domenii de studiu tot mai vaste dar și mai nuanțate, oamenii de știință realizează o extindere (stretching) a semnificațiilor conceptelor, această evoluție repercutându-se însă negativ asupra preciziei în exprimare¹.

O confirmare a intuiției lui Sartori și, implicit, a stadiului interogărilor în domeniu, ne-o oferă și autori precum Terry Eagleton² sau John Gerring³ care realizează o inventariere a numeroaselor semnificații cu care termenul este în mod curent utilizat. După cum remarcă și Eagleton, interpretările sunt consecința unor opțiuni teoretico-metodologice diverse care au condus la elaborarea unei mulțimi eterogene de interpretări, fără nici o legătură între ele, complementare sau aflate în raporturi de contrarietate și care, totuși, în opinia noastră, au un meta-numitor comun, anume faptul că nu oferă o interpretare satisfăcătoare, capabilă să orienteze practica cercetării sau cea a luării deciziei în gestionarea domeniului public al existenței sociale a oamenilor.

Ca alternativă la adoptarea voluntaristă a uneia sau alteia dintre interpretările vehiculate în acest *Turn Babel* construit în jurul termenului de ideologie, propunem

* Locotenent, doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, deține un articol cotatec ISI publicat: *The Human Need for Sustainable Security* și coautor la lucrarea „Profesia militară în context social contemporan”, Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu, 2008.

¹ Culda, L., *Dimensiunea epistemologică a interogării existenței sociale a oamenilor*, Editura Licorna, București.

² Eagleton, T., *Ideology: An Introduction*, Verso, London, 1991.

³ Gerring, J., *Ideology: A Definitional Analysis*, Political Research Quarterly, 1997; 50; 957.

spre reflecție posibilitatea situării cercetătorului în cadrul prefigurat de Th.Kuhn în lucrarea “Structura revoluțiilor științifice”⁴. Situarea în acest cadru îi permite analistului să se raporteze explicit nu numai la o definiție sau alta ci, la paradigma pe care ar accepta-o odată cu optarea pentru una dintre interpretările concurente. Deși însuși Kuhn recunoaște faptul că termenul de paradigmă este utilizat uneori tautologic (o paradigmă este ceea ce împărtășesc membrii unei comunități științifice și reciproca) sau cu o multitudine de semnificații (cel puțin douăzeci și două) totuși, apreciem că interpretarea potrivit căreia paradigma este un corpus de opțiuni ontologice, metodologice și axiologice ce alcătuiesc posesiunea comună a practicienilor unei anumite discipline se detașează prin claritate și importanță pentru cercetările ulterioare. Pentru scopurile prezentului demers avem în vedere în primul rând distincția dintre stadiul pre-paradigmatic și paradigmatic al interpretărilor vehiculate în interiorul disciplinelor științifice.

Iată, în interpretarea lui I. Pârvu, o descriere a demersurilor științifice aflate în stadiul preparadigmatic: „Un stadiu important din evoluția unei discipline este, după Kuhn, cel preparadigmatic, anterior maturizării ei depline. El se caracterizează, în lipsa unui ansamblu standard de metode, a unei paradigme dominante și unificatoare, prin: complementaritatea abordărilor, care-și găsesc fiecare în parte justificări metafizice absolute, reluarea permanentă a problemelor fundamentale, dublarea dialogului cu natura printr-un dialog cu membrii altor școli sau orientări, existența unor controverse serioase asupra metodelor, problemelor și criteriilor, care, adesea, nu se încheie printr-un acord, ci prin delimitarea mai exactă a pozițiilor, caracterul nesistematic, haotic al cercetărilor de tip empiric”⁵.

În interpretarea lui L. Culda în stadiul pre-paradigmatic „interpretările se referă la aspecte disparate și în modalități nesatisfăcătoare, contradictorii, încât nu se poate contura o explicație care să poată fi alternativa la celelalte interpretări”⁶. În momentul în care cadrul teoretic suport este suficient de elaborat încât să permită interpretări integratoare și unitare ale obiectului de studiu în modalități satisfăcătoare, suficient de nuanțate pentru a fundamenta cercetări cu caracter aplicativ el devine paradigmă.

În cazul interpretărilor ideologiei, o diagnoză fie ea și succintă ne sugerează faptul că interogările se află încă în etapa căutărilor, a disputelor cu caracter teoretic, a lipsei unor aprofundări “normale”, toate acestea fiind caracteristice etapei preparadigmatice din evoluția domeniului. Evident se poate pune problema dacă acest domeniu poate fi și altfel, aceasta fiind una dintre obiecțiile majore la posibilitatea aplicării cadrului teoretic kuhnian în investigarea domeniilor mai soft ale științei, în speță cele socio-umane. Pentru a răspunde la o astfel de obiecție trebuie să depășim nivelul orizontal, fie el și structural-funcționalist al interogării în favoarea celui vertical, istoricist, procesual. O astfel de opțiune ne determină să reformulăm interogarea *ce este cunoașterea* în forma *ce poate fi cunoașterea* în investigarea ideologiilor. Deși evoluțiile paradigmatică din fizică pot fi catalogate ca spontane,

⁴ Kuhn, T., **Structura revoluțiilor științifice**, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976.

⁵ Pârvu, I., **Teoria științifică**, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

⁶ Sartori, G., *Concept Misformation in Comparative Politics*, în *American Political Science Review* 64 (December):1035.

oare nu ar putea fi investigațiile orientate explicit către o astfel de finalitate în investigarea socialului? La momentul actual, cel puțin în domeniul epistemologiei, evoluția către o paradigmă cvasi-recunoscută de cercetători s-a realizat deja prin utilizarea tot mai largă a teoriei generale a sistemelor și dezvoltarea uimitoare a aplicațiilor din toate domeniile pe care aceasta le face posibile. Avem așadar creat un precedent care ne încurajează să perseverăm.

Sintetizând, în abordarea noastră, interpretarea paradigmatică a ideologiilor este cea care decurge dintr-o teorie cadru capabilă să ofere explicații cuprinzătoare și unitare ale oamenilor și existenței sociale (deci nu numai ale ideologiei) și, care de asemenea, este suficient de nuanțată pentru a putea produce cercetări cu caracter aplicativ, testabile în diverse variante. Teoriile de rang secund pot produce rezultate utile care pot atrage unilateral atenția asupra unor aspecte care merită luate în seamă, pot fi integrate, eventual nuanțate în cadrul unei interpretări-cadru globale dar ele însele prin diversele decupări arbitrare ale obiectului de studiu nu pot fi suficient de relevante. În plus, cercetătorul nu are garanția că diversele aspecte eterogene și de multe ori aflate în raporturi de contrarietate, semnalate de asemenea genuri de teorii vor putea forma vreodată un tot unitar.

2. Schița procesual-organică a procesărilor de tip ideologic

De o deosebită importanță pentru obiectivele întregului demers interpretativ propus, cu ample consecințe asupra praxisului deciziei o are și analiza procesărilor de tip ideologic. În actualul stadiu al investigațiilor utilizăm interpretarea potrivit căreia, *ideologia este o interpretare cadru socială cu un puternic caracter normativ și praxiologic constituită în prelungirea unei ontologii elaborate în orizontul filosofic de procesare, interpretare care se pronunță asupra „bunului mers al treburilor publice” (posibilităților de gestionare a spațiului public al existenței sociale a oamenilor) din perspectiva intereselor unei anumite clase sociale, a unei națiuni, a unui grup social distinct (muncitorii, marele capital, ecologiștii, creștinii etc.). Ideologia ne apare astfel ca răspunzând unei necesități de “vulgarizare” a ontologiei suport, direcție în care își construiește propriile instrumente mai expresive și mai versatile decât logicitatea rațiunii filosofice.*

De-a lungul timpului oamenii au interpretat cooperările ca fiind favorabile satisfacerii necesităților de care sunt animați. Pe măsura complicării acestor cooperări, a fost conștientizată și nevoia unor normări, a unor reguli menite a pune ordine în interacțiunile dintre indivizi. Într-un prim stadiu aceste normări au avut un caracter spontan, natural, bazat pe experiența anterioară a participanților la interacțiune și au dat naștere la comunitățile primitive. Deoarece existența în cadrul comunității și-a dovedit viabilitatea s-au căutat căi de perpetuare a acesteia și implicit de ameliorare a posibilităților de satisfacere a necesităților. Abordarea explicită de către înțelepții cetății a problematicii bunului mers al treburilor publice atestă conștientizarea acestor necesități. Treptat s-a conștientizat necesitatea unor intervenții sistematice întru organizarea și coordonarea interacțiunilor și inevitabil s-a pus problema celor mai bune modalități de realizare a acestora.

Capacitățile de procesare în interiorul cărora se conturează primele reflecții despre bunul mers al treburilor politice sunt cu preponderență empirice, deci puternic

particularizate de contextul spațio-temporal în care apar, iar atunci când reușesc să depășească prin analogii sau generalizări nivelul simțului comun ele au un profund caracter speculativ. Filosofările, deși pot fi considerate construcții teoretice în măsura în care se decentrează de pe realii concreți în ideea interogării unor domenii abstracte, nu pot fi satisfăcătoare, fiind inevitabil vagi și nepretabile unor evaluări sistematice. Posibilitățile de procesare socială specifice fiecărei comunități, cu limitele acestora, constituie fundalul în care se conturează diferite concepții de gestionare a spațiului public. Se conturează astfel idei politice care susțin o anumite orânduială care însă de multe ori se decentrează de pe ideea de comunitate susținând mai degrabă anumite interese din interiorul acesteia. Situația aceasta este explicabilă deoarece în limitele gândirii empirice întregii și consecințele perverse derivate din ignorarea acestora sunt extrem de greu de sesizat. Se promovează și legitimează astfel dominații ale oamenilor de către oameni, justificate prin argumente de ordin material sau spiritual dar care în ultimă instanță afectează „cetatea”. Expresii ale limitelor gândirii politice sunt și diversele reconsiderări apărute de-a lungul timpului ca urmare a sesizării unor aspecte ignorate inițial sau interpretate nesatisfăcător care au produs rezultate și consecințe derivate nefavorabile oamenilor.

Deși reflecția sistematic-filosofică a produs anumite repere interpretate ca fiind favorabile, totuși într-o primă etapă aplicarea acestora a avut mai degrabă un caracter sporadic, nesistematic. În toate timpurile suveranii au beneficiat de consiliere din partea înțelepților totuși, nu se poate spune că vreuna dintre concepțiile acestora din urmă ar fi fost explicit utilizată ca sistem de referință real sau virtual (programatic) pentru gestionarea treburilor publice.

În momentul în care acest lucru se întâmplă, putem vorbi despre autonomizarea procesărilor de tip ideologic în raport cu filosofările despre existența socială a oamenilor. Raportul dintre filosofie și ideologie este unul genetic, filosofia furnizând reperele ontologice, idealurile de atins, în timp ce ideologia își dobândește autonomia prin dezvoltarea unor modalități practice de atingere a idealurilor prescrise de filosof. Delimitarea aceasta este relevantă, deoarece mijloacele specifice reflecției filosofice diferă substanțial în raport cu cele caracteristice acțiunii ideologice.

În legătură cu acest din urmă aspect ne pronunțăm pentru introducerea în definiția conceptului de ideologie a caracterului puternic simbolic specific acestor tipuri de procesări. Unele ideologii par a depinde mult mai mult de simboluri non-verbale ca steaguri, imnuri, trupe care defilează, pentru a genera solidaritate, decât de argumente verbalizate consecința unor aprofundări teoretice. Atitudinea aceasta pare a fi justificată prin necesitatea ideologiilor de a se adresa unor „mase de oameni” considerați a nu fi dispuși să se aventureze într-un demers interpretativ prea complicat, așa cum ar solicita de exemplu lectura unei opere filosofice. De asemenea trebuie luate în considerare și diversitatea situațiilor și problemelor cărora li se adresează, în felul acesta justificându-se simplificările, de multe ori deformatoare pe care mesajul ideologic le conține în raport cu substanța filosofică din care își trage seva. Aceste simplificări sunt reliefate și de mesajul care nu admite nuanțe, de tipul alb-negru, noi-ei, care consacră generalizări pripite de cele mai multe ori cu o vădită înclinație spre conflict și confruntare.

Conflictul este de altfel o potențialitate intrinsecă a ideologiei, dat fiind caracterul partizan (se promovează interesele unei anumite categorii sociale) al interpretărilor vehiculate. Problematika existenței sociale interpretată prin prisma intereselor de clasă este astfel deformată simplificator, raporturile promovate fiind de tipul dominării și confruntării, mai mult sau mai puțin ascunse.

Ideologia nu se preocupă numai cu inducerea unor concluzii ci caută să controleze limbajul utilizat și modurile de gândire pe care oamenii le adoptă în procesul de identificare a problemelor și de adoptare a unor soluții. Un asemenea mecanism de control al interpretărilor pare a se sprijini pe expresiile stereotipe, limbajul de lemn caracteristic fiecărei ideologii precum și prin utilizarea unor sloganuri specifice. De multe ori acest control este utilizat și pentru a justifica sau ascunde acțiuni fără o bază ideologică.

Amintim în acest context o tendință deloc de neglijat a procesării ideologice de înglobare dispartată a unor rezultate științifice de actualitate. Desigur că aplicarea acestora nu este riguroasă, de multe însă, reperate oferite de știință sunt utilizate cu scopul ascuns de a justifica o acțiune a cărei rațiune nu este științifică.

În ciuda caracterului lor predominant simbolic, procesările ideologice manifestă o remarcabilă înclinație spre pragmatism, înclinație reliefată și de numeroase reconsiderări a pozițiilor adoptate inițial, abandonarea unor premise și îmbrățișarea concluziei reieșită de această dată din alte premise, toată această istoricitate fiind subsumată condiției necesare, dar nu suficiente, de a nu rămâne în urmă în raport cu reprezentările sociale vehiculate în prezent în lupta pentru putere.

Rezultatele și consecințele aplicării sistematice a ideologiilor sunt cel mai lesne de sesizat prin analiza stării actuale a lumii. Interesele înguste sunt încă motorul principal al acțiunii statelor pe scena relațiilor internaționale. De aici conflicte mai mult sau mai puțin explicite, conflicte care adâncesc prăpastia de comunicare între state. În prezent se caută un numitor comun prin tentative de resuscitare a unor alianțe sau uniuni. Cooperările astfel concepute sunt însă izvorâte tot din interpretări ideologice, promovează de multe ori dominări ascunse care nu pot să producă decât consecințe contradictorii și dezorganizante, care în ultimă instanță dramatizează situația omenirii.

Si totuși, în interiorul ideologiilor democratice, se tolerează o anumită libertate de expresie și o receptivitate la consecințele perverse pe care gestionarea ideologică a spațiului public le generează. În felul acesta, prin sesizarea consecințelor tot mai grave pe care procesările insuficient de performante le induc în existență, considerăm că procesarea ideologică își produce condițiile proprii dezorganizării, pregătind treptat terenul pentru un nou tip de intervenție cu caracter gestionar în existența socială a oamenilor, procesarea științifică.

Bibliografie:

- [1] CULDA, L., **Dimensiunea epistemologică a interogării existenței sociale a oamenilor**, Editura Licorna, București.
- [2] EAGLETON, T., **Ideology: An Introduction**, Verso, London, 1991.
- [3] GERRING, J., *Ideology: A Definitional Analysis*, Political Research Quarterly, 1997; 50; 957.

- [4] KUHN, T., **Structura revoluțiilor științifice**, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976.
- [5] PÂRVU, I., **Teoria științifică**, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- [6] SARTORI, G., *Concept Misformation in Comparative Politics*, în *American Political Science Review* 64 (December):1035.

ASPECTE PRIVIND CONCEPTUL DE CRIMĂ ORGANIZATĂ

Alin PAHONȚU*
Sorin MIHAI**

All we have to do is open the TV, turn over the newspaper, or listen to the radio news and we will be surprised to see acts or actions on crime, gunrunners, flash monger, drug traffic or forbidden substances, and money laundry that greatly influence our daily life.

Indeed all these crimes perfectly fit the organized crime profile. Nevertheless, the organized crime has always been an issue, so that it can be supervised up to the creating of the human societies and also up to the moment of the first civilizations, while the evolution of this phenomenon is still an active issue.

1. Considerații generale

Crima organizată, acest flagel contemporan cu implicații profunde în toată lumea, necesită un antidot pe măsură pe care avem obligația să-l descoperim și să-l folosim atât în combatere, cât și în profilaxie.

Nu există un model unic la organizațiile criminale, acestea variind ca formă, norme de conduită, experiență, specializare în activitatea infracțională, arie de operare, tactici și mecanisme de apărare, drept pentru care și lupta de prevenire și combatere a acestora presupune un grad sporit de complexitate.

Crima organizată poate fi percepută ca un produs social „pătruns în viața noastră socială și politică”, ce izvorăște din tendința diferitelor grupuri de a folosi criminalitatea ca mijloc de mobilitate socială¹ și chiar de acaparare a puterii².

Această teorie dezvoltată de A.J. Ianni și Daniel Bell³, afirmă că la baza crimei organizate se află un proces social. De exemplu în America, explică D. Bell, crima organizată este modul în care grupurile de emigranți sărăcite se ridică deasupra condiției de ghetou și acționează pentru evitarea opresiunii și a discriminărilor. Este una din explicațiile ce sunt date existenței Mafiei italiene sau altor grupări de crimă organizată cum sunt: organizațiile tong, triadele, yakuza, grupările columbiene, rusești etc⁴.

Într-o teorie similară, denumită teoria transmisiunii culturale, Edwin Sutherland⁵ argumentează comportamentul criminal ca fiind deprins, învățat, iar acest fapt implică ceva mai mult decât simpla imitare. Cei ce devin criminali cunosc o asemenea evoluție, atât datorită contactului lor permanent cu cei care încalcă legea, cât și datorită relativei lor izolări de cei care respectă legea.

* Comisar, Inspectoratul Județean de Poliție, Sibiu

** Căpitan, asistent universitar, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu

¹ Robert J.Kely, **Natura crimei organizate și operațiunile ei specifice**, SUA, 1987, p. 5.

² Valerian Ciocodei, **Manual de criminologie**, Editura C. H. Beck, București. 2007, p. 211.

³ Dorean Marguerite Koenig, *Confruntarea dintre sistemul justiției penale și crima organizată în Statele Unite*, Raport la Colocviul preparator al Asociației Internaționale de Drept Penal, Egipt, 1977, în Revista Internațională de Drept Penal, vol.69, p. 306.

⁴ Damian Miclea, **Cunoașterea crimei organizate**, Editura Pygmalion, Ploiești, 2002, pp.12-13.

⁵ E. Sutherland, **White collar crime**, Editura Dryden Press New York, 1949, p.53.

Sociologii au arătat că anumite zone, medii, „hrănesc” (încurajează) delincvența devenind terenuri propice pentru bande și structuri ale crimei organizate. Acolo unde nu există alternativă, succesul și bunăstarea traficantilor de droguri și a altor infractori implicați în activități criminale, constituiau modele demne de urmat pentru tineri⁶. Sursa crimei organizate își găsește astfel locul în destrămarea și proasta funcționare a sistemului (înțelegând sistemul în ansamblul său), ceea ce a făcut ca, după schimbările survenite în fostele state totalitare, crima organizată să se dezvolte cu mare repeziciune, surclasând structurile de drept, spulberând circuitele bancare, acaparând clasa politică, reușind să intimideze ori să copleșească sistemul represiv⁷.

În opinia majorității cercetărilor, crima organizată, ca fenomen, este o creație a ultimelor secole și a apărut în diverse puncte de pe glob (S.U.A., China, Japonia, Italia) în condiții anumite și având cauze specifice de ordin istoric și social, sub diverse denumiri: mafia, yakuza, triade etc. Aceste organizații criminale au abordat criminalitatea ca modalitate de obținere a unor profituri ridicate prin săvârșirea unor infracțiuni specifice cum sunt: prostituția, jocurile de noroc, traficul de stupefiante, de persoane, de arme, contrabanda, spălarea banilor etc.

Potrivit opiniei formulate de F. Alder⁸, crima organizată s-a manifestat totuși cu mult înaintea acestei perioade, așa cum vom prezenta în capitolul următor, chiar dacă nu s-au folosit denumiri specifice. În acest sens sunt exemplificate existența traficului ilegal cu sclavi sau a uneia din cele mai vechi infracțiuni ce a dăinuit de la începuturile navigației și până astăzi, și anume pirateria.

De asemenea, se poate aprecia că o serie de fapte și grupări specifice crimei organizate au fost nu numai tolerate de state ce au obținut profituri uriașe în decursul timpului, dar structurile sociale s-au și implicat în comiterea și organizarea lor, fiind ulterior scăpate de sub control. Spre exemplu, politica economică desfășurată timp de peste trei secole de Compania engleză a Indiilor occidentale, a făcut din China o adevărată națiune de opiomani și a dus la declanșarea celor două războaie ale opiumului⁹.

Astfel, la sfârșitul secolului XVIII-lea, o treime din populația masculină a Chinei era consumatoare de opiu. Pentru a stopa consumul opiumului autoritățile chineze au somat pe toți negustorii străini să-și aducă stocurile de opiu pentru a fi distruse, englezii protestând atunci când cele 1400 tone de opiu ce le aparțineau au fost aruncate la Canton în apele fluviului. Ca urmare, la 4 aprilie 1840 regina Victoria a Angliei a declarat război împăratului Chinei, război pierdut de China, iar prin pacea de la Nankin în 1842, englezii obțineau insula Hong Kong, precum și stimularea comerțului cu opiu. A urmat al doilea război al opiumului (1856-1858) câștigat de francezi și englezi, iar prin pacea de la Tianjin. China a fost obligată să legalizeze comerțul cu opiu contra unei taxe vamale, ceea ce a dus la creșterea importului, dar și la cultivarea macului, China devenind primul producător de opiu din lume, cu

⁶ F. Alder și alții, **Criminologia**, Ediția a II-a, Editura MacGraw N.J.All., SUA, 1995, p. 304.

⁷ Damian Miclea, op. cit., p.13.

⁸ F. Alder, op. cit., p. 305.

⁹ Richard Bell, *Interzicerea stupefiantelor*, în Revista Interpol nr. 432/oct. 1991, în același sens V. Bercheșan și C. Pletea, **Drogurile și traficantii de droguri**, Editura Paralela 45, București, 1998, p. 103.

100.000 de tone între 1905-1908¹⁰. Acest lucru a făcut ca opiul să se răspândească nu numai în regiune, ci și în statele occidentale prin marele număr de imigranți chinezi, indieni, filipinezi. Această perioadă a făcut să se perfecționeze și să se extindă organizațiilor criminale denumite triadele chinezești. În fața acestei situații, Occidentul a interzis comerțul ilicit cu droguri prin Convenția de la Shanghai din 1909, la care au participat S.U.A., Germania, Franța, Marea Britanie, Iran, Portugalia, Rusia și Cambogia, ceea ce a constituit un început în lupta împotriva crimei organizate.

Ultimul deceniu al secolului al XX-lea s-a caracterizat printr-o veritabilă schimbare în toate domeniile vieții economico-sociale și politice, a gândirii și a modului de viață. O doctrină retrogradă de înăbușire a drepturilor și libertăților cetățenești s-a prăbușit și alta, opusă, își face loc pe spații geografice îndeosebi în Europa de Est, dar și în Asia, Africa și America Latină. Această schimbare s-a repercutat și asupra criminalității, având în vedere că aceasta constituie suma unui ansamblu de factori favorizatori¹¹.

Dezvoltarea mijloacelor de transport și a căilor de comunicație, a schimburilor comerciale și a turismului la scară mondială, creșterea vitezei acestor mijloace de transport, a permis deplasarea tot mai rapidă a infractorilor în diferite țări pentru săvârșirea de fapte penale, pentru a scăpa de răspunderea juridică, ori pentru a ascunde sau valorifica produsul infracțiunilor. Asistăm, astfel, la un fenomen de globalizare al comerțului, al piețelor financiare, al protecției drepturilor omului etc¹². Această tendință a dus în primul rând la dispariția limitelor dintre național, regional și internațional și la întrepătrunderea problemelor politice, economice și sociale. În cadrul acestei tendințe globalizarea s-a extins și în sfera criminalității.

Deschiderea granițelor a însemnat nu doar creșterea cooperării economice, culturale și politice dintre state ci, coroborate cu instabilitatea economică și slăbirea controlului la frontieră, a dus și la creșterea criminalității. A apărut astfel criminalitatea organizată la nivel transnațional și transcontinental. Această tipologie a infracționalității și-a îndreptat atenția spre anumite domenii, favorizate de climatul globalizării cum ar fi: traficul de stupefiante, traficul ilicit de arme, de materiale nucleare, terorismul, traficul de persoane, prostituția, pedofilia, spălarea banilor, furtul și contrabanda de mașini scumpe, furtul și contrabanda cu obiecte din patrimoniul național, răpirea oamenilor de afaceri și vedetelor în scopul răscumpărării, corupția din companiile multinaționale, pirateria maritimă și aeriană etc. Crima organizată a îmbrăcat un aspect mondializat, aducând atingere siguranței publice și siguranței naționale, tulburând buna desfășurare a activității organismelor economice, politice și sociale¹³.

De la o zi la alta formele de manifestare a criminalității organizate s-au diversificat, acestea trecând de la domenii tradiționale, cum sunt jocurile de noroc, camăta și prostituția, la traficul internațional de autoturisme furate, traficul cu opere

¹⁰ Damian Miclea, **Combaterea crimei organizate**, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București, 2004, p. 11.

¹¹ Ibidem, p. 12.

¹² Ion Chipăilă și colectiv, **Globalizarea traficului de copii**, Editura Sitech, Craiova, 2006, p. 16.

¹³ Ibidem, p. 24

de artă și obiecte arheologice furate, fraudă cu cărți de credit, comerțul cu animale și păsări rare etc., ajungându-se la organizarea activității infracționale după modelul companiilor legale (sectoare de preluare, producție, transport, valorificare, protecție)¹⁴.

Organizațiile criminale sunt implicate tot mai mult în practici ilicite de dumping și înregistrarea unor pierderi fictive, operațiuni realizate deseori cu complicitatea unor funcționari corupți. O situație de noutate, exploatată de crima organizată, o constituie scăderea ofertei mondiale de organe umane pentru transplant.

Ca urmare, s-a dezvoltat o piață neagră cu astfel de organe care exploatează sărăcia, îndeosebi în țările slab dezvoltate, iar progresele înregistrate în tehnicile de transplant a organelor prelevate sunt de natură a spori această activitate atât de sumbră¹⁵. Fața nevăzută a profiturilor ilicite, realizate prin spălarea banilor cunoaște mijloace din ce în ce mai sofisticate, iar sumele uriașe obținute sunt valorificate de cartelurile criminale pentru a ține sub control importante instituții financiar-bancare, sau instituții economico-sociale, creându-se de multe ori adevărate monopoluri prin înlăturarea concurenței.

Prin corupție, arma cea mai uzitată, crima organizată, urcă spre vârfurile societății, cuprinzând instituții vitale ale statului, punând în pericol siguranța națională.

Așadar, în opinia majorității experților criminologi, magistrați, polițiști și chiar politologi, unul dintre pericolele majore pentru societatea umană îl reprezintă **criminalitatea organizată**. Fenomenul a căpătat proporții îngrijorătoare și este unanim recunoscut că, în prezent, rețelele de crimă organizată se extind dincolo de frontierele naționale, exploatând legăturile etnice, culturale și istorice pe tot globul. Grupurile criminale organizate au început să devină tot mai sofisticate, folosindu-și profitul, puterea și influența pentru a-și izola și proteja ierarhia de orice tentativă de descoperire și tragere la răspundere penală.

În concluzie, prin **act de crimă organizată** se înțelege orice act infracțional săvârșit de un membru al unei organizații sau asociații ori al grupului constituit în condițiile amintite mai sus, dacă acel act a fost comis în folosul organizației sau asociației ori grupului din care acesta face parte. Este considerat, de asemenea, act de crimă organizată, actul săvârșit de către o persoană fizică care, deși nu face parte din organizația, asociația sau grupul constituit în condițiile de mai sus, prin activitatea sa ajută ori înlesnește comiterea faptei.

2. Cauzele și condițiile amplificării fenomenului crimei organizate

Este unanimă opinia, în rândul specialiștilor, potrivit căreia, crima organizată este o amenințare care afectează grav securitatea atât la nivel de națiune cât și la nivel internațional. În acest context, trebuie spus că democrațiile în formare din Europa Centrală și de Est sunt deosebit de vulnerabile la aceste amenințări. Statele din aceste zone s-au confruntat - pe plan intern - cu o triplă transformare: de la economia

¹⁴ Damian Miclea, op. cit. p. 12.

¹⁵ I.Pitulescu, **Al treilea răzoi mondial, crima organizată**, Editura Național, București, 1996, p. 15.

centralizată la cea de piață; de la regimul politic autoritar la cel democratic; de la un sistem centralizat, de securitate, la un sistem național de securitate, independent. Fiecare dintre ele se află în diferite stadii, tranziția făcându-se în moduri diferite.

Pe de altă parte, oportunitățile pentru criminalitate au crescut ca urmare a libertăților democratice, deschiderii spre lumea civilizată și opțiunii pentru piețele libere. La începutul promovării acestor deziderate existau puține structuri care să reacționeze oportun la schimbări rapide, în special la schimbările economice.

Democrațiile în formare au avut și mai au încă la dispoziție puține reglementări pentru a administra corect și legal tranzacțiile economice. Astfel, infractorii și-au putut desfășura nestingheriți activitățile economice ilicite, cum sunt fraudele bancare, extorcarea, comerțul ilicit, formarea ilegală de corporații, delapidarea și piața neagră. Una din consecințele deosebit de nocive a constituit-o proliferarea activităților ilicite ale grupurilor infracționale care au alimentat economia paralelă.

Este evident faptul ca în contextul restructurării politice, economice și sociale, caracteristice perioadei de după 1989, precum și al schimbării survenite în modul de gândire și comportament al oamenilor, au apărut, printre altele, și diverse fenomene negative, unele deosebit de periculoase de natură a altera însuși conceptul de societate civilă.

Așa se face ca pentru mulți indivizi și chiar categorii de persoane, autentica libertate câștigată prin democratizare a însemnat, în fapt, conturarea acelor posibilități facile de săvârșire a unor infracțiuni cu înalt grad de violență și cu moduri de operare deosebite.

Odată cu formarea și consolidarea, în marile centre urbane, caracterizate de o viață social - politică și economică tumultuoasă, a unor grupuri infracționale bazate pe interese materiale, de putere, presiune și control, un număr de organizații criminale din străinătate și-au creat și continuă să-și creeze legături în rândul infractorilor autohtoni și al unor oameni de afaceri, funcționari publici, responsabili politici, etc., dispuși a face compromisuri oneroase. Drept urmare, actele de contrabandă, traficul de droguri, prostituția, proxenetismul, afacerile cu autoturisme de lux, spălarea banilor, fraudele financiar-bancare, contrafacerea și plasarea de monedă falsă, sustragerea și comercializarea ilicită a obiectelor de artă și patrimoniu, exploatarea ilegală a forței de muncă, introducerea frauduloasă de deșeuri toxice și radioactive, transferurile ilegale de capital în străinătate ș.a., au dobândit un caracter tot mai organizat și o dimensiune internațională.

În acest context o relevanță deosebită o prezintă crima organizată, ca fenomen global, care, datorită consecințelor negative produse, a constrâns organismele specializate la nivel de stat sau internațional să întreprindă măsuri mai hotărâte de prevenire și de combatere.

Crima organizată vizează, în mod direct, obiective a căror realizare afectează grav securitatea națională, deoarece rețelele clandestine acționează sistematic, deplin conspirat, urmărind să controleze și să pună în dependență, pe calea corupției, șantajului și violenței, actul decizional la nivel statal.

În contextul marilor schimbări politice și sociale contemporane, al dezechilibrelor internaționale și al proceselor tensionate determinate de acestea, noile

forme de criminalitate au luat o amploare deosebită mai ales în țările aflate în tranziție la economia de piață.

O organizație criminală, prin modul său de structurare, flexibilitate și deosebita capacitate de infiltrare în zonele vitale ale politicului și economicului, prin întinderea sa mondială rapidă, prin recursul necondiționat la violență, corupție și șantaj, reprezintă un pericol direct și de mare actualitate, o sfidare la adresa societății moderne¹⁶. Codul lor moral presupune un deosebit simț al demnității individuale și pretinde o tăcere liber consimțită în problemele secrete. Acest sistem dăinuie de foarte mult timp și este respectat cu rigurozitate¹⁷. Specificul local a fost dăltuit de-a lungul secolelor ca efect al rezistenței la umilințele provocate de cuceritorii străini, de guvernările locale rapace și de jaful bandelor de răufăcători autohtoni.

Așadar, putem spune că evoluția fenomenului criminalității organizate se află în strânsă corelație cu dinamica întregului ansamblu economico-social, constituind o reflectare indirectă a disfuncționalității acestuia¹⁸.

3. Elementele definiției ale criminalității organizate

Spre deosebire de acțiunile unor indivizi care, ocazional, se asociază pentru a comite infracțiuni, o organizație criminală constituie o asociație premeditată, concepută până la cele mai mici detalii în ceea ce privește rolul și modul de acțiune al celor ce o constituie. Efectele sale: secătuirea puterii societății, amenințarea stabilității guvernării, determinarea creșterilor taxelor, periclitarea securității individuale și colective, controlul exercitat asupra sindicatelor și influențele asupra structurilor de putere politică și economică¹⁹.

În varianta clasică a unei organizații criminale pot fi o serie de trăsături specifice:

a. Structura – membrii organizației au sarcini și responsabilități în funcție de pregătirea și abilitatea specifică a fiecăruia, însă și structura se caracterizează prin ierarhie strictă și autoritate. O organizație criminală implică coordonarea unui număr de persoane în planificarea și execuția actelor ilegale.

Conform teoriei lui Donald R. Cressey²⁰ organizațiile criminale dispun de o structură și organizare formală, chiar birocratică care se prezintă astfel

BOSS(cap)

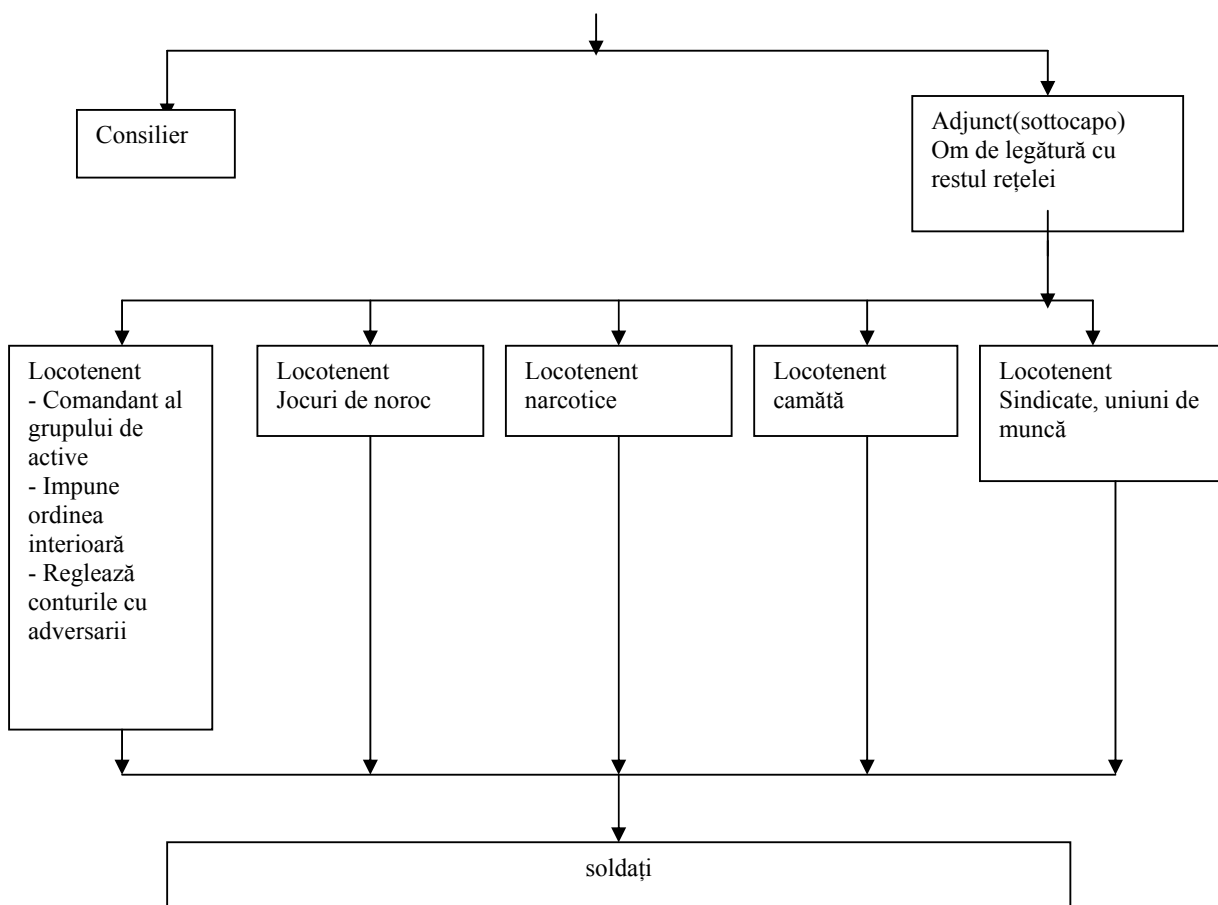
¹⁶ Balsamo William, Carpozi Jr. George, **Mafia S.A.**, Editura All, București, 2009, p.43.

¹⁷ Ibidem, p. 48.

¹⁸ Banciu D., **Tendențe actuale ale crimei și criminalității în România**, Editura „Lumina Lex”, București, 2002, p. 146.

¹⁹ Banciu D., *op. cit.*, p. 89.

²⁰ Donald R. Cressey, Edwin H. Sutherland, **Principles of Criminology**, Ediția a-11-a, Editura Lanham, New York, 1992, p. 57.

b. Ermetism și conspirativitate. Această trăsătură derivă atât din vechea origine socio-culturală a fenomenului, cât și din necesități obiective determinate de nevoia de autoprotecție, de evitare a penetrării propriilor rânduri de către organismele abilitate prin lege. Într-o altă opinie avizată, pericolul grav pe care îl reprezintă aceste organizații criminale derivă din subcultura sa arhaică, mult mai interiorizată și mai bogată, tradusă din selectarea riguroasă a recruților și din capacitatea de fier de a impune membrilor săi reguli neiertătoare de conduită care sunt fără excepție respectate. Discreția și respectarea legii tăcerii – *omerta* - sunt calități indispensabile pentru fiecare membru al unor astfel de organizații²¹. Componentii lor riscă să fie eliminați fizic în caz de trădare. În ultimii ani, ca urmare a eforturilor depuse în plan național și internațional, un număr important al capiilor organizațiilor criminale au fost capturați și deferiți justiției. Unii dintre ei au vorbit. Ca urmare regula conspirativității s-a întărit și mai mult, limitând la minimum atât legăturile între membrii rețelei cât și circulația de informații în interiorul rețelei, sau asupra severității selecției de noi membri.

c. Flexibilitate, rapiditate și capacitate de infiltrare. În timp organizațiile criminale de tip mafiot au dovedit o extraordinară capacitate de adaptare atât în privința domeniilor preferate de activitate, cât și la condițiile concrete, social-politice și istorice din țările în care s-au constituit. Plecând de la domenii minore ale

²¹ Balsamo William, Carpozi Jr. George, *op. cit.*, p. 87.

economicului, organizațiile criminale au ajuns să coordoneze cea mai mare parte a traficului mondial cu stupefiante, arme, muniții, să fie proprietare ale unor bănci și societăți de holding, să dețină hoteluri, cazinouri și terenuri petrolifere să se implice în metode moderne ale crimei, cum ar fi fraudă financiar-bancară, spălarea banilor și criminalitatea informatică. În scopul atingerii obiectivelor proprii, structurile organizațiilor criminale s-au implicat în lumea finanțelor, în politică, în justiție și politică[22].

d. Caracterul transnațional al organizațiilor criminale. Deschiderea largă a frontierelor, elaborarea unei legislații extrem de permissive factorului extern, slaba dezvoltare economică, instabilitatea politică și corupția din țările sărace au creat oportunități și breșe excepționale pentru expansiunea și mondializarea organizațiilor criminale.

e. Orientarea spre profit. Această trăsătură caracterizează activitatea organizațiilor criminale. Câștigul este realizat prin menținerea monopolului asupra domeniilor în care își desfășoară activitatea: traficul cu narcotice, jocurile de noroc, pornografia, prostituția, traficul cu arme²² etc.

f. Utilizarea forței. Este esențială în atingerea propriilor obiective și se manifestă prin intimidare, șantaj, corupție și violență. Aceste metode sunt utilizate în două direcții: în primul rând, pentru a menține disciplina în interiorul propriei structuri. Odată pătruns în "interior", recrutul învață "codul onoarei" și legea tăcerii. Indiscreția sau trădarea sunt pedepsite cu moartea, indiferent dacă structura criminală se numește Mafia²³ (Anexa nr. 3), La Cosa Nostra, Yakuza, Triade, etc; cea de a doua direcție se referă la pedepsirea acelor persoane care nu se supun cerințelor și intereselor criminale sau acționează împotriva lor.

Caracteristicile crimei organizate în România

Fenomenul infracțional a cunoscut o creștere fără precedent, constituind o amenințare la adresa comunității umane, a statelor și instituțiilor democratice.

Nici România nu putea fi ocolită de acest flagel, care, în special în anii care au trecut de la Revoluția din Decembrie 1989, a cunoscut creșteri explozive. O analiză, chiar și succintă, a specificității formelor de manifestare a criminalității organizate la nivel național evidențiază o serie de caracteristici, asupra cărora ne vom opri, pe scurt, în continuare.

a. Nivelul înalt de profesionalizare. Grupările criminale au adoptat și perfecționat principiile de organizare și regulile de acțiune ale structurilor de tip mafiot. De asemenea, se manifestă tendințe de intelectualizare a grupărilor criminale prin absorbția, în interiorul acestora, a persoanelor ce ocupă funcții oficiale în domeniul finanțelor, comerțului, băncilor, administrației, justiției dar și a unor renumiți avocați, experți și tehnicieni în cadrul comunicațiilor și logisticii²⁴.

b. Internaționalizarea. Afacerile ilegale de amploare – contrabanda, evaziune fiscală, traficul de armament, de droguri, de materiale radioactive, taxa de protecție și

²² Ibidem, p. 87.

²³ Ibidem, p. 88.

²⁴ Ibidem, p. 89.

“recuperările de debite”- nu se pot derula și finaliza fără realizarea unui parteneriat între infractorii autohtoni și cei ce acționează pe teritoriul altor state.

c. Consolidarea fuziunii dintre grupurile criminale și lumea politică. Se înregistrează în prezent tendința de “folosire a funcției publice”²⁵ pentru realizarea afacerilor, în spatele sau „pe spatele” căreia se derulează afacerile.

d. Organizarea în România a unei piețe a traficantilor și consumatorilor de droguri. Deja se poate vorbi de “piața drogurilor”²⁶ în marile centre urbane și universitare (**București, Cluj, Iași, Constanța, Timișoara, ș.a.**). Aproape zilnic, sunt depistați traficanti și consumatori de droguri, cetățeni străini sau români, cu precădere, elevi și studenți.

e. Intensificarea luptei, a disputelor directe între grupurile organizate. Sunt numeroase situațiile care demonstrează că în România criminalitatea de înaltă violență, tinde să fie o componenta de bază a crimei organizate. Edificatoare, pentru etapa analizată, sunt conflictele dintre arabi, chinezi, pentru supremația în en-gros-uri și respectiv în cartiere.

f. Amplificarea economiei subterane. Economia subterană, economia paralelă, se alimentează și se dezvoltă dintr-o mare diversitate de afaceri ilegale care produc o imensă masă monetară necontrolată. Principalele surse de alimentare sunt: contrabanda, evaziunea fiscală, munca la negru, taxa de protecție, etc.

Concluzionând, putem spune că mutațiile survenite în domeniul activității infracționale, de la nivel național la cel transnațional, au fost favorizate de o serie de factori, cum sunt: evoluția conceptului de „spațiu european comun”, cu facilitățile ce le incumbă, care a deschis ferestre nesperate crimei organizate prin universalitatea rețelelor comunitare; sfârșitul războiului rece, triumful democrației în fostele țări socialiste și mecanismele rudimentare care le reglementează activitatea economică; creșterea valului migraționist către țările dezvoltate și constituirea de rețele pe criterii etnice, care reprezintă adevărate enclave ale criminalității, greu de penetrat datorită barierelor lingvistice, culturale și mecanismelor care le guvernează activitatea; revoluția din domeniul comunicațiilor care a condus la creșterea gradului de flexibilitate și mobilitate a rețelelor infracționale transnaționale; liberalizarea deplasării persoanelor ca urmare a acordurilor și înțelegerilor bi- și multilaterale dintre state etc.

Având în vedere toate acestea, apreciem că în cazul în care instituțiile abilitate nu vor reacționa prompt, atât prin demersuri legale, cât și prin măsuri operaționale extrem de energice, așezămintele lumești, indiferent unde și cum sunt ele constituite - pe principii etnice, culturale, de teritoriu ori de altă natură - vor plăti, firesc, profitorilor, propria lor indolență, neputință ori lașitate.

²⁵ Banciu D, *op. cit.*, p. 89.

²⁶ Ibidem, p. 92.

IMPLICAȚIILE CONFLICTULUI INTERETNIC TURCO - KURD ASUPRA SECURITĂȚII ÎN ORIENTUL MIJLOCIU

Ioan Nicolae PETRAȘUC *
Cosmina COVATARIU **

Turkey today is a geopolitical "pivot state", with a rich Islamic tradition that become, in the last few years, a regional power which ensures stability in the south-east of Europe.

Kurdish people still represent one of the most important security problem for both Middle East region and for the countries with Kurdish ethnic minorities, in particular. The Kurds, as a regional group, represent the source for multiple geostress factors, affecting all the security areas for the states involved.

A Kurdish state in the Middle East would threat the Turkey's position as a regional power – a script turky's strategists and also iraqis, iranians, syrians and other countries do not agree with.

1. Starea actuală de securitate. Repere generale.

Evoluția mediului de securitate este dinamică și complexă și se caracterizează prin eforturile pentru integrare europeană și euro-atlantică a statelor din sud-estul și centrul Europei, preocupările Rusiei de a recâștiga un rol de decizie în problemele internaționale și creșterea rolului țărilor asiatice în viața politică mondială.

La toate acestea se adaugă criza din zona Golfului și din Asia Centrală, denunțarea de către Coreea de Nord a Tratatului de neproliferare a armelor nucleare, tensiunile în creștere dintre India și Pakistan – țări posesoare de armament nuclear, efectele crimei organizate și ale sărăciei. Sunt create condițiile ca stabilitatea și securitatea mondială să fie influențate, din ce în ce mai mult, de acești factori.

Printre principalele caracteristici ale situațiilor zonale, regionale și internaționale generatoare de crize se situează și următoarele¹:

- apariția și proliferarea unor tendințe de revizuire a frontierelor;
- criza resurselor;
- accelerarea traficului ilegal de mărfuri și proliferarea contrabandei;
- emigrația spre țările dezvoltate și stabile;
- apariția rețelelor transfrontaliere ale traficului de droguri, prostituției și crimei organizate;
- înmulțirea societăților fantomă transnaționale care finanțează crima organizată și terorismul;
- proliferarea diferendelor etnice;
- războaiele de secesiune etc.

* Masterand al Școlii Naționale de Științe Politice și Administrative, specializarea „Analiza și soluționarea conflictelor”

** Masterand al Școlii Naționale de Științe Politice și Administrative, specializarea „Analiza și soluționarea conflictelor”

¹ Gheorghe Văduva, Mihai-Ștefan Dinu, **Crizele politico militare ale începutului de mileniu**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.

Analiza atentă a crizelor care au avut loc de la încheierea războiului rece reliefează câteva trăsături importante ale acestora care au făcut ca situația strategică cel puțin în Orientul Mijlociu, în Orientul Apropiat, în Balcani, în Caucaz, în Indonezia, la granița dintre India și Pakistan, în Cașmir (în general, în Asia de Sud și în Asia de Sud-Est), dar și în unele zone din America Latină, să fie instabilă, conflictuală și chiar periculoasă. Dacă, la acestea se adaugă și atacurile teroriste ale ETA și IRA, cele teroriste asupra Statelor Unite ale Americii sau în Turcia, Spania, Rusia și în alte părți asupra unor obiective de importanță strategică sau, pur și simplu, asupra populației, avem o imagine concludentă asupra ariei de răspândire a acestora și asamblării lor în planul finalității, al efectelor.

Realitățile unice fiecărei țări și condițiile de dezvoltare diferite scot în evidență caracterul specific și diversitatea națiunilor, dar și dificultățile pe care comunitatea internațională trebuie să le gestioneze și soluționeze. Chiar în condițiile dialogului politic și ale diplomației preventive se mențin încă puncte de fricțiune generate, în special, de problemele unor minorități, de proliferarea terorismului și crimei organizate, precum și de competiția pentru accesul și controlul resurselor și piețelor de desfacere. Pe acest fond, al existenței unor vulnerabilități ale sistemelor de securitate și a unor probleme nesoluționate, se pot iniția conflicte locale care se pot propaga la nivelul întregii regiuni.

În continuare ne vom opri asupra un conflict localizat în Orientul Mijlociu, între forțele armate turce și militanții kurzi separatiști.

Relevanța acestei analize este dată de o serie de factori ca:

- persistența conflictului în discuție vreme de mai bine de 200 ani;
- dimensiunea și ponderea semnificativă a grupului etnic kurd în cadrul populației Turciei;
- tipul excepțional de localizare geopolitică a grupului – fragmentarea sa în șase state din Orientul Mijlociu;
- poziționarea sa într-o zonă de extremă conflictualitate;
- dimensiunea majoră a grupului etnic kurd în cadrul populațiilor din regiune – al patrulea grup regional ca mărime și probabil cea mai mare națiune din lume fără stat;
- particularitatea intervențiilor externe în direcția gestionării conflictului.

2. Elementele conflictului

Acest conflict cu tematică etnică se desfășoară, într-o accepțiune generală și simplificatoare, între două grupuri – cel turc, majoritar și dominant și respectiv cel kurd, minoritar și dominat. Ne vom opri mai întâi asupra ariei de conflict și asupra fiecărui actor, pentru a înțelege pozițiile și interesele acestora.

2.1. Turcia

Cu o suprafață mai mare decât orice țară din Uniunea Europeană, cu o populație de 75 de milioane de locuitori, în mare majoritate musulmani, și situată la intersecția dintre Occident și lumea islamică, Turcia are o importanță geostrategică deosebită pentru democrațiile occidentale, fiind considerată unul dintre statele pivot ale lumii, de origine islamică. Este situat la o răscruce de civilizații, religii și rute comerciale.

Ea este cea care veghează strâmtoarele Bosfor și Dardanele, asigurând echilibru și stabilitate în S-E Europei.

Apartenența Turciei la "lumea liberă" și după nașterea și consolidarea URSS, neutralitatea Turciei în Al Doilea Război Mondial și admiterea postbelică în NATO, cu tot ce a decurs din anii Războiului Rece, ca partener al lumii occidentale, au indus modificări de substanță atât în modernizarea unei națiuni, cât și în interesul, evident, pentru rolul ei în economia de ansamblu a gestionării situației explozive din Orientul Mijlociu. Bazele militare americane din Turcia, atât cele navale, dar mai ales cele aeriene de la Ingirlik și Diyarbakir - utilizate intens în diferite situații de criză - au fost extrem de utile pentru realizarea proiectelor militare strategice ale SUA. Dezvoltarea economică, cu sincopile și crizele inerente unei creșteri spectaculoase, au făcut din Turcia nu doar o mare piață de desfacere, ci și un bun partener economico-financiar. De aici și o anumită schimbare de paradigmă a politicii externe turcești, mult mai pragmatică, incisivă și eficientă.

În interior, Turcia se confruntă cu problema minorității kurde și ale fundamentalismului islamic în ascensiune (kurzii s-au opus armat Ankarului până de curând, în timp ce islamii amenință să câștige controlul asupra unor sectoare importante din societate și viața politică). În exterior, un vechi conflict opune Turcia Greciei, pe tema Ciprului; concomitent, Ankara susține comunitățile musulmane din Balcani, regimurile din Akerbaidjan și din țările musulmane Asia Centrală, incomodând evident Federația Rusă.

2.2. Partea Kurdă

Kurzii sunt un popor din familia indo-europeană care, după așezarea lor în regiune în urmă cu circa 1500 de ani, în cadrul devastării de către trupele otomane în secolele XVI-XVIII a teritoriului Kurdistanului istoric, au fost deportați din regiune în teritoriile periferice ale Imperiului Otoman. Apoi, după stabilirea în 1750 a marelui regat kurd Zand, acesta cade în 1867 sub stăpânire otomană. Învinsă în primul război mondial de partea Puterilor Centrale, Turcia semnează în 1920 tratatul de pace de la Sèvres, care prevede ca populației kurde să i se acorde "autonomie locală". Lucrurile se schimbă în 1922 când Turcia, victorioasă în războiul cu Grecia, obține revizuirea clauzelor Tratatului de la Sèvres, iar noul Tratat de pace de la Lausanne, din 1923, împarte teritoriile locuite de kurzi între Turcia, Siria și Irak.

După proclamarea republicii turce de către Mustafa Kemal în octombrie 1923, legislația noului stat nu recunoaște kurzii ca minoritate, iar pe fondul a numeroase revolte reprimare violent, Kurdistanul turc este declarat "zonă militară", accesul străinilor în zonă fiind interzis din motive de securitate.

Ulterior, înființarea PKK² în Turcia în 1974 consemnează debutul insurgenței de notorietate din sud-estul Anadoliei, soldate după diferite estimări, cu 30.-40.000 victime.

După 1991, liberalizarea politică a regimului din Turcia condiționată de deschiderea negocierilor de aderare la UE (decizie adoptată finalmente în decembrie 2004) a adus cu sine recunoașterea kurzilor ca minoritate și acordarea acestora de

² Acronimul de la Partiya Karkeran Kurdistan, în traducere „Partidul Muncitorilor din Kurdistan”.

drepturi civile și libertăți politice, situația ameliorându-se în special după decapitarea PKK prin arestarea liderului Abdullah Öcalan în 1999 și transformarea organizației de gherilă PKK mai întâi în KADEK (“Congresul Libertății și Democrației Poporului”) în 2002 și Kongra Gel (KDK) la sfârșitul lui 2003, împreună cu comunicarea angajamentului de a renunța la dimensiunea sa militarizată.

2.3. Zona de conflict

Beneficiind de o localizare de excepție - zona de confluență dintre Caucaz, Marea Caspică, Orientul Mijlociu, Marea Mediterană și podișul Anatoliei - așa numitul “Kurdistan” denumește platoul muntos de 230.000 mile², aproximativ 600 000 km², divizat de frontierele dintre Turcia, Siria, Irak, Iran, Azerbaidjan și Armenia. Acest teritoriu este populat într-o proporție covârșitoare de kurzi, care, împărțiți în 800 triburi și vorbind 35 limbi și dialecte, însumează, în funcție de estimare, între 20 și 30 milioane. Jumătate dintre aceștia trăiesc în Turcia, în estul și sud-estul podișului rectangular al Anatoliei (Anadolu³), acoperind 30% din teritoriul întregului stat și denumită “Anatolia de Sud-Est” (denumirea oficială turcă), “Kurdistanul de Nord” (de către kurzi) și respectiv “Armenia de Vest” (de către armeni).

3. Analiza conflictului turco – kurd și consecințele acestuia asupra mediului de securitate

Kurzii reprezintă una din cele mai importante probleme de securitate atât pentru regiunea Orientului Mijlociu, cât și pentru statele cu minorități kurde în particular. Macrogrupul kurd este sursa unor multipli factori de geostress, care afectează practic toate sectoarele de securitate ale statelor implicate, astfel:

- a) militar - prin separatismul care amenință integritatea teritorială a statelor;
- b) politic - fiind amenințată stabilitatea întregului sistem politic ale fiecărui stat, precum și a setului ideologic care legitimează un status-quo care privează kurzii de drepturi egale cu cele ale majorității;
- c) economic - prin implicațiile celorlalte sectoare, dar și prin costurile de pildă de 8,2 mld. USD anual suportate de Ankara în timpul insurecției kurde și prin disparitățile socio-economice dintre provinciile kurde și restul țării în Turcia;
- d) societal - amenințată fiind capacitatea unei societăți de a-și menține esența caracterului său în condițiile variabile ale unor amenințări posibile sau actuale, prin cele trei mecanisme clasice - migrația (ex. regimurile turc și fost irakian au deportat/evacuat/cauzat emigrarea a câteva milioane de kurzi), competiția pe verticală (sporirea distinctivității etnice a grupului minoritar și radicalizarea revendicărilor sale naționaliste până la solicitarea independenței depline) și competiția pe orizontală (într-un efect “de domino”, inspirat de teoria “contagiunii”, al importului de instabilitate din direcția conaționalilor kurzi din statele învecinate);
- e) ecologic – fiind cunoscut de pildă în atentatul comis de PKK la sfârșitul anului 1995, lângă Diyarbakir, la doar câțiva kilometri de oleoductul BTC, sau în

³ Denumire provenită din limba greacă – anatolein („a răsări”), denumirea turcă fiind traductibilă prin „soare”, „răsărit”

posibilitatea ocurenței unor catastrofe de tip ecologic legate de cele 20 de baraje de pe Tigru și Eufrat (care izvorăsc în Kurdistanul turc și sunt principala sursă de aprovizionare hidrică a Siriei și Irakului).

Cât privește factorii care amplifică exponențial importanța geostrategică și de securitate a minorităților kurde din statele Orientului Mijlociu, aceștia ar putea fi rezumați sintetic la:

- a) mărimea populațională (al patrulea grup regional după mărimea sa de 30 milioane unde și cvasiunanimitatea considerării lor ca fiind „cea mai mare națiune fără stat”) și a suprafeței ocupate (circa 230.000 mile²);
- b) ponderea semnificativă a minorităților kurde în ansamblul populațiilor statelor: 20-25% în Turcia, 20-28% în Irak, 8-10% în Iran și 7-9% în Siria;
- c) configurația geopolitică cu totul particulară a macrogrupului populațional kurd – alăturat, dar fragmentat geopolitic în șase state vecine din Orientul Mijlociu;
- d) localizarea geostrategică excepțională – la intersecția a numeroase axe de forță geostrategică, rute energetice și de transport, totul într-o regiune de înaltă conflictualitate, la frontiera NATO cu Iran, Irak și Siria și, mai mult, faptul că cele trei state plus Turcia sunt variabile-cheie în ecuația regională de securitate.

Sub aspect militar se cuvine menționat faptul că în Kurdistan staționează două din cele patru armate ale Forțelor Armate Turce, iar conflictul s-a soldat în doar ultimii 25 ani cu zeci de mii de morți și răniți, mii de sate distruse și un caracter al mijloacelor utilizate care conferă conflictului interetnic toate atributele unui conflict militar. În dimensiunea clasică – cea militară – a securității naționale, se înscrie și preocuparea constantă a Ankarei pentru evoluțiile din Kurdistanul irakian și pentru strategiile de securitate națională.

Dupa ocuparea Irakului de către coaliția condusă de Statele Unite, gherilele kurde conduse de Partidul Muncitoresc Kurd au stabilit centre în Kurdistanul irakian și au lansat atacuri armate transfrontaliere împotriva autorităților din Turcia. Forțată de opinia publică autohtonă, armata turcă a organizat incursiuni militare împotriva teroriștilor kurzi din Irak. La insistența americanilor, aceste incursiuni au fost limitate și de scurtă durată. Astfel, intervențiile militare ale turcilor nu au avariat semnificativ bazele fortificate ale separatiștilor kurzi, care sunt protejați de restul populației kurde din Irak. Kurzii irakieni au armată proprie, guvern separat și graniță reală cu restul Irakului.

Gherilele kurde nu au drept țintă doar armata turcă, ci atacă în mod similar și forțele iraniene, pe teritoriul iranian, după care se retrag în nordul Irakului. Cu toate acestea, Statele Unite nu își exprimă aceeași solidaritate față de Iran ca și față de Turcia în această problemă, iar Teheranul susține chiar că americanii îi sprijină pe rebeli în lupta antiiraniană. Protecția acordată de Washington Kurdistanului, războiul din Irak și politica guvernului Bush în Orientul Mijlociu au degradat sever relațiile SUA cu Turcia.

La nivel regional, conflictul din Kurdistan complică major calculele de securitate națională ale actorilor implicați în complexul de securitate al Orientului Mijlociu într-un joc geostrategic având ca mize petrolul din Kurdistanul irakian, colaborarea transfrontalieră în domeniul militar dintre kurzi, probabilitatea unei noi intervenții militare a SUA și tradiționala folosire a kurzilor din statele vecine în

funcție de propriul interes. În conflictul din provinciile turce din sud-est au intervenit astfel, având interese directe și capacități de negociere, Siria, Irakul și Iranul.

Așadar, problema kurdă prezintă interes atât pentru strategii statelor din regiune cât și pentru cei din afara ei, cu atât mai mult cu cât kurzii au fost frecvent instrumentalizați prin alimentarea separatismului lor în statele vecine, în scopul atingerii unor obiective politice externe și de securitate.

Nu poate fi omisă actuala rivalitate pentru supremație regională (în dimensiune economică, militară, politică, etc.) dintre Rusia, Turcia și Iran, la a căror intersecție se află Kurdistanul, în direcția atragerii în “sfera de influență” a fiecăruia, a statelor emergente destrămării URSS. În războiul dintre Armenia și Azerbaidjan de pildă, Rusia pe de o parte (susținând, alături de Occident, Armenia) și Iranul și Turcia pe de altă parte (aliați ai Azerbaidjanului) au ajuns la un pas de război. Similar, relațiile dintre Iran și Turcia s-au tensionat suplimentar în cadrul conflictului din Tadjikistan, când Iranul a luat partea tadjicilor șiiți, iar Turcia a susținut minoritatea uzbekă sunnită.

Un rol important în politica externă turcă o are și Uniunea Europeană, Turcia începând negocierile de aderare în octombrie 2005. Prin poziția sa strategică și reformele democratice care au transformat-o în prima țară musulmană care nu este stat islamic, Turcia ar fi un membru-cheie în relațiile cu Orientul Mijlociu.

Este clar ca situația din Orientul Mijlociu, îndeosebi conflictul arabo-israelian⁴, cât și ambițiile Iranului constituie motiv de preocupare serioasă pentru Uniunea Europeană. În ambele cazuri, rolul activ al Turciei poate fi util politicii europene.

În privința Hamas⁵, Turcia a cerut conducerii acestei organizații, imediat după castigarea alegerilor din Gaza, să renunțe la lupta armată împotriva Israelului și să devină o organizație exclusiv politică, onorând astfel noua calitate dobândită în urma consultării populare⁶.

Tot Turcia joacă un rol extrem de sensibil de mesager între Siria și Israel, rol pe care este dispusă să îl joace în continuare, dacă acest dialog indirect va fi redeschis.

Și legat de Iraq, Turcia joacă un rol important, chiar dacă mediat prin situația kurzilor din nordul țării, pronunțându-se pentru stoparea modificării compoziției etnice existente la acest moment în zona respectivă. Iar legat de Iran, țara cu care Turcia are aceeași graniță stabilită în urma semnării unui tratat în anii 1600, este prima interesată să urmărească cu mare atenție orice tentativă de asumare a unui rol conducător în zonă, sprijinit prin dobândirea unui potențial nuclear și a unei capacități de transport la țintă a acestuia⁷.

Statele Unite au presat puternic pentru integrarea Turciei în UE. Fiind o țară musulmană, seculară și prooccidentală, având relații detensionate cu lumea arabă și

⁴ Mai precis, dintre Hamas care controlează Gaza, Hezbollah puternic în sudul Libanului și Israel.

⁵ Vladimir Alexe, „Tripla Alianță”: SUA-Israel-Turcia.

⁶ Ioan Mircea Pașcu, *Turcia, Orientul Mijlociu și UE*.

⁷ Iran a lansat primul său satelit, eveniment ce era programat să coincidă cu a 30-a aniversare a revoluției islamice. Lansarea a produs îngrijorare în mediul internațional, pe fondul temerilor că Iranul ar putea folosi tehnologia spațială pentru a dezvolta rachete nucleare. (*Mediafax* 4.02.2009).

cu statul Israel și având granițe comune cu Iran, Irak și Siria, Turcia este considerată un aliat de mare valoare pentru Statele Unite. Parteneriatul turco-american a fost și rămâne esențial pentru strategia globală a Americii.

Concluzii

Turcia face eforturi sporite pentru a soluționa conflictul cu etnicii kurzi și pe cale diplomatică. Liderii de la Ankara poartă discuții cu Partidului pro-kurd Societatea Democrată (DTP) referitor la o inițiativă a guvernului menită să rezolve problema kurdă, iar Ministerul de Externe pune la punct planurile de introducere a unei serii de reforme care să confere mai multe drepturi kurzilor. Conform rapoartelor din presa turcă, noua inițiativă va cuprinde programe de întoarcere în țară a celor câteva mii de etnici kurzi refugiați, care trăiesc într-o tabără din nordul Irakului. Se consideră că întâlnirea dintre Premierul turc și liderul DTP a avut loc anticipativ, înaintea demarării procesului de găsimă a unei soluții pentru problema kurdă pe care Abdullah Öcalan, liderul PKK aflat în detenție, urmează să o propună.

Prin aceste demersuri, Turcia speră să garanteze principalilor lideri mondiali că este un important aliat al Europei și al Statelor Unite, însă aderarea la Uniunea Europeană rămâne în impas, pilonii Uniunii Europene – Franța și Germania –, dar și alte state preferând un acord de asociere cu Ankara și nu aderarea acesteia.

Bibliografie:

Articole și publicații de specialitate:

- [1]. ALEXE, Vladimir, *Tripla Alianță: SUA-Israel-Turcia*, www.ziua.ro, sept. 2006.
- [2]. APAHIDEANU, Ionuț, **Gestionarea Conflictelor Etno-Confesionale**.
- [3]. CULCER, Rodica, *Turcia între propriul trecut și viitorul U.E.*, revista ARARAT, nr. 16, 2005.
- [4]. DINU, Mihai-Ștefan, **Componenta etnico-religioasă a conflictelor**, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
- [5]. DOBRESU, Paul, **Geopolitica**, Ed. Comunicare.ro, București, 2008.
- [6]. FILIPESCU, Nicolae, *Turcia și puterile Occidentale*, 22 – Revista Grupului pentru Dialog Social, iunie 2007.
- [7]. GARDELS, Nathan, **Schimbarea ordinii globale**, Editura Antet, 1998.
- [8]. MORGAN, Stephen John, *Behind the Turkey-Kurdish Conflict*, http://www.thecheers.org/Politics/article_2484_Behind-the-Turkey-Kurdish-Conflict.html;
- [9]. MUREȘAN, Dan, *Influența Uniunii Mediteraneene asupra negocierilor Turciei cu Uniunea Europeană*, Revista Tribuna, oct 2007.
- [10]. PAȘCU, Ioan Mircea, *Turcia, Orientul Mijlociu și UE*, Q-magazine, 8 feb 2009.
- [11]. VĂDUVA, Gheorghe; DINU, Mihai-Ștefan, **Crizele politico militare ale începutului de mileniu**, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.

Adrese web:

- [1]. www.globalsecurity.org - “Kurdistan - Kurdish Conflict”

- [2]. http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/securitatea_nationala_si_religia.pdf
- [3]. www.mediafax.ro
- [4]. www.newsin.ro
- [5]. www.ro.wikipedia.org
- [6]. www.revista22.ro

SECURITATEA INDIVIDULUI CA PURTĂTOR DE INFORMAȚII

Dr. Marius PETRESCU*
Mioara BRABOVEANU**

Security is a fundamental right of the human being. It is a condition in which the dangers and the circumstances which may cause physical, psychical or material prejudices are controlled so as to allow for the defense of the individuals' and the entire human community's health and welfare.

Security is the resultant of a dynamic balance between the various components of life environment.

Security may be approached from a very large number of perspectives. From the viewpoint of the national interests, one may speak of a global, regional, national security layering, taking also account of the individual's security which acquires an ever greater importance within the national security strategies.

1. Dimensiuni

Orice persoană poate să își desfășoare viața și activitatea nestingherită dacă sunt create și menținute o serie de condiții prielnice acestora, reprezentate, în principal, de: *sentimentul celui în cauză că nu există pericole* reale sau imaginare care i-ar produce daune fizice, materiale sau psihice; *existența unui sistem de control* din partea individului, a grupului uman și/sau a statului asupra posibilelor pericole ce ar atenta la integritatea fizică, psihică etc. a unei persoane; *climatul psihosocial optim* prezent în grupul uman, în speciale, și în societate, în general; *climatul de încredere între statele lumii* bazat pe colaborare, cooperare și conlucrare în toate domeniile de activitate; *norme și reguli de comportare, de conviețuire unanim recunoscute și respectate* de toți oamenii, atât ca indivizi, cât și ca membri ai unor grupuri și comunități umane, ai unor state și uniuni de state.

Obiectivul final al guvernelor din zilele noastre îl reprezintă creșterea siguranței cetățeanului, care este considerată a fi „mai presus de siguranța statului”. Siguranța cetățeanului nu este un concept abstract. Domeniile sale sunt precise, iar gradul în care siguranța cetățeanului este garantată are, cel mai adesea, posibilități de a fi cuantificat. Asumarea siguranței cetățeanului drept concept central al politicilor de guvernare presupune înțelegerea actului de guvernare ca management al riscului.

Diminuarea riscului duce, practic, la creșterea siguranței cetățeanului. Este foarte important ca guvernarea să aibă în vedere scăderea factorilor de risc. Siguranța cetățeanului este un concept care nu se raportează doar la categoria de pericole care-l pândesc, în derularea diferitelor dimensiuni ale existenței sale. El se referă în egală măsură la predictibilitatea existenței sale. Incertitudinea, imprevizibilitatea constituie factori de risc care erodează demnitatea persoanei. Impredictibilitatea este o componentă arhaică a societății. O societate modernă, organizată pe norme, legi și

* Profesor universitar

** Doctorand

reglementări stabile, își reduce arbitrariul, având un grad sporit de predictibilitate, util nu numai la nivelul siguranței personale, dar și la cel al siguranței în afaceri sau al siguranței naționale.

Amenințările la adresa securității naționale și implicit a cetățeanului se referă la: guvernarea incompetentă, corupția și economia subterană, crima organizată, traficul de persoane, droguri și materiale strategice, amenințările de natură ecologică, insecuritatea granițelor, traficul și comerțul ilegal (arme, droguri, contrabandă, persoane), migrația ilegală, conflictul etnic și religios, proliferarea armelor de distrugere în masă, proliferarea de tehnologie necontrolabilă, diminuarea resurselor naturale (ex. apa), terorismul, amenințările la adresa informațiilor, amenințările de natură militară, amenințările economice, amenințările sociale, amenințări de natură politică etc.

Astfel, siguranța cetățeanului se realizează prin subsumarea următoarelor dimensiuni:

- a. **Securitatea economică**, sau starea în care nici un pericol nu reduce accesul la resurse, la piețe și capital. Starea economică a unui stat constituie o condiție primordială a securității militare și politice;
- b. **Siguranța alimentară**, legată de evoluția sectorului agricol și de asigurarea pentru fiecare familie a unui minimum de subzistență. Agricultură trebuie așezată pe baze capitaliste, ceea ce înseamnă că proprietatea trebuie separată de producție și conectarea între acestea trebuie făcută pe baze manageriale și cu muncă salariată. Politica agricolă trebuie centrată pe sprijinirea fermierului și dezvoltarea piețelor agricole.
- c. **Siguranța stării de sănătate**, prin continuitatea actului medical din punctul de vedere al îngrijirii, al supravegherii epidemiologice și al condițiilor adecvate de viață. Astăzi riscul discontinuității actului medical este major și este legat de lipsa medicamentelor, a materialelor sanitare și a condițiilor corespunzătoare în unitățile medicale.
- d. **Ocotirea persoanei**, și anume ocotirea vieții, onoarei și demnității acesteia. Statul este dator să-și folosească autoritatea pentru a proteja cetățeanul de orice tentativă de aplicare a forței asupra acestuia. Amenințările la adresa siguranței personale sunt datorate violenței cu rădăcini culturale, economice și sociale, accentuării inegalităților și incapacității autorităților. Creșterea riscurilor legate de ocotirea persoanei ține de dimensiunile crescânde ale alcoolismului pe fundalul sărăciei, de lipsa de soluții pentru protejarea sau integrarea anumitor categorii sociale, de neimplicarea instituțiilor statului în procesul de prevenire a violenței, de insuficiența resurselor societății civile în desfășurarea unor acțiuni semnificative de prevenire a infracționalității.
- e. **Siguranța proprietății**, echivalentă cu garantarea de către stat a proprietății.
- f. **Siguranța investițională** ca și concept amplu, care este rezultat al diminuării unui număr important de factori de risc. Aceste riscuri sunt: riscul instituțional, legislativ, concurențial, monetar, valutar, financiar, comercial.
- g. **Siguranța locativă**, ce are în vedere dezvoltarea mecanismelor care să înlesnească accesul la o locuință, după puterea financiară a fiecăruia.

- h. **Siguranța locului de muncă.** Incertitudinea locului de muncă este una dintre cele mai grave expresii ale lipsei de siguranță a cetățeanului.
- i. **Siguranța familiei.** Riscuri: bolile, creșterea cazurilor de dizabilitati, mortalitatea accentuată în rândul copiilor, abandonul școlar, copiii fără adăpost, delicvența juvenilă, destrămarea familiilor, alcoolismul unuia sau a ambilor părinți, creșterea dependenței de droguri, copiii abuzați fizic, sexual sau emoțional ori neglijați, creșterea violenței domestice.
- j. **Accesul la educație, securitatea educației;**
- k. **Securitatea politică** este determinată de stabilitatea organizațională a sistemului de guvernare și a ideologiei care îl sprijină;
- l. **Securitatea societală,** necesară individului pentru a evolua în cadrul societății, derivă din menținerea și dezvoltarea caracteristicilor de limbă, cultură, religie, obiceiuri, adică identitatea unei națiuni;
- m. **Securitatea ecologică,** menținerea biosferei planetare, precum și asigurarea resurselor indispensabile mediului ambiant și supraviețuirii unei comunități umane;
- n. **Securitatea militară** nu mai înseamnă asigurarea inviolabilității teritoriale, ci protejarea individului împotriva violenței militare, a traiului și condițiilor de viață.

2. Securitatea umană și cultura de securitate

Societatea informațională este societatea în care producerea și consumul de informație este cel mai important tip de activitate, informația este recunoscută drept resursă principală, tehnologiile informației și comunicațiilor sunt tehnologii de bază, iar mediul informațional, împreună cu cel social și cel ecologic – un mediu de existență a omului.

Societatea Informațională este societatea secolului al XXI-lea! Ea trebuie să creeze și să asigure condiții echitabile pentru toți cetățenii planetei, de a avea acces la informații și cunoștințe.

Societatea Informațională bazată pe cunoaștere trebuie să contribuie la o mai mare siguranță a respectării drepturilor fundamentale ale omului. Cei responsabili de aplicarea și utilizarea tehnologiilor moderne ale informației și comunicațiilor trebuie să se asigure că cetățeanului nu-i sunt amenințate drepturile, nu-i sunt puse în pericol viața și securitatea personală. Mai mult, îi vor fi respectate și consolidate în primul rând dreptul la educație, dreptul de a cunoaște și de a ști, dreptul la muncă, dreptul de a fi informat, dreptul de a călători liber în orice regiune a globului, dreptul de a alege și a fi ales. Societatea Informațională trebuie să contribuie la consolidarea dreptului de proprietate, a dreptului de a scrie petiții, a dreptului la viața privată. Dar în același timp, Societatea Informațională trebuie să creeze și cadrul adecvat pentru o viață socială sănătoasă, să blocheze germenii însingurării și alienării, să ofere condițiile de dezvoltare a celulei de bază a societății care este familia.

Societatea Informațională trebuie să restrângă treptat drepturile statului la o singură obligație: aceea de a servi cetățeanul! Pentru aceasta, tehnologiile informației și comunicațiilor trebuie să pună la dispoziție instrumente și metode care să transforme actul de guvernare din unul preponderent birocratic într-unul din ce în ce

mai deschis, mai flexibil, mai transparent, mai creativ. Activitatea guvernamentală trebuie să fie din acest motiv mult mai orientată pe promovarea și susținerea "e-măsurilor" atât în plan organizațional, cât și în cel legislativ, în reorganizarea instituțiilor administrative. Conștient că își poate semna actul de condamnare la dispariție, statul trebuie să încurajeze și să sprijine un proces educațional orientat spre tehnologiile viitorului, să încurajeze și să sprijine dezvoltarea conceptelor și aplicarea practică a acestora referitoare la democrația electronică.

Prin informatizarea principalelor activități economice se constituie baza unei infrastructuri informaționale capabile să răspundă mai bine dinamismului crescut și mutațiilor structurale la nivelul societății. Integrarea organică a tuturor sistemelor informatizate din cadrul societății duce la formarea macrosistemului societal a cărui funcționare este asigurată de o infrastructură flexibilă, nouă.

Societatea informațională reprezintă o nouă etapă a civilizației umane, un nou mod de viață, care implică folosirea intensivă a informației în toate sferile de activitate și ale vieții umane, cu un impact economic și social semnificativ. Acest tip de societate permite membrilor săi accesul larg la informației, un nou mod de lucru și de cunoaștere, amplifică posibilitatea globalizării economice și creșterea coeziunii sociale. Dinamismul și complexitatea noului tip de societate care antrenează o creștere continuă a volumului și diversității informațiilor prelucrate și care utilizează pe scară largă *tehnologiile informației și comunicațiilor* au condus la conceptul de *societate informațională*.

Securitatea este un drept fundamental al ființei umane. Ea reprezintă o stare în care pericolele și condițiile care ar putea provoca daune fizice, psihice sau materiale sunt controlate într-o manieră care permite apărarea sănătății și bunăstării indivizilor și ale unei comunități umane. Securitatea este rezultatul unui echilibru dinamic între diferitele componente ale mediului de viață.

În general, securitatea poate fi abordată dintr-o multitudine de perspective. De asemenea, se poate vorbi de o stratificare a securității, după cum am mai menționat, din prisma intereselor naționale, pe niveluri: global, regional, național, avându-se în vedere și securitatea individuală, care capătă o importanță din în mai mare în cadrul strategiilor naționale de securitate.

Prin **cultură** se poate înțelege totalitatea credințelor, normelor, obiceiurilor, atitudinilor, regulilor și practicilor comune pentru un anumit grup organizațional. Cultura de securitate reprezintă o sumă de valori, norme, atitudini sau acțiuni care determină înțelegerea și asimilarea conceptului de securitate și a celorlalte concepte care derivă de aici: securitatea națională, securitatea internațională, securitatea colectivă, politica de securitate etc.

În elaborarea modalităților de creare și promovare a unei culturi de securitate a nivelul indivizilor este foarte important să se țină seama de valorile care caracterizează o anumită societate. Valorile sunt, evident, diferite, pentru că și națiunile sunt diferite. Dar trăind într-o societate informațională, regulile ei de manifestare tind să fie omogene și să nu mai țină seama de diferențele culturale ale națiunilor.

Pe scurt, cultura de securitate vizează modalitatea de abordare a lucrărilor, concepțiilor membrilor organizației, a atitudinilor, opiniilor, tradițiilor, percepțiilor,

idealurilor, standardelor etice, din perspectiva conceptului de securitate. În mod explicit, dacă ne referim la atitudinea față de risc, la regulile și la practicile pentru minimizarea acestuia, vorbim despre cultură de securitate sau de cultura securității.

3. Securitatea individului – deziderat major al comunității umane

Punerea individului uman și a populațiilor în centrul preocupărilor internaționale constituie o nouă orientare a politicii de ajutor în sprijinul dezvoltării umane. În prezent, bunăstarea individului, pe lângă rolul jucat de factorul economic, începe să fie asociată cu alți factori, cum ar fi: longevitatea, sănătatea, accesul la educație sau la un nivel de viață adecvat, creșterea posibilităților de alegere a fiecăruia, implicarea activă în viața politică și socială.

Accentul pus pe individ și pe populația căruia acesta îi aparține, indiferent de rasă, religie, etnie etc., a condus la conceptul de „securitate umană globală”. În sens general, securitatea umană globală vizează nu doar un evantai al amenințărilor la adresa individului și populației căreia acesta îi aparține, ci semnifică preocuparea tuturor factorilor responsabili statali și non-statali de a asigura binele ființei umane în totalitatea sa. Se au în vedere toate tipurile de amenințări ce pot afecta considerabil și pe o perioadă de timp mai mare ființa umană din punct de vedere fizic, psihic, material, dar și dezvoltarea acesteia liberă și durabilă.

Securitatea umană globală reprezintă o preocupare constantă a ONU care, prin organismele sale specializate, acționează în direcția instaurării acestei stări benefice ființei umane și comunității umane internaționale. În acest context, obiectivul fixat de ONU, în termeni de securitate, este o lume liberă de temeri.

Totodată, se recunoaște faptul că pe lângă amenințarea de tip militar există și alte pericole grave ce planează asupra securității umane, cum ar fi:

- violarea sistematică a drepturilor omului într-o serie de state ale lumii;
- interdicția ca organizațiile umanitare să ajute populația aflată în condiții precare de existență;
- încălcări repetate ale dreptului umanitar internațional;
- dezvoltarea criminalității internaționale;
- inegalitatea șanselor referitoare la accesul tuturor indivizilor la educație, îngrijiri medicale, protecție socială etc.

Putem aprecia că securitatea umană globală vizează nu numai un larg spectru de amenințări, ci încearcă totodată să asigure binele indivizilor umani.

Securitatea individului se centrează pe persoană, ca element al societății, accentul căzând nu pe stat, ci pe comunitatea din care acesta face parte.

Securitatea individului sau securitatea umană în sens restrâns are ca scop asigurarea integrității fizice a individului împotriva oricărei forme de violență ce rezultă sau nu dintr-un conflict. În sens extins, implică existența unei bunăstări a persoanei din punct de vedere economic, social, cultural etc.

Fiind o nevoie fundamentală a ființei umane, securitatea umană constituie o preocupare omniprezentă a oricărei comunități și înseamnă mai mult decât absența riscurilor și amenințărilor la adresa integrității fizice sau psihice a unei persoane. Se poate aprecia că securitatea individului este o resursă indispensabilă a vieții cotidiene

care permite unei persoane și comunității în general să își înfăptuiască nestingherit aspirațiile și idealurile. Cu alte cuvinte, securitatea umană presupune controlul adecvat al pericolelor, nu absența lor totală, antrenând cu sine o senzație de bunăstare, de liniște și fără teama zilei de mâine.

Concluzii

În zilele noastre informația a devenit deja cea mai apreciată comoară a omenirii. Ea poate să ofere protecție și securitate societății umane, fiind un element esențial și versatil în sensul că poate duce la evitarea unor situații care necesită utilizarea forței sau a banilor, putând fi folosită în a-i convinge pe ceilalți să acționeze conform motivațiilor celui care deține informația, indiferent de interesul conștient al celorlalți. Totodată, obținerea, deținerea și utilizarea de informații au necesitat totodată și limitarea (restrângerea) libertăților sau drepturilor cetățenilor prin anumite tipuri de măsuri (de exemplu măsuri speciale pentru accesul la informațiile clasificate).

Schimbările evidente intervenite în ultimele decenii pe plan mondial, atât în domeniul politic, social, dar și tehnologic, prin explozia informațională cu efecte asupra întregii societăți umane, când circulația datelor și informațiilor se realizează aproape instantaneu, accelerează procesul de globalizare pe care omenirea îl traversează.

Informația a devenit resursa esențială a tuturor schimbărilor economice, sociale sau politice ale unei lumi moderne și totodată mijlocul principal de producție, și anume resursa-cheie a economiei informaționale digitale, dar și produsul principal al societății actuale, întrucât societatea informațională se bazează în principal pe cunoaștere, pe generarea și confruntarea de idei.

Implicarea mai activă și mai eficientă a organizațiilor internaționale în înlăturarea efectelor nefaste ale globalizării obligă la reformarea hotărâtă a acestora, structurală și funcțională și la o implicare mai hotărâtă în gestiunea crizelor și stoparea războaielor civile, în sancționarea statelor care finanțează terorismul, susțin traficul de droguri, persoane și armamente, ca fenomene globale ce afectează existența și securitatea persoanei și comunităților, dar și în stoparea și eradicarea sărăciei și a nedreptăților umane.

Totul depinde de oameni, de modul și de scopul în care gestionează informațiile. Rămâne însă de văzut dacă informațiile privind diverse potențiale dezechilibre, din diverse domenii, aflate la dispoziția decidenților, vor oferi mai multă protecție în viitor, suficientă libertate cetățenilor și mai o mai solidă securitate zonală și globală.

Bibliografie:

- [1]. **Constituția României**, Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 /2003.
- [2]. **Strategia de securitate națională a României**, Hotărârea CSAT nr.62, București, 2007.
- [3]. DUȚU, Petre, *Globalizarea și raportul dintre securitatea națională și securitatea internațională*, „Impact Strategic”, nr. 1/2005.

- [4]. PETRESCU, Marius, NĂBĂRJOIU, Neculae, **Managementul informației**, vol. I, *Informații și securitate*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2006.
- [5]. RIZEA, Marian, *Informație, protecție, libertate și securitate*, Monitorul de petrol și gaze” , București, 2006.
- [6]. PETRESCU, Marius, NĂBĂRJOIU, Neculae, BRABOVEANU, Mioara, **Managementul informației**, vol. II, *Informații clasificate*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2008.

SECURITATEA INFORMAȚIILOR PENTRU MEDIUL DE AFACERI

Dr. Marius PETRESCU*
Dr. Neculae NĂBĂRJOIU**

The information security is a concept applicable to all types of environment including the business one. Here, a great volume of information and even confidential information is circulated that decisively influence the business efficiency.

Optimization of information security is carried out within the systems that the commercial business leaders use. They have to identify, especially under crisis, the weak points of the information security and undertake the necessary steps accordingly.

The effect of the security measures applied to the business environment can lead to the increase of resistance against competitive attacks, to the maintenance of profitability and even to the decrease of criminality in and by means of informatics within the business environment.

1. Context

În condițiile în care societatea se consolidează drept societate informațională, mediul de afaceri nu poate face excepție de la această realitate, devenind puternic informatizat și având, în același timp, o importantă componentă de afaceri în informatică. Drept urmare, criminalitatea în informatică (cybercriminalitatea) și cea prin informatică, în domeniul economiei, sunt părți integrante ale criminalității în mediul de afaceri.

Trebuie avut în vedere, în același timp, și escaladarea războiului informațiilor, precum și orientarea sa preponderentă către domeniul economic, deoarece informația, tehnologia informației și comunicațiile devin elemente fundamentale ale construcției mediului de afaceri, care impun, printre altele, dezvoltarea strategiei concurențiale, prelucrarea inteligentă a informațiilor pentru cunoașterea comportamentului partenerilor și concurenților și a potențialului afacerilor, tratarea în cunoștință de cauză a riscului, incertitudinii negocierilor și desfășurării operațiunilor de confruntare și înțelegere, precum și structurarea întregului mediu de afaceri într-un proces de schimb de valori.

Drept urmare, avantajul celor care asigură, conștientizează și acționează în domeniul construcției informatizate a propriei organizații se impune cu certitudine în fața celor care acționează după fler și intuiție.

În România, au fost organizate, de-a lungul timpului, o serie de seminarii și conferințe cu scopul declarat de informare și conștientizare a mediului de afaceri asupra schimbărilor care au avut loc prin integrarea României în Uniunea Europeană, precum și asupra oportunităților și provocărilor pe care le-a adus integrarea graduală în sectorul comunicațiilor și tehnologiei informațiilor.

* Profesor universitar

** Profesor universitar

2. Evoluția securității informatice

Tehnologiile informaționale și comunicațiile electronice fac parte din familia tehnologiilor care generează schimbări fundamentale în societatea și economia noastră. Chiar în condițiile crizei, piața românească de securitate a informației evoluează promițător și se așteaptă să aibă o curbă de creștere și mai accelerată după o revenire firească, cu ajutorul Uniunii Europene, începând cu anul viitor. Trebuie să remarcăm că intrarea în UE a forțat companiile de la noi să se adapteze mediului de afaceri occidental.

Evoluția securității informației în România a fost una accelerată, multe companii fiind nevoite să se adapteze din mers la din ce în ce mai multe amenințări informatice, fără o dezvoltare planificată în direcția unor soluții integrate. Acest aspect implică la un moment dat niște costuri de integrare, întucât securitatea informației nu este un concept punctual (nu se rezolvă doar prin achiziționarea unor tehnologii punctuale, gen firewall sau antivirus), ci necesită o abordare mult mai amplă, în care tehnologiile, interpretarea informațiilor provenite de la ele, răspunsul la incidentele și practicile de management se regăsesc în fiecare. La ora actuală există companii românești care au ajuns la nivelul de maturitate al managementului securității necesar și sunt interesate în acest moment de alinierea la cele mai bune practici de management (eventual de implementarea unui SMSI conform ISO 27001:2005 sau de achiziționarea unor soluții care permit managementul securității la nivelul întregii companii.

Firmele au o răspundere din ce în ce mai mare în acest sens: pe de o parte sunt confruntate cu nevoia de a proteja informațiile interne și informațiile clienților și partenerilor, de cealaltă parte constrângerile impuse de mediul de afaceri și de diverse organisme se înmulțesc. Cu toate acestea situația nu este chiar atât de gravă: printr-o abordare corespunzătoare, cu o evaluare corectă a necesităților și riscurilor și printr-o planificare atentă, lucrurile pot fi îmbunătățite. Primul lucru pe care trebuie să îl înțeleagă companiile este că securitatea informației nu este o problemă a IT-ului, ci este o chestiune care ține de management. Așa cum în unele bănci există ofițeri de risc sau responsabili cu securitatea fizică, ar trebui să existe personal dedicat și pentru securitatea informației. Acești Security Officers vor avea responsabilitatea asigurării nivelului de securitate dorit de managementul companiei, planificării investițiilor în securitate și asigurării educației personalului pentru asigurarea securității informației. Companiile au la îndemână o multitudine de soluții și alternative, pornind de la tehnologii, servicii, personal, ajungând până la outsourcing-ul parțial sau chiar total.

Evoluția securității informatice la nivel mondial este complexă și destul de gravă, însă este o situație care poate fi gestionată. Dacă până acum eram obișnuiți că atacatorii și amenințările informatice erau explozii punctuale, cauzate de descoperirea unor noi vulnerabilități (mai ales în sistemele de operare sau în aplicațiile mai des folosite), fie de pulsiuni izolate (în cazul unor atacatori cu țintă identificabilă), în zilele noastre fenomenul s-a globalizat și a fost acaparat de structuri organizate. Amenințările, chiar dacă nu sunt percepute așa cum trebuie, sunt multe și cât se poate de serioase. Cele mai cunoscute sunt atacurile de tip fishing, corporate espionage și identity theft, împreună cu atacurile mai puțin

sofisticate cu care ne-am obișnuit deja, de tipul virușilor, viermilor de rețea și spam-ului.

3. Verigi slabe informaționale

În general problemele de securitate sunt legate de comunicare, atât internă cât și externă. Apariția infracțiunilor informaționale este posibilă mai ales datorită exploatării și implicării personalului angajat sau fost angajat al organizațiilor împotriva cărora s-au comis infracțiunile.

Criminalitatea informatică de personal este posibilă datorită mai multor factori, printre care:

a) lipsa de loialitate

Trebuie subliniat faptul că aproape 50% din problemele de securitate sunt interne și sunt practic cauzate de persoane din interiorul companiei. Motivele lor sunt aceleași ca și ale celor din exterior, deturnarea de fonduri, accesarea de informații privilegiate etc., iar în plus mai apar și nemulțumirile din cauza unei disponibilizări, a neacordării unei prime sau a unei promovări, motivele celor din interior fiind mai numeroase. Urmările lipsei de loialitate a personalului sunt: divulgarea unor informații sensibile pentru securitatea companiei unor forțe interesate, spălarea banilor murdari sau însușirea și utilizarea unor sume importante de bani (fraude financiare de mare anvergură).

b) interesele străine

Atacul din exterior are ca urmări distrugerea sau neutralizarea surselor informaționale, subminarea sau slăbirea capacității de comandă-control, întreruperea sistemelor operaționale și sprijinirea concurenței neloiale împotriva celui vizat. Acest atac marchează necesitatea folosirii cu predilecție a rețelelor de calculatoare, a Internetului, a mass-media comercială și a tehnologiilor informaționale pentru conducerea propagandei și diversiunii. Pentru a avea succes atacul informațional implică îndeplinirea următoarelor condiții fără de care una sau mai multe obiective/ținte nu vor putea fi neutralizate/distruse, astfel:

- capacitatea de a înțelege sistemele adversarului din punct de vedere acțional și funcțional;
- folosirea unei diversități de mijloace pentru executarea atacului;
- capacitatea de a aprecia pagubele produse obiectivelor/țintelor atacate.

Îndeplinirea acestor condiții de către forțele și mijloacele specializate fac posibilă îndeplinirea misiunilor de război informațional. Aceste forțe și mijloace sunt foarte diversificate și tot mai performante, sub aspect tehnic fiind în concordanță cu specificul componentelor acestui tip de confruntare și cu nivelul atins.

c) responsabilitatea personalului din securitate

Orice organizație cu blazon are un firewall, un antivirus sau un alt mecanism care dă impresia de siguranță totală. Există firewall, toată lumea stă liniștită, iar specialistul IT uită de entuziasmul cu care s-a lansat în comentarea principiului „apărarea în adâncime” și cât de indignat a fost când a aflat că cele mai multe vulnerabilități ale sistemului informatic vin din interiorul organizației. Personalul tehnic face schimb de informații și creionează scenarii, dar bugetele sunt aprobate de

management, a cărui ocupație principală este ca afacerea să funcționeze, profitul să crească, cheltuielile să scadă. Dacă nevoia de securitate este expusă în termeni care nu sunt familiari unui management foarte ocupat și bombardat cu tot felul de rapoarte de la toate departamentele, termeni cu legătură clară cu scopul afacerii, sunt toate șansele să apară neînțelegeri. Odată convins managementul de necesitatea punerii în practică a mecanismelor de protecție a sistemelor informatice, responsabilitatea personalului IT nu se oprește aici. Trebuie să supravegheze elaborarea politicilor și procedurilor de securitate (bineînțeles, în concordanță cu nevoile afacerii), punerea lor în practică, educarea personalului și revizuirea periodică a acestor politici, pentru a se asigura că funcționează corespunzător în continuare. Ca urmare a lipsei de responsabilitate a personalului pot apărea: divulgări de informații secrete, dezvăluirea acțiunii mecanismelor de securitate sau a caracteristicilor măsurilor adoptate, încălcări grave ale normelor de securitate, care pot destabiliza întregul proces sau pot distruge resurse importante, pierderea inițiativei pe piața concurențială, precum și a încrederii în mecanismul de securitate sau a eficacității măsurilor adoptate.

d) influențele

Asupra persoanelor angajate se pot exercita influențe comportamentale care duc la slăbirea sau anihilarea măsurilor de securitate – comisiunile, forțarea, constrângerea, corupția, fraudă, violența etc. Provocarea sau întreținerea unei atmosfere tensionate în colectiv, neîncrederea și suspiciunea între angajați, neizolarea punctelor de conflict și adoptarea unei atitudini pasive, conciliante, neglijența în mânăuirea suporturilor de informații sunt doar câteva exemple de motive care ar putea aduce schimbări în comportamentul angajaților. Spre exemplu, tentația de a câștiga cu un minim de efort (dar cu multe riscuri) anumite avantaje sau demotivarea unui angajat prins într-un colectiv dominat de neîncredere duce la înlesnirea sau colaborarea la atacuri, ștergerea urmelor atacurilor sau derutarea organelor de anchetă.

e) tulburările mentale sau emoționale

Capacitățile profesionale ale personalului sunt testate în cadrul interviului și ies în evidență din certificările pe care le-a obținut. Dar testele și certificările nu scot în evidență întotdeauna problemele medicale, tulburări mentale sau emoționale ale persoanei. Aceste tulburări pot constitui cauze ale comportamentului ambiguu, neorganizat sau chiar destabilizator. Oamenii bolnavi sunt utilizați în scopuri infracționale direct (prin subordonarea voinței) sau indirect (prin exploatarea „cenușului” zonei lor de responsabilitate); cu alte cuvinte ei sunt folosiți pe post de complici (cal troian) sau ca unealtă a infracțiunii. Pericolul este cu atât mai mare cu cât se știe faptul că aceștia nu pot răspunde juridic de fapta lor. Pentru eliminarea acestui pericol este necesară consultarea autorităților medicale în vederea eliberării de certificate care să ateste sănătatea angajaților și comportamentul lor psihic normal.

f) vulnerabilitatea la șantaj

Vulnerabilitatea la șantaj sau presiuni atât ale angajaților organizației, cât și ale membrilor de familie sau apropiaților acestora, ale prietenilor ori colaboratorilor sau altor persoane care se bucură de afecțiune deosebită din partea angajatului se

determină după ce aceștia sunt studiați o perioadă de timp suficient de mare ca să li se descopere slăbiciunile și preferințele. Amenințarea poate fi individuală sau de grup și îmbracă diferite forme de violență sau șantaj și în funcție de tipul amenințării, atacurile împotriva lor se pot produce fie direct și foarte puternic, fie treptat și gradat. Persoanele vizate sunt cele cu influență în cadrul organizației (manageri, administratori), dar și persoane care pot avea acces la informații sensibile direct sau indirect (secretare, gestionari, curieri).

g) vulnerabilitatea materială

Vulnerabilitatea materială este o formă a vulnerabilității la șantaj, bazat pe dificultățile materiale ale oamenilor cu „slăbiciuni” pentru jocurile de noroc, alcoolism, viață nonconformistă sau sexuală excesivă. De regulă, atacurile împotriva acestui tip de oameni se produc direct și dau rezultate imediat.

h) Falsificarea

Acest aspect al criminalității informatice se referă la falsificarea unor informații din afara sferei securității sau a celor confidențiale, la acoperirea unor fraude în gestiune, la falsificarea deznodământului unor incidente izolate sau a unor atacuri nerepetabile fără a periclita fondul procesului sau al securității. Astfel de manifestări pot provoca omisiuni deliberate asupra rezultatelor negative sau neconcludente ale măsurilor de securitate adoptate, limitarea informației necesare pentru asigurarea reacției normale de stabilizare a procesului. Falsificarea informațiilor poate alimenta soluții nerealiste și lipsite de operativitate în structura procesului protejat, soluții care, în caz de criză, duc la eșec din cauza necunoașterii realității.

Concluzii

Securitatea nu înseamnă numai echipamente și aplicații, cea mai mare parte a ei se bazează pe politici, proceduri și educarea angajaților. S-a spus de nenumărate ori că siguranța sistemului informatic stă în cea mai slabă verigă a acestuia, iar personalul neinstruit are toate șansele fie să devină ținta atacatorilor, fie elementul ce generează cele mai multe vulnerabilități.

Degeaba există o politică privind folosirea de parole greu de ghicit dacă utilizatorul păstrează parola pe monitor, la vedere, pentru a-i fi mai ușor să o acceseze.

Angajații trebuie să dea dovadă de etică, să fie niște persoane de încredere pe care organizația să se poată baza și să știe că datele ei sunt în siguranță în mâna acestor oameni.

Conștientizarea nevoii de securitate de către organizații ar fi o altă problemă în calea criminalității informatice. Organizațiile mediului de afaceri trebuie să înțeleagă că ignoranța costă mai mult decât banii pe care i-ar da pe o soluție de securitate mai complexă.

Bibilografie

- [1]. ILIE, Gheorghe, **Securitatea mediului de afaceri**, Editura UTI Press, București, 2006.

- [2]. NĂBÂRJOIU, Neculae, **Metode moderne de management al firmei**, Editura Universitară, București, 2007.
- [3]. PETRESCU, Marius, NĂBÂRJOIU, Neculae, **Managementul Informațiilor**, vol. I, *Informații și securitate*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2006.
- [4]. PETRESCU, Marius, NĂBÂRJOIU, Neculae, BRABOVEANU, Mioara, **Managementul Informațiilor**, vol. II, *Informații clasificate*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2008.

VULNERABILITĂȚILE INFRASTRUCTURII CRITICE A SISTEMELOR DE ALIMENTARE CU APĂ

Lăcrămioara Mariana PETRIU*

The realities of the beginning of the millennium require a reassessment of risks and threats to national and international defense and security.

Recent experience shows that terrorists tend to seek production of low-cost events with high impact in which the attackers are willing to sacrifice their lives in order to obtain the greatest possible impact.

The terrorist attacks that took place around the world have shown that it is necessary to develop protective measures in water distribution and public water networks.

Therefore, the category „critical infrastructure” usually includes, all the vital structures of a society which, by their discontinuity, affect the society unable to exercise its functions, including water supply systems.

Knowledge of “critical infrastructures” issues and the cooperation in the field of their protection has become a necessity in the new security context.

1. Infrastructuri critice

Studiul pericolelor și amenințărilor la adresa infrastructurii critice reprezintă una dintre cele mai acute provocări la adresa societății contemporane. Această provocare, rezultantă directă a globalizării (privită ca „mega-tendință”) se datorează, pe fondul creșterii complexității și interdependenței dintre sectoarele infrastructurii, ponderii tot mai mari a pericolelor și amenințărilor asimetrice.

De multe ori efectele se propagă și dincolo de granițele țării afectate din cauza gradului înalt de integrare a sistemelor electronice, de telecomunicații, control al traficului aerian, a celor privind transferurile financiare, de transport feroviar etc.

Acesta este motivul principal pentru care, după atentatele cu bombă de la World Trade Center din 1993 și Oklahoma City din 1995, sintagma „infrastructură critică” este folosită, pentru prima dată în mod oficial, de guvernul american¹.

Identificarea și analiza naturii și formelor de manifestare ale pericolelor și amenințărilor la adresa infrastructurii critice, în scopul evidențierii perspectivei și prospectivei evoluției acestora, sunt de maximă actualitate.

Pornind de la ideea consacrată conform căreia protecția infrastructurii critice reprezintă una dintre determinările fundamentale ale securității naționale, investigarea acestei relații din perspectiva unui viitor al prescripțiilor asiguratorii privind ordinea publică, ca reper al unor reacții politice, economice și sociale adecvate noilor cerințe de apărare și siguranță, a constituit o altă preocupare fundamentală a studiului nostru științific.

* Doctorand inginer, lacramioarapetriu@yahoo.com

¹ *** Presidential Decision Directives – 39: *U.S. Policy on Counterterrorism*, June 21, 1995.

2. Principalele componente ale infrastructurii critice care au nevoie de protecție și securitate

Infrastructurile critice sunt, de regulă, vulnerabile la acțiunile unor factori interni/externi și sunt supuse riscurilor de a fi distruse sau aduse în stare de nefuncționare. Mai ales sistemele interdependente („sisteme de sisteme“) și cele bazate pe tehnologie digitală care fac legătura între regiuni și continente pot fi ușor atinse de dereglări cu impact pe scară largă, regională, continentală și intercontinentală (sistemele financiar-bancare, de control vamal, de control al transporturilor etc.). De aceea, ele trebuie proiectate și remodelate pornind de la această realitate. Dată fiind vulnerabilitatea în creștere, cât și faptul că disfuncționalitățile pot fi produse de cauze umane sau naturale, cât și de ordin intern (probleme tehnologice), guvernele și instituțiile competente acordă o atenție sporită problematicii asigurării securității lor. Aceasta explică de ce atât rețelele/sistemele publice (guvernamentale, militare etc.), cât și cele private sunt protejate prin măsuri fizice, juridice și informaționale împotriva acțiunilor/inacțiunilor de natură să afecteze funcționarea și securitatea acestora.²

Analizând aceste infrastructuri, nu se poate da o definiție exactă a ceea ce reprezintă o infrastructură critică sau de importanță deosebită, date pe parcursul timpului, nu poate fi considerată riguroasă. Ele ating oarecum chestiunea dar lasă loc de interpretare cu privire la care infrastructură se potrivește definiției. Sectoarele specifice care au fost enumerate sunt și ele ilustrative. Ele au fost incluse ca exemple, dar nu formează o listă completă. Mai mult, odată cu trecerea timpului, definiția generală cu privire la ceea ce reprezintă o infrastructură de importanță deosebită s-a extins de la cele vitale la apărarea și securitatea economică a țării, precum și la continuitatea administrației centrale. Deopotrivă, lista infrastructurilor de protejat s-a extins de la acelea care sunt în primul rând necesare funcționării apărării naționale și a economiei (exemplu: transport, energie, bănci și finanțe) la obiective specifice care ar putea fi folosite pentru a cauza distrugerii masive și/sau moarte (exemplu: producerea, transportul și depozitarea materialelor nucleare, a anumitor agenți biologici și a chimicalelor periculoase sau toxice), dar care ar putea să fie sau să nu fie elemente de importanță deosebită pentru apărarea sau economia națională. Lista continuă să se extindă incluzând acele elemente importante pentru comunități individuale și monumente și simboluri naționale. În lipsa unui proces mai riguros de identificare a infrastructurii de importanță deosebită, lista ar putea să se tot modifice sau să se lărgescă mereu, sau ar putea exista liste multiple.

Problematika „*infrastructurilor critice*” a devenit subiect sensibil, de importanță vitală, în ultimul timp, în special datorită atacurilor posibile ori potențiale asupra structurilor informatice de tip critic. Statele din spațiul de securitate euroatlantic manifestă o preocupare constantă pentru constituirea unor structuri specializate destinate asigurării securității infrastructurilor critice.

„*Infrastructura critică*” este definită în „The U.S.A. Patriot Act” ca sisteme și valori fizice sau virtuale, importanță deosebită pentru Statele Unite, astfel încât

² Cojocaru Ilie, **Protecția infrastructurilor critice**, București, 2007, p. 23.

expunerea sau distrugerea acestor sisteme sau valori ar putea avea un impact negativ asupra securității, securității economice, stării de sănătate publică și siguranță.

În concepția U.E. *“Infrastructurile critice se referă la acele obiective, rețele, servicii, active fizice și mijloace informatice care, dacă sunt întrerupte sau distruse, vor avea un impact serios asupra sănătății, siguranței, securității sau a bunăstării economice a cetățenilor sau asupra funcționării efective a actului de guvernare din statele membre”*.

Ca urmare, au fost definite infrastructurile critice de importanță deosebită, pentru fiecare sector de activitate cu influență asupra securității naționale, precum și a tipului de protecție.

Activele critice (elemente ale infrastructurilor critice) sunt acele entități economice funcționale, care oferă produse/bunuri și servicii de utilitate publică, vitale pentru societate, a căror distrugere, degradare ori aducere în stare de nefuncționalitate produce efecte negative majore asupra populației, mediului și securității economice la nivel național sau zonal.

O importanță deosebită trebuie acordată interdependențelor dintre infrastructuri. Nici una dintre infrastructurile cuprinse în listă, nu este complet izolată de celelalte. De exemplu, producerea de energie depinde de transport, transportul depinde de energie. Ambele depind de rețelele de informații. Rețelele de informații depind de energie. Din cauza acestor interdependențe un atac asupra unui segment al unei infrastructuri ar putea avea un efect destabilizator asupra altor infrastructuri. Identificarea și accentul pus pe acele obiective care conectează o infrastructură cu alta ar putea reprezenta o cale profitabilă de a reduce impactul unui atac.

De exemplu, dacă sistemul informatic al unei structuri civile centrale este blocat, ca urmare a unui atac, urmările imediate, aparente, nu vor avea neapărat efecte majore. Dar dacă sistemele informatice (hardware și software) care controlează traficul rutier și feroviar, valvele din conductele cu gaz sau cu apă, sau sistemele de răcire ale unei centrale electrice pot comunica deja cu computere care au acces la Internet, iar acestea la rândul lor sunt accesate neautorizat de către sistemele infectate din structura centrală, este ușor de imaginat ce putere va avea atacatorul care va ști să utilizeze în scopuri violente facilitățile civile sus-menționate.

Vulnerabilitățile prezente în domeniul civil pot avea repercusiuni majore în domeniul securității naționale, însăși siguranța respectivei țări fiind pusă în discuție. Chestiunile de costuri și beneficii, pe termen scurt, la care se uită de obicei factorii de decizie din structurile guvernamentale, trebuie să facă loc chestiunilor care țin de siguranța națională, iar securitatea oricărui sistem informatic care poate fi utilizat pentru a avea acces la sisteme publice vitale ar trebui privită ca o problemă de siguranță națională, și nu doar una de complezență și aliniere formală la niște standarde europene.

Infrastructurile critice, potrivit documentului Comisiei Europene³, cuprinde:

- Instalații și rețele din sectorul energiei (în special instalațiile de producere a electricității, de petrol și de gaze, instalațiile de stocaj și rafinările, sistemele de transport și de distribuție);

³ http://europa.eu.int/eurlex/lex/LexUriServ/site/fr/com/2004/com2004_0702fr01.pdf.

- tehnologii de comunicații și de informații (telecomunicațiile, sistemele de radiodifuziune, programele, materialul informatic și rețelele, inclusiv Internetul etc.);
- finanțe (sectorul bancar, piețele de valori și investițiile);
- sectorul de îngrijire a sănătății (spitale, instalații de îngrijire a bolnavilor și băncile de sânge, laboratoare și produse farmaceutice, servicii de urgență, de căutare și de salvare);
- sectorul alimentar (securitate, mijloace de producție, distribuție și industrie agroalimentară);
- sistemele de aprovizionarea cu apă (rezerve, stocaj, tratament și rețele de distribuție);
- transporturi (aeroporturi, porturi, instalații intermodale, căi ferate, rețele de tranzit de masă, sisteme de control trafic);
- producție, stocaj și transport ale produselor periculoase (materiale chimice, biologice, radiologice și nucleare).

Rețele de alimentare cu apă

Așa cum s-a precizat mai sus, în categoria „*infrastructurilor critice*” sunt incluse și sistemele de aprovizionare cu apă.

Structura unei rețele/sistem de alimentare cu apă

Figura 1 ilustrează o stație municipală tipică de apă (infrastructură critică), sistemul de distribuție a apei fiind considerat parte integrantă din stație/rețea.

Sistemele de distribuție a apei se compun din trei componente majore:

- stații de pompare;
- depozit(e) de distribuție;
- rețea(rețele) de conducte pentru distribuție.

Acestea constituie active critice (elemente ale unei infrastructuri critice).

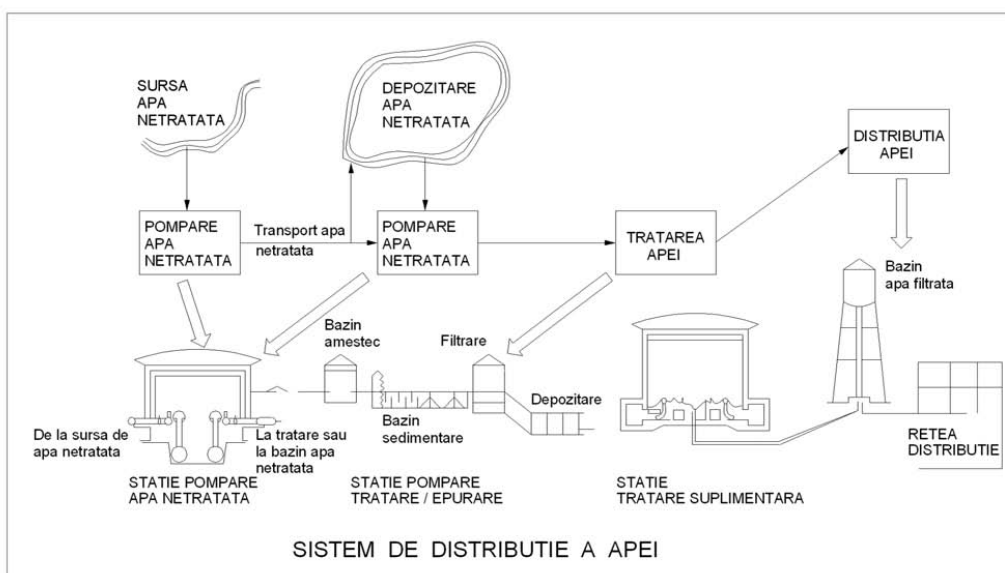

Figura nr. 1

Aceste active critice pot fi mai departe împărțite în subcomponente, care, pe rând, pot fi împărțite în sub-sub-componente.

De exemplu, componenta stația de pompare este constituită din subcomponente structurală (corp construcție), electrică, rețea de conducte și unitate de pompare.

Unitatea de pompare poate fi împărțită, mai departe, în sub-subcomponente: pompă, electromotor, sistem de comandă, alimentare cu energie. Definiția exactă a componentelor, subcomponentelor și a sub-subcomponentelor depinde de nivelul de detaliu necesar analizei și, mai degrabă, de nivelul de detaliu al datelor existente. De fapt, conceptul de *componentă-subcomponentă-sub-sub-componentă* definește vag o ierarhie de blocuri utilizate la construirea rețelei/sistemului de distribuție a apei.

Figura 2 prezintă ierarhia într-o rețea/sistem de distribuție a apei (componente, subcomponente și sub-subcomponente).

Un sistem/o rețea de distribuție a apei poate apărea că operează ca un sistem de componente independente.

Totuși, aceste componente depind una de cealaltă astfel încât performanța uneia poate influența performanța alteia, ceea ce impune efectuarea unei analize a cerințelor și a condițiilor de operare la care trebuie să răspundă sistemul și abia apoi să se execute:

- proiectarea unui nou sistem de distribuție;
- modificarea și extinderea unui sistem existent;
- analizarea defecțiunilor sistemului, cum ar fi rupturi de conducte, scurgeri, avarii la valve, la pompe;
- evaluarea fiabilității sistemului;
- mentenanța sistemului;
- optimizarea performanței și operării sistemului.

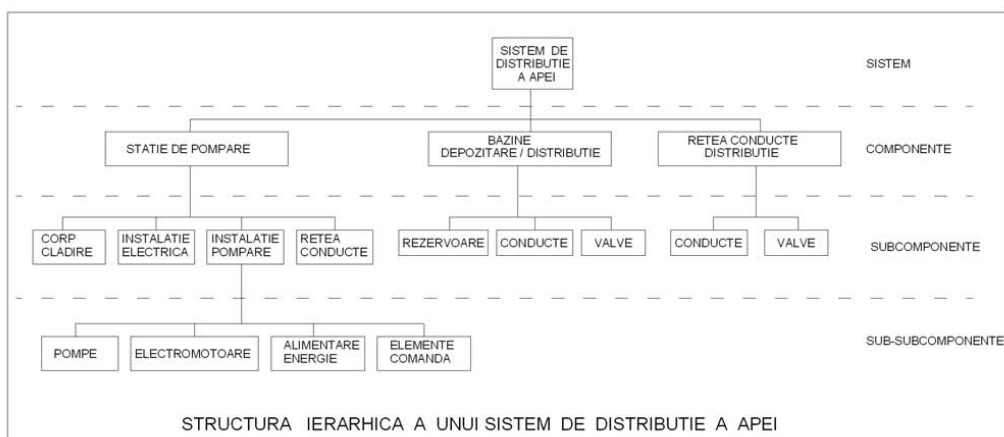

Figura nr. 2

Identificarea și evaluarea amenințărilor

Amenințarea se referă la existența unei intenții și la capacitatea cuiva (sau ceva) de a provoca consecințe dezastruoase. Amenințările sunt caracterizate atât prin mijloacele prin care se produc cât și prin probabilitatea apariției. Un sistem poate fi confruntat cu mai multe amenințări. Categoriile de adversari care provoacă

amenințări sunt împărțite în trei: din interior, din exterior și din exterior în colaborare cu elemente interne.

Experiența ultimilor ani demonstrează că teroriștii au tendința de a căuta producerea de evenimente cu costuri mici și impact foarte mare, și în care atacatorii sunt dispuși să-și sacrifice viața în scopul obținerii unui impact cât mai mare. Atacatorii au devenit din ce în ce mai inovatori și mai eficienți în ceea ce privește acțiunile lor.

Atacurile teroriste ce au avut loc în toată lumea au demonstrat că este necesară dezvoltarea unor măsuri de protecție și în cazul apelor, a rețelelor de alimentare cu apă, de distribuție a apei și a stațiilor.

Un sistem de distribuție format din conducte, țevi, pompe, rezervoare de depozitare și din anexe/accesorii/ dependențe ca diferitele tipuri de valve, aparate de măsură și control etc. oferă oportunități pentru acte de terorism deoarece sistemul este extensiv, relativ neprotejat și accesibil și, de multe ori, izolat. Distrugerea fizică a bunurilor sistemului de distribuție a apei sau întreruperea alimentării cu apă pot fi mai probabile decât contaminarea. Un posibil atac terorist poate fi cu bombă, transportată cu o mașină sau un camion.

Bombele în mașini sau camioane necesită mai puțină pregătire, mai puțină pricepere și mai puțini oameni decât atacurile complexe.

Totuși, trebuie luate în considerare toate amenințările, chiar și acelea care pe moment par imposibile.

Astfel, probabilitatea unei amenințări teroriste la „adresa” apei de băut este probabil foarte scăzută; totuși, consecințele ar putea fi extrem de severe pentru populația expusă. Sunt diferite tipuri de amenințări cu probabilități diferite dar se pot identifica patru tipuri de amenințări majore, prezentate mai departe.

Amenințări fizice

Aceste amenințări se referă la:

- distrugerea fizică a bunurilor sistemului sau întreruperea alimentării cu apă (pot fi mai probabile decât contaminarea). Un singur terorist sau un grup mic de teroriști ar putea ușor să paralizeze un oraș întreg prin distrugerea echipamentului potrivit;

- pierderea presiunii apei care compromite capacitatea de luptă cu focul (a pompierilor) sau poate facilita formări de bacterii în sistem;

- presiune mare care produce un „efect de ciocan de apă” prin deschiderea și închiderea unor valve de control majore și deschiderea/închiderea pompelor prea rapidă, provocând rupturi, spargeri în rețea.

Amenințări cibernetice

- întreruperea fizică a unei rețele SCADA (*Supervisory Control And Data Acquisition*);

- atacuri la sistemul central de comenzi pentru crearea unor avarii simultane;

- atacuri electronice folosind viruși;

- supraîncărcare trafic în rețea;

- gâtuire trafic;

- utilizare software neautorizat;
- utilizare software malițios (modificarea datelor pentru a împiedica folosirea clorului sau a altui dezinfectant, având ca efect înmulțirea microbilor).

Amenințări biologice

Există câțiva agenți patogeni și câteva biotoxine care sunt potențial rezistente la dezinfectarea prin clorurare și sunt stabile în apă pe perioade relativ lungi.

Patogenii includ *Clostridium perfringens*, *ciuma* și altele iar biotoxinele includ *botulinum*, *alfatoxin*, *ricin* și altele. Chiar dacă apa are potențial de diluare, o particulă plutitoare poate dispersa patogeni în rețelele de apă potabilă. Alte sisteme mai sofisticate cum sunt microcapsulele pot fi de asemenea folosite pentru dispersarea patogenilor în rețelele de apă potabilă. Eficacitatea unui atac biologic față de efectele de diluare poate fi mărită prin introducerea unei *arme biologice* în apropierea robinetului.

De asemenea, sistemele de depozitare și distribuție a apei pot facilita introducerea unei doze eficace de substanță toxică pentru un număr foarte mare de oameni.

Aceste sisteme pot facilita și utilizarea unei doze cu nivel scăzut, cu efecte pe o durată mai lungă și cu praguri de detecție mai scăzute

Amenințări chimice

Există liste cu substanțe chimice de război și otrăvuri chimice industriale. Sunt cinci tipuri de agenți chimici de război:

- care atacă sistemul nervos;
- care provoacă boli de piele;
- care provoacă sufocarea;
- care contaminează sângele;
- halucinogeni.

Identificarea și evaluarea vulnerabilității lor

Vulnerabilitatea este o slăbiciune care conduce (sau care poate fi folosită pentru a conduce) la consecințe dezastruoase.

Vulnerabilitatea unui element de infrastructură este o funcție a însăși proiectării sistemelor de protecție (fizică sau de altă natură) și a schimbărilor ce intervin pe parcursul timpului. Proiectarea unui element de infrastructură definește punctele forte și punctele slabe asociate cu un anumit atac, aceste puncte forte și slăbiciuni pot fi evaluate odată cu evaluarea elementelor și parametrilor de proiectare. Sistemele de protecție sunt proiectate să protejeze infrastructura față de o gamă de amenințări. Aceste sisteme sunt caracterizate de: capacitatea lor de a detecta apariția unei amenințări, capacitatea de a întârzia amenințarea sau de a răspunde la amenințare cu forțe de protecție sau cu contramăsuri. Schimbările care se produc pe măsura trecerii timpului, cum ar fi îmbătrânirea, uzura morală sau automulțumirea pot influența vulnerabilitatea unui element de infrastructură.

Atacurile dau la iveală sau chiar exploatează vulnerabilități din interiorul infrastructurii, care sunt ascunse în profunzime sau care devin vizibile numai în

condiții extreme sau circumstanțe neobișnuite. Sistemele de protecție pot provoca vulnerabilități în interiorul infrastructurii sau chiar a sistemului de protecție dacă furnizează informații greșite respondenților sau factorilor de decizie, cum ar fi sugerarea că totul este normal, când, de fapt, un atac este în curs sau prin identificarea greșită a locului unde se produce un atac.

În cazul rețelelor de apă, elementele esențiale pentru evaluarea vulnerabilității, sunt:

- 1) caracteristicile sistemului/rețelei de apă, incluzând misiunea și obiectivele sale;
- 2) identificarea și prioritizarea consecințelor ce trebuie evitate;
- 3) determinarea bunurilor critice care pot fi obiect al actelor răuvoitoare care ar genera consecințe grave;
- 4) evaluarea posibilității (probabilitate calitativă) unor acte răuvoitoare din partea adversarilor;
- 5) evaluarea măsurilor de contraacțiune existente;
- 6) analizarea riscurilor curente și dezvoltarea unui plan prioritizat pentru reducerea riscurilor.

Analiza interdependențelor

Termenul „**interdependențe de infrastructură**” se referă la acele legături fizice sau cibernetice din interiorul sau din exteriorul infrastructurilor de importanță deosebită – energie (electrică, petrol, gaze naturale), telecomunicații, transporturi, sisteme de furnizare a apei, servicii bancar-financiare, servicii de urgență și servicii guvernamentale.

Este necesar să se identifice legăturile structurale directe dintre și în interiorul infrastructurii care sprijină facilitatea de importanță deosebită așa cum este recunoscută de organizație. Îndeplinirea acestei sarcini necesită o înțelegere detaliată ale funcțiilor organizației, ale infrastructurii interne și a felului în care acestea sunt legate de infrastructuri externe.

Scopul analizei interdependenței infrastructurilor este de a evalua infrastructurile (interne și externe) care sprijină funcționarea facilităților de importanță deosebită, împreună cu interdependențele și vulnerabilitățile asociate acestora.

Analiza activelor fizice

Scopul analizei fizice a activelor este de a se examina sisteme și operații fizice pentru a putea stabili dacă există sau nu vulnerabilități. Aici sunt incluse: examinarea utilizării activului, sisteme redundante și proceduri de acțiune în caz de urgență.

Rezultanta cheie a acestei analize trebuie să fie graficele care prezintă tendințele. Analiza datelor istorice trebuie suplimentată cu interviuri făcute la locurile de dispunere a activului și cu inspecții. Subiecte asupra cărora trebuie să se concentreze pe perioada unei inspecții vor include următoarele:

- tendințe în politica de personal;
- tendințe în privința întreținerii și a cheltuielilor;
- tendințe în investițiile de infrastructură;
- istoricul productivității infrastructurii;

- componente de importanță deosebită și sisteme în care pot apărea ambuteiaje;
- sisteme de comandă per ansamblu;
- folosirea și dependența de sisteme SCADA;
- legăturile personalului de operare cu aspectele de securitate fizică și IT;
- politici și proceduri adecvate;
- comunicațiile cu alte utilități regionale;
- comunicațiile cu furnizorii externi de infrastructură;
- structuri organizaționale adecvate.

Analiza nivelului de securitate al proceselor

Prin analiza nivelului de securitate al proceselor se înțelege procesul sistematic de a nu-i permite unui adversar potențial (inclusiv concurența sau agenții ei) accesul la informațiile, capacitățile și intențiile organizației gazdă. Aceasta implică identificarea, controlul și protecția activităților generale privind planificarea și execuția unor activități sensibile (clasificate).

Evaluarea trece în revistă toate procesele și practicile folosite pentru a nu se permite unui adversar potențial acces la informații sensibile sau nesensibile care în mod inadecvat ar putea ajuta sau facilita unui individ sau unei organizații să aibă o influență nejustificată asupra operării unui sistem. Această evaluare trebuie să includă și o trecere în revistă a pregătirii de securitate și a programelor de alertă, discuții cu angajați cheie și inspecții ale principalelor facilități. Informațiile care sunt accesibile prin accesul public trebuie și ele revizuite.

Politicile și procedurile prin care se administrează securitatea,

- asigură bazele pentru identificarea și rezolvarea problemelor;
- stabilește standarde de referință pentru implementarea politicilor;
- definește și comunică rolul, responsabilitățile, autoritatea și răspunderea (așa numitul „R la pătrat, A la pătrat”) pentru toți indivizii și organizațiile care interfațează cu sistemele de importanță deosebită.

Acestea constituie coloana vertebrală a luării de decizii zilnice în operațiile de securitate. Procedurile și politicile de securitate devin deosebit de importante în momentele în care multiple părți trebuie să interacționeze pentru a se obține nivelul dorit de securitate și când, din aceste politici, pot rezulta ramificații legale substanțiale.

Politicile și procedurile de securitate trebuie trecute în revistă pentru a determina dacă:

- se adresează factorilor cheie ce afectează securitatea;
- înlesnesc o respectare eficientă, implementare și aplicare;
- se referă sau se conformează standardelor stabilite;
- asigură o îndrumare clară, comprehensivă;
- stabilesc rolul, responsabilitățile, răspunderea.

Evaluarea securității fizice

Scopul evaluării securității fizice îl constituie examinarea și evaluarea sistemelor deja instalate (sau a celor ce sunt planificate a fi instalate) și identificarea posibilelor îmbunătățiri pentru eliminarea sau diminuarea vulnerabilităților în acest domeniu. Prin securitate fizică se înțeleg: sisteme de control acces, bariere, sisteme de închidere și chei, permise de trecere, dispozitive de detectare a efracției și dispozitivele asociate de alarmare sau de afișare, televiziune cu circuit închis (evaluare și supraveghere), iluminat (interior și exterior), echipamente de comunicații (telefoane, stații radio, intercomunicații, celulare etc.), surse de energie (linii, baterii, generatoare), semne de avertizare, cablaje de securitate, forțe de protecție și intervenție. La sistemele fizice de protecție se urmărește proiectarea, instalarea, operarea, întreținerea și testarea.

Evaluarea securității fizice trebuie să se focalizeze pe acele locuri care au legătură directă cu infrastructura critică, incluzând sisteme informatice și funcționale. În mod standard se includ acele facilități care adăpostesc echipamente critice, active informaționale sau rețele destinate funcționării infrastructurilor critice. Pot fi incluse și alte facilități pe baza criteriilor specificate de organizația pentru care se face evaluarea. Nivelurile securității fizice sunt corelate cu valoarea activelor societății, cu nivelul de amenințare și cu costurile asociate protecției acestor active. Odată ce a fost stabilit costul implementării/menținerii securității fizice, acestea pot fi comparate cu valoarea activelor, astfel se furnizează conducerii informațiile necesare pentru luarea unor decizii. Sarcina evaluării securității fizice se focalizează pe ierarhizarea activelor societății; ceea ce înseamnă că majoritatea activităților de evaluare vizează activele cele mai importante.

Estimarea riscurilor

Pentru estimarea riscurilor se pot utiliza metode cantitative sau calitative.

Metodele cantitative, apreciate pentru calitatea de a furniza valori numerice determinate prin calcul, sunt foarte dificil de utilizat datorită dificultății de a identifica sau estima valori unanim acceptate pentru probabilități și consecințe. Aceste metode pot fi utilizate, însă, pentru analize parțiale sau pentru analize cost-efect.

Astfel, pentru evaluarea riscului de securitate asociat unui activ critic se poate utiliza formula de estimare (calcul):

$$R=PA*(1-PE)*C$$

unde:

R = riscul asociat cu atacul asupra activului critic;

PA = probabilitatea de producere a atacului;

PE = probabilitatea ca sistemul de protecție să respingă atacul;

C = consecințele unui atac reușit.

Metodele calitative se bazează pe evaluări ale valorilor parametrilor și încadrarea acestora conform unor scale prestabilite.

Metodologie de planificare a răspunsului la incident

În fig. 3 este prezentată o metodologie bazată pe evaluarea calitativă a riscului, care:

- evaluează vulnerabilitatea;
- asigură pregătirea pentru evenimente extreme;
- răspunde în caz că apar evenimente extreme;
- readuce funcționalitatea la condițiile normale (asigură continuitatea).

Schema poate fi împărțită în două secțiuni, prima secțiune constând în evaluarea activelor stației incluzând stația fizică, oamenii, nivelul de cunoaștere, tehnologia informației (platforma IT) și clienții. Cea de-a doua secțiune a schemei consemnează procesul de-a lungul timpului începând cu pre-evaluarea și activitățile de planificare, urmate apoi de acțiuni de răspuns ca rezultat la un eveniment extrem și, în cele din urmă, activitățile de recuperare post-eveniment.

Metodologia reprezintă un instrument care poate ajuta managementul stațiilor să identifice vulnerabilitățile și să evalueze potențialele vulnerabilități împreună cu documentația procesului de decizie, angajarea rațională și ordonarea relativă a riscurilor.

S-a utilizat o scală de 4 niveluri: Foarte mare, Mare, Moderat, Scăzut.

(1, 2, 3, 4 – pentru gradul de amenințare și A, B, C, D - pentru vulnerabilitate)

Diagrama permite estimarea riscurilor, respectiv:

- 1A, 1B, 1C, 2A, 2B, 2C – Reprezintă riscuri inacceptabile, care trebuie tratate cu prioritate maximă și maximă urgență;
- 1D, 2C, 2D, 3B, 3C – Riscuri față de care societatea trebuie să adopte o atitudine selectivă (unele dintre aceste riscuri putând fi foarte grave, altele apropiindu-se de limita de acceptabilitate);
- 3D, 4A, 4B, 4C, 4D – Riscuri minore, la pragul de acceptabilitate, față de care societatea va dispune măsuri manageriale.

Analiza de impact

Consecința (în urma producerii unui eveniment) reprezintă gradul de impact asupra intereselor celor implicați.

Consecințele - și potențialul de a provoca consecințe – sunt armele majore cu care teroriștii luptă pentru a-și îndeplini planurile. Consecințele pot apărea în diferite dimensiuni, inclusiv pierderea de vieți omenești sau rănirea unor persoane, pierderi economice, pierderea de către populație a încrederii în guvern, inconveniente de ordin personal etc. cu mai multe subcategorii pentru fiecare dintre acestea. Aceste consecințe apar atunci când un sistem eșuează să funcționeze pentru ceea ce a fost conceput sau atunci când un adversar produce o avarie prin folosirea resurselor unui sistem într-un mod în care nu a fost planificat.

Consecințele se pot produce fie direct, ca rezultat imediat al unui eveniment sau atac, fie indirect, pe măsură ce efectele fizice, logistice și psihologice ale atacului se răspândesc pe arii extinse. Consecințele reale sau cele percepute pot fi amplificate de evenimente ce apar în zone urbane cu densitate mare de populație (ceea ce mărește numărul de morți și răniți) efecte la scară mare și/sau extinse.

3. Planificarea răspunsului în situații de urgență: reacție, răspuns, recuperare / refacere

Stațiile de apă trebuie să aibă un plan de operare/ răspuns în caz de urgență (Plan de Continuitate în Situații de Urgență - PCSU) elaborat în urma consultării cu reprezentanți ai Inspectoratului pentru Situații de Urgență, Poliției, Ministerului Mediului etc..

Planul de răspuns în caz de urgență trebuie considerat un document „viu” care necesită adaptări și completări periodice (când apar schimbări notabile sau măcar anual).

Spre exemplificare, enumerăm cinci tipuri diferite de incidente:

- A. Contaminare: amenințare cu material nespecificat;
- B. Amenințare de contaminare la un eveniment major;
- C. Anunț din partea oficialilor din sănătate despre potențiale contaminări;
- D. Intruziune în rețeaua SCADA;
- E. Avarie structurală semnificativă în urma unui act intenționat.

Prin extrapolare, acțiunile de răspuns, recuperare și remediere pentru cele cinci tipuri enumerate mai sus pot fi utilizate apoi ca ghid și pentru alte amenințări sau acte intenționate pentru a suplimenta PCSU existent, astfel încât să se poată reacționa la dezastre naturale și/sau alte urgențe.

Concluzii

Caracterul continuu al provocărilor, generate de noi riscuri și amenințări, impune noi reguli, valori și atitudini/comportamente, acceptate și asumate de opinia publică și statele democratice, cât și proiectarea de noi tehnici de guvernare/administrare a resurselor societății. Acestea sunt determinate de:

- progresul științific accelerat și inovația tehnologică, vulnerabilitatea în continuă creștere a sistemelor vitale și riscurile pe scară largă, cu impact transfrontalier;

- interdependența sporită între posibile accidente/ disfuncții de ordin tehnic sau la nivelurile social și cultural;

- globalizarea în expansiune și concentrarea unor procese/fenomene; persistența discrepanțelor la nivel mondial; schimbări în domeniul capacităților de reglare a acestora, de la nivelul unui singur guvern, la o multitudine de factori, structuri, instituții implicate);

- punerea în discuție a unor orientări/abordări/ concepții de bază și noile schimbări apărute în domeniul evaluării riscurilor și a gestionării acestora;

- abordările tradiționale sunt depășite; confruntate cu ineficiența, inconsistența, incorectitudinea și lipsa de transparență, ele nu mai reprezintă, în mod evident, singurele dileme majore existente.

Infrastructurile critice rămân un domeniu care se cere foarte bine investigat, monitorizat, analizat, evaluat, prognozat și ameliorat. Toate statele, Uniunea Europeană, în ansamblul ei, Statele Unite ale Americii și alte țări, alianțe, structuri de securitate internaționale și regionale își intensifică eforturile pentru a identifica, supraveghea, optimiza și proteja infrastructurile vitale ale țărilor, societăților, rețelelor și ale lumii.

Bibliografie:

- [1]. ALEXANDRESCU, Grigore, dr., VĂDUVA, Gheorghe, dr., **Infrastructuri critice: Pericole, amenințări la adresa acestora: Sisteme de protecție**, Editura ALEXANDRESCU, Grigore, dr., **Amenințări la adresa securității**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2004.
- [2]. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.
- [3]. ANDREESCU, Anghel, TOMA, Gheorghe, **Conflictele sfârșitului de mileniu**, Editura Timpolis, București, 1999.
- [4]. CIOBANU, Oana Magdalena, *Infrastructurile critice și analiza de risc a noilor amenințări simetrice*, Revista „Intelligence” nr. 15, București, 2009.
- [5]. COJOCARU, Ilie, **Protecția infrastructurilor critice**, București, 2007.
- [6]. Presidential Decision Directives – 39: *U.S. Policy on Counterterrorism*, June 21, 1995.
- [7]. COJOCARU, Iulian, *Importanța protejării infrastructurilor critice*, lucrare prezentată la Forumul Regional al Energiei – FOREN 2008, Neptun, 15-19 iunie 2008.
- [8]. DUMITRACHE, Lucian, BARBĂSURĂ, Alexandru, ENE, Cătălin, **Protecția infrastructurilor critice în spațiul euroatlantic**, Editura ANI, București, 2008.
- [9]. HARTMAN, William J., <http://globalization.about.com/cs/whatisit/whatisit.htm>.
- [10]. MUREȘAN, Mircea, TOMA, Gheorghe, **Provocările începutului de mileniu – convenționale, neconvenționale, asimetrice**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2003.
- [11]. MUREȘAN, Liviu, dr. ec., *Geopolitica și abordarea conceptului de protecție a infrastructurilor critice naționale*, în „Alarma”, nr. 1, 2009.
- [12]. MUREȘAN, Liviu, dr. ec., *Summitul – NATO București 2008 și problematica infrastructurilor critice*.
- [13]. NICOLAESCU, Gheorghe SIMILEANU, Vasile, **Informație – management – putere. Războiul informațional**, Editura TOP FORM, București, 2004.
- [14]. NICOLAESCU, Gheorghe, gl. bg. dr., **Gestionarea crizelor politico-militare**, Colectia GeoStrategie, Editura Top Form, București, 2003.
- [15]. ONȚANU, Neculai, lucrare disertație CNI, *Corelația protecției infrastructurilor critice cu strategia de securitate națională*.
- [16]. POP, Adrian <http://www.Eurisc.org/index.php>
- [17]. PORTER, Keith, *Globalization: What Is It?*, 2004 *Globalization and Asymmetrical Warfare*, Air Command and Staff College, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama, aprilie 2002.
- [18]. TOMA, Gheorghe, **Securitatea națională din perspectiva noilor arhitecturi de securitate ale începutului de secol – incertitudini, realități, perspective**, Editura ANI, București, 2006.
- [19]. TOMA, Gheorghe, **Securitatea națională sub impactul amenințărilor asimetrice – realități, provocări, schimbări**, Editura ANI, București, 2006.

- [20]. *Infrastructurile critice*, în revista „Profil” nr. 10, din martie 2006, București, publicație a Serviciului Român de Informații.
- [21]. VASILE, Gabriel, <http://www.marketwatch.ro/articol/2543>, „*Protecția infrastructurilor critice – cerință esențială*”.
- [22]. cssas.unap.ro/ro/pdf._publicatii/is14.pdf.
- [23]. eur-lex.europa.eu/LexUriServ.douriCELEX:52007DC0267:RO:NOT.
- [24]. http://europa.eu.int/eurlex/lex/LexUriServ/site/fr/com/2004/com2004_0702fr01.pdf
- [25]. <http://www.Revista22.ro>, „*Energia, infrastructura și securitatea cetățeanului*”.

GLOBALISMUL AMERICAN - O NOUĂ POLITICĂ DE SECURITATE

Ciprian POPESCU*

After September 2001, the president of USA, George W Bush made a declaration: we are fighting together for a fair peace that helps the liberty, but again an invisible enemy. This declaration, tell us that the USA Army will fight inside and outside of his borders to prevent a new attack again the world. (The new security concept, based on the USA National Strategy (2002)).

Probably, the victims of World Trade Center, is not enough for the terrorist, and we must destroyed through warning defense and globalization through security has dangers and an ugly dark side. But it can also bring tremendous opportunities and benefits for all nations on the world.

Sfârșitul secolului XX a provocat o schimbare inimaginabilă până atunci în relațiile internaționale și în echilibrul mondial de putere. Căderea zidului Berlinului (1989) și reunificarea Germaniei; prăbușirea blocului sovietic, începând cu dezagregarea cercurilor de state comuniste satelitare din Europa de Est (1989) și continuând cu implozia Uniunii Republicilor Sovietice (1991) care a împărțit Rusia între o zonă asiatică de control pierdută (CSI constituind la acel moment o artificială legătură politică între republicile asiatice și fostul hegemon; o continuare forțată de a menține o coeziune iremediabil distrusă; o construcție ce nu va ajunge la dimensiunile și importanța fostului URSS) și Europa, reprezintă evenimentele cheie care au anunțat sfârșitul vechii ordini internaționale politice. După 1991, SUA se găsesc în postura unică din punct de vedere istoric, de a reprezenta singurul pol de putere credibil¹ în a construi și a menține inclusiv prin intermediul organizațiilor internaționale – de tip ONU, NATO, NAFTA, prin parteneriatele strategice cu Marea Britanie sau cu Japonia, securitatea și stabilitatea la nivel mondial.

La începutul perioadei anilor 90 se considera că este vorba de o regenerare a tendinței multipolare de organizare a sistemului mondial, în condițiile în care prăbușirea URSS semnifica înlocuirea unei distribuții stricte de putere cu o „pierdere a distribuției” însoțită de un mare grad de inegalitate.

Rusia, China, Marea Britanie, Franța, Germania sunt incapabile de a combate tendințele unipolariste, percepute ca o amenințare iminentă la adresa unui multipolarism înțeles ca unic factor de stabilitate. Nu trebuie totuși confundat multilateralismul, ca o evoluție clară și bine determinată a statelor pentru întărirea cooperării între ele sub forma instituționalizată a organizațiilor internaționale sau sub forma flexibilă și periodică a grupurilor de lucru, gen G-8, cu un tip de alianță ad-hoc, un soi de alianță cu interese temporar convergente, creată special pentru a

* **Plutonier major, U.M. 02210 Iași**

¹ Vlad Constantin, **Relații internaționale politico-diplomatice contemporane**, Editura Fundației „România de mâine”, București, 2001, p.77

răspunde unui interes comun strict determinat, fără a lăsa urme la nivel juridic internațional².

1. De la izolaționism la implicare mondială

Se poate spune că unii analiști politici³ constată rapidă transformare a Americii în decursul unui secol, dintr-un stat vestic izolat, într-o putere mondială. Acest mod de abordare a politicii externe a SUA a fost posibilă și datorită unui concept american de securitate, inițial axat pe idea contestării hegemonului britanic (Anglia secolului XIX, ca imperiu maritim) și a extinderii puterii americane în Pacific și spre Filipine, a apărut odată cu primul război de cucerire al Americii din 1898. Prin Doctrina Monroe(1823), SUA și-au arogat statutul de unic apărător al securității din emisfera vestică, interzicând orice tentativă de dominație a marilor puteri europene în America Latină, continuând cu dominația navală a SUA asupra Oceanelor Atlantic și Pacific și accentuarea puterii economice(33% din PIB-ul mondial). De aici rezultă ideea că prima etapă a formării conceptului american de securitate este axată pe constituirea Americii ca o insulă continentală, concentrându-se pe apărarea țărmurilor sale⁴.

Odată cu al doilea război mondial, europocentrismul și preeminența Europei ca pol principal de putere ia sfârșit, iar succesoarele hegemonului european devin SUA și URSS, bipolarismul declanșând o competiție acerbă dintre o mare putere maritimă-SUA și o principală putere de uscat într-o zonă pivot a politicii mondiale – URSS, această perioadă oferind conceptului de securitate american o importantă miză, extinzându-se la nivel global prin două instrumente pe atât de vulnerabile, pe atât de periculoase: ideologic și folosirea amenințării nucleare, în contextul unui noi război, cel al Războiului Rece. Astfel, conceptul american de securitate capătă dimensiuni globale și odată cu terminarea Războiului Rece, transformându-se dintr-un concept axat pe doctrina îngrădirii blocului sovietic, a cursei înarmărilor și a probabilității de slăbire a competitorului sovietic, într-un concept al afirmării față de unipolarismului american și al valorilor sale. Pentru a exemplifica acest nou concept de securitate se poate observa trecerea de la dimensiunea națională (apărarea teritoriului și a populației sale) repusă odată cu atentatele de la 11 septembrie 2001(se vehicula în acea perioadă chiar și mitul puterii invicibile)la un concept de securitate axat pe doctrina loviturii preventive, acela al luptei împotriva terorismului internațional. Astfel acest nou concept permite atât SUA ca stat, cât și a SUA ca stat membru al NATO, de a susține și permite intervenția în scopul democratizării, al înlăturării nucleelor teroriste⁵ care pot deveni factori peturbatori și de amenințare într-o lume

² Roche Jean-Jacques, *Consequences pratiques des nouvelles theories de la securite dans la gestion des crises de l-apres guerre froide*, în *Studia Diplomatica*, vol LVII, nr. 1/2004, pp.140-141, prin care lacunele multilateralismului ar fi și crizele regionale ce amenință marile puteri, Cecenia - în cazul Rusiei, Kosovo, Bosnia Herțegovina în cazul Europei de Sud –Est(privit sub aspectul lipsei de credibilitate internațională, a legitimității juridice a intervențiilor).

³ Brzezinski Zbigniew, **Marea tablă de șah**, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, p. 40-41,considera America ca „o putere de o bogăție și forță de dominație fără precedent în istoria omenirii”.

⁴ Kissenger Henry, **Are nevoie America de o politică externă?**, Editura Incitatus, 2002. p.205.

⁵ Amenințarea nucleară este înlocuită de amenințarea loviturii preventive în cazul calificării de către hegemon a unui stat de drep rebel care întreține legături cu rețele teroriste. În cazul Irakului,

aflată într-un proces continuu de schimbare și în același timp lovită de o puternică criză care ar putea încetini noul proces de implementare a unei păci durabile la nivel global.

Astfel, America trebuie să-și dezvolte un concept de securitate care să răspundă provocărilor eurasiatice, Eurasia fiind privită ca o “*inimă a lumii*”, a cărei stăpânire asigură supremația mondială, printr-o nouă viziune asupra Europei, conformă atât cu interesele sale prin întărirea legăturii transatlantice prin prisma NATO, prin extinderea NATO spre Est, lucru deja realizat, prin continuarea parteneriatului NATO-UE, un parteneriat considerat vital pentru asigurarea securității globale.

2. Momentul 11 septembrie 2001 – o ruptură a securității tradiționale

Odată cu 11 septembrie 2001, clasificarea națiunilor lumii după criteriile ideologice, în speță, totalitarism distructiv/libertate și egalitate – discursul fostului președinte american, G. W Bush, la West Point în data de 1 iunie 2002, îndeamnă la depășirea acestor ideologii. Astfel Strategia Națională de Securitate a SUA insistă atât în preambul cât și în capitolul I asupra unei viziuni idealiste a rolului SUA, exprimată prin sintagma” Vom lupta întotdeauna pentru o pace justă, care să favorizeze libertatea” ca garant al echilibrului între puteri(SUA posedând o putere și influență fără precedent și deocamdată neegală în lume). Astfel acest concept de securitate american se convertește într-un instrument de promovare a principiilor libertății, a societății libere, la nivel global, argument exprimat și prin faptul că după perioada post-bipolară, SUA și-au asumat obligații fără precedent. Interesant de menționat este caracterul inedit al luptei împotriva terorismului global, față de orice alt război istoric prin prisma duratei nedeterminate, putând fi purtată pe mai multe direcții și ceea ce este cel mai important – împotriva unui inamic invizibil.

Reamintind faptul că acest concept de securitate privește atât latura națională cât și cea globală, acesta stipulează anumiți pași care trebuie făcuți în eradicarea terorismului, și nu numai:

- destrămarea și distrugerea organizațiilor teroriste de acțiune globală și atacarea corpului lor de decizie;
- încurajarea partenerilor regionali de a-și coordona eforturile și de a izola teroriștii, ceea ce presupune acordarea de sprijin al SUA pentru acel stat în eliminarea rețelelor teroriste;
- cooperarea cu statele aliate pentru destrămarea rețelelor de finanțare a terorismului;

Dar nu trebuie uitat faptul că “*Bătălia împotriva terorismului internațional*” presupune o strategie globală, în care SUA ar putea face uz de poziția sa prin:

- susținerea unor guverne moderate și moderne în lumea musulmană având ca suport combaterea condițiilor și ideologiilor care promovează terorismul;

legătura dintre regimul lui Saddam Hussein și rețeaua Al-Qaeda nefiind încă fi dovedită, s-a apelat la justificarea „folosirii probabile a războiului contra SUA, a armelor chimice și de distrugere în masă, de către dictator”.

- diminuarea condițiilor care stau la baza terorismului prin focalizarea eforturilor și resurselor riscului terorismului;
- utilizarea diplomației publice efective pentru promovarea valorilor democrației în guverne ce sponsorizează terorismul global.

Astfel spus, securitatea SUA presupune, după atentatele din 11 septembrie 2001, o apărare a teritoriului și poporului american, a intereselor naționale interne și externe prin identificarea și distrugerea amenințării înainte de concretizarea acesteia într-un atac direct asupra SUA⁶ cât și a statelor aliate în NATO.

Ceea ce-i situează în viziunea fostului președinte american, G. W Bush pe teroriștii la nivelul tiranilor sunt armele de distrugere în masă (baza legală pentru aplicarea doctrinei preventive invocată în anihilarea acestor rețele de teroriști este art.51/ Carta ONU) drept care este extins, în viziunea americană și la situația luării de măsuri de apărare de către o națiune care este ținta unui atac, împotriva unor forțe ce reprezintă însă un pericol iminent de atac, chiar și în condițiile unui risc asimetric.

În discursul său de la West Point, G. W Bush extrapolează punctul de vedere mai sus exprimat în două variante:

- forțele noastre vor fi suficient de puternice pentru a-i convinge pe adversari să nu continue dezvoltarea militară în scopul depășirii sau egalării puterii SUA;
- asumarea unipolarismului prin împiedicarea formării unei coaliții anti-americane.

3. Evenimentele majore ale scenei istorice post bipolare – factori definitivi în nașterea noului concept american de securitate

Rădăcinile noului concept de securitate, așa cum a fost el definit în Strategia Națională/2002 pornesc de la realitatea istorică pe care Războiul Rece a produs-o: căderea blocului sovietic și dispariția singurei contraponderi a puterii americane. Următoarele evenimente majore care au contribuit vizibil sau subtil la cristalizarea doctrinei apărării preventive ca optim răspuns al hegemonului la o lume complexă, a amenințărilor asimetrice sunt tot atâtea repere pentru observarea reacțiilor sale în fața provocărilor globaliste.

Kosovo – ca testare a capacităților de acțiune la nivel global al NATO (securitatea Alianței privită într-un context global, în care aceasta trebuie să dispună de capacități rapide de intervenție în cazul crizelor regionale din afara teritoriului Alianței, stipulate în art.3 și art.5 din Tratatul de la Washington din anul 1949). Noul concept strategic al Alianței (Roma - 1991) identifică o „concepție mai largă asupra securității”, datorită profundelor mutații survenite în contextul de securitate prin apariția unor riscuri complexe, ce provin din direcții multiple care „țin mai puțin de eventualitatea unei agresiuni deliberate împotriva teritoriului Alianților, cât de consecințele negative ale instabilităților ce ar putea decurge din gravele dificultăți economice, a se vedea și actuala criză economică care macină economia mondială,

⁶ Capitolul III al Strategiei americane/2002 conține temeiul de facto (politic dar și juridic, deși SUA încearcă o acreditare internațională a doctrinei preventive ca mijloc legal și permis de combatere a terorismului global) al intervenției în Irak din 2002-2003.

sociale și politice, inclusiv prin rivalitățile etnice și litigiile teritoriale” întâlnite în state din Europa Centrală și de Est.

În “Declarația asupra Kosovo”, a fostului secretar de stat american Madeline Albright de la Luxemburg din 28 mai 1998 aceasta a afirmat că intervenția NATO s-a dovedit a fi aprobată în virtutea abilității sale de a acționa „*creativ și viguros în Bosnia*”. Ulterior oficialul american evidențiază punctul de vedere al SUA în cadrul Consiliului Nord Atlantic și anume:

- desființarea instituțiilor “anti Dayton”;
- prevenirea războiului în Europa de Est.

Astfel NATO prin prisma SUA crează prin intervenția sa în Kosovo un triplu efect:

- divizarea Europei, în paralel cu conștientizarea lipsei de eficacitate a UE în reglementarea crizelor;
- acreditarea ideii de intervenție umanitară;
- de a dovedi eficacitatea menținerii NATO ca legătură transatlantică și de a testa capacitățile Alianței de reacție la nivel global.

Afganistan – reprezintă prima încercare de intervenție pe baza unor motive antiteroriste (securitatea SUA și a aliaților săi amenințată în mod direct de un inamic neconvențional, identificat ca „rețeaua teroristă a lui Ben Laden”).

În ciuda invocării art.5 al Alianței, SUA a decis să meargă singură în ofensiva afgană. Refuzul de a include forțe NATO în Cadrul operațiunilor inițiale se explică prin durerea deosebită resimțită de opinia publică americană, superioritatea trupelor americane de a ocupa primele poziții în teatrul de luptă din Afganistan și a frustrărilor acumulate în timpul conflictului din Kosovo. Astfel în prima etapă, SUA au fost sprijinite de UE din punct de vedere militar și nu unitar cum și-ar fi dorit statele europene, sperând prin acest mod să încurajeze multilateralismul american, dar operațiunile au fost conduse de trupele americane asistate de partenerul tradițional, Marea Britanie, trupele europene începând să joace un rol mai activ doar după ocuparea Kabulului, prin crearea ISAF, care ulterior în 2003 a fost transferată sub comandă NATO.

Irak – ca a doua intervenție cu justificare antiteroristă⁷ (cu o pondere mai intensă în dovedirea legăturii dintre regimul lui Saddam Hussein și deținerea ilegală de arme de distrugere în masă, decât în ceea ce privește liantul dintre regimul lui Hussein și rețeaua lui Ben-Laden).

Noțiunea de acțiune preventivă, ca miez al noului concept de securitate american⁸ este strâns legat de noțiuni precum ar fi:

- războiul împotriva terorismului ce presupune o reacție de amploare a statului amenințat, un răspuns tradițional – războiul – ceea ce dovedește seriozitatea cu care este tratat inamicul neconvențional;

⁷ Pauly Lansford, *Strategic Preemption – US Foreign Policy and the Second Iraq War*, p.8 – atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 au forțat administrația Bush în ași reafirma politica sa de securitate legată de terorism.

⁸ Cusimano Maryann K., *Beyond Sovereignty: the Rise of Transsovereign Problems in Beyond Sovereignty: Issues for a Global Afenda*, Boston, 2000, p.4.

- deținerea de arme de distrugere în masă, asociat cu prezența unui guvern totalitar și cu o folosire anterioară a unor astfel de arme pentru soluționarea unor crize locale;
- încălcarea gravă și sistematică a drepturilor omului, asociată, de asemenea, cu izbucnirea crizelor etnice, religioase, a războaielor civile în interiorul unui stat, prezența unui guvern totalitarist care nu respectă drepturile omului.

Solidaritatea transatlantică, întărită și redefinită prin atentatele de la World Trade Center a cunoscut o lovitură extrem de puternică odată cu declararea intențiilor SUA de a ataca Irakul⁹ și a intervenției americane în Irak. Ca drept repercurșiune și UE a fost divizată artificial între „Vechea Europă” – țările care s-au pronunțat împotriva intervenției și „Noua Europă” – țările care au susținut intervenția¹⁰, după expresia fostului secretar al apărării SUA, Donald Rumsfeld.

4. Terorismul global și „axa răului” – două riscuri la adresa Americii

„Axa Răului” formată exclusiv din state non-occidentale devine o concretizare a ideii de „legitimare unipolară”, de plasare a anumitor zone, de o manieră unilaterală, înafara a ceea ce reprezintă la un moment dat „ *comunitatea internațională*”(concept vag cu un conținut permanent schimbător, în funcție de interesele marilor puteri care guvernează sistemul).

„Axa Răului”, în viziunea SUA înglobează state cu un sistem de guvernare totalitarist (Coreea de Nord, Irak, Afganistan), majoritatea din lumea arabă suspectate de a avea legături tradiționale cu terorismul, deținătoare de arme interzise de comunitatea internațională. Asistăm și la o „*Axa a Răului*” flexibilă, cu entități statale înlocuibile fără ca noțiunea de outsider să se perimeze.

Asumarea obiectivului de a destrăma și distruge rețelele teroriste implică și interzicerea sponsorizărilor viitoare, a sprijinului și acordării de adăpost teroriștilor, inclusiv prin „obligarea statelor din sistemul unipolar de a-și asuma responsabilitățile suverane”, obligație a sistemului unipolar preluat de rezoluția ONU 1373/2001 – „Threats to International Peace and Security Caused by Terrorist Acts”. Această constrângere combinată cu folosirea instrumentelor de constrângere a statelor de a le determina să refuze, în virtutea dreptului lor suveran, a acorda azil politic sau a primi, cu orice titlu, persoanelor calificate de administrația SUA drept „teroriști”, reprezintă o altă concretizare a „relațiilor internaționale ale SUA la nivel global”.

⁹ Războiul din Irak a marcat punctul culminant al politicii unilateraliste promovate de fosta administrație Bush., întărită prin expresia „când este vorba de propria noastră securitate, dacă trebuie să acționăm, vom acționa. Și nu avem nevoie de aprobarea ONU pentru a acționa”, SUA utilizând pentru prima dată conceptul de „Coaliția celor dispuși”.

¹⁰ Pauly/Lansford, Strategic Preemption – US Foreign Policy and the Second Iraq War, pag 9, - administrația Bush a fost permanent criticată pentru acțiunile sale militare. Încă, invazia din Irak are un suport tacit și formal din partea unor state membre a NATO.

Bibliografie:

- [1]. BRZEZINSKI Zbigniew, **Marea tablă de șah**, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
- [2]. CUSIMANO Maryann K., *Beyond Sovereignty: The Rise of Transsovereign Problems în Beyond Sovereignty: Issues for a Global Afenda*, Boston, 2000.
- [3]. KISSENGER Henry, **Are nevoie America de o politică externă?**, Editura Incitatus, 2002.
- [4]. Rezoluția ONU 1373/2001, *Threats to International Peace and Security Caused by Terrorist Acts*.
- [5]. LANSFORD, Pauly, *Strategic Preemption – US Foreign Policy and the Second Iraq War*.
- [6]. ROCHE Jean-Jacques, *Consequences pratiques des nouvelles theories de la securite dans la gestion des crises de l-apres guerre froide*, în *Studia Diplomatica*, vol LVII, nr. 1/2004.
- [7]. VLAD Constantin, **Relații internaționale politico-diplomatice contemporane**, Editura Fundației „România de mâine”, București, 2001.

ROMÂNIA – UN IMPORTANT PILON DE SECURITATE AL UNIUNII EUROPENE ÎN ACTUALUL CONTEXT AL RELATIILOR INTERNAȚIONALE

Ciprian POPESCU*

The Europe must ensure its security, value and interests. The defense and the security not depend of the concept or declaration, but depend on his economy capacity. The power of UE depend of capacity with the members of UE can resolve the problems inside of UE without diverging opinion and the Lisbon threat bring us a new breath of security and calls on all the states of UE to ensure the security and peace. Romania it is an important member of UE which provide the security, and this affirmation based on the decision of Romanian parliament to support the Lisbon Threat.

Transformările produse în mediul internațional de securitate în ultimii ani au făcut ca toată atenția sa fie îndreptată către clarificarea unor viziuni privind consolidarea păcii și securității europene, la reducerea stărilor conflictuale, implicit la eliminarea lor acolo unde este cazul, a cauzelor ce le generează. Ce este important de menționat este necesitatea creării de instrumente¹ necesare care să poată permite eliminarea sau reducerea riscurilor, amenințărilor și totodată apariția unor noi.

Aceasta va presupune identificarea la scară europeană a vulnerabilităților și a posibilelor riscuri, amenințări ce ar crea și menține surse de instabilitate în Europa.

1. Participarea României la Politica Externă de Securitate Comună

„Reconfigurarea relațiilor dintre componentele specifice ale securității, precum și înțelegerea proceselor din sfera securității mondiale și europene obligă statul român să-și readapteze strategia proprie la evoluțiile mediului de securitate, integrând-o într-o viziune sistemică mai largă, pentru a-și spori capabilitatea de contracarare a riscurilor și amenințărilor ce pot afecta interesele României”² dar în același timp să aibă la bază și prevederile Tratatului de la Lisabona în domeniul politicii de securitate și apărare.

1.1. România un important pilon al PESA în asigurarea securității într-o Europa pe care o dorim a fi unită

Pentru România, integrarea în UE și nu în ultimul rând în NATO a însemnat garantarea securității naționale. Unul din cele mai importante interese naționale, pentru România o constituie cooperarea, care reprezintă cea mai bună strategie de securitate.

Securitatea Națională a României se proiectează și este transpusă în practică de către statul român prin politica sa de securitate – parte a politicii generale – pe care

* Plutonier major, U.M. 02210 Iași

¹ Acest proces implică strategii multiple, resurse și nu în ultimul rând cooperarea dintre statele membre ale Uniunii Europene.

² **Strategia națională de securitate a României**, Guvernul României, București, 2007

acesta o desfășoară pe plan intern și extern. Securitatea națională are la bază prevederile Constituției și a legislației în vigoare, a normelor general-admise de dreptul internațional, precum și pe prevederile tratatelor la care România este parte semnatară. Toate aceste politici de securitate națională se regăsesc în Strategia de Securitate Națională care definește interesele naționale de securitate, precizează obiectivele ce conduc la protejarea și afirmarea acestor interese, evaluează mediul internațional de securitate, identifică factorii de risc din mediul intern și internațional, trasează direcțiile de acțiune și principalele mijloace pentru asigurarea securității naționale a României.

Securitatea națională a României are ca obiective primordiale promovarea și apărarea intereselor fundamentale ale României, protejarea cetățenilor români și garantarea drepturilor fundamentale și a libertăților individuale ale acestora, asigurarea libertății de acțiune a statului român în relațiile internaționale, în condițiile dinamicii care caracterizează mediul internațional.

Discutând în continuare despre securitatea națională a României, putem afirma cu certitudine că aceasta este influențată și de poziția sa geografică, considerată a fi la confluența a patru spații: central-european, sud-est european, răsăritean și cel al zonei Mării Negre, zonei Caucazului și Asiei Centrale, cu prelungire spre cea a Mediteranei și a Orientului Mijlociu. Această poziție de confluență a patru mari zone sensibile oferă atuuri în promovarea cooperării intraregionale și interregionale, atât ca stat membru sau stat cu statut de invitat cât și ca observator în cadrul organizațiilor internaționale. Prin participarea ca membru al Uniunii Europene la inițiative, procese și operații militare din Africa, Orientul Mijlociu și Asia Centrală, România a dovedit că are un potențial ridicat de promovare a stabilității și securității atât la nivel regional cât și global. Practic din 1991, țara noastră a participat cu peste 10.000 de militari la operații de menținere a păcii, de răspuns la crize și combaterea terorismului. De asemenea deținerea președinției O.S.C.E. în 2001, a constituit o oportunitate de afirmare a rolului și potențialului României, de implicare activă în mecanismele diplomației preventive și în sprijinul măsurilor de creștere a încrederii și securității în Europa³.

Pentru a avea o Europă unită și puternică, care să facă față la noile tipuri de amenințări, trebuie ca procesul de construcție europeană să aibă la bază națiuni puternice, cu conștiință de sine și care în momente dificile să-și unească forțele pentru a putea elimina orice tip de amenințări. Niciodată polemicile care vor apărea în interiorul Uniunii Europene nu va menține o Europă unită ci dimpotrivă va crea rivalități, divergențe de opinie, ceea ce se va reflecta prin decizii incoerente, bazate numai pe interesele unor anumite state și de aici rezultanta putându-se vedea în

³ Mariana Ancuț, Teza de doctorat, **Influența tratatelor internaționale de securitate privind controlul armamentului asupra strategiilor naționale de apărare a țărilor din Orient**, Universitatea Națională de Apărare "Carol I", București, 2008, pp.185 -188.

generic vorbind - butoiul cu pulbere al Europei – Kosovo, în care anumite state nu au ținut cont de faptul ca Serbia reprezintă un stat independent și suveran⁴.

Pentru a susține afirmațiile că România este un participant activ la *Politica Europeană de Securitate și Apărare*⁵, am sintetizat o parte din concepțiile care stau la baza acestora. Astfel un document important este *Concepția angajării* care se concretizează în două documente, unul cu caracter militar – *Doctrina pentru operațiile întrunite multinaționale - și unul cu caracter politic – Legea nr. 42 din 15.03.2004 privind participarea forțelor armate la misiuni în afara teritoriului național*⁶.

Legea condiționează tipurile de misiuni la care pot participa forțele armate: de apărare colectivă, în sprijinul păcii, de asistență umanitară, tip coaliție, exerciții comune sau individuale, ceremoniale. Prevederile capitolului II din legea nr. 42 din 15.03.2004 face o distincție clară între misiunile de apărare colectivă, în sprijinul păcii, de asistență umanitară, tip coaliție față de celelalte trei: exerciții comune, exerciții individuale și ceremoniale.

Participarea României la misiunile în sprijinul păcii și de asistență umanitară, la operații de stabilizare și de reconstrucție, la inițiative de cooperare regională au demonstrat că România este nu numai un consumator de securitate ci și un generator de securitate și stabilitate. Mai mult, România este prezentă cu forțe substanțiale în toate teatrele de operații⁷. Sunt nenumărate publicațiile internaționale care scriu despre cum detașamentele românești sunt la înălțimea exigențelor unor astfel de misiuni, cum au fost pregătiți și cum sunt conduși. Pe lângă misiuni de tip *peace-keeping* forțele armate au mai participat la misiuni de observare. România a participat sau participă cu observatori în cadrul următoarelor misiuni: UNMIKA din Kosovo, OSCE din Georgia cu 5 monitori de frontieră, MONUC din Congo cu 27 de observatori militari, UNMEE din Eritreea cu 8 observatori militari, MINUCI din

⁴ Apreciată drept un actor important al regiunii, în dubla calitate de membru al UE (chiar dacă alte state membre au avut o poziție diferită), România a demonstrat prin acțiunile sale, că se poate constitui într-un vector solid de stabilitate atât la nivel regional cât și în plan subregional favorizând cooperarea, înțelegerea, reconcilierea și aplanarea unor dispute istorice mai vechi sau mai noi. Acest lucru este reflectat de poziția României care nu a acceptat să recunoască independența provinciei Kosovo, chiar dacă UDMR – partid care a participat la guvernare a susținut cu tărie recunoașterea independenței provinciei Kosovo.

⁵ Putem observa că practic, din 1991, România a demonstrat public implicarea sa activă în operațiile organismelor internaționale de asigurare și menținere a securității. Consider, că putem spune că România a fost un actor activ și înainte de 1989, zona în care s-a manifestat fiind însă indiscutabil cu mult mai mare și cuprinzând zone în care sunt state nemembre ale vreunui tratat internațional de securitate. Începând din 1991 și până în 2008, România a participat cu peste 10.000 de militari în misiunile de menținere a păcii, cu un spectru variat de forțe: batalioane de infanterie și geniu, spitale de campanie, poliție militară, capacități de transport etc.

⁶ Mariana Ancuț, op. cit., pp.185 -188.

⁷ Se cunoaște faptul că România, ca participant activ la reconstrucția unei noi arhitecturi de securitate participă la misiunile din Afganistan cu 1100 de militari, iar în Irak să rămână doar un mic contingent de militari care să asigure pregătirea armatei irakiene. A se vedea și recenta vizită a președintelui României în Irak cu ocazia încheierii misiunii *Iraqi Freedom* de către trupele române din data de 05.06.2009.

Coasta de Fildes cu 2 observatori militari, UNMIL din Liberia cu 3 observatori militari, UNAMA din Afganistan cu 1 observator militar⁸.

Angajamentele luate de România în cadrul UE vizează toate aceste aspecte ale securității prin: continuarea operaționalizării forțelor destinate Uniunii Europene și implementarea *Obiectivelor Forței*, finalizarea restructurării sistemului logistic de nivel strategic și operativ, continuarea achizițiilor de echipamente noi și a programelor majore de înzestrare, conform cerințelor *Obiectivelor Forței și a Concepției de înzestrare a Armatei României*, extinderea implementării unor cerințe ale Obiectivelor Forței (instruire, competență lingvistică, comunicații și informatică) la nivelul forțelor de generare și regenerare, creșterea contribuției cu forțe la Forța de Răspuns a NATO și pentru Uniunea Europeană, evaluarea sistemică și structurală a domeniilor principale ale procesului de integrare operațională a Armatei în cadrul NATO și Uniunii Europene și fundamentarea deciziilor de corecție și îmbunătățire a politicilor, proceselor și programelor în derulare, participarea la activitățile *Echipelor Integrate de Dezvoltare și Echipelor de Proiect* organizate sub egida Agenției Europene de Apărare (European Defence Agency – EDA), în funcție de interesele naționale și de planurile și programele elaborate la nivelul Ministerului Apărării Naționale⁹.

În Strategia de Transformare a Armatei României se arată că: „Până în anul 2015, Armata României va fi în măsură să pună, anual, la dispoziția Alianței un pachet de forțe, a cărui mărime să asigure atât îndeplinirea angajamentelor față de Alianță cât și posibilitatea susținerii forțelor dislocate în teatrele de operații. În etapa integrării operaționale în Uniunea Europeană (2008-2015) nivelul de ambiție constă în respectarea graficului anual de operaționalizare a structurilor dislocabile, astfel încât, către sfârșitul acestei perioade să fie realizate cerințele Alianței în ceea ce privește raportul între ponderea forțelor dislocabile și a totalului de forțe terestre, precum și între ponderea forțelor terestre dislocate sau pregătite pentru a fi dislocate și totalul forțelor terestre. De asemenea, în această perioadă se va definitiva procesul de realizare a structurilor de generare și regenerare, astfel încât acestea să asigure atât completarea structurilor dislocabile cât și îndeplinirea misiunilor ce le revin¹⁰”. Prin urmare, scopul strategic general al apărării armate a țării se face prin operații întrunite de apărare, ofensive sau din gama acțiunilor asimetrice. Demn de remarcat este afirmația fostului secretar general al NATO, Jaap de Hoop Scheffer¹¹ care sublinia că Forța de Răspuns a NATO „este determinată să completeze Forța Europeană de Reacție Rapidă și nu să o înlocuiască.....

⁸ Bejinariu Petru, Teză de doctorat, **Evoluția riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale din perspectiva integrării României în structurile de securitate colectivă**, Universitatea Națională de Apărare “Carol I”, București, 2005, p.269.

⁹ www.mapn.ro - **Strategia de Transformare a Armatei României**, 2007.

¹⁰ Idem.

¹¹ <http://www.setimes.com> - Lordul George Robertson, fost secretar general al NATO afirma despre Jaap de Hoop Scheffer că este persoana potrivită pentru a garanta faptul că NATO va rămâne cea mai de succes alianță defensivă din lume.

Majoritatea țărilor UE sunt și membre ale NATO. De aceea, orice este de făcut trebuie făcut într-o manieră complementară¹². Prin urmare, toate inițiativele care vizează securitatea europeană sunt distincte datorită ideii de a crea o organizație de securitate și de apărare europeană pe principiul „*separabil, dar nu separat*” de NATO, mai ales în ceea ce privește forțele și mijloacele folosite.

În mod adiacent, scopul UE în privința recuperării decalajelor existente în domeniul capacităților militare oferă României șanse mari în procesul de transformare la care este supusă societatea civilă dar și instituțiile militare.

2. Tratatul de la Lisabona, implicații asupra României ca stat membru al Uniunii Europene

Acest tratat reprezintă un document susținut activ de România, care a fost ratificat de țara noastră la începutul anului 2008, cu o largă majoritate în Parlament iar în data de 11 martie a fost depus și instrumentul de ratificare a Tratatului, etapă care încheie în mod normal, în ceea ce privește procedura de ratificare.

Noul cadru oferit de Tratatul de la Lisabona este benefic atât Uniunii, în ansamblul său cât și României, implicit influențând funcționarea României în cadrul European.

În actualul mediu de securitate, caracterizat de schimbări în natura și complexitatea amenințărilor, *România ca stat membru al UE au aderat la acel instrument numit Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA ca parte componentă a PESC)*. Atât prin Tratatul de la Lisabona cât și prin convergența dintre politici externe a României și PESC a Uniunii, România a demonstrat că este și a rămas un participant activ la dialogul politic din cadrul UE, joacă un rol constructiv în cadrul PESC prin participarea la reuniunile tip *Gymnich și Euromed*¹³. Nu trebuie uitat faptul că, România ca stat membru al UE contribuie la formularea *Pozițiilor, Declarațiilor și demersurilor Uniunii Europene* și le aplică, iar ce este de menționat iarăși, că participă la reuniunile tuturor structurilor de lucru ale Consiliului pe tema PESC/PESA.

Continuând în aceeași idee, România este un membru și participant activ al unor instituții formate sau nu prin Tratatul de la Lisabona, și anume: Centrul Satelitar al UE (EUSC), de la Torejon - Spania, Institutul de Studii de Securitate al UE (ISS) din Paris și Agenția Europeană de Apărare (EDA).

Pe linia contribuției în plan militar, România participă în cadrul celor două Grupuri Tactice de Luptă, cu forțe incluse în cadrul Grupului Tactic de Luptă HELBROC¹⁴, precum și în cadrul unui alt Grup Tactic de Luptă ce va fi activat în al doilea semestru al anului 2010, alături de Italia și Turcia. De asemenea, în plan civil, România pregătește contribuția aferentă Obiectivului Global Civil 2010¹⁵, pentru luna

¹² Ioan Ciupei, **Apărarea colectivă a României**, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2007, p.24.

¹³ Constantin Gheorghe Balaban, **Politica Externă a României – Note de Curs**, Editura Universitară, 2009, pp. 45- 46.

¹⁴ Grupul Tactic de Luptă Helbroc va fi pus la dispoziția UE în acest prim semestru al anului 2009. Grupul este alcătuit din forțe aparținând Greciei, României, Bulgariei și Ciprului.

¹⁵ **Civilian Headline Goal 2010.**

noiembrie 2009, fiind programată o Conferință de Îmbunătățire a Capacităților Civile la care vor participa Miniștri Afacerilor Externe din cadrul UE alături de Înalțul Reprezentat al UE pe probleme de Politică Externă și Securitate comună PESC.

Această etapizare a importanței acordate de România ca stat membru al Uniunii Europene conduce la conturarea unui profil de membru responsabil, acest lucru fiind demonstrat și prin ratificarea și depunerea instrumentelor de aderare la Tratatul de la Lisabona. Nu trebuie uitată și mențiunea făcută de președintele României, Traian BĂSESCU cu ocazia discursului avut la întrevvedere cu membrii corpului diplomatic, la Palatul Cotroceni din 19 ianuarie 2007, în care afirmă că, ne motivează să căutăm avantajele unei integrări depline, un viitor mai sigur și mai prosper clădit, de data aceasta pe solidaritate cu partenerii noștri europeni.

Analiza noului decor european și global după depunerea instrumentelor de ratificare a Tratatului de la Lisabona are și o evidentă miză pentru reflecția strategică. Acesta este contextul în care se cuvine a fi evaluate noile răspunderi pe care România și le asumă, începând cu 1 ianuarie 2007. Cu atât mai mult cu cât, în mediul actual de securitate, statele membre ale UE, între care și România, au decis să creeze un instrument specific de acțiune și anume cum aminteam mai sus, PESC/PESA. Astfel unele din principalele priorități sunt:

- o acțiune dinamică, politico-diplomatică pentru punerea în valoare a statutului României, al șaptelea stat ca dimensiune și potențial în UE;
- depășirea etapei de monitorizare post-aderare, prin reformele interne și acțiune diplomatică eficientă al nivelul UE;
- prin susținerea unor soluții rapide pentru intrarea în vigoarea Tratatului de la Lisabona și prezervarea avantajelor¹⁶;
- pregătirea instituțională a diplomației românești pentru participarea activă în viitorul serviciu diplomatic extern al UE.

Aceasta este linia directoare a politicii externe românești ancorată în dimensiunea de securitate și apărare, pe care președinția prin vocea președintelui Traian Băsescu a trasat-o la întâlnirea cu Corpul diplomatic acreditat la București din ianuarie 2007, care este înscrisă ca prim obiectiv de guvernare, în planul politicii externe, de securitate și apărare în perioada 2005-2008, prin consolidarea rolului României ca membru activ și influent în cadrul Uniunii.

Prin intermediul MAE, România s-a asociat în mod activ procesului de redefinire instituțională a Uniunii, concretizată prin adoptarea Tratatului de la Lisabona. Astfel, MAE a asigurat participarea activă a României în decursul întregului proces de definire a unui mandat clar privind viitorul Tratat (adoptat de Consiliul European la data de 23 iunie 2007), precum și în desfășurarea Conferinței Interguvernamentale (CIG) de redactare a documentului, desfășurată în semestrul II din anul 2007. Ulterior, MAE a asigurat participarea României la nivel înalt la semnarea Tratatului de la Lisabona din 13 decembrie 2007.

¹⁶ www.stiri.rol.ro/content/view/30737/2.

Concluzie

Ca stat al Uniunii Europene, România trebuie să contribuie la edificarea unei Europe unite, puternice în cadrul unui spațiu comun al democrației, libertății, securității, stabilității și prosperității. Astfel, România trebuie să fie interesată ca succesul construcției comunitare care face această entitate unicat atât de atractivă să se perpetueze inclusiv într-o Uniune lărgită și ar presupune o mai mare responsabilitate și implicare în toate etapele construcției sale.

Aderarea României la UE nu a fost și nu este o asociere sau o aliniere la această structură. România are responsabilitatea de a pune umărul la construirea unei Uniuni extinse și împreună cu ea să deschidă noi perspective Europei. Procesul de construcție europeană trebuie să aibă ca țintă o Europă unită și puternică, o Europă a solidarității și a toleranței. O Europă unită înseamnă, deopotrivă, națiuni puternice cu conștiință de sine, care vor găsi în Uniunea Europeană cadrul cel mai adecvat de afirmare.

Cadrul Național va rămâne un punct de referință esențial al afirmării identității naționale și al consolidării democrației. Regulile și politicile comune ale UE vor trebui să se bazeze pe valorile și principiile împărtășite fără rezerve de toți membri săi. Stabilitatea din vecinătatea granițelor externe ale Uniunii este o garanție suplimentară a menținerii bunăstării și securității în cadrul acesteia. Considerarea, că noile provocări și amenințări cu care lumea contemporană se confruntă, respectiv cea a terorismului, proliferării armelor de distrugere în masă, imigrației ilegale, traficului de droguri și de ființe umane evidențiază faptul că regiunea extinsă a Mării Negre a devenit unul dintre avanposturile Uniunii Europene prin Politica de Vecinătate în lupta pentru combaterea acestora. Existența în regiune a unor „conflicte înghețate” - Transnistria, Abhazia, Cecenia, Osetia de Sud și Nagorno-Karabah – pot oricând să „inflameze” întreaga zonă, completează fizionomia de securitate și impune o atitudine specifică. De aceea trebuie încurajată și susținută vitalizarea valorilor democrației la scara întregului continent european.

Securitatea și dezvoltarea durabilă sunt din ce în ce mai mult noțiuni complementare și care chiar se condiționează reciproc, aspectele nemilitare ale securității devin tot mai pregnante, ceea ce ar trebui să modifice comportamentul indivizilor și entităților politice.

Bibliografie:

- [1]. ***Guvernul României, *Strategia națională de securitate a României*, București, 2007.
- [2]. ANCUȚ, Mariana, Teza de doctorat, **Influența tratatelor internaționale de securitate privind controlul armamentului asupra strategiilor naționale de apărare a țărilor din Orient**, Universitatea Națională de Apărare “Carol I”., București, 2008.
- [3]. BALABAN, Constantin Gheorghe, **Politica Externă a României – Note de Curs**, Editura Universitară, 2009.
- [4]. BEJINARIU, Petru, Teză de doctorat, **Evoluția riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale din perspectiva integrării României în**

structurile de securitate colectivă, Universitatea Națională de Apărare “Carol I”, București, 2005.

- [5]. CIUPEI, Ioan, **Apărarea colectivă a României**, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2007.
- [6]. www.mapn.ro
- [7]. <http://www.setimes.com>
- [8]. www.stiri.rol.ro

ROMÂNIA – O ANALIZĂ CLASICĂ A PUTERII NAȚIONALE

Marius PRICOPI*

We cannot ignore power. In a constantly changing world, power remains the immutable essence of international relations, and at the same time of national security and defense.

Taking into consideration classical factors (such as geography, natural resources, population or diplomacy), this paper sets forth an accurate assessment of Romania's national power, and also an estimation of the influence that the Romanian state could exert in bilateral relations and within the international organizations in which it is fully integrated.

1. Introducere

Puterea reprezintă principiul suprem al relațiilor internaționale. Ultimă garanție a securității, puterea determină politica externă a statelor și strategiile lor de securitate. De altfel, istoria relațiilor internaționale este istoria luptei pentru putere. Pe marea tablă de șah, mutările statelor urmăresc interesul național și maximizarea puterii.

Aprecierea puterii unui stat este necesară pentru formularea corectă a obiectivelor de politică externă și de securitate și pentru identificarea mijloacelor de punere în aplicare a lor. Această lucrare reprezintă o evaluare a puterii naționale a României, pornind de la două categorii de factori¹: cei relativ stabili (geografia, resursele naturale, capacitatea industrială, pregătirea militară și populația) și cei supuși schimbării constante (moralul național și calitatea diplomației).

2. Factorul geografic

În mod evident, cel mai stabil factor de care depinde puterea unei națiuni este geografia. Este un truism a spune că importanța actuală a acestui factor nu este egală cu cea de la începutul secolului trecut; dar este greșit să presupunem, așa cum se face adesea, că evoluția fără precedent a transporturilor și a comunicațiilor a eliminat în întregime această caracteristică. Ea este cu siguranță mai puțin importantă astăzi decât acum cincizeci sau o sută de ani; însă poziția geografică rămâne un factor de permanentă importanță, de care trebuie să țină cont politica externă a României, oricât de diferit ar fi impactul asupra deciziilor politice de astăzi în comparație cu alte perioade ale istoriei.

De-a lungul timpului, România a fost considerată fie stat balcanic, fie est-european, fie central-european ori, mai recent, ca făcând parte din Europa mediană².

* Ofițer, masterand la Facultatea de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

¹ Teoretizarea elementelor puterii naționale este realizată de Hans Morgenthau în lucrarea sa de referință: **Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace**, Iași, Editura Polirom, 2007.

² Nicula, D. S., *România în context geopolitic european și mondial*, disponibil la: <http://niculadragossorin.files.wordpress.com/2009/02/curs7.pdf>.

Din punct de vedere geo-strategic, România se află la intersecția axelor geo-economice Vest – Est (Europa Occidentală – Spațiul ex-sovietic) și Nord Vest – Sud Est (Germania și Europa Centrală – Asia Mică și Orientul Apropiat). Totodată, România se află situată la intersecția unor axe geo-economice în curs de consolidare: axa mărilor (Marea Caspică - Marea Neagră - Marea Mediterană) și axa fluviilor și canalelor (Rhin - Main - Dunăre), legând Marea Nordului cu Marea Neagră.

În plus, statul român este inclus în trei coridoare principale de transport paneuropean:

- IV: Berlin - Praga - Bratislava - Győr - Budapesta - Arad - Craiova - București - Giurgiu - Sofia - Istanbul;

- VII: calea navigabilă trans-continentală (Dunăre - Main - Rhin, legând Marea Neagră cu Marea Mediterană);

- IX: Helsinki - Sankt Petersburg - Paskov - Vitebsk - Ljubasivka - Chișinău - București - Plovdiv (Bulgaria).

Începând cu 2007, România reprezintă frontiera de Est atât a NATO, cât și a UE. În această calitate, statul român urmărește să joace un rol substanțial în procesul de definire și implementare a politicilor stabilizatoare, de cooperare și asistență de securitate ale NATO și Uniunii Europene în Europa centrală, de est și de sud-est.

Data fiind proximitatea geografică, experiența istorică, valorile specifice comune și conexiunile sale regionale, interesul primordial al României în acest domeniu constă în democratizarea, dezvoltarea economică, stabilitatea și orientarea fermă a regiunii spre integrarea europeană, simultan cu sporirea contribuției proprii și asumarea unui rol pro-activ mai pronunțat ca factor de securitate regional. În acest context, eforturile strategice vor fi direcționate pentru soluționarea problemelor de securitate care afectează încă Balcanii de Vest și vecinătatea estică a României, în așa fel încât cele două regiuni să poată intra, treptat, într-un proces efectiv de integrare europeană și euroatlantică³.

3. Resursele naturale

Un alt factor stabil care exercită o influență importantă asupra puterii unei națiuni în relație cu celelalte îl constituie resursele naturale. Să începem cu elementul de bază al acestor resurse, și anume hrana: un stat cu resurse alimentare proprii suficiente sau aproape suficiente deține un mare avantaj asupra celui care, neavând destule resurse, le importă, riscând astfel subdezvoltarea sau foametea.

O țară care își asigură necesarul de alimente din resurse interne nu trebuie să-și redirecționeze energiile naționale și politica externă dinspre obiectivele primare, pentru a fi sigură că populația nu va muri de foame în timpul unui eventual război. Deoarece asemenea țări sunt relativ puțin preocupate de această problemă a aprovizionării, ele au fost capabile să-și urmărească mai intens și mai concentrat strategiile. *Asigurarea alimentelor din resursele proprii a reprezentat întotdeauna o mare sursă de putere.*

Dimpotrivă, resursele permanent precare de hrană constituie originea unei eterne vulnerabilități în politica internațională. Indiferent de alte elemente ale puterii

³ **Strategia de securitate națională a României**, București, 2007, p. 29.

naționale aflate la dispoziție, deficiențele în aprovizionarea cu alimente obligă un stat să acționeze pe plan extern mai curând dintr-o poziție vulnerabilă decât de forță.

Ceea ce este valabil pentru asigurarea hranei se aplică și celorlalte resurse naturale importante. Importanța relativă și absolută pe care o au materiile prime depinde în mod necesar de tehnologia militară dintr-o anumită perioadă. Anumite resurse au câștigat în importanță comparativ cu celelalte. Fenomenul s-a produs ori de câte ori schimbările fundamentale de tehnologie au determinat utilizarea unor noi materiale sau au sporit valoarea celor deja existente.

4. Capacitatea industrială

Exemplul petrolului ilustrează și semnificația unui alt factor al puterii unei națiuni: capacitatea industrială. Calitatea și capacitatea productivă a uzinelor, cunoștințele angajaților, abilitatea inginerilor, geniul inventiv al omului de știință, organizarea managerială – toți sunt factori de care depinde capacitatea industrială. Creșterea drastică a importanței capacității industriale pentru puterea națională a accentuat și distincția tradițională dintre marile puteri și micile puteri. Lucrul care le deosebește este independența lor industrială potențială și capacitatea lor tehnologică avansată.

România prezintă nu numai oferte de tranzitare a petrolului brut, ci și de prelucrare a materiilor prime aduse din regiunea caspică. Țara noastră dispune de un sistem destul de dezvoltat de conducte, atât pentru petrolul brut (circa 4.500 km), cât și pentru produsele petroliere (circa 2.500 km), sistem care poate fi ușor conectat, cu minime investiții, la sistemul central-european de transport.

României îi aparține cel mai mare și mai activ port la Marea Neagră, Constanța, având complet operaționale terminale speciale în dublu sens pentru țiței (24 milioane tone pe an) și pentru produsele petroliere (12 milioane tone anual), cu rezervoarele aferente (1,7 miliarde m³ capacitate). Într-o perspectivă nu prea îndepărtată, Constanța urmează să devină, grație lucrărilor de anvergură declanșate, al doilea mare port al Europei (după Rotherdam) și, totodată, unul dintre cele mai mari din lume.

România beneficiază și de o capacitate de rafinare a petrolului (peste 30 milioane tone anual) care depășește cu mult producția proprie de petrol (ușor peste 6 milioane tone anual) și necesarul intern de produse petroliere. Are, așadar, o capacitate de rafinare excedentară.

În plus, România este singura țară din zonă inclusă în ambele programe ale Uniunii Europene (TRACECA și INOGATE) care au drept țință zăcămintele de petrol și gaze naturale din regiunea caspică și căile de transport ale acestora către Europa Centrală și de Vest.

5. Pregătirea militară

Pregătirea militară acordă factorilor geografici, resurselor naturale și capacității industriale importanța reală pentru puterea unei națiuni. Dependența puterii naționale de această dimensiune este prea evidentă pentru a necesita o discuție lungă. Ea cere structuri militare capabile de a sprijini politica externă dorită. Abilitatea de acest tip

derivă dintr-un număr de factori, printre care cei mai importanți sunt: inovația tehnologică, conducerea, cantitatea și calitatea forțelor armate.

Fără îndoială, fenomenul care a marcat Armatei României în ultimii ani îl reprezintă *profesionalizarea*. Printre motivele unei asemenea importante opțiuni politico-militare se numără⁴:

- realizarea cu succes a reformei din armată;
- îndeplinirea cerințelor unor tratate și convenții internaționale la care România este parte;
- criteriile de admitere a României în NATO și UE;
- înzestrarea armatei cu echipamente militare și tehnică de luptă moderne;
- eficiența și eficacitatea în acțiunea militară;
- democratizarea societății românești;
- caracteristicile și tendințele de evoluție ale mediului de securitate națională, zonală, regională și globală;
- reforma din armatele statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice.

Așadar, puterea națională a României este dependentă de numărul de oameni și arme, precum și de distribuția lor între diferitele categorii ale forțelor armate. Armata României poate stăpâni bine inovațiile militare. Liderii săi militari pot excela în strategiile și tacticile potrivite noilor tehnologii ale războiului. Cu toate acestea, România poate fi slabă din punct de vedere militar și, în consecință, și politic, dacă nu are la dispoziție aparatul militar care, în forța sa ca întreg și în puterea părților componente, să nu fie nici prea mare, nici prea mic pentru misiunile pe care poate fi chemat să le îndeplinească.

Cât de mare trebuie să fie aparatul militar pentru ca statul român să și-l poată permite, ținând cont de resursele și angajamentele sale? Necesită preocuparea pentru puterea națională o producție masivă de tehnică militară pe timp de pace sau resursele trebuie angajate ținând cont de schimbările rapide în tehnologie, în cercetare și în producția unor cantități limitate de arme perfecționate? De calitatea răspunsului acordat acestor întrebări, dar și altora, va depinde puterea viitoare a României în relațiile cu alte națiuni.

6. Populația

Revenind de la factorii materiali sau parțiali materiali la cei pur umani, trebuie să facem diferența între componentele cantitative și cele calitative. În timp ce printre ultimele enumerăm caracterul național, moralul național, calitatea diplomației și a guvernării în genere, prima necesită a fi discutată în termenii dimensiunii populației.

Nu ar fi corect, bineînțeles, să spunem că există o relație direct proporțională între populația unei țări și puterea sa. Deși nu este justificat a considera că o țară este foarte puternică doar pentru că populația sa este mai numeroasă decât populația din cele mai multe state, totuși nici o țară nu poate deveni sau rămâne o mare putere dacă nu face parte din rândul statelor celor mai populate de pe pământ.

Este deci evident că o națiune nu poate fi o mare putere fără o populație suficient de numeroasă pentru a crea și implementa instrumentele materiale ale

⁴ Duțu, P., Moștoflei, C., Sarcinschi, A., **Profesionalizarea Armatei României în contextul integrării în NATO**, București, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2003, p. 7.

puterii naționale. Pe de altă parte, o populație numeroasă poate avea și o influență negativă drastică asupra puterii naționale, întrucât astfel de state sunt nevoite să redirecționeze resursele limitate dinspre dezvoltarea puterii naționale spre hrănirea și îngrijirea populației. Numărul mare de locuitori, departe de a fi un element al puterii naționale, reprezintă un obstacol pentru sporirea sa. Pentru asemenea națiuni, armonizarea dimensiunii populației cu resursele naturale este o necesitate.

În cazul României, populația a scăzut cu aproximativ un milion de persoane față de 1992, când s-a efectuat penultimul recensământ. Tendința demografică s-a modificat radical, revenindu-se practic la valorile existente în 1977, în condițiile în care în perioada 1977-1992 s-a înregistrat o creștere a numărului de locuitori ai României cu aproximativ un milion de persoane. Astfel, în timp ce în 1992 pe teritoriul țării noastre se aflau 22.810.035 persoane, în 2002 s-au înregistrat 21.680.974 de persoane, România ocupând din acest punct de vedere locul nouă în Europa⁵.

Evoluția populației a fost influențată în primul rând de scăderea accentuată a natalității și, totodată, de soldul negativ al migrației externe, toate acestea conducând la un ritm mediu anual de scădere a numărului de locuitori de 0,5%.

Datele recensământului relevă că România se confruntă în continuare cu o accentuare a procesului de îmbătrânire demografică, tendință cu profunde implicații la nivel social, economic etc. Drept urmare, pe fondul scăderii natalității, se constată o creștere a ponderii populației adulte și a celei vârstnice și cu precădere a celor de peste 60 de ani.

Având în vedere tendința actuală de creștere a numărului de persoane în vârstă și, totodată, scăderea ponderii tinerilor din totalul cetățenilor din România, structura socio-economică a populației continuă să confirme faptul că populația activă și ocupată este în scădere.

Toate aceste elemente demografice influențează direct și semnificativ puterea națională a României.

7. Moralul național

Mai dificil de definit și mai puțin stabil, dar nu mai puțin important decât toți ceilalți factori în determinarea puterii naționale este ceea ce propunem a fi denumit moralul național. Acesta este gradul de hotărâre cu care o națiune sprijină strategiile externe pe timp de pace și de război. El influențează toate activitățile unei națiuni; sub forma opiniei publice, oferă un factor intangibil, fără sprijinul căruia nici un guvern, democratic sau autoritar, nu este capabil să-și urmărească politicile în mod eficient, în cazul în care le-ar putea măcar implementa.

Factorul decisiv pentru moralul unui popor îl reprezintă *buna guvernare*. Buna guvernare constituie o condiție esențială a securității și prosperității, instrumentul prin care democrația trece din planul conceptelor și al teoriilor, în planul vieții reale.

Strategia de securitate națională a României apreciază drept repere ale bunei guvernări⁶:

⁵ *Ibidem*, p. 10.

⁶ **Strategia de securitate națională a României**, București, 2007, pp. 42-47.

- administrație publică profesionistă și eficientă;
- justiție democratică;
- combaterea corupției.

Astfel, eficiența administrației publice constituie o condiție esențială pentru asigurarea securității și prosperității cetățenilor României. În prezent, România are instituții democratice mai puternice, aflate într-un proces dinamic de consolidare și perfecționare, capabile să asigure funcționarea normală a statului. Economia de piață funcțională, instituții credibile și responsabile aflate în slujba cetățeanului, justiție independentă și structuri corespunzătoare pentru aplicarea legii sunt reperatele majore ale unei funcționări stabile și democratice a statului, pe baza valorilor și principiilor ce definesc statutul României de țară membră a comunității europene și euroatlantice.

Ca pilon major al bunei guvernări, consolidarea independenței și eficienței justiției și creșterea încrederii populației în actul de justiție reprezintă o altă prioritate importantă, menită să garanteze calitatea europeană a acestei activități.

În ceea ce privește lupta împotriva corupției, este imperativ necesar ca instituțiile să funcționeze potrivit legii, să colaboreze și să fie integrate într-un sistem în care informațiile vitale trebuie să circule în mod profesionist, în condiții de legalitate și în mod oportun, responsabilitățile să fie clare și să nu se suprapună, iar atribuțiile să fie îndeplinite în limitele legii, la timp și cu eficiență maximă.

8. Calitatea diplomației

Dintre toți factorii care compun puterea unei națiuni, cel mai important, oricât ar fi de instabil, rămâne calitatea diplomației. Ceilalți factori care determină puterea națională sunt doar materiile prime din care este creată puterea unei națiuni. Calitatea diplomației unei națiuni îmbină diferite elemente într-un tot integrat, le conferă direcție și greutate și trezește potențialitățile, oferindu-le suflul puterii reale.

Conducerea politicii externe de către diplomații săi este, pentru puterea națională pe timp de pace, ceea ce reprezintă strategia și tactica militară a liderilor săi în război. Este arta de a combina diferitele elemente ale puterii naționale pentru a obține efectul maxim asupra acelor chestiuni din relațiile internaționale care afectează cel mai mult interesul național.

S-ar putea spune că diplomația este creierul puterii naționale, așa cum moralul este sufletul⁷. Dacă viziunea este tulbură, judecata deficitară și hotărârea slabă, toate avantajele poziției geografice, ale asigurării din resurse proprii a hranei, resurselor materiale și producției industriale, ale pregătirii militare, dimensiunii și calității populației vor valora puțin pentru națiune pe termen lung. O națiune care deține toate aceste avantaje, dar nu și o diplomație adecvată poate obține succese temporare prin forța brută a resurselor sale. Pe termen lung însă, probabil le va epuiza, folosindu-le ezitant și risipitor pentru atingerea obiectivelor naționale.

Națiunile trebuie să se bazeze pe calitatea diplomației lor de a acționa ca un catalizator pentru diferiți factori care constituie puterea. Cu alte cuvinte, acești factori aduși pe scena internațională de către diplomație sunt ceea ce se cheamă puterea unei națiuni. În consecință, *este de o maximă importanță ca buna calitate a serviciului*

⁷ Morgenthau, H., *op. cit.*, p. 179.

diplomatic să fie constantă. Și cel mai bun mijloc de a asigura acest lucru este dependența de tradiții și instituții, mai curând decât de apariția unor indivizi ieșiți din comun.

În ceea ce privește statul român, printre realizări de politică externă majore ale ultimilor ani amintim⁸:

- România a devenit stat membru al Uniunii Europene;
- România și-a întărit securitatea națională prin rolul activ asumat în NATO, prin consolidarea parteneriatului strategic cu SUA și prin participarea la politica europeană de securitate și de apărare;
- Marea Neagră a fost adusă pe harta politicii internaționale;
- România a contribuit substanțial la apropierea Republicii Moldova de structurile europene;
- A fost dinamizată diplomația economică;
- S-au făcut pași importanți spre relansarea pe baze pragmatice a relațiilor României cu state din afara Uniunii Europene.

Planificarea strategică și punerea în practică a politicii externe a României vizează, în continuare, cinci obiective majore:

- 1) Asumarea cât mai rapidă de România a statutului de membru cu drepturi depline al UE;
- 2) Asumarea unui rol activ în dezbaterile și procesul decizional al Alianței Nord-Atlantice;
- 3) Promovarea unei politici regionale active și pragmatice, orientate spre angajarea partenerilor din regiuni vecine și din spațiul euro-atlantic în proiecte de cooperare cu impact cuantificabil pentru stabilitatea, prosperitatea și asumarea valorilor europene;
- 4) Reflectarea pe plan extern a intereselor economice, culturale, sociale și de imagine, prin transformarea diplomației românești într-una pragmatică, care să recurgă în mod activ la instrumente moderne precum diplomația economică, diplomația publică și diplomația culturală;
- 5) Protejarea intereselor și identității cetățenilor români aflați în străinătate prin oferirea de servicii consulare moderne, eficiente și de calitate.

Concluzii

Analizând toți acești factori, devine evident faptul că România are un potențial de putere extraordinar. Poziția sa geostrategică este unică, însă variatele și bogatele sale resursele naturale trebuie puse în valoare printr-o capacitate industrială națională sporită. Deși cu o populație în scădere, România continuă să ocupe locul 10 ca număr de locuitori din cele peste cincizeci de state europene.

Profesionalizarea Armatei Române este o poveste de succes. Chiar dacă se confruntă în continuare cu numeroase lipsuri, trupele române proiectează cu succes puterea națională în teatre precum Afganistan sau Kosovo. Buna guvernare rămâne o problemă delicată, în schimb calitatea diplomației românești a cunoscut progrese

⁸ **Raport privind politica externă a României**, Ministerul Afacerilor Externe, 2008, pp. 5-7.

vizibile, binevenite fiind în acest sens și inițiative precum înființarea Institutului Diplomatic Român.

România trebuie să devină conștientă de puterea sa; ea trebuie să maximizeze eficiența tuturor elementelor de putere națională și să utilizeze acest mix pentru a-și spori prestigiul pe plan internațional. Numai astfel România poate deveni, în sfârșit, un actor de talie mondială.

Bibliografie:

- [1]. DUȚU, P., MOȘTOFLEI, C., SARCINSCHI, A., **Profesionalizarea Armatei României în contextul integrării în NATO**, București, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2003.
- [2]. MORGENTHAU, H., **Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace**, Iași, Editura Polirom, 2007.
- [3]. **Raport privind politica externă a României**, Ministerul Afacerilor Externe, 2008.
- [4]. *****Strategia de securitate națională a României**, București, 2007.

PRINCIPALELE CARACTERISTICI ALE DEZVOLTĂRII RURALE LA NIVEL NAȚIONAL ȘI EUROPEAN

Adrian Emanuil SEMCU*

The adherence and integration in the European Union represents a factor of pressure for rapid reforms in the field of Romanian agriculture and rural economy due to the necessity of fast integration in the European rural economy.

Romania's adherence to the European Union represents the beginning of a new phase in agricultural economy and rural development. In this context, Romania must quickly adapt its agricultural economy and rural development in order to be able to integrate in the European Union internal market and adopt, as its own policy, the Common Agricultural Policy.

Modelul european de agricultură se bazează pe un sector competitiv, orientat spre piață și cu multiple funcții publice cum sunt: protejarea mediului înconjurător; oferirea unor așezări rezidențiale rurale convenabile populației din spațiul rural; integrarea agriculturii cu mediul înconjurător și cu silvicultura. Politica Agricolă Comună a Uniunii Europene își deplasează accentul de la subvențiile directe acordate agriculturii (Pilonul I al PAC) spre dezvoltarea globală a economiei rurale și spre protejarea mediului înconjurător (Pilonul II al PAC).

Economia rurală românească, dominată de agricultură în cea mai mare parte, este slab integrată în economia de piață, prin modul în care sunt înțelese și aplicate tehnicile de marketing, prin bunăstarea cetățenilor din zona rurală și urbană și prin bunăstarea producătorilor agricoli. Prin urmare, producătorii români trebuie să acționeze în concordanță cu realitatea economică existentă pe plan mondial și național, să sară o serie de etape în dezvoltarea rurală, să aplice metode tehnice și economice care să le ofere stabilitate și eficiență economică. Producătorii sunt nevoiți să producă în conformitate cu cerințele piețelor interne și internaționale, să se adapteze cu promptitudine la nevoile consumatorilor.

1. Situația economică generală a mediului rural românesc comparativ cu cel european

România dispune de un potențial de dezvoltare important, însă nefolosit. România reprezintă 6% din suprafața totală a Uniunii Europene și 4% din populația acesteia. Investițiile și competitivitatea din România constituie elemente care trebuie îmbunătățite pentru accelerarea creșterii economice și asigurarea unei convergențe a veniturilor cu statele din UE. În anul 2005, România deținea mai puțin de 1% din PIB-ul Comunității Europene, înregistrând o creștere rapidă a PIB-ului pe cap de locuitor, dar rămânând la 34% din media Uniunii celor 25¹. Aceste discrepanțe sunt în curs de diminuare, în urma integrării în Uniunea Europeană. Economia românească s-a dezvoltat într-un ritm rapid până la sfârșitul anului 2008, comparativ cu economia

* **Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”**

¹ Institutul Național de Statistică – **Anuarul Statistic al României**, 2006

din UE, iar nivelul PIB a crescut în această perioadă. După înregistrarea unui declin important, către sfârșitul anilor 1990, economia românească și-a reluat creșterea începând cu anul 2000 și a înregistrat o rată anuală medie de creștere de 5%. Vârful acestei evoluții a fost atins în 2004, cu o rată de creștere a PIB-ului de 8,5% față de anul anterior. Ca urmare a apariției crizei economice mondiale, în anul 2008 ritmul de creștere s-a redus la 4,5%, iar pentru anul 2009 se așteaptă un declin de circa 7,5%.

Populația rurală nu este distribuită uniform. Există diferențe semnificative din punctul de vedere al densității populației, pe tot teritoriul României. Majoritatea comunelor cu mai puțin de 50 locuitori/km² sunt grupate în partea de vest a țării, comparativ cu zonele din est și din sud, unde predomină comunele, cu densități ale populației de 50-100 locuitori/km². Cele mai populate zone rurale sunt cele din nord-estul țării, unde rata natalității este ridicată, și în regiunile din sud, puternic industrializate. Există mari disparități, determinate în special de influența reliefului la nivel regional și județean, în acest context remarcându-se cele 24 de comune și orașe care se suprapun în totalitate sau parțial cu Rezervația Biosferei Delta Dunării unde densitatea medie a populației este de 28,7 locuitori/km².

Zonele rurale dispun de un potențial de creștere substanțial și au un rol social vital. Conform definiției² din legislația națională, zonele rurale din România acoperă 87,1% din teritoriul țării, cuprinzând 45,1% din populație (la 1 iulie 2005, conform indicatorilor Institutului Național de Statistică³), și anume, 9,7 milioane de locuitori. Densitatea medie a populației din zonele rurale a rămas relativ constantă de-a lungul anilor (la circa 45,1 locuitori/km²). Definiția OCDE pentru noțiunea de ruralitate⁴ conduce la cifre ușor diferite, însă permite comparațiile pe plan internațional.

Deși asemănătoare din punctul de vedere al distribuției în teritoriu, populația României are un nivel de ruralitate mult mai pronunțat, ponderea populației rurale din România reflectând incidența mai mare a acesteia față de alte țări din UE, unde așezările rurale sunt mai puțin populate și la scară mai redusă, ca alternativă față de concentrările urbane. Multe dintre aceste comunități rurale contribuie, într-o mică

² Din punct de vedere administrativ, teritoriul României este organizat, la nivel NUTS 5, în 319 localități (dintre care 103 municipii – cele mai importante orașe), care formează zona urbană, și 2.851 comune, care constituie zona rurală (la 31 decembrie 2005), conform Legii 350/2001 privind amenajarea teritorială și urbanismul și Legii 351/2001 referitoare la aprobarea Planului Național de Amenajare Teritorială. La rândul lor, comunele sunt, în majoritatea lor, formate din mai multe sate (existând, în total, 12.946 sate), care nu au responsabilități administrative. Pentru ca o comună să devină oraș, trebuie aprobată o lege specifică. Orașele și comunele sunt grupate în județe (nivel NUTS3), care au funcții administrative. Cele 42 județe sunt grupate în 8 regiuni de dezvoltare (NUTS2), care nu au funcții administrative.

³ În prezent, România dispune de o bază de date care cuprinde indicatorii relevanți ai zonelor rurale, definiți conform legislației naționale. Analiza din Planul Național Strategic se bazează pe acești indicatori; în viitor, se va examina posibilitatea aplicării metodologiei OCDE.

⁴ Definiția OCDE, care ia în considerare densitatea populației de la nivel local, clasifică drept rurale unitățile administrative de stat de la nivel local cu mai puțin de 150 locuitori/km². Apoi identifică trei categorii de regiuni (de nivel NUTS3 sau NUTS2): majoritar rurale (cu peste 50% din populație, aflată în comunități rurale), intermediare (între 15 și 50% din populație, în comunitățile rurale) și majoritar urbane (cu mai puțin de 15 % în comunități rurale).

măsură, la creșterea economică, însă își păstrează structura socială și modul tradițional de viață.

Restructurarea agriculturii și revitalizarea economiei rurale pot constitui pârghii importante de dezvoltare. Contribuția agriculturii la PIB a fost întotdeauna ridicată. Valoarea adăugată brută (VAB) a agriculturii a reprezentat 12,1% din PIB și 13,6% din totalul VAB (INS, 2006). Cu toate acestea, contribuția agriculturii la VAB rămâne scăzută, având în vedere resursele neutilizate. Populația angajată în agricultură și silvicultură, de exemplu, are o pondere mult mai mare (32%), reflectând șomajul și o productivitate redusă a muncii. Restructurarea agriculturii va avea un impact deosebit asupra economiei rurale în general, având în vedere că agricultura continuă să rămână cea mai importantă activitate din spațiul rural și o sursă esențială de venit pentru gospodăria. Restructurarea activităților la nivelul fermelor și intensificarea capitalului pentru fermele comerciale va duce inevitabil la utilizarea unei forțe de muncă mai scăzute, pentru îmbunătățirea competitivității. Experiența din alte sisteme agricole, din statele membre sau din alte țări, reprezintă punctul de plecare în acest sens. Populația activă reprezintă 46,3% din totalul locuitorilor din spațiul rural și poate contribui la susținerea creșterii economice din zonele rurale, în situația existenței mijloacelor de stimulare adecvate.

Dezvoltarea economică a regiunilor rurale implică rezolvarea unei probleme deosebit de importante și anume declinul populației din țara noastră și cu preponderență din zonele rurale, peste care se suprapune migrarea internațională, care este legată în principal de categoria de vârstă mai tânără, din spațiul rural. Migrarea externă a devenit un aspect cu o amploare semnificativă pentru România, în special în ultimii ani. Deși nu există date oficiale complete în acest sens, estimările indică faptul că peste 2 milioane de români – sau circa 10% din totalul populației lucrează în străinătate (în țări ca Spania, Italia, Grecia și Germania⁵), iar majoritatea lor optează numai pentru angajări temporare. Potrivit Open Society Foundation, incidența migrației în străinătate pare să fie mai mare în rândul bărbaților decât în rândul femeilor și mai ridicată în rândul populației tinere, față de adulți și vârstnici.

Migrarea în străinătate atrage după sine costuri sociale, dinamica intensă a migrației necompensând capacitatea de reacție a sistemului de asistență socială și, prin urmare, au loc separări ale membrilor familiilor, copiii rămânând în grija rudelor din țară.

În ceea ce privește piața muncii, se remarcă o urbanizare crescută a populației active. Astfel, creșterea economică înregistrată în perioada 2000-2008 a avut ca principală caracteristică concentrarea acesteia în mare parte în sectoarele urbane, non-agricole ale economiei, ceea ce a determinat atragerea populației active în zonele urbane. Migrarea în exterior a populației rurale tinere, alături de îmbătrânirea populației rurale, conduce la un declin al forței de muncă disponibile din spațiul rural.

În profil regional, tendințele privind gradul de ocupare a populației din totalul populației active, se reflectă diferit, în funcție de specificitatea socio-economică zonală și de transformările complexe ce au avut loc în cadrul economiei naționale, ca

⁵ Conform Open Society Foundation, noiembrie 2006.

urmare a procesului de restructurare. Caracteristicile regionale ale acestui fenomen sunt:

- reducerea ponderii agriculturii, ca domeniu de activitate pentru locuitorii mediului rural, din regiunile Vest, Nord-Vest, Centru și București și orientarea spre sectorul industriei și al serviciilor în aceste regiuni;
- menținerea interesului pentru sectorul agricol în regiunile Nord-Est, Sud-Est, Sud și Sud- Vest, unde populația ocupată înregistrează fie stagnări, fie creșteri de efectiv;
- reorientarea populației spre sectorul serviciilor, în detrimentul sectorului industrial în regiunile Nord-Est, Sud-Est, Sud și Sud-Vest, evoluție generată, pe de o parte de dinamica ascendentă a sectorului serviciilor, iar pe de altă parte a recesiunii resimțită de sectorul industrial.

Majoritatea celor care lucrează în agricultură sunt proprii lor angajați, iar agricultura reprezintă doar 3,2% din numărul total de angajați din economia țării. Economia rurală non-agricolă utilizează numai 24,5% din populația rurală activă. Numărul locurilor de muncă din sectorul non-agricol rural s-a diminuat în intervalul 1998-2005. Acest declin se explică prin micșorarea sau restructurarea sectoarelor rurale non-agricole, creșterea migrării în exterior, în rândul populației active și veniturile medii scăzute din zona rurală, care generează mai puțină ocupare și mai puține oportunități de diversificare. Diversificarea activităților din zona rurală rămâne o problemă care trebuie rezolvată; numai 457.000 locuitori rurali (10% din totalul locurilor de muncă din rural) lucrau în sectorul meșteșugăresc.

Pe piața muncii din zona rurală se observă, ca o caracteristică pregnantă, importante diferențe regionale. Prin urmare, agricultura ca principală activitate ocupațională a scăzut în importanță în vestul, nord-vestul și centrul țării. Forța de muncă rurală din aceste regiuni s-a orientat din ce în ce mai mult către sectorul industriei și cel al serviciilor. Totuși, ponderea agriculturii în totalul gradului de ocupare s-a menținut sau chiar a crescut în restul regiunilor. La rândul său, șomajul rural înregistrează nivelele cele mai ridicate în sudul țării și cele mai scăzute în vestul și sud-vestul țării. La nivel regional, se observă că cea mai mare pondere de ocupare în sectorul non-agricol din mediul rural se înregistrează în Regiunea de Centru, cu un procent de 30,8% în sectorul secundar și 24,6% în sectorul terțiar, în timp ce în Regiunea de Sud-Vest se înregistrează cea mai scăzută pondere (10,9%, respectiv 10,3%)⁶.

Putem concluziona că economia rurală este slab diversificată și încă dependentă de activitățile agricole, ceea ce are drept consecință venituri reduse pentru întreprinzătorii din mediul rural, iar discrepanța față de zonele urbane se mărește din ce în ce mai mult.

Referitor la venitul gospodăriilor, acesta diferă de la o gospodărie la alta, astfel că în zonele rurale media venitului/persoană/lună este de aproximativ 95 Euro, în timp ce în zonele urbane este stabilit în jurul sumei de 135 Euro. Venitul, la nivelul gospodăriilor rurale, provine în special din producția agricolă și asigură aproximativ 45% din venitul total, pe când în zonele urbane un procent de 61,1% provine din

⁶ Institutul Național de Statistică, **Anuarul Statistic al României**, 2005.

salarii. Media venitului provenit din activitățile non-agricole la nivel de gospodărie a fost în anul 2005, de aproximativ 12 Euro/lună reprezentând, doar 4,1% din venitul net⁷.

2. Economia rurală și calitatea vieții

Promovarea unei dezvoltări echilibrate, în vederea realizării coeziunii economice și sociale impune acordarea unei atenții deosebite dezvoltării zonelor rurale în care trăiește aproape 50% din populația României. În prezent în România funcțiile economice ale acestor zone depind aproape în întregime, de existența activităților agricole. Necesitatea restructurării activităților la nivelul fermelor agricole împreună cu îmbunătățirea capitalului fermelor comerciale și orientarea inevitabilă către o ocupare parțială în agricultură va determina eliberarea unei părți considerabile a forței de muncă din sectorul agricol.

Această situație explică necesitatea creării de locuri de muncă alternative, precum și a surselor de venituri adiționale din activități non-agricole, alături de reorientarea forței de muncă spre activități non-agricole productive și către dezvoltarea serviciilor pentru populația rurală. Dezvoltarea micro-întreprinderilor este recunoscută ca fiind sursa cea mai semnificativă de creare de locuri de muncă și obținerea de venituri în spațiul rural, atât pentru economiile deja dezvoltate cât și pentru cele în curs de dezvoltare.

Analiza micro-întreprinderilor din spațiul rural evidențiază capacitatea redusă a acestora de a răspunde necesității de a furniza locuri de muncă pentru populația din spațiul rural (o medie mai mică de 3 locuri de muncă/micro-întreprindere). În anul 2008, micro-întreprinderile reprezentau 13% din numărul total de micro-întreprinderi la nivel național și aproximativ 4,2 micro-întreprinderi/1000 locuitori. Micro-întreprinderile existente în spațiul rural acoperă o gamă limitată de activități productive și servicii și nu valorifică suficient resursele locale. Majoritatea micro-întreprinderilor s-au orientat către comerț (aprox. 70% din totalul micro-întreprinderilor din sectorul serviciilor), datorită recuperării rapide a investițiilor și a unei experiențe minime necesare pentru organizarea unor astfel de activități, în timp ce industria prelucrătoare deține doar 16% din totalul micro-întreprinderilor din spațiul rural.

Veniturile gospodăriilor agricole provin în mare parte din producția agricolă în detrimentul veniturilor monetare, în timp ce în urban veniturile unei gospodării provin în principal din salarii. Media venitului provenit din activitățile non-agricole, la nivel de gospodărie, în mediul rural a fost în anul 2007, de aproximativ 12 Euro/lună, reprezentând 4,1% din venitul net. Având în vedere numărul mic al micro-întreprinderilor în spațiul rural și nivelul redus al veniturilor obținute din activități non-agricole, se impune necesitatea creării de noi micro-întreprinderi care vor revitaliza economia rurală prin crearea de locuri de muncă pentru populația rurală în sectorul non-agricol și creșterea veniturilor acesteia. O atenție deosebită trebuie acordată femeilor din spațiul rural, dat fiind faptul că datele statistice arată că acestea dezvoltă afaceri într-un număr mult mai redus decât bărbații. În același timp tinerii

⁷ *Tendențe sociale*, Institutul Național de Statistică, 2005.

reprezintă categoria cea mai afectată de șomaj (13,9% reprezintă rata șomajului în rândul tinerilor de 15-24 ani, față de media ratei șomajului în rural de 5,2%) și care manifestă tendința cea mai mare de a pleca spre mediul urban și peste granițe.

Economia rurală prezintă diferențieri semnificative în funcție de regiuni, de trăsăturile demografice specifice, sociale și economice. Această diferențiere este vizibilă mai ales în ceea ce privește sărăcia în spațiul rural românesc, reflectată într-un nivel scăzut de trai al populației și lipsa de surse de venituri alternative. Activitățile specifice, altele decât cele agricole și forestiere în spațiul rural, depind de distribuția teritorială/comerț și de alte activități ale lanțului de distribuție. Se poate spune că principalele activități depind de resursele naturale locale disponibile, de relieful și de tradițiile zonei. Din datele statistice rezultă că agricultura, industria alimentară și silvicultura sunt de o importanță primordială pentru economia rurală, prezența activităților non-agricole, legate de sectorul primar, mai ales exploatarea resurselor naturale și procesarea, fiind ne semnificative în termeni economici.

Activitățile non-agricole din spațiul rural includ: mineritul, producerea de energie, silvicultura, procesarea produselor alimentare, mici activități comerciale, de servicii și meșteșugărești. Cu excepția industriei miniere și a industriei energetice, activitățile non-agricole sunt derulate cu precădere de către micro-întreprinderi și întreprinderi mici și mijlocii (IMM-uri). Totuși, economia rurală este slab diversificată și încă dependentă de activitățile agricole, ceea ce are drept consecință venituri reduse pentru întreprinzătorii din mediul rural.

Analiza activităților comerciale, de artizanat și servicii indică faptul că, în ciuda aparențelor, numărul de locuitori din zona rurală, ocupați în activitățile de acest tip, e ne semnificativ. În realitate, aceste activități reprezintă o parte componentă a unei piețe a muncii neoficiale în spațiul rural. Totuși, venitul care poate fi obținut din aceste surse acoperă doar necesarul pentru subzistență, existând nevoia acută de dezvoltare a acestor activități care pot contribui la dezvoltarea economiei rurale, în ansamblul ei. În alte state membre s-a văzut că există un potențial important în cadrul sectorului, dacă se acordă destul sprijin și acesta este dezvoltat. În ceea ce privește localizarea activităților, meșteșugurile, acestea sunt concentrate în Nord-Est și Sud, și în proporția cea mai mică în Vest. Astfel, pe regiuni, există mari disparități care sunt și mai accentuate între județe și comune.

Distribuția serviciilor este uneori inexistentă în comune și sate, situația acestui sector, ca și a infrastructurii, reprezentând o barieră în calea dezvoltării altor activități rurale, pentru crearea de oportunități ocupaționale alternative. Sprijinirea furnizării serviciilor în comunitățile rurale reprezintă un factor important pentru ridicarea calității vieții și de sporire a atractivității zonelor rurale.

Turismul rural și agro-turismul (specific legate de activitățile din fermă) sunt activități generatoare de venituri alternative, ceea ce oferă posibilități de dezvoltare a spațiului rural, datorită peisajelor unice, ariilor semi-naturale vaste, ospitalității înăscute a locuitorilor din mediul rural. Conservarea tradițiilor, culturii, a specialităților culinare și a băuturilor precum și diversitatea resurselor turistice rurale oferă potențial pentru dezvoltarea acestui sector. Prin urmare este necesar un proces de modernizare, dezvoltare și inovare pentru turismul românesc, precum și de creare de servicii turistice moderne și competitive. Turismul este afectat de lipsa organizării,

promovării și diseminării informațiilor din centrele turistice și de numărul limitat al acestor centre ce activează la nivel local. Turismul rural nu este dezvoltat astfel încât să preîntâmpine cerințele pieței atât la nivel național cât și internațional, în mod deosebit, existența infrastructurii de turism nu răspunde cerințelor turiștilor în ceea ce privește structurile de cazare cât și cele recreaționale, atât din punct de vedere calitativ cât și cantitativ.

Putem concluziona referitor la turismul rural că, deși în ultima perioadă numărul de unități de primire turistică a crescut, cel al centrelor de promovare turistică este limitat, considerent pentru care este necesară concentrarea asupra sprijinirii și promovării turismului rural.

O componentă importantă a vieții satului este cultura, domeniu care poate contribui în mod specific la creșterea gradului de atractivitate a satului pentru populația tânără. Mijloacele prin care se transmite cultura în mediul rural sunt: căminele și alte așezăminte culturale, bibliotecile, cinematografele, radioul, televiziunea și internetul. În ultimii 10-15 ani s-a putut constata o continuă degradare a mediului cultural al României pe fondul reducerii sprijinului financiar acordat domeniului, atât din partea bugetului public, cât și din partea finanțatorilor privați.

Patrimoniul cultural al satului românesc reprezintă o sursă importantă de dezvoltare atât la nivel regional cât și la nivel local, capitalul simbolic fiind esențial pentru identitatea culturală reprezentată prin valori, obiceiuri și îndeletniciri, credințe și simboluri împărtășite de către comunitate. Manifestarea identității culturale, a tradițiilor și a obiceiurilor este influențată de regiune, care reprezintă mai mult decât o locație geografică. Date fiind acestea, menținerea identității culturale trebuie să includă câțiva factori, cum ar fi educația și consumatorii de cultură. În acest sens, protejarea moștenirii rurale este extrem de importantă în ceea ce privește dezvoltarea turismului rural ca modalitate de promovare a satelor românești, cu un efect pozitiv asupra atragerii turiștilor și cu beneficii economice pentru populația locală. Conservarea tradițiilor, culturii, obiceiurilor din mediul rural și promovarea specialităților culinare și a băuturilor tradiționale reprezintă mijloace de creștere a potențialului turistic în multe alte țări. România are activități culturale semnificative care nu sunt exploatate din lipsă de organizare, promovare și dezvoltare.

Zonele rurale din România sunt afectate de lipsa infrastructurii și a deficiențelor acesteia care afectează atât dezvoltarea economică, cât și calitatea vieții. Cele mai importante nevoi sunt legate de drumuri, alimentare cu apă potabilă, rețeaua publică de canalizare, gestionarea deșeurilor, energie electrică, energie termică, accesul la internet, educație și formare, precum și alte servicii.

În mediul rural, drumurile constituie ruta de transport cea mai importantă, dar calitatea, și în general, dezvoltarea acestora și a traficului este încă departe de a îndeplini standardele europene. Doar jumătate dintre comune au acces direct la rețeaua de drumuri iar din acest motiv se poate spune că rețeaua de drumuri actuală deservește doar 3/5 din totalul populației rurale, iar mai mult de 25% dintre comune nu pot utiliza drumurile în perioadele cu precipitații abundente.

În 2005, drumurile publice în România acopereau o suprafață de 79.904 km, iar dintre acestea 80% reprezentau drumuri județene și drumuri comunale. Lucrările efectuate în ultimii ani s-au concentrat în special pe reparații și modernizări ale rețelei

de drumuri naționale. Resursele financiare limitate au făcut ca drumurile județene și comunale să fie serios neglijate, iar calitatea și gradul lor de utilizare au scăzut dramatic. Doar 10,6% din drumurile județene și drumurile comunale au fost modernizate, dintre care 30,7% au fost acoperite cu îmbrăcămînți rutiere ușoare⁸.

Alte dificultăți în mediul rural sunt legate de accesarea serviciilor medicale și educaționale, accesul populației rurale la educația de bază și la serviciile de sănătate este împiedicat de serviciile de transport deficitare, cu un impact negativ asupra fluxului urban – rural al medicilor și profesorilor. Putem concluziona că drumurile adecvate reprezintă o condiție esențială pentru dezvoltarea economică, pe lângă celelalte domenii ale dezvoltării umane și sociale.

Asigurarea unei rețele de apă potabilă curentă reprezintă o altă problemă majoră ce condiționează calitatea vieții și dezvoltarea activităților economice în spațiul rural. Doar 33% dintre locuitorii mediului rural (3,4 milioane de locuitori) au acces la rețeaua publică de apă, iar în ceea ce privește rețeaua de apă caldă situația este mult mai critică (MMDD 2004). Dat fiind acest lucru, majoritatea gospodăriilor (70%), folosesc fântânile pentru consumul de apă. În 2003, 43,6% din lungimea totală a rețelelor de alimentare cu apă potabilă se află în zonele rurale, iar 56,4% în zonele urbane.

În ceea ce privește rețeaua publică de canalizare, aceasta este încă într-o fază incipientă în mediul rural, la sfârșitul anului 2004, 373 de comune (10% din totalul populației rurale) beneficiau de o rețea de canalizare⁹. Putem concluziona că diferențele dintre zonele urbane și cele rurale sunt foarte mari în ceea ce privește infrastructura de canalizare. În 2003, 93,2% din lungimea conductelor traversa orașele și doar 6,8% satele.

În mediul rural, în general, serviciile pentru gestionarea deșeurilor sunt slab dezvoltate sau chiar inexistente în unele localități. De regulă, transportul la locurile de depozitare se efectuează în mod individual de către generatori. O mică parte dintre localitățile rurale și în special localitățile rurale situate în vecinătatea centrelor urbane sunt deservite de servicii organizate numai pentru gestionarea deșeurilor. Pe lângă depozitele de deșuri municipale din zona urbană, în România s-au identificat 2.686 spații de depozitare în zona rurală cu o suprafață de cel mult un hectar.

În spațiul rural, conectarea la rețeaua publică de alimentare cu energie electrică rămâne o problemă. În România există un număr de 37.977 de gospodării amplasate în 1.772 de localități rurale parțial electrificate și 3.327 de gospodării situate în 121 de localități neelectrificate (MIRA-2007).

Capitalul uman prezintă importanță deosebită pentru dezvoltarea rurală. Dezvoltarea rurală și diversificarea economiei rurale depind de nivelul educației, al cunoștințelor și calificării. Deși îmbunătățirea și menținerea unui nivel adecvat al infrastructurii de bază este un element important în dezvoltarea socio-economică a mediului rural, formarea profesională reprezintă „motorul”, pentru o bună dezvoltare.

Educația și formarea sunt esențiale pentru comunitățile rurale, dar în ceea ce privește infrastructura școlară există discrepanțe evidente. Deși se poate spune că

⁸ Institutul Național de Statistică, **Anuarul Statistic al României**, 2006.

⁹ Idem.

numărul de școli din mediul rural, depășește necesitățile populației, calitatea educației este redusă, pe de o parte din cauza slabei dotări a infrastructurii educaționale, iar pe de altă parte, datorită nivelului de pregătire și experiență al profesorilor. Cele mai multe dintre școli au nevoie de renovări, de mobilier, de utilități de bază și materiale didactice. Infrastructura și facilitățile aferente educației profesionale și educației primare constituie instrumente importante pentru reconversia forței de muncă agricole în forță de muncă non-agricolă. Structurile de învățământ profesional și primar sunt esențiale pentru reconversia profesională a lucrătorilor agricoli, deoarece majoritatea agricultorilor au doar cunoștințe elementare de mecanică sau din alte domenii tehnice. Nivelul scăzut de instruire se reflectă în calitatea forței de muncă din mediul rural, fiind un factor restrictiv pentru dezvoltarea economică din această zonă. Diversificarea activităților economice nu este susținută de lucrători cu formare sau experiență specifică diverselor tipuri de meserii, deoarece sistemul educațional nu a fost adaptat cerințelor specifice din mediul rural.

Instituțiile de învățământ din spațiul rural, reprezentate de grădinițe, unități primare și gimnaziale sunt slab dotate în ceea ce privește materialul tehnic și didactic. Tehnologia IT și echipamentele hardware și software sunt rar întâlnite în cadrul școlilor din spațiul rural, în timp ce echipamentul necesar formării profesionale sau pentru ucenici este învechit sau lipsește. O problemă suplimentară o constituie dificultatea de a atrage personal calificat în zonele rurale. În general, se poate spune că, în zonele rurale, educația este chiar mai slabă calitativ decât în cele urbane, din cauza problemei permanente a finanțării.

Stabilitatea veniturilor în gospodărie are un efect puternic asupra participării la actul educativ. Copiii din familiile muncitorilor cu venituri scăzute sau din familiile de pensionari sunt de două ori mai expuși riscului de abandon școlar, comparativ cu copiii din familiile cu o sursă stabilă de venit. În plus, în mediul rural situația este mai dramatică deoarece apare riscul mărit de abandon al școlii de către copiii aflați în situațiile descrise. Alte motive ale abandonului școlar, constatate în special în rândul copiilor din comunitățile rurale montane sunt: sărăcia extremă, lipsa mijloacelor de transport și slaba motivație cu privire la câștigul economic ca rezultat al educației. Slaba calitate a educației în zonele rurale, datorată lipsei de personal didactic calificat, acționează, de asemenea, ca un factor demotivant.

Furnizarea și accesul la serviciile medicale reprezintă o problemă cheie pentru asigurarea unei mai bune calități a vieții în comunitățile rurale și pentru dezvoltarea economică și socială a zonelor rurale. În același timp, zonele rurale, mai ales cele cu populație dispersată, reprezintă provocări unice pentru gestionarea și utilizarea serviciilor. Este nevoie să se îmbunătățească sprijinul comunitar pentru grupurile vulnerabile, cum ar fi vârstnicii, mai ales cei care trăiesc în locuri izolate. Problema vârstnicilor din zonele rurale nu s-a bucurat de o atenție prea mare din partea părților interesate; ca și în alte țări, acest grup are nevoie de o grijă specială, pentru care însă nu există personal calificat disponibil. De asemenea, nivelul scăzut de dezvoltare economică a generat probleme legate de existența, calitatea și accesibilitatea serviciilor de asistență socială și în special în cadrul serviciilor de îngrijire temporară sau permanentă în cămine pentru persoane vârstnice.

Concluzionăm că situația serviciilor și infrastructurii afectează puternic calitatea vieții în spațiul rural și constituie o piedică pentru dezvoltarea activităților economice.

Bibliografie:

- [1]. DUMITRU, Mihail, DIMINESCU, Dana, LAZEA, Valentin, Institutul European din România, *Dezvoltarea rurală și reforma agriculturii românești*, Evenimentul Românesc, Tipogrup Press, București, 2004.
- [2]. GHICA, Luciana, **România și Uniunea Europeană**, Editura Meronia, București, 2006.
- [3]. RÂMNICEANU, Irina, Institutul European din România, *Dileme ale europeanizării politicii de dezvoltare rurală. Implicații pentru România*, Evenimentul Românesc, Tipogrup Press, București, 2004.
- [4]. Institutul Național de Statistică, **Anuarul Statistic al României**, 2006.
- [5]. *Ordinul 138/2008 al ministrului agriculturii și dezvoltării rurale pentru completarea Ordinului ministrului agriculturii și dezvoltării rurale și al ministrului administrației și internelor nr.143/2005 privind definirea și caracterizarea spațiului rural*, Monitorul Oficial, Partea I nr. 170/ 05.03.2008.

MIȘCĂRILE SEPARATISTE DIN TRANSCAUCAZIA, SURSE DE CONFLICT ȘI INSTABILITATE ALE RELAȚIILOR POLITICO-MILITARE ÎN ESTUL MĂRII NEGRE

Dr. Ion STAN*

Separatist movements in Eastern Black Sea have been prepared a long time ago, almost at same way that the separatist movements in the Balkan Region have been prepared. The changing of the ethnic composition of some small regions but strategically very important had been started even before World War I, by population transfer, forced colonization or deportation.

The ingenuity is that majority population in these regions could be easily manipulated to revolt and separation by means of destabilizing factors, specially prepared for this purpose, at the same time with instigating the public opinion.

Instability of political-military and other kind of relations in Transcaucasia, the ex-Soviet states and other neighboring states is nurtured and maintained by interest groups that can act more easily inside or around bodies of decision also.

Though the conflicts are again frozen and the parties are invited by the European Union and other international mediation forums, to sit at the negotiation table, separatist movements are maintained in tension, with the risk that anytime the rival forces can restart their fights.

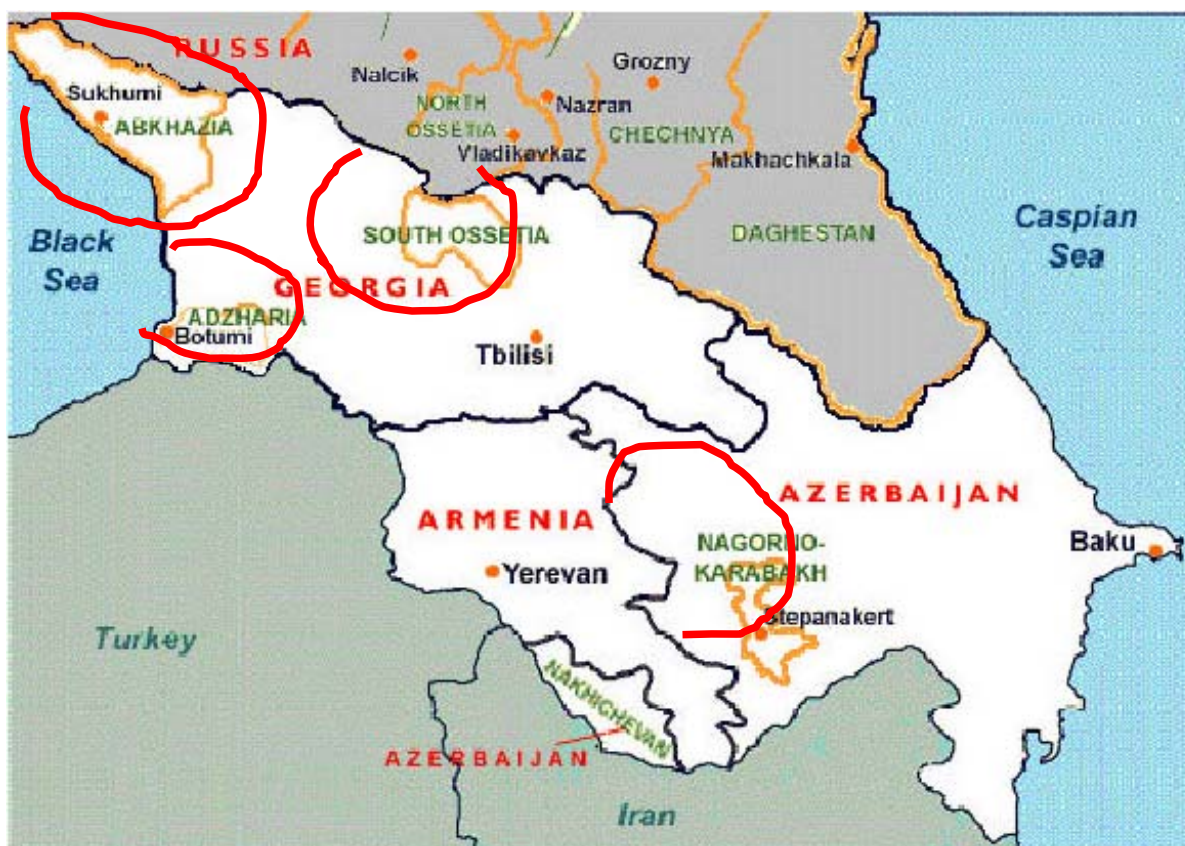

Figura 1: Diferende sau conflicte „înghețate”, în Regiunea Transcaucaziană

* Comandor (r), cercetător științific

Din studiile efectuate, rezultă că mișcările separatiste din jurul Mării Negre au fost pregătite în mod abil, cu foarte mult timp înainte, de către conducerea politică de la Moscova, așa cum au fost pregătite și cele din Zona Balcanică. Chiar și România a fost instigată la un moment dat, tot de către puterea de la Moscova, să creeze Regiunea Autonomă Maghiară, care nu putea să ducă decât la enclavizare și la dezbinare pe criterii etnice.

Încă înainte de Primul Război Mondial s-a recurs la schimbarea componenței etnice în regiuni mici dar foarte importante din punct de vedere al strategiei politico-militare, astfel încât, prin transfer de populație și colonizare forțată sau deportări, s-a ajuns în situația că în regiunile respective au devenit majoritare comunități de oameni care aparțin etnic, cultural și religios altor popoare decât celui în mijlocul căruia trăiesc, prin metoda „puiului de cuc”.

Ingeniozitatea constă în faptul că populația majoritară din aceste regiuni a putut fi ușor manipulată spre revoltă și separare, plecând de la nemulțumiri și neînțelegeri mărunte, ațâțate prin provocări și amplificate cu ajutorul unor factori destabilizatori special pregătiți în acest sens, sensibilizând în același timp și opinia publică internațională. Puterea interesată, care a acționat în acest mod pervers, nu a mai avut nevoie de declanșarea unui război pentru a-și impune voința ei, după declanșarea revoltelor interne, și-a trimis forțele armate pentru “asigurarea stabilității și impunerea păcii” în regiune.

Acest aspect a putut fi observat și în Estul Mării Negre, mai ales în cele trei regiuni separatiste din Georgia: Adjara, Abhazia și Osetia de Sud. În Regiunea Nagorno-Karabakh situația este diferită, dar a fost mult mai gravă încă de la început, prin implicarea Armeniei și prin dezastrelor provocate.

Conducerea armeană din Regiunea Autonomă Nagorno-Karabakh, din RSS Azerbaidjan, creată de Stalin în 1923, a trecut treptat la aplicarea unor reguli discriminatorii și după 1960 au început ostilitățile între cele două populații vecine, care au fost permanent instigate la agresivitate.

Pe 20 februarie 1988, deputații armeni din Consiliul Național al Regiunii Autonome Nagorno-Karabakh au votat unirea regiunii cu Armenia, după care a urmat o serie de acțiuni ostile împotriva populației minoritare din fiecare zonă. Ca rezultat al progromului declanșat, un mare număr de refugiați azeri au părăsit Armenia și Nagorno Karabakh, respectiv armenii din Azerbaidjan s-au refugiat în zonele cu majoritate armeană. În toamna anului 1988, intensificarea conflictelor interetnice în interiorul și în jurul Regiunii Nagorno-Karabakh a determinat conducerea sovietică de la Moscova să acorde o mai mare putere legală Autorităților Republicii Azerbaidjan față de această regiune.¹

În confuzia care s-a creat după cutremurul care a devastat nordul Armeniei în decembrie 1988, autoritățile sovietice au arestat liderii armeni ai Comitetului Karabakh, o coaliție anticomunistă care lupta pentru democrație și suveranitate națională. Încercând să le stăvilească opoziția, nu a făcut altceva decât să întărească și

¹ Nagorno-Karabakh, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/nagorno-karabakh.htm>, la 22.09.2009

mai mult spititele. Propunerea lui Gorbaciov de a întări autonomia Regiunii Nagorno-Karabakh în interiorul Republicii Azerbaidjan nu a satisfăcut niciuna dintre părți, așa că între cele două popoare a luat naștere un conflict lung și neconvingător.

În iunie 1989, numeroase organizații naționaliste neoficiale și-au unit forțele și au format Mișcarea Pannațională Armeană din Nagorno-Karabakh, căreia guvernul armean i-a asigurat recunoașterea oficială. Mai târziu, într-o sesiune comună, Sovietul Suprem Armean și Consiliul Național, care era forul legislativ al Regiunii Autonome Nagorno-Karabakh, au proclamat unirea regiunii cu Armenia, față de care Azerbaidjanul a protestat pe toate căile.

În decembrie 1991, deși a fost boicotat de către azerii din regiune, a avut loc un referendum în Nagorno-Karabakh, care a aprobat crearea unui stat independent. Atunci a fost ales un Consiliu Suprem, care a solicitat recunoașterea internațională, dar nu s-a îndeplinit ceast obiectiv. Curând după obținerea independenței Azerbaidjanului, separatiștii armeni, sprijiniți din exterior, au trecut la acțiuni violente și, după un război sângeros, au preluat controlul asupra Regiunii Nagorno-Karabakh precum și asupra zonelor înconjurătoare, învecinate Armeniei, astfel că aproximativ 20% din teritoriul Azerbaidjanului se află acum sub stăpânirea lor. Aproape un milion de azeri au fost obligați să-și părăsească locuințele din aceste regiuni și să se refugieze în alte locuri mai sigure de pe teritoriul Azerbaidjanului.²

Consiliul de Securitate al ONU a condamnat agresiunile armenilor și a impus un acord de încetare a focului, intrat în vigoare începând din luna mai 1994, dar schimburile de focuri peste liniile de demarcație nu au încetat niciodată cu adevărat.

Acordul de încetare a focului, mediat de Rusia, a intrat în vigoare după ce Forțele Armate Armene din Nagorno-Karabakh cuceriseră județele învecinate, și linia frontului s-a fixat la o distanță suficient de mare pentru ca armamentul Forțelor Armate ale Azerbaidjanului să nu bată până la capitala lor, Stepanakert. Rusia, SUA și Franța au încercat să aducă părțile la masa tratativelor, dar fără nici-un rezultat.

Deși este nu este un stat mare, Armenia beneficiază de un puternic lobby în țările occidentale și nu este dispusă să facă un compromis în ceea ce privește soluționarea conflictului cu Azerbaidjanul. Armenia, neavând ieșire la mare, suferă consecințele izolării față de toate proiectele de transporturi comerciale, dar și ale embargoului economic impus de Turcia și Azerbaidjan cu mai mulți ani înainte.

Rusia a trimis Armeniei arme, între 1993 și 1995, apoi Armenia a semnat un nou tratat de prietenie cu Rusia, pe baza căruia s-a semnat și un acord prin care Gazpromul rusesc furnizează Armeniei gaze naturale.³

În prezent Enclava Nagorno-Karabagh este o entitate politică, nerecunoscută de nici un alt stat, care, alături de Armenia, se manifestă ca un tot unitar și, odată cu trecerea anilor, își sporește șansele pentru o recunoaștere de jure (dezideratul armean) spre deosebire de un restitutio in integrum (obiectivul azer de reinstaurare, chiar și numai formală, a jurisdicției sale asupra teritoriului enclavei).⁴

² Idem.

³ Idem.

⁴ http://ro.altermedia.info/international/nagorno-karabagh-recunoatere-de-jure-vs-restitutio-in-integrum_5377.html

Printre alte tentative de soluționare pe cale pașnică a crizei, Azerbaidjanul a propus Armeniei să fie de acord ca oleoductul Baku-Ceyhan să traverseze și teritoriul său, în schimbul retragerii forțelor din Nagorno-Karabakh, dar a primit un refuz categoric. O soluționare definitivă a conflictului ar însemna cedări substanțiale din partea armenilor, fapt care este puțin probabil, întrucât aceștia se află în avantaj. Acum timpul lucrează în favoarea armenilor, deoarece se înrădăcinează din ce în ce mai mult în conștiința publică ideea că acel teritoriu le aparține, iar contextul geopolitic regional favorizează menținerea stării actuale. Oficialii provinciei Nagorno-Karabakh au spus că se vor orienta către o cale proprie de recunoaștere internațională, după modelul Kosovo.

Potrivit Reuters, în martie 2008, președintele Azerbaidjanului, Ilham Aliyev, a precizat că armata țării sale este gata să intervină în forță, dacă va fi necesar, și a anunțat cumpărarea de echipament militar și arme pentru a pregăti o eventuală incursiune asupra regiunii ocupate de armeni. Acesta a mai adăugat că un eventual conflict în Nagorno-Karabakh poate fi rezolvat numai pe principiul integrității teritoriale a Azerbaidjanului. În același timp, actualul președinte al Armeniei, Serzh Sarkysyan, a declarat că își dorește o rezolvare pașnică a acestui incident.⁵

În orice caz, situația la care s-a ajuns în acest moment nu favorizează nici pe armeni nici pe azeri, deoarece oricare din variantele prezentate pentru soluționarea conflictului dintre Armenia și Azerbaidjan presupune crearea de noi nedreptăți și nemulțumiri în rândul populației locale. Războiul din Nagorno-Karabakh a produs pierderi de ambele părți, iar motivul real al conflictului este foarte vechi, ascuns în spatele declarațiilor politice și acuzațiilor de discriminare etnică și genocid. Fiecare parte consideră că are dreptate și nu vrea încă să cedeze sau să accepte anumite compromisuri la masa tratativelor. Din cauza acțiunilor militare dintre Armenia și Azerbaidjan, economiile ambelor țări au avut de suferit.

În noiembrie 2008, președintele Armeniei, Serzh Sargsyan, și președintele Azerbaidjanului, Ilham Aliyev, au semnat un accord extraordinar, primul de acest fel după 15 ani, prin care amândoi garantează intensificarea eforturilor de rezolvare a conflictului din Regiunea Nagorno-Karabakh.⁶

Adjara, o regiune georgiană cu populație majoritar musulmană, aflată la granița cu Turcia, și-a manifestat mai puternic tendința de obținere a independenței față de Georgia atunci când aveau și susținerea militarilor ruși, care încă mai staționau în Batumi. Rusia a menținut o Bază Militară în Batumi, capitala regiunii, aceasta devenind sursă de tensiune cu Georgia. În iulie 2005 Rusia a început retragerea acesteia, proces încheiat în 2007.⁷

Adjarii încă nu au renunțat la separare, dar nu mai au sprijinul necesar. Acum înțelegem motivul rușilor de a renunța la susținerea separatiștilor din Adjara. Le erau suficiente mișcările separatiste din Abhazia și Osetia de Sud pentru menținerea presiunii asupra Georgiei și pentru o eventuală destabilizare a întregii regiuni transcaucaziene, iar, pe de altă parte, Adjara se află mai degrabă sub influența

⁵ <http://www.ziua.net/news.php?data=2008-03-04&id=4169>, accesat la 25.09.2009.

⁶ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1249486/Serzh-Sarkisyan>, accesat la 25.09.2009.

⁷ Adjara, <http://en.wikipedia.org/wiki/Adjara>, accesat pe 25.09.09.

Turciei, atât prin populația sa preponderent musulmană cât și prin poziția geografică. Cine dădea garanția că Adjara nu se va alătura Turciei după recunoașterea independenței? Deci efortul lor ar fi fost în zadar.

Mișcările separatiste din Abhazia și Osetia de Sud au fost stimulate permanent, până când au devenit cauza sau pretextul declanșării unui război adevărat între Rusia și Georgia, în august 2008. Chiar dacă războiul a fost de scurtă durată, impactul a fost major asupra relațiilor politico-militare care vizează Eurasia în ansamblu, dar și asupra populației locale.

În august 2004, pentru prevenirea înrăutățirii situației, OSCE a decis să trimită mai mulți observatori în zonă, ca o etapă a realizării unei mai mari stabilități. Schimbările produse atunci la Tbilisi și o atitudine activă a SUA urma să deschidă noi perspective de negociere.⁸ Oricum, Georgia nu acceptă secesiunile din Abhazia și Osetia de Sud, susținând o soluție de integritate teritorială, cu largă autonomie locală și retragerea forțelor de pace rusești.

Instabilitatea relațiilor politico-militare, economice și de altă natură din Transcaucazia, dintre statele ex-sovietice și celelalte state învecinate este alimentată și menținută și de grupurile de interese care pot să acționeze mai ușor în interiorul sau în jurul organelor de decizie.

Rezolvarea pe cale pașnică a diferendelor, organizarea vieții în condiții de bună vecinătate și colaborare, precum și unirea forțelor democratice într-un efort comun, la care să se adauge și sprijinul extern, ar duce la dezvoltarea și îmbogățirea întregii regiuni, în mod echilibrat, dar împărțirea profitului nu s-ar mai putea face și cu participarea celor puternici din afara regiunii.

Independența declarată în 2008 de cele două regiuni, recunoscută doar de către Federația Rusă, nu schimbă cu nimic situația juridică din regiune, dar raportul de forțe și modul de implicare în rezolvarea problemelor de securitate și stabilitate regională s-au modificat substanțial. Rusia și-a întărit poziția în întreaga regiune, de la Marea Neagră până la Marea Caspică, în timp ce Statele Unite se pare că au dat un pas înapoi, iar extinderea NATO a fost frânată în mod considerabil.

Deși acum conflictele sunt din nou înghețate, iar părțile sunt invitate de Uniunea Europeană și alte foruri internaționale de mediere, să se așeze la masa tratativelor, mișcările separatiste sunt menținute în stare de tensiune, existând riscul ca oricând forțele rivale să reînceapă luptele. Riscul cel mai mare ar fi atragerea în acțiunile militare a unor forțe care nu aparțin regiunii, ceea ce ar duce în mod inevitabil la intervenția armată a forțelor NATO sau a altor forțe strategice, pentru restabilirea ordinii și democrației regionale, obligând cele două mari puteri mondiale, Rusia și Statele Unite, să intre în război una împotriva celeilalte.

Nicio țară din lume nu poate trăi total izolată, fără să facă schimburi economice și de altă natură cu celelalte țări, pentru a asigura toate cele necesare bunului trai al întregii populații și menținerii echilibrului natural regional. Conflictele înghețate împiedică o cooperare mai fructuoasă între NATO, UE, Rusia și statele din

⁸ Institute for Security and International Studies (ISIS), *Black Sea Regional Profile: The security situation and the region-building opportunities*, July – September 2004, Sofia, 2004, p. 7.

Transcaucazia și furnizează o scuză permanentă pentru prezența militară a Rusiei în regiunile separatiste.

1. Regiunea Transcaucazia - o bombă cu focoașe și declanșatoare multiple, care poate afecta securitatea României

Când vorbim despre problemele din Transcaucazia, ne gândim în primul rând la conflictele înghețate legate de regiunile separatiste Nagorno-Karabakh, Osetia de Sud, Abhazia și Adjaria, principalele “focoașe” ale unei bombe complexe cu mai multe declanșatoare, interne și externe, mai mult sau mai puțin vizibile. Oricare dintre acestea s-ar aprinde, ar arunca în aer toată regiunea, aprinzând prin influență și celelalte focare din interiorul și din jurul Transcaucaziei, zguduind din temelii toată structura de relații, care părea că tinde spre unitate și bună înțelegere.

O “explozie în lanț” produsă în Transcaucazia ar cutremura toate regiunile adiacente și s-ar resimți chiar și peste ocean. Din păcate nici România nu este ferită de consecințele nedorite ale confruntărilor din Estul Mării Negre.

“Bomba” a fost construită cu migală, cu mult timp înainte, iar o parte din “butoanele de declanșare” au fost păstrate în mod strategic în mâna rușilor, pentru a fi folosite doar în caz de strictă necesitate. Conflictele înghețate, precum și crizele politico-militare și economico-financiare din Spațiul Transcaucazian, zonă de mare interes pentru România, au o configurație aparte și o desfășurare imprezvizibilă. Suntem cu toții conștienți că este foarte posibil ca să reizbucnească unele dintre conflictele așa-zis înghețate, iar conflictele declanșate ar putea să capete un final dramatic pentru toți actorii de pe scenă.

Evoluția evenimentelor analizate a dovedit că, din punct de vedere geopolitic și geostrategic, spațiul dintre Marea Neagră și Marea Caspică nu este gestionat în mod corespunzător. Situația de aici se aseamănă foarte mult cu ceea ce s-a întâmplat în fosta Iugoslavie. Victimele și distrugerile produse au lăsat răni adânci în sufletele celor care au suferit pierderi sau au fost alungați din căminul lor.

Un conflict încă nerezolvat, care a adus Caucazul de Sud în prag de război generalizat, este cel ruso-georgian. Sprijinirea fățișă a separatiștilor din Osetia de Sud și Abhazia de către forțele rusești, a stârnit și mai mult aversiunea georgienilor față de ruși, ducând la îndepărtarea Georgiei de CSI și la orientarea sa definitivă către vest, către structurile euro-atlantice.

După summitul NATO de la București, unde s-a discutat despre oportunitatea începerii negocierilor de aderare a Ucrainei și Georgiei, situația din Estul Mării Negre a scăpat de sub control. Studiind articolele din presă și comentariile apărute în diverse publicații, am constatat că, la începutul lunii august, nimeni nu se aștepta să se declanșeze un război direct între Rusia și Georgia, iar după încleștările produse, nimeni nu se gândea că acesta se va încheia atât de repede.

S-a văzut că pentru trecerea de la conflict mocnit la război nu a mai fost decât un pas. În acest caz „butoanele de declanșare a exploziei” s-au aflat în același timp în mai multe mâini, nu numai la Moscova sau la Tbilisi, iar pasul decisiv s-a făcut prin surprindere. Este cert că, în ambele tabere, totul a fost pregătit din timp, cu mare atenție, calculându-se mai mulți pași înainte, ca la jocul de șah sau cel de „go”, dar se pare că fiecare dintre cei doi actori, de pe scena politico-militară din regiune, se

aștepta de la ceilalți actori din Europa sau America să aibe o reacție diferită față de cea care s-a produs în realitate.

Înainte ca violențele din Caucaz să se transforme într-un adevărat război, Vladimir Putin își exprima părerea că „eventualele acțiuni ale Georgiei nu vor rămâne nepedepsite”. Și ele s-au produs. Mărul discordiei a fost Osetia de Sud, un teritoriu de aproape patru mii de km², situat la aproximativ 100 km nord de capitala georgiană, Tbilisi. O ofensivă a armatei georgiene în această regiune separatistă a determinat răspunsul în forță al Rusiei. Dar, în timp ce armata georgiană este învinovățită pentru atacurile din capitala Osetiei de Sud, forțele rusești sunt acuzate de bombardamentele din Gori.⁹

Mai interesantă este însă reacția forțelor separatiste din Abhazia, care au creat un alt front de luptă chiar în momentul când forțele georgiene se confruntau cu forțele rusești pătrunse pe teritoriul Osetiei de Sud, fără să fi fost agresate sau măcar amenințate cu forța.

Stabilitatea Regiunii Transcaucaziene trebuie să devină o preocupare internațională mult mai serioasă, întrucât consecințele ar fi fost mult mai grave, chiar dezastruoase, dacă vâlvătaia războiului ar fi cuprins și Regiunea Nagorno-Karabakh. Din fericire „butoanele detonatoare” pentru bomba numită Nagorno-Karabakh, au fost bine protejate. Ba mai mult, Azerbaidjanul, care nu a încetat să viseze reluarea controlului asupra regiunilor proprii ocupate de armeni, face într-un fel jocul Rusiei, de care se teme și se ferește.

Pentru majoritatea comentatorilor, derularea acțiunilor nu a avut un înțeles foarte clar. Dar la o analiză mai atentă, putem să tragem unele concluzii privind adevăratele determinări, intenții sau speranțe ale celor care au inițiat acțiunile militare. Provocările la care au fost supuse părțile aflate în conflict puteau să fie și opera altor forțe, mai mult sau mai puțin cunoscute, dar foarte interesate de destabilizarea politico-militară a regiunii și de culegerea ulterioară a roadelor.

Sunt exprimate presupuneri că unele dintre acțiunile provocatoare au fost puse la cale chiar de forțele proprii, pentru a putea justifica recurgerea la forță. Suprapunând toate informațiile deținute, nu putem găsi vinovată o singură parte de declanșarea războiului. Fiecare are dovezi că a fost provocat sau că a trebuit să acționeze în interesul populației proprii din regiunile în care a avut loc intervenția militară. Scenariul se potrivește în mare măsură cu ceea ce s-a întâmplat cu aproximativ zece ani înainte în Zona Balcanică.

Credem că și dorința exprimată în mod oficial de către conducerea de la Tbilisi, de aderare la NATO, precum și opoziția fermă a conducerii de la Moscova, a dus la înăsprirea bruscă a relațiilor dintre Rusia și Georgia. Oricum, Rusia a fost cea aspru criticată pentru agresiunea militară asupra unui stat independent.

În ceea ce privește Transcauzia, zonă a întâlnirii mai multor identități culturale și a convergenței unor interese geo-strategice diferite, europene, asiatice și euro-atlantice, tocmai confruntarea culturală și geo-politică va fi determinantă pentru

⁹ Dr. Constantin-Gheorghe Balaban, *Conflictul din Caucazul de Sud provoacă îngrijorarea UE, NATO și SUA*, Impact Strategic Nr. 3/2008, p 30.

stabilitatea din regiune și pentru rolul regiunii, în întregul său, în cadrul ordinii, securității și stabilității globale.

Populația transcaucaziană a fost traumatizată în ultimele două decenii de starea de subdezvoltare în care a lăsat-o Imperiul Sovietic și terorizată de pericolul dezmembrării teritoriale stimulat în mod direct sau indirect de Federația Rusă, care nu mai poate să-și păstreze influența în zonă decât prin metoda ”dezbină și stăpânește”, aplicată cu succes încă de pe vremea lui Stalin.

Cu toate că Georgia, Armenia și Azerbaidjanul au fost declarate și recunoscute în mod oficial ca state independente, în 1991, Guiev afirma că „de fapt ele pot fi considerate ca formațiuni pseudostatale”, din cauza conflictelor interne armate, generate de tendințele separatiste ale regiunilor Nagorno Karabakh, Osetia de Sud, Abhazia¹⁰.

Scenariile privind împărțirea Transcaucaziei între NATO, Uniunea Europeană și Eurasia (CSI), respectiv plasarea țărilor din zonă sub umbrele de securitate care sunt opuse, au favorizat exacerbarea conflictelor locale cu tentă separatistă. Se vede clar că, atâta timp cât țările transcaucaziene sunt prooccidentale, există în interiorul teritoriului lor enclave prorusești gata oricând să declanșeze conflicte interetnice intens mediatizate, prin care să poată demonstra opiniei publice mondiale nedreptățile la care sunt supuse și necesitatea separării lor teritoriale.

După cum se vede, enclavele au fost create cu mult timp înainte, aglomerând familiile de aceeași etnie sau religie, separându-le treptat de celelalte familii și realizând inversarea raportului între majoritate și minoritate. După ce zeci și sute de ani au conviețuit bine împreună, ca buni vecini, s-au găsit metode prin care vecinii au fost provocați la ură, unii împotriva altora, menținând o stare de psihoză permanentă prin care fiecare se simte amenințat de către vecinii săi de altă etnie sau de altă confesiune religioasă și este gata să riposteze violent.

De la starea de tensiune nu a mai fost decât un pas până la starea de conflict, în care s-a plecat de la mici nedreptăți, trecându-se la violențe și răzbunări reciproce. În această situație, în loc să se aplice legile naționale sau internaționale, prin care să fie pedepsit vinovatul, s-a trecut direct la acuzații, violențe și distrugerii asupra familiilor sau întregului neam, asupra locuințelor și locașelor de cult ale presupușilor vinovați, un rol dezastruos în escaladarea violențelor avându-l chiar mass media, care nu de puține ori a prezentat realitatea în mod deformat, în funcție de interesul urmărit.

Întotdeauna a existat o forță în umbră care a dirijat și stimulat desfășurarea acțiunilor în sensul prielnic, pentru a se ajunge la rezultatul stabilit dinainte, adică doar crearea tensiunii și justificarea intervenției forțelor străine pentru impunerea păcii sau impunerea separării totale și alipirea regiunii la teritoriul țării susținătoare.

Faptele rămân de necontestat și, în cele din urmă, adevărul iese la iveală, lăsând răni adânci în inimile celor care au pierdut copii, soți, frați, rude apropiate sau prieteni dragi. Dacă toți conaționali ar fi conștienți că deasupra lor există o singură divinitate, indiferent ce nume poartă, în funcție de religia fiecăruia, nu ar mai exista

¹⁰ <http://www.revolutionarydemocracy.org/rdv10n2/georgia.htm>, L. Gurjiev, Oil and Blood: Imperialism Is Unable to Digest the Caucasian-Caspian Morsel, accesat la 25.09.2009.

conflicte interreligioase. Dacă toți ar fi conștienți că se nasc egali, indiferent de rasă, etnie sau culoare a pielii, nu ar mai exista conflicte interetnice.

În mod normal sărăcia și nedreptățile sociale crează condițiile de trecere la violență împotriva celor care fură sau exploatează, dar orice motiv poate fi invocat la un moment dat pentru a recurge la forță, mai ales dacă cei implicați sunt sub influența alcoolului, drogurilor sau armelor psihotronice, stimulatoare a stării de nervozitate și de panică. Este greu de presupus că oamenii care sunt sănătoși mintal pot să devină violenți pentru a se autoapăra, fără să fie provocați tot prin violență.

Profitând de incertitudinile și lipsa de orientare strategică care persistă în Regiunea Transcaucaziană, companiile particulare sau transnaționale au penetrat mai ușor mediul de afaceri și au acaparat, inclusiv prin corupție, cele mai rentabile domenii de activitate, concentrând puterea economică și financiară în anumite centre de putere, din care au finanțat și sprijinit forțe politice din ambele tabere, pentru ca să se asigure că hotărârile adoptate ulterior le sunt favorabile.

Deși au ieșit la iveală diverse acte de corupție, dând naștere unor scandaluri intens mediatizate, rezultatele au fost de fiecare dată aceleași, concretizându-se doar în acuzații și justificări, dar fără niciun inculpat. Morala și dreptul au trecut în plan secund, iar în prim plan s-au instalat cu precădere luptele pentru apărarea propriilor interese, într-o stare de haos, prin care câștigă numai cei puternici.

Cele mai multe focare de risc și amenințare, care contribuie la menținerea stării de haos, „se află în lumea interlopă, în cea a rețelelor mafioate, a traficantilor de droguri, dar și în cea a economiei internaționale subterane, în zona extremismului politic și etnic, precum și în cea a fundamentalismului islamic”.¹¹

În primii ani care au urmat dezmembrării URSS, când și Rusia trecea prin perioada de tranziție, având propriile probleme dificile de rezolvat, inclusiv cu mișcările separatiste din Caucazul de Nord, țările occidentale au putut să pătrundă aproape nestingerite în fostele țări comuniste, contribuind la democratizarea lor.

Separat sau împreună, în cadrul organismelor și organizațiilor de colaborare la Marea Neagră, puterile occidentale au participat la crearea sistemului capitalist și la inițierea pieței libere în țările din Transcaucazia, fiind direct interesate să atragă de partea lor toate forțele locale și să le scoată definitiv din sfera de influență a forțelor politico-militare și economico-financiare rusești.

Dar nici Rusia nu a cedat terenul decât în aparență. După 1991, ea și-a menținut în regiune minimul necesar de forțe militare de intervenție, cel puțin o divizie, cu toată logistica necesară, împărțite în regiunile separatiste. Astfel, populația separatistă din Transcaucazia este menținută într-o stare de tensiune ridicată, gata să explodeze oricând, la o anumită acțiune declanșatoare, bine orchestrată din exterior.

În același timp, regiunea constituie una din rutele cheie pentru introducerea heroinei și a tehnologiilor de amenințare ale grupărilor teroriste pe piețele europene. Pentru prima dată în mai mult de un secol, rutele comerciale aflate sub controlul statelor europene sunt folosite în prezent ca o componentă a comerțului ilicit provenit din Estul Mării Negre. În plus, cele patru conflicte înghețate monitorizate și de OSCE

¹¹ Dr. Gh. Văduva, M. Șt. Dinu, **Crizele politico-militare ale începutului de mileniu**, Editura UNAp, București, p. 9.

(Abhazia, Osetia de Sud, Adjaria și Nagorno-Karabakh) se află în această regiune, considerată în prezent ca zonă tulbure, prielnică transportului pentru arme, narcotice și victime ale traficului cu ființe umane, dar reprezintă și un mediu propice pentru terorism și crimă organizată cu caracter transfrontalier.

În consecință, putem spune fără rezerve că Transcaucazia este ca un butoi de pulbere sau, mai degrabă, ca „o bombă complexă, cu multiple focoaase și cu mai multe butoane declanșatoare independente”. „Focoasele” sunt focarele de risc și instabilitate, reprezentate în primul rând de regiunile separatiste, dar și de punctele cheie de producere și tranzit al țițeiului și gazelor naturale, iar „butoanele declanșatoare” sunt în mâna grupurilor de interese.

Bibliografie

- [1]. Institute for Security and International Studies (ISIS), *Black Sea Regional Profile: The security situation and the region-building opportunities*, July – September 2004, Sofia, 2004.
- [2]. BALABAN, Constantin-Gheorghe, dr., *Conflictul din Caucazul de Sud provoacă îngrijorarea UE, NATO și SUA*, Impact Strategic Nr. 3/2008.
- [3]. BALTĂ, Corneliu, dr., *Securitatea la Marea Neagră*, Colocviu Strategic, Nr. 9/2005, Editura Universității Naționale de Apărare.
- [4]. SEREBRIAN, Oleg, “Va exploda estul?: Geopolitica spațiului pontic”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998.
- [5]. VĂDUVA, Gh., dr., DINU, M. Șt., **Crizele politico-militare ale începutului de mileniu**, Editura Universității Naționale de Apărare, București.
- [6]. <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/nagorno-karabakh.htm>
- [7]. http://ro.altermedia.info/international/nagorno-karabagh-recunoatere-de-jure-vs-restitutio-in-integrum_5377.html
- [8]. <http://www.ziua.net/news.php?data=2008-03-04&id=4169>,
- [9]. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1249486/Serzh-Sarkisyan>
- [10]. <http://en.wikipedia.org/wiki/Adjara>
- [11]. <http://www.revolutionarydemocracy.org/rdv10n2/georgia.htm>

EVOLUȚIA CONCEPTULUI DE „SECURITATE NAȚIONALĂ”

Maria STOICOVICI

Un passage en revue des étapes par lesquelles est passé le terme de sécurité est une bonne occasion pour constater que la sécurité a existé depuis toujours en tant qu'état d'âme mais que la Guerre Froide a fait apparaître le syntagme « sécurité nationale » englobant la simple sécurité et après, qu'elle acquit de nouvelles acceptions.

De nos jours, on tend de dégager des théories sur la sécurité où celle-ci est soit conçue comme une question de survie à une menace existentielle, en un mot, comme une question de défense et de stratégie, soit analysée du point de vue de ses aspects historique, philosophique, politique ou linguistique.

1. Istoricul conceptului de „securitate”

Noțiunea de securitate atinge astăzi toate aspectele vieții. Auzim vorbindu-se din ce în ce mai des de securitatea individului, securitate națională, securitate socială, securitate aeriană, securitate rutieră sau alimentară. Pe de o parte oamenii evocă nevoia, dorința de securitate iar pe de alta noțiunea de securitate li se pare atât de evidentă încât nu se mai ostenesc să-și pună întrebări în privința ei. Dar Arthur Koestler susține că « lucrurile cele mai evidente sunt cele care merită cel mai mult să fie examinate ».

Avem sentimentul că securitatea a existat dintotdeauna, când ea de fapt este un concept destul de recent. Mai precis, securitatea a exprimat până de curând conotații absolut diferite. Mai mult, în timpul ultimului secol, acest concept s-a modificat considerabil.

Dacă ne referim la istoria veche, conceptul de securitate nu a fost utilizat aproape niciodată înainte de secolul XX în chestiunea relațiilor internaționale și nici în politică. Prin 1940, interesul pentru securitate (sau grija de securitate) era cvasi-inexistent, comparat cu rolul predominant pe care avea să-l joace mai târziu. Răsturnarea avea să se producă la sfârșitul celui de-al doilea război mondial și în timpul Războiului Rece, odată cu asimilarea securității cu securitatea națională.

Si chiar dacă încercăm să căutăm urme ale conceptului de securitate mai sus în timp, vom descoperi o evoluție destul de neașteptată. Înainte de vreme, securitatea ca și concept era legată în mod esențial de suflet și de spiritualitate. Era o noțiune teologică. Securitatea era considerată ca o stare de spirit, o viziune a lumii și o stare spirituală în sens atât psihologic cât și moral. Termenul grec ataraxia - liniștea sufletului - a fost utilizat pentru a descrie starea de securitate. El avea însă o conotație negativă. Securitatea corespundea lipsei de probleme emoționale sau spirituale, înțelese ca lipsă de griji. Între securitatea subiectivă și cea obiectivă, cea mai importantă era ultima. În situația actuală, securitatea obiectivă, adică securitatea în fața amenințărilor obiective, reale și constatate are prioritate. În plus, dimensiunea socială, cea care dă posibilitatea abordării securității colective, nu făcea parte din problematică. Securitatea era o afacere personală care nu avea nimic în comun cu statul, societatea sau alte sfere colective.

În epoca trecerii de la greaca veche la latină, ataraxia a fost tradus prin termenul latin *securitas*. Conotația se apropie mai mult de ceea ce numim astăzi siguranță (safety în engleză), altfel spus stabilitate, protecție, etc. Asta înseamnă că versiunea romană a termenului de securitate avea un caracter mult mai obiectiv. Grija și considerația pentru securitate puteau de acum înainte să fie împărtășite de mai mulți indivizi și constituiau în consecință baza unei înțelegeri comune, a unui demers comun și a unor măsuri comune. Noțiunea a rămas totuși, într-o mare măsură morală, psihologică și subiectivă. Dacă suntem în siguranță, nicio neliniște, nicio reticență sau vreun motiv de reflecție nu ne stăpânește și ne aflăm, prin urmare, fără instinct de conservare și cu siguranță pe o pantă periculoasă, dacă ne raportăm în primul rând la forțele divine.

Acest punct de plecare istoric ne conduce către o combinație destul de surprinzătoare a moralei și a securității. Dacă suntem într-o situație sigură, în accepția medievală, nu avem neliniști, neplăceri, reticențe, griji. Adică suntem fără stimă, nu ne cunoaștem pe noi înșine, suntem fără vigilență, fără respect pentru noi înșine sau pentru alții.

Să fii în *securitas* semnifică să nu ai îndoieli, gânduri ascunse, să fii înainte de toate convins de existența lui Dumnezeu. Credința nu este un atu pentru cei care se bucură de *securitas*. Din acest motiv, toate dimensiunile etice pe care le asociem de bunăvoie creștinismului dispar. Tot ce este legat de îndoială sau de deznădejde nu are motiv să existe. Totul este considerat ca sigur, evident, previzibil, de înțeles. Acest lucru implică faptul că ești automat protejat de tot ceea ce poate să constituie o amenințare individuală.

În Evul Mediu, cele două concepții s-au disociat pentru a lua fiecare o altă orientare. Conceptul de *certitudo* (certitudine) a detașat reflecția privind securitatea bazată pe cunoaștere de conceptul de *securitas* (securitate). *Certitudo* semnifică siguranță în cunoaștere, în reflecție, în convingere. *Securitas* a reținut sensul de siguranță trăită de ființa umană („a fi la adăpost de orice pericol, sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol”). De aici, deviația de sens a deschis calea unui concept modern de securitate, care a putut să se dezvolte.

Cel mai important pentru noi este că securitatea s-a eliberat de aspectul subiectiv al amenințării, al pericolului și al riscului, de dimensiunea sa morală, de relația sa cu cosmosul, cu Dumnezeu și cu celelalte ființe umane. Securitatea a fost transformată în lucru. Când convingerea de a ști (*certitudo*) s-a disociat de securitate (*securitas*) pentru a deveni o categorie morală în ea însăși, securitatea a fost abandonată lumii materiale. De acum înainte, nu mai e necesar să facem apel la aprecieri umane pentru a evalua o amenințare contra securității, securitatea este o practică care se bazează pe o reflecție obiectivă, o reflecție privind amenințările externe și nu amenințările interne.

Consecința pentru perioada istorică următoare, perioada feudală, a fost că această accepțiune s-a tradus ușor într-o reflecție economică privind furnizarea de servicii. Devenea de acum înainte posibil să cumperi și să vinzi securitate. Funcția feudală a prințului era să ofere securitate celor care aveau mijloacele să remunereze acest serviciu. Prima reflecție în economie politică a fost deci elaborată ca un sistem de apărare.

Războiul Rece a modificat conceptul de securitate . Din anii 40 până în anii 70 accepția termenului „securitate” era destul de limitată. Pe de o parte amenințarea atomică a conferit un conținut exclusiv nuclear conceptului. Toate celelalte amenințări imaginabile au fost ocultate de amenințarea atomică care era baza singurului echilibru geopolitic. Pe de altă parte, s-a explicat că securitatea era națională prin întinderea și obiectul său și că problemele de securitate de mai mică importanță (și a fortiori cele de mai mare importanță) nu aveau aceeași forță ca cele privind cele două mari puteri. Înainte de cel de-al doilea război mondial , noțiunea de „securitate națională” era practic necunoscută.

Când președintele american Truman a semnat „Legea privind securitatea națională” (National Security Act) în 1947, această stare de fapt s-a schimbat radical. Securitatea națională și-a însușit securitatea grație puterii conceptului de Război Rece. Și această accepțiune s-a impus în lumea întreagă timp de 40 de ani. În cursul Războiului Rece , securitatea a cunoscut o formidabilă renaștere prin recunoașterea unei amenințări reale sau imaginare îndreptate contra statului național. Securitatea, care califica un fel de situație fără amenințare, o protecție generală contra unui pericol potențial, s-a opus într-o primă fază apărării, care era o măsură relativă la un atac real.

2. Conceptul de „securitate națională”- generalități

Înțelegând prin securitate acea stare în care trebuie să se afle individul, grupurile sociale, statul, pentru a se putea dezvolta liber și a-și promova interesele proprii, rezultă că securitatea se manifestă la toate nivelurile de organizare socială și în toate domeniile de activitate.¹ S-au născut întrebările firești legate de obiectul care trebuie protejat, de modalitățile prin care se realizează securitatea și de modul de asigurare a consensului actorilor implicați în acest proces.

Obiectul securității poate fi înțeles pe mai multe niveluri:

- nivelul statal, unde sunt apărute teritoriul și suveranitatea;
- nivelul societal sau colectiv, unde trebuie conservate identitatea culturală, ideologia și civilizația;
- nivelul individual, unde scopul este bunăstarea și supraviețuirea.

Corespunzător acestor niveluri, căile de asigurare a securității diferă, precum și actorii implicați.

Conceptul de securitate națională înglobând pe acela de securitate, a evoluat pe cele trei niveluri amintite, acordând o mare importanță apărării de către stat a intereselor sale suverane, prin utilizarea atât a mijloacelor militare, în special, (în perioada de până la terminarea Războiului Rece) cât și a celor nemilitare ale securității.

În accepțiunea tradițională, termenul de securitate se referă la efortul de apărare a integrității teritoriului național, la protejarea populației țării, la protecția independenței politice și a suveranității naționale, împotriva exercitărilor de forță din exterior. Principalul actor responsabil pe acest palier este statul-națiune (tipul ideal

¹ Dănuț –Mircea Chiriac, **Politici și strategii de securitate la începutul secolului XXI**, ed. Universității Naționale de Apărare, București, 2005.

fiind cel în care granițele etnice și culturale coincid cu cele politice - Danemarca, Japonia) în accepțiunea sa modernă. Modalitatea de asigurare a securității este, predominant, cea militară.

În contextul Războiului Rece, confruntarea militară Est-Vest și cursa înarmării nucleare au dat naștere unei „dileme de securitate”² greu de depășit. În dorința de a asigura capacitățile militare necesare unui răspuns potrivit amenințării provenind din partea cealaltă a „Cortinei”, administrațiile și-au asumat volens nolens riscuri majore la adresa securității propriilor populații. Față de această situație au fost formulate critici la adresa consecințelor greu de imaginat ale unei posibile utilizări a arsenalului nuclear, a modului de utilizare a bugetelor naționale – dirijarea fondurilor către înzestrarea armatelor, în defavoarea unor capitole care asigură de fapt stabilitatea la nivelul societății.

Cu timpul, s-a simțit nevoia de extindere a conceptului de securitate, nevoie devenită evidentă după terminarea Războiului Rece, și a fost lărgit conceptul de securitate prin includerea dimensiunilor economică, socială și ecologică.

Declarația Alianței Nord-Atlantice, principala organizație de apărare și securitate colectivă, de la Roma din 1991, consacră angajamentul NATO pentru „o abordare largă a stabilității și securității cuprinzând aspectele politice, economice, sociale și ecologice, împreună cu indispensabila dimensiune militară”.

Amenințările la adresa securității lumii moderne sunt multe. Alături de terorism pot fi enumerate : accentuarea sărăciei, tranziții economice dificile care duc la creșterea inegalităților Nord - Sud, crima organizată, proliferarea armelor de distrugere în masă, dislocări masive de populație, dezastre naturale, degradarea ecosistemelor și competiția în creștere pentru pământ și resurse naturale.

Globalizarea amenințărilor la adresa securității presupune căutarea unor soluții la nivel global, scopul fiind realizarea unui mecanism eficient de schimbare pașnică, mecanism care să permită identificarea și rezolvarea marilor probleme ale omenirii : înlăturarea războiului din sfera relațiilor internaționale, prosperitatea generală, asigurarea resurselor, conservarea mediului, etc.

Amenințările lumii moderne nu mai provin de la un adversar bine definit, prin urmare și modul de abordare și soluționare a noilor riscuri de securitate trebuie să depășească decizia « clasică » de creștere a cheltuielilor militare și dislocare de forțe armate. Deținerea de armament și de forțe armate nu mai reprezintă o garanție pentru asigurarea securității individului și societății.

Statul se află în imposibilitatea de fi singurul furnizor de securitate, fiind nevoit să coopteze societatea civilă și agenții economici într-un efort conjugat. În acest context, modalitățile de asigurare a securității se schimbă la rândul lor, pentru a îngloba ansamblul de instrumente și politici interne în domeniile respective.

Cauzele și efectele provocărilor depășesc granițele naționale. Cooperarea regională și globală a cunoscut o intensificare post-Război Rece tocmai datorită acceptării acestei evidențe.

² La începutul anilor '50, John Hertz a lansat această idee, noțiune în care încercările de întrajutorare a statelor pentru a-și asigura propriile interese de securitate, tind să conducă la o creștere a insecurității celorlalte state, întrucât fiecare interpretează propriile măsuri ca fiind defensive, iar pe cele ale celorlalți ca potențial amenințătoare.

În abordarea conceptului de securitate se au în vedere o serie de determinări de ordin geopolitic și geostrategic care au favorizat evoluția relațiilor internaționale de la confruntare la dialog. Aceste determinări sunt rezultatul interferenței unor procese de anvergură europeană, euro-atlantică sau mondială, cum ar fi: dizolvarea structurii bipolare a arhitecturii de securitate și crearea premiselor pentru structurile multipolare, care se află la rândul lor în competiție cu cele unipolare; manifestarea unor fenomene integraționiste în toate domeniile, atât din perspectiva statelor ca subiecte de drept internațional, cât și din cea a organizațiilor și instituțiilor; creșterea rolului organismelor internaționale de securitate în prevenirea și rezolvarea crizelor; reducerea riscurilor și amenințărilor convenționale și amplificarea celor neconvenționale; deschiderea procesului de lărgire a NATO și adoptarea noului concept strategic (Summit-ul de la Washington și de la Praga); opțiunea fermă a statelor din Europa de Est pentru integrarea în structurile de securitate euroatlantice; deschiderea procesului de creare a Uniunii Europene.

Toate aceste aspecte influențează starea de spirit a populației care își poate pierde încrederea în autoritățile statului și poate deveni, din nefericire, din apărător, un pericol la adresa unor valori naționale, a securității generale.

De asemenea, trebuie acceptat și faptul că, în dezbaterile asupra conceptului, securitatea este un concept construit social, cu semnificații specifice în contexte sociale și istorice specifice. Prin urmare, există posibilitatea ca fiecare actor să aibă reprezentări diferite ale acestuia, punând accentul, în circumstanțe și momente distincte, pe una sau alta dintre dimensiunile securității, evident cu consecințe diferite în practică.

Discursul referitor la securitate este cel care legitimează dreptul statului de a-și asuma un rol activ, de intervenție, precum și alegerea unui anumit mod de acțiune. Dincolo de facilitarea și promovarea cooperării inter-statale în diverse formate regionale și internaționale, diplomației îi revine rolul de a asigura consensul actorilor statali și non-statali asupra sensului și semnificației conceptului de securitate. Diplomația modernă este orientată spre prevenirea conflictelor în orice stadiu al acestora. Mai mult, diplomația modernă presupune cooptarea de noi actori, alături de ministerele afacerilor externe, în promovarea interesului național și asigurarea securității.

Securitatea națională nu se poate realiza decât într-un sistem de securitate, deoarece riscurile și amenințările la adresa acesteia depășesc granițele statelor și posibilitățile acestora de a le preveni și contracara. La rândul său, sistemul de securitate cuprinde un ansamblu de principii, norme și cunoștințe referitoare la securitate, adoptate de un grup de state, recunoscute pe plan internațional, precum și instituțiile și instrumentele prin care se verifică și se impune respectarea acestora.

3 Teoretizarea securității

Cea mai cunoscută lucrare conceptuală asupra securității este articolul lui Arnold Wolfers referitor la securitatea națională. Afirmând că securitatea este un „simbol ambiguu”, care „s-ar putea să nu aibă absolut niciun înțeles”, a frânat într-un fel avântul de abordare majoră a relațiilor internaționale.

Plecându-se de la concepția greșită prin care securitatea națională era privită în termenii puterii naționale și de către politicieni și de către strategii, s-a ajuns la o uniformitate dăunătoare a tratării problemei.³

Literatura referitoare la securitate se situează de partea empirică iar lucrările care tratează domeniul securității provin în general din subdomeniul studiilor strategice. Securitatea națională sau internațională vizează politica externă, economică și militară a statelor, intersectarea acestora în zone de schimb și de dispută, precum și structura generală a relațiilor pe care le crează.

Studiile despre securitate au fost generate de entuziasmul pentru securitatea colectivă izvorât din consecințele primului război mondial, dar au fost abandonate odată cu eșecul Ligii Națiunilor. La începutul anilor '50, John Hertz lansează ideea de dilemă a securității, de care am vorbit puțin mai înainte.

Sub influența *viziunii realiste* asupra lumii, ce construiește domeniul relațiilor internaționale pe principiul „balanței de putere”, securitatea a fost concepută ca o chestiune de supraviețuire la o amenințare existențială. Este vorba de o supraviețuire fizică a statului-națiune și de o agresiune armată potențială contra lui. În acest fel, ea a fost redusă la o chestiune de protecție și de apărare și, prin urmare, a constituit obiectul privilegiat al studiilor de apărare și de strategie. Ca urmare, chiar și analizele relațiilor internaționale s-au mărginit la a percepe securitatea mai mult ca un obiect empiric decât ca un concept.

Tot ca urmare a acestei tendințe, realismul fuzionează noțiunile de securitate și de putere, securitatea fiind considerată ca un derivat al puterii și ca un indicator al succesului statelor în competiția militară. Studiile respective nu au făcut decât să privilegieze perspectiva empirică neglijând o dimensiune fundamentală a securității, aceea ontologică și epistemologică. La vremea lor, Hobbes, Descartes și Heidegger au arătat că securitatea are legătură cu Ființa, cu existența acesteia, cu cunoașterea, cu relația cu celelalte ființe umane, cu medierea între viață și moarte, cu medierea între haos și ordine. Mergând mai departe, Michaël Dillon afirmă că, dacă securitatea a constituit astfel fundamentul gândirii politice moderne, sarcina practicii politice a fost « să securizeze securitatea », instrumentalizând tehnologia. Tehnologia nu a fost concepută decât în cadrul statului, fără de care și în afara căruia metafizica occidentală a fost incapabilă să conceapă securitatea.

Sfârșitul anilor 70 aduce în prim plan fenomene noi precum mondializarea, transnaționalizarea, fragmentarea, emergența rețelelor, diasporele, etc. Ordinea, certitudinea neorealiștilor sunt înlocuite cu îndoiala, teama epistemologică, incertitudinea. Se repune în discuție demersul clasic, pentru că se vrea să se știe dacă s-ar putea continua să se conceapă securitatea ca o chestiune de apărare și de strategie. În anii 80, internaționaliștii au început să-și pună problema obiectelor referente, sectoarelor și dimensiunilor securității.

Barry Buzan va încerca să găsească răspunsul la întrebarea legată de relația dintre securitate și apărare și va încerca să teoretizeze problema securității. El va arăta în cartea sa *People, States and Fear*, publicată în 1983, că securitatea nu se

³ Dănuț- Mircea Chiriac, **Politici și strategii de securitate la începutul secolului XXI**, ed. Universității Naționale de Apărare, București, 2005, p. 11.

reduce numai la securitatea națională (sau securitatea statului) ci că ea se lărgiște cuprinzând noi obiecte și sectoare, precum cel militar, politic, economic, de mediu și societal. El încearcă să-și explice acest fenomen, arătând că lărgirea domeniului securității este rezultatul apariției unor noi amenințări « obiective » la adresa societăților occidentale. Separând securitatea subiectivă de cea obiectivă, analiza lui Buzan încearcă să distingă între « adevăratele » și « falsele » amenințări și nu se desprinde cu adevărat de viziunea realistă făcând din stat obiectul referent și din guverne actorii săi centrali. Obiectivarea amenințării de către Buzan, a oferit internaționaliștilor posibilitatea să lărgescă aria studiilor de securitate în alte sectoare precum cel economic, ecologic, demografic, identitar, etc. și să o aprofundeze, introducând obiecte referente precum : internațional, regional, local sau societate, națiune, comunitate, grup, individ, etc.

În zilele noastre, demersul postrealist, poststructuralist, postmodern transpare din analizele unei noi generații de autori precum Ole Waever, Rob Walker sau ale Școlii de la Copenhaga, ale lui Michaël Dillon sau ale autorilor reuniți sub numele de *Critical Security Studies*. Ei au început să exploreze conceptul de securitate din punctul de vedere al aspectelor sale istorice, filosofice și politico-lingvistice.⁴

Ole Waever urmează analiza lui Buzan dezvoltând un nou obiect referent (securitatea societală) și adoptând un demers constructivist și lingvistic.

Michaël Dillon se inspiră din lucrările lui Heidegger, analizând securitatea dintr-o dublă perspectivă inseparabilă, filosofică și politică.

Autorii din *Critical Security Studies* aparțin unor orientări diferite dar sunt cu toții de aceeași părere că este necesar să se renunțe la viziunea clasică a securității și să se introducă noi teme precum drepturile omului, dezvoltarea, gender studies, emanciparea, etc. și-și pun problema raportului dintre securitate și ordinea politică ce-i corespunde. Unul dintre punctele lor comune este dorința de a transforma demersul instrumental al securității într-un demers reflexiv, căci pentru ei securitatea nu este contrariul insecurității. Ei refuză să o considere ca un dat teoretic și vor să o deesențializeze și de aceea o percep în egală măsură ca și concept și ca practică.

Bineînțeles, fiecare are și păreri diferite în problemele securității. Spre pildă, Waever consideră securitatea un concept autoreferențial, în timp ce Williams și Krause, precum și autorii lui *Critical Security Studies*, un concept derivat, fără semnificație în sine, dependent de un obiect și de semnificația ce-i este atribuită, iar pentru Dillon, ea are legătură cu ontologia.

Bibliografie:

- [1]. BERNARD, Adam, Dominique David, André Dumoulin, Bruce George, Eric Remacle, **La nouvelle architecture de sécurité en Europe**; Ed. GRIP, 1999.
- [2]. BLIN, Arnaud, *Sécurité : de la défense à la sécurité collective et humaine* ; in <http://www.irenees.net/fr/fiches/notions/fiche-notions-95.html>.
- [3]. Dănuț –Mircea Chiriac, *Politici și strategii de securitate la începutul secolului XXI*, ed. Universității Naționale de Apărare, București, 2005.

⁴ Ole Waever, **Securitatea ca act de vorbire: analiza politică a unui cuvânt**, Centrul pentru Pace și Cercetarea Conflictelor, Copenhaga, 1989.

- [4]. BUFFOTOT, Patrice, **Europe des armées ou Europe désarmée?**, Ed. Michalon, 2005.
- [5]. *Sécurité européenne et Défense nationale*, Actes du Colloque de Lille, 11 décembre 1998, La Documentation française, Paris, 2000.

MANIFESTĂRI ALE RĂZBOIULUI INFORMAȚIONAL LA ADRESA ROMÂNIEI

Alexandru TATU

We believe that the importance of information and communications systems for society and global economy heats up the value and quantity of information transmitted and stored on these systems.

In the current security context, the most common form of aggression is the opponent's information, reflected by the information unprovoked action, taken against its information field, in order to damage information, information systems and decision processes.

In our opinion, is essential for Romania to have permanent warning capabilities, evaluation, analysis and riposte, which enable the achievement of national interests in the information area.

Introducere

Mediul de securitate al începutului mileniului trei a coincis cu apariția și evoluția unor fenomene noi, în majoritatea cazurilor necunoscute sau cunoscute foarte puțin, cum sunt terorismul, traficul clandestin cu materiale strategice, migrația de persoane, limitarea resurselor naturale și altele. De asemenea, știința a contribuit la descoperirea și dezvoltarea unor tehnologii avansate, ale căror aplicații și implicații au revoluționat existența umană și au determinat mutații deosebite în planul relațiilor interumane și al celor internaționale deopotrivă.

Caracteristica generală a noului mediu de securitate constă în diminuarea riscurilor convenționale și, ca urmare, eliminarea premiselor apariției unui conflict armat de amploare continentală sau regională, concomitent cu amplificarea riscurilor și amenințărilor neconvenționale care au dus, printre altele, la revigorarea alarmantă a naționalismului etnic și religios și la adâncirea decalajelor economice și sociale, cu efecte negative asupra securității.

Conjunctura mondială actuală, mai ales cea din Europa, dar și dezvoltarea tehnologică contemporană, nu mai oferă cadrul necesar pentru desfășurarea unor acțiuni violente, de război clasic.

În prezent, mediul informațional se caracterizează prin vulnerabilități și incertitudini privind evoluția în perspectivă a securității statelor, ceea ce determină creșterea interdependenței dintre acestea în adoptarea și aplicarea măsurilor de securitate.

Creșterea dependenței mondiale față de sistemele informaționale sofisticate și interconectarea dintre acestea poate produce riscuri și vulnerabilități de natură informațională și al securității din ce în ce mai mari. Odată cu această dezvoltare a tehnologiei informației, au apărut o serie de noi amenințări la adresa siguranței individului, a guvernelor și organizațiilor amenințări ce trebuiesc prevăzute și diminuate

Pe plan internațional, se vorbește tot mai mult despre afectarea intereselor naționale ale statelor prin acțiuni nonviolente și nevăzute, în cadrul cărora un loc primordial îl ocupă cele care privesc războiul informațional.

Ca în oricare alt domeniu de activitate, și în cel privind informațiile și sistemele informaționale pentru securitate națională există anumite vulnerabilități, ce pot fi folosite de potențialii adversari. Acestea trebuie identificate, cunoscute și prevenite, pentru a nu le permite adversarilor să le exploateze în interesul lor.

Amenințările informaționale definesc stările de pericol potențial, care se pot produce într-o perioadă de timp determinată, create de forțe ostile prin atitudini, acte, fapte care creează stări de dezechilibru și instabilitate informațională sau de altă natură, cu impact asupra securității naționale.

Amenințările informaționale privind securitatea națională sunt cu atât mai periculoase, cu cât necesarul de informații reale și oportune pentru luare deciziilor și executarea acțiunilor stabilite este mai mare și trebuie asigurat în timp cât mai scurt. Acestea pot fi generate atât de factori externi, rezultați din acțiunile intenționate ale adversarului contra informațiilor, bazate pe vulnerabilitățile informaționale ale conducerii, cât și de factori interni din sistemele informaționale, ale căror acțiuni frauduloase sunt generate de condițiile organizatorice, tehnice și funcționale ce reflectă slăbiciuni și lipsuri în activitate, neprovocate de inamic.

Factorii externi pot fi cunoscuți din timp prin studiul doctrinei și modului de acțiune a forțelor ostile, precum și a cercetării efectuate asupra acestora, dar acțiunea lor concretă se va simți doar odată cu declanșarea amenințărilor care exploatează unele sau altele dintre vulnerabilitățile sistemelor informaționale în scopul distrugerii sau neutralizării acestora.

Factorii interni, constituiți din persoane rău intenționate, trădători sau intruși în sistemele informaționale, pot fi identificați din timp prin acțiuni de contrainformații, iar acțiunile lor pot fi neutralizate prin proiectarea corectă, dotarea cu echipamente de comunicații și de calcul performante și sigure, prin stabilirea precisă și în detaliu a condițiilor de funcționare, exploatare și securitate a sistemelor informaționale.

Specialiștii militari care au studiat războiul contemporan afirmă că acesta s-a extins enorm, luând forme care altădată nu-i erau specifice, și se desfășoară continuu, manifestându-se ca un război permanent, prin confruntări în diferite domenii (politic, economic, informațional), prin crize și conflicte militare.

În cadrul acestuia, războiul informațional ocupă un loc din ce în ce mai important, fiind deopotrivă un război fizic, care urmărește întârzierea utilizării de către adversar a mijloacelor de culegere, transmitere, prelucrare și diseminare a informațiilor prin dezorganizarea rețelelor informaționale, și un război virtual, prin care se încearcă realizarea supremației sau cel puțin superioritatea informațională.

În mod evident, tehnologia informației și comunicațiilor are implicații majore și asupra securității și apărării naționale.

România se poate aștepta la agresiuni informaționale nu numai în situații de criză sau conflictuale. Țara noastră trebuie să dispună încă de pe timp de pace de instrumentul necesar care să fie într-o permanentă stare de vigilență și care să poată riposta adecvat la eventualele agresiuni informaționale.

Dimensiunea militară a războiului informațional se constituie într-un amplificator al forței militare. În activitățile militare, la pace, dar în mod deosebit pe timp de criză sau de război/conflict armat, mediul informațional nu mai poate fi ignorat.

Specialiștii din domeniul securității informației sunt aproape unanim de acord că, în pofida faptului că au crescut în mod dramatic amenințările la adresa sistemelor informaționale, au fost diversificate și eficientizate soluțiile de protecție și securizare care permit reducerea vulnerabilităților sistemelor și, în consecință, scăderea riscurilor. Acest adevăr este însoțit de un altul, deseori disimulat sau neaccentuat – costurile foarte mari necesare pentru protecția informațională. În timp ce o amenințare reală la adresa unui sistem informatic solicită sume, plecând de la câteva sute până la cel mult câteva mii de dolari, costurile securizării pot atinge sume cu șase zerouri. În timp ce o amenințare se manifestă punctual, securizarea sistemelor informaționale trebuie să aibă în vedere mulțimea posibilelor amenințări.

Influențele pe care le aduce acestui domeniu, pot fi grupate în patru mari categorii:

1. Tehnologia informației și comunicațiilor, ca motor al noilor evoluții și transformări de ordin economic și social cu implicații la nivel național, regional sau mondial.

2. Implicarea în dezvoltarea infrastructurilor naționale critice și de interes strategic (sistemul energetic național, sistemul de sănătate, educație, transporturi feroviare, aeriene și chiar rutiere etc.).

3. Creșterea dependenței de comunicații și informatică, ca suport al lanțului de decizie politico-militară și strategică, prin crearea condițiilor de creștere calitativă și cantitativă a volumului de informații și transferul acestuia în timp real.

4. Dezvoltarea tehnicii, echipamentelor și sistemelor specifice domeniului de apărare, atât în zona energetică (armament, muniție), cât și în zona de comandă și control.

Analizând în esență societatea informațională, putem evidenția unele amenințări și vulnerabilități, care pot conduce la definirea și calcularea unor riscuri la adresa securității naționale

Amenințări:

1. Piața forței de muncă în domeniul TIC, salariile mari din țările dezvoltate conduc la migrația tinerilor specialiști spre aceste țări.

2. Numărul redus de politici de atragere a partenerilor și investitorilor strategici, comparativ cu alte țări europene (cu capital, tehnologie, piață), care să permită dezvoltarea în țară a unor competențe pentru realizarea de sisteme, produse-program complexe și a dezvoltării infrastructurii informaționale, pe baza unor tehnologii avansate.

3. Decalajul tehnologic existent față de țările dezvoltate în domeniul cercetării, inovării.

4. Posibilitatea inițierii de amenințări informatice (virusi, spioni informatici, hacking etc.), atacuri de tip cyber-terorism, dezinformări, manipulări

informaționale etc., de către persoane sau grupuri de persoane cu investiții minime, fără restricții de poziție geografică, oră, cultură, naționalitate etc.

5. Lipsa unor instrumente foarte clare și precise ce pot fi utilizate în scopul predicției evenimentelor.

6. Creșterea îngrijorătoare a atacurilor informatice asupra sistemelor din domeniul utilităților publice.

Vulnerabilități:

1. Nivelul scăzut la magistralele de comunicații și internet, datorită politicii de prețuri și a nivelului încă scăzut al investițiilor în infrastructura de acces.

2. Mediul de afaceri insuficient de stimulat pentru utilizarea noilor tehnologii informaționale și de comunicații și pentru deschiderea către e-business și e-commerce.

3. Slaba aplicare a legislației privind respectarea dreptului de autor în domeniul tehnologiei informației, cu urmări asupra nivelului încă ridicat al pirateriei software.

4. Nivelul mediu al salariilor specialiștilor din administrația publică este mic, comparativ cu cel din țările dezvoltate și cu cel din sectorul privat.

5. Numărul mic al aplicațiilor informatice existente.

6. Datele se păstrează redundant în cadrul mai multor instituții publice.

7. Flux dezorganizat de primire și procesare a informațiilor în cadrul instituțiilor publice.

8. Inexistența unui sistem eficient de evaluare a activităților.

9. Nivel încă ridicat al birocrăției.

2. Preocupări la nivel național privind securitatea informațională

Potrivit Strategiei de Securitate Națională a României, și pentru țara noastră se conturează noi factori de risc, respectiv cei asimetrice nonclasici, între care mai importanți sunt:

- terorismul politic transnațional și internațional, inclusiv sub formă informatică;
- acțiuni teroriste ce atentează la siguranța infrastructurii critice a României;
- accesarea ilegală a sistemelor informatice;
- acțiunile premeditate de afectare a imaginii României pe plan internațional;
- agresiunea economico-financiară;
- provocarea deliberată de catastrofe ecologice.

Dintre principalele tipuri de vulnerabilități legate de informații și sisteme informaționale pentru care trebuie luate măsuri de prevenire și contracarare sunt enumerate: menținerea la un nivel scăzut a infrastructurii informaționale și întâzieri în realizarea acestora la standardele impuse de dinamica globalizării; deficiențe în protecția informațiilor clasificate.

Strategia militară a României evidențiază existența riscurilor privind războiul informațional, dar acest lucru nu este suficient pentru a elimina efectele apariției unui astfel de fenomen. Potrivit strategiei, războiul informațional ar avea ca prim obiectiv izolarea României în societatea globală, prin lipsa infrastructurii, tehnologiei și personalului specializat. Potrivit unor analize, România este în momentul de față

ținta unui război informațional agresiv declanșat din exterior cu sprijin intern, țintele principale fiind sistemul financiar, sistemul fiscal, sistemele de telecomunicații. Afectarea infrastructurii acestor sisteme se consideră că este cauzată de neglijență, lipsa unor strategii naționale coerente de asigurare a securității infrastructurilor critice ale României, lipsa politicilor de securitate la nivelul instituțiilor guvernamentale, financiare, de învățământ etc.

Economia și securitatea națională sunt total dependente de tehnologiile informaționale și de infrastructura informațională.

În centrul infrastructurii informaționale, de care depinde omenirea, se află internetul, un sistem conceput inițial pentru folosirea în comun a cercetărilor neclasificate între oamenii de știință care nu erau suspectați de folosirea abuzivă a rețelei. Este același internet care astăzi conectează milioane de calculatoare din diferite rețele, rezolvând cele mai multe servicii de bază ale națiunilor și conducând la funcționarea infrastructurilor. Aceste rețele de calculatoare, de asemenea, controlează obiecte fizice, cum sunt transformatoarele electrice, trenurile, stațiile de pompare, containerele chimice, radarele, bursele de valori toate existând dincolo de spațiul cibernetic. O mare varietate de actori rău intenționați pot declanșa atacuri împotriva structurii informaționale critice. Unii deja au făcut-o. O preocupare majoră trebuie să fie orientată spre atacurile cibernetice organizate, capabile să cauzeze destabilizarea infrastructurii naționale critice, a economiei sau a securității naționale. Complexitatea tehnică solicitată pentru înfăptuirea unui astfel de atac este destul de ridicată și, parțial, explică de ce încă nu s-au înregistrat astfel de atacuri până acum. Totuși, nu trebuie să fim prea încrezători. Au fost cazuri în care atacatorii organizați au exploatat unele vulnerabilități care ne-au demonstrat că dispun de capacități distructive și mai mari. Incertitudinea există, precum și intenția și performanțele tehnice necesare, după cum au dovedit-o câteva atacuri anterioare. Analizele amenințărilor cibernetice sunt strict necesare pentru identificarea tendințelor pe termen lung ale amenințărilor și vulnerabilităților. Ceea ce se știe este faptul că instrumentele și metodologiile înfăpturii atacurilor sunt larg răspândite, iar capacitățile tehnice și complexitatea utilizatorilor porniți pe provocarea unui adevărat dezastru se află în creștere. Pe timp de pace, dușmanii pot declanșa acte de spionaj asupra guvernului, centrelor de cercetare științifică universitară și companiilor private. De asemenea, ei încearcă să pregătească terenul pentru administrarea loviturilor din spațiul cibernetic în cazul unei confruntări, prin cartografierea sistemelor informaționale ale unui stat, identificând principalele ținte și plasând în infrastructura națională porți ascunse de intrare și alte mijloace de acces. Pe timp de război sau criză, adversarii vor încerca să intimideze liderii politici naționali prin atacarea infrastructurilor critice și a funcțiilor de bază ale economiei sau prin erodarea încrederii publice în sistemele informaționale. Atacurile cibernetice asupra rețelelor informaționale ale oricărei țări pot avea consecințe grave, cum ar fi întreruperea funcționării unor componente cheie, provocarea pierderilor de venituri și proprietăți intelectuale sau chiar pierderea vieților omenești. Contracurarea unor astfel de atacuri necesită realizarea unor componente riguroase cum încă nu există în prezent, dacă se dorește reducerea vulnerabilităților și prevenirea sau diminuarea forței capacităților îndreptate împotriva infrastructurilor critice.

În general, sectorul privat este cel mai bine structurat și echipat pentru a răspunde la un eventual atac cibernetic. Privind în interior, asigurarea continuității activității guvernului presupune asigurarea siguranței proprii sale infrastructuri cibernetice și a activelor necesare pentru atingerea misiunii și exercitarea serviciilor.

Pe plan extern, rolul unui guvern pe linia securității cibernetice este acela al garantării cazurilor în care costurile tranzacțiilor sunt ridicate sau atunci când barierele legale conduc la probleme ce necesită o coordonare deosebită; cazurile în care guvernele operează în absența forțelor sectorului privat; creșterea conștientizării.

Angajarea parteneriatului public-privat este componenta de bază a strategiei de securizare a spațiului cibernetic. Acest adevăr este argumentat. Parteneriatul se confruntă cu problema coordonării. Partenerii pot îmbunătăți, în mod semnificativ, schimbul de informații și cooperarea.

Angajamentul public-privat va lua o mare varietate de forme și se va adresa conștientizării nevoii de instruire, performanțelor tehnologice, remedierii vulnerabilității și operațiunilor de reconstituire a sistemului.

Rolul guvernului în aceste cazuri și în altele este justificat doar atunci când beneficiile intervenției depășesc costurile asociate. Acest standard este important doar în cazurile în care există soluții viabile din partea sectorului privat pentru remedierea potențialelor amenințări și vulnerabilități. Pentru fiecare caz trebuie să se acorde atenție costurilor și impactului unei acțiuni anume a guvernului, comparativ cu alte acțiuni complementare, non-acțiuni, luând în considerare și soluțiile prezente și viitoare ale sectorului privat.

Acțiunile guvernamentale de securizare a spațiului cibernetic sunt justificate din mai multe motive: al jurisdicției și încadrării atacurilor, protecției rețelelor și sistemelor critice pentru securitatea națională, al recomandărilor și atenționărilor, precum și al protecției împotriva atacurilor organizate capabile să producă daune economiei. Activitățile instituțiilor guvernamentale trebuie, de asemenea, să susțină cercetarea și dezvoltarea tehnologică pentru a permite sectorului privat să asigure o mai bună securizare a unei părți din infrastructura principală a națiunii.

La nivelul României, în ultimii ani, au început să apară din ce în ce mai multe reglementări legislative privind protecția și securitatea informațiilor. Lucrurile s-au schimbat odată cu proliferarea și pe teritoriul țării a tehnologiilor informaționale și de comunicații care au eliminat barierele de timp, spațiu și localizare a prelucrării, stocării și transmiterii informațiilor. Chiar dacă sunt încă multe lacune în această privință, se poate spune că este un început bun pentru trecerea României la societatea informațională și a cunoașterii.

S-ar putea spune că, cel puțin din vedere legislativ, România se apropie de climatul juridic internațional și al țărilor dezvoltate în privința securității informațiilor. Însă, mai sunt multe aspecte de rezolvat, care țin de procedurile de aplicare a legislației, de educația și instruirea în acest domeniu, de conștientizarea factorilor decizionali în privința riscurilor la care sunt supuse sistemele informatice ale organismelor pe care le conduc. De asemenea, nu există o strategie elaborată în privința securizării spațiului cibernetic, în care să fie definite foarte clar obiectivele, prioritățile, măsurile și actorii responsabili, elemente de această natură regăsindu-se doar pe alocuri în Strategia de Securitate Națională, Doctrina națională a informațiilor

pentru securitate, Legea siguranței naționale și celelalte legi care reglementează securitatea informațiilor, a activităților care apelează la mijloace electronice de prelucrare a datelor etc.

Concluzii

Credem că importanța informației și a sistemelor de comunicații pentru societate și economia globală se intensifică odată cu valoarea și cantitatea informației transmisă și stocată pe aceste sisteme. În concluzie, ca societate devenim din ce în ce mai dependenți de accesul și procesarea rapidă a informației.

În societatea informațională, conceptul de război, ca acțiune specifică a manifestării umane, cu scopul de a se impune adversarului, prin forță, voința proprie, considerăm că s-a schimbat fundamental în concordanță cu dezvoltarea științifică și tehnologică, apărând noi forme de acțiune sprijinite pe informații.

În opinia noastră, războiul informațional a devenit mai mult decât o realitate în oricare din ipostazele situaționale – pace, criză, război -, constituind în contextul globalizării revoluției informaționale, suportul și modalitatea de a dezvolta sau dezamorsa o situație de criză, de a susține lupta armată și de a o zădărnici pe cea a adversarului.

În actualul context de securitate, cea mai frecventă formă de agresiune este cea informațională a adversarului, materializată prin acțiuni informaționale neprovocate, întreprinse împotriva câmpului informațional propriu, în scopul afectării informațiilor, sistemelor informaționale și a proceselor de decizie.

În opinia noastră, este esențial ca România să dispună de capacități permanente de avertizare, evaluare, analiză și ripostă, care să-i permită realizarea intereselor naționale în acest mediu informațional.

Era informațională creează noi mijloace de influențare și noi scopuri, iar acest proces în opinia noastră determină noi mijloace de obținere a succesului.

Superioritatea tehnologică nu este importantă prin ea însăși. Puterea militară convențională nu oferă mijloace adecvate pentru apărarea tuturor resurselor esențiale ale unui stat modern, determinându-ne să considerăm că pentru a proteja o națiune, granițele sale trebuie apărate în toate mediile: terestru, maritim, aerian, electromagnetic, în cadrul spațiului cibernetic, precum și în planul voinței naționale.

Din analiza coroborată a tuturor aspectelor menționate, se desprind următoarele concluzii:

- războiul informațional nu este un nou principiu al influențării acțiunii, nu constituie o schimbare a logicii războiului, nu reprezintă sfârșitul războiului tradițional, nu constituie o formă de război numai prin aspectul dat lui de către informație;
- războiul informațional reprezintă dominarea prin intermediul și cu ajutorul informației, atât în timp de pace cât și în timp de război;
- războiul informațional reprezintă mai mult ca oricând o confruntare desfășurată în timp de pace sau astfel spus, o influențare ostilă;
- războiul informațional reprezintă modificarea din interior a modalităților de influențare, precum și folosirea de noi mijloace pentru realizarea modalităților mai vechi de influențare.

- războiul informațional aduce câteva aspecte noi: noi categorii de trupe, noi mijloace de obținere a victoriei, complexitatea crescută, noi scopuri ale influențării, evoluția de la reacție la anticipare.

În concluzie, creșterea dependenței mondiale față de sistemele informaționale sofisticate și interconectarea dintre acestea pot produce oportunități semnificative și vulnerabilități informaționale din ce în ce mai mari.

Bibliografie:

- [1]. BĂLĂCEANU, I., **Revoluția tehnologică contemporană și impactul ei asupra potențialului militar**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2001.
- [2]. BĂLĂCEANU, I., **Câmpul de luptă modern sub impactul tehnologiilor contemporane**, Editura Ars Docendi, București, 2003.
- [3]. BOARU, Gheorghe, PĂUN, Vasile, **Monografie - Războiul informațional și operațiile informaționale**, AM 1530, Editura A.I.S.M., București, 2003.
- [4]. BOARU, Gheorghe, **Războiul informațional și operațiile informaționale**, AM 1595, Editura U.N.Ap., București, 2004.
- [5]. BOARU, Gheorghe, **Războiul informațional și operațiile informaționale**, AM 1595, Editura U.N.Ap., București, 2004.
- [6]. BOARU, Gheorghe, Doina MUREȘAN, *Studiu privind e-defence și societatea Informațională, societatea cunoașterii*, Sesiunea de comunicări științifice „Sisteme informaționale-2008”.
- [7]. BOARU, Gh., PREDA S., *Opinii privind impactul tehnologiei asupra fizionomiei conflictelor militare ale viitorului*, Sesiunea de comunicări științifice „SI-2008”.
- [8]. BOARU, Gh, Nicușor OPREA, *Armele și țintele războiului informațional*, Sesiunea de comunicări științifice „SI-2008”.
- [9]. HARIUC, Constantin, *Identificarea și contracararea agresiunilor informaționale*, Editura Licorna, București, 2000. .
- [10]. IRIMIA, Ion, DAMIAN, Ion, STOICA, Victor, *Scopul, obiectivele și caracteristicile războiului informațional*, Buletinul A Î S M, nr. 1/2002.
- [11]. MUREȘAN M., VĂDUVA Gh., **Războiul viitorului, viitorul războiului**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2006.
- [12]. POPA Anca-Monica, *Războiul informațional - o abordare epistemologică*, GMR, nr. 6, 2000.
- [13]. POPA, Vasile, **Tehnologie și inteligență în conflictele militare**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
- [14]. POPA Radu, *Abordări moderne privind Războiul informațional*, GMR.Nr.4-2007.

RAPORTURI ECOGEOTEHNOLOGICE ÎN MEDIUL BIOTIC, TENDINȚE ȘI INTERFERENȚE

Dr. Constantin TEODORESCU*

Victor JALO**

Dr. Marius ARGHIRESCU***

Dr. Ion IONESCU****

Nowadays, the human beings are concomitantly subjected to more different types of radiations that are dangerous for their health.

In this work are presented some of the most powerful sources of pathogenic influence that lead to the destruction of the human being's fine physical fields, with severed consequences for health. Also, are presented the most efficient system for bio-informational protection.

1. Radiațiile Termopatogene

Lumea actuală și cu atât mai mult cea viitoare este greu de imaginat fără calculatoare, televizoare și alte aparate electronice. Revoluția industrială a dat șansa omului să-și sporească în mod substanțial posibilitățile fizice și intelectuale cu ajutorul mașinilor. Cu ajutorul computerelor s-a deschis pentru om un câmp larg de acțiune, a fost accelerat progresul economic general.

Conform datelor analiștilor de la "Gartner Dataquest" pentru sfârșitul lunii aprilie 2002 în lume au fost fabricate 1 miliard de calculatoare (!).

În anul 2008 în lume erau 2 miliarde de calculatoare și peste 6 miliarde de telefoane mobile(!).

În rândul vechilor surselor nocive, deja cunoscute, intră: liniile de înaltă tensiune, transportul electric, autovehiculele, toate tipurile de aparate electrice și altele.

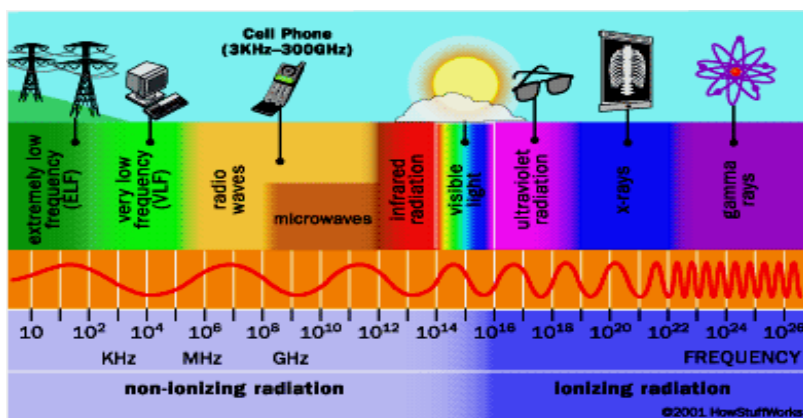

Figura 1

* Profesor universitar, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București

** Cercetător științific, Centrul de Tehnologii Bioinformaționale, Compania NEOTEK, București

*** Inginer, Examinator OSIM, București

**** Profesor universitar, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București

În această listă s-au adăugat și cele noi, mult mai periculoase, sursele de radiație patogenă: computere personale, televizoare, cuptoare cu microunde, telefoane mobile, radiotelefoane, antene, aparate de copiat, instalații de radiolocație și cele Roentgen, aparate de fizioterapie, instalații dentare cu ultrasunete și alte "bunuri ale civilizației". (Fig. 1)

Crește rapid și consumul de energie. Omul, involuntar, se află permanent sub acțiunea periculoasă pentru sănătatea sa a radiațiilor câmpurilor negative artificiale, create de sistemele electronice și de sistemele de alimentare cu energie electrică. Iar intensitatea acestui fond electromagnetic negativ din sfera vieții crește rapid.

Radiația electromagnetică artificială a tuturor aparatelor electronice de pe planetă depășește nivelul câmpului geomagnetic total al pământului de 1 milion de ori (!)

O parte însemnată a bolilor "de computer" apărute este determinată de faptul că acțiunile nocive ale unui asemenea mijloc popular și, la prima vedere, inofensiv precum este calculatorul sunt încă pe departe necunoscute pentru mulți.

Trebuie subliniat faptul că monitoarele moderne ale PC, televizoarele, telefoanele mobile, transportul electric și alte aparate electronice produc câmpuri magnetice și electrice alternative slabe față de câmpul magnetic static al pământului și decât câmpurile electrice ale acestuia.

A fost greu de suspectat că acele câmpuri electrice și magnetice alternative, generate de aparatele amintite mai sus, pot fi atât de periculoase pentru sănătate. Și numai în ultimul timp, datorită creșterii numărului de date privind influența negativă a acestor câmpuri asupra sănătății umane, interesul cercetărilor în această direcție a crescut în mod substanțial.

Este stabilit în mod cert că asupra utilizatorului a aparatelor electrice acționează un întreg complex de factori de intensitate a radiațiilor, ascunse pentru organele noastre de simț obișnuite a căror acțiune extrem de negativă se dezvoltă în mod treptat, ascuns și pe măsura acumulării lor în organismul uman.

De aceea, cele mai grave îmbolnăviri pot apărea numai după câteva luni, uneori chiar ani, când deja este foarte greu de remediat efectele nocive ale acestora.

1. Structura bioinformațională a organismului uman

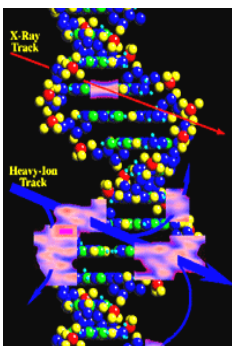

Din punct de vedere medico-biologic, omul reprezintă un sistem complex cu un câmp de torsiune strict individual, care cuprinde inclusiv date privind starea de sănătate și codurile genetice ADN. Complexitatea câmpului de torsiune al omului este determinată de un număr uriaș de substanțe chimice - surse primare de câmpuri de torsiune din organismul acestuia, de caracterul complex al repartiției în spațiu a acestor substanțe în corp, de dinamica complexă a transformărilor biochimice în procesul vieții și al activității. (Fig. 2)

Sub acțiunea câmpului de torsiune stâng, celulele organismului sunt supuse unor anumite modificări structurale și fiziologice, drept rezultat: dereglarea sistemului nervos și cardiovascular, a sistemului imunitar și hormonal etc.

Fig. 2

Se formează defecte de comunicare în schimbul de informații, dezintegrarea legăturilor structurale reciproce prezente inițial în modelul genetic al omului. Procesele de antibiorezonanță apărute în acest cadru dereglează rezonanța absolut armonioasă între niveluri și duc la o serie de îmbolnăviri serioase și greu tratabile.

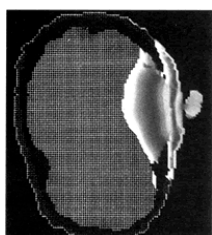
Într-un asemenea spațiu informațional polarizat în stânga, la toate organismele vii se produce minimalizarea treptată a energiei atomilor și electronilor, ceea ce conduce la încetinirea tuturor proceselor biochimice. Ca urmare a acestui fapt, apar unele dereglări cunoscute în organismul uman, care depind de intensitatea acțiunii câmpului de torsiune și a duratei contactului cu acesta. (Fig. 3)

Toate aceste surse duc la evoluția nefavorabilă a sarcinii; probabilitatea de avort se mărește de 2,7 ori; nașterea copiilor cu malformații cong Fig. 3 mărește de 2,3 ori; bolile canceroase, leucemie; inhibarea sistemului de reproducere; dereglarea ciclului menstrual; întârzierea maturizării sexuale; dereglarea stării psihice și emoționale (sindromul de stres, agresivitatea, irascibilitatea etc.); înrăutățirea vederii (cu 0,1% pe an în cazul lucrului la PC de peste 4 ore zilnic!); dereglarea sistemului imunitar.

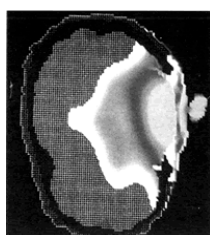
O îngrijorare deosebită o provoacă creșterea numărului de copii care sunt supuși influenței negative a radiațiilor electromagnetice.

În cazul prezenței unui copil peste 50(!) de minute pe zi în fața ecranului de televizor sau de computer, scade de 1,4(!) ori capacitatea de a memora informații noi, se observă dereglarea activității neuroreflexe superioare, sporește probabilitatea de apariție a cancerului la creier de 8,2 ori.

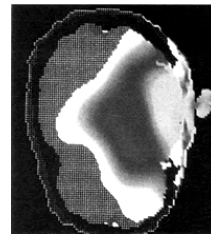
Zona creierului afectată de radiații după utilizarea telefonului mobil timp de 10 min.

Adult

Copil 12 ani

Copil 3 ani

Fig. 4

Drept rezultat al acestei influențe, apare excitabilitatea sporită, agresivitatea, caracterul închis, scăderea nivelului de asimilare a informațiilor noi.

2. Zonele geopatogene ale pământului

În vechime aceste zone au fost denumite ca „locuri primejdioase”, iar chinezii le-au denumit prin termenul de „dinte al dragonului”. În geobiologie a fost introdus deja de mult timp termenul de „zone de excitație”, întrucât s-a demonstrat modificarea stării funcționale a omului spre rău, aflat într-o zonă sau focare

geopatogene. Acestea sunt situate strict perpendicular pe suprafața pământului și o străpung complet, neavând intensitate proprie. (Fig. 5)

Fig. 5

Aceste fasii energetice nocive au lățimea benzii de la 20 până la 40 centimetri. Formează niște dreptunghiuri cu lățimea de la 130 la 150 centimetri și lungimea de până la 2 metri.

Zonele geopatogene creează câmpuri puternice cu polarizare de stânga, foarte nocive pentru vegetație, animale și, în mod deosebit, pentru oameni.

În aceste zone mortale iarba nu crește, tulpinile pomilor sunt răsucite în stânga, iar pe unele dintre ele sunt prezente chiar tumori canceroase.

Aceluiași pericol cu urmări foarte grave pentru sănătate sunt supuși absolut toți oamenii. Tumorile canceroase, osteoporoza, îmbolnăvirile cardiovasculare, psihice, a sistemului reproductiv, endocrin sunt doar câteva din cele mai frecvente.

Daca patul sau locul de muncă sunt străbătute de aceste fâsii sau se află chiar la intersecția lor, omul se află în mare pericol, pentru că este o zonă foarte nocivă, cu influență chiar mortală.

Oamenii de știință confirmă, că la oamenii care se află peste opt zile într-o zonă geopatogenă apar unele simptome comune: disconfort, slăbiciuni generale, somnolență sau insomnie, dureri permanente de cap și amețeli, tensiune inexplicabilă, nervozitate, frică, arsuri și junghiuri în tot corpul, spasme intermitente la picioare.

O ședere mai prelungită va conduce la îmbolnăvirea de leucoză, de scleroză laterală, la dereglarea circulației cerebrale, fenomene spastice, spasme cronice, strabism, migrene și la creșterea inexplicabilă a temperaturii până la 39-40⁰ C.

Zonele geopatogene în locurile de domiciliu sau în cele de muncă ale oamenilor trebuie recunoscute ca un factor de risc ridicat și este necesar să fie luate toate măsurile pentru depistarea și neutralizarea acestora.

Pomii aflați sub influența nocivă a câmpurilor de torsiune din stânga produse de zonele geopatogene. (Fig. 6)

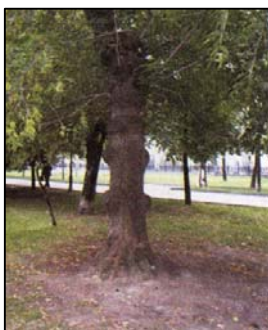

Fig. 6

Se poate observa că în aceste zone mortale iarba nu crește, tulpinile pomilor sunt răsucite în stînga și pe ele sunt prezente tumori canceroase.

Zonele geopatogene creează câmpuri puternice cu polarizare în stânga, foarte nocive pentru vegetație, animale și, în mod deosebit, pentru oameni.

Aceluiași pericol cu urmări foarte grave pentru sănătate sunt supuși absolut toți oamenii.

Tumorile canceroase, osteoporoza, îmbolnăvirile cardiovasculare, psihice, ale sistemului reproductiv, endocrin sunt doar câteva din cele mai frecvente.

3. Influențele psiho-emoționale

Dacă înainte aceste fenomene au fost considerate drept superstiții, astăzi își găsesc explicație și confirmare științifică.

Oameni cu „ochi răi”, „deochiul”, „descântecele” și „blestemele” sunt doar câteva noțiuni care ne însoțesc pe parcursul mai multor secole. Și nu degeaba...

Uneori nici nu ne dăm seama cât de des suntem supuși influenței negative din partea altor oameni.

Este cunoscut faptul că există o categorie de persoane care au capacitatea de a exercita influență asupra câmpului informațional al altor oameni, mai mult, deseori, fără să-și dea seama de acest lucru.

Dar sunt și alții care, în mod conștient, stăpânesc asemenea capacități și acțiunea lor poate fi atât benefică, cât și patogenă. Și cu cât este mai puternică influența, exact cu atât se modifică, se deformează și se micșorează biocâmpul nostru, iar spre sfârșitul zilei acesta devine slab și neuniform, începem să simțim o oboseală uriașă, scăderea forțelor și a dorințelor.

Există și influențe interne psihice asupra structurilor proprii de câmp informațional ale omului însuși: excitațiile, furia, ura, supărarea, răutatea, invidia, amărăciunea, gelozia, setea predominantă pentru îmbogățirea materială și pentru vorbe murdare precum și alte defecte umane. Toate acestea provoacă în jurul sursei niște vibrații energetice puternice, iar vibrațiile sunt în măsură să deformeze câmpul energetic propriu. (Fig. 7)

În toate cazurile este vorba de distrugerea câmpului informațional al omului de către niște clustere anormale mari ale câmpurilor fizice fine sau de așa numita radiație torsionică cu polarizare de stânga. Aceste raze anormale pătrund peste tot, acționează asupra tuturor oamenilor, indiferent de sex, vârstă și stare de sănătate, iar nivelul acestor radiații, odată cu dezvoltarea civilizației, crește în mod constant.

S-a stabilit faptul că influențele câmpurilor electromagnetice generează anomalii în comportamentul oamenilor și al animalelor. Noi avem cunoștințe despre bioritmurile corpului uman, care sunt strâns legate de mișcarea Pământului. Modificările în pulsația energiei Pământului influențează nemijlocit asupra presiunii sângelui, respirației, funcționării inimii, sistemului imunitar al organismului și producerii de hormoni.

S-a demonstrat că celulele canceroase supuse unei radiații de numai 60Hz (ca normă 10Hz) încep să crească de 6 ori mai repede, în comparație cu ritmurile obișnuite.

4. Simptomele primare ale deteriorării câmpului bioinformațional al omului

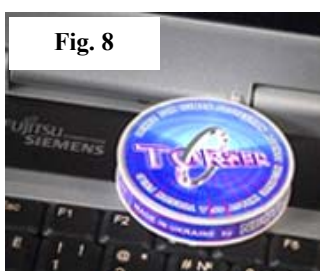
Scăderea memoriei, oboseala generală, starea de somnolență sau insomnia, durerile de cap cronice, amețelile, depresiile, psihozele și nevrozele cu sentimentul de neîncredere, refugiul „în sine”.

Acestea sunt deosebit de periculoase la vârsta copilăriei și cea a adolescenței.

Dezvoltarea în continuare a acestei stări primare de "preboală" conduce la dezorientarea sistemului imunitar, cu toate urmările ce decurg de aici: procese tumorale, bolile sistemului endocrin, uro-genital, cardiovascular etc.

De aceea, una dintre problemele stringente de igienă din ultimul timp o reprezintă înlăturarea tuturor urmărilor nocive posibile pentru sănătatea omului. La ora actuală, singura soluție pentru a ne feri de aceste câmpuri periculoase reprezintă folosirea mijloacelor de protecție bioinformațională.

5. Torser - generatorul torsionic

După numeroase experimente, pe parcursul a mai multor ani, a fost descoperită tehnologia pentru protecție împotriva influențelor nocive a radiațiilor de către un grup de oameni de știință din Rusia și Ucraina.

Această tehnologie este bazată pe câmpuri de torsiune, care au fost descoperite de **A.Einstein**.

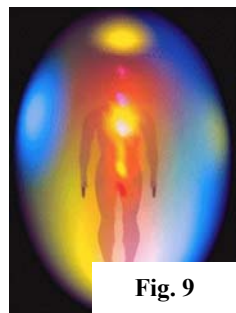
Pe baza acestor tehnologii a fost creat un dispozitiv unicat nu numai din punct de vedere al proprietăților de protecție, dar și al celor de însănătoșire: generator de câmp de torsiune de dreapta sub denumirea comercială **TORSER**. (Fig. 8)

Reprezintă un dispozitiv de protecție bioenergetică principial nou, bazat pe legile studiate privind interacțiunea câmpurilor informaționale (de torsiune). Din punct de vedere al construcției și al acțiunii sale, acesta nu are analogi în practica mondială, ceea ce în mod sigur, permite să fie numit dispozitiv bazat pe noile tehnologii de vârf ale secolului XXI.

Dacă radiația, care exercită influență negativă asupra omului, nu poate fi ecranată, atunci de ce nu ar putea fi deviată?

Tocmai pe acest principiu funcționează **TORSER**. Influența negativă este înlăturată tot cu ajutorul unui tip de câmp, dar care este pozitiv și inofensiv pentru om.

În jurul utilizatorului se creează o zonă "curată" și, ca urmare a acestui fapt, în organismul uman începe procesul de autorefacere. De aceea, destinația dispozitivului **TORSER** este aceea de a crea în jurul omului o zonă de protecție, corecție și sigură din punct de vedere bioinformațional. (Fig. 9)

TORSER neutralizează radiația negativă, creând un obstacol în apariția legăturilor energo-informaționale între sursa de radiații și om. Ca urmare a acestui fapt, indicatorii fiziologici ai organismului uman se mențin la parametri normali.

6. Construcția TORSER

Din punct de vedere al construcției, **TORSER** se compune din câțiva cilindri concentrici de aceeași înălțime, amplasați coaxial unul în altul, executați dintr-un material dielectric special, iar în spațiul dintre aceștia sunt amplasați cilindrii metalici de dimensiuni mai mici, fabricați din diferite metale speciale. Acești cilindri metalici din interiorul dispozitivului, cu dimensiunile și proporțiile lor geometrice determinate, asigură formarea unor câmpuri de torsiune statice de formă complexă.

Spațiul dintre cilindri este umplut cu un polimer complex (compoziția acestuia este know-how), care este supus acțiunii unui anumit generator activ de câmp de torsiune din dreapta, în timpul polimerizării acestuia, ceea ce permite realizarea polarizării de spin (din partea dreaptă) a biopolimerului. (Fig. 9)

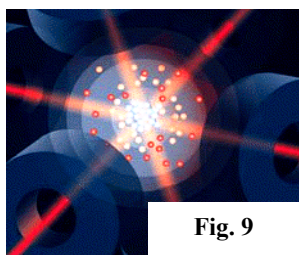

Fig. 9

Pentru ridicarea gradului de sensibilitate a polimerului față de acțiunea câmpului de torsiune, înainte de polarizare, în material se introduc, unele adaosuri paramagnetice (combinații complexe ale cuprului, aurului și metaloide). Moleculele adaosurilor se introduc în catenele polimerilor și, prin interacțiune cu câmpul de torsiune exterior și cu câmpul creat de cilindrii, forțează moleculele legăturilor polimerului să se alinieze în direcția necesară.

Structura obținută în felul acesta se păstrează în timpul întăririi polimerului. Ca rezultat al acestui fapt, câmpul static de torsiune formal al dispozitivului se mărește în mod substanțial, ceea ce ridică la maxim eficiența protecției.

Caracterul unicat al dispozitivului **TORSER** constă în posibilitatea de acțiune locală și la distanță asupra omului și faptul că nu necesită alimentare electrică.

Dacă biocâmpul este dereglat, epuizat fondul energo-informațional al organelor interne și al sistemelor, atunci chiar și o utilizare pe termen foarte scurt a dispozitivului **TORSER** exercită o acțiune de restabilire simțitoare.

Una dintre cele mai avansate metode electrofizice de cercetare a stării și a energiei omului o reprezintă metoda de vizualizare cu descărcare în gaze - bioelectrofotografia, bazată pe efectul cunoscut al lui Kirlian ("fotografierea în câmpul electric de înaltă frecvență").

Parametrii imaginii prin descărcare în gaze depind de proprietățile obiectului cercetat și, în felul acesta, analizând caracterul luminescenței induse de către obiecte, apare posibilitatea de a judeca despre starea energetică a obiectului într-un moment concret. În acest cadru caracteristica de bază a acestei metode constă în prelucrarea computerizată, bazată pe metode și concepții matematice moderne, și extragerea unei concluzii concrete pentru analiza ulterioară sau pentru evaluările experților.

S-a demonstrat faptul că intensitatea, caracterul și structura luminescenței depind în mare măsură de starea inițială a obiectului, de nivelul proceselor vitale ale acestuia, de starea funcțională a anumitor organe și țesuturi, cât și de specificul proceselor patologice, în cazul unor îmbolnăviri.

Bibliografie:

- [1]. CARON, J.M. GAUTIER, SCHAAF, A. A. ULYSSE, J. VOZNIAK. J. **Comprendre et enseigner la planete terre** .

- [2]. VOEVODA, B.I. (DonGTU), E.G.Sobolev, A .N. Rusanov, O.V.Savtchenko. (OAO « UkrNTEK) « Géodynamique et ses manifestations écologiques ». Travaux scientifiques de l'université technique de Donetsk. 2001.
- [3]. AKIMOV, A.E, Etude euristique des problèmes de nouveaux éloignements. EGS – conceptions , Preprint MNTC VENT N7A, M., 1991.
- [4]. RUSANOV, A., *Influence des antennes relais sur les êtres vivant*, V conférence internationale scientifique 2005. Dnepropetrovsk. Volume 2.

RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA TERORISMULUI. REALITATE, PREZENT SI PERSPECTIVE

Teodor Dragoș TROANȚĂ REBELEȘ*

Structured in three chapters, our scientific paper is trying to realize a coherent and realistic view on the current situation in Afghanistan, departing from the 9/11 terrorist attacks that lead to the invasion in Afghanistan, the creation of International Security Assistance Force (ISAF) and the current efforts of the international community to secure and stabilize Afghanistan.

Introducere

În condițiile unei societăți globale în care amenințările la adresa securității au căpătat caracteristici transnaționale, acțiunile teroriste începute cu atacurile din SUA de la 11 septembrie 2001 au pus comunitatea internațională în fața unui val de consecințe tot mai greu de gestionat.

Prof. Thomas J. Schoenbaum identifică terorismul, armele de distrugere în masă, conflictele regionale și războaiele civile, sărăcia, pandemiile și degradarea mediului înconjurător ca amenințări principale la adresa păcii și securității la începuturile secolului 21.

Problema reală și cea mai stringentă a societății mondiale este prevenirea și combaterea terorismului, acțiune care se poate realiza numai prin cooperarea și reacția concertată împotriva acestui „*INAMIC COMUN*”.

Lucrarea de față tratează probleme actuale de maximă importanță, având în centrul atenției punctul cheie al agendei internaționale de securitate – lupta împotriva terorismului, demersul nostru științific reprezentând o încercare de a atrage atenția asupra situației din Afganistan.

1. Războiul împotriva terorismului. Cadru legal internațional

Atacurile teroriste din 11 septembrie, atacuri ce au distrus turnurile gemene din New York, au afectat Pentagonul, au condus la accidentul din Pennsylvania și au ucis peste 2800 persoane, au reprezentat evenimentul tragic ce a condus la afirmarea terorismului ca amenințară primară la adresa securității și au contribuit în mod decisiv la reorganizarea și transformarea agendei internaționale la început de secol 21.

Ca răspuns al atacurilor teroriste din 11 septembrie, Statele Unite au invocat dreptul la auto-apărare în momentul invaziei din Afganistan, Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite afirmând acest drept prin rezoluțiile 1368 și 1373 din 2001, fiind evident că un atac terorist dă naștere dreptului la auto-apărare conform uzanțelor dreptului internațional, la fel cum sub aceleași uzanțe un stat care oferă un paradis sau

* Cercetător, Școala Națională de Studii Politice și Administrative

o bază pentru teroriști poate fi subiect al actelor armate de auto-apărare chiar dacă nu statul în cauză a orchestrat atacurile¹.

Rezoluția 1368 a Consiliului de Securitate a ONU , adoptată la 12 septembrie 2001, afirmă în articolul 1:

„Consiliul de Securitate condamnă fără echivoc în cei mai puternici termeni atacurile teroriste ce au avut lor în New York, Washington D.C. și Pennsylvania la 11 septembrie 2001 și privește aceste acte, la fel ca orice alt act de terorism internațional, ca o amenințare la adresa păcii și securității internaționale²”. Preambulul rezoluției notează recunoașterea de către Consiliul de Securitate a „dreptului inerent de auto-apărare individuală sau colectivă în conformitate cu Carta Națiunilor Unite”.

De asemenea Rezoluția 1373 a Consiliului de Securitate a ONU , adoptată la 28 septembrie 2001, „reafirmă dreptul inerent de auto-apărare individuală sau colectivă recunoscut de Carta Națiunilor Unite după cum a fost menționat în rezoluția 1368³”.

Rezoluția 1377 adoptată de Consiliul de Securitate la 12 noiembrie 2001, conține concluziile întâlnirii Consiliului la nivel ministerial, ocazie cu care a fost adoptată Declarația asupra efortului global de combatere a terorismului, afirmând în preambulul său:

„Actele de terorism internațional constituie una dintre cele mai serioase amenințări la adresa păcii și securității internaționale în secolul 21...constituind o provocare pentru toate Statele și Umanitate.”⁴

Ultimul document oficial al Consiliului de Securitate la care facem referire este rezoluția 1378 adoptată la 14 noiembrie 2001, până la momentul începutului operațiunilor din Afganistan.

Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite vine în sprijinul eforturilor internaționale de eliminare a terorismului și recunoaște urgența situației de securitate și politică din Afganistan, astfel:

„Condamnă regimul Taliban pentru acceptarea ca Afganistanul să fie folosit ca bază pentru exportul terorismului de rețeaua Al Qaeda și alte grupări teroriste și pentru asigurarea unui adăpost în condiții de siguranță lui Osama Bin Laden, Al Qaeda și altora asociați cu ei și în acest context suportă eforturile poporului afgan de înlocuire a regimului taliban.”⁵

¹ Thomas J. Schoenbaum, „International Relations: the path not taken: Using International Law to promote world peace and security”, Cambridge University Press, New York, 2006, Pag. 111

² Security Council, Security Council Resolution nr. 1368 – S/RES/1368/2001, Security Council meeting 4370, 12 septembrie 2001, articolul 1

³ Security Council, Security Council Resolution nr. 1373 – S/RES/1373/2001, Security Council meeting 4385, 28 septembrie 2001, preambul

⁴ Security Council, Security Council Resolution nr. 1377 – S/RES/1377/2001, Security Council meeting 4413, 12 noiembrie 2001, preambul

⁵ Security Council, Security Council Resolution nr. 1378 – S/RES/1378/2001, Security Council meeting 4415, 14 noiembrie 2001, preambul

Articolul 51⁶ al Cartei Națiunilor Unite prevede și dreptul colectiv la auto-apărare, drept care permite unui stat atacat să primească sprijin militar sau asistență civilă de la aliați, acest drept validând organizații precum Organizația Tratatului Atlanticului de Nord care tratează atacurile orientate împotriva unui stat membru al organizației, precum un atac împotriva tuturor membrilor.

Chiar dacă la scurtă vreme de la evenimentele tragice din septembrie, organizații internaționale precum NATO, Organizația Statelor Americane sau Națiunile Unite au adoptat documente oficiale prin care au invocat dreptul expres prevăzut în Cartă, și anume dreptul la auto-apărare colectivă, oferind asistență Statelor Unite la fel ca multe state europene care și-au exprimat intenția de participare la războiul din Afganistan, Statele Unite au refuzat alegând opțiunea unei conlucrări bilaterale cu Marea Britanie.

De asemenea, deși statele aliate ale SUA, membre ale NATO, au invocat articolul 5⁷ al Tratatului Atlanticului de Nord declarând atacurile de la 11 septembrie împotriva SUA ca atacuri împotriva tuturor membrilor și oferind sprijinul lor și posibilitatea desfășurării războiului sub auspiciile NATO, atitudinea SUA a rămas una unilaterală, alegând să formeze o alianță ad hoc prin care să răstoarne guvernul taliban din Afganistan.

La data de 7 octombrie 2001, la nici măcar o lună de la tragicele evenimente din septembrie, atacurile mixte declanșate de forțele militare americane și britanice au semnalat începerea Operațiunii Enduring Freedom – Afganistan (OEF - A) - prima operațiune militară pornită în cadrul războiului împotriva terorismului.

La aceeași dată Ambasadorul american la Organizația Națiunilor Unite - John D. Negroponte, a transmis o scrisoare oficială către Președintele Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite, invocând principiul auto-apărării, respectând astfel obligațiile internaționale și justificând folosirea forței „direcționată împotriva Al Qaeda, organizația teroristă responsabilă pentru atacurile de la 11 septembrie și împotriva regimului taliban care gazduia Al Qaeda în Afganistan.”⁸

⁶ Art. 51: „Nimic din prezenta Cartă nu trebuie să afecteze dreptul individual sau colectiv la auto-apărare dacă un atac armat are loc împotriva unui membru al Națiunilor Unite, numai până atunci când Consiliul de Securitate a luat măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. Măsurile luate de Membri în exercitarea drepturilor lor la auto-apărare trebuie raportate imediat Consiliului de Securitate și nu trebuie în nici un fel să afecteze autoritatea și responsabilitatea Consiliului de Securitate...”

⁷ Art. 5: „Părțile au convenit că un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele în Europa sau America de Nord va fi considerat un atac împotriva tuturor și ca urmare covin ca în cazul în care un astfel de atac armat are loc, fiecare dintre ele, în exercitarea dreptului la auto-apărare individual sau colectiv, recunoscut de art. 51 al Cartei națiunilor Unite, va asista Partea sau Părțile atacate, prin luarea de îndată, individual sau concertat cu alte Părți, asemenea acțiuni considerate necesare, incluzând folosirea forțelor armate, pentru a restaura și menține securitatea zonei Atlanticului de Nord.

Asemenea atacuri armate și toate măsurile adoptate ca rezultat, trebuie să fie raportate imediat Consiliului de Securitate. Aceste măsuri trebuie terminate când Consiliul de Securitate a luat măsurile necesare pentru a restaura și menține pacea și securitatea internațională.”

⁸ David Armstrong, Theo Farrel, Helene Lambert, „International Law and International Relations”, Cambridge University Press, New York, 2007, p. 125.

2. Evoluția situației din Afganistan; crearea ISAF

După cum am enunțat anterior, la data de 7 octombrie 2001 atacurile mixte declanșate de forțele militare americane și britanice au semnalat începerea Operațiunii Enduring Freedom – Afganistan (OEF - A), prima operațiune militară pornită în cadrul războiului împotriva terorismului.

La scurt timp de la înlăturarea de la putere a regimului taliban din Afganistan și reușita invaziei trupelor aliate conduse de SUA, care a pus capăt războiului civil afgan de peste 20 de ani, comunitatea internațională era determinată să încheie conflictele tragice din Afganistan și să promoveze reconcilierea națională, pacea durabilă, stabilitatea și respectul pentru drepturile omului în țară, după cum s-a afirmat prin documentul oficial al Acordului de la Bonn, independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a Afganistanului⁹.

Acordul oficial de la Bonn (Acordul pentru Aranjamentele Provizorii din Afganistan în așteptarea restabilirii Instituțiilor Guvernamentale Permanente), semnat de reprezentanții Națiunilor Unite asupra Afganistanului în prezența Reprezentantului Special în Afganistan al Secretarului General al Națiunilor Unite, a reprezentat primul acord internațional menit să contribuie la crearea statului Afganistan și la realizarea unui plan de guvernare al țării.

Acordul prevedea înființarea unei Autorități Afghe Interimare și care să primească oficial transferul de putere la 22 decembrie 2001, cu un mandat inițial de șase luni, urmat apoi de un nou mandat de doi ani până la realizarea alegerilor.

Anexa 1 a Acordului de la Bonn, deși recunoaște responsabilitatea primară a poporului afgan însuși în realizarea securității, legii și ordinii în țară, prevede solicitarea participanților către comunitatea internațională de a sprijini noile autorități afghe în realizarea și pregătirea forțelor de securitate și militare afghe¹⁰. Astfel este adusă în discuție crearea unei Forțe Internaționale de Securitate, forță mandatată de Națiunile Unite, autorizată de Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite, menită să asiste și să asigure menținerea securității în Kabul și în zonele alăturate¹¹.

Rezoluția 1386 a Națiunilor Unite crează Forța Internațională de Asistență pentru Securitate (ISAF) este responsabilă, în conformitate cu articolul 1, cu „asistența pentru Autoritatea Afghe Interimară în menținerea securității Kabulului și zonelor alăturate, astfel încât Autoritatea Afghe Interimară și personalul Națiunilor Unite să poată opera într-un mediu de securitate¹²”.

Luând în considerare scrisoarea oficială a Secretarului de Stat pentru Afaceri Străine și Afaceri ale Commonwealth-ului Regatului Unit al mării Britanii și Irlandei de Nord din 19 noiembrie 2001, este creată Forța Internațională de Asistență pentru Securitate (ISAF), formată din contribuția a 16 națiuni sub comanda Generalului Major John McColl.

Din anul 2003, de la preluarea Forței Internaționale de Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, operațiunile desfășurate de ISAF au cunoscut o continuă

⁹ Bonn Agreement, 5 decembrie 2001, preambul.

¹⁰ Bonn Agreement, 5 decembrie 2001, Anexa 1, art. 1-2.

¹¹ Bonn Agreement, 5 decembrie 2001, Anexa 1, art. 3.

¹² Security Council, Security Council Resolution nr. 1386 – S/RES/1386/2001, Security Council meeting 4415, 20 decembrie 2001, art. 1.

extindere, urmărind instaurarea unui climat de securitate necesar reconstrucției economice și statului de drept și legitimarea guvernului afgan pe întreg teritoriul țării.

ISAF a cunoscut 4 stagii majore de dezvoltare din momentul preluării conducerii ISAF de către NATO prin autorizarea dată de ONU afirmată în rezoluția Consiliului de Securitate nr. 1510 din 13 octombrie 2003, după cum urmează:

Stagiul 1 – expansiune în zona de Nord pornită spre sfârșitul anului 2003

Stagiul 2 – început la 31 mai 2005 prin extinderea operațiunilor în Vest, contribuie astfel la extinderea autorităților de la Kabul, stabilind condițiile necesare pentru reconstrucție și asigurând securitatea procesului electoral prezidențial din octombrie 2004. Alegerile prezidențiale din 2004 au reprezentat un punct critic pentru dezvoltarea democratică a Afganistanului și realizarea dezideratelor adoptate la Bonn, dezvoltarea democratică culminând cu realizarea alegerilor parlamentare din septembrie 2005.

Stagiul 3 – expansiunea ISAF, ce a presupus intrarea în regiunea de Sud a Afganistanului, procesul fiind început la 31 iulie 2006

Stagiul 4 - și ultim, a început în octombrie 2006 și a presupus mutarea a aproximativ 10.000 de trupe noi sub comanda ISAF, forța totală ajungând la acea dată la 31.000, presupunând operativitate pe tot cuprinsul Afganistanului pentru întâia oară.

3. Realitate, prezent și perspective

În prezent, eforturile internaționale din Afganistan reunesc operațiunile conduse în cadrul Operation Enduring Freedom și operațiunile Forței Internaționale de Asistență pentru Securitate (ISAF) sub comanda Generalului Stanley McChrystal, este formată din 43 de națiuni, numărând un total de 70 030 trupe¹³, în timp ce Armata Națională Afgnană contribuie cu un număr de aproximativ 93 980 trupe.

Scopurile principale urmărite de comunitatea internațională în Afganistan, în viziunea NATO urmăresc sprijinirea guvernului afgan în asigurarea securității, îmbunătățirea actului de guvernare, reconstrucția și dezvoltarea, toate aceste considerente contribuind la realizarea unui stat sigur, stabil care nu reprezintă o amenințare la adresa securității internaționale.

Raportul Anual pentru 2009 asupra Afganistanului realizat de divizia Diplomatie Publică a NATO notează eforturile comunității internaționale orientate asupra celor trei direcții – securitate, guvernare, reconstrucție și dezvoltare – dar recunoaște și existența dificultăților în realizarea dezideratelor urmărite.

După cum remarcau Bajraktari și Rody de la prestigiosul Centru Belfer pentru Știință și Afaceri Internaționale al Harvard Kennedy School, „actorii internaționali principali implicați în Afganistan: Statele Unite, NATO și Națiunile Unite au atins un punct negativ, problemele existente nefiind rezolvate continuând să submineze eforturile din Afganistan¹⁴”.

¹³ Conform datelor oficiale furnizate de ISAF în octombrie 2009.

¹⁴ Bajraktari, Rody, „Afganistan: Changing the frame, changing the game”, Discussion Paper 09-02, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School, martie 2002, p. 10.

Problemele principale identificate de autori sunt în număr de cinci, după cum urmează:

1. Lipsa clarității scopului misiunii din Afganistan și lipsa acordului asupra obiectivelor.
2. Lipsa coordonării între actorii internaționali și guvernul afgan.
3. Resurse insuficiente.
4. Focus asupra guvernului central în detrimentul inițiativelor la nivel local, districtual și provincial.
5. Focus asupra Afganistanului în detrimentul regiunii.

Principalele soluții și propuneri identificate urmăresc reafirmarea misiunii coaliției astfel încât fiecare actor să înțeleagă scopul și obiectivele și să realizeze eforturile utilizând aceiași termeni (pentru SUA și NATO scopul să fie securitatea și obiectivul stabilizarea Afganistanului și regiunii pentru a nu reprezenta zone sigure pentru teroriști, în timp ce obiectivul urmărit al Națiunilor Unite să fie transformarea Afganistanului într-un stat stabil și viabil). Totodată se afirmă că obiectivul fundamental urmărit nu poate fi atins în scurt timp, forțele SUA, NATO și ONU trebuind să rămână prezente pentru o perioadă de minim 20 de ani.

O altă observație pertinentă solicită implicarea actorilor regionali în succesul misiunii din Afganistan, statele vecine și actorii regionali trebuind să împartă viziunea Alianței bazată pe principiul conform căruia Afganistanul și regiunea nu trebuie să reprezinte o zonă sigură pentru activitățile teroriste.

Puncte de vedere asupra situației negative din Afganistan sunt exprimate și de binecunoscutul think-tank cu sediul central în Washington, Carnegie Endowment for International Peace. În raportul Carnegie din luna iunie asupra situației din Afganistan, sunt subliniate problemele întâmpinate de coaliția internațională din Afganistan, raportul exprimând clar că situația din Afganistan se deteriorează.

Printre elementele majore identificate se menționează: lipsa de direcție clară a coaliției internațională și controlul inițiativei strategice de către insurgența talibană; incursiunile semnificative din ultimele luni ale insurgenței, care au condus la controlul zonei de Sud și Est, securizarea zonelor din Pakistan și deschiderea de noi fronturi în Nord, inclusiv zona din jurul Kabulului devenind incertă.

Lipsa unei strategii productive a Forței de Coaliție poate pleca de la modul în care insurgența talibană este privită, ca o problemă locală care trebuie rezolvată la nivel local, nefiind luată în considerare dimensiunea națională, în timp ce combatanții talibani sunt caracterizați ca fiind înapoiți, medievali și organizați în grupuri dispersate¹⁵.

Raportul Carnegie notează că insurgența conține o dimensiune dinamică națională, că talibanii sunt capabili să adopte strategii planificate și să realizeze acțiuni coordonate, adaptându-se și contracarând mișcările coaliției internaționale.

De asemenea alte rapoarte asupra situației din Afganistan, precum cel formulat de International Crisis Group sugerează dezvoltarea de către talibani „a unui aparat sofisticat de comunicații ... utilizând toată paleta media, exploatarea eșecurile

¹⁵ Gilles Derensoro, *The talibans winning strategy in Afghanistan*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C., 2009, p. 10.

politicilor formulate la Kabul și ale Forței Internaționale, având ca rezultat slăbirea suportului public pentru construcția națională¹⁶”.

În același timp observațiile de la fața locului sugerează în cadrul insurgenței existența unui leadership eficient, a unei rețele logistice funcțională la nivel național, o rețea de intelligence impresionantă, capacitatea de a învăța din greșeli și de a exploata slăbiciunile adversarilor, aceste elemente fondând opinia specialistului Giles Derensoro¹⁷ și anume că organizația și scopurile urmărite de insurgența talibană reclamă reformarea strategiei internaționale din Afganistan.

Raportul Carnegie reclamă adoptarea unei strategii naționale care să contracareze eforturile insurgenței, sugerând un număr de 4 soluții:

1. Mutarea atenției de la leadershipul local al talibanilor din Afganistan și orientarea spre centrul de comandă din Pakistan, în timp ce se vor realiza presiuni asupra Pakistanului să ia măsuri directe împotriva insurgenților.

2. Orientarea resurselor în acele zone în care insurgența este încă slabă: zona Kabul și zona de Nord, contracarând strategia talibană de extindere geografică și etnică a războiului.

3. Schimbarea strategiei „riscante” de concentrare a trupelor de suport în provinciile Helmand și Kandahar și întărirea cu trupe în anul 2010.

4. Viziunea greșită a NATO asupra insurgenței și lipsa unui răspuns coerent la nivel național, ofensiva curentă din Helmand fiind ultimul exemplu al acestei strategii direcționate greșit¹⁸.

United States Institute of Peace (ISP), instituția de prestigiu finanțată de Congresul SUA, notează de asemenea situația precară existentă în Afganistan și necesitatea adoptării unei strategii noi. În raportul prezentat de Institut în fața Congresului SUA la 2 octombrie 2009, sunt evidențiate minusurile strategiei din Afganistan, care au permis reafirmarea insurgenței talibene și au condus la incapacitatea Coaliției Internaționale de a asigura un climat de siguranță în Afganistan.

USIP reclamă de asemenea „necesitatea asigurării securității teritoriale la granița Afganistan-Pakistan, de unde multe dintre marile provocări insurgente emană¹⁹”, subliniind existența centrelor de comandă care operează din Pakistan, inclusiv cu suportul anumitor elemente ale guvernului pakistanez.

Probleme fundamentale ale insucceselor înregistrate în Afganistan, sunt reprezentate și de lipsa suportului clar și a resurselor suficiente - necesare forțelor internaționale și partenerilor din Afganistan în a implementa un plan clasic de

¹⁶ International Crisis Group, *Taliban propaganda: winning the war of words*, Asia Report no. 158, iulie 2008, p. 1

¹⁷ Expert situație Afganistan, Prof. Universitatea Sorbona Paris și Institutul de Studii Politice din Rennes, cercetător Carnegie End. For Int. Peace

¹⁸ Gilles Derensoro, *The taliban's winning strategy in Afganistan*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C., 2009, p. 10.

¹⁹ USIP Report/Congressional testimony, Beth Ellen Cole, *Afganistan and Iraq: Perspectives on US Straregy*, Washington D.C., octombrie 2009

contra-insurgență, după cum se remarcă într-un raport al Council on Foreign Relations (CFR)²⁰.

CFR evidențiază clar importanța redefinirii strategiei și obiectivelor din Afganistan – spre acele obiective realizabile și de importanță critică – precum și importanța sprijinirii autorităților afgane în a-și controla singuri viitorul și a dezvolta o forță națională capabilă să realizeze dezideratele urmărite²¹.

L3 Communications Holding Inc., important consultant în domeniul consultanței militare și de inteligență, care a desfășurat acțiuni în Afganistan începând din 2003, a subliniat de asemenea încă din 2007 importanța adoptării unei strategii reformate bazate pe colaborarea dintre forțele Coaliției Internaționale și Forța de Securitate Națională a Afganistanului, precum și importanța existenței unei forțe naționale funcționale și pregătite adecvat. Raportul L3 Comm. Concluzionează - „stabilitatea și securitatea din regiune sunt dependente de dezvoltarea forțelor naționale militare și de poliție²²”.

RAND Corporation, o altă organizație de profil, identifică într-un raport²³ realizat pentru Oficiul Secretarului Apărării SUA provocările cheie din Afganistan:

1. Provocările din domeniul guvernării, care au încetinit eforturile de contracarare a insurgenței: problema corupției din interiorul guvernului și implicarea în comerțul cu droguri, incompetența și corupția din interiorul poliției naționale, lipsa unui sistem de justiție viabil.

2. Stabilirea unui sanctuar de securitate al insurgenților în vecinătatea și în interiorul Pakistanului și respectiv suportul extern primit din partea rețelelor globale teroriste, a anumitor membri ai guvernului pakistanez și triburi locale din Afganistan și Pakistan, ceea ce a permis grupărilor insurgente să își adapteze tacticile, tehnicile și procedurile, devenind organizații eficiente.

3. Minimul suport internațional pentru guvernul afgan și lipsa resurselor necesare pentru reconstrucție.

Împărtășind punctele de vedere ale Council on Foreign Relations și L3 Comm. precum și ale altor organizații, organizația RAND reclamă lipsa trupelor militare și de poliție afgane adecvate, incapabile să asigure granițele Afganistanului și necesitatea pregătirii acestora pentru a contracara eforturile insurgente. De asemenea într-un comentariu dat publicității la 5 octombrie 2009, se evidențiază progresele slabe înregistrate în crearea unei forțe interne (militară și de poliție), capabilă să asigure securitatea în Afganistan, expertul RAND concluzionând asupra slabei performanțe și corupției existente în interiorul forțelor de poliție și asupra incapacității forțelor militare de a asigura securitatea²⁴.

²⁰ Boot, Kirkpatrick, *How to win in Afghanistan*, Council on Foreign Relations, 3 septembrie 2009

²¹ Council on Foreign Relations, Greg Bruno, *The cost of commitment in Afghanistan*, 8 octombrie 2009.

²² L3 Comm. Hold. Inc., *Performance as strategy, 2007 annual report*, 2007, p. 9.

²³ RAND Corporation, Seth G. Jones, *Counterinsurgency in Afghanistan*, RAND Counterinsurgency Study Vol. 4, 2008.

²⁴ RAND Corporation, Nora Bensahel, *How to tell if we were winning the Afghan War*, 5 octombrie 2009.

Pe fondul unui suport în scădere din partea populației pentru eforturile întreprinse, creșterii numărului de victime în rândul forțelor de coaliție (Operations Enduring Freedom și ISAF) și în rândul populației civile, în condițiile unei transformări continue ale insurgenței, organizațiile devenind mai bine pregătite și mai eficiente, într-un mediu de instabilitate și nesigur este evident din punctul nostru de vedere că situația din Afganistan continuă să se înrăutățească.

Concluzionăm lucrarea noastră - subliniind necesitatea creșterii suportului internațional pentru eforturile întreprinse în Afganistan, importanței dialogului și implicării autorităților regionale în asigurarea unui climat de securitate zonal și nu în ultimul rând adoptarea unei strategii coerente și adecvate orientată asupra atingerii unor obiective critice reale.

Bibliografie:

- [1]. BAJRAKTARI, Rody, *Afganistan: Changing the frame, changing the game*, Discussion Paper 09-02, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School, martie 2002.
- [2]. **Bonn Agreement**, 5 decembrie 2001.
- [3]. BOOT, Kirkpatrick, *How to win in Afganistan*, Council on Foreign Relations, 3 septembrie 2009.
- [4]. Council on Foreign relations, Greg Bruno, *The cost of commitment in Afghanistan*, 8 octombrie 2009.
- [5]. ARMSTRONG, David, Theo FARREL, Helene LAMBERT, **International Law and International Relations**, Cambridge University Press, New York, 2007.
- [6]. BRUMBERG, Daniel, Dina SHEHATA, **Conflict, identity and reform in muslim world**, US Institute of Peace, august 2009.
- [7]. DERENSORO, Gilles, **The taliban's winning strategy in Afganistan**, Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C., 2009.
- [8]. NAU, Henry R., **Perspectives on international relations: power, institutions, and ideas**, CQ Press, Washington DC, 2007.
- [9]. International Crisis Group, *Taliban propaganda: winning the war of words*, Asia Report no. 158, iulie 2008.
- [10]. L3 Comm. Hold. Inc., *Performance as strategy, 2007 annual report*, 2007.
- [11]. SEMPLE, Michael, *Reconciliation in Afganistan*, US Institute of Peace, septembrie 2009.
- [12]. North Atlantic Treaty Organization, **North Atlantic Treaty**, Washington D.C., semnat 4 aprilie 1949/effectiv 24 august 1949.
- [13]. RAND Corporation, Seth G. Jones, *Counterinsurgency in Afganistan*, RAND Counterinsurgency Study Vol. 4, 2008.
- [14]. RAND Corporation, Nora Bensahel, *How to tell if we're winning the Afghan War*, 5 octombrie 2009.
- [15]. Security Council, **Security Council Resolutions nr. 1368, 1373, 1377, 1378, 1386.**

- [16]. SCHOENBAUM, Thomas J., **International Relations: the path not taken: Using International Law to promote world peace and security**, Cambridge University Press, New York, 2006.
- [17]. United Nations, **Charter of the United Nations**, San Francisco, semnată 26 iunie 1945/efectivă 24 octombrie 1945.
- [18]. USIP Report/Congressional testimony, Beth Ellen Cole, *Afganistan and Iraq: Perspectives on US Strategy*, Washington D.C., octombrie 2009.

BIOMETRIA, LIBERTATEA UMANĂ ȘI DEMNITATEA UMANĂ, LA ÎNCEPUTUL SEC. XXI

Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU*

*At the beginning of XXI Century, the academics must be concerned in identifying the **next possible sources of abuses and violations of human basic rights**, as the human dignity, the human liberty, the liberty to have and to manifest its religious belief, the liberty of conscience and other rights and liberties inherited from the high international juridical order of XX Century. It has to be developed urgently, in our opinion, **new and advanced legal mechanisms of protection of human basic rights and liberties, capable to limit and to prevent that the new technologies and sciences, as the biometric instruments, be converted progressively, into mechanisms for the dominance of the human being and of totalitarian control**. This is a very serious challenge for the XXI century society, because **biometry cannot be applied without affecting, in their exercise and in their very essence, the sacred body of basic human rights and liberties**. We are considering that no state, group of states, regional organization or entity of integration as EU, can impose to a sovereign state and to a sovereign people to accept biometric identification and control through the implementation of biometric passports and identity cards. EU member states cannot invoke, in our opinion, their quality of states participating to an entity of integration in order to make application of EU juridical acts regarding biometric passports and identity cards, because, in this situation, **they are acting against the very core of the international law in force, that is the legal protection of human rights. Human rights are ius cogens** and, in this juridical imperative and erga omnes quality, they are suffering no violation and no derogation in international law level. **EU member states cannot separate themselves from their obligations of international law, and they cannot support the priority of the communitarian order against the international order**. Otherway, these states might put under discussion their real sovereign character and their real capacity to respect the international legal obligations. We consider that, irrespective of what order they are participating, the EU member states must respect human basic rights, such as they are protected by the high legal order of the end of XX century. **Neither the EU member states, neither the EU institutions, if EU is claiming to be a real community of law and not to fall into a totalitarian leeway, cannot come in non-compliance with human basic rights**, that are in danger to be infringed by adoption of internal and European measures regarding biometric documents to persons leaving into a democratic society, **where communitarian treaties and national constitutions are proclaiming the sacrality and the supremacy, the inalienability of these rights**. Challenges of XXI Century are provoking the academics to take a firm attitude in order to prevent the violations of human rights through non-democratic forms and applications of technology, as we are considering the biometric documents issue. This is a view from the Eastern European side, that is intrinsic linked to the orthodox vision about the human person as divine creation of a Merciful Creator. And this vision must be linked to fundamental right and liberty as human dignity, human liberty, the liberty of religious conviction, that in **Romania, as majoritarian orthodox country**, are claiming protection on international and European levels, **facing the non-democratic and non-Christian nature of biometric documents**.*

Motto:

“Lucrul cel mai rușinos al unei stăpâniri este pândirea și iscodirea oamenilor. Magistrați ai republicii Crotona! Să nu aveți astfel de obiceiuri rușinoase!”

Pitagora, Legile morale și politice

* Cercetător științific, Institutul de Drept Român

Acest articol este conceput **ca un avertisment, în special, la adresa juriștilor sec. XXI**, cu privire la pericolele deosebit de grave cu care acest secol al înaltelor tehnologii se confruntă, cât și al posibilității apariției unor **abuzuri grave, care să nu fie percepute ca atare sau care să fie minimalizate de către o altă latură a societății acestui secol, abuzuri la adresa drepturilor omului.**

Tehnologia în sine nu este nici bună, nici rea însă ea se poate converti foarte ușor într-un instrument de putere, de dominație, de control al omului de către om.

În acest secol, mai mult ca niciodată, omul trebuie să știe să își prețuiască și să își păstreze libertatea și demnitatea sa, în fața asaltului tehnologic asupra vieții sale intime, private, familiale, sociale și politice. Când toate aceste domenii pe care ne-am obișnuit să le vedem ca expresii ale nevoilor de intimitate, de comunicare, de dialog, de schimb de idei și de informații, de exprimare liberă a personalității individului vor cădea sub controlul și supravegherea tehnologică, **atunci visul de libertate al omului sec. XXI va eșua într-o derivă totalitaristă în formă agravată**, din care va fi foarte greu să iasă și care va compromite concepția evoluției umane, a **progresului** în modul de organizare socială și politică.

Noi însă, ca juriști ai acestui secol, ne facem o onorantă datorie de a avertiza **societatea sec. XXI să continue a prețui libertățile și drepturile omului, așa cum au fost ele stabilite la nivelul documentelor sec. XX** în materie de protecție juridică și chiar **să le întărească** prin alte documente internaționale cu valoare universală, și pe de altă parte, **să aducă în atenția și să condamne** în societatea civilizată internațională a sec. XXI **orice derivă** de la această protecție cuvenită drepturilor omului, inclusiv arătând afectările juridice ale aplicării biometriei asupra omului sec. XXI și asupra vieții sale, asupra dreptului său de a călători și de a se identifica în raport cu alți semeni și cu autoritățile statelor.

Mai mult ca niciodată, trebuie să considerăm că omul sec. XXI nu este o mașinărie fără suflet și fără demnitate ci o personalitate complexă și unică, ale cărei demnitate, libertate și viață, precum și toate celelalte drepturi inerente ființei sale, orice stat care se consideră democratic (inclusiv societatea statelor civilizate) este obligat să le respecte.

1. Europa - un continent care nu trebuie să compromită ideea de democrație și să nu se îndrepte spre noi forme de totalitarism

Continental european este, privit în continuitatea parcursului său istoric, ca un continent al extremelor dar și al inovațiilor, al marilor idei reformiste, care au constituit un model și pentru organizările politice și ideologice ale altor regiuni ale lumii. **Nu întotdeauna Europa s-a ridicat la înălțimea misiunii sale auto-asumate, de a oferi un model de civilizație**, căzând, dimpotrivă, în unele perioade de conflicte și de crize interioare, în totalitarisme și în extremisme care i-au compromis pentru mult timp, pretenția de a se constitui într-un continent al toleranței față de persoana umană și într-un cadru de promovare a valorilor atașate de aceasta.

Bătrânul continent a fost un continent care a consacrat și ideea statului-națiune dar care s-a confruntat și cu violentele perioade ale nazismului, fascismului sau

comunismului, toate cu grave repercusiuni asupra valorilor legate de persoana umană, a relației politice și juridice dintre om și stat.

Ca o contrabalansare a acestor eșecuri și momente negative din istoria sa agitată, în sec. XX au luat progresiv ființă o serie de mecanisme europene de apărare a drepturilor omului, completate cu o serie de tratate internaționale și de documente politice și juridice de importanță esențială pentru apărarea drepturilor omului, care au ridicat nivelul de protecție juridică a drepturilor omului și rolul asumat de țările democratice vestice într-o asemenea chestiune. Aceste instrumente juridice au dus treptat la o extindere a interesului și altor țări din regiune față de aceste mecanisme de protecție a drepturilor omului, fie ele convenționale sau instituționale, astfel încât **substantivul «Europa» a început să fie pus în strânsă legătură cu această idee de respectare a drepturilor omului iar calitatea de stat european să fie mai puțin una geopolitică sau politică și mai mult, o calitate juridică, de stat care se obligă să respecte drepturile și libertățile fundamentale ale omului**, bazându-și întreaga organizare politică pe acestea.

Aceasta extindere a interesului tot mai multor țări **de a se defini juridic ca state europene**, adică de a se obliga juridic, prin ratificarea numeroaselor documente europene în materie de drepturi ale omului dar și prin aderare la o serie de organizații internaționale având ca obiectiv principal salvardarea și respectarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului, a dus **la o echivalare practic, între «Europa», continent al legilor, al democrației, al respectării persoanei umane la cele mai înalte standarde juridice față de alte regiuni ale globului și ideea de «drepturi ale omului».**

Europa, la sfârșitul sec. XX și începutul sec. XXI se definește și continuă să se definească, politic și juridic, ca un continent unde persoana umană este respectată și unde drepturile și libertățile sale fundamentale sunt aplicate și respectate de statele care se definesc în acest sens a fi europene, **la cele mai înalte standarde.**

Europa este, în ansamblu dar în special, prin nucleul statelor puternice din democrațiile **vestice** (Germania, Franța, Marea Britanie, Spania, Italia) un spațiu care **exportă** un model de protecție și de promovare a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în spațiul terț, non-european. Acest model decurge din și dezvoltă mecanismele de protecție a drepturilor omului care există în prezent la nivel internațional (sistemul juridic ONU dar și întreg setul convențiilor și pactelor internaționale în materie). Cu toate acestea, observăm cu îngrijorare, **o tendință de transformare a ideii de democrație europeană**, strâns legată, dacă nu chiar centrată în jurul respectării drepturilor omului și a libertăților sale fundamentale, prin încercarea de introducere, în anumite țări, inițial, pentru ca apoi acest fenomen să fie extins la nivel european, a unor **documente electronice, indiferent de tipul lor** (pașapoarte, alte documente de călătorie, cărți de identitate).

Trebuie să ne întrebăm, la sfârșitul sec. XX, dacă noi, în calitate de cetățeni europeni, de cetățeni care participă la crearea unei Europe unite, a păcii, a toleranței

față de semenii, a celor mai înalte standarde în materia drepturilor omului¹, **dacă noi beneficiem de suficiente garanții juridice ca să putem combate această tendință clară spre statul polițienesc**, observabilă, din păcate, pe un continent care dorește să își asume și un rol internațional de promotor al standardelor sale de protecție a drepturilor omului, în alte regiuni ale globului. Or, ne întrebăm noi, **cum poate Europa să își asume singură acest rol, dacă ea se confruntă cu această tendință de slăbire a vocației sale democratice și de orientare spre un stat polițienesc, bazat pe valori contrare drepturilor omului?**

Europa a fost întotdeauna un continent al extremelor însă nu este de dorit ca să își abandoneze aceste standarde superioare de protecție a drepturilor omului, consacrate în numeroase documente internaționale și apărute la nivelul unor mecanisme europene (precum Consiliul Europei sau Curtea Europeană a Drepturilor Omului), în favoarea instaurării, la sfârșitul sec. XX, a unui stat polițienesc. Și unde vedem noi întâmplându-se aceasta? Chiar la nivelul uneia dintre construcțiile politice cele mai grandioase din frământata istorie a Europei, la nivelul unui sistem politic complex dar care a fost constituit de statele democratice și care se dorește a fi un cadru politic și juridic **de apărare și promovare a drepturilor omului, așa după cum chiar tratatele sale întemeietoare o mărturisesc**².

Uniunea Europeană trebuie să fie, cu tot dinamismul său, o construcție a cărei complexitate **să nu afecteze ideea de democrație și nici să limiteze drepturile omului**, așa cum sunt ele protejate și apărute **în prezent**. Mai bine spus, UE trebuie să își asume **ca misiune fundamentală, înainte de orice**, protecția și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, și în primul rând, a cetățenilor

¹ A se vedea aici **răspunsul răsăritean la adresa tipului de Europă unită care să facă posibilă întâlnirea reală între Vest și Est**. Este vorba aici de un proiect politic cu adevărat înțelept și democratic al Europei Unite: Hristodul Aghioritul, **La apusul libertății**, trad. de Zenaida Luca, Editura Sophia, 2000, pp. 35-36.

² Să luăm, de exemplu, preambulul Tratatului de la Maastricht, modificat prin art. 1/tratatul de la Lisabona, unde UE apare ca o ordine ce dezvoltă tocmai drepturile și libertățile pe care le încalcă prin actele instituțiilor sale (Comisia, Consiliul UE): „inspirându-se din moștenirea culturală, religioasă și umanistă a Europei, din care s-au dezvoltat **valorile universale care constituie drepturile inviolabile și inalienabile ale persoanei, precum libertatea, democrația, egalitatea și statul de drept**”. Ca efect al acordării personalității juridice Uniunii prin Tratatul de la Lisabona (art.46 A/TUE), vedem în noul titlu II (al TUE, modificat prin tratatul de la Lisabona), art. 6, alin. 2, că **UE, ca entitate juridică, va adera la CEDO**, fără ca vreuna din competențele Uniunii definite de tratate, să fie modificată de această aderare. Cu alte cuvinte, **UE va rămâne o entitate parțial de integrare însă ea nu trebuie să forțeze acest caracter, invocându-l pentru a se sustrage de la aplicarea dispozițiilor CEDO**. Mai departe, să urmărim noul art.6, alin 3/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona, prin care UE vrea să fie luată drept comunitate de drept: „se afirmă că **drepturile fundamentale**, astfel cum sunt garantate prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și astfel cum rezultă din tradițiile constituționale comune statelor membre **constituie principii generale ale dreptului Uniunii**”. Deci nu doar că aceste drepturi protejate de CEDO și de tradițiile constituționale ale statelor membre **sunt recunoscute de UE** ca entitate de integrare dar Uniunea **își bazează întreaga ordine juridică pe ele** (ceea ce vine ca o corectare, în opinia noastră, a poziției autarhice a CJCE care proclamase autonomia și specificitatea ordinii juridice comunitare față de dreptul internațional și implicit, față de drepturile omului, care constituie miezul dreptului internațional).

europeni³, care locuiesc pe acest imens teritoriu ce constituie un spațiu **politic european**.

UE trebuie să fie, înainte de toate, un mecanism de apărare a drepturilor omului, atât în relația dintre individ și instituțiile UE cât și în relațiile dintre individ și statele membre, și mai mult, în relația dintre individ și state terțe (dacă UE pretinde că are și misiunea de a deveni în lume actor internațional sau promotor al respectării drepturilor omului).

Or, nu se poate ca UE să își asume **pe plan extern** (în relațiile cu state terțe, conform tratatului de la Lisabona⁴) acest rol de protecție a drepturilor omului și de combatere a abuzurilor săvârșite în această materie iar în același timp, să vedem cum instituțiile sale își asumă **în interiorul spațiului european**, un rol contrar, prin acte juridice europene⁵ care promovează un model contrar democrației și statului de drept,

³ Prin Tratatul de la Lisabona, noul art. 6 /TUE, alin. 1, UE ca **nouă entitate juridică se obligă expres să recunoască drepturile, libertățile și principiile prevăzute de Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene din 7 decembrie 2000**, astfel cum a fost adaptată la 12 decembrie 2007 la Strasbourg. Această Cartă **nu a intrat în vigoare** pe sistemul actual al tratatelor (Maastricht, Amsterdam, Nisa). Deci, până la intrarea în vigoare a tratatului de la Lisabona care o încorporează, ea nu are valoare juridică obligatorie (deși Președinții PE, Consiliului UE și Comisiei au semnat și au recunoscut oficial Carta la 7 dec. 2000). Consiliul European de la Nisa a **decis o examinare a problemei** statutului juridic al Cartei în cadrul dezbaterilor privind viitorul UE, lansate la 1 ianuarie 2001. Până în prezent, Carta nu are valoare juridică obligatorie. A se vedea: Augustin Fuerea, **Drept comunitar european. Partea generală**, Editura All Beck, 2003, București, p. 101.

⁴ Noul art. 2/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona, care spune că „**în relațiile sale cu restul comunității internaționale**, Uniunea își afirmă și promovează valorile și interesele și contribuie la protecția cetățenilor săi. Aceasta contribuie la pacea, securitatea, dezvoltarea durabilă a planetei, solidaritatea și respectul reciproc între popoare, comerțul liber și echitabil, eliminarea sărăciei și **protecția drepturilor omului** și, în special, a drepturilor copilului, precum și **la respectarea strictă și dezvoltarea dreptului internațional, inclusiv respectarea principiilor Cartei ONU**”. Acest articol se leagă de obligația Uniunii, conform Tratatului de la Lisabona, existentă în noul art. 10 A/TUE, alin. 1 din cap. I.

⁵ *Regulamentul Consiliului nr. 2.252/2004 privind standardele pentru elementele de securitate și elementele biometrice integrate în pașapoarte și în documentele de călătorie emise de statele membre*, publ. în Jurnalul Oficial al UE nr. L 385 din 29 decembrie 2004; *decizia Comisiei nr. C (2005) 409 pentru stabilirea specificațiilor tehnice aferente dispozitivelor de securitate și elementele biometrice integrate în pașapoarte și în documente de călătorie emise de statele membre*. Aceste acte juridice sunt emise în fostul pilon JAI (actualul CPJP, după modificarea operată prin Tratatul de la Amsterdam, care vizează comunitarizarea sau trecerea în pilonul CE a domeniilor privind **vizele, azilul, imigrația, politicile privind circulația persoanelor**). Deci, în aceste din urmă domenii se pot adopta acte comunitare obligatorii și direct aplicabile în statele membre UE. Aceasta este însă **viziunea comunitaristă, care se opune celei internaționaliste având în centru drepturile omului ca ius cogens** de la care UE nu se poate sustrage și nici statele membre UE sub pretextul apartenenței la o ordine de integrare. În al doilea rând, **aceste acte juridice comunitare nu pot restrânge în esența și nici în exercițiul lor, drepturile și libertățile fundamentale ale ființei umane**, adică dreptul la libertate, demnitate, libertatea convingerilor religioase și altele, pe care aceste acte juridice comunitare, în opinia noastră, le încalcă, și a căror anulare se poate cere de către particulari în fața judecătorului național ca judecător de drept comun în ordinea juridică comunitară. Eventual, judecătorul național, în sistemul UE, poate cere oprirea cauzei deduse și sesizarea **cu recurs prejudicial, a CJCE**, care are competența de a interpreta

afectând direct ideea de protecție a drepturilor omului și însuși modelul european de protecție a drepturilor omului.

La ce ar mai servi intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale ale UE, în urma intrării în vigoare a tratatului de la Lisabona, dacă, prin introducerea în unele țări ale UE a unor măsuri normative favorabile documentelor electronice (biometria), acest spațiu ce se dorește unul al democrației europene se va transforma într-un mare spațiu polițienesc?

2. Ideea pașapoartelor și a cărților de identitate electronice, un prim pas spre instaurarea unui regim polițienesc la nivel european

Pentru a vedea **cum afectează pașapoartele și cărțile de identitate electronice drepturile și libertățile fundamentale ale omului**, materie în care UE se consideră o promotoare a acestora, trebuie să plecăm, înainte de toate, de la **locul pe care îl ocupă**, printre drepturile omului și libertățile sale fundamentale, **libertatea și demnitatea umană**.

Acestea sunt consacrate într-unul din documentele internaționale ratificate de majoritatea statelor lumii, state care, prin efectul acestei ratificări, se consideră părți ale comunității statelor, adică ale unei societăți internaționale **structurate în acord cu principiile dreptului internațional public**. Astfel, Carta ONU intrată în vigoare la 24 octombrie 1945, consacră încă din Preambulul său, ca răspuns la o perioadă istorică măcinată de două războaie mondiale și de totalitarisme care au anihilat drepturile și libertățile esențiale pentru persoana umană, angajamentul popoarelor Națiunilor Unite de « a își afirma credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane ».

Deci, **încă din Preambulul Cartei ONU**, ca document juridic cu valoare **esențială pentru întregul drept internațional public în vigoare**, observăm că se afirmă expres un angajament juridic al popoarelor Națiunilor Unite de a sprijini și de a își asuma rolul de protejare a drepturilor fundamentale ale omului, **și în mod expres, a demnității și valorii persoanei umane**. Doar aceste două sintagme juridice sunt suficiente spre a demonstra că întreg dreptul internațional în vigoare, are în centrul său, ca o inimă juridică, acest nucleu de drepturi și libertăți fundamentale ale omului, și că, în mod aparte, are **în centrul său demnitatea și valoarea persoanei umane**. Observăm că Preambulul nu folosește termenul de « individ » ci pe aceea de « persoană umană », ca o dovadă implicită a rădăcinii creștine a teoriei drepturilor omului, noțiunea de « persoană »⁶ fiind una cu puternice rădăcini în concepția

tratatele și actele instituțiilor UE. Cu toată această competență, CJCE **trebuie însă să se raporteze la normele de drept internațional fundamentate pe drepturile omului și nu să facă abstracție de ele, prin adoptarea unei viziuni restrictive, autarhice**.

⁶ În ortodoxie, ca una din rădăcinile profunde ale proiectului Europei Unite, Sf. Scriptură arată că omul a fost făcut nu oricum, ci **după chipul și asemănarea lui Dumnezeu** (se subliniază deci, **unicitatea și totodată, cinstea deosebită dată de Dumnezeu, în Sf. Treime, omului**, pe care l-a zidit cu mâinile Lui, în ziua a șasea (Facerea, 1, 26 și Facerea, 2, 7). Apoi, crearea Evei din coasta lui Adam (Facerea 2, 22-23). Prin **chipul și asemănarea lui Dumnezeu** se înțelege mănunchiul de puteri sufletești, adică rațiunea, voința, simțirea cu care omul se îndreaptă spre Dumnezeu în mod continuu. **Asemănarea lui Dumnezeu** este, în ortodoxie, înfăptuirea acelei desăvârșiri prin împreună lucrarea harului dumnezeiesc cu silința omului. **Chipul lui Dumnezeu în om** înseamnă

creștină asupra omului și rolului său în lume. **Capitolul 1, art. 1 din Carta ONU** menționează expres, printre scopurile Națiunilor Unite, și pe cel al realizării cooperării internaționale, inclusiv în “promovarea și încurajarea **respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți**, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie”.

Prin urmare, observăm din această formulare **legătura juridică strânsă între principiul nediscriminării și principiul respectării drepturilor omului**, adică statele, pe tărâmul dreptului internațional, în relațiile dintre ele precum și dintre ele și organizații internaționale interguvernamentale sunt obligate să aplice și să respecte normele internaționale în materia drepturilor omului ținând înaintea de toate, cont de principiul nediscriminării între oameni. Această corelare juridică între cele două principii de drept internațional este una esențială, în opinia noastră, în combaterea introducerii, **obligatorii sau opționale**, a **documentelor electronice** (fie pașapoarte, cărți de identitate sau alte documente emise de autoritățile unui stat privind persoana umană).

În art.2 din capitolul 1, din Carta ONU, membrii organizației își asumă expres **obligația juridică de exercitare cu bună-credință a obligațiilor asumate potrivit Cartei ONU**, deci, în speță, considerăm că nu este permis ca un stat membru ONU precum România, să introducă măsuri sau să emită acte juridice, indiferent de tipul lor (legi, hotărâri de guvern, ordonanțe de urgență) cu încălcarea principiului buneicredințe. **În orice act juridic pe care îl emite sau la care devine parte, fie că este vorba de un act de drept intern, fie că este vorba de un act juridic de drept internațional** (tratat, convenție, pact, chiar și declarație) **un stat membru ONU are în primul rând, obligația juridică**, pe baza art. 2, cap. 1 din Carta ONU, de a își îndeplini cu bună-credință obligațiile derivate din calitatea sa de stat membru ONU și deci, **de a nu contraveni principiilor referitoare la drepturile omului, consacrate în Carta ONU**.

Un stat membru ONU, deci și România, în cazul nostru, trebuie să pornească, **înainte de toate, de la acest principiu al îndeplinirii cu bună-credință a obligațiilor sale juridice internaționale, asumate potrivit Cartei ONU**. Cu alte cuvinte, România trebuie să respecte dar și să îndeplinească (obligație activă) drepturile și libertățile fundamentale ale omului; în al doilea rând, România trebuie să își îndeplinească obligațiile sale în materia drepturilor omului **potrivit spiritului și literei Cartei ONU**, deci plecând de la acest document juridic fundamental pentru întregul drept internațional public. Numai astfel, România poate dovedi că se achită

stăpânirea peste făpturile pământului, rațiunea și voința liberă în năzuința spre Dumnezeu, adevăr și bine. **Omul nu este o făptură oarecare, ci este încununarea întregii zidiri, este un minicosmos. Prin trupul său, el face legătura cu lumea iar prin sufletul său, el face legătura cu Dumnezeu. Omul a fost făcut să fie făptura aleasă a slavei dumnezeiești.** A se vedea **Credința ortodoxă**, Editura Mitropoliei Moldovei și a Bucovinei, Iași, 2007, pp. 61- 64. Deci, prin biometrie se încalcă, din punct de vedere ortodox, acest chip și asemănare a lui Dumnezeu, devreme ce omul devine robot chipului biometric, măsurătorii, devine asimilabil cu un număr, ștergându-se unicitatea, demnitatea, libertatea și rațiunea sa. Omul devine un robot, un sclav, o mașinărie fără suflet, deci **omul biometric nu este o evoluție a societății tehnologice a sec. XXI ci dimpotrivă, un regres, deoarece tehnologia este folosită pentru înrobirea omului și nu pentru a îl ajuta pe acesta a fi mai bun sau să se îndrepte spre Dumnezeu, în sensul de mai sus.**

de această obligație, a îndeplinirii cu bună credință (**deci de a nu răstălmăci, de a nu restrânge** sfera acestor drepturi și libertăți fundamentale) a obligațiilor în materia drepturilor omului.

Atunci **când este invocată calitatea de stat membru UE de către un stat membru ONU, în cazul nostru, România**, în reglementarea problemei documentelor electronice și a incidenței lor asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, considerăm că trebuie să se plece de la art. 2, cap. 1 din Carta ONU. **Principiul bunei credințe, care este un principiu de *ius cogens*, are tocmai o funcție de prevenție**, adică descurajează statul să interpreteze obligațiile sale internaționale juridice într-un **sens restrictiv, distorsionat sau mai mult, contrar** drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, așa cum se degajă ele din Carta ONU și din documentele juridice internaționale în vigoare.

Cu alte cuvinte, **România nu poate invoca** (fără a nu încălca automat) principiul enunțat la art. 2, pct.2, cap. 1 din Carta ONU, **calitatea sa de stat membru UE contra calității sale de stat membru ONU și deci, contra obligațiilor** pe care și le-a asumat în această calitate.

Altfel spus, **România nu poate stabili unilateral, o ierarhie între cele două calități juridice ale sale, cea de stat membru UE și cea de stat membru ONU**, deși UE este bazată pe o ordine juridică *de integrare*⁷ iar ONU rămâne un spațiu juridic al *cooperării suverane* între state (nivel interguvernamental, am spune, în limbajul UE). Deși jurisprudența CJCE a consacrat specificitatea și autonomia ordinii juridice europene în raport cu dreptul internațional⁸, considerăm că **nu putem separa UE de dreptul internațional**, deoarece UE trebuie să rămână o asociație de state **suverane**, și nu să se transforme într-un suprastat care să pună în cauză suveranitatea statelor membre. Cum ar putea acestea să își mai asume apoi obligații în planul dreptului internațional și cum ar mai putea fie egale juridic cu celelalte state membre ONU, dacă participă la o structură bazată pe un transfer de suveranitate? **Această problemă trebuie tratată cu deosebită atenție de statele membre UE cât și de instituțiile europene** dar și trebuie dezbătută la nivele **cât mai aproape de**

⁷ În speța Van Gend and Loos din 5 februarie 1963, CJCE consideră Comunitatea Europeană o **nouă ordine de drept, admițând existența limitării, în anumite sectoare, a drepturilor suverane ale statelor**, ca și prin speța Costa C. Enel din 15 iulie 1964. În această ultimă speță, CJCE merge mai departe, văzând în Comunitatea Europeană o **ordine fundamentată pe limitarea de competențe sau transferul de puteri de la statele membre la Comunitate**. Curtea adaugă că „transferul de către state, din ordinile lor de drept intern către ordinea de drept comunitar, a drepturilor și obligațiilor fundamnetate pe tratate, aduce cu sine o **limitare permanentă a drepturilor lor suverane, consecința fiind preminența dreptului comunitar asupra celui național**”. A se vedea pe larg, Mădălina Virginia Antonescu, **Instituțiile UE în perioada post-Nisa. O perspectivă de drept constituțional**, Editura Lumen, 2007, Iași, p. 121.

⁸ Jurisprudența CJCE subliniază **caracterul autonom** al ordinii juridice comunitare însă în raport cu dreptul intern al statelor membre UE. Dar această autonomie poate fi privită, în opinia CJCE, în mod implicit, și față de dreptul internațional, devreme ce CJCE afirmă că tratatele comunitare **sunt mai mult decât tratate obișnuite, adică ele sunt autonome**, scapă incidenței dreptului internațional prin scopul lor de a crea o ordine juridică **proprie**, integrată sistemului juridic al statelor membre și care se impune jurisdicțiilor acestora (deci, ordine supranațională sau de integrare). A se vedea Costa c. Enel, 15 iulie 1964. A se vedea: Augustin Fuerea, **Drept comunitar european. Partea generală**, Editura All Beck, 2003, p. 71.

cetățeanul european, pentru că Europa are o întreagă tradiție politică bazată pe ideea statului-națiune, pentru că UE este formată nu din orice fel de state-națiune ci din state **cu identități naționale foarte puternice**, care țin la caracterul lor suveran și la identitatea lor națională.

De asemenea, UE trebuie să ia în considerare **modelul democratic bazat pe respectul drepturilor omului**, impus încă de la începutul construcției europene **și să nu se transforme într-un stat polițienesc, care ar compromite încă o dată eforturile de pacificare ale acestui continent cu o istorie atât de conflictuală.**

În al doilea rând, nici CJCE, în calitatea sa de interpret al tratatelor comunitare dar nici instituțiile UE, prin actele lor juridice, **nu trebuie să admită o punere în cauză a caracterului suveran⁹ al statelor membre și nici să instituie prin actele lor, ierarhii între calitatea de membru UE și cea de membru al diferitelor OI (în speță, ONU) al statelor ce compun UE.**

România, **ca stat suveran**, are obligația de a respecta **cu prioritate obligațiile sale internaționale legate de drepturile omului, chiar dacă este stat membru UE**; adică, ea trebuie să respecte cu prioritate față de orice altă obligație a sa ca stat membru într-o OI, spiritul și litera art.2, pct. 2, cap. 1 din Carta ONU (altfel poate atrage incidența articolului 6, cu rol sancționator, din Carta ONU, prin măsura expulzării din organizație, pentru un stat care încalcă în mod persistent **principiile Cartei ONU**, deci inclusiv principiile din materia drepturilor omului).

Caracterul de încălcare **persistentă** poate fi dovedit în speță, prin acțiunea sistematică, repetată, a statului român de a aduce atingere concretă principiilor Cartei ONU, în speță celor care protejează dreptul la demnitatea și la libertatea persoanei umane, prin **introducerea de măsuri interne concrete**, de aplicare a unor norme juridice care **afectează în esența lor** aceste drepturi și libertăți fundamentale ale omului, în speță, prin introducerea documentelor electronice și crearea bazelor de date personalizate aferente acestora.

Ori, cum **drepturile omului reprezintă corpul de drept constrângător, de ius cogens pentru dreptul internațional** iar introducerea documentelor electronice de către un stat membru ONU constituie **nu o restrângere ci mai mult, o încălcare flagrantă a demnității și libertății persoanei umane**, deci a unor **drepturi care, ca ius cogens, fac parte din corpul normativ cu valoare sacră, imperativă, opozabilă erga omnes**, rezultă că nu se poate invoca de către un stat membru ONU, incidența art. 2, pct. 7, cap. 1 din Carta ONU (adică, incompetența de intervenție a Națiunilor Unite în chestiuni *care aparțin esențial competenței interne a unui stat*).

Cu alte cuvinte, un stat membru ONU, în speță România, **nu ar putea invoca** în favoarea sa, pentru a se sustrage de la obligația de îndeplinire cu bună-credință a

⁹ În realitate însă, contrar ordinii juridice internaționale bazate pe suveranitatea statelor, ordinea juridică comunitară este întemeiată **pe tratate cu natură specială** (de integrare, datorită duratei lor nelimitate, a lipsei vreunei proceduri de denunțare a tratatului și nici a unei proceduri de excludere a unui stat din UE - în TUE). Mai mult, jurisprudența CJCE (prin hotărârea Costa C. Enel, cauza 6/64, 15 iulie 1964), a subliniat **caracterul definitiv al limitării drepturilor suverane ale statelor membre**. Iată deci, **o restrângere a suveranității operată pe plan comunitar**, care scoate în evidență specificitatea ordinii juridice comunitare ca ordine de integrare **față de ordinea de drept internațional întemeiată pe suveranitatea neștirbită a statelor.**

obligățiilor asumate potrivit Cartei ONU (inclusiv a obligațiilor legate de respectarea drepturilor omului), faptul că este vorba de « o chestiune esențial ținând de competența sa internă ». În acest caz, considerăm că se face o aplicare distorsionată, în litera și nu în spiritul art. 2, pct.7, cap. 1 din Cartă, deoarece acest punct 7, menit să prezerve principiul suveranității statului nu poate fi invocat într-o chestiune ținând de încălcarea de către un stat membru ONU a unei obligații derivând din Cartă, în primul rând, **a unei obligații ținând de respectarea drepturilor omului care constituie *ius cogens* pentru întregul drept internațional în vigoare.**

Cu alte cuvinte, considerăm că **nu se poate invoca principiul suveranității statului împotriva principiului respectării drepturilor omului**, deoarece între ele trebuie să existe mereu **o strânsă corelare și o aplicare a lor întotdeauna cu bună-credință**, deci nu se poate invoca un principiu esențial de DIP precum cel al suveranității statului pentru a restrânge sau a înlătura de la aplicare un alt principiu esențial de DIP, precum cel al respectării drepturilor omului.

Un alt document internațional pe care orice stat membru ONU și totodată, membru UE (cazul României) trebuie să îl ia în seamă în materia respectării drepturilor omului, atunci când se gândește să ia măsuri de introducere a documentelor electronice, este **Declarația Universală a Drepturilor Omului**¹⁰.

Acest document juridic internațional este important deoarece reprezintă primul document internațional cu vocație de universalitate în domeniul protecției drepturilor omului, primul prin care se urmărește o concepție unitară a comunității internaționale privind drepturile și libertățile omului¹¹.

Or, observăm **încălcarea flagrantă** a valorilor ocrotite juridic prin acest important document, de către actele normative interne adoptate de România la momentul de față¹², prin biometrie (care tratează omul ca pe un număr și ca pe o bază de date personale purtătoare, nu ca pe o persoană umană unică, înzestrată cu libertate, cu rațiune, demnitate, inteligență și suflet).

În speță, este vorba de încălcarea, prin act de drept intern, a unei obligații internaționale asumate de România în materia drepturilor omului, un act juridic care încalcă totodată, un principiu de *ius cogens*, așa cum am arătat mai sus: **HG. 557 din 26 aprilie 2006, privitoare la introducerea pașapoartelor electronice** în care sunt stocate datele biometrice ale persoanei, imaginea facială, impresiunea digitală, culoarea ochilor și alte elemente de identificare. Aceasta este o hotărâre de guvern emisă, **în opinia noastră, cu nerespectarea obligațiilor internaționale asumate de România pe plan internațional în materia drepturilor omului.**

¹⁰ Adoptată sub egida ONU, în 1948, Adunarea Generală ONU adoptând în acest domeniu peste 60 de convenții și declarații.

¹¹ Raluca Miga-Beșteliu, **Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public**, Editura All-B, 1998, București, p. 173.

¹² OUG 94/2008, HG 1319/2008, OUG 207/2008, HG 1566/2008 și HG 557/2006, în materia pașapoartelor și actelor biometrice. Observăm că este vorba de acte juridice emise de guvern, care nu respectă textul constituțional (în speță, art. 11 și art. 20 și nu numai, din Constituția României, articole pe care le vom menționa pe parcursul lucrării), deci sunt neconstituționale, prin abuzul realizat de guvern, această neconformitate cu Constituția și cu spiritul ei constituind deci, temei juridic pentru sesizarea Curții Constituționale.

Această hotărâre de guvern pune România într-o lumină proastă cu privire la gradul de protecție al drepturilor omului acordat de statul român, ca stat de drept și ca democrație bazată pe drepturile omului, deoarece el se împotrivesc *întregului set* de drepturi și libertăți fundamentale ale omului (privite într-o necesară interconectivitate). Căci, în speța noastră, încălcarea prin această hotărâre de guvern care nu ține seama de litera și de spiritul dreptului internațional, a demnității umane atrage *eo ipso* și încălcarea libertății umane, în ultimă instanță a dreptului la viață, deoarece un individ controlat prin mijloace electronice nu mai își este propriul său stăpân ci **altcineva dispune de acesta, inclusiv de viața sa**. Nu considerăm deloc că este un raționament hazardat, ci dimpotrivă, că **secolul XXI aduce violări specifice drepturilor omului, care, netratate și neanalizate corect, riguros și cu responsabilitate de către juriștii sec. XXI pot duce la derive totalitariste deosebit de grave**, punând în pericol demnitatea umană, libertatea umană, viața individului în societate și în familie, conștiința de sine, libertatea religioasă și de expresie, precum și progresul umanității în ansamblu.

Supravegherea biometrică a ființelor umane este de natură să le afecteze în mod direct și iremediabil calitatea lor juridică și nu numai, de persoane umane, în sensul Cartei ONU și a documentelor internaționale în materia drepturilor omului, în vigoare și asumate de statele democratice autentice.

În România, introducerea acestor măsuri normative nu a fost însoțită sau precedată de o dezbatere publică, nici nu s-a organizat vreun referendum național așa cum ar cere normele elementare ale viețuirii într-o societate democratică autentică, deși România are atât statutul de țară membră ONU cât și de stat membru UE, deci și-a asumat obligații juridice care nu pot ignora drepturile omului așa cum sunt ele consacrate în documentele internaționale în vigoare și pe care UE¹³ însăși nu le poate ignora, în ciuda caracterului său de integrare.¹⁴

În al treilea rând, din ianuarie 2011, România (stat al cărei constituții proclamă în mod expres caracterul său democratic și de stat de drept), **se transformă practic, în opusul acestui regim politic, devenind un stat polițienesc, prin introducerea (obligatorie sau opțională¹⁵) a cărților de identitate electronice cu cip**. Stocarea în acest cip a datelor biometrice ale unei persoane și ideea implantării, mai departe, a acestui cip în corpul persoanei umane, nu conferă doar posibilitatea de supraveghere a acesteia de la distanță sau accesul la datele sale personale **dar duce la încălcarea**

¹³ CE, pe sistemul actual de tratate, fiindcă doar ea are personalitate juridică. Abia prin tratatul de la Lisabona, art. 46A/TUE, UE primește personalitate juridică.

¹⁴ A se vedea hotărârea CJCE, Costa C. Enel 15 iulie 1964. Hotărârea CJCE Van Gend and Loos, din 5 februarie 1963

¹⁵ În ambele cazuri se realizează o violare a dreptului la libertate, a demnității umane, în însăși esența lor, deoarece nici cu acordul persoanei în cauză nu se poate admite o restrângere sau o desființare a acestui drept fundamental al omului, altfel s-ar da naștere la abuzuri ale autorității de stat și la punerea în discuție a esenței sacre și inerente persoanei umane, inviolabile și inalienabile a acestor drepturi și libertăți. Adică, aceste drepturi nu se pot înstrăina în folosul altei persoane sau autorități de stat sau instituții UE, cu voia sau fără voia persoanei respective. Inalienabilitatea demnității, a vieții și a libertății umane (care sunt *ius cogens*) este consființită în documentele de drept internațional pe care statele membre UE și în speță, România, sunt obligate să le respecte, ca state părți.

flagrantă a întregului corp de norme juridice referitoare la drepturile omului consacrat în documentele internaționale în vigoare.

Cu alte cuvinte, prin mai multe acte normative cu valoare juridică **inferioară** Constituției României și legilor interne, se introduc treptat pe teritoriul unui stat membru UE și membru ONU care și-a asumat expres pe plan juridic internațional obligația de respectare a drepturilor omului, o serie de măsuri care transformă persoana umană într-un individ supus controlului, **ducând la aneantizarea libertății și a demnității umane.**

Avertizăm din nou asupra riscului deosebit de grav al apariției în plin secol XXI, a unor noi forme și modalități de sclavie, considerând că supravegherea biometrică este un nou tip de sclavie¹⁶, care nu poate fi în niciun fel compatibilă cu normele juridice în vigoare care apără drepturile omului și libertățile fundamentale.

Invocarea de către România a **valorii obligatorii și direct aplicabile** a regulamentului Consiliului UE și a deciziei Comisiei Europene¹⁷ **nu este de natură**

¹⁶ A se vedea art. 6, alin.1, art. 7 (definiția sclaviei, în sensul Convenției), din *Convenția suplimentară cu privire la abolirea sclavei, traficului cu sclavi și a instituțiilor și practicilor analoge sclaviei*, adoptată la 7 septembrie 1956 de conferința plenipotențiarilor Națiunilor Unite, convocată în aplicarea dispozițiilor rezoluției 608 (XXI) a Consiliului Economic și Social din 30 aprilie 1956. Intrată în vigoare la 30 aprilie 1957, cf. dispozițiilor art. 13. Ratificată de România la 13 noiembrie 1957, prin Decretul 375, publicat în Buletinul Oficial al României, partea I nr. 33 din 9 decembrie 1957. De asemenea, atât actele europene sus menționate cât și actele juridice interne menționate în speță **încalcă prevederile art. 1, alin. 1 ale Convenției privind sclavia** (unde sclavia este definită ca fiind statutul sau condiția unei persoane asupra căreia este exercitată **oricare putere sau toate puterile atașate dreptului de proprietate**) și art. 2, care prevede expres obligațiile pe care statele părți trebuie să le ia pentru **abolirea totală a sclaviei în toate formele sale**). Convenția a fost semnată la Geneva la 25 septembrie 1926, intrată în vigoare la 9 martie 1927. România a ratificat Convenția prin Decretul nr. 988 publicat în Buletinul Oficial al României, partea I, nr. 76 din 1 aprilie 1931. Deci **România nu poate adopta noi forme de sclavie (biometrică, în speță)**, care să permită exercitarea, în sensul art. 1, alin. 1 din Convenție, a unei puteri asupra unei ființe umane și de a îi defini astfel statutul sau condiția, cum se încearcă prin biometrie, ca încălcare directă a libertății și demnității omului, **indiferent că România este membru al unei entități parțial de integrare precum UE.**

¹⁷ A se vedea, spre exemplu, **nota de fundamentare la HG 557 din 26. 04.2006**, act juridic ce încalcă, în opinia noastră, cele mai elementare drepturi ale omului, așa cum au fost consfințite în Constituția României, art. 1, alin. 3, precum și în documentele juridice internaționale la care România este parte. Această notă de fundamentare este, în opinia noastră **o notă mai curând specifică unui regim polițienesc decât unuia autentic democratic**, deoarece pune accentul pe **impunerea unor măsuri interne decât pe dezbaterile lor la nivel cetățenesc**, invocând **în mod incorect și abuziv** necesitatea absolută de aplicare a reglementărilor europene din domeniu, **fără ca să ia în seamă unul din marile principii stabilite prin Tratatul de la Maastricht**. Dacă este să ne referim doar la modul de funcționare al ordinii juridice comunitare, tratatul impune luarea deciziilor în UE (și în statele membre UE) **la un nivel cât mai aproape de cetățean** (care presupune nu doar respectarea principiului transparenței instituționale și decizionale dar și consultarea cetățeanului în acest proces). Mai mult, Tratatul de la Lisabona (noul art. 8B/TUE; noul art. A/TUE, alin. 1; noul art. 8C/TUE) spune clar că UE este constituită pe baza unei **democrații reprezentative**, în care un rol de seamă este acordat **parlamentelor naționale**, și sunt prevăzute multe mecanisme de implicare a cetățenilor în procesul decizional al UE. O asemenea notă de fundamentare internă, care accentuează aspectul impunerii normei comunitare sub pretextul că e

să ducă la sustragerea de către statul român de la obligațiile sale asumate pe plan internațional, vizând respectarea drepturilor omului, așa cum decurg ele din Carta ONU și din marile documente de drept internațional în vigoare ratificate de România.

Altfel spus, **România nu se poate auto-exonera** invocând acte normative europene, **de la respectarea normelor și principiilor juridice internaționale legate de materia drepturilor omului, care constituie *ius cogens*.**

Or, **libertatea și demnitatea persoanei umane**, ca principiu juridic cu valoare sacră, imperativă, opozabilă *erga omnes*, **constituie unul din pilonii întregului drept internațional în vigoare.**

Ordinea juridică comunitară, cu tot caracterul său de integrare și cu toată specificitatea și autonomia proclamate de CJCE¹⁸ nu poate constitui o excepție de la dreptul internațional public și nici o derogare de la acesta. Adică, ordinea juridică comunitară, din care fac parte regulamentul Consiliului și decizia Comisiei mai sus menționate, **nu se poate constitui într-o restrângere a *ius cogens* din planul dreptului internațional public, cu atât mai mult, nu poate fi folosită ca justificare, de către un stat membru UE de a încălca *ius cogens* în speță principiul libertății și al demnității umane, de a îi restrânge sau de a îi distorsiona înțelesul.** Făcând aceasta, ***un stat se situează automat în afara Cartei ONU și a întregului sistem juridic și instituțional elaborat sub egida acestuia.***

Ori, un stat **nu poate avea o opțiune** între dreptul internațional public bazat pe Carta ONU și dreptul european, desigur, dacă se dorește un stat democratic și interesat în cel mai înalt grad de respectarea drepturilor omului. Un stat **nu poate alege să respecte cu precădere sau exclusiv dreptul european și să se desprindă de dreptul internațional** având în centrul său principiul respectării drepturilor omului ca *ius cogens*. Poate fi o manifestare de suveranitate, dar nu o atitudine democratică, așa cum se pretinde a fi un stat membru UE.

Numai dacă am admite o părăsire a idealurilor democratice de către UE, ar însemna să aibă sens o asemenea opțiune (alegerea respectării exclusive sau prioritare a dreptului european, ca drept de integrare, unde nu mai decide statul națiune ci decid instituțiile UE, dintre care nu toate reprezintă interesul statului), ceea

obligatorie și direct aplicabilă, **fără să țină seama de identitatea națională a României ca stat majoritar ortodox**, identitate națională pe care UE se obligă să o respecte **atât pe sistemul tratatelor în vigoare cât și prin Tratatul de la Lisabona**, este o notă de fundamentare care nu ține seama de caracterul democratic al statului român și de UE ca o comunitate de drept, în care drepturile omului și identitatea națională a unui stat membru sunt respectate. La fel, art. 1/TUE în modif. Tratatului de la Amsterdam, alin. 2, spune clar că este vorba de o uniune « în care deciziile să fie luate, pe cât posibil, cu respectarea deplină a **principiului transparenței și la nivelul cel mai apropiat de cetățeni** ».

¹⁸ Considerăm că CJCE **nu poate acționa decât cu respectarea tuturor normelor de protecție a drepturilor omului.** Cu alte cuvinte, jurisprudența ei trebuie să vină în sensul **întăririi drepturilor omului, nu al restrângerii lor prin invocarea greșită, în acest caz, a caracterului de integrare a ordinii juridice comunitare.** Altfel, CJCE se va transforma într-o curte totalitară a unui drept european scizoid, adică rupt de materia drepturilor omului care continuă să fie pilonul întregului drept internațional în vigoare.

ce nu este de dorit, pentru cetățenii unui spațiu politic care se dorește un model democratic pentru alte regiuni ale lumii.

3. Obligația de conformitate a unui stat membru UE cu normele protejând drepturile omului, ca *ius cogens*

În **Declarația Universală a Drepturilor Omului**¹⁹, chiar Preambulul său debutează cu o referire expresă la **principiul demnității umane**, precum și la **principiul egalității și al inalienabilității drepturilor omului**²⁰. Cu alte cuvinte, acest document-pilon pentru întreaga materie a drepturilor omului și pentru întregul drept internațional în vigoare, consideră **încă din primul alineat al Preambulului său** că demnitatea este o valoare **inerentă omului**, și că drepturile oamenilor se bazează **pe egalitate și pe inalienabilitate**. Deci, niciun act juridic intern sau internațional **nu poate deroga** de la prevederile Declarației (de la care pleacă și pe care se bazează juridic **întreaga materie a drepturilor omului** dezvoltată ulterior de la această rădăcină juridică).

Niciun act juridic intern sau internațional (și aici avem în vedere și **actele emise de instituțiile UE, care nu trebuie să fie o ordine ruptă**²¹ **de dreptul internațional**)²², **nu poate pune în discuție drepturile și libertățile fundamentale ale omului, nu le poate relativiza sau restrânge, nu le poate încălca și nu poate deschide calea încălcărilor atât a drepturilor omului, în esența lor și în litera actelor juridice internaționale prin care sunt protejate dar și în ceea ce privește caracterul lor** (caracter inerent persoanei umane, pe care o are valoarea demnității; caracterul egal și inalienabil pe care îl au drepturile omului, în ansamblul lor **unitar și interdependent**).

¹⁹ Semnată de România la 14 decembrie 1955, ca stat membru ONU.

²⁰ „Considerând că recunoașterea **demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile** constituie **fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume**” (alin. 1, Preambul).

²¹ Dacă ar fi una ruptă de dreptul internațional, ordinea juridică europeană ar putea foarte ușor să alunece pe panta totalitarismelor, întrucât ar invoca în mod nejustificat și forțând limita juridică, caracterul de integrare al ordinii juridice comunitare. **O invocare disproporționată a caracterului de integrare a ordinii juridice comunitare ar duce nu doar la o justificare** (greșită profund, în opinia noastră și ilegală) **a ruperii de dreptul internațional** dar mai ales, la deschiderea (prin jurisprudența CJCE) a posibilităților de încălcare a dreptului internațional **de către statele membre UE și de către instituțiile UE, în numele obiectivelor de integrare**. Deci, noi considerăm că ordinea juridică comunitară nu poate fi ruptă de ordinea de drept internațional bazată pe drepturile omului și pe drepturile statelor, așa cum sunt afirmate de Carta ONU. **Nu poate fi o ordine juridică a UE schizoidă, adică a autonomiei fără limite, a autonomiei ca nerespectare a dreptului internațional** ci dimpotrivă, **o ordine responsabilă** care nu împinge statele membre să își încalce obligațiile pe planul dreptului internațional în numele respectării obligațiilor lor în cadrul acestei ordini de integrare. **Nu există ordine de integrare valabilă, cu nerespectarea unor norme de *ius cogens*, a drepturilor omului**, în acest caz, a libertății, demnității umane și a libertății religioase și de conștiință, **prin actele de identitate biometrice și prin actele de călătorie biometrice care încalcă și libertatea de circulație**, afectând tocmai **fundamentele democratice** ale statelor și ale construcției europene pe care UE afirmă că le respectă.

²² Hotărârea CJCE Van Gend and Loos, din 5 februarie 1963

Deci nicio țară sau grup de indivizi, nicio organizație internațională interguvernamentală sau non-guvernamentală sau alte entități juridice de drept intern sau internațional, **nu pot introduce, achiesa, susține, promova sau impune** (în funcție de natura și de competențele lor) proiecte, acte normative, propuneri sau opinii care să afecteze aceste caractere juridice ale drepturilor omului și în particular, ale demnității umane. În special, **autoritățile unui stat** (în speță, ale României), nu pot emite niciun fel de acte juridice **date cu încălcarea flagrantă a drepturilor omului și a caracterelor juridice**²³ (deci, drepturi cu valoare obligatorie, enunțate încă din primul alineat al Preambulului DUDO, ca document ce constituie rădăcina juridică a întregului domeniu al drepturilor omului).

Nicio autoritate internă sau internațională nu poate adopta prin actele sale, prevederi care să afecteze **caracterul inerent** al demnității umane și **caracterele de egalitate și de inalienabilitate** ale drepturilor omului²⁴. Cu alte cuvinte, statul, prin autoritățile sale, nu poate separa individul care trăiește pe teritoriul său și care este supus jurisdicției sale, de drepturile sale fundamentale, de demnitatea sa și nici de exercițiul lor.

Statul român nu poate separa cetățeanul român ca ființă umană, de esența drepturilor omului și nici de exercițiul acestor drepturi, care îi sunt garantate prin documente internaționale obligatorii pentru România, dacă aceasta vrea să se considere membru al comunității civilizate a statelor sec. XXI.

Pentru a sublinia **interdependența dintre demnitate, drepturile omului în general și libertatea cuvântului și a convingerilor**, alineatul 2 din Preambulul

²³ Pentru că, aceste acte, prin încălcarea unui drept fundamental și a unei libertăți fundamentale a omului, care au valoare de *ius cogens*, **sunt lovite de nulitate absolută**. În acest sens, a se vedea doctrina de drept internațional, care consideră că *ius cogens*, ce fundamentează ordinea publică de drept internațional **lasă fără forță juridică orice acord sau acțiune unilaterală care ar contraveni acestor principii**. Cf. H. Mosler- *The International Society as a Legal Community*, în RCADI, 1974, IV, pag. 34. La fel, în speța *Barcelona Traction*, CIJ recunoaște că, prin natura lor, obligațiile statelor față de comunitatea internațională în ansamblul său, **sunt obligații opozabile erga omnes**. Deci, spunem noi, urmând această linie de gândire, **statele membre UE trebuie să se considere în continuare legate de aceste obligații de drept internațional cu opozabilitate erga omnes** (printre care se consideră că figurează și normele de protecție a drepturilor omului, precum dreptul elementar la viață și la demnitatea umană, la libertate și la libertatea convingerii religioase), **neputând opune calitatea lor de membru într-o entitate parțial de integrare precum UE pentru a relativiza sau a încălca aceste drepturi și libertăți fundamentale ale ființei umane**.

²⁴ Tratatul prin care statele ar încerca să deroge de la normele de *ius cogens* sunt considerate de doctrina de drept internațional ca fiind lovite de sancțiunea nulității. Dar nu numai **tratatele ci și actele unilaterale** ale unui stat contrare normelor de *ius cogens* sau **o anumită conduită a unui stat** care contravine unei norme de *ius cogens* trebuie să fie sancționate de comunitatea internațională pentru nencoformitate cu *ius cogens* și **considerate ca ilegale din punct de vedere al dreptului internațional**. A se vedea: Raluca Miga Beșteliu- op. cit., pp. 80-81. Continuând acest punct de vedere internaționalist, considerăm că, *a fortiori*, un stat trebuie să respecte *ius cogens* și **pe plan regional**, deci și în interiorul unei entități de integrare ca UE, deoarece *ius cogens* sunt norme ce **nu suferă nicio derogare**, precum spune art. 53 din Convenția de la Viena asupra dreptului tratatelor din 1969. **Instituțiile UE (Consiliul UE și Comisia), în opinia noastră, având în vedere cele de mai sus, nu pot adopta niciun fel de acte juridice care să se aplice direct și imediat în ordinea juridică a statelor membre, dacă aceste acte sunt contrarii normelor de ius cogens.**

DUDO se constituie într-un alt avertisment juridic împotriva pericolului actelor de barbarie și a proiectelor de făurire a unei lumi care să desconsidere și să afecteze sacralitatea acestor drepturi.

Preambulul DUDO mai face referiri concrete la spiritul și litera Cartei ONU, pe care o privește ca un document **al popoarelor Națiunilor Unite** (din nou, o referire clară la **popoare** ca la comunități de persoane umane înzestrate cu deplinătatea drepturilor și libertăților recunoscute pe plan internațional care sunt inerente persoanei fiecăruia dintre ele, care sunt egale și inalienabile, deci nu pot fi înstrăinate de către individ nici unui alt individ și nici statului). Dacă statele au intrat în UE punând în comun suveranitățile lor pentru a le exercita la un nivel superior²⁵, așa cum spun unii analiști ai procesului de integrare european, nu este însă permis să afirmăm că, implicit, și oamenii au transferat din drepturile lor, inerente persoanei umane, Uniunii Europene, pentru ca ele să fie exercitate în comun la nivel superior sau prin intermediul instituțiilor UE.

Cu alte cuvinte, dacă admitem că în UE are loc un transfer de suveranitate sau de atribuții suverane de la statul membru la nivelul decizional superior, **nu putem admite că acest transfer ar presupune sau ar fi însoțit de un transfer al drepturilor omului, de la cetățenii UE către nivelul de guvernare al UE (și nici de către statele UE, în numele cetățenilor lor, care aici trebuie văzuți ca persoane umane). O entitate de integrare precum UE nu poate relativiza drepturile omului** prin niciunul din actele emise de instituțiile sale, **nu poate obliga statele membre să încalce drepturile omului în relația cu proprii lor cetățeni**, drepturi pe care aceste state s-au angajat la nivel internațional să le respecte, adică să nu le limiteze, să nu le încalce, să nu le pună în discuție (dacă vor să se numească state de drept și democrații autentice).

Caracterul direct aplicabil și imediat al actelor juridice comunitare emise de instituțiile UE nu poate pune în discuție drepturile omului, de care beneficiază cetățenii UE și toți care locuiesc și muncesc pe teritoriul UE, dacă această entitate vrea să se definească o comunitate de drept (o comunitate care respectă norma internațională, în speță, drepturile omului). Degeaba UE și statele membre doresc o intrare în vigoare a Cartei Fundamentale a Drepturilor Omului²⁶, dacă nu respectă dreptul internațional așa cum **este acesta deja în vigoare** la nivel internațional.

Altfel spus, această încălcare a drepturilor omului prin impunerea sau sugerarea adoptării de către statele membre UE a actelor de identitate și a pașapoartelor biometrice sau cu cip, **nu doar că ignoră întregul corp al dreptului internațional al sec. XXI bazat pe concepția deosebit de evoluată a DUDO**, care emană din modul de redactare al fiecărui alineat al său, ci exprimă deriva societăților democratice din UE către totalitarism electronic, către societatea de supraveghere.

Deci se ajunge astfel, la o desprindere a construcției UE ca ordine de integrare **autonomă**, în care instituția UE își arogă dreptul de a emite acte juridice cu caracter

²⁵ De unde și paradoxul sistemului UE (menținerea suveranității și asocierea în vederea integrării). A se vedea: Jordan Gh. Bărbulescu, **De la Comunitățile Europene la Uniunea Europeană. Uniunea Europeană, aprofundare și extindere**, Editura Trei, București, 2001, p. 83.

²⁶ Implicit, prin intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona.

de integrare prin care impune sau sugerează, după caz, statelor membre să adopte acte cu cip biometric, de ordinea de drept internațional deja în vigoare.

UE se auto-proclamă o ordine juridică auto-suficientă, în afara unei alte ordini, cea a dreptului internațional în vigoare, o ordine democratică a sec. XX, o ordine deosebit de evoluată, născută din suferințele istorice ale derivelor totalitariste, o ordine respectuoasă cu drepturile omului până la a le sacraliza. Vedem cum, treptat, ordinea de integrare europeană, în loc să întărească ordinea de drept internațional, în special în materia drepturilor omului, se duce încet spre o concepție totalitaristă, **se îndepărtează de concepția evoluată asupra omului** pe care se fundamentează întreaga ordine de drept internațional și se orientează spre o concepție proprie, din păcate schizoidă și represivă, **bazată pe încălcarea acestor drepturi prin biometrie și prin controlul asupra individului sub pretextul asigurării protecției sale.**

În nicio societate democratică autentică, nu se poate face confuzia între control și libertate, între siguranța individului și încălcarea drepturilor sale. Întotdeauna drepturile și libertățile omului sunt puse în poziția **preeminentă** și **nu permit relativizare**, dacă este o societate autentic democratică, adică una bazată pe statul de drept și pe respectarea drepturilor omului.

UE, ca o comunitate de drept, este la începutul decadei 2010-2020 **în poziția accentuării unei mișcări schizoide, începute odată cu afirmația CJCE a autonomiei ordinii juridice comunitare față de dreptul internațional**²⁷. Această afirmație esențială pentru deriva spre totalitarism a UE, reflectă o etapă crucială în evoluția UE, dinspre comunitatea de drept (adică a conformității sale, a instituțiilor sale, a întregului său proces decizional, cu dreptul internațional bazat pe pilonul drepturilor omului) și înscrierea pe o traiectorie greșită, în opinia noastră, spre o derivă totalitară ce poate pune în pericol serios întregul proces de integrare europeană și însăși ideea de Uniune Europeană, de construcție bazată pe democrație și respectarea drepturilor omului.

În loc să ajungă o mega-cetate a unei concepții și mai evolute în materia respectării drepturilor omului decât cea deja existentă și care este bazată pe experiența tragică a Europei sfâșiate de ororile celor două războaie mondiale, UE **coboară această concepție spre o nouă barbarie, spre zorii unei epoci europene a totalitarismului electronic, în care individul este urmărit și controlat în numele securității sale și a cetății.**

Or, observăm această **incorectă asociere** între libertatea și demnitatea umană, pe de o parte și securitatea persoanei și a cetății, pe de altă parte.

Cât privește **securitatea persoanei**, aceasta este una asigurată de stat dar care **nu trebuie să primeze asupra libertății, vieții și demnității sale, asupra libertății de circulație și de convingere, asupra libertății de exprimare și a celorlalte drepturi și libertăți inerente persoanei sale**, consacrate la nivel intern și internațional. Toate drepturile și libertățile omului trebuie privite în **indisolubilă asociere**, deoarece ele au un caracter interdependent, încălcarea uneia duce la

²⁷ Hotărârea CJCE Van Gend and Loos 5/2/63, nr. 26/62 și hotărârea CJCE Costa C. Enel 15 /07/64, nr. 6/64.

încălcarea celorlalte, și împreună, la o regresie a societății umane la începutul sec. XXI, dinspre civilizație spre noua barbarie tehnologică.

Juriștii sec. XXI trebuie să fie foarte atenți la a proteja individul și întreaga ordine internațională lăsată moștenire de sec. XX ca o ordine a civilizației juridice în centrul căreia se află omul și tot setul său de drepturi și de libertăți fundamentale, pe care constituțiile statelor democratice sunt obligate să îl prescrie și pe care autoritatea de stat trebuie să îl aiba în vedere în mod permanent, prin toate actele și instituțiile sale. În al doilea rând, cât privește **securitatea națională**²⁸, aceasta nu poate fi transformată din excepție cu aplicabilitate limitată la unele cazuri precis delimitate

²⁸ Constituția României, art. 49 prevede **excepțiile** care pot duce la **restrângerea** unor drepturi și a unor libertăți. Observăm că este vorba de **restrângere, nu de încălcare sau de ignorare, nu de afectare a acestor drepturi și libertăți în esența lor, în existența lor**. Măsura restrângerii este una **limitată**, vizează **exercițiul** dreptului și al libertății, este una **temporară și proporțională** cu situația care a creat-o și este una **excepțională**, adică are caracter de excepție, nu de regulă. Ca excepție, ea trebuie să fie clar delimitată în aplicarea sa **prin lege și numai prin lege**, deci să fie delimitată de Parlament prin act normativ **superior** ca forță juridică actelor guvernului și oricăror alte acte emise de autorități administrative și care se dau în aplicarea legii (hotărâre de guvern, ordonanță de urgență, ordonanță etc). Excepțiile în care poate fi luată măsura restrângerii sunt **enumerare limitativ** (observăm că nu se pot adăuga la cele enunțate de Constituție, întrucât este vorba de o **măsură restrictivă a unor drepturi și libertăți**). Deci, observăm că nu sunt menționate pericolul terorismului internațional sau al crimei organizate; deoarece Constituția nu le enumeră expres printre excepțiile ce duc la restrângere, ele nu pot fi adăugate de legiuitor în absența unei prevederi constituționale, mai cu seamă având în vedere **caracterul excepțional al întregului art. 49 care presupune aplicarea lui limitată la cazurile expres prevăzute**: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și libertăților cetățenilor, desfășurarea instrucției penale, prevenirea consecințelor unei calamități naturale sau ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav. De asemenea, Constituția permite restrângerea excepțională și numai prin lege, a exercițiului **unor** drepturi și libertăți, nu a exercițiului tuturor drepturilor și libertăților, deoarece atunci nu ar fi stat de drept și democratic ci totalitarism. În al doilea rând, Constituția nu se referă aici la drepturile elementare la viață, demnitate și libertate ale persoanei umane, căci ele constituie *ius cogens*, de la care nu se permite nicio derogare pe plan intern, regional sau internațional, mai ales dacă facem corelarea cu art. 11 și cu art. 20 din Constituție. În al treilea rând, alin. 2 din art. 49 Constituția României vine să **întărească garanția juridică a protejării drepturilor și libertăților omului chiar și în situația excepțională de aplicare a măsurii restrângerii exercițiului lor**. Astfel, restrângerea, ca să fie constituțională, trebuie să fie **dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică** (deci, trebuie să se coreleze la spiritul democratic al guvernării, nu să reprezinte un pretext spre totalitarism, așa cum este biometria bazată pe însemnarea și pe supravegherea electronică a ființei umane). Restrângerea trebuie în plus, să fie **proporțională** cu situația care a creat-o (deci, în mod firesc, restrângerea este și o măsură **temporară**, căci ea este o **excepție de la regula deplinătății exercițiului drepturilor și libertăților într-o societate democratică**, deci trebuie să **ia sfârșit** când situația care a generat-o ia sfârșit, situație care trebuie să fie **doar una din cele enumerate de alin. 1, art. 49 și nicio altă situație**). Restrângerea trebuie aplicată **în mod nediscriminatoriu** și, lucru extrem de important pentru argumentarea noastră juridică, ea nu trebuie să aducă atingere **existenței** dreptului sau libertății. Restrângerea apare deci ca o excepție însă aceasta nu poate duce la încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, care au valoare de *ius cogens*. Niciun moment restrângerea **nu poate lua caracter definitiv, extins la alte situații neprevăzute de art. 49 și nici nu poate introduce limitări la adresa existenței** dreptului și a libertății în sine. Căci ar fi nu doar neconstituțională, ci lovită de **nulitate absolută pentru neconformitate cu o normă de ius cogens** pe plan internațional.

de constituție și de legile țării, într-o regulă de a interveni peste drepturile omului și de a le restrânge exercițiul. Căci autoritățile statului nu pot restrânge decât **exercițiul unor** drepturi, însă doar în cazurile **legale și excepționale** și doar **proporțional cu situația**, ele **nu pot restrânge drepturile omului în esența lor**. Pe de altă parte, nici securitatea națională și nici invocarea unor cazuri ambigue, care pot da naștere cu ușurință unor abuzuri și care nu privesc ființa umană în mod direct (precum « lupta împotriva terorismului internațional »), nu pot fi folosite pentru a justifica introducerea unor politici represive față de toți cetățenii unui stat și nici pentru restrângerea exercițiului drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Or, introducerea în speță a actelor de călătorie și de identitate cu cip biometric constituie **o parte a acestei politici represive a statului față de om**, în care invocarea argumentului de securitate națională sau de ordine publică **este unul extras forțat din contextul său juridic excepțional** și introdus într-o **nouă logică, a controlării individului de către autoritățile statului prin mijloace electronice, control care încalcă flagrant toate documentele internaționale ce protejează drepturile omului** în fața acestor abuzuri pe care statul sec. XXI este tentat să le introducă în relația sa cu individul.

Să cităm aici, din multitudinea de documente juridice internaționale care consacră protecția drepturilor omului în relația omului cu statul și cu orice entitate juridică internă și internațională, doar art. 1 DUDO²⁹. Conform acestui articol, este consacrat indubitabil faptul că **toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi** (ca o expresie a înaltei civilizații juridice a sf. sec. XX, civilizație care, din păcate, este părăsită și relativizată de o nouă tendință de edificare a unei ordini totalitariste electronice).

Acest articol creează, în opinia noastră, **o concepție organicistă despre stat și oricare autoritate vremelnică**, internă sau internațională, deoarece și statul este condus tot de oameni iar acești oameni nu pot fi mai egali sau mai liberi în raport cu alții, adică cu cei pe care îi conduc. Dacă omul beneficiază încă de la naștere de libertate și de egalitate în raport cu toate celelalte ființe umane, beneficiul acestui drept îl va însoți, în mod logic, pe tot parcursul vieții sale, până după moartea sa fizică iar acest beneficiu natural al oricărui om, **de a se bucura de libertate și de egalitate în raport cu toți ceilalți oameni, nu poate fi relativizat de niciun act normativ intern, european, internațional prin care un grup de oameni să urmărească și să obțină controlul asupra altor oameni, utilizând mecanismele de putere statală sau internațională și mijloacele tehnologice, dintre care pe cele biometrice**. Statul nu este o abstracțiune, dimpotrivă, conform concepției organiciste de la care pleacă DUDO și toate documentele în materie de drepturile omului, reprezintă un grup de oameni care dețin temporar puterea, care exercită un act de guvernare și care trebuie să respecte drepturile și libertățile fundamentale ale omului, dacă sunt parte la instrumentele juridice care le protejează.

Dacă plecăm de la art. 1 DUDO o să vedem că nu se face referire la state, la organizații, la uniuni de state ci **doar la ființele umane**, fiind indicat deci (ca

²⁹ „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de celelalte în spiritul fraternității”.

expresie a acestei civilizații juridice înalte pe care este întemeiată DUDO și care va rămâne oamenilor din sec.XXI), modelul de comportament după care ființele umane trebuie să se comporte: « unele față de celelalte în spiritul fraternității ». Este o preluare a unei idei iluministe însă care depărtează omul de tentația sa primordială de a folosi puterea spre a controla pe celălalt și spre a îl aservi (spre a îi răpi libertatea sau demnitatea sau ambele).

Art. 1 DUDO este deci, o **garanție juridică de bază** a întregii ordini de drept internațional de la sf. sec. XXI și care trebuie respectată de către toate statele părți. Dilema statelor membre UE este însă aceea de a nu ști dacă să acorde întâietate obligațiilor din ordinea internațională sau celor născute din integrarea lor în ordinea juridică UE. Or, această **ordine juridică a UE este una autonomă față de dreptul internațional**, conform opiniei CJCE. Aceste state membre UE au deci, o poziție destul de dificilă în raport cu două ordini diferite din care fac parte concomitent. Aceste două ordini juridice, începând cu hotărârea CJCE³⁰, exprimă două drumuri diferite în evoluția ideii despre om, despre drepturile lui și relația sa cu statul.

Prin hotărârea CJCE de mai sus, rezultă că **statele membre UE sunt împărțite între ordinea veche, cea a dreptului internațional, moștenită de la sf. sec. XX și care este una a înaltei civilizații juridice** deoarece **se fundamentează pe respectarea drepturilor omului** tocmai ca o consecință a înțelegerii suferințelor europenilor prin cele două războaie mondiale, și cealaltă ordine juridică, una nouă. În această ordine nouă, de integrare, statele se găsesc acum, la începutul sec. XXI, confruntate nu doar cu problema transferului de suveranitate³¹ (prima breșă a ordinii juridice a UE în sistemul westfalic, al statului suveran) ci și cu problema **relativizării drepturilor omului** (prin actele instituțiilor UE care sugerează sau impun introducerea cărților de identitate și a pașapoartelor cu cip biometric). Această ordine, în loc să adopte drumul consolidării și al accentuării civilizației înalte juridice a sf. sec. XX (adică să nu fie o ordine ruptă de dreptul internațional) inițiază o traiectorie care o va duce spre deriva totalitaristă electronică, prin anularea libertății, a demnității omului și prin **impunerea treptată a unei societăți a supravegherii electronice, în care orice individ, înainte să fie considerat ființă umană bucurându-se de toate drepturile pe care i le recunoaște ordinea juridică internațională, dimpotrivă, decade la statutul de potențial infractor, de eventual terorist**, de individ care este vânat, controlat, urmărit, supravegheat, indiferent dacă a comis sau nu o infracțiune. Or, aceasta este **premise totalitaristă** pe care se construiește, din păcate, ordinea juridică a UE, atunci când CJCE proclamă **ruperea ei de dreptul internațional**, adică obligă statele să acorde prioritate normei juridice comunitare în fața normei interne (și trebuie să ținem seama că, prin normele interne, statul se obligă să respecte angajamente internaționale, inclusiv în materia drepturilor omului³²). Deci, o ordine juridică de integrare se auto-consideră **nu doar liberă față de ordinea internațională ci se consideră suficient de liberă încât să impună**

³⁰ Hotărârea CJCE Van Gend and Loos 5/2/63, nr. 26/62 și hotărârea CJCE Costa C. Enel 15 /07/64, nr. 6/64

³¹ Pe larg, asupra acestei probleme juridice, a se vedea Mădălina Virginia Antonescu, op. cit., pp. 119-122.

³² De pildă, art. 20 din Constituția României sau art. 11, alin. 2 din Constituție.

prioritatea sa juridică față de orice altă normă pe care statul membru UE are obligația de a o respecta (internă sau internațională, care nu are caracterul de integrare al ordinii UE). Cu aceste două premise juridice, ordinea juridică a UE devine practic, **deschisă abuzurilor și unei tentații totalitare, căci o ordine ruptă de ordinea drepturilor omului care este miezul dreptului internațional**, o ordine care nu mai consideră că ființele umane sunt libere și egale în drepturi, devreme ce, în numele procesului de integrare, statele membre UE trebuie să încalce aceste drepturi, devine o **ordine juridică totalitară**, devine primul totalitarism postmodern, cel al sec. XXI, apărut, din păcate, tot în Europa.

Art. 2 din DUDO dă fiecărei ființe umane **deplinătatea** prevalării de drepturile și libertățile din DUDO iar în plus, alin. 2 din art. 2 precizează că statele care au ratificat-o « **nu pot face nicio deosebire** bazată pe statut politic, juridic sau internațional al țării sau al teritoriului de care aparține *o persoană*, fie această țară sau teritoriu... *supuse unei limitări oarecare a suveranității* ». Observăm că este un articol perfect aplicabil și situația statelor membre UE³³, deoarece UE poate fi privită (nefiind stat ci o uniune de state compusă din teritoriile supuse jurisdicțiilor acestora) ca un teritoriu supus « *unei limitări oarecare a suveranității* »³⁴ (o referire implicită la teritoriile statelor membre UE). Deci statele UE nu pot invoca această calitate juridică (de stat membru UE) contra drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în speță, ale cetățenilor lor, indiferent că aceștia sunt pe teritoriul UE (adică, al oricărui stat membru UE) sau în exteriorul acestuia. Art. 2 are o aplicație teritorială universală (adică aplicabil tuturor statelor care au adoptat Declarația), **datorită universalității drepturilor omului**.

³³ Abia prin Tratatul de la Lisabona, UE obține personalitate juridică, ceea ce este foarte important, căci din acest moment, coroborat cu transferul de suveranitate de la state, nu se mai poate face abstracție de ea: UE devine o entitate juridică, deci capabilă să își asume drepturi și obligații pe plan internațional și deci, **aptă să își angajeze direct responsabilitatea în justiția internă, europeană și internațională pentru încălcări ale drepturilor omului, în speța noastră**. Prin sistemul actual de tratate (Maastricht, Amsterdam, Nisa), UE nu are personalitate juridică, deși statele transferă atribuții suverane în favoarea unei ordini juridice de integrare, cum afirmă CJCE. Tratatul de la Lisabona va permite, în opinia noastră, **responsabilizarea directă a UE pentru încălcările asupra drepturilor omului, chiar în propriul său sistem jurisdicțional, inclusiv în fața instanțelor de drept comun** (în ordinea juridică a UE) care sunt cele naționale ale statelor membre UE. De asemenea, **statele membre UE care au ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului au obligația de a o respecta** în litera și spiritul ei, adică de a nu încălca drepturile omului garantate în această Convenție, prin introducerea actelor biometrice sau cu cip, de identitate sau de călătorie. Neavând personalitate juridică, UE nu poate să își asume obligația de a fi parte la această Convenție (doar după adoptarea Tratatului de la Lisabona și ratificarea sa de toate statele membre UE se pune această problemă).

³⁴ Despre transferul de atribuții suverane și numeroasa doctrină de drept comunitar care recunoaște existența limitărilor aduse suveranității statelor membre prin participarea lor la o entitate de integrare ca UE, inclusiv recunoașterea acestui lucru de către CJCE, a se vedea Mădălina Virginia Antonescu, op. cit., pp. 116-123 și mai departe.

La fel, prin biometrie considerăm că se încalcă flagrant **setul celor trei drepturi fundamentale ale omului** (în speță, drepturile cetățeanului european³⁵ al cărui stat are obligația de a aplica în ordinea sa internă un act juridic al unei instituții UE prin care să se introducă actele biometrice de identitate și de călătorie).

Aceste trei drepturi menționate în art. 3 DUDO sunt **inerente oricărei persoane umane (dreptul la viață, la libertate și la securitatea sa³⁶)**. Dreptul la securitate este aici un drept individual, pe care îl are orice persoană umană, laolaltă și strâns legat³⁷ cu dreptul la viață și cu dreptul la libertate, menționate în același articol. Nu este un drept pe care să îl răstălmăcească autoritatea de stat pentru a introduce încălcări sau restricții asupra drepturilor omului, sub pretextul că îi asigură securitatea sa.

Art. 4 din DUDO se constituie într-o altă garanție juridică puternică pe care ordinea dreptului internațional, ca ordine înalt civilizată a sec. XX o acordă individului, ferindu-l de orice formă de totalitarism și de represiune. Prin acest articol se interzice clar și neechivoc orice formă de sclavie sau de robie precum și traficul cu sclavi. La prima vedere, juristul sec. XXI este tentat să îl considere un articol învechit, adică unul care nu mai își găsește aplicarea în societatea noastră evoluată de unde sclavia a dispărut, prin abolirea ei odată cu destrămarea colonialismului și a formelor de guvernare care o permiteau. Sclavia este astăzi sinonimă cu o societate primitivă, represivă, inumană, dictatorială, în care nu sunt respectate drepturile omului sub nicio formă.

Societățile bazate pe sclavi, despre care învățăm la istorie, ni se par forme îndepărtate, crude, coercitive, care nu mai pot reveni în zilele noastre sau în viitor, care sunt interzise și înlăturate din modalitatea de a face guvernarea politică în sec. XXI.

Însă, la o privire atentă, observăm că fenomenele de crimă organizată cu care societățile acestuia se confruntă și care au luat forme transnaționale, adică traficul cu ființe umane, sunt tot forme moderne de sclavie, în care oamenii se vând și se cumpără de către alți oameni, cu ignorarea tuturor normelor din materia drepturilor omului. Deci statul sec. XXI nu a reușit să stârpească total orice formă de sclavie,

³⁵ Și nu doar ale cetățeanului european ci și ale oricărei ființe umane trăind sau aflându-se pe teritoriul oricărui stat membru UE, căci **aici nu contează calitatea de cetățean european ci calitatea juridică de ființă umană**, recunoscută de DUDO și pornind de la ea, de toate celelalte documente internaționale în materia drepturilor omului.

³⁶ Nu se confundă cu excepția de interes public, a prezervării securității publice, de către stat; această excepție nu poate restrânge drepturile omului decât în cazurile specificate expres și limitativ de legi speciale și care să nu contravină constituției aceluși stat precum și caracterului de *ius cogens* al drepturilor omului pe care orice stat trebuie să îl respecte.

³⁷ Autoritățile de stat trebuie deci, să respecte **aceste prevederi internaționale care au prioritate în ordinea internă, pe baza art. 20, alin. 1 și 2 din Constituția României și care trebuie aplicate cu bună credință (art. 11) dar trebuie să respecte totodată și caracterul inviolabil al libertății individuale și al siguranței persoanei, cum spune art. 23, alin. 1 Constituția României**, deci să nu emită acte biometrice și cu cip și nici să constituie baze de date personale aferente acestora, deoarece încalcă, printre altele, și aceste articole sus menționate.

Însă important este că societatea civilizată a statelor continuă să privească sclavia ca pe o faptă în total dezacord cu respectarea drepturilor omului și să o interzică.

Însă apar noi provocări pentru juriștii sec. XXI, apar provocările unor societăți asaltate de tehnologii de supraveghere, care forțează și asaltează din toate părțile această cetate a înaltei civilizații juridice, care se bazează pe materia drepturilor omului, adevărat far spiritual, prin care măsurăm gradul de civilizație al sec. XX și înc. sec. XXI.

Juriștii sunt cei abilitați să observe, să analizeze și să condamne încălcările postmoderne ale drepturilor omului prin noile forme pe care le poate îmbrăca o practică represivă sau care violează aceste drepturi **în esența lor**.

Juriștii sec. XXI, departe de a privi la art. 4 DUDO ca la un articol-reminiscență a vremurilor trecute, **trebuie să îi observe actualitatea** și aplicarea la situația în care o societate **începe să facă trecerea dinspre respectarea drepturilor omului și statul de drept, spre o societate polițienească, a supravegherii electronice** (inclusiv prin emiterea actelor cu cip biometric, de identitate și de călătorie, care impun stocarea datelor personale ale individului, la care, progresiv, se vor adăuga și alte date despre el și viața lui, într-o bază de date continuu îmbogățită). Nu ne interesează dacă este o bază de date internă sau una internațională, dacă are acces restrâns (numai unii oameni, care pot fi, să zicem, polițiști europeni sau autoritățile statului membru UE respectiv) sau dacă baza permite teoretic, accesarea sa de către cetățeanul urmărit sau de către orice persoană interesată. Important este că **această bază de date există, și că ea poate fi folosită inclusiv pentru a restrânge drepturile omului, pentru a da naștere unei noi forme de sclavie, pentru a face pe unii mai egali și mai liberi decât alții, și pentru a pune în discuție, în final, viabilitatea și actualitatea întregii ordini internaționale de drept din sec. XX**.

Când art. 4 spune clar că « nimeni nu va fi ținut în sclavie, nici în robie, că sclavia și traficul de sclavi sunt interzise **sub toate formele lor** », **aici trebuie să avem în vedere perfecta lui actualitate (întrucât interzice expres și formele postmoderne de sclavie, adică supravegherea și controlul individului prin acte cu cip biometric)**, cât și valoarea **absolută** a interdicției, care vizează toate statele ce au adoptat DUDO. Prin urmare, statele membre UE și România în speță, **au obligația expresă de a se abține de la introducerea sub orice formă a sclaviei, adică nu pot adopta niciun act prin care să introducă o formă de sclavie (cum este sclavia postmodernă prin actele de identitate și de călătorie biometrice sau cu cip)**. Mai mult, prin interpretare sistematică, adică ținând cont de întregul text al Declarației, care este miezul întregii materii a drepturilor omului, art. 4 trebuie privit ca fiind intrinsec legat de celelalte articole ale Declarației, **ce protejează drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei umane, indiferent că ea are sau nu calitatea de cetățean european**.

Interzicerea, sub toate formele, a sclaviei și a robiei, include, la nivel universal, privind toate persoanele umane și toate statele care au adoptat Declarația, și interzicerea sclaviei postmoderne prin acte cu cip biometric și bazele de date aferente acestora. Uniunea Europeană nu poate obliga statele membre, sub pretextul caracterului de integrare al ordinii juridice din care ele fac parte, ca acestea să ignore

art. 4 și prohibiția sa expresă și să introducă, cu violarea acestui articol, acte cu cip biometric oricărei ființe umane de pe teritoriul UE.

La fel, atunci când analizăm **gradul de încălcare** prin acte juridice interne sau ale unor instituții UE, a drepturilor omului, așa cum sunt ele protejate prin documentele internaționale în vigoare, trebuie să avem în vedere și art. 12 DUDO. Acest articol se constituie într-o **altă garanție juridică** la adresa protecției recunoscută internațional oricărui om, **a vieții sale particulare, familiale, a domiciliului, a corespondenței sale, a onoarei sau reputației sale**. Toate acestea pot fi foarte ușor puse sub semnul întrebării, atunci când individul respectiv **trăiește într-o societate în care sunt admise, opțional sau sunt introduse obligatoriu, modalități de supraveghere electronică și de stocare a datelor sale personale, de către autorități ale statelor** (ulterior, existând riscul ca aceste date să fie preluate și persoane care nu sunt autorități ale statului, de grupuri infracționale, de teroriști, care să afecteze viața aceluși individ și să îi determine opțiunile sale fundamentale de viață prin accesul la datele sale personale și prin supravegherea vieții sale).

Aceste lucruri, **de neconceput în orice societate democratică axată pe respectarea drepturilor omului**, vedem cum se încearcă a fi acreditate, la începutul sec. XXI, în numele (culmea!) unei sporite protecții a omului de către stat sau al reducerii unor pericole internaționale (terorismul, crima organizată). Însă adepții acestei societăți a sec. XXI nu țin seama de gradul în care încalcă axa dreptului internațional în vigoare care este materia drepturilor omului, și nici de faptul că ei îndeamnă tocmai la crearea unei societăți în care toți să fie considerați drept potențiali infractori și în care **ființa umană să ajungă din persoană liberă, un sclav al statului**, ceea ce constituie **primul pas spre un sistem represiv, expresie a folosirii non-juridice și non-etice a tehnologiei în sec. XXI, a decăderii de la standardele înalte ale civilizației sec.XX**.

Statul nu își poate transforma cetățenii săi în sclavi și nicio persoană umană de pe teritoriul sau care nu are cetățenia sa, sub nicio formă, dacă vrea să se mai numească stat democratic sau civilizată.

Introducerea pașapoartelor cu cip biometric, de către un stat (nu neapărat de către un stat membru UE, însă în speță, România este un membru UE) încalcă expres și art. 13 DUDO care proclamă **libertatea de circulație și a alegerii reședinței de către orice persoană**.

Biometria nu poate fi folosită **nici măcar opțional** de către un stat, căci ea deschide drumul unor abuzuri la adresa persoanei umane, **reprezentând riscul ca, într-o altă etapă, ceea ce a fost adoptat ca « opțional » să devină obligatoriu pentru toți cetățenii aceluși stat și deci, să încalce de o manieră vizibilă art. 13 DUDO și drepturile omului în general, care sunt toate interconectate**.

Biometria este legată de constituirea unei baze de date despre acel individ, spre accesul la baza de date, despre persoanele care au acces la ea, despre riscul ca alte persoane decât cele competente să aibă acces la ea, inclusiv în scopul prejudicierii acelei persoane, de spionarea, supravegherea acestei persoane în scopul completării sau formării sau actualizării bazei de date, **ceea ce subordonează individul unei concepții a atotputerniciei statului față de el și îl transformă în sclav**. Cum statul nu este o abstracțiune ci **un grup concret de guvernanți** care dețin vremelnic

puterea coercitivă asupra celor guvernați, este foarte ușor să se cadă în tentația folosirii în scopuri ne-democratice a bazelor de date și al aservirii indivizilor, pentru perpetuarea controlului asupra lor. Dintotdeauna, politica a fost un joc al puterii iar acum, mai mult ca niciodată, **incapacitatea oamenilor sec.XXI de a controla folosirea tehnologiei pentru a evita derivatele totalitariste și fascinația controlului absolut asupra omului**, duce la o **posibilitate sporită de încălcare a drepturilor omului** așa cum au fost ele protejate și consacrate prin civilizația juridică a sf. sec. XXI.

Punerea lor sub semnul întrebării prin societatea polițienească a controlului electronic și biometric ar consacra **ruperea de o civilizație juridică** (cea a sec. XX întemeiată pe drepturile omului și pe obligațiile statului față de persoana umană) și intrarea într-o ordine represivă, a totalitarismului electronic, de supraveghere, care s-a despărțit de ordinea onusiană și a intrat într-o fază integraționistă regională autarhică (adică auto-suficientă, cum este cea a UE).

Or, ordinea UE, pentru a fi una veritabil democratică, nu poate fi una autarhică, nu se poate rupe de dreptul internațional, așa cum a considerat în jurisprudența sa, CJCE, deschizând fără să vrea, o traiectorie spre aceste forme postmoderne de încălcare a drepturilor omului care sunt supravegherea prin biometrie a persoanei umane.

De asemenea, impunerea de către un stat membru a cărților de identitate și a pașapoartelor biometrice (în speță, prin hotărârile de guvern și OG deja menționate la începutul articolului) încalcă, în opinia noastră, art. 18 DUDO, deoarece **nu ține cont de identitatea religioasă a majorității acestei țări, care este o identitate specifică poporului român** (adică una **multi-dimensională**: este o identitate **națională**, în același timp, deoarece poporul român s-a născut ca unul creștin, conform lucrărilor de specialitate³⁸, și este o identitate **tradițională**, adică **istorică**, deoarece pe tot parcursul istoriei sale frământate, poporul român și-a menținut și și-a apărut ortodoxia, adică ceea ce consideră ca o identitate religioasă și națională, totodată). **Legătura indisolubilă între aspectul de neam (ulterior național), cel tradițional și cel religios, constituie o împletire unică a trei dimensiuni în ceea ce se numește identitatea românească.**

³⁸ Prea Fericitul Patriarh Teoctist, **Despre rolul Bisericii Ortodoxe Române în viața poporului român**, pp. 14-16, în Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, **Istoria Bisericii Ortodoxe Române**, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006. Despre **identitatea neamului românesc ca identitate creștin ortodoxă**, a se vedea pp. 17- 482. Este deci, *de neimaginat a nu se ține cont de această identitate naționalo-religioasă specifică poporului român, atât de către autoritățile de stat române cât și de instituțiile UE, atunci când emit un act juridic (național sau comunitar) cu privire la identitatea națională a unei țări membre UE, pentru care pot fi aduse de orice cetățean român de religie ortodoxă în fața instanțelor de drept comunitar* (începând cu cele naționale, care sunt instanțe de drept comun în ordinea jurisdicțională comunitară) **pentru nerespectarea unui drept fundamental al omului, care este dreptul la libertatea religioasă**, drept pe care UE prin tratate și statul român (prin Constituție și prin tratatele internaționale la care este parte și care sunt drept intern prin ratificare de către Parlament), se angajează să îl respecte, ca drept al omului.

Or tocmai această identitate, a unui stat membru, **se obligă UE să o respecte**³⁹, atât pe sistemul tratatelor în vigoare dar și din perspectiva tratatului de la Lisabona.

Din această optică trebuie să privim noi obligația de respectare pe care o are statul român ca stat membru UE, a art. 18 DUDO (preluat și de alte documente juridice internaționale). Art. 18 precizează că **orice persoană** (deci, indiferent că este sau nu cetățean european) are dreptul la **libertatea gândirii a conștiinței și a religiei**, ceea ce implică și libertatea de a **își manifesta** religia sau convingerile sale. Conform acestui articol, se instituie o **garanție juridică expresă** în favoarea libertății religioase, de gândire și de conștiință, menită să protejeze orice persoană umană de pericolul încălcării acestor drepturi inerente ale sale.

În afară de viziunea ortodoxă asupra persoanei umane⁴⁰, care consideră omul nu o mașinărie lipsită de suflet, nu un robot, nu un sclav, ci o ființă înzestrată cu rațiune, cu liber arbitru de către Dumnezeu, îl consideră ca fiind **chip și asemănare a lui Dumnezeu**, ca fiind creație divină pentru care Fiul lui Dumnezeu S-a jertfit și a înviat din morți, urcând la Cer cu dubla Sa fire, cea omenească și cea dumnezeiască, și ocupând Tronul împărătesc de-a dreapta Tatălui, în înfățișarea Sa cea omenească, ca semn al prețuirii omului, al reacordării cinstei sale inițiale, de dinainte de căderea adamită⁴¹, în afară de această viziune care este **opusă fundamentală biometriei** și omului biometric ca om antihristic, **orice persoană** care nu are această viziune ortodoxă dar care consideră că prin biometrie i se încalcă libertatea sa de gândire și de conștiință sau religia sa, alta decât cea ortodoxă, **poate invoca în favoarea sa acest art. 18** care îl protejează, în instanțele competente pentru a îi asigura satisfacerea acestor drepturi ale sale.

³⁹ Să cităm numai art. 1a/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona, care spune clar (pentru statele membre, pentru instituțiile UE, pentru cetățenii europeni și pentru **toate persoanele care se află** pe teritoriul statelor membre UE): **baza Uniunii este constituită tocmai din valorile pe care biometria nu le respectă, iar în ceea ce privește o țară majoritar ortodoxă ca România, pe care biometria le ignoră cu desăvârșire**. UE se întemeiază pe valorile demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și **pe respectarea drepturilor omului**, inclusiv al drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. Dacă UE acordă o așa de mare atenție persoanelor care aparțin minorităților și respectării drepturilor lor, **este ilogic să ignore drepturile persoanelor aparținând majorității din acea țară, drepturi întemeiate pe tradițiile constituționale ale statului român, și mergând până înainte de apariția constituțiilor statului național român**; căci dreptul la afirmarea identității religioase ortodoxe este **un drept istoric, un drept național, un drept inseparabil legat de ființa națională a poporului român**. Nu se poate discuta de **poporul român și de identitatea sa națională cu ignorarea voită a identității sale ortodoxe**. Deci UE, când se angajează să respecte valorile de mai sus, trebuie să observe și cum le încalcă, prin acte ale instituțiilor sale precum cele privind actele biometrice. Art. 1a /TUE îl punem în strânsă corelare cu art. 3a/TUE în modificarea Tratatului de la Lisabona, prin care **UE se obligă să respecte identitatea națională a statelor membre, inherentă structurilor lor fundamentale politice și constituționale**. Or **România este un stat majoritar ortodox**, prin tradiția și prin istoria sa specifică, indiferent că aceasta este sau nu agreată de unii sau de alții. **UE nu are deci, nicio competență de a pune în discuție, de a ignora sau de a relativiza identitatea națională ortodoxă a statelor membre, acolo unde ele sunt majoritar de această religie, opusă fundamental aplicării biometriei asupra persoanei umane**.

⁴⁰ **Credința ortodoxă**, op. cit, p. 64.

⁴¹ Op. cit, p. 109.

De acest art. 18, **statele care au adoptat DUDO** trebuie să țină cont, ca de o obligație juridică internațională, care, fiind o obligație ținând de materia drepturilor omului, prevalează asupra oricăror dispoziții de drept intern deci și asupra tuturor actelor juridice interne⁴².

Alte garanții juridice importante pentru protejarea persoanei umane, indiferent că este sau nu cetățean european, deci **indiferent de apartenența sa politică la o entitate de integrare precum UE**, sunt : art. 28, art.29 și art. 30 din DUDO, ca document de bază pentru întregul corp juridic internațional al drepturilor omului. Conform art. 28, fiecare persoană are dreptul de a beneficia pe plan social și internațional, de **existența unei ordini care să permită ca drepturile și libertățile enunțate în această declarație să își poată găsi o realizare deplină**. Deci acest articol nu doar că impune statului (în speță, statului român, care a adoptat Declarația și pentru care, conform Constituției sale, obligațiile în materie de drept internațional prevalează față de cele de drept intern⁴³) să construiască și să păstreze o ordine în

⁴² În temeiul juridic al art. 20 din Constituția României și al art. 11 din același text. Conform art. 20, alin. 1 din Constituția României, **interpretarea și aplicarea prevederilor constituționale** referitoare la drepturile și libertățile cetățenilor nu se pot face oricum ci **doar în concordanță cu DUDO, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte**. Deci, orice altă interpretare și aplicare a acestor dispoziții (inclusiv cele referitoare la dreptul la libertate, la demnitatea umană, la libertatea convingerilor religioase, la intimitatea vieții familiale, intime, private) este potrivit, art. 20 alin. 1, neconstituțională. **Raportarea nu se face aici la normele de drept comunitar ci la drepturile omului, așa cum au fost reglementate pe plan internațional și pe care UE le preia ca atare, ca fundament juridic al său** (pe sistemul tratatelor în vigoare dar și al Tratatului de la Lisabona).

⁴³ Alin. 2, art. 20 din Constituția României, legea fundamentală a statului român, spune în mod expres că în caz de **neconcordanțe** între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte și legile interne **au prioritate reglementărilor internaționale**. Aceasta este regula generală, pe care o considerăm incidentă în cazul de față, deoarece este vorba de tratate și de pacte care pleacă de la dispozițiile DUDO și pe care le preiau, între ele și DUDO existând o concordanță nu doar de **spirit ci și de literă**. Statul român deci, trebuie nu doar să *interpreteze* legile interne **din perspectiva oferită de normele internaționale în materia drepturilor omului** (și art. 20 nu lasă niciun dubiu asupra acestei obligații juridice) dar trebuie să *aplice norma internațională* când există o neconcordanță între legea internă și prima, în materia drepturilor omului. Această prevedere este una din garanțiile juridice oferite de Constituția României asupra faptului că statul român este un stat de drept, venind în completarea și în spiritul art. 1, alin 3, prin care România este proclamată de textul constituțional « **stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate** ». Am subliniat aici tocmai acele valori pe care *statul român are obligația de a le garanta și care au o valoare supremă nu doar prin calificarea lor expresă ci și prin așezarea lor în textul constituțional*, în primul articol al titlului I. Deci, **orice act normativ intern (lege, hotărâre de guvern, ordonanță, ordonanță de urgență etc.) al oricărei autorități române, care nu respectă acest articol, și caracterul suprem al valorilor proclamate de el, este nu doar un act juridic ne-democratic ci și un act ne-constituțional**. Deci HG și alte acte juridice interne cu privire la actele de identitate și de călătorie biometrice, încălcând aceste valori supreme ale demnității omului, drepturile și libertățile omului, libera dezvoltare a personalității umane, **sunt acte neconstituționale**, indiferent de pretextul sub care sunt adoptate (de pildă, securitatea publică sau pericolul terorismului internațional al crimei organizate etc.) Formularea art. 1, în toate

care persoana umană să își realizeze drepturile și libertățile enunțate în DUDO dar mai mult, articolul impune statului să asigure persoanei umane o realizare **deplină** a acestor drepturi și libertăți. Cu alte cuvinte, **nu este permisă nicio restrângere sau derogare, nicio încălcare** a acestei obligații juridice pe care și-o asumă statele și pe care ele trebuie să o respecte, indiferent de calitatea lor de membre ale unor organizații internaționale sau entități de integrare precum UE. Ori, **prin introducerea actelor de identitate și a celor de călătorie biometrice și cu cip se încalcă și acest articol**, devreme ce nu doar că persoana umană nu își poate găsi în ordinea statului român ca stat membru UE expresia deplinei realizări a drepturilor și libertăților sale dar mai mult, prin actele biometrice se încalcă flagrant tocmai esența acestor drepturi și libertăți, enunțate de DUDO și preluate de alte importante documente juridice internaționale.

« *Îndatoririle față de colectivitate* » pe care le are individul, menționate de art. 29 DUDO nu trebuie scoase din contextul art. 29 și al întregii Declarații spre a fi răstălmăcite și înțelese ca o obligație a persoanei umane de a accepta impunerea acestor acte biometrice sau a cipului, sub pretextul supunerii sale față de colectivitatea în care trăiește. Această interpretare a noastră este întărită și de următoarele alineate ale art. 29, care **nu permit statelor să folosească diferite pretexte pentru a restrânge** drepturile și libertățile omului în scopuri contrarii celor permise de DUDO în alin. 2, art.2 sau art. 3.

Deci statul român, chiar dacă este membru al UE, trebuie să își amintească faptul că **UE pretinde să fie recunoscută ca o comunitate de drept, și nu ca una represivă, deci el poate să invoce perfect valabil**, căci toată ordinea juridică internațională îi dă dreptate, **argumentul preeminenței drepturilor omului față de obligațiile sale ca stat membru UE**. Deoarece UE, dacă este o comunitate autentic democratică, nu se va putea împotrivi, în deciziile și actele instituțiilor sale, invocării de către un stat membru a incidenței și a protejării drepturilor omului în ordinea juridică europeană. **Un stat membru UE nu poate fi un stat democratic dacă încalcă obligațiile sale internaționale și caracterul de *ius cogens* al drepturilor omului, pentru a nu periclita, spune el, integrarea în UE.**

Or, UE își propune să fie o societate a statelor democratice, în care drepturile omului să fie la mare cinste: dacă acesta este scopul propus de UE și de statele membre când au consimțit în mod liber să adere la această entitate, **atunci ele trebuie să admită prioritatea drepturilor omului față de orice normă de drept european**. Cu alte cuvinte, ***caracterul de integrare al normei juridice comunitare nu poate prevala asupra unei norme internaționale care protejează drepturile omului, norma care are caracter de ius cogens.***

Dacă UE sau statele membre nu sunt de acord cu acest lucru, înseamnă că ele vor fi **gata să sacrifice drepturile omului pentru adâncirea integrării**, și deci, calea spre deriva totalitaristă este deschisă iar juriștii care cred în înalta civilizație juridică a sec. XX, în cea bazată pe suveranitatea statelor și pe drepturile omului,

alineatele sale, în speță a alineatului 2 nu prevede ***nicio excepție și nicio derogare*** de la aceste valori ***supreme*** și de la ***obligația de garantare*** a acestora, pe care o are statul român ca stat de drept și democratic.

trebuie să se preocupe serios de această atitudine scizionistă a ordinii juridice europene și a statelor membre UE cât și a UE în sine.

Iată ce spune art. 30 DUDO, pentru a sublinia caracterul imperativ, universal aplicabil (deci și ordinii juridice de integrare a UE) al drepturilor omului pe care le încalcă aplicarea iresponsabilă a biometriei: « nicio prevedere a prezentei Declarații nu poate fi interpretată ca implicând **pentru un stat, un grup sau o persoană**, dreptul de a se deda la o activitate sau de a săvârși vreun act *care să conducă la desființarea drepturilor și libertăților enunțate în prezenta Declarație*».

Observăm că UE nu este un stat ci o entitate inedită însă **statele membre UE** care au adoptat această Declarație au în mod expres obligația de a respecta art. 30 DUDO. Și nu doar statele membre ci și grupurile sau persoanele din aceste state, nu pot nici săvârși activități sau acte **care să conducă la desființarea drepturilor și libertăților protejate de DUDO. Deci nu doar activitățile și actele în sine, prin care se desființează aceste drepturi și libertăți dar și cele care conduc la desființarea drepturilor și libertăților din DUDO, adică a celor ce sunt susceptibile să ducă la desființarea acestor drepturi și libertăți, sunt interzise prin DUDO.**

Statele membre UE (în speță, statul român) nu pot interpreta nicio prevedere a DUDO ca implicând pentru ele, pentru vreun grup sau vreo persoană sub jurisdicția lor sau nu, dreptul de a se deda la o activitate sau de a săvârși vreun act care să conducă la desființarea drepturilor și al libertăților enunțate în DUDO. Deci statul român nu are voie să interpreteze niciuna din dispozițiile DUDO într-un mod care să conducă în final, la desființarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și **aceasta este una dintre garanțiile cele mai puternice pe care societatea internațională în ansamblul său**, le impune oricărui actor (stat, grup, persoană) care vrea să interpreteze în favoarea acțiunilor sale și cu încălcarea drepturilor și libertăților protejate, prevederile DUDO.

Statul român nu se poate prevala de niciun pretext sau argument de ordine publică, de siguranță publică, de război contra terorismului etc., **pentru a săvârși vreun act sau a se deda la o activitate care să conducă la desființarea acestor drepturi și libertăți.** Or, introducerea actelor biometrice, a cipurilor, cum am văzut mai sus, nu restricționează **ci desființează în însăși esența lor** drepturile și libertățile protejate de ordinea juridică internațională, **în numele obligației de conformitate a statului membru UE cu caracterele de integrare ale unui act juridic comunitar** (aplicabilitate directă și imediată⁴⁴).

În concluzie, considerăm că drepturile omului, cel mai important aquis internațional imperativ al ordinii juridice internaționale a secolului XX, nu pot fi relativizate de nicio ordine juridică, de integrare sau nu, atâta vreme cât o compun

⁴⁴ Cel mai important, pentru statele membre și pentru UE ca o comunitate de drept, este **de a nu folosi principiul priorității dreptului comunitar în raport cu dreptul intern al statelor membre, ca o știrbire a suveranității acestora sau a identității lor naționale, pe care UE se angajează expres să o respecte.** Deci, art. 145 alin 2 din Constituția României trebuie în mod necesar să fie interpretat prin prisma obligației UE de a respecta identitatea națională a statelor membre, astfel cum a fost consacrată prin noul art. 6, alin. 3 /TUE, în modif. Tratatului de la Amsterdam (în vigoare) și cum apare în Tratatul de la Lisabona (noul art. 3a/TUE, alin2).

aceleași state care au pe plan internațional, obligația de a respecta dreptul internațional și drepturile omului și care, prin constituția lor, cum e cazul României, le recunosc prioritatea în raport cu legea internă⁴⁵.

⁴⁵ Deci HG și OUG-urile în speță, sunt pe **plan intern neconstituțional** și deci, Curtea Constituțională trebuie sesizată pentru neconformitatea lor cu articolele 11 și 20 din Constituția României dar și cu art. 1, alin. 3, și alin. 5, art.22, art. 23, alin.1, art. 25, art. 26, art. 27, art. 28, art. 29, art. 49 din Constituție. Art. 107 din Constituția României spune clar că hotărârile guvernului sunt acte emise pentru *organizarea executării legilor*, deci ele trebuie să respecte în întregime actele juridice superioare (legile Parlamentului român, care, potrivit Constituției, este organul reprezentativ **suprem** al poporului român și **unica** autoritate legiuitoare a țării- art. 58, alin. 1). Aceste HG-uri trebuie să respecte în primul rând, Constituția României (legea supremă, conform art. 1, alin. 5 din Constituție, care stabilește ierarhia actelor juridice interne). La fel, cf. art. 107, alin. 3, ordonanța de guvern este un act emis *doar în temeiul unei legi speciale de abilitare*, care trebuie să respecte limitele și condițiile prevăzute de aceasta. Niciun fel de HG, de OG sau de OUG nu poate trece peste o lege a Parlamentului și nici peste Constituția României, cu atât mai mult peste o normă de *ius cogens* respectată la nivel internațional ca normă imperativă, universală, opozabilă *erga omnes*. Orice act al guvernului emis cu nerespectarea legii de abilitare a Parlamentului, cu nerespectarea Constituției române este un abuz al autorității de stat, atrage neconstituționalitatea sa, care constituie temei juridic de sesizare a Curtii Constituționale. **Din punct de vedere al dreptului internațional, HG și OUG în speță, încalcă normele de *ius cogens* în materia drepturilor omului, deci sunt lovite de nulitate absolută.**

THE „GREAT BALKANISM” INTO THE XXI CENTURY: A POSITIVE CULTURAL PERSPECTIVE

Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU*

Este adevărat că Balcanii pot scăpa din stereotipurile istorice de “periferie haotică”, “împărțită între interesele divergente ale marilor puteri” și “incapabilă să se ridice asupra intereselor efemere” pentru a construi o solidaritate transnațională bazată pe cultura și istoria comună? Secolul XXI, un secol al globalizării, al multiplelor identități și niveluri de autoritate aruncă aceste provocări asupra Balcanilor. Este oare zona Balcanilor capabilă să se definească într-o manieră pozitivă, prin abandonarea atitudinii sale de auto-victimizare, a conflictelor eterne, pentru a construi un model pozitiv de “balcanism”, drept o cultură adaptată la nevoile secolului XXI? Pot fi convertiți Balcanii într-o regiune de libertate, securitate și justiție, înzestrată cu forțe regionale de poliție capabile să limiteze fenomenele transnaționale ale crimei organizate care, din nefericire, în prezent, definesc Balcanii ca pe o zonă vulnerabilă? Europa contemporană, un continent al solidarității, trebuie să recunoască Balcanii ca parte a construcției politice a Uniunii Europene, ca pe o zonă deschisă către solidaritatea regională inspirată din modelul statal (steagul balcanic, stema balcanică, drept instituții regionale reprezentative și, în acest punct, de ce să nu fie pusă în discuție ideea unui Parlament balcanic care să coopereze simultan cu nivelurile de autoritate naționale, cu parlamentele naționale ale regiunii și, de asemenea, cu Parlamentul European, ca nivel reprezentativ european, pentru a modela UE ca pe o rețea transnațională de autorități multiple și interdependente).

Înțelegem că „Marele Balcanism” depășește toate stereotipurile negative, care au înfrânt capacitatea regiunii de a fi un furnizor credibil de cultură profundă și spirituală pentru Europa de Vest. De asemenea, „Marele Balcanism” este legat de ideea de construcție a unui spațiu comercial deschis către bănci și, de asemenea, către societățile comerciale balcanice pentru a sprijini schimburile financiare și economice în regiune, pentru a le întări dezvoltarea. Aparența centrelor high-tech de promovare a sectorului de tehnologie înaltă constituie, de asemenea, un nivel al dezvoltării Balcanilor în secolul acesta. Nu ne putem permite să uităm, de asemenea, creșterea nivelului balcanic de solidaritate de bază prin organizarea de parade folclorice; festivalurile de teatru, dans și chiar crearea de case de modă, inițiind stiluri vestimentare elegante sau uzuale. Din toate aceste elemente separate, noua identitate balcanică poate deveni, în acest secol al multiplelor identități, o contribuție esențială la crearea unei civilizații UE complete.

1. Negative image of Balkans in the history and the meaning of “little Balcanism”

The **Balkan identity** must be seen no more as a negative one or as being “traditionally” associated with genocides and devastated territories or to a political situation of ethnical conflicts and fury of local wars¹.

* **Cercetător științific, Institutul de Drept Român**

¹ Balkan peoples have passed during the history from the non/territorial, ethnic and religious communities, with their members enjoying of free circulation in the Ottoman Empire territories (“millets”) to the Western political model of nation-state based on inviolable territories; this transition, in some opinions, is not an appropriate formula for the region that never solved its problems related to ethnicity. It is a problem of the capacity of state to adapt its structures to other situation that the Western Europe, and not a characteristic of old times and non-civilized barbarians. Urs Altermatt, “*The ethno-nationalism in Europe. The Predictions of Sarajevo*”, trad. by Johann Klusch; Polirom, Iași, pp. 95-96.

These imagines, perpetuated by mass media in a genuine combat of information and stereotypes are, since the collapse of the Yugoslavia Federation, the origin to call Balkans “a region of dangerous potential”², of violent local policies imposing a clear delimitation between ethnical groups of a dissipated federal nation. In a XX Century, “**balkanization**” have become a pejorative meaning³ for a policy of regional fragmentation practiced by local centers of power in order to conquer the domination upon it⁴. The notion has been used initially to describe the Russian policy of XIX Century upon Balkan states as Albania, Bulgaria, Greece, Yugoslavia and their successors⁵. The “postmodern“ negative nuance of the political term was associated with this region after the end of Yugoslavia Federation, between 1991-1996, at present being linked to genocide and ethnical cleansing. It is a savage face of Balkans, a heritage not only of XX Century but of historical times when Balkans was considered strategic periphery for powerful continental empires.

In fact, this pejorative identity was formed in relation to empire⁶, as a region which stability and prosperity were seen as guarantees for the imperial centre to dominate Europe and to maintain its superstructure as civilizational imperial entity, as the “superior identity of the civilized Europe”. In contrast, Balkans has suffered of “peripheral complex”, being qualified as “the savage, inferior, alien identity of Europe”⁷. Balkans have provoked by their “barbarian” existence, a separation between “two Europes” (the successor of Great Romano-German Empire and the successor of Great Byzance; between Germany and France as occidental centers of power and Russia as neo-Byzantine center of hegemony for the South-Eastern Europe).

Balkans and the temptation of each great power to conquer Europe, to identify itself with the European Identity are suggesting a zone of imperial tensions and

² Alexandru Duțu, **The idea of Europe and the evolution of the European conscience**, Ed. All, 1999, Bucharest, pp. 73-74; 81.

³ Maria Todorova in dialogue with Stelian Tănase, *A double identity: Balkan and European*, in “The Sphere of the Policy” review, no. 25/february 1995, p. 6.

⁴ Sergiu Tămaș, **Political Dictionary. Institutions of Democracy and Civic Culture**; Publishing House of Romanian Academy, 1993, București, p. 29.

⁵ Graham Evans, Jeffrey Newnham, **Dictionary of International Relations**, trad. Anca Irina Ionescu; Editura Universal Dalsi, 2001, p. 55.

⁶ “It is “balkanic”, everything that endures the tyranny of the physical environment and keeps the burden of the past”; “the term names all that is opposite, through customs, culture, level of life, to the Occident”; its political sense, the “balkanization” is suggesting the result of the Ottoman Empire division into rival states and their subordination to the tensioned great powers after the death of “the great invalid of the Europe”; “the future of the Balkans is concerning the whole Europe whose peace Balkans have troubled many times”; “no one want to be balkanized, one is always the Balkan of another” and “Balkans are rather a problem than a region”. A Blanc, “*Géographie des Balkans*”, Paris, PUF, 1965, col. “Que sais-je?”, pp. 5-6; quoted by Geogios Prevelakis, in “*Balkans. Culture and Geopolitics*”; Editura Corint, București, 2001, trad. Nicolae-Șerban Tanașoca, p. 22.

⁷ Geogios Prevelakis, op. cit., p. 19.

turbulences that have exploded each time when empires have tried to impose to the continent their own type of “Pax Romana”⁸.

Today, Balkans are seen by integrated Europe as a sort of periphery that needs strongly a **clear regional policy** capable to insure stability, cooperation and prosperity in the zone in order to “civilize” it, to make a successful assimilation of it by the European supranational body. Balkan region needs to “become occidental”, to be a natural part of the “transatlantic link”, of the new imperial civilization. A periphery that mustn’t transform itself into a factor of instability for European Union and for NATO⁹, that needs no more violent pacification and unsuccessfully strategies of peace – keeping, but a **secured zone capable to bring personal and creative contribution to the European civilization**, a non-marginalized zone integrated into the supranational “unique European space of liberty, security and justice” proposed as unional objective into the Amsterdam Treaty / 1999.

“**Little Balkanism**”, as a historical and political concept keeping the burden of fragmentizing tendencies of political violence, of a genuine pathology of ethnical instability, must be no more the true identity of Balkans, the “barbarian face” compromising European efforts to unify and to maintain peace on the old continent. “Little Balkanism” associated with cunning political strategies, with corruption of entire political systems, with an excess of bureaucracy in all spheres of quotidian life, is also a concept that reveals undesirability to integrate Balkans into the “civilized zone” based on democratic European values as the respect for law and for citizens, transparency of political state institutions, loyal cooperation but separation between state powers or a greater involvement of citizens in the public affairs.

As a specific region of a Europe integrating into the most complex and original system of the world, Balkans must be receptive to the general movement of unifying the continent and not to be disconnected from this trend, not to be left aside as a territory of “historical barbarism

For this reason, the initiative must start from Balkan leaders, from Balkan civil society, from Balkan elites, as well as from the EU leaders, civil societies or cultural and political elites thinking in a European, not nationalistic way. **A true partnership between Balkans and EU**¹⁰, initiated at the macro-regional level, must be a first

⁸ Marian Popa, *The Balkans Crusades*, in *The Balkans* review no. 2/2000, p. 22. Also, Predrag Simic, *Les Balkans existent-ils?*, in *Cahiers de Chaillot*, no. 4/avril 2001; Institut d’Etudes de Sécurité, UEO, pp. 20-21.

⁹ On a contrary, representing the unique opportunity for the EU to develop stable agreements in CFSP matter. Because, today Western Balkans are a true menace for the security and stability of present and future EU member states as well for the credibility and authority of the EU as global actor. See Predrag Simic, op. cit., p. 36.

¹⁰ In the opinion of Neagu Djuvara, it is not indicated for Romania to accelerate the “unity of Balkans”, because national interests are oriented towards West, rather than being involved in a Balkan policy. See Neagu Djuvara in dialogue with Liana Ionescu, “*Our interests are rather toward West*”, in *The Sphere of the Policy*, no. 25/febr. 1995, p.11. It is definitely, a very personal point of view, reflecting the personal creative energy at the civilization level, of the Balkans, a perspective that considers Balkans as never evolving from its historical status, as being eternally condemned to the past, as never succeeding to integrate itself as a specific and great region in the EU structures. It is a view starting from the premise of the “Balkan complex” that must not be absolutised.

condition to transform Balkans from disintegrated periphery into a solid body of common interests, accepted to become a regional part of the Union.

In the era of globalization, not only nation-states must be seen as unique subjects of integration but also global actors as **macro-regions** like the Balkans, legally represented as such- and not by the states of the region- into the European structures (from OSCE to the Council of Europe and the European Union) and equally, at the European negotiations of adhesion.

European Identity of the Balkans in the XXI Century

The process of European integration is a complex strategy having as main goal to unify the continent without using violent or discriminating methods or instruments, as in the past. A process which treats **all types of partners** (from classic political actors as states to postmodern actors as regions, macro-regions, European Transnational Companies, European Syndicates etc.) as equal, avoiding that states (as principal and traditional policy-making) decide in the name of global actors. **States of Balkans** cannot be anymore, under the pressure of globalization, the unique voice of this region¹¹; civil NGO-s of Balkans, civil society must become partners of dialogue with European leaders. Also, representatives of the Balkan region (transnational Balkan leaders) must find their distinct place in the political system of the EU.

2. Balkans as the periphery of an Aphrodite-Empire

This perspective starts from the idea referring to the EU as to a new type of imperial superstructure¹², based not on violent methods to enlarge its territories but on European expansion **in conformity with international law and classical multilateral procedures for entering into an international organization**.

But the EU is equally, **a hybrid type of empire**, the complexity of its nature being an important cause of its originality: it is a mixture between state and supra-state elements, with confederal and federal features, completed with some elements defining an international organization.

The modality of expansion to Aphrodite-Empires like EU is exclusively made by non-military instruments like political dialogue; by the access of the states candidates to European non-reimbursable financial aids; by accession negotiation; by ratification of a classical multilateral treaty or by approval of the treaty by referendum. An Aphrodite-Empire never expands by using military methods or bloody politics. In fact, EU is illustrating the **great scission between traditional empires** (dominating their peripheries by politics of fragmentation, marginalization, exploitation; conquering territories by illegal methods, using armies and violence; breaking international customs and regulations and imposing their own imperial law) that we are calling **“Phallus - Empires”** -a martial type of empire- **and postmodern**

¹¹ The majority of visions about the chances of Balkans “to catch the EU train” are founded on the states exclusive role, a limited perspective that must be surpassed in order to search for all possible appropriate options to identify and promote “the civilized, stable and democratic Balkans” in the EU structures.

¹² Mădălina Virginia Antonescu, **European Union – an Empire of XXI Century?**, Editura Cartea Universitară, București, 2004.

empires, called “Aphrodites-Empires” (based in their expansion on the respect of international norms; being recognized by international community as legal political entities – as international organizations; having their own imperial sovereignty formed through definitive, irreversible transfer of national sovereignties from member states to a distinct and superior level; seducing peripheries by their “success formula” of democracy, stability, prosperity and justice, equally by the perspective to be integrated into a global center of power that will control the transnational phenomena and the chaotic fluxes, capable to insure a clear European Identity).

There are empires made especially to insure a compatibility between old order (of nation - states) and new, postmodern order (of global actors), between national sovereignties and identities and the transnational, regional and imperial sovereignties and identities.

There are empires designed to **“civilize globalization”**, to preserve within a continental system of power, the main functions of the state and the state itself as main source of legitimacy for the empire (due to the fact that in the international community of XX Century, states was and they are continuing to be the unique carriers of sovereignty).

As a periphery of such an Aphrodite – Empire, Balkans are seduced by the political culture of the West (respect of human rights; democracy; a space of liberty, security and justice; an unique market with four liberties of circulation; economic and social cohesion and solidarity between member states claiming that no discrimination may occur in the system, and that poor or industrialized regions of Europe can beneficiate of financial support from member states). Thus, Balkan region are called to integrate itself into the new European civilization, by its own will, not by force. In fact, EU is protecting at highest juridical level the rights of minorities, a problem that constitutes a source of conflict for the non-integrated Balkans. Opposing to historical empires conceived as “prisons of people” accrediting a privileged minority and exploiting others, EU is based on fundamental principles like non-discrimination between minorities living in its territory; on protection of their diversity and of their ethnic and national identity.

Integrated in Europe, the Balkan region will develop itself as a great civilized region¹³, based on multilateral and on integrationist principles as:

- solidarity between Balkan states (integrated and non – integrated)
- solidarity between Balkan states and Western EU members
- solidarity between Balkan states and states of Central Europe
- equality between all states participating to the European integration process (as a preliminary condition to exclude any type of discrimination concerning a separation between periphery and the center within the EU system)

¹³ A visionary article based on Balkans as a concept and also as innovative strategy, as passing through a **Renaissance period**, occupying a central place in the IIIrd millennium efforts to identify new ways (inclusively a movement of integration to regional level) in order to make Balkans a part of the present Europe, is the article signed by Vladimir Stambuk, *The Balkans: a Concept for the Future*, in *Review of International Affairs*, vol. XLIX, Belgrade, no. 1065/1998, pp. 10-13.

- respect of human rights as a condition for all Balkan states to “civilize their region” and to participate, as a parts of a single region, to the EU integrationist process
- good – neighborhood for all Balkan states, permitting to stabilize the region, to pass from a historical negative conception to an European unity guided political conception
- economic and social cohesion between Balkan states and between EU and Balkans (as inherent part of the future EU system), allowing to the participants to surpass the peripheral situation of fragmentation and historical discord and the formation of a real **partnership with EU** (that would abandon the vision of an exploiting center of power upon its poor periphery).
- the appearance of a **regional trend similar to EU**, promoting a “**Balkan integration**”¹⁴, as a **complementary process** facilitating **the integration of the whole region in the EU system**, possibly by developing entire packages of **regional integrationist types of institutions, mechanisms and norms** that would help adapting the states to the second wave of the EU integration (after its Ist phase of legislative harmonization of the states with the communitarian *acquis*, as a process conceived to be applied exclusively by candidate **states**)¹⁵. EU is actually transforming into a federal entity. States of the Balkan periphery have only adapted their orders to the **communitarian** level of EU development (formally overtaken in 1993 by the appearance of EU as political system). After the ratification of the European Constitution, in the second phase, the process of integrating Balkans into the EU system need to adapt **the entire region** to the new **European** type of legislation and of evolution. This adaptation of the periphery to the performances of the center needs **more actors-particularly, the macro-regions-, than exclusively the states**. It needs that **the region itself** becomes conscious of its integration in EU, and receive a legal statute of **subject of European Law**, that give to the Balkans the capacity to assume on federal European level distinct rights and obligations

¹⁴ That is **more than the classical and vulnerable policy of the state multilateralism** promoted by regional documents with juridical or political value (from the Pact of Stability in the South-East of Europe / 1999 to the “Charter on Good Neighborly Relations, Stability, Security and Cooperation in South-Eastern Europe”), based all on **the state** capacity to solve the complex problems of the Balkan region and neglecting the other postmodern scenarios that could **enlarge and multiply** the chances of the region to open towards Europe, to not be rejected as “ancient, obsolete, or savage”.

¹⁵ Other authors are considering that **every governing mechanisms in the region must evolve towards the conferral to an enlarged Europe** not only of **unity but also of flexibility** in dealing with the Balkan problems; in this approach, the involvement of international community is vital, but we consider that is necessary also, the active presence of **Balkans themselves** in rebuilding the civilization dimension of the region. See Petre Roman, *The Balkans and NATO modernization*, in *Studies of Security*, no. 1(2)/2004, p. 10. See also, Nils Andersson, *The Return of Protectorates*, in Beaumarchais Center for International Research, *Powers and Influences* by Arnaud Blin, Gérard Chaliand, François Géré; trad. Narcisa Șerbănescu, Editura Corint, București, 2001, pp. 34-41.

and also, to accelerate the integration of states in the EU system¹⁶ (due to an active contribution of **Balkan region, represented by its own policy-making and jurists, by its own Balkan institutions and charters**, to the increase of the importance of the regional level authority in the system of European multi – levels sovereignties).

3. “The Great Balkanism” in the XXI Century

This concept is more than a reaction to retrieve the confidence of the Occident (by the courage to initiate structures of a new regional identity in the Southeastern Europe); it is more than assuming a regional identity¹⁷ that for many time was underestimated, criticized or ignored as “barbarian”, as “non-European”. Opposed to the concept of “**little Balkanism**” used in a pejorative way by the “high-tech West” in order to depict local phenomena of political crisis and regional instability and violence, the new concept is proposing to give to the Balkans a new face in a century marked by globalization, in order to cope with historic negative, stereotypical image¹⁸.

“**Great Balkanism**” is based on recovering for the people of the region the proud to be regional, to be Balkan; on re-creating the features of **a positive and great regional civilization** starting with the moments of Balkan unity and moments of Balkan regional conscience; on creating **a positive contribution of this region to the European process of integration**; on proving the postmodern and high-tech character of the Balkans in the IIIrd millennium by stimulating a regional economy based on human resources, on free circulation in a possible Balkan Space of elites and workers, of capitals and goods. Balkans can become in this century a high-tech center, basing its market only on new technologies and on free circulation of experts.

“Great Balkanism” can create **its own foreign policy** on matters of Balkan importance, supported by **legal representatives of Balkans** (not confounded with

¹⁶ In other opinion, the idea of **solidarity between Balkan peoples** has been on the political field rather **an utopia** (from the Byzantine orthodox coalition to the anti-ottoman crusade or the so-called “Entente Balcanique”), as well as all types of initiatives of unification, confederation or Balkan Federations (projects on autonomous Balkans) that have been only generous projects but never based on the stable realities. Cf. Nicolae-Şerban Tanaşoca, “*Afterword*” at Georgios Prevelakis, op. cit. pp. 202-203.

¹⁷ Regional identity, in a state -centric approach, is seen as a **contribution of the present Balkan states**, through intergovernmental classical mechanisms (characteristic to the XX Century than to the XXI Century) to the integration of the region in EU structures. In fact, it is not “**the Balkan integration**” but **the accession of Balkan states to EU**, to the “**superior**” European identity. See the opinion expressed by Predrag Simic, op. cit., p. 35.

¹⁸ During the meetings of the Council of Europe, it was expressed the idea of **a “decentralized, regionalized Europe”** (opposed to the menace of falling into “balkanization”, into a chaotic, uncontrolled fragmentation of the periphery into rival, conflictual mini-regions) **as a source of stability and unity of the Europe** (based on **powerful and complementary macro-regions** controlled simultaneously by states and by European institutions in order to avoid to separate it into little autonomous unities). See the discussion of Working Group no. 3 (*Cultural Identities, National Identities, European Identity*) in “*Europe: The Roads to Democracy. The Council of Europe and the architecture of Europe*”, Colloquies organized by the Secretary General of the Council of Europe, Strasbourg, 18-19 September 1990, pp. 98-101.

state representatives), within the future Europe institutions composed equally of states and regions.

“Great Balkanism” can initiate personal mechanisms of establishing democracy in the zone because the absence of Balkan unities, of Balkan elections for a Balkan Parliament are the source of traditional lack of unity, that in the age of globalization must be surpassed.

A “**regional space of democracy, stability and justice**” is not a Western model but a **necessity** to improve the level of multilateral cooperation between states by adopting integrationist models helping Europe in its cultural diversity to left behind a past of discord and wars that has appeared due to the perpetuation of a “civilized world” and a “satellite but instable zone” stereotype.

“Great Balkanism” is capable to built a **regional culture of IIIrd millennium**, integrated in the European Union Civilization, based on solidarity between states of Balkans; on Balkan political, military, economic **systems** connected to “the occidental culture”; on Balkan laws centered on the respect of human rights (**a Balkan Charter of Fundamental Rights of Persons**), on the respect of rights of the nature (**a Balkan Charter of Nature Rights**) that insure a high level of juridical protection for the Balkan environment in order to actively contribute to the project of “Great Europe”; on a regional market economy mixed with social dimension; on the creation of **Balkan forums for discussions between civil societies of this region**, in order to identify and promote the Balkan identity; on the organization of **powerful institutions representing the Balkans** in all organisms of Europe and proving a closer contact with Balkan people than present the bureaucracy of international organizations; on institutions promoting Balkan interests of peace and stability in the international community (including United Nations), as consultative bodies affiliated to the main international actors.

“Great Balkanism” can be seen as a source of being aware of Balkan diversity, of Balkan culture and traditions, of this specific civilization with Islamic, orthodox, catholic features; as a source of spiritual zone in a materialistic Europe¹⁹ but also, as a hope to restore the positive political identity in the Europe of XXI Century through Balkan lobby at international organizations, playing an important role in maintaining peace and democracy in Balkans; through personalities with Balkan cultural dimension; through Balkan political parties in the European Parliament; through a Commission of Balkans in the collegial technocratic institution of European Commission; through a Committee of Balkan region with consultative role, as the Committee of Regions; through a Balkan Chamber of Judges within the European Court of Justice, specialized in solving disputes between Balkan states and their

¹⁹ Alexandru Duțu, op. cit., pp. 239-240.

citizens and the EU institutions or other EU members states²⁰.

This concept is starting from the idea of **complementarity between two processes of European integration** (one type of macro-integration as EU, another type of regional integration like Balkans), equally from the idea of the **Balkan states solidarity** in order to form a coherent position within the European body, together with the premise of Balkans as a distinct part of European integration, as a contributor to the European Civilization of XXI Century.

4. From multilateral diplomacy to the regional integration in Balkans

Europe of our days is conceived under the objective of “unity in diversity”; in global terms, it means that the Europe of a federal/supranational body controlling the globalization trends of XXI Century will be **a complex one**, involving regional, sub-regional, national and European levels of authorities and, in a postmodern sense, even of sovereignties. Thus, the **Balkan type of integration** will be an inherent structure of EU system, **creating a whole network of connections between the Balkan level of political decision and the EU one**, as:

- a **sub-regional Balkan citizenship**, complementary to the national citizenship of the Balkan states and with the EU supranational citizenship, as main factor to gather people from the region under a **Balkan political identity**, as a part of European Identity;
- a **Balkan territory**, grouping territories of states integrated or not (yet) integrated in EU, open to EU products and capitals, developing coherent policies in order to attract European financial aids, projects and resources and facilitating integration of the region as a whole in EU (as a part of AELS or of Schengen space);
- a **Balkan sovereignty**, formed as a specific obligation of the Balkan states to transfer a part of their national sovereignty not directly and not entirely to supranational European institutions but **also to regional level** (as a concrete application of the **multi-level sovereignty** conception of the EU system);
- **Balkan institutions** especially designed to facilitate the integration of the region as a whole in the EU structures: a Balkan Committee for relations with EU; a Balkan Mission open to European Parliament; a Balkan Group of Political Dialogue and Economic Initiative within European Council; a Balkan sub-Commission with consultative role and special relations with European Commission; Balkan Centers of Information open in all EU capitals, including the national capitals of EU member states; Balkan unities for rapid intervention at the disposal of the EU IIIrd pillar (CFSP); a Balkan Foreign Bureau necessary to promote a Balkan diplomacy and to make lobby at the EU for the Balkan

²⁰ **Because it is essential for the Balkan region to involve itself in solving its problems**, without the intervention of great powers; by avoiding in the future to accept “its historical destiny as European periphery bearing all the materialized tensions between great powers”, Balkans must have a personal duty to be aware of its strength, of its identity, of its unity as region. See the opinion of the famous author Maria Todorova, in dialogue with Stelian Tănase, op. cit., p. 7. The EU integration process must not be qualified as a “form of historical pressure over Balkan peripheries to be integrated or to die at the barbarian level”, but a chance to affirm itself as a part of XXI Century Europe.

integration in EU structure, identifying strategic interests and objectives of the region regarding the relation with EU;

- **the Balkan body of norms**, implemented by the Balkan states in order to facilitate the transition to the EU constitutional order, after the end of the second phase of harmonization with the EU acquis. This body of regional laws will be based on multilateral treaties signed by states of the region but having as objective **to adapt the entire Balkan order of law to the juridical standards of the EU legislation**; to introduce a special relation of **conventional compatibility** between obligations assumed by the states on multilateral regional field with the EU framework and its specific obligations; to consider Balkans as a region oriented towards European integration, and not making a regional policy isolated from this integrationist goal.

Balkans in XXI Century must evolve from a **multilateral** framework recognizing the **states** as unique actors contributing to the Balkan cooperation, towards a **regional integration centered diplomacy** that **follows** the European concept of integration, without separating from it.

Multilateral diplomacy practiced in Balkans especially in the XX Century has failed²¹ in reaching to a real solidarity, to a regional concept of identity, **due to main factors as**: fragile alliances based on absolute concept of sovereignty of little states as unique way of defense front of great powers territorial claims; fragmented zone of ethnical disputes; treatment of Balkans by the great powers as a **“disordered periphery”**²²; the absence of major powers from regional alliances or abandonment of these alliances/agreements by them; non-appropriate ways of these alliances to defend their values, institutions and peoples against raptures (violent policies of aggressive states); a non-military defensive dimension; insufficient degree of solidarity between members of alliance, that cannot reach to real Balkan policy or identity.

These gaps are inherent to the multilateral approaches²³ and constitute in the XXI Century an overtaken dimension of the Balkan strategy to reassert its place into a civilized, stable and legal order.

²¹ See as a type of multilateral fragility, the causes of the *“Small Entente”*, Ed. Științifică, Buc., 1968, pp. 312-326.

²² Claude Karnouh, *“A war can hide another war: delenda Serbia est”* in *“The Sphere of Policy”*, no. 75/1999, p. 35.

²³ Still, there are opinions based on the **essential character of multilateral approaches** (the state-centered opinions), arguing for their viability in the global XXI Century; see Dimitrios Triantaphillou, *“The Greek Approach to the Balkans”*, in *“The Southeast European Yearbook”*, 1997-1998, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy; ed. Thanos M. Verenis, Dimitrios Triantaphillou, Athens, 1998, pp. 213-214. I think that the Balkan diplomacy of XXI Century will be **a diplomacy of legal representatives of the region** (a Balkan political dimension) and secondary (or completed by) **a diplomacy of Balkan states** having political interests in the zone.

5. The Balkanic Spirit as a part of European Identity

Balkans cannot be reduced to the classic interstate cooperation in specific fields as the energy, the infrastructure, the economic area or the cultural heritage. Multilateral approach presents the disadvantage of stressing the role of states²⁴ as exclusive representatives of Balkans interests, not disposed to renounce to their classical attributes of political decisions in favor of other actors like the macro-regions in order to create a genuine regional unique identity. Common policies that states of the region are trying to identify have never formed a **Balkan identity of XXI Century** but are used to promote **the states temporary and specific interests regarding the region. It is not a permanent and institutionalized interest about the region to integrate itself in the EU structures**²⁵. Isolated, national strategies projecting a fragmentizing and non-coherent political vision about the Balkans are adapted by the states in order **to compete** one with other and gain the “prize” of being integrated in the “civilized Europe”, to left Balkans behind. **“Couples” formulas** gathering two states united not by a common strategy or by a common action with a regional dimension but through a mutual promise to not disturb one another in the political competition between states to be accepted in the EU structures, are transitory formulas and are falling many times in moments of contesting and discord. For these reason, it is vital for the Balkan actors (states and non-state actors) to contribute actively to the formation of a real positive postmodern identity.

To be a part of Europe means to be proud of belonging to the Balkan region; such an attitude is formed by several initiatives as:

- introducing in **national schools and universities programs dedicated to the Balkan common history**²⁶, without being focused on nationalist

²⁴ The most illustrative example of **classic multilateralism in the region** is the adoption of the Stability Pact for the Southeastern Europe (Cologne/1999) as a political initiative of the EU to encourage and enforce cooperation between countries of the zone to involve them in politic, economical, security integration in Europe. The **materialization** of this multilateral approach were the Charter on Good Relations of Neighborhood, Stability and Cooperation in Southeastern Europe (adopted at Bucharest / 2000) but also, an **integrationist**, visionary, economic project: The Memorandum Concerning Liberalization of Trade and Facilities for this area, based on the improvement of the free-trade agreement network until 2002 and also, on the creation of a market with 55 millions consumers. Other integrationist materialization of this projects are the creation of a **Regional Center of Weapons Control, Verification and Implementation of Assistance** (Zagreb) together with a regional project to reduce small weapons number (approved in November 2001). See *Law interests: the Stability Pact in Southeastern Europe* by Erhand Busek, in *Balkans review*, no. 25-26, Sept. 2002, p. 10. Also, Waheed Waheedullah, *Procesi I Bashkëpunimit në Europën Juglindore (South Eastern Europe Cooperation Process)*, in “*Diplomacy*”, Albanian Diplomatic Academy, no. 3, March 2002, pp. 56-59.

²⁵ But, through adaptation of the individual Balkan states **to common values and economic integration of EU**, it can be possible **to create an enlarged European space, as foundation for a regional integration**. See Franz- Lothar Altman, “*The Adhesion of Southeastern and Central States to EU: problems and perspectives*”, in *Southeastern and Central States on the Way towards EU. Rapport on Problems and Perspectives of Integration – 1996*, Editura Werner Weidenfeld; Bertelsmann Foundation; EURISC Foundation, București, 1997, pp. 252-253.

²⁶ Alexandru Dușu, op. cit., p. –

approaches or exacerbating violent moments of discord between ethnic or nations historically living in this zone;

- by supporting **Balkan daily newspapers**; by consolidating the participation of a **Balkan elite and public opinion**;
- by creating **Balkan cyber-spaces** dedicated to **e-government in the region** (the creation of transparent and democratic **Balkan institutions** controlled directly by the citizens of Balkan states, in order to facilitate in a better way for the interests of the region, its integration in the EU structures);
- by forming also, a **Balkan Cultural Direction** in the European regional organizations and also in the national states of the region;
- by publishing **books of Balkan civilizations and training teachers and researchers to specialize themselves in this field**;
- by promoting **partnerships** between new-formed **Universities of Balkan Studies** (Balkan Civilization; Balkan Languages and History; Balkan Arts and Sports; New Concept of Balkan Administration; Informatics and High Technologies; Balkan Law and Policy Universities) and foreign Universities of Western Europe; creating a scientific Balkan elite by initiating doctoral and post-doctoral studies in Balkan social sciences .

To better define this **new regional identity related to the challenges of XXI Century**, other aspects must be evoked, suggesting the hypothesis to build a **postmodern Balkan Civilization** such as:

- a better identification of the **Balkan political dimension** at national and European levels²⁷: a Balkan flag; a capital of Balkan integrationist structure and Balkan institutions having headquarters in many national capitals of nation-states of the region; a regional anthem and a day of Balkans celebration, as identification of a possible international organization in the region with integrationist profile (**The Organization of Balkan Region**) and complementary the EU system;
- **mixed bodies and technical organisms** composed of Balkan representatives state leaders, of civil societies and EU bureaucrats;
- adaptation of the existing forms of Balkan multilateral cooperation (CEFTA, BSEC, SECI, Central Southeastern Initiative, SEECIP etc.) to integrationist models and their affiliation to EU structures²⁸;

²⁷ Because **the existing EU regional projects are characteristics to a Ist phase in the development of a new Balkan identity**: reconstructing Balkan countries devastated by local wars; maintaining peace and stability in that region; nominating a EU Special Representative for Southeastern Europe; developing a Common Strategy for the Western Balkans –projects that are intending to make Balkans escape from the “violent past” and to embrace the common policy for the future, a policy complementary to the EU values. See Andreea- Loredana Bușă, *The Stability Pact for Southeastern Europe. An overview*, in *Euro-Atlantic Studies* no. 3/2000, Centre for Euro-Atlantic Studies, University of Bucharest, pp. 125-127.

²⁸ Especially in order that **the region** receive appropriate means to fight against organized crime, a key threat to the Balkan stability, **in order to take control of its borders** (Lord Robertson; Agence France Presse, 22 May 2003). The **EU objective to integrate all the Balkans States into the**

- creation of a **sub-regional common market** (within EU market)²⁹ based on common legislation and open to the Balkan commercial societies, capitals and products, destined to facilitate the competition and the integration of the economy of the region into the unique European market, without create a great gap between the “two parts of the Europe”;
- promotion of a **Balkan cultural style of XXI Century**, from Balkan theaters, music and literature to Balkan fashion houses designing clothes or Balkan models of cars, houses, gardens; Balkan super-markets, disco-houses, Balkan cyber-forums, libraries or Balkan shows - “The Days of Balkans Festival of Arts, Sports or Techno-dance”; “The Balkan Nights of Poetry, Painting and Postmodern Literature”, “The Balkan Week of Dance and Songs Contest” etc. These elements of the new style of the region can be **financed through EU special funds** as well from state or private resources³⁰.

Balkans must have two dimensions: one focused on the **elite** awareness of Balkan necessity to preserve this region as such within EU; other is devoted to make Balkan new cultural style open to the **people**³¹.

It is important that, in the age of regional process of integration and in order to avoid falling into the negative statute of a fragmented, scorned and bloody periphery³², Balkans rise as a Phoenix from its past and prove that is capable to bring

Union, as **one of EU priority tasks**, was reaffirmed at the EU-Balkan Thessaloniki Summit of June 2003. It is a political guarantee of EU to involve Balkans in its future strategy, to choose enlargement towards peripheries based on the present framework (cooperation with **existing** states and not fragmentizing the zone in **rival sub-states**). See Graeme P. Herd, *Asymmetries of Dual Enlargement: from the Baltic to Balkans*, Oct. 2003, in “Croatian International Relations Review”, vol. IX, no. 32/2003, Institute for International Relations, Zagreb, p. 99-100; 103.

²⁹ Albert Rakipi, “*I leave Europe tomorrow...*”, in “Debating Integration”, Albanian Institute for International Studies; Tirana, 2003, p. 157-158. Also, Ermelinda Meksi – “*The Albanian dimension of integration*”, in the same collective work, p. 22.

³⁰ Even in a conventional document as the Stability Pact it is stressed the need to find **new forms of regional cooperation, new policies handled by citizens of Balkan states**; the Pact is seen as a trend in Balkans, to move away from **the sacrosanct nation-states to cooperating entities**; “Balkan countries have to learn to redefine themselves in a new multicultural, multipolarized and globalized world”; see Christophe Solioz, *Prospects for Balkan Stability*, Workshop III. 3: *Cluster of Competence on the OSCE and Preventive Diplomacy*, 4th International Security Forum, Geneva, 15-17 Nov. 2000, p. 10. It is a perspective proposing a separation between Western center and Balkan periphery; in this opinion, Balkans must adapt to the globalization by renouncing to nation-states utopia, without being protected neither by a transatlantic formula of integration, nor by a regional (EU or Balkan) one.

³¹ About the positive sense of “Balkanization” in our country (based on three elements, as: completing domestic reforms; consolidating regional security and exporting successful Balkan model), in the study of Janusz Bugajski, “*The Balkans as Global Model: Three Dimensions of Security*”, in *Debating Integration*, op. cit., p. 106. Also, Enika Abazi, *Albania and Europe. Catching the train Europe, Debating Integration*, op. cit., pp. 42-46.

³² That political objective is similar to the EU need to secure its borders, to “**Europeanize**” the **Balkans**, to elaborate prospects for lasting peace in this region, to establish good neighborhood relations in order to escape from peripheral pressures by filling the “**normative gap**” with juridical networks of states obligations making Balkans a space of security and stability. See *Central and Eastern Europe on the way into the EU*, International Bertelsmann Forum, June 25-26 1999,

a specific and new dimension to the postmodern EU entity, in a way that multilateral forms of past and even present cooperation haven't succeed in doing so.

Warsaw, p. 26-27. Chris Patten, *Une vision européenne pour les Balkans*, in *Revue de l'OTAN*, été /automne 2000, *Construire la stabilité dans les Balkans*, p.13. See new postmodern ways to define Balkans as a complex systems and future priorities for it, in Panagiotis Roumeliotis, *The Process for Stability and Good Neighborliness in Southeastern Europe*, in *The Southeast European Yearbook*, 1997-1998, op. cit., pp. 228-234.

LUPTA ÎMPOTRIVA CORUPȚIEI LA NIVELUL UE

Constantin PARASCHIVU*
Cristina Maria APETROAIE

Lupta împotriva corupției constituie una dintre direcțiile de acțiune la nivelul Uniunii Europene, prezentă, cu precădere, pe agenda de lucru a Comisiei Europene, vizând noile state membre, precum și pe cele în curs de aderare la UE.

Un rol important în lupta împotriva corupției revine Oficiului European de Luptă Antifraudă (OLAF), structură a cărei misiune constă în protejarea intereselor financiare ale UE și cetățenilor săi, a reputației tuturor instituțiilor UE și care și-a prezentat recent raportul anual, care acoperă activitatea oficiului în perioada 01 ianuarie – 31 decembrie 2008. Raportul prezintă o sinteză a investigațiilor oficiului în perioada analizată, activitățile desfășurate în domeniul monitorizării fondurilor europene, precum și alte date ale activității oficiului.

În concepția OLAF, un rol important revine „internaționalizării” procedurilor de evaluare a modului în care statele pun în aplicare prevederile dispozițiilor internaționale, dar cu toate acestea, obiectivul de armonizare a instrumentelor de protecție a intereselor financiare ale UE nu a fost încă atins de către toate cele 27 state membre.

Mecanismul de cooperare și verificare instituit de către CE este utilizat pentru a monitoriza progresul și pentru a oferi sprijin în ceea ce privește remedierea deficiențelor, OLAF având un rol important în aceasta privință.

Lupta împotriva corupției constituie una dintre direcțiile de acțiune la nivelul Uniunii Europene (UE), prezentă, cu precădere, pe agenda de lucru a Comisiei Europene (CE) vizând noile state membre, precum și pe cele în curs de aderare la UE.

Pentru a combate fraudele și corupția, în principal în legătură cu utilizarea fondurilor comunitare, UE a înființat OLAF, a cărui principală misiune constă în protejarea intereselor financiare ale UE și ale cetățenilor săi, precum și a reputației instituțiilor europene.

Obiectivele OLAF constau în investigarea fraudelor, a actelor de corupție¹, a altor activități ilegale, inclusiv a erorilor comise la nivelul instituțiilor europene. De la înființarea sa, OLAF a deschis mai mult de 3.000 de cazuri, aproximativ 300 de persoane fiind condamnate de tribunale penale din țările membre ale UE, pe baza investigațiilor OLAF. Oficiul este mandatat să efectueze inspecții, verificări și investigații în cadrul instituțiilor, organismelor, oficiilor și agențiilor „administrative” ale UE. Trebuie subliniat că în competențele sale nu este și cea de a solicita aplicarea procedurilor penale, oficiul poate doar să facă investigații și să prezinte dosarele întocmite autorităților judiciare naționale, cu recomandarea de

* **Inginer**

¹ OLAF estimează impactul financiar al cazurilor pe care le-a instrumentat de la înființarea sa (1999) la mai mult de 6,2 miliarde EURO. În cursul anului 2008, impactul acestor cazuri este estimat la 285 milioane EURO.

începere a urmăririi penale împotriva persoanelor care se fac vinovate de afectarea intereselor financiare ale UE.

Instituțiile, organismele, birourile și agențiile UE sunt obligate să înainteze Oficiului, la cererea sa sau din proprie inițiativă, orice informație legată de posibile cazuri de fraudă, acte de corupție sau de orice altă activitate ilegală. Acestea transmit orice document sau informație pe care le dețin, referitor la investigațiile curente interne.

OLAF poate acționa și la nivelul organismelor statelor membre, putând furniza asistență și colaborează pentru investigarea unor cazuri de corupție, în măsura în care acest lucru este permis de legislația națională.

De asemenea, OLAF contribuie la elaborarea și dezvoltarea de metode de combatere a fraudei și a oricăror alte activități ilegale în detrimentul intereselor financiare ale UE.

Deși este parte a CE, Oficiul deține independență operațională.

La sfârșitul anului 2008, OLAF avea 475 de angajați din țările membre și un buget de cca. 53 milioane EURO.

Privitor la cooperarea OLAF, sume tot mai importante din fondurile comunitare sunt derulate prin intermediul altor organizații internaționale donatoare sau implicate în implementarea proiectelor de ajutorare/asistență la care UE este parte. OLAF trebuie să coopereze activ, pe diferite paliere, cu un număr în creștere de organizații internaționale și, în particular, cu serviciile de investigații administrative ale acestora.

Prin auditări ale serviciilor de investigații administrative din cadrul organizațiilor internaționale, OLAF are drept obiectiv verificarea capacității instituțiilor care primesc fondurile UE de a investiga acuzațiile de fraudă sau corupție. Aceste revizuri au, de asemenea, scopul de a pune bazele unor standarde și de a promova o cooperare mai bună.

Sfera de interes pentru OLAF, în acest domeniu, cuprinde Secretariatul, organismele, agențiile, fondurile și programele ONU, Oficiul acordând o atenție deosebită implementării Acordului privind Cadrul Financiar și Administrativ² și clauzelor de verificare ale acestuia.

OLAF este interesat să dispună de toate instrumentele necesare pentru îndeplinirea mandatului său (în special monitorizarea modului de cheltuire a fondurilor UE care sunt dirijate prin intermediul organismelor ONU). UE a contribuit la bugetul ONU cu peste 1 miliard EURO în ultimii cinci ani (contribuția a fost în 2007 de 1,4 miliarde EURO, înregistrând o creștere cu 700% față de anul 2000).

În prezent, OLAF pregătește o revizuire semnificativă a cooperării sale cu Oficiul ONU al Serviciilor de Supraveghere Internă și cu Banca Mondială, având în vedere aranjamente cu Misiunea UE în KOSOVO (EULEX) și Global Fund.

² FAFA - Financial and Administrative Framework Agreement.

Oficialii UE apreciază că pentru combaterea corupției se impune adoptarea unei strategii unitare pentru a preveni și sancționa infracțiunile relevante, precum și pentru a realiza un control eficient al corupției în toate statele membre ale UE.

Lupta împotriva corupției și a criminalității organizate la nivelul UE nu are încă eficiența scontată, ca urmare a existenței următoarelor neajunsuri:

- ✓ termenul de „*corupție*” nu este clar definit și încadrat din punct de vedere juridic³;
- ✓ lupta împotriva corupției nu se află în centrul *acquis*-ului comunitar, iar UE nu oferă măsuri concrete de direcționare a luptei anticorupție în statele membre și țările candidate;
- ✓ mecanismele de monitorizare permit CE doar evaluarea, în timp, a progreselor statului respectiv;
- ✓ nu există „*standarde*” în domeniu pe care statele membre să le respecte/implementeze;
- ✓ performanțele țărilor membre în domeniul luptei împotriva corupției nu se pot compara;
- ✓ identificarea progreselor în lupta împotriva corupției sunt, în mare măsură, arbitrare, de multe ori CE fiind acuzată, de către statele membre, că aplică „*standarde duble*”;
- ✓ în loc să stabilească propriile instrumente de monitorizare, UE le folosește pe cele existente la nivel mondial, concepute pentru a evalua respectarea convențiilor internaționale și mai puțin pentru evaluarea efectului măsurilor anti-corupție;
- ✓ accentul se pune, în continuare, pe indicatorii de intrare (*conformitatea cu reglementările și procedurile existente*), în dauna celor de ieșire (*impactul măsurilor întreprinse asupra corupției*).

În cursul lunii iulie 2009, OLAF și-a prezentat **raportul anual, care acoperă activitatea oficiului în perioada 01 ianuarie – 31 decembrie 2008**, care pune la dispoziție detalii despre investigațiile oficiului în perioada analizată, activitățile desfășurate în domeniul monitorizării fondurilor europene (*destinate ajutoarelor externe*), acordate de către UE direct sau prin intermediul organismelor/programele ONU și/sau ale altor organizații internaționale, precum și alte date ale activității oficiului. În 2008 au fost luate 645 de decizii la cazurile investigate (*cu 18% mai multe decât în 2007*).

³ Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției (*UNCAC*) nu conține o definiție juridică a acesteia. O cauză a eșecurilor în lupta împotriva corupției este legată de mentalitatea (*eronată*) conform căreia corupția este o componentă a criminalității „*fără vinovați*”, un rezultat al faptului că toți cei implicați în acte de corupție (*inclusiv cei care dau mită*) nu doresc dezvăluirea și sancționarea acestor acte.

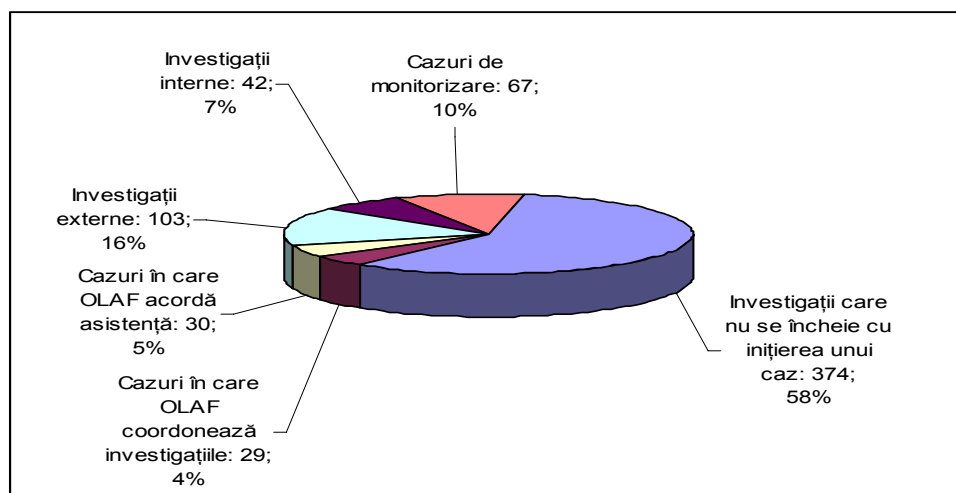

Fig.1. Decizii adoptate de OLAF în cursul anului 2008 (total 645 cazuri)

Din cele 645 decizii adoptate, 204 (reprezentând 31%) au fost decizii de continuare⁴ (fig. 2) a cazului („follow-up”), înregistrându-se o ușoară descreștere față de 2007, când s-a dat decizie de continuare în 210 cazuri.

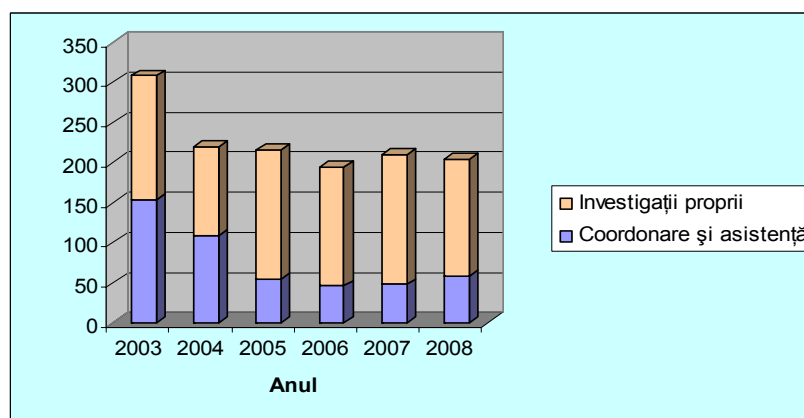

Fig.2. Numărul deciziilor de continuare a investigațiilor, pe ani calendaristici și natura investigațiilor

Domeniile în care statele membre ale UE nu exercită responsabilități specifice (*Politici interne ale UE și Ajutoare Externe*) au reprezentat o proporție importantă a cazurilor noi deschise de OLAF. Aceste evoluții (fig. 3) reflectă preocuparea OLAF de a se concentra pe acele domenii în care, valoarea adăugată a activității sale este cea mai mare.

⁴ Proporția cazurilor în care s-a dat decizie de continuare a menținut un trend crescător, în 2008 reprezentând mai mult de 65% din cazurile închise, față de mai puțin de 45% înainte de 2004. Aceste date confirmă politica OLAF de a-și canaliza resursele cu prioritate pentru investigarea celor mai serioase cazuri, în domeniile în care are un mandat fără echivoc.

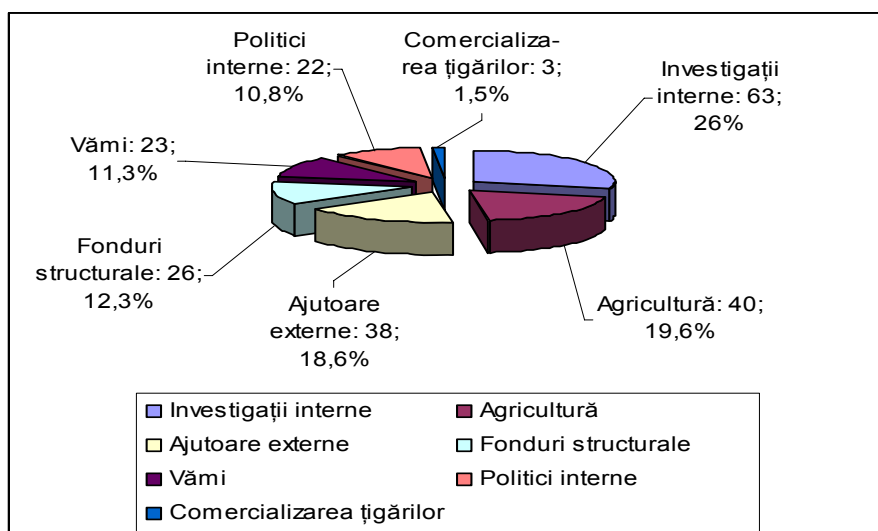

Fig.3. Numărul deciziilor de continuare a investigațiilor adoptate de OLAF, în cursul anului 2008

În scopul reducerii duratei de soluționare a cazurilor (care conduce la creșterea eficienței activității sale și, implicit, la reducerea costurilor administrative), OLAF monitorizează consecvent **durata, în luni, a cazurilor investigate** (vezi fig.4), reducerea acestuia reprezentând una dintre prioritățile oficiului.

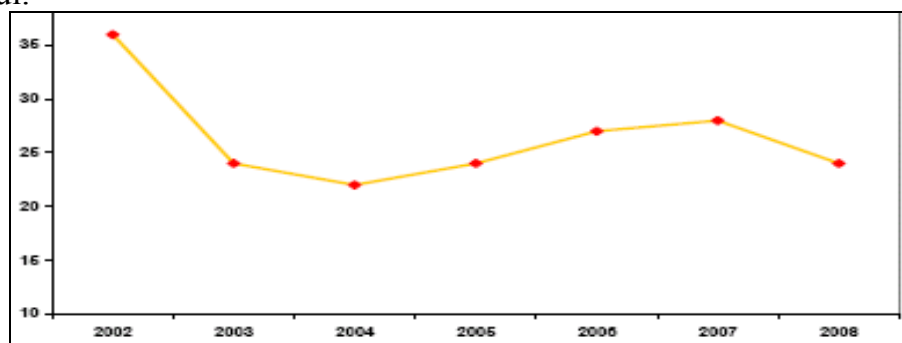

Fig.4. Durata, în luni, a cazurilor investigate de OLAF

Aproximativ 60% din cazurile instrumentate de OLAF sunt închise în mai puțin de doi ani, ceea ce este remarcabil având în vedere complexitatea cazurilor și faptul că, de regulă, în fiecare caz sunt implicate instituții / persoane din mai multe state, cu sisteme legislative și juridice diferite.

Privind cazurile investigate de către OLAF, se constată o creștere a cazurilor finalizate cu decizia de continuare a investigațiilor⁵, aceste cazuri reprezentând, în prezent, peste 65% din cazurile procesate. Activitățile operaționale ale OLAF sunt direcționate către:

- investigațiile interne;

⁵ „Follow-up” - este o fază de monitorizare, care include diferite activități desfășurate de către Oficiu pentru a se asigura că instituțiile comunitare competente și autoritățile naționale au pus în practică măsurile legislative, administrative, financiare sau judiciare recomandate de către OLAF. „Follow-up” poate include și sprijin operațional pentru cei în cauză.

- verificarea cheltuielilor directe;
- verificarea modului de utilizare a ajutoarelor externe, a fondurilor de pre-aderare, a fondurilor structurale destinate pentru modernizarea agriculturii, comerțului, controlului vamal, sistemului de accizare și de colectare a TVA.

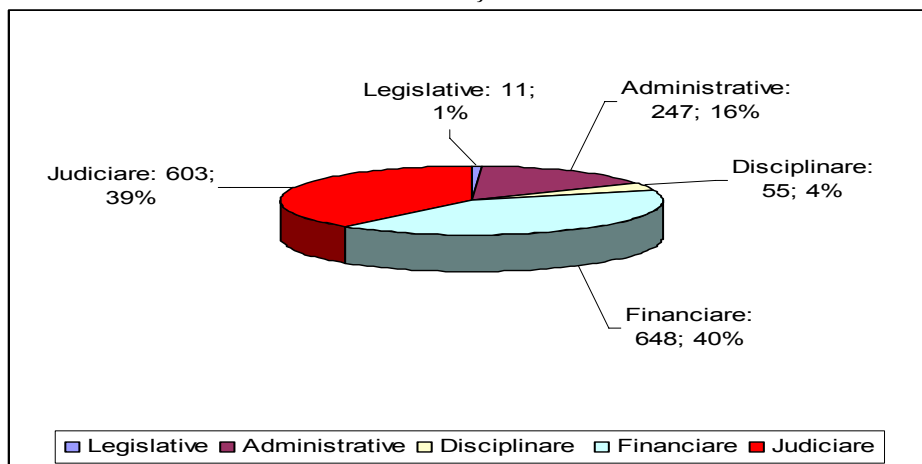

Fig.5. Tipurile de măsuri adoptate în cazurile investigate de OLAF: a. financiare: 40%; b. judiciare: 39%; c. administrative: 16%; d. disciplinare: 4%; e. legislative: 1%.

Conform repartiției geografice (fig.6), cele mai multe cazuri au vizat BELGIA și LUXEMBURG (care au cea mai mare parte a instituțiilor europene), urmate (raportat la populație) de BULGARIA, ROMÂNIA și GRECIA (în 2007, aprox. 55% dintre cazurile noi înregistrate au provenit din următoarele state membre - AUSTRIA, BELGIA, BULGARIA, GERMANIA, ITALIA și ROMÂNIA).

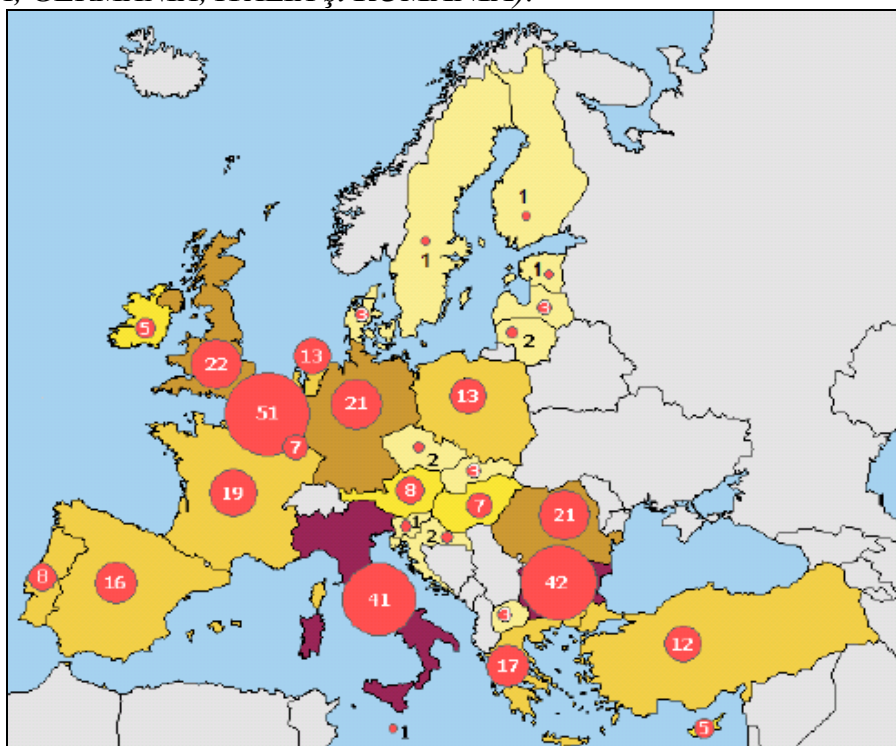

Fig.6. Repartiția geografică a investigațiilor OLAF, în derulare la sfârșitul anului 2008 (425 de cazuri, dintre care 351 se derulau în țări membre ale UE sau țări candidate)

În concepția OLAF, în combaterea corupției, un rol important revine „*internaționalizării*” procedurilor de evaluare a modului în care statele pun în aplicare prevederile dispozițiilor internaționale, fiind stabilite **trei modele**:

- monitorizare de către organul executiv al unei organizații internaționale relevante;
- evaluare de către un grup de experți;
- auditare (*peer review*) de către o parte sau toate statele membre.

Obiectivul de armonizare a instrumentelor de protecție a intereselor financiare ale UE nu a fost încă atins de către toate cele 27 state membre.

Aceasta conduce la abordări judiciare diferite asupra instrumentelor prin care ar trebui să se asigure protecția intereselor financiare ale UE în statele membre, iar printre statele în care, potrivit OLAF, situația trebuie să fie evaluată mai atent se numără Bulgaria și **România**.

Mecanismul de cooperare și verificare instituit de către CE este utilizat pentru a monitoriza progresul și pentru a oferi sprijin în ceea ce privește remedierea deficiențelor, OLAF având un rol important în aceasta privință, alături de EUROJUST și EUROPOL.

În cursul anului 2008, OLAF a continuat să colaboreze cu **EUROJUST** în baza Memorandumului de Înțelegere semnat în 2004.

OLAF și EUROJUST au încheiat (24.09.2008) un *Aranjament practic pentru îmbunătățirea, în continuare, a cooperării în lupta împotriva fraudelor financiare*.

Pentru EUROJUST și OLAF, acest aranjament constituie o întărire a cooperării și colaborării, în conformitate cu competențele și sarcinile specifice.

Aranjamentul conține prevederi legate de schimbul de informații generale și date personale.

De la înființarea **Grupului Comun de Lucru (2004)**, cooperarea în cazurile de interes comun s-a îmbunătățit continuu. OLAF a fost implicat (*în anul 2008*) în cinci cazuri coordonate de EUROJUST, între cele două instituții desfășurându-se trei reuniuni de coordonare.

De la semnarea aranjamentului administrativ cu **EUROPOL (aprilie 2004)**, s-au derulat **întâlniri regulate între OLAF și responsabilii din cadrul secțiunii economice a EUROPOL**.

Au fost întărite relațiile bilaterale cu EUROPOL, fiind reflectate, în parte, prin inițierea negocierilor pentru semnarea unui acord administrativ, similar celui parafat cu EUROJUST.

OLAF și EUROPOL au în obiectul de activitate combaterea traficului de țigări și protecția monedei EURO (*împotriva falsificării*). **Resursele de analiză**, combinate cu experiența operațională a OLAF, pot asigura evitarea duplicării eforturilor în combaterea fraudelor. În urma analizării activității de combatere a corupției la nivelul UE în 2008 au rezultat următoarele aspecte:

- se manifestă un proces periculos de amplificare a fenomenului de corupție;

- o serie de companii din întreaga lume s-au implicat/lăsat antrenate în relații de natură penală, comportamentul tipic structurilor de criminalitate organizată, devenind aproape „*un standard*” în derularea relațiilor de afaceri;

- interesul actorilor economici de a face profit, ambițiile politicianilor, nevoile de finanțare ale partidelor politice, lăcomia funcționarilor sunt adeseori conectate între ele, conducând la o „sofisticare” a corupției, pentru abordarea căreia, în prezent, nu există instrumente judiciare;

- incompetența conduce de asemenea la corupție. Supraîncărcarea birocrăției de stat face necesară asistarea agenților economici de către persoane specializate, eventual din zona guvernamentală sau aflată în legături cu aceasta;

- în domeniul luptei împotriva corupției, nu există modalități de acțiune unanim acceptate. Soluția nu se reduce la utilizarea instrumentelor de drept penal.

În numeroase state s-au dezvoltat rețele de corupție la nivelul instituțiilor sociale, a partidelor politice, a guvernelor, sistemelor judiciare, în administrație, în poliție și armată, mai puternice decât instrumentele penale convenționale cu care se acționează împotriva lor.

Corupția are potențialul de a destabiliza orice sistem social, putând genera acte de anarhie și violență.

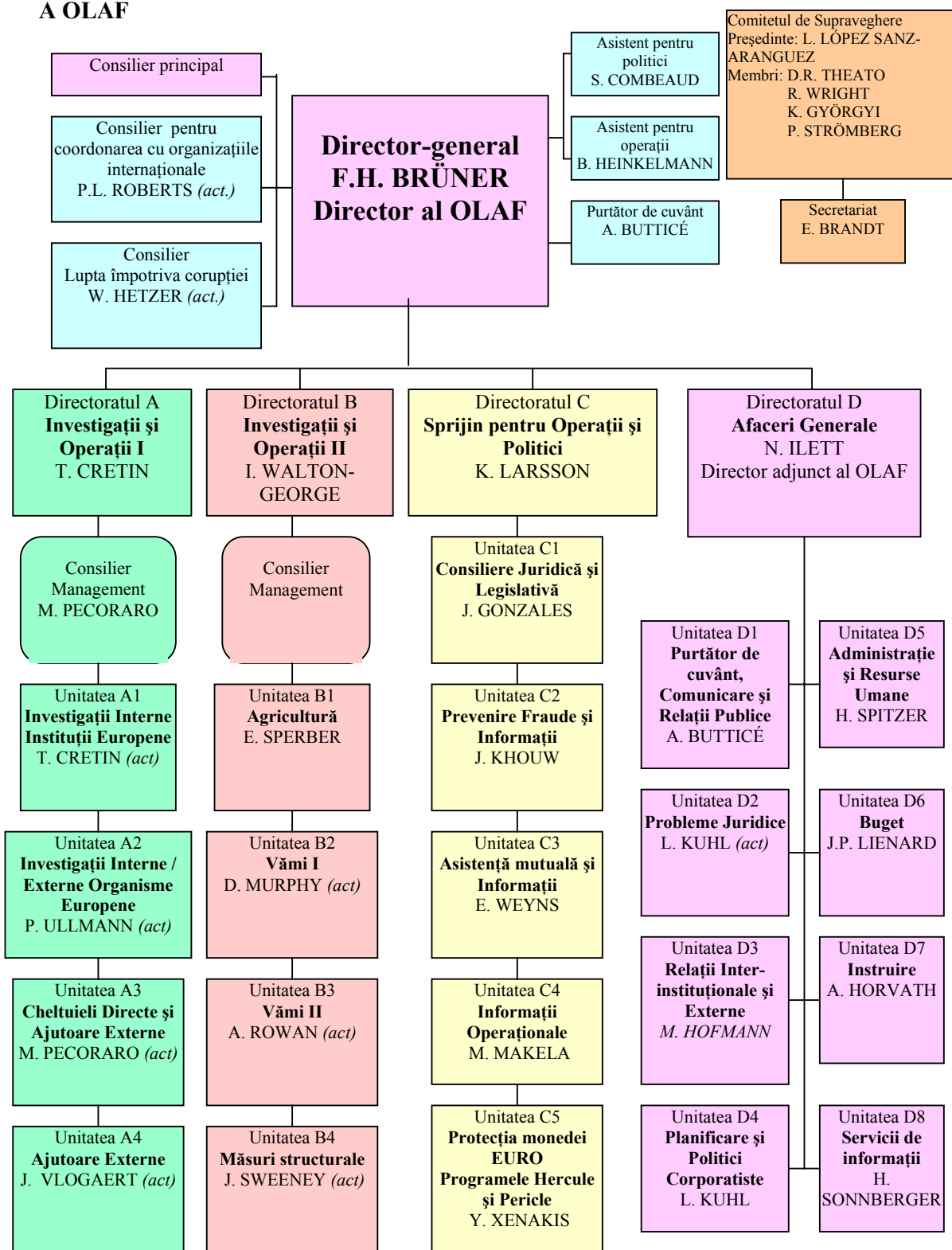
Se poate ajunge la astfel de evoluții atunci când cetățenii ajung la concluzia că respectul de sine și interesele lor sunt abuzate de lideri corupți, că societatea și economia sunt dezagregate.

Nu se poate vorbi de o luptă adevărată împotriva corupției atâta vreme cât sistemul (*social, economic, judiciar*) nu funcționează.

Oricând se vor găsi persoane care au interesul să „rezolve” favorabil o problemă și un funcționar binevoitor, dispus „să le ajute”. Un climat economic defavorabil concură la manifestarea unui comportament corupt, mai ales în afaceri.

Investigațiile OLAF, de la înființarea sa (1999), au avut drept rezultat recuperarea a peste 1 miliard EURO din fondurile comunitare, în condițiile în care oficiul estimează că impactul financiar al cazurilor pe care le-a instrumentat se ridică la peste 6,2 miliarde EURO. Numai în cursul anului 2008, impactul acestor cazuri este estimat la 285 milioane EURO.

DIAGRAMA DE ORGANIZARE A OLAF

act. = acting as
(împuternicit)

MANAGEMENTUL ADECVAT AL RISCURILOR PREMISĂ ESENȚIALĂ A EFICIENTIZĂRII ACTULUI MANAGERIAL MILITAR

Ștefan-Gheorghe ÎMPĂRATU*
Gheorghe COTIUGĂ**
Marius-Gabriel TOMOIALĂ***

At present when the economy of our country is recessing as a result of the global recessing, it is absolutely necessary to maintain an adequate security climate to limit the results of the economic crisis.

One of the efficient methods to stop the economic decline and create an adequate security environment is to make efficient the managerial act at the level of each entity. For reaching the planned targets, the management of public entities including the management of military structures at all levels must take all necessary measures for an adequate administration of the identified risks.

The foresight and adequate administration of the potential risks in the military field have both immediate, medium and long term profits by reaching the planned annual targets and fulfillment of major programs of endowment with efficient financial, human, material and time resources.

1. Riscul în domeniul militar

Scopul principal al oricărei operații militare îl reprezintă obținerea victoriei și implicit impunerea voinței învingătorului asupra învinsului. De aceea, o preocupare atentă s-a acordat, în literatura de specialitate, factorilor care determină succesul în luptă. Principalii factori, luați în considerare ca fiind determinanți în asigurarea succesului în luptă, sunt următorii:

- superioritatea numerică în personal și tehnică de luptă, privită nu neapărat în sens absolut, ci considerată pe direcția principală a loviturii;
- calitatea tehnicii de luptă din dotare, cu mențiunea că acest factor este în contradicție cu primul. Cu cât o armată deține tehnică mai sofisticată din punct de vedere tehnologic, cu atât prețul acesteia va fi mai mare și cu atât își va permite o cantitate mai redusă. De aceea, trebuie căutat un compromis între cei doi factori.
- pregătirea trupelor, adică gradul de instruire al armatei. În condițiile în care armele sunt tot mai scumpe și mai sofisticate din punct de vedere tehnologic, profesionalismul militarilor devine o necesitate;
- calitatea comandanților, care poate fi în luptă mai importantă decât superioritatea numerică sau calitatea armamentului;
- moralul trupelor (dorința de a lupta a armatei), fără de care nu se poate obține victoria;
- terenul;

* Colonel inginer, Direcția audit intern din Ministerul Apărării Naționale

** Locotenent colonel, Direcția audit intern din Ministerul Apărării Naționale

*** Căpitan inginer, Direcția audit intern din Ministerul Apărării Naționale

– doctrina etc.

Dincolo de acești factori, pe care am putea să-i numim „constanți”, în sensul că trebuie avuți întotdeauna în vedere la planificarea și desfășurarea operațiunilor militare, fără îndoială că există mulți alți factori care pot apărea în mod individual la fiecare operațiune.

De aceea, se poate spune că, un factor important în ecuația fiecărei operațiuni militare îl reprezintă incertitudinea cu privire la rezultatul acesteia. Indiferent de cât de bine este planificată o operațiune militară, de resursele de care se dispune pentru efectuarea acesteia, de moralul trupelor etc., întotdeauna va exista un grad, mai mic sau mai mare de incertitudine privind rezultatul obținut.

Prin urmare, fiecare operațiune militară implică asumarea unor riscuri mai mari sau mai mici privind rezultatul acesteia. Chiar dacă afirmația reprezintă un truism, important este nu numai conștientizarea ei ci și identificarea riscurilor asumate în vederea gestionării acestora pentru reducerea efectelor posibile asupra rezultatului unei operațiuni, în cazul manifestării lor.

2. Managementul riscurilor în domeniul militar

Aspectele prezentate anterior, referitoare la incertitudinea și riscurile din domeniul militar, conduc în mod firesc la analizarea posibilității aplicării procesului de management al riscurilor în acest domeniu. În acest scop, se pornește de la definiția acestui concept.

Managementul riscurilor¹ reprezintă o metodă logică și sistematică de stabilire a contextului identificării, analizei, evaluării, întreprinderii de acțiuni, monitorizării și comunicării riscurilor asociate oricărei activități, funcții sau proces de o manieră care să permită organizațiilor să minimizeze pierderile și să maximizeze oportunitățile.

Conform literaturii de specialitate, asumarea unor riscuri este necesară în orice domeniu, întrucât singura cale de a evita complet un risc este de a nu face nimic, ceea ce ne oferă siguranța doar a faptului că nu vom realiza ceva. Spre deosebire de cele afirmate, inactivitatea în domeniul militar, poate fi generatoare de riscuri ce pot avea consecințe catastrofale în economia unei operațiuni militare.

Armata, dincolo de specificul propriu, poate fi privită ca orice altă organizație căreia i se alocă o cantitate de resurse (umane, materiale, financiare) pentru atingerea unor obiective (securitate națională, instruire, achiziții de tehnică etc.). De aceea, abilitatea acestei organizații de a-și desfășura activitatea în condiții de risc și incertitudine și de a răspunde evenimentelor neplanificate (pozitive sau negative) reprezintă un prim indicator al capacității acesteia de a-și atinge obiectivele.

Dacă în perioada Războiului Rece se putea vorbi despre organizațiile militare ca având un buget „nelimitat”, în care cheltuielile militare erau prioritare și în care se puneau problema numărului de divizii sau al parității strategice, în perioada actuală armata dispune de bugete reduse comparativ cu acea perioadă, strâns legate de performanța economică realizată de statul respectiv. În plus, organizația militară intră în competiție cu celelalte organizații pentru asigurarea accesului la resurse, fapt ce

¹ Adaptare după definiția din standardul AS/NSZ 4360:1999 Risk Management, Australia 1999.

conduce implicit la aplicarea aceluiași criterii de evaluare. De aceea, constrângerea bugetară actuală afectează puternic strategia militară, conducând la regândirea factorilor care pot influența lupta armată.

În prezent, pentru orice organizație, expunerea² la risc a devenit tot mai mare, mai complexă, mai diversificată și mai dinamică, din cauza schimbărilor rapide în tehnologie, creșterii vitezei de comunicare, fenomenului de globalizare etc. Astfel, organizațiile funcționează astăzi într-un mediu total diferit comparativ cu cel de acum cinci ani. Studiile efectuate³ au relevat faptul că multe organizații percep o creștere în numărul și severitatea riscurilor cărora le fac față. Ca urmare a diversității riscurilor și managementul acestora necesită o abordare largă.

În contextul în care riscurile care afectează organizațiile se manifestă sau pot influența și domeniul militar, implementarea unui management adecvat al riscurilor, în orice organizație militară, reprezintă o necesitate.

În armată, scopul fundamental al managementului riscurilor îl reprezintă mărirea probabilității de îndeplinire a misiunilor primite, la un nivel minim acceptabil al pierderilor.

O abordare bazată pe managementul riscurilor facilitează procesul de fundamentare al deciziilor, asigurând corelația între obiectivele strategice, planurile de implementare și bugetele alocate. Astfel, identificarea riscurilor privind acțiunile posibile și evaluarea consecințelor acestora asigură stabilirea priorităților, alocarea rațională a resurselor disponibile pentru acestea, alegerea celei mai bune soluții posibile și stabilirea unor indicatori de performanță pentru evaluarea rezultatelor obținute.

Un proces eficace de management al riscurilor trebuie să conducă la diminuarea acestora și gestionarea lor numai în cazul în care beneficiile obținute depășesc costurile implicate.

Astfel, în contextul existenței unei diversități de riscuri cărora o organizație trebuie să le facă față, este necesar a fi identificate riscurile semnificative, care pot afecta atingerea obiectivelor stabilite.

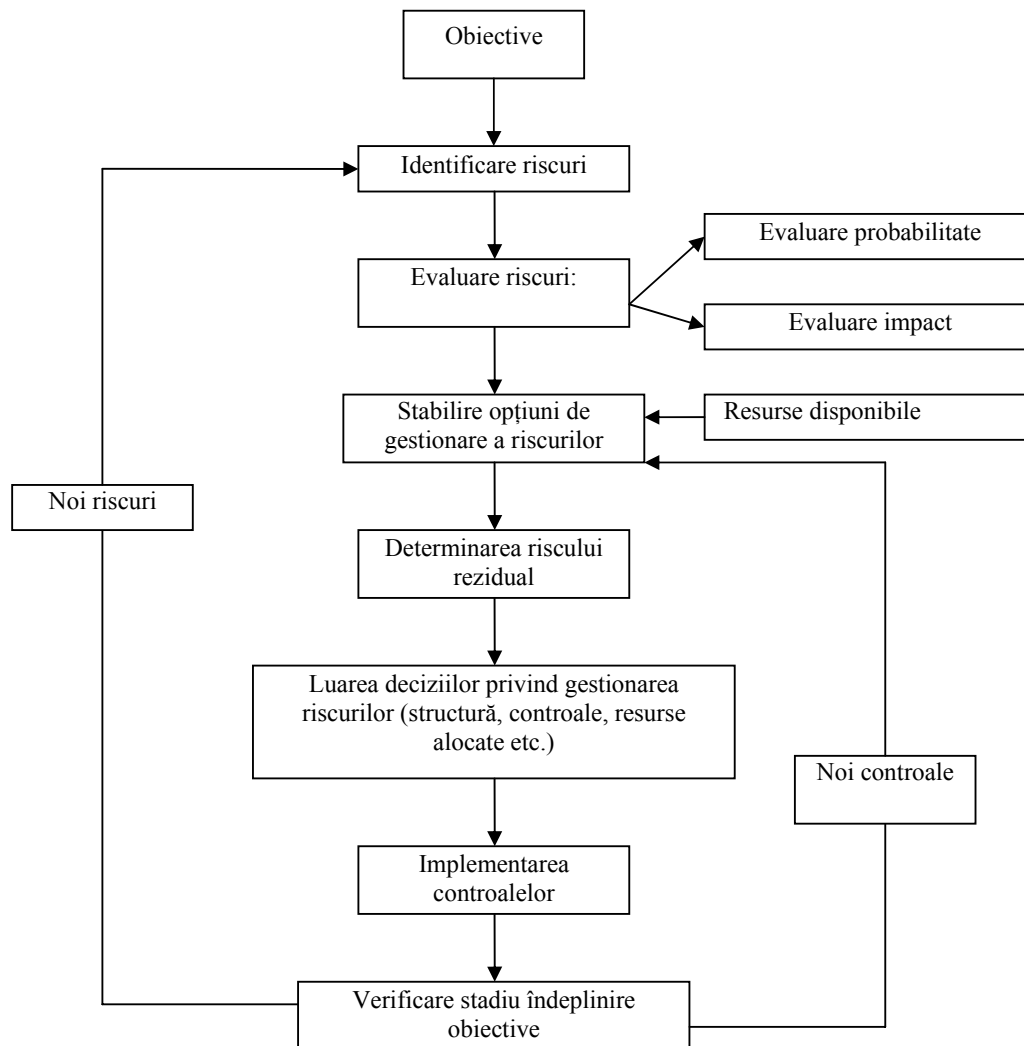
În procesul gestionării riscurilor, orice persoană are la dispoziție cel puțin următoarele opțiuni posibile, cunoscute în buna practică și sub denumirea de „cei 5 T”:

- tolerare, caz în care riscul este ignorat;
- transfer, când riscurile sunt mutate în sarcina altcuiva (de exemplu un asigurator);
- terminare, însemnând eliminarea riscurilor (renunțarea la activitatea generatoare de riscuri);
- tragere de foloase de pe urma oportunităților ce pot decurge din risc;
- tratare, când se acționează asupra lui prin implementarea unor proceduri de control intern pentru a deveni un risc rezidual.

² Expunere la risc: consecințele, ca o combinație de probabilitate și impact, pe care le poate resimți o organizație în raport cu obiectivele prestabilite, în cazul în care riscul se materializează.

³ Conform Enterprise Risk Management, implementing new solutions – The Economist Intelligence Unit (EIU).

Referitor la gestionarea riscurilor, un aspect foarte important îl reprezintă nivelul ierarhic la care se decide acest lucru. Un nivel ierarhic corespunzător pentru luarea deciziei de gestionare asigură minimizarea riscurilor prin utilizarea eficace a uneia sau mai multor opțiuni prezentate anterior. În figura de mai jos este prezentat un exemplu de proces al managementului riscurilor.

După cum se poate observa, abordarea procesului de management al riscurilor pornește de la obiectivele stabilite, pentru care se identifică riscurile semnificative. Se asigură astfel, creșterea probabilității de îndeplinire a obiectivelor. De asemenea, trebuie menționat faptul că procesul este unul interactiv, iar repetarea pașilor acestuia asigură perfecționarea activităților de management al riscurilor identificate în cadrul organizațiilor.

În implementarea procesului de management al riscurilor trebuie evitată organizarea și gestionarea acestuia pe funcții individuale, concentrarea pe riscurile operaționale particulare, în special pe cele ce sunt ușor de gestionat, sau perceperea lui ca un număr de procese izolate, birocratice și distincte de preocupările de zi cu zi ale managementului organizației.

Eficacitatea managementului riscurilor poate fi asigurată numai dacă sunt prezente următoarele elemente:

- managementul riscurilor este încorporat în procesele normale de conducere a organizației, nefiind ceva aparte (la fel ca și controlul intern);
- este în sarcina întregului personal al organizație, fiind integrat în cultura acesteia;
- este o parte integrantă a bunelor practici de management;
- nu este tratat ca o sarcină separată, necesară îndeplinirii unor cerințe;
- se concentrează pe riscurile strategice și pe riscurile semnificative din organizație, nu neapărat gestionabile.

În domeniul militar, pe lângă riscurile cu impact ridicat și probabilitate mare de apariție, trebuie gestionate și acele riscuri cu un nivel al impactului ridicat dar cu o probabilitate scăzută. Această abordare are la bază ultimele evoluții în mediul economic global, în care unele organizații au suferit pierderi importante ca urmare a declanșării unor evenimente având o probabilitate foarte redusă de apariție însă cu un nivel al impactului deosebit de ridicat.

Nu în ultimul rând, specificitatea riscurilor din domeniul militar reprezintă un argument în plus în implementarea unui proces de management al riscurilor la nivelul fiecărei organizații militare și la nivelul ministerului în ansamblul său. Astfel, așa cum s-a prezentat la început, factorii care determină succesul operațiilor militare sunt de multe ori în contradicție unul cu altul, necesitând o gestionare adecvată a riscurilor pe care le poate implica fiecare dintre aceștia. De exemplu, procesul de management al riscurilor trebuie să aibă în vedere asigurarea unui echilibru între primii doi factori, respectiv cantitatea și calitatea armamentului. De aceea, pentru a crește probabilitatea succesului în luptă, implementarea unui proces de management al riscurilor într-o organizație militară va asigura gestionarea adecvată și eficace a acestora, cu mult timp înainte de manifestare.

Concluzii

După cum se cunoaște, victorii militare strălucitoare au fost obținute prin asumarea unor riscuri mari de către învingător și neglijarea lor de către cel învins. Ignorarea unui risc semnificativ, în prezent, poate avea consecințe severe în viitor. De aceea, trebuie reconsiderată gândirea privind asumarea riscurilor, alegându-se nu calea evitării ci a gestionării lor. Implementarea unui proces adecvat și eficace al managementului riscurilor poate asigura unei organizații militare sporirea probabilității de atingere a obiectivelor și succesul operațiilor militare în viitor.

Bibliografie:

- [1]. CLAUSEWITZ, Carl von, **Despre război**, Editura Antet.
- [2]. U.S.A. Army – FM3-100.12, Risk management, 2001.
- [3]. SUN Tzu, **Arta războiului**.
- [4]. HM Treasury – Management of risk - A strategic overview, 2001.
- [5]. Ministerul Finanțelor publice, Metodologie de implementare a standardului de control intern „Managementul riscurilor”, 2007.

- [6]. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO)
– The internal Control Framework.
- [7]. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO)
– Enterprise Risk Management – Integrated Framework.

CAPABILITĂȚI DE CONDUCERE ȘI RESPONSABILITATEA ACTULUI DECIZIONAL

Lucian ISPAS*

The transformation process of the military, initiated at NATO structures level, resulted in changes also for command and control structure in Romanian Army both in terms of doctrines, force and capabilities organisation and structure and in terms of training, educations and human resources mangement.

Land Forces acknowlwdged the need for transformation, their reconfiguration process beeing a necessity deriving from the strategie euro-atlantic and european orientations and participation in coalition-type military operations in various operation thetres together with alliance partners.

1. Introducere

Pentru definierea sintetică a conducerii militare se folosește din ce în ce mai des sintagma *comandă și control*, considerată vitală pentru îndeplinirea obiectivelor militare, prevenirea riscurilor, gestionarea crizelor și a conflictului armat în caz de război, care este apreciată ca fiind abilitatea de a folosi forțele și mijloacele adecvate misiunilor primite, la locul și momentul cel mai favorabil pentru interesele coaliției.

Comanda și controlul reprezintă exercitarea autorității și a *conducerii* de către comandant asupra forțelor din subordine, în scopul îndeplinirii misiunilor ordonate. Funcționalitatea comenzii și a controlului este asigurată prin pregătirea personalului, logisticii, comunicațiilor, dexteritatea și procedeele folosite de comandant în planificarea, direcționarea, coordonarea și controlul forțelor și al mijloacelor, pentru îndeplinirea misiunilor¹.

2. Procesul de comandă și control din perspectiva luării deciziilor.

Înainte de a examina procesul de comandă și control din perspectiva luării deciziilor, să identificăm tipurile de decizii care sunt luate de comandanți în mod curent.

Comandanții unităților consideră că deciziile importante care le aparțin sunt cele operaționale, în sensul în care ei apreciază că operația trebuie condusă. Astfel, cele rezultate din ordinele date către comandanții subordonați vizează atingerea obiectivelor operaționale specifice. În concluzie, aceste decizii operaționale se reflectă în funcția de comandă ca fiind un element de bază în folosul comandanților. În plus, având în vedere modul de lucru curent, comandanții de la fiecare eșalon trebuie să țină seama și de următoarele aspecte:

- să fie bine informați despre evenimentele semnificative care influențează operațiile conduse de ei;
- să poată transforma informațiile primite în decizii oportune;

* **Maior, lector universitar doctorand, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu**

¹ *Glosarul NATO de termeni și definiții AAP-6, 1995.*

- să poată urmări în timp modul de executare a deciziilor ce afectează rezultatele operațiilor.

Din aceste sumare cerințe rezultă că, pentru conducerea forțelor, un comandant va lua două tipuri de decizii, unele *organizaționale* și altele *informaționale*.

Comanda unităților se exercită de către comandamente (comenzi). În unele situații de criză și pe timp de război acestea se dispun în puncte de comandă (de bază, de rezervă, înaintat, ajutător).

Comandamentul este structurat pe compartimente, grupate în funcție de eșalon, natura unității, tipul și specificul misiunii executate de către aceasta, precum și de gradul de asigurare cu personal și acționează integral sau numai cu anumite structuri pentru îndeplinirea misiunii primite (deduse).

Deciziile organizaționale sunt necesare nu numai pentru stabilirea ierarhiei de comandă în executarea deciziilor operaționale, dar și pentru stabilirea fluxului de informații și pentru identificarea procesărilor intermediare care vor fi necesare în sprijinul deciziilor curente și al ordinelor emise.

Deciziile informaționale sunt necesare, dar adesea acestea nu menționează ce se întâmplă în mod curent, ci se referă doar la necesarul de informații pentru hotărârile comandanților, astfel încât aceștia să poată decide ce fel de acțiuni vor fi adoptate.

Pentru fiecare comandant există un proces de comandă și control necesar pentru luarea și executarea deciziilor operaționale care se bazează, în primul rând, pe prioritatea celor de natură informațională, ambele fiind luate în interiorul unei structuri stabilite din timp, prin deciziile organizaționale. Acestea din urmă stabilesc relațiile de comandă, modul de raportare la ele și creează cerințele de comunicații. Deoarece deciziile organizaționale modelează sistemul de comandă și control, iar în același timp determină necesarul propriu de resurse, comandanții au nevoie să ia în calcul capacitățile și limitele individuale ale comandanților și statelor majore din eșaloanele subordonate, precum și facilitățile de comandă, control și comunicații, pentru a face posibilă luarea deciziilor informaționale și operaționale necesare.

O mare parte din sistemele de comandă și control existente sunt destinate pentru suportul deciziilor informaționale fabricate pe durata procesului de luare a deciziei.

Elementele de incertitudine care limitează o evaluare a situației, sunt numeroase; informațiile disponibile sunt, de regulă, ambigue, incomplete și contradictorii și, adesea, sosesc prea târziu, după ce au fost transmise imperfect sau recepționate cu erori. În plus, rapiditatea cu care rapoartele sosite în timp real pot fi înțelese este dependentă de volumul anterior al schimbului de informații.

Informația nu se transportă întotdeauna în stare brută (neprelucrată), direct de la rețelele de senzori la cel care ia decizia; de aceea, trebuie să luăm în considerare nu numai *legăturile* dintr-un sistem de raportare, dar și *nodurile*, adică acele locuri din sistem unde deciziile intermediare sunt luate pe durata filtrării, corelării și analizei datelor despre situație.

Decizia reprezintă opțiunea comandantului privind executarea operației și se elaborează în baza *concepției operației*, care va fi detaliată în cadrul unui *plan de operație*.

Asumarea deciziei reprezintă un act de înaltă responsabilitate pentru comandant. Această responsabilitate revine cu atât mai mult din autoritatea cu care este investit comandantul respectiv în planificarea și conducerea operației respective.

Exercitarea comenzii și controlului și implicit a conducerii forțelor într-un teatru de operații multinațional presupune însă unele aspecte de particulare a căror analiză ne-o propunem, în cele ce urmează.

3 Conducerea forțelor în teatrul de operații multinațional

Procesul de transformare al forțelor militare, inițiat la nivelul structurilor NATO a generat modificări și în structurile de comandă și control din Aranta României. Acesta constă în modificări atât din punct de vedere al doctrinelor, organizării și structurii forțelor, capabilităților, cât și la nivelul instruirii și educației, managementului resurselor umane, achizițiilor și programării bugetare.

Forțele Terestre au subscris necesității de transformare, procesul de reconfigurare a acestora reprezentând o necesitate firească ce decurge din noile orientări strategice euroatlantice și europene și participarea la operații militare tip coaliție în diferite teatre de operații alături de partenerii din alianță.

Exercitarea comenzii și controlului Forțelor Terestre implicate în misiuni într-un teatru multinațional trebuie privită din două perspective. Pe de o parte este necesară o delimitare a acestora din perspectiva autorităților implicate (internaționale sau naționale), iar pe de altă parte din perspectiva tipului de autoritate (politică sau militară).

Statul Major General pregătește și conduce structurile militare care participă la misiuni militare în afara teritoriului național². De asemenea, *tot în ceea ce privește compunerea de comandament* Forțele Terestre au în compunere comandamente operaționale *la nivel operativ și tactic*, cele aeriene comandamente *operaționale*, iar cele navale comandamente *operaționale/de flotă*³.

Forțele Terestre participă la misiuni în teatrele de operații, de regulă în cadrul unei forțe întrunite multinaționale iar conducerea operațiilor în acest context se execută pornind de la necesitatea unei acțiuni concertate, sinergice și strict focalizate pe obiectivele strategice.

În concepția NATO se operează cu structuri multinaționale aliate și forțe întrunite multinaționale. Între cele două concepte există deosebiri esențiale în ceea ce privește, în mod special, apartenența forțelor participante la operații multinaționale.

Astfel la operațiile aliate întrunite iau parte numai forțe aparținând statelor membre NATO, spre deosebire de operațiile întrunite multinaționale unde, deși gestionarea situațiilor conjuncturale revine NATO, participarea poate fi una extinsă, cu forțe din afara alianței Nord-Atlantice. Așadar, printr-o asemenea concepție se

² Legea nr. 346 din 21 iulie 2006 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării, Monitorul Oficial nr. 654, art.12.

³ Ibidem, art.23.

oferă posibilitatea ca țări din afara alianței să participe activ la soluționarea noilor provocări la adresa stabilității și securității internaționale.

Operațiile întrunite multinaționale la care pot participa Forțele Terestre sunt acele operații la care participă forțe din două sau mai multe țări și iau parte cel puțin două categorii de forțe armate.

Operațiile aliate întrunite se pot desfășura la toate cele trei niveluri (strategic, operativ și tactic) cu participarea următoarelor tipuri de forțe armate:

- forțe comandate, sunt acele forțe care se află încă din timp de pace sub comandă operațională sau sub control operațional NATO;
- forțe subordonate operativ, sunt prevăzute pentru acțiuni sub control NATO;
- forțe care sunt prevăzute pentru acțiuni viitoare sub comandă NATO, vor întări forțele angajate inițial.

Conceptul de Forță Întrunită Multinațională (Combined Joint Task Force - CJTF), reprezintă o adaptare a structurilor NATO la evoluția mediului de securitate european, și are o compunere variabilă, alcătuit din structuri aparținând mai multor categorii de forțe ale armatei, din diferite țări contributive, organizat pentru operații de stabilitate și sprijin, necesitând o conducere multinațională, care să înglobeze toate categoriile de forțe, prin intermediul unui comandament. Acesta asigură gestionarea de către NATO a noilor provocări la adresa stabilității și securității și oferă posibilitatea țărilor din afara Alianței Nord-Atlantice să participe la acest proces.

Conceptul are în vedere realizarea următoarelor obiective⁴:

- NATO să aibă capacitatea de a acționa și în afara teritoriului Alianței Nord-Atlantice și să disloce în scurt timp forțe multinaționale întrunite necesare gestionării situațiilor de criză apărute;
- crearea unei structuri de comandă modulare care să asigure participarea statelor nemembre NATO la operații multinaționale;
- stabilirea unui cadru comun pentru utilizarea unor facilități NATO de către UE.

Conceptul CJTF a fost lansat la sfârșitul anului 1993, și a fost aprobat la Summit-ul de la Brussels din 1994. Cu această ocazie, șefii de stat și de guvern ai Alianței solicită ca viitoarea dezvoltare a conceptului să reflecte disponibilitatea lor de a pune la dispoziție mijloacele disponibile ale NATO, pe baza deciziei de la caz la caz a Consiliului Nord-Atlantic, pentru desfășurarea operațiunilor conduse de Uniunea Europeană. În plus, dezvoltarea procesului a fost legată de cooperarea politico-militară în contextul Parteneriatului pentru Pace (PfP)⁵.

Necesitatea care a dus la crearea acestui concept s-a conturat în noul context de securitate din Europa, marcat de apariția unor riscuri de intensitate redusă, dar imprevizibile, pentru pacea și stabilitatea generală. S-a convenit ca viitoarele măsuri în materie de securitate să implice formațiuni militare multifuncționale, multinaționale și ușor de desfășurat, structurate conform tipurilor specifice de misiuni militare care urmau a fi executate.

⁴ **Doctrina pentru operații întrunite multinaționale**, București, 2001, p. 36.

⁵ **Manualul NATO**, 2001, NATO Office of Information and Press, Brussels, Belgium, p. 260.

Procesul parcurge mai multe faze de implementare, după stabilirea cadrului politico-militar al conceptului în cadrul întrunirii miniștrilor de externe și ai apărării din țările membre NATO de la Berlin din iunie 1996. Prima fază de implementare a stabilit viabilitatea conceptului prin exerciții de stat major care au implicat trei comandamente CJTF „bază”. A doua fază a fost destinată analizei privind capacitatea Alianței de a disloca, la scară redusă și apoi la scară mare, a comandamentelor cu baza la sol sau pe nave de suprafață, precum și a necesității de a nominaliza alte comandamente CJTF „bază”⁶.

La nivel strategic, potrivit deciziilor autorităților naționale, Statului Major General îi revine responsabilitatea exercitării conducerii operaționale, respectiv a comenzii militare a forțelor armatei și acțiunilor acestora angajate în contextul multinațional.

Șeful Statului Major General, cea mai înaltă autoritate militară a armatei, consiliază președintele țării și ministrul apărării naționale și are responsabilitatea exercitării comenzii asupra forțelor participante la operațiile multinaționale, prin structurile specializate.

La nivel operativ, conducerea și controlul acțiunilor militare multinaționale se exercită de către *comandantul contingentului național* desemnat în acest scop, cu delegarea de autoritate stabilită și transferul de autoritate, în funcție de situația și natura operațiilor întrunite multinaționale.

Eficiența forței întrunite pentru a desfășura operații depinde, într-o măsură însemnată, de aranjamentele de comandă și control stabilite de la nivelul cel mai înalt până la ultimul nivel de comandă⁷.

Unitatea comenzii asigură coeziunea necesară planificării și desfășurării operațiilor la nivel strategic, operativ și tactic și este unul din elementele pe care se fundamentează principiul operațiilor „unitatea de efort”.

Aplicarea acestui principiu presupune stabilirea unor relații de comandă clare prin care să se asigure, atât libertatea de acțiune a comandanților pentru îndeplinirea misiunilor, cât și limitările generate de considerente politice ori de ordin operațional. Acestea sunt⁸:

- comanda națională/Full Command;
- comanda operațională/Operational Command - OPCOM;
- controlul operațional/Operational Control - OPCON;
- comanda tactică/Tactical Command – TACOM;
- controlul tactic/Tactical Control – TACON.

De regulă, comandantul forței întrunite naționale are majoritatea forțelor alocate în OPCOM, iar în operațiile multinaționale, comandantul forței întrunite va avea majoritatea forțelor în OPCON.

Pentru realizarea cooperării și coordonării cu aliații și cu organizațiile internaționale, pentru desfășurarea operațiilor într-un teatru de operații se înființează

⁶ *The Readers Guide to the NATO Summit in Washington*, 23-25 April 1999, NATO Office of Information and Press, Brussels, Belgium, p. 69.

⁷ **Doctrina Armatei României**, București, 2007, p. 73.

⁸ *Ibidem*, p. 75.

și funcționează, pe lângă acestea, *structuri de reprezentare militară și echipe/ofițeri de legătură*. Conducerea acestora se exercită de către șeful SMG.

Comanda operațională a Forțelor Terestre române pe timpul participării la operații, pe teritoriul național sau în afara acestuia, în subordinea unui comandament aliat sau de coaliție, este, de regulă, atribuit național. Controlul operațional al forțelor române participante la operații pe teritoriul statului român sau în afara acestuia se realizează de către comandamentul aliat sau al coaliției, prin transfer de autoritate (TOA). La nivel național, TOA se aprobă de către șeful SMG.

Lanțul de comandă în baza căruia se exercită comanda și controlul este structurat ierarhic, include toți comandanții din Armata României, asigurând:

- realizarea principiului unității de comandă,
- conducerea centralizată, concomitent cu execuția descentralizată,
- reacții coordonate ale forțelor,
- unitatea acțiunilor militare,
- scurtarea timpului necesar luării deciziei.

Pe timpul *angajării efective* a forțelor conducerea operațiilor multinaționale întrunite este rezultatul deciziilor colective luate de către guvernele suverane în cadrul coaliției sau alianței. Baza deciziilor o reprezintă scopurile și interesele comune. Pentru asigurarea unității de comandă, comandantul Forței Întrunite va deține controlul operațional asupra tuturor forțelor în cadrul zonei de operații.

Structura de comandă în zona de responsabilitate asigură acțiunea concertată a capacităților militare ale categoriilor de forțe ale unei singure sau mai multor națiuni, astfel încât să se realizeze decisiv și eficient obiectivele operaționale vizate de comandantul Forței Întrunite.

Cooperarea în interiorul teatrului de operații este principiul care asigură fundamentul încrederii, având la bază aplicarea comună a doctrinei întrunite. Familiarizarea cu procedurile standard de operare se realizează prin exerciții întrunite multinaționale planificate de către membrii alianței pe teritoriul unuia sau mai multor state membre NATO.

Datorită eterogenității forțelor militare și civile participante și a importanței acțiunilor acestora, conducerea este de o complexitate aparte, iar acțiunile unor unități relativ mici pot avea impact politic.

Întregul efort pentru atingerea obiectivului final stabilit este coordonat pe baza planului de operație, avându-se în vedere sincronizarea efectelor în timp și spațiu.

Caracterul eterogen al structurii forțelor participante (unități militare aparținând mai multor națiuni, poliție, pompieri, organizații civile naționale și internaționale, agenții guvernamentale etc.), nu trebuie să afecteze în nici un fel concentrarea eforturilor pentru îndeplinirea obiectivelor stabilite.

Eventualele neclarități în înțelegerea obiectivelor politice stabilite de autoritățile constituționale abilitate ale statului român trebuie să fie înlăturate prin solicitarea ordinelor scrise de la eșalonul superior.

Datele și informațiile de cercetare obținute din diferite surse, constituie baza estimării comandantului și a planificării operațiilor.

Unitățile de sprijin de luptă și cele de logistică trebuie să aloce resurse și să asigure servicii în folosul tuturor forțelor angajate în operație.

Cunoașterea în profunzime și aplicarea cu rigurozitate a regulilor de drept internațional și a legilor țării reprezintă un factor determinant al succesului oricărei operații.

La înapoierea din teatrul de operații se trece la *faza de regenerare a forțelor* pentru acordarea perioadei de refacere, revenirea la programul de instruire obișnuit sau prin sistemul de învățământ militar, completarea stocurilor, mentenanța echipamentelor.

Conducerea forțelor implicate în desfășurarea acțiunilor militare în teatrele de operații constituie astfel un element cheie al asigurării succesului fiind totodată și un element component definitiv al puterii de luptă. Atributele conducerii militare trebuie să fie puse în practică, credem noi, pornind de la abordarea cuprinzătoare (Comprehensive Approach – CA) pentru aplicarea coordonată și integrată a tuturor elementelor puterii unei națiuni sau alianțe pentru a crea acele efecte care duc la atingerea obiectivelor dorite pe baza unor decizii responsabile și adânc fundamentate în nevoile și cerințele câmpului de luptă actual.

Bibliografie:

- [1] **Glosarul NATO de termeni și definiții AAP-6**, 1995.
- [2] **Legea nr. 346 din 21 iulie 2006 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării**, Monitorul Oficial nr. 654.
- [3] **Doctrina pentru operații întrunite multinaționale**, București, 2001.
- [4] **Manualul NATO**, 2001, NATO Office of Information and Press, Brussels, Belgium.
- [5] *The Readers Guide to the NATO Summit in Washington*, 23-25 April 1999, NATO Office of Information and Press, Brussels, Belgium.
- [6] **Doctrina Armatei României**, București, 2007.

TRANSFORMAREA EUROPEANĂ ȘI EUROATLANTICĂ A ZONELOR SECURITĂȚII. CONSECINȚE PENTRU UCRAINA

Andryi VOLOȘIN*

This paper represents the process of European and Euro-Atlantic transformation of security areas into the context of Ukraine integration in NATO and EU. There is analyzed the influence of the political environment and the policies in the sphere of the Russian Federation security into the Euro-Atlantic security architecture. There is also analyzed the new role of France in the European and Euro-Atlantic security area. There are analyzed measures regarding the enhancement of the efficiency for the Ukraine foreign policy regarding national security.

Integrarea în sistemul colectiv de securitate euroatlantic rămâne prioritatea principală a politicii de stat a Ucrainei pentru a-si asigura securitatea națională. Aceasta este în corespondență cu realizarea următoarelor sarcini:

- garantarea necondiționată a suveranității de stat a Ucrainei, integrității sale teritoriale prin recunoașterea comunității internaționale a frontierelor din 1 decembrie 1991;
- neîngăduirea destabilizării vieții politice interne în Ucraina a actorilor străini și (sau) a creației lor;
- realizarea politicii externe independente numai pe baza Constituției și a legilor Ucrainei, având în vedere interesele naționale vitale;
- asigurarea securității energetice, sprijinirea producătorilor naționali, crearea condițiilor pentru o dezvoltare economică durabilă;
- protejarea intereselor cetățenilor Ucrainei în străinătate, asigurarea nivelului de viață acceptabil al populației, drepturile democratice și libertatea persoanei.

Temeiul legal al integrării Ucrainei în Uniunea Europeană și NATO este compus din următoarele acte:

1. Rezoluția Radei Supreme a Ucrainei «Cu privire la direcțiile principale ale politicii externe a Ucrainei (de la 02.07.1993 № 3360-XII), datorită faptului că «Statele occidentale care sunt membri UE și NATO aparțin unui loc stabilit în sistemul internațional contemporan și de conducere a mecanismelor instituționale interstatale, a proceselor globale și regionale» proclamă, că «trăsătura definitorie a politicii externe a Ucrainei în aceste țări este stabilirea unor relații de parteneriat politic și militar»¹;

2. Legea Ucrainei «Despre baza securității naționale a Ucrainei» (de la 19.06.2003 № 964-IV), care definește «asigurarea participării Ucrainei cu drepturi depline la sistemele europene și regionale de securitate colectivă, dobândirea calității de

* **Director adjunct la Institutul de cercetări economice internaționale L'viv, Expert al Institutului național de cercetări strategice, Ucraina**

¹ <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3360-12>

membru al Uniunii Europene și NATO»² direcțiile de bază ale politicii naționale de securitate în sfera politicii externe;

3. Decretul Președintelui Ucrainei «Despre strategia securității naționale» (№105/20007) «aderarea Ucrainei la sistemul de securitate european și euroatlantic, care prevede o cooperare reciproc avantajoasă cu Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, crearea condițiilor pentru ca Ucraina să adere la NATO, participarea la programele de securitate ale Uniunii Europene și OSCE»³ și recunoaște ca o prioritate strategică pentru politica de securitate națională, care, la rândul său, este un factor determinant în procesul de asigurare a condițiilor externe favorabile pentru dezvoltarea și securitatea țării;

4. Ministerul Afacerilor Externe al Ucrainei a stabilit o listă de sarcini în 2009. Dintre acestea, poziții cheie sunt:

- finalizarea negocierilor cu privire la asocierea dintre Ucraina și Uniunea Europeană;
- asigurarea realizării «Cartei parteneriatului strategic dintre Ucraina și SUA»;
- elaborarea Programului național anual «Ucraina — NATO» cu privire la integrarea Ucrainei în alianța Atlanticului de Nord;
- finalizarea inventarierii tuturor obiectivelor ce sunt folosite de flota Federației Ruse în Crimeea, sfârșirea procesului demarcației frontierei ucraineano-ruse și delimitarea zonei maritime în marea Azov și strâmtoarea Kerci. Transferarea relațiilor strategice cu Federația Rusă în drepturi egale, reciproc avantajoase, pragmatice⁴.

Declararea de MAE al Ucrainei ca sarcina e nu numai de a traduce întreg spectrul de parteneriat al Ucrainei cu instituțiile de securitate europene și euroatlantice în plan practic, dar și să demonstreze starea lor reală și perspectivele statului ca membru cu drepturi depline în UE și NATO.

Aceste sarcini depind în mare măsură de voința și capacitatea NATO și UE de a realiza mecanisme specifice de cooperare reciproc avantajoase cu Ucraina în domeniul politicii de securitate și apărare. Conținutul acestei cooperări, la rândul său, va fi determinat de transformarea internă a arhitecturii de securitate euroatlantice.

Procesul transformării europene și euroatlantice din spațiul securității ca unul dintre factorii determinanți de influență asupra politicii de securitate națională în Ucraina se prezintă sub forma următoarelor componente:

1. Sistemul de relație — angajament, competență și responsabilitate în cadrul rețelelor militaro-politice din acest domeniu unește statele;
2. Rolul și locul instituțiilor de securitate colectivă în noile condiții geopolitice și geoeconomice;
3. Apariția unor noi amenințări la adresa securității naționale pentru țările Europei.

² <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964-15>

³ <http://www.president.gov.ua/documents/5728.html>

⁴ Пріоритетні завдання Міністерства закордонних справ України на 2009 рік [//www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/22678.htm](http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/22678.htm)

Astăzi sistemul mondial al relațiilor internaționale, care a urmat prăbușirii URSS, este normalizat într-o anumită măsură în formatul «SUA — singura superputere mondială - toate celelalte state», trec printr-o etapă crucială de transformări calitative noi. Începutul schimbărilor globale a fost reprezentat de evenimentele de la 11 septembrie 2001, când grupări teroriste extrateritoriale se stabilesc ca actori diferiți ai relațiilor internaționale și de fapt forțând guvernele naționale la transformări cardinale a sistemelor de asigurare a securității în contextul combaterii terorismului internațional.

Permanente tradiții pentru «lumea westfalică», normele dreptului internațional (jurisdicția exclusivă a guvernului național pe întreg teritoriul statului național) sunt devalorizate de recunoașterea provinciei sârbe Kosovo ca stat suveran. Proclamarea în 17 februarie 2008 a parlamentului din Kosovo de despărțire a acestui teritoriu din Serbia și independent ca stat este un eveniment care de fapt a împărțit sistemul dreptului internațional la «înainte și după Kosovo». Recunoașterea suveranității provinciei sârbe Kosovo de cei «Șapte Mari» și majoritatea țărilor UE a fost catalizatorul prăbușirii status quo-ului geopolitic. Independența Kosovo a provocat așa-numitul «efect domino», alte autoproclemări și forme de teritorii naționale nerecunoscute au primit un precedent juridic internațional de a-și legitima statutul lor. Situația actuală a securității internaționale se caracterizează prin pierderea treptată a categoriilor juridice de drept internațional ca «suveranitate națională», «integritate teritorială», «garanții de securitate internațională», «norme de drept internațional», care definesc conținutul relațiilor interstatale. «Dreptul ca forță » de fapt s-a schimbat în «forța ca drept».

Trebuie să vorbim despre formarea în principiu a unei noi paradigme de relație în triumghiul geopolitic «SUA - UE - Federația Rusă» al cărei cuprins va stabili noile realități ale spațiului de securitate.

Ucraina în spațiul de securitate european și euroatlantic

În pofida presiunii considerabile ale SUA, «greii» militaro-politici europeni - Germania, Franța, Italia, la summit-ul NATO de la București din 2008 au arătat lipsa de voință a Vechii Europe de a acționa în calitate de «donator de securitate» pentru Ucraina și Georgia.

Punctul 23 din «Declarația Summit-ului de la București» consacrat apelului Ucrainei și Georgiei în ce privește aderarea la Planul de acțiune pentru dobândirea calității de membru NATO (MAP): «NATO salută aspirațiile euroatlantice ale Ucrainei și Georgiei pentru dobândirea calității de membru NATO. Am fost de acord astăzi, că aceste țări vor deveni membre ale NATO. MAP este următorul pas pentru Ucraina și Georgia pe calea lor directă spre aderare. Prin urmare vom începe o perioadă de angajare intensă cu aceste țări la cel mai înalt nivel politic pentru a rezolva problemele care rămân, în contextul aplicării lor la MAP»⁵ nu conține dispoziții cu caracter obligatoriu privitoare la termenul intrării Ucrainei în Alianța

⁵ <http://www.ukraine-nato.gov.ua/nato/ua/news/detail/11970.htm?lightWords>

Nord Atlantică și (chiar) pentru MAP. Un alt «val de extindere» a Alianței în anul aniversar 2009, include Albania și Croația.

Printre motivele complexe care au dus la refuzul țărilor membre NATO de a da Ucrainei MAP-ul, sunt următoarele:

- nivelul scăzut de sprijin al populației pentru aderarea Ucrainei la NATO;
- lipsa de consens între structurile de putere (elita conducătoare) ale Ucrainei pentru integrarea euroatlantică a țării;
- opoziția rigidă a Federației Ruse pentru aderarea Ucrainei și Georgiei la NATO.

Cuprinsul relațiilor dintre Ucraina și UE sunt definite de următorii factori:

- în 2008, s-a încheiat o durată de 10 ani a acțiunii «Acordului de parteneriat și cooperare» dintre Ucraina și UE;
- în decembrie 2008, Comisia Europeană a publicat inițiativa Poloniei și Suediei de «parteneriat estic» îndreptat spre găsirea mecanismelor de cooperare mai strânsă între UE și Ucraina și alte țări vecine: Armenia, Azerbaidjan, Georgia și Moldova. Parteneriatul estic este o declarație de intenție și nu cuprinde normele juridice obligatorii ale mecanismelor;
- în martie 2007, încep negocieri pentru un «Nou acord consolidat», al cărui scop este de a asocia relațiile de tranziție între Ucraina și UE și primirea confirmării oficiale a perspectivei de membru;
- Ucraina a aprobat inițiativa președintelui Franței N. Sarkozy, cu privire la dezvoltarea politicii europene de securitate, exprimându-și dorința de a adera la noua structură de securitate europeană⁶.

Inițiativele proclamate ale Franței, Suediei și Poloniei cu privire la noi forme de cooperare între UE și Ucraina sunt măsuri paleative, deoarece nu conțin mecanismele concrete ale integrării și vizează, în primul rând, în atingerea unei «pauze strategice» în relațiile dintre părți, cu menținerea deja a existenței pozitive a rezultatului muncii.

Nu există premise reale pentru aprofundarea nivelului de cooperare al Ucrainei și UE în contextul de definire a termenului de membru deplin al UE. Acest lucru este ca o criza generală a «Proiectului de integrare europeană», astfel și cu dezacordul Ucrainei cu criteriile de membru (politice, economice, juridice) de la Copenhaga.

Astăzi, singurul cadru instituțional de bază al relațiilor Ucrainei și UE rămâne formatul «Politicii Europene de Vecinătate» (PEV), adoptat de UE în 2004 pentru țările vecine (Ucraina, Belarus, Moldova, Georgia, Armenia, Azerbaidjan, Algeria, Iordania, Israel, Palestina alte țări din Orientul Mijlociu), care este pur declarativ și nu oferă norme obligatorii privind perspectivele de aderare la UE. «Planul de acțiune» PEV nu conține asigurarea mecanismelor securității pentru țările vecine și de sprijinire a valorilor socioculturale paneuropene, statul de drept, protecția drepturilor minorităților și dezvoltarea unor relații de bună vecinătate pe principiile

⁶ 45 Мюнхенська конференція з питань безпеки //www.rian.ru/politics/20090207/161298671.html.

economiei de piață și a dezvoltării durabile. Noua tendință în procesul transformării spațiului de securitate euroatlantic este de a consolida rolul de securitate economică.

Țările membre NATO și UE nu au găsit o pârghie adecvată împotriva poziției Federației Ruse privind Ucraina și Georgia, care la nivel legislativ și-au exprimat dorința de a se integra în instituțiile de securitate euroatlantice și, simultan, deschid tranzitul resurselor energetice spre Europa.

Asigurarea securității naționale a Ucrainei, ca stat suveran și perspectiva integrării ei euroatlantice, depind în mare măsură de politica Federației Ruse în spațiul ex-sovietic. Acest lucru nu este atât de mult pentru a consolida potențialul militaro-politic rus, cât pentru criza generală a NATO și UE.

Noul rol al Federației Ruse în procesele internaționale

După 10 ani de profunde transformări interne, după epoca lui Boris Elțîn, Federația Rusă și-a recăpătat treptat statutul de superputere mondială, sfera intereselor naționale care cuprinde nu numai spațiul republicilor ex-sovietice. Rusia încearcă un dialog la nivel de egalitate cu SUA privitor la arhitectura de securitate europeană și euroatlantică.

Printre problemele complexe, care caracterizează procesul complicat și controversat al relațiilor dintre Ucraina și Federația Rusă, ca state suverane, o problemă cheie este rămânerea flotei ruse la Marea Neagră pe teritoriul ucrainean. După prăbușirea URSS, Rusia, în diferite grade, și-a menținut prezența militară pe teritoriile din aproape toate statele ex-sovietice. Menținerea prezenței militare rusești face de fapt imposibilă integrarea euroatlantică a Ucrainei. Slăbiciunea autorităților ucrainene în prima perioadă a statului a permis Rusiei să păstreze pârghiile militaro-politice pentru a influența situația în Ucraina. În 2017, prezența militară rusească provoacă Ucrainei un statut geopolitic nedeterminat.

Tocmai retragerea forțelor militare ruse a creat pentru statele baltice premisele necesare de transformare calitativă a politicii de securitate națională, care în cele din urmă le-au permis integrarea în NATO și UE.

Unul din factorii determinanți pentru înțelegerea locului și rolului Rusiei în transformarea europeană și euroatlantică a spațiului securității este realizarea sub semnătura președintelui Federației Ruse Dmitri Medvedev, la 12 iulie 2008, a noii «Concepții a politicii externe a Federației Ruse»⁷. Adoptarea de către Rusia a acestui document conceptual a devenit viziunea oficială a elitelor rusești despre locul țării lor în secolul XXI. Stabilizarea sistemului politic și (în special) creșterea economică pe termen lung a dus la schimbări fundamentale în poziția Federației Ruse în relațiile cu SUA, Uniunea Europeană și cu țările din CSI.

Concepția declară dorința înaltei conduceri politice a Rusiei, de a recâștiga statutul regional (în perspectivă — mondial) de superputere, creând astfel o contrapondere la dominația geostrategică a SUA și NATO. Spațiul ex-sovietic în acest context este specific unei baze de mare «renaștere geopolitică» a Rusiei. Acest lucru este demonstrat de următoarele dispoziții ale Concepției:

⁷ <http://www.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>

- «Direcțiile prioritare a politicii externe a Rusiei sunt dezvoltarea cooperării bilaterale și multilaterale cu țările membre CSI.
- Rusia va crește cooperarea cu statele membre ale CSI în asigurarea securității reciproce, inclusiv combaterea provocărilor și amenințărilor comune.
- Rusia susține o atitudine negativă la extinderea NATO, inclusiv la planul de primire ca membri ai alianței a Ucrainei și Georgiei și, de asemenea, la apropierea infrastructurii militare a NATO de granițele Rusiei, ce încalcă principiul egalității securității, duce la apariția de noi linii de demarcație în Europa, contrar obiectivelor de îmbunătățire a colaborării cu găsirea de răspunsuri la provocările reale ale prezentului».⁸

Conceptia a legitimat fără precedent poziția dură a elitei conducătoare ruse, prin declarația lui Vladimir Putin la conferința de securitate de la München din 2007, în următoarele teze:⁹

- «Sistemul juridic al Statelor Unite ale Americii a traversat frontierele sale naționale în toate domeniile și se impune în alte state.
- Procesul de extindere a NATO nu are nici o legătură cu modernizarea Alianței și cu asigurarea securității în Europa. Dimpotrivă, aceasta este o provocare serioasă, ce reduce nivelul de încredere reciprocă.
- Rusia este o țară, ce a avut întotdeauna privilegiul de a face politică externă independentă. Noi nu avem de gând să schimbăm această tradiție și azi.»

Specific politicii externe, demersul lui V. Putin nu a găsit un răspuns adecvat din partea actorilor spațiului securității euroatlantice. Federației Ruse, de fapt, i-a fost dat un «cec în alb» de a acționa la discreția sa în spațiul ex-sovietic.

Soluția Federației Ruse în «războiul gazelor» a fost o demonstrație vie a noii politici externe rusești. În condițiile crizei financiare globale, scăderea rapidă a prețurilor la petrol, conducerea politică a Federației Ruse a decis să aplice mecanismul de «control al gazelor» nu numai în tradiționalul «domeniu privat» ex-sovietic, dar și în Europa. În ciuda pierderilor financiare și de imagine substanțiale, RAO Gazprom a intrat în conflict deschis cu Uniunea Europeană, de fapt ignorând obligațiile contractuale.

Reacția SUA și UE la acțiunile Rusiei în Georgia a devenit un test de turnesol pentru elita politică a statelor ex-sovietice, orientate spre integrarea euroatlantică. Co-directorul Institutului suedez pentru securitate și dezvoltare, S. Cornell este convins că: «Pentru viitorul apropiat cea mai mare îngrijorare este neputința aparentă a NATO. Când liderii țărilor membre, ce se află la granița de vest a Rusiei, încep să-și facă griji în mod deschis cu privire la valabilitatea articolului 5 al Tratatului NATO (unul pentru toți și toți pentru unul) este a șansa în inima celei mai de succes alianțe militare din existența omenirii»¹⁰. În primul rând, această avertizare se aplică țărilor GUAM - Ucraina, Azerbaidjan și Moldova.

⁸ <http://www.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>

⁹ <http://www.lenta.ru/articles/2007/02/10/asymmetry/>

¹⁰ С.Корнелл Дилема для Заходу <http://www.pravda.com.ua/news/2008/8/29/80503.htm>

Alianța Nord-Atlantică a epuizat, practic, resursele lărgirii sistemului de securitate colectivă la est odată cu aderarea țărilor baltice. Aderarea la spațiul Schengen a noilor state membre UE, ce au frontiere cu Ucraina, constituie frontiera externă a UE, și formalizează o linie de împărțire între Europa și țările vecine.

Sistemul juridic internațional, de fapt, nu cuprinde mecanismele reale pentru a descuraja acțiuni unilaterale ale statelor membre permanente a CS al ONU. Aceasta se leagă cu «dreptul de veto» pe care-l dețin țările membre ale elitei «clubului nuclear». SUA, lansând acțiuni militare în Afganistan, Irak și Serbia fără a fi sancționate de ONU, au lansat o «reacție în lanț» încălcarea „puternică din aceasta lume” a integrității teritoriale a statelor suverane. Acest lucru a devalorizat conținutul instituțional de funcționare a ONU. OSCE și Consiliul Europei, la care se include și Federația Rusă, având în vedere dispozițiile lor statutare, în general sunt lipsite de pârgii de influență asupra conflictelor dintre state.

Lipsa de acțiune a SUA și «angajamentul tacit» al Germaniei au provocat conflictul militar ruso-georgian și «războiul gazului» ruso-ucrainean. În aceste condiții, Ucraina este nevoită să caute mecanisme netradiționale pentru asigurarea securității naționale.

Poziția SUA

SUA rămâne principalul «donator de securitate» pentru spațiul european și euroatlantic. Astfel, prezența militară a SUA în Europa, disponibilitatea «umbrelei» rachetelor nucleare americane este unul din factorii-cheie al sistemului de securitate colectivă a NATO.

Poziția sincer rezervată a Administrației SUA în cursul conflictului militar ruso-georgian și a «războiul gazului» ruso-ucrainean este o mărturie a lipsei de voință a SUA pentru o altă rundă de confruntare geopolitică cu Rusia pentru controlul fostului spațiu ex-sovietic. Ultima formațiune în lanțul pierderilor geopolitice ale SUA a fost încercarea conducerii Kirghistanului de a refuza să prelungească termenul prezentei bazei militare americane pe teritoriul său național. Acest lucru dă motive pentru a concluziona ca astăzi strategia politicii externe a SUA în Europa, în general și în spațiul ex-sovietic în special, a ajuns într-un «punct mort».

În plus față de factorii obiectivi (criza financiară fără precedent, concentrarea eforturilor pe eșecul proiectelor geopolitice în Irak și Afganistan) aceasta situație este asociată cu schimbarea elitei conducătoare la Casa Albă, ce condiționează necesitatea formării administrației democratice a președintelui B. Obama de noua viziune despre locul și rolul SUA în lume. Acest proces încă nu este finalizat, constructorii noii arhitecturi a politicii externe americane vice-președintele Bayden și secretarul de stat H. Clinton au identificat domeniile sale principale după cum urmează:

1. Dezideologizarea politicii externe. Menținând în același timp un parteneriat strategic cu țările NATO, Israel, Arabia Saudita, politica externă a SUA se bazează în principal pe pragmatism și ține cont de caracteristicile socioculturale ale altor țări.
2. Întoarcerea în planul relațiilor juridice cu țările considerate paria: Iran, Coreea de Nord, Cuba.

3. Consolidarea rolului ONU în relațiile internaționale.
4. Relațiile cu Federația Rusă încep «de la punctul zero» în problemele litigioase (sistemul anti-rachetă în Europa; de reducere a armelor strategice ofensive și a capacităților nucleare; interesele în Asia Centrală, Caucazul de Sud și Ucraina) se rezolvă prin acordul părților.

Trăsătura caracteristică a transformării configurației relațiilor ruso-americe este rolul mărit al forumurilor informale internaționale (Conferința Internațională de Securitate de la München, Forumul Economic de la Davos, Summitul G20), pentru a găsi o rezolvare consolidată a problemelor de însemnătate reciprocă, prin acorduri bilaterale egale. În condițiile în care, problema aderării Ucrainei și Georgiei la Alianța Nord-Atlantică, precum și (cel mai important) posibilitatea de a desfășura forțe NATO la granița cu Federația Rusă sunt de fapt eliminate, Statele Unite și Rusia formează noua agendă și regulile în sistemul relațiilor internaționale, printr-o oarecare măsură de abstractizare a instituțiilor existente de securitate colectivă.

Aceasta se referă, în primul rând, la dezarmare și controlul armamentelor, problema terorismului internațional și cooperarea în sfera energiei.

În preajma summit-ului Alianței Nord-Atlantice, administrația SUA nu a formulat o poziție coerentă cu aliații europeni, cu privire la viitoarea extindere a NATO spre est și noul format al colaborării Alianței cu Ucraina și Georgia, în plus față de conceptul deja tradițional al «ușilor deschise».

Perspectivile politico-militare ale UE și poziția Franței

Uniunea Europeană, în mod tradițional, și-a concentrat atenția asupra aspectelor economico-financiare ale integrării, neasigurând și o politică unificată externă și de securitate efectivă. Deși a fost pozitiv rezultatul referendumului din Irlanda privind ratificarea «Protocolului de la Lisabona», funcțiile de securitate, apărare și politica externă continuă să rămână în responsabilitatea exclusivă a guvernelor naționale. «Greii» europeni nu văd în situația geopolitică actuală noi perspective pentru extinderea UE în spațiul ex-sovietic. Printre altele, poziția liderilor Germaniei și Franței¹¹ stă mărturie prin declarațiile lor înaintea deschiderii celei de-a 45-a Conferință pe tema securității internaționale în München: «Nici o țară nefiind în măsură să rezolve problemele lumii, o importanță crescută o au UE și NATO — alianțe bazate pe valori comune. Baza politicii de securitate trebuie constituită din întărirea cooperării franco-germane, construcția europeană și parteneriatul atlantic. Summit-ul aniversar al Alianței Nord-Atlantice ar putea fi consacrat revizuirii conceptului strategic al NATO și depășirii conflictului dintre Alianță și UE».

Președintele Franței și cancelarul Germaniei subliniau luând în considerare poziția Rusiei în procesul de transformare a spațiului de securitate euroatlantic, următoarele: «Extinderea UE și NATO este un element central al securității și stabilității pe continent. Dorința de a adera la NATO este rezultatul unei alegeri libere a statelor europene. Privitor la aceasta, trebuie luate în considerare criteriile existente

¹¹ La sécurité, notre mission commune", par Angela Merkel et Nicolas Sarkozy //www.lemonde.fr/opinions/article/2009/02/03/la-securite-notre-mission-commune-par-angela-merkel-et-nicolas-sarkozy_1150337_3232.html

pentru aderarea la Alianță. Extinderea trebuie să promoveze asigurarea securității și stabilității pe continent și este profitabilă pentru Rusia. În acest context, activitățile din cadrul «Consiliului Rusia — NATO» joacă un rol deosebit de important».

Într-o anumită măsură, un «suflu nou» în politica europeană de securitate și apărare a fost dat de inițiativele președintelui Franței, N. Sarkozy. Membru al «clubului nuclear», Republica Franceză are în mod tradițional o perspectivă specială asupra proceselor la nivel mondial. În condițiile în care «proiectul de integrare europeană» trece printr-o criză instituțională și de fapt a fost sub protectoratul politico-militar al SUA, conducerea politică superioară a Franței a inițiat un sistem complex de reforme în sfera politicii externe și de securitate, dintre care trebuie să reținem următoarele:

- Adoptarea noii «Cărți Albe a Franței»¹², care printre altele, prevede o modernizare radicală a forțelor armate naționale, îmbunătățirea sistemelor de asigurare a securității și apărării, precum și întoarcerea Franței în structurile militare integrate ale NATO.
- Declararea continentului european ca prioritate absolută a politicii externe franceze.
- Asigurarea securității energetice în contextul diversificării surselor de aprovizionare cu resurse energetice a Europei și opoziția la șantajul energetic al Rusiei.
- Propuneri pentru summit-ul aniversar al NATO de a consolida capacitatea organizației de a răspunde noilor amenințări ale lumii moderne.
- Intensificarea rolului Franței în etapele transformării sistemului european de securitate și apărare:
 - crearea unei forțe de 60.000 militari pentru reacție rapidă, având în componere unități navale și aeriene, capabilă de a executa 2-3 operațiuni de menținere a păcii în orice regiune a lumii;
 - intensificarea posibilităților UE în planificarea și realizarea operațiunilor militare;
 - finalizarea reformei și unificarea complexului militaro-industrial al Uniunii Europene;
 - formarea în linii generale pentru statele membre ale UE a «Cărților europene în materie de securitate și apărare» (temeiul juridic de bază în formarea completă a alternativei politico-militare europene la dominația Statelor Unite în arhitectura de securitate euroatlantică).

Noua strategie politico-militară a Franței vizează, în primul rând, întărirea rolului statului în spațiul securității europene și euroatlantice. Numărul mare al forțelor armate din Europa se va reduce de la 320.000 la 225.000 în anul 2020, în timp ce pentru reechipare sunt necesare 337 mld. euro, din care 200 mld. euro pentru forțele navale și aeriene.

¹² <http://nvo.ng.ru/printed/213879>

În pofida întoarcerii Franței în structurile militare ale NATO, ea păstrează însemnătatea lui Charles de Gaulle asupra principiilor generale de politică externă și de politică în sfera securității:

- Independența forțelor strategice nucleare naționale;
- Libertatea de acțiune;
- Libertate în luarea deciziilor. Nici o divizare a forțelor armate ale Franței nu pot fi controlate printr-o comandă militară comună a NATO pe timp de pace.

Noua «Cartă albă» confirmă menținerea necondiționată a poziției tradiționale a Franței — aliatul independent și partenerul liber, care realizează politica externă și politica în sfera securității numai ținând cont de interesele naționale.

Rezultate și implicații generale pentru Ucraina

1. Realizarea sarcinii de asigurare legislativă pentru integrarea Ucrainei în spațiul de securitate euroatlantic necesită de la conducerea politică superioară a statului, înțelegerea situației reale și schimbările care au loc în politica Uniunii Europene și a NATO.
2. Nu există condiții reale pentru aderarea Ucrainei la NATO și UE într-un termen scurt și mediu. Asigurarea securității naționale pretinde căutarea noilor mecanisme principale de colaborare dintre Ucraina și instituțiile euroatlantice de securitate.
3. Aderarea Ucrainei la politica de securitate și apărare europeană în calitate de stat non-aliat nu are cadru instituțional, întrucât această politică rămâne încă o «declarație de intenție».
4. Nivelul existent de colaborare al Ucrainei cu NATO și UE, de asigurare a suveranității naționale și integrității teritoriale, rămâne prerogativa principală a instituțiilor puterii de stat a Ucrainei.
5. Aplicarea reală a mecanismelor de politică externă de asigurare a suveranității naționale și a integrității teritoriale se află în planul avansat de prevederile statutului «Memorandumului pentru garantarea securității în legătură cu aderarea Ucrainei la tratatul de neproliferare a armelor nucleare»¹³ (Budapesta, 05.12.1994). În conformitate cu punctul 4 al Memorandumului, Federația Rusă, SUA și Marea Britanie reînnoiesc angajamentul față de o acțiune imediată a Consiliului de Securitate al ONU pentru acordarea de ajutor Ucrainei, în cazul în care ea ar fi victima unei agresiuni sau ar constitui obiectul unei agresiuni nucleare. Transformarea Memorandumului în document obligatoriu de drept internațional, creează cadrul politicii externe de asigurare a securității naționale a statului, ca o alternativă la stadiul actual de realizare a strategiei de integrare a Ucrainei în UE și NATO.
6. O alternativă ce ar trebui luată în considerare separat este formarea parteneriatului special dintre Ucraina și Franța — într-o oarecare măsură, centru european de putere și de stat, ce este interesat de menținerea amenințării reale pe spațiul ex-sovietic a reanimării irevocabile a dominației

¹³ <http://www.lawmix.ru/abro.php?id=7981>

rusești.

Printre acțiunile concrete de creștere a colaborării bilaterale cel mai realist se prezintă intensificarea ucraineano-franceză de colaborare în următoarele domenii:

- coordonarea tratatelor interguvernamentale care reglementează elemente principale de asigurare a securității Ucrainei și Franței: asigurarea energiei, structuri de colaborare a sectorului securității;
- luarea în considerare a experienței franceze de planificare strategică a politicii de asigurare a securității naționale, descrisă în «Carta albă», pentru pregătirea noilor redactări a legilor Ucrainei «Despre baza securității naționale», «Despre direcțiile principale ale politicii externe» și alte acte normative în sfera securității naționale;
- coordonarea activităților dintre Ucraina și Franța în domeniul de asigurare a securității europene, ce sunt de interes pentru ambele părți, în special privind lupta împotriva terorismului internațional și proliferarea armelor de distrugere în masă;
- cooperarea în domeniul energiei nucleare, în contextul Ucraina «ciclul de combustibil nuclear», a celor științifice și tehnologice, precum și privitor la eliminarea combustibilului uzat și a altor proiecte reciproc avantajoase.

În legătură cu ceea ce s-a arătat mai sus, referitor la procesul transformării europene și euroatlantice a spațiului securității, la politica de stat pentru asigurarea securității naționale a Ucrainei este necesar să se adopte o nouă abordare cuprinzătoare a securității naționale, pe baza introducerii unor măsuri suplimentare în următoarele domenii:

1. Consolidarea propriilor sale posibilități de apărare în direcția creării unei puteri naționale non-nucleare, pe baza existenței complexului militar-industrial al Ucrainei și, de asemenea, aprofundarea cooperării strategico-militare cu NATO în domenii de interes reciproc.
2. Îmbunătățirea garanțiilor externe de securitate a Ucrainei, care au fost acordate de către statele membre ale «clubului nuclear» în legătură cu Tratatul de neproliferare a armelor nucleare pe calea realizării tratatelor corespunzătoare și susținerea aceluși mecanism legitimat internațional de recunoaștere a deciziilor Ucrainei pe calea statutului legal non-nuclear.

Bibliografie

[1] <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3360-12>

[2] <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964-15>

[3] <http://www.president.gov.ua/documents/5728.html>

[4] Пріоритетні завдання Міністерства закордонних справ України на 2009 рік
[//www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/22678.htm](http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/22678.htm)

[5] <http://www.ukraine-nato.gov.ua/nato/ua/news/detail/11970.htm?lightWords>

[6] 45 Мюнхенська конференція з питань безпеки
[//www.rian.ru/politics/20090207/161298671.html](http://www.rian.ru/politics/20090207/161298671.html)

[7] <http://www.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>

- [8] <http://www.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>
- [9] <http://www.lenta.ru/articles/2007/02/10/asymmetry/>
- [10] С.Корнелл Дилема для Заходу
<http://www.pravda.com.ua/news/2008/8/29/80503.htm>
- [11] "La sécurité, notre mission commune", par Angela Merkel et Nicolas Sarkozy
[//www.lemonde.fr/opinions/article/2009/02/03/la-securite-notre-mission-commune-par-angela-merkel-et-nicolas-sarkozy_1150337_3232.html](http://www.lemonde.fr/opinions/article/2009/02/03/la-securite-notre-mission-commune-par-angela-merkel-et-nicolas-sarkozy_1150337_3232.html)
- [12] <http://nvo.ng.ru/printed/213879>
- [13] <http://www.lawmix.ru/abro.php?id=7981>

MANAGEMENTUL RISCURILOR DE SECURITATE ÎN DOMENIUL INFORMAȚIILOR CLASIFICATE – EFICIENTIZAREA PROCESELOR DE ANALIZĂ ȘI EVALUARE

Marian BACȘIȘ*

Risk management (in general) is activity directed towards the assessing, mitigating, and monitoring of risks to an organization. Classified information security risk management is major subset of the risk management process which includes both the assessment of information security risks to the institution as well as the determination of appropriate management action and setting priorities for managing and implementing controls to protect against those risks. This process can be broadly divided into two major components:

Risk assessment - identifies, quantifies, and prioritizes risks against both criteria for risk acceptance and objectives relevant to the organization.

Risk treatment - process of selection and implementation of measures to modify risk.

“Even with the best planning and implementation, it is impossible to obtain perfect information security.”¹

Introducere

Problema securității informațiilor nu mai este de mult numai apanajul structurilor militare, în ultima vreme căpătând o pondere însumată în mediile de afaceri și politice. Explozia tehnologiei informațiilor în secolul care a fost denumit “Era Informațională – Information Age” a spart de mult barierele de timp și spațiu, permițând astfel o mai rapidă accesare a informațiilor.

În acest context, a crescut dependența de informații, dar și necesitatea de a le proteja, ceea ce presupune identificarea și aplicarea, la nivel organizațional, a celor mai eficiente și oportune soluții de management al riscurilor de securitate în domeniul informațiilor clasificate.

Actualele evoluții interne și internaționale în domeniul securității relevă caracterul dinamic, complex și fluid al riscurilor și amenințărilor cu impact direct asupra modului de funcționare a instituțiilor statului cu atribuții în asigurarea securității naționale și, implicit, în asigurarea securității informațiilor clasificate, ca latură a securității naționale. Persistența conflictelor clasice, militare, în anumite zone și a ambițiilor regionale ale unor state, emergența unor noi vectori în Asia sau Orientul Mijlociu se suprapun peste transferarea în plan non-statal a relațiilor internaționale pe coordonatele dezvoltării organizațiilor transnaționale, a grupărilor teroriste sau extremiste cu veleități globale sau chiar a actorilor individuali. În acest sens, relațiile dintre state și actorii non-statali au devenit o coordonată importantă a descifrării dinamicii de securitate atât la nivel național, cât și internațional.

* Colonel,

¹ Michael E. Whitman, Herbert J. Mattord, **Principles of Information Security**, Third Edition, Thomson Course Technology, Canada, 2009.

Globalizarea comunicațiilor și dezvoltarea exponențială a tehnologiilor au generat manifestarea unor riscuri „clasice” de securitate într-un mediu nou: cel virtual, al informațiilor electronice. Aceste riscuri se manifestă prin criminalitatea informatică, spionajul economic și militar prin utilizarea mijloacelor electronice, a Internetului. În acest context cyber-intelligence-ul a devenit o componentă cheie a securității, în general, și a securității informațiilor în special, care trebuie să asigure protejarea infrastructurii informatice și de comunicații critice, iar cooperarea între instituțiile statului a devenit o condiție necesară promovării unui răspuns adecvat acestui tip de amenințări.

Un alt efect al revoluției tehnologice este reprezentat de creșterea capacităților civile și comerciale de supraveghere – sateliți, sisteme de tip GPS – care conduc la nevoia unei mai bune protecții a informațiilor din mediul militar și la utilizarea la capacitate maximă a informațiilor care provin din mediul civil, comercial.

Într-un mediu ostil și evolutiv, în care amenințările și vulnerabilitățile se redefinesc și se amplifică permanent, protecția informațiilor clasificate devine o sarcină deosebit de complexă. Cel mai adesea pentru protejarea acestora se recurge la soluții bazate pe mecanisme de securitate deplină. Indiferent de strategia aleasă, mecanismele de securitate deplină asigură integrarea funcțională, din punct de vedere al securității, a procesului ce trebuie protejat, pe baza reglementărilor legale în materie, într-o structură ierarhică eficientă. Conform celor relatate Ilie Gheorghe și Tiberiu Urdăreanu², *“nu a fost, nu există și nu va putea exista o măsură de securitate perfectă și general valabilă. Deși mai puțin, această remarcă este adevărată și pentru un mecanism de securitate deplină, deoarece orice sistem are slăbiciunile sale conceptuale, constructive, tehnologice și, în plus, o dinamică de adaptare și perfecționare, de regulă, inferioară dinamicii de evoluție a realității”*.

Succesul oricărui mecanism de securitate deplină care a fost implementat în vederea protecției informațiilor clasificate, depinde în mod de indubitabil de eficiența cu care organizațiile analizează și evaluează amenințările și vulnerabilitățile și își asumă costurile pentru desfășurarea managementului riscurilor de securitate, atât la nivel strategic, cât și la nivel operațional.

Putem defini managementul riscului ca fiind *”totalitatea acțiunilor, metodelor sau mijloacelor prin care este gestionată incertitudinea, ca bază majoră a factorilor de risc, în scopul îndeplinirii obiectivelor în cadrul activității desfășurate de organizație”*. Cuvântul cheie al managementului de risc este sistematic, deoarece numai o abordare extrem de riguroasă și constantă la toate nivelurile de desfășurare ale activităților, poate conduce la un control eficient asupra activităților organizației și la reducerea factorilor de risc. Managementul de risc nu trebuie privit doar prin perspectiva singulară a unui capitol component al managementului global al organizației, datorită complexității sale situându-se în categoria selectă a științelor de graniță ce necesită în general coroborarea informațiilor din mai multe domenii: economic, tehnic, juridic, statistic și psihologic.

² Ilie Gheorghe, Urdăreanu, Tiberiu, **Securitatea deplină**, Editura UTI, București, 2001.

1. Funcțiile managementului de risc

Conceptul de *management de risc* a pătruns destul de greu în mediul guvernamental și privat, și parțial, la nivel teoretic, în domeniul apărării. Cercetările de până acum din mediul militar, dar și din cel civil, au abordat doar secvențial managementul riscurilor, numai în ceea ce privește securitatea informațiilor clasificate, vehiculate prin sistemele informatice și de comunicații. Alte lucrări de cercetare au fost orientate pe managementul securității informațiilor clasificate, fără să aprofundeze și să ofere soluții viabile pentru un proces al managementului riscurilor, în toate domeniile securității informațiilor.

Abordarea unitară a riscului de securitate trebuie să furnizeze factorilor de decizie *soluții eficiente de implementare a politicilor și măsurilor de securitate*, în raport cu noile amenințări și vulnerabilități la adresa informațiilor clasificate gestionate de structurile militare, astfel încât *costurile și timpul operațional de implementare a acestora să fie minime*.

Exista cel puțin șapte moduri/filozofii de abordare a conceptului de management al riscurilor. O definiție larg folosită este aceea că *Managementul de risc* reprezintă un proces complex, unitar și flexibil de gestionare a riscurilor de orice tip care amenință desfășurarea normală a unui proces bazat pe utilizarea unor tehnici și instrumente complexe, pentru prevenirea pierderilor de orice natură.

Într-o altă viziune, managementul de risc este un proces continuu, bazat pe procese, metode și instrumente de gestionare a riscurilor care asigură un mediu riguros pentru un proces decizional pro-activ, prin:

- evaluarea continuă a ceea ce se poate întâmpla rău (riscul);
- identificarea riscurilor care trebuie tratate prioritar;
- implementarea strategiilor de gestionare și diminuarea riscurilor.

Managementul de risc are ca scop fundamental creșterea capacităților operaționale și ameliorarea condițiilor de executare a misiunilor, concomitent cu menținerea pierderilor de orice fel la un nivel minim acceptabil.

Managementul de risc se aplică întregii game și la toate nivelurile de desfășurare a acțiunilor militare și contribuie fundamental la conservarea resurselor și a puterii de luptă și la formarea liderilor.

Managementul de risc contribuie la asigurarea unui echilibru între mijloacele și modalitățile de realizare a obiectivelor propuse, căpătând un rol deosebit în domeniul protecției informațiilor clasificate.

În vederea stabilirii funcțiilor managementului riscului de securitate, luându-se în considerare că acesta reprezintă un proces interactiv interdisciplinar între nivelul decizional și cel operațional, trebuie să fie analizate cele două componente majore ale acestuia:

- evaluarea riscului: identificarea, cuantificarea și prioritizarea riscurilor la adresa organizației luându-se în considerare cele două criterii: obiectivele organizației și riscul acceptat;
- tratarea riscului: selectarea și implementarea măsurilor pentru modificarea riscului de securitate.

Așa cum reiese din cele două definiții rezultă că procesul de management de risc constă în două direcții de acțiune: identificarea și evaluarea amenințărilor și vulnerabilităților și diminuarea lor prin luarea deciziilor care să conducă la minimizarea acestora, adoptarea măsurilor de control, precum și monitorizarea și evaluarea lor.

Fiind vorba, în esență, despre o activitate de management, managementul riscului trebuie să îndeplinească, cel puțin, aceleași funcții ca și managementul general. Astfel, îi putem extrapola aceleași funcții ale managementului general, cu specificul adaptării la domeniul informațiilor clasificate și la protecția acestora.

În consecință, putem atribui următoarele cinci funcții ale managementului de risc al informațiilor clasificate, prezentate în Figura 1.

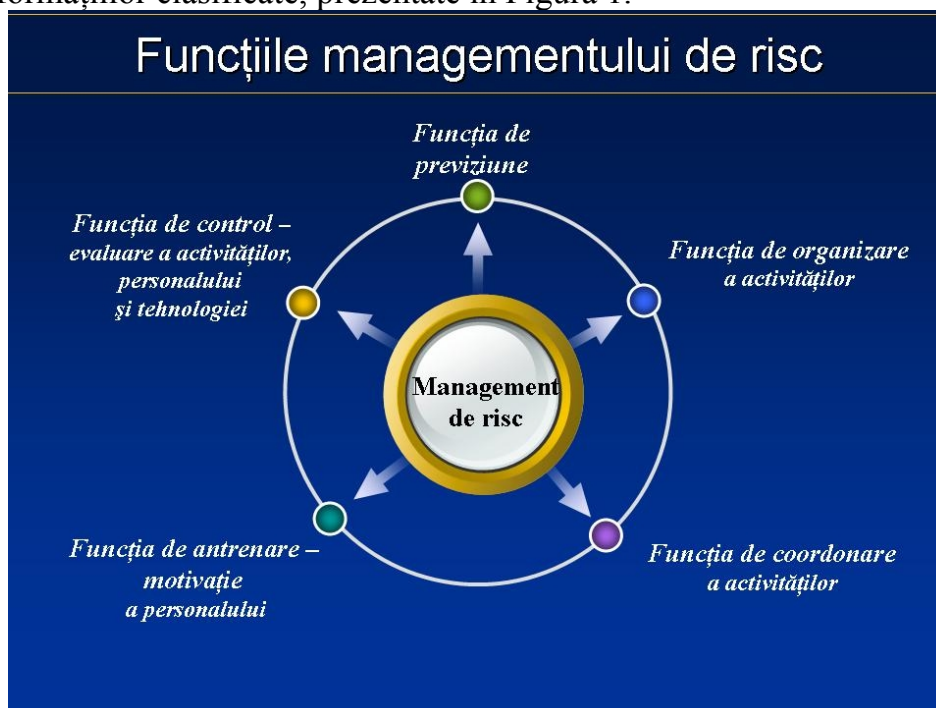

Figura 1. Funcțiile managementului de risc

Funcția de previziune a managementului de risc se realizează printr-o serie de activități menite să descopere acele elemente ale unei instituții – personal, infrastructură, tehnică, activități, informații – care pot genera anumite riscuri, datorită vulnerabilităților pe care le au. Exemplificând acest aspect, putem considera că activitățile de verificare ale personalului care urmează să aibă acces la informații clasificate îndeplinesc sarcinile acestei funcții.

Funcția de organizare a activităților de management al riscurilor se realizează prin totalitatea activităților de natură să asigure o securitate corespunzătoare, minimă, informațiilor, în funcție de nivelul lor de clasificare. Putem agrega aici toate măsurile, de orice natură, care au rolul de a asigura informațiilor clasificate, caracteristicile lor de bază: confidențialitate, integritate și disponibilitate.

Funcția de coordonare a activităților pe linia managementului de risc se realizează prin acele măsuri organizatorice și de orice altă natură, planificate, cuprinse în acte normative, reglementări la nivel departamental, proceduri și altele,

care sunt de natură să reglementeze toate aspectele privind identificarea amenințărilor, vulnerabilităților și riscurilor specifice unei instituții și să le elimine, să le diminueze efectele sau, în cazul riscurilor, să stabilească modalitățile de asumare a lor.

Funcția de antrenare – motivație a personalului se poate realiza prin acele pregătiri prin colocvii, cursuri etc. la care participă persoanele care au atribuții în gestionarea informațiilor clasificate, persoanele care au îndatoriri de control și monitorizare a respectării reglementărilor și cele care gestionează direct problematica riscurilor și vulnerabilităților organizației.

Funcția de control – evaluare a activităților, personalului și tehnologiei se poate identifica în acele activități de verificare în scopul depistării vulnerabilităților și riscurilor asimilate acestora, specifice domeniului securității informațiilor clasificate. Cu ocazia acestor activități de verificare trebuie să se facă și o evaluare a riscurilor și vulnerabilităților și să se stabilească măsurile concrete de eliminare, diminuare sau asumare a lor.

Din punct de vedere acțional, funcțiile 1 și 5 sunt îndeplinite în cadrul procesului de evaluare a riscului de securitate, iar funcțiile 2, 3 și 4 se realizează în cadrul procesului de tratare a riscului de securitate.

Managementul unei activități care gestionează probleme legate de riscurile ce pot apărea în activitatea de protecție a informațiilor clasificate gravitează în jurul acelor activități pe care trebuie să le înfăptuiască și care, de fapt, se sintetizează în funcțiile (atributele) sale.

Principalul atu al managementului de risc constă în faptul că urmărește în mod continuu să surprindă relațiile complexe dintre interesele specifice unei structuri, vulnerabilitățile asociate proceselor care susțin îndeplinirea acestor interese și amenințările la adresa acestora. Altfel spus, managementul de risc reprezintă un proces de sprijin decizional, care se bazează pe identificarea, evaluarea și controlul riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților, din perspectiva echilibrării costurilor cu beneficiile.

Până în prezent, în abordarea procesului de management de risc s-a acordat prioritate potențialelor amenințări, identificarea și gestionarea riscurilor făcându-se mai mult din această perspectivă.

În sinteză, managementul de risc asigură că decidenții evaluează ce riscuri pot fi asumate, ordonă măsuri de diminuare a acestora și se asigură că toți executanții și-au însușit și execută ordinele transmise. Situația este evaluată în permanență și sunt implementate noi activități de monitorizare și control a riscurilor.

2. Identificarea, evaluarea și analiza amenințărilor și vulnerabilităților

Obiectivul *securității informației* este de a apăra valorile informaționale ale organizației și asigurarea suportului desfășurării în bune condiții a activităților în contextul păstrării și asigurării caracteristicilor de bază ale informațiilor:

- *confidențialitatea* – accesul la informație este permis numai celor autorizați;
- *integritatea* – acuratețea și integritatea informațiilor (datelor) și metodelor de prelucrare sunt apărate, protejate;

- *disponibilitatea* – informațiile și valorile asociate acestora sunt accesibile utilizatorilor autorizați, la cererea, necesitatea acestora.

Pentru asigurarea acestor caracteristici de bază ale informațiilor, Managementul riscului de securitate a informațiilor impune desfășurarea anumite activități premergătoare, și anume:

- identificarea valorilor informaționale pentru care este necesară asigurarea protecției;
- identificarea, evaluarea și analiza amenințărilor, în paralel cu modalitățile de manifestare ale acestora;
- identificarea, evaluarea și analiza vulnerabilităților componentelor care asigură protecția informațiilor clasificate de la nivelul organizației;
- întocmirea documentației care se va constitui ca bază pentru realizarea managementului riscurilor de securitate a informațiilor clasificate.

Identificarea valorilor informaționale

Informațiile constituie fundamentul, baza pe care orice organizație își desfășoară activitățile pentru îndeplinirea obiectivelor și atribuțiilor stabilite prin actele normative. Ca și custode (manager) al unei mari cantități de informații militare, politice, comerciale, personale sau de altă natură, orice organizație are responsabilitatea fundamentală, „datoria de a apăra”, de a proteja informațiile împotriva modificării accidentale sau neautorizate, pierderii sau divulgării.

Informația se poate materializa în orice formă. Rezultatul prelucrării informațiilor poate fi tipărit sau scris, stocat pe mijloace electronice, optice sau magnetice, transmis prin poștă sau folosind mijloacele electronice, vizualizat în înregistrări video sau dialogat în conversații și constă în documente pe hârtie, date electronice, programele sau sistemele și rețelele pe (în) care informația este stocată, procesată sau transmisă, informația inteligentă (cunoștințe), repere fizice de la care informația poate fi obținută, în ceea ce privește modele, componente sau întrebuințare.

Valorile informaționale includ toate informațiile și elementele de suport de care instituția are nevoie pentru conducerea și desfășurarea activității. Toate valorile informaționale, dar și de altă natură, trebuie identificate în contextul managementului riscului, la un nivel potrivit de detaliere.

Câteva exemple de valori sunt:

- informații/date (ex. fișiere conținând informații pe domenii de activitate etc., înregistrările de voce, fișiere cu imagini, informații de produse, manuale, regulamente, proceduri, planurile etc.);
- documentele scrise (pe hârtie);
- soft-uri de calculator (ex. soft-uri de sistem, soft-uri aplicație, de dezvoltare și utilități);
- echipamente fizice (ex. echipamente de computere și sisteme de comunicații, suportați de stocare magnetici, alte echipamente tehnice);
- servicii (ex. servicii IT și de comunicații, furnizori de servicii și utilități etc.);

- personalul și cunoștințele acestuia (ex. tehnicieni, operaționali, consilieri juridici, financiari, contractori și consultanți, furnizori externalizați)
- imaginea și reputația organizației.

Evaluarea valorii informaționale se realizează cu scopul identificării necesității de protecție corespunzătoare pentru respectivele valori și pentru a determina importanța bunului (valorii) respectiv în desfășurarea activității. Aceste valori pot fi exprimate din punctul de vedere al impactului evenimentelor nedorite asupra potențialului misiunilor, afectând pierderea confidențialității, integrității și/sau disponibilității. Impactul potențial include pierderile informaționale, financiare, de imagine, etc.

La finalul etapei de inventariere și evaluare a valorilor informaționale, se întocmește „Inventarul Valorilor informaționale”, care trebuie să includă următoarele informații:

- identificarea valorii informaționale, pe clase, categorii și niveluri de clasificate;
- descrierea valorii informațiilor;
- gestionarii informațiilor;
- locația exactă unde acestea se păstrează.

După finalizarea acestei etape și pe baza „Inventarului”, se trece la următoarele etape care fac parte din procesul de management al riscului.

Identificarea, evaluarea și analiza amenințărilor

Amenințările sunt cauzele potențiale de producere a unui eveniment nedorit care poate afecta buna desfășurare a activităților organizației și valorilor ei și îndeplinirea obiectivelor proprii. Acestea pot lua diferite forme, în funcție de proveniența acestora (interne și externe), de manifestare (umane, materiale, informaționale, informatice, tehnice etc.)

Pentru ca o amenințare să se manifeste, aceasta trebuie să exploateze o vulnerabilitate a mediului organizației (interior sau exterior).

Amenințările pot fi acțiuni ale naturii (inundații, incendii, cutremure), acțiuni intenționate sau accidentale. În general, o amenințare materializată poate avea ca rezultate:

- distrugerea unei valori informaționale (facilități, date, echipamente, comunicații, personal);
- alterarea sau modificarea unei valori informaționale (date, documente, aplicații);
- furtul, mutarea sau pierderea unei valori informaționale (echipament, date, documente, aplicații);
- dezvăluirea, divulgarea unor valori informaționale, prin diseminarea acestora persoanelor care nu sunt autorizate pentru accesarea acestora;
- utilizarea sau acceptarea unei valori informaționale ilegale sau neconfirmate (echipament, soft nelicențiat, repudierea datelor, date false);
- blocarea serviciilor, în special cele pentru accesarea informațiilor de către persoanele autorizate.

Etapa următoare a procesului este cea de identificare a tuturor amenințărilor la adresa protecției informațiilor clasificate, care pot duce la pierderea confidențialității, integrității sau disponibilității acestora. Tot în cadrul acestei etape se evaluează și probabilitatea apariției amenințărilor.

Amenințările pot fi definite de:

- sursă;
- motivație;
- rezultat.

Amenințările pot fi:

- deliberate sau accidentale;
- deschise sau acoperite;
- externe sau interne.

Amenințările pot apare din diverse surse:

- spionaj - acțiunile serviciilor de informații care vizează organizația;
- terorism;
- sabotaj;
- personal nesatisfăcut, frustrat, nemulțumit;
- acte de fraudă și furturi;
- erori și omisiuni;
- dezastre naturale.

Intrările pentru evaluarea amenințărilor trebuie să fie furnizate de persoanele competente din cadrul structurii și de structurile cu atribuții pe linia securității. Amenințările și nivelul acestora se pot schimba și, de aceea, evaluarea amenințării trebuie să fie reanalizată periodic.

În procesul de evaluare al amenințărilor este necesar să se identifice:

- sursa;
- ținta;
- intenția;
- scopul;
- motivația și capacitatea sursei de amenințare;
- impactul amenințării asupra informațiilor clasificate;
- probabilitatea apariției amenințării.

În funcție de impactul asupra misiunilor organizației fiecărei amenințări i se atribuie un nivel:

- înalt;
- mediu;
- scăzut.

Identificarea, evaluarea și analiza vulnerabilităților

Vulnerabilitățile sunt slăbiciuni asociate unor valori informaționale sau de altă natură aparținând organizației. O vulnerabilitate este numai o condiție sau un set de condiții care pot permite ca o amenințare să afecteze o valoare a organizației. Prin urmare, o vulnerabilitate care nu poate fi exploatată de o amenințare nu constituie un pericol, nefiind necesară stabilirea unor măsuri de contracarare a acesteia.

Caracteristic, o vulnerabilitate este o consecință a unor măsuri de protecție necorespunzătoare și a unor proceduri fragile, a unui management necalificat, a unor tehnologii incorect configurate sau defectuoase.

Pentru ca o vulnerabilitate să poată fi exploatăată trebuie să fie cunoscută sau să poată fi descoperită de o amenințare. Acest aspect face importantă respectarea principiului „*need to know - necesitatea de a cunoaște*”. Prin respectarea cu strictețe a acestui principiu, se limitează la maxim numărul persoanelor care accesează anumite informații, asigurându-se o protecție superioară acestora. În acest sens, măsurile și procedurile de protecție a informațiilor se vor aplica atât personalului cât și documentelor și sistemelor electronice de gestionare a datelor.

Exemple de vulnerabilități:

- conexiuni neprotejate ale sistemelor electronice prin care se vehiculează date și informații;
- procesele de identificare a utilizatorilor de la distanță;
- utilizatori nepregătiți;
- pregătirea inadecvată a personalului care gestionează problemele tehnice ale sistemelor;
- selecție greșită și utilizarea greșită a parolilor;
- mecanisme de control al accesului ineficiente sau configurate greșit (logic și/sau fizic);
- configurarea incorectă a mecanismelor de securitate;
- defecte cunoscute și nereparate ale programelor (software) de securitate;
- informații electronice partajate;
- lipsa copiilor de rezervă a informațiilor și programelor;
- localizarea clădirilor, serverelor, mijloacelor tehnice în zone susceptibile la inundații.

Relaționarea între elementele cele două componente principale ale managementului de risc este prezentată în Figura 2.

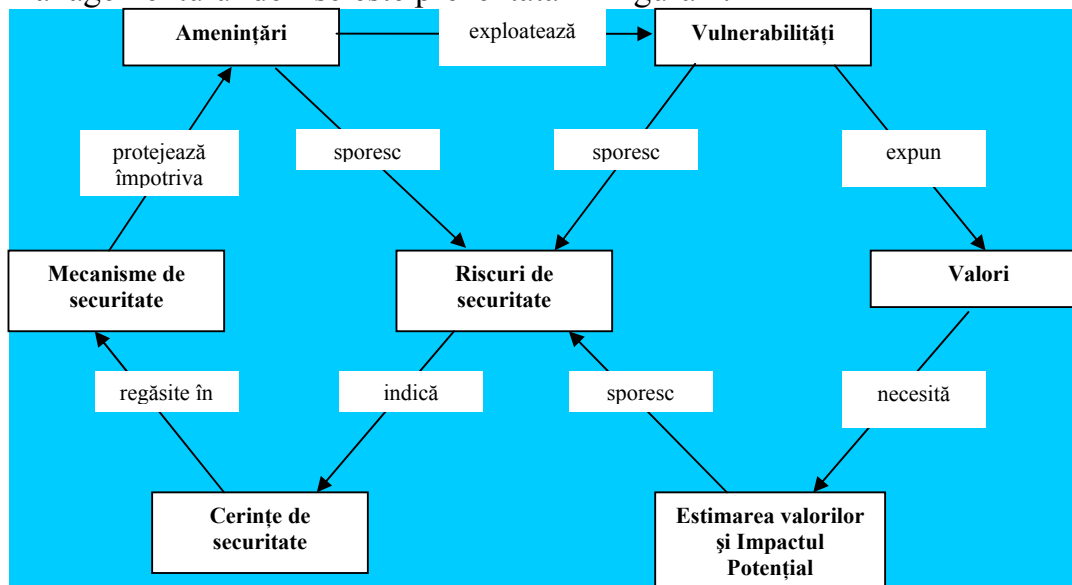

Figura 2. Relaționarea componentelor

În Figura 3 este redat, schematic, contextul de securitate dintr-o organizație, împreună cu relaționarea dintre elementele acestuia.

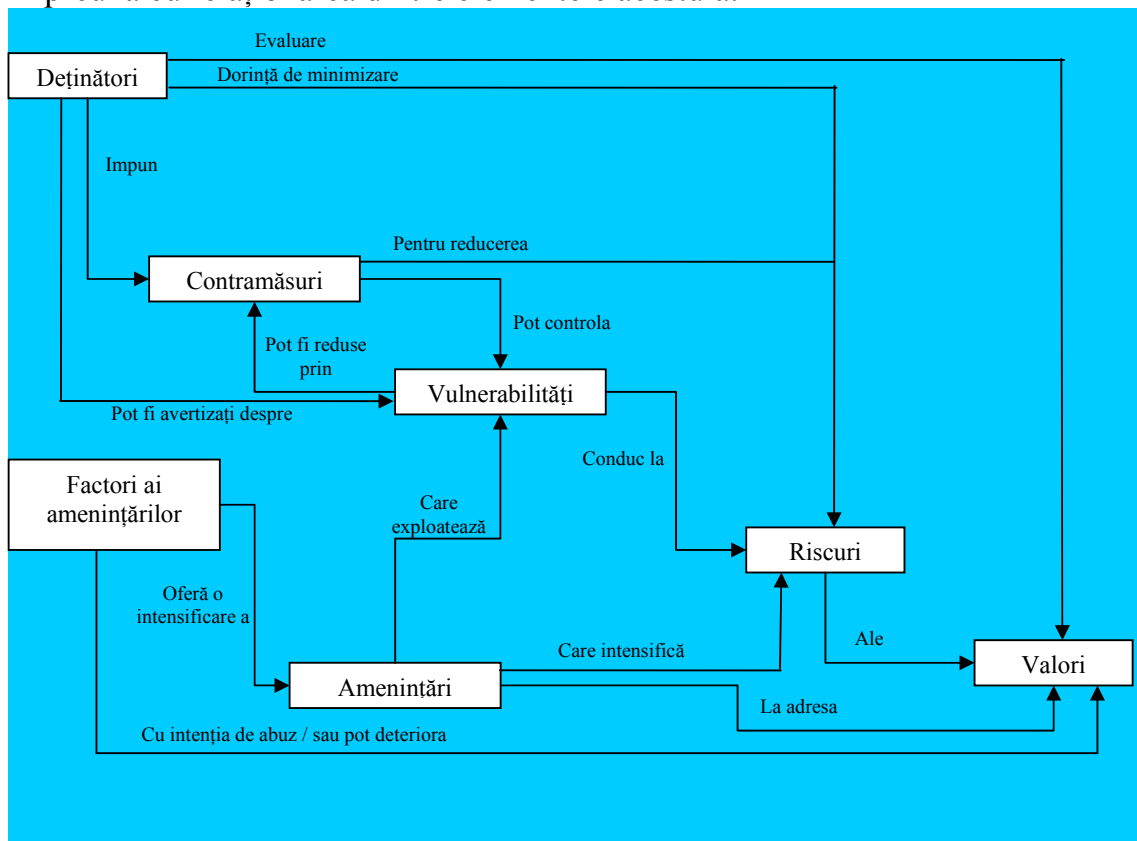

Figura 3: Contextul de securitate – concepte și relaționare

3. Automatizarea proceselor de evaluare a riscurilor de securitate

La nivel național, din păcate, în sistemul public și în mod transparent, *nu s-au dezvoltat cercetări strict care să aprofundeze procesul de management al riscului în domeniul informațiilor clasificate*, pe de o parte, din cauza unor mentalități legate de vechiul sistem, care a funcționat până în anul 1989, iar pe de altă parte, din cauza implementării, în anul 2002, a standardelor NATO în acest domeniu specific, și care, în mod eronat, au fost și sunt percepute doar ca un atribut al instituțiilor cu responsabilități în domeniul securității naționale.

Totuși, problema managementului riscului în domeniul securității informațiilor a fost abordată în trei lucrări, dintre care se remarcă „*Managementul securității informațiilor clasificate. Introducere în securitatea informațiilor clasificate*” – Editura Academiei Tehnice Militare, București, 2007, autor Constantin Romanoschi³.

În cea de a doua lucrare, „*Protecția informațiilor – de la concept la implementare*”, publicată de Editura Tritonic, în anul 2005, autorul, Nasty Vlădoiu⁴, impresionează prin idei și argumente convingătoare pentru a acorda societății civile mai multă încredere și responsabilități în promovarea securității, însă, fără să facă o

³ Constantin Romanoschi, **Managementul securității informațiilor clasificate. Introducere în securitatea informațiilor clasificate**, Editura Academiei Tehnice Militare, București, 2007.

⁴ Nasty Vlădoiu, **Protecția informațiilor de la concept la implementare**, Editura Tritonic, 2005.

analiză detaliată privind importanța și rolul managementului riscului în domeniul informațiilor clasificate.

Lucrarea „Protecția informațiilor clasificate”, tipărită în Editura Institutului Național de Informații, Constantin Raicu⁵, este o colecție de prevederi legale în domeniul informațiilor clasificate, fiind sintetizate sumar definițiile cu care operează acest domeniu, inclusiv cea a managementului riscului.

La nivel teoretic dar și aplicativ, se regăsesc în literatura de specialitate, eforturile și rezultatele cercetării în domeniul managementului riscului critic al unor companii românești furnizoare de soluții de securitate a informațiilor clasificate, Astfel, în lucrarea⁶, sunt descrise mecanismele ce guvernează procesul de management al riscului și care, prin extrapolare, pot fi asignate, sub anumite aspecte, și managementului riscului pentru domeniul informațiilor clasificate.

Trebuie menționat însă faptul că, *la nivel universitar*, cel puțin în instituțiile cu responsabilități în securitatea națională (ANI⁷/SRI și ATM⁸/MApN) și nu numai, *preocupările științifice în domeniul managementului riscului de securitate*, cu precădere pentru domeniul informațiilor clasificate, *au crescut în ultimii ani*, fiind promovate diverse forme de pregătire (cursuri, masterate etc.) și realizate proiecte de cercetare specifice domeniului.

Există o preocupare susținută pentru cercetarea unor activități subsecvente domeniului managementului riscului informațional. Astfel, cercetările au condus la crearea unor modele de evaluare a riscurilor de securitate, care se bazează pe etape secvențiale în managementul integral al riscurilor, ce pot varia de la una sau două etape, până la opt etape.

În lucrarea „Integrated Risk Assessment: Results and Lessons-Learned”, Barney B. Roberts⁹, pornind de la multiplele interdependențe ale componentelor unui domeniu, cum este, de exemplu, și cel al informațiilor clasificate, propune un model de evaluare a riscului, în două etape. Primul pas constă în *evaluarea riscului, separat*, pentru fiecare componentă, astfel ca, în etapa a doua, *să se facă integrarea rezultatelor*, prin *cuantificarea riscului total de securitate*.

Conform metodologiei propuse de Yacov Y. Haimes, Stan Kaplan și James H. Lambert, în articolul “Risk Filtering, Ranking, and Management Framework Using Hierarchical Holographic Modeling”, publicat în Revista Risk Analysis, Vol. 22, No. 2, 2002¹⁰, *procesul de management al riscului constă în opt etape*, dintre care, cele mai importante sunt cele de identificare și filtrare a scenariilor. Filtrarea scenariilor se realizează, mai întâi, pe baza unor criterii calitative, urmată de criterii cantitative. Importanța domeniului este relevată de faptul că, pe baza rezultatelor cercetării

⁵ Constantin Raicu, **Protecția informațiilor clasificate**, Editura Institutului Național de Informații.

⁶ Michael E. Whitman, Herbert J. Mattord, **Principles of Information Security**, Third Edition, Thomson Course Technology, Canada, 2009.

⁷ ANI – Academia Națională de Informații

⁸ ATM – Academia Tehnică Militară

⁹ Barney B. Roberts, *Integrated Risk Assessment: Results and Lessons-Learned*, Risk management Symposium, Sponsored by the USAF SMC and the Aerospace Corporation, February 8-11, 1999.

¹⁰ Idem.

științifice, unele state, au *adoptat directive și ghiduri de implementare a managementul riscului informațiilor*. Cele mai avansate state, cu politici bine instrumentate și reglementate în acest domeniu, sunt SUA, Canada, Marea Britanie, Franța și Australia.

Totodată, un alt domeniu prioritar este cel legat de *informatizarea sistemului de evaluare și monitorizare a riscului de securitate*. În scopul automatizării activităților de identificare și evaluare a riscurilor având la bază standarde guvernamentale, au fost dezvoltate instrumente software. Calitatea rezultatelor evaluărilor depinde, însă, în mare măsură, de nivelul de pregătire a echipelor evaluatoare. Cele mai cunoscute și utilizate produse software sunt:

- **OCTAVE**¹¹, a fost dezvoltat de specialiștii de la Software Engineering Institute/SUA. Proiectul a fost sponsorizat de DoD¹² și constă într-o metodologie automatizată de realizare a evaluării riscurilor de securitate a informațiilor clasificate, atât din punct de vedere organizațional, cât și tehnic, examinând modul în care personalul utilizează, din punct de vedere al protecției informațiilor clasificate, infrastructura informatică și de comunicații.

- **CRAM**¹³, este un software specializat, produs de Insight Consulting/Marea Britanie, care constă într-un set complet de instrumente pentru managementul riscurilor de securitate în sistemele informatice și de comunicații. Se pot efectua 3000 de tipuri de controale/verificări care acoperă toate aspectele securității informațiilor, stabilite de Standardul ISO/IEC 27000 [8], evaluarea riscurilor putând să se facă și pe baza unor politici de securitate predefinite. Pentru nevoile NATO, firma producătoare a realizat o versiunea *profil NATO*, care asigură evaluări complexe și pentru rețelele LAN Voice și Wireless.

Indiferent de metoda aleasă, mecanismele adecvate pentru reducerea riscurilor evaluate la un nivel acceptabil trebuie identificate și selectate cu justificarea costului/beneficiului. Mecanismele deja existente și proiectate trebuie avute în vedere la selecție, pentru evitarea duplicatelor inutile. Trebuie efectuată o verificare pentru a se asigura că mecanismele existente sau proiectate funcționează efectiv. De asemenea, este posibil ca un mecanism existent să nu fie pentru mult timp justificat și este necesar să fie îndepărtat, înlocuit cu unul mai adecvat sau să fie păstrat din motive ale costului. Vulnerabilitățile asociate amenințărilor indică dacă sunt necesare mecanisme suplimentare și ce formă trebuie să aibă.

Pentru selectarea mecanismelor avute în vedere, este avantajoasă identificarea funcțiilor mecanismului din punctul de vedere al protecției, abaterii, răspunsului și restaurării. Multe mecanisme protective pot servi mai multor funcțiuni. Adesea, este mai eficientă din punct de vedere financiar, alegerea mecanismelor protective care pot avea mai multe funcțiuni.

Mecanismele sunt selectate în contextul riscurilor, pentru a furniza securitate, funcționalitate și încredere. O abordare inițială a tratării riscului necesită stabilirea unui set minim de mecanisme pentru protejarea tuturor sau a unor informații ale

¹¹OCTAVE - Operationally Critical Threat, Asset, and Vulnerability Evaluation

¹² DoD - U.S. Department of Defense.

¹³ CRAMM – CCTA Risk Analysis and Management Method

instituției împotriva celor mai comune amenințări. Mecanismele inițiale sunt comparate cu cele existente sau cu protejărilor planificate în contextul luat în considerare. Acelea care nu sunt implementate dar sunt aplicabile, este nevoie să fie implementate. Un pas timpuriu în abordarea inițială poate fi o lacună a analizei mecanismelor existente.

Riscul în abordarea inițială este că pot exista bunuri informaționale neidentificate, amenințări „non-standard”, vulnerabilități „pierdute” de lacunele în analize și/sau mecanisme inițiale. Lipsa unei *Politici de Securitate* accentuează acest risc.

Nivelul securității inițiale (de referință) poate fi pus la punct pentru a fi convenabil nevoilor organizației. Această abordare reduce investițiile pe care instituția trebuie să le facă pentru îndeplinirea revizuirii riscului. Selectarea mecanismelor ar trebui să includă tot timpul o balanță a mecanismelor operaționale (non-tehnice) și tehnice. Mecanismele operaționale de securitate includ mecanismele fizice, de personal, administrative sau procedurale. Exemple ale acestor mecanisme includ:

Mecanismele fizice de securitate includ accesul în clădiri, închiderea ușilor cu cifru, sistemele de stingere a incendiilor și de pază.

Securitatea personalului acoperă verificările la angajarea (recrutarea) personalului, în special pentru „pozițiile de încredere”, supravegherea personalului și programele de conștientizare a securității informațiilor.

Securitatea procedurală poate să includă documentația de proceduri operaționale, procedurile de admitere și dezvoltare a aplicațiilor precum și procedurile de gestionare a incidentelor. Poate să includă procedurile de management al schimbării, procedurile de continuitate a activității, inclusiv planul de acțiune la evenimentele neprevăzute/strategiile de restaurare după un dezastru și plan(uri) precum managementul crizelor.

Securitatea tehnică conține securitatea hardware (dispozitive fizice) și software (programe de calculator), precum și mecanismele de comunicații. Aceasta include: identificarea și autentificarea, cerințele de control al accesului logic, controlul traiectoriilor/nevoilor jurnalelor de securitate, securitatea apelurilor inverse, autentificarea mesajului, criptarea și semnăturile digitale, protecțiile rețelei, monitorizarea și analiza rețelei, programelor anti-virus.

O organizație poate achiziționa produse, sisteme sau părți ale funcțiilor acestora, care au fost evaluate și examinate de un specialist independent (terț). Evaluarea trebuie să fie pentru un profil corespunzător de protecție pentru sisteme și produse și amenințările la adresa acestora. Produsele sau sistemele evaluate oferă organizației convingerea că un set implementat de funcționalități este corespunzător cerințelor, iar implementarea funcționalităților este corectă și completă. Testarea practică și concentrată a securității poate fi, de asemenea, efectuată pentru confirmarea nivelului garanției de securitate asigurat. Sunt de preferat criteriile comune ca bază a evaluării oricum, profilul de protecție și, de aici, nivelul de asigurare a evaluării, trebuie să fie adecvat riscurilor agenției.

Factorii de luat în considerare pentru selectarea mecanismelor pentru implementare includ:

- utilizare ușoară a mecanismelor de protecție și pază;
- transparență pentru utilizatori;
- proximitatea mecanismului față de valoarea de protejat;
- asistență oferită utilizatorilor pentru îndeplinirea activităților;
- costul mecanismului;
- compatibilitatea cu mecanismele existente;
- puterea relativă a mecanismelor;
- profilul de protecție și nivelul de asigurare al evaluării;
- tipuri de funcțiuni pe care le poate executa – protecție, evitare, detecție, răspuns, restaurare.

O altă observație pentru selectarea mecanismului este *arhitectura de securitate* care descrie modul în care vor fi atinse cerințele de securitate. Arhitectura de securitate poate fi folosită când sunt dezvoltate noi sisteme sau când sunt făcute schimbări majore la sistemele existente. Pe baza rezultatelor analizei de risc ori abordării inițiale, cerințele de securitate sunt perfecționate în cadrul unor servicii tehnice de securitate pentru sisteme.

În mod normal, o arhitectură de securitate se compune din unul sau mai multe domenii ale securității. Un domeniu al securității se referă la o zonă al aceluiași mecanism sau cerințe de securitate sau similare acestora (de ex. statul de plată, finanțe, servicii de e-mail etc.). Rezultatele de luat în considerare la construirea unei arhitecturi de securitate includ:

- relaționările și interdependențele între domeniile de securitate unice;
- impacturile sau implicațiile relaționărilor sau interdependențelor care slăbesc serviciile de protecție;
- extra-serviciile sau prevederile necesare pentru corectarea, controlul sau evidența oricărei slăbiciuni.

Există multe constrângeri care pot influența selectarea mecanismelor. Aceste constrângeri trebuie avute în vedere la pe timpul recomandărilor (regulilor de folosire) și pe timpul implementărilor.

Constrângerile de timp

Pot exista multe tipuri de constrângeri, cum ar fi:

- mecanismele ar trebui implementate într-o perioadă de timp acceptabilă pentru management (conducere);
- care mecanisme pot fi implementate pe toată durata de funcționare a sistemului;
- managementul timpului decide dacă perioada este acceptabilă pentru a avea informații expuse unui anumit risc;

Constrângerile financiare

Instituțiile au multe necesități conflictuale pe latura resurselor financiare disponibile limitate. De exemplu, este posibil ca fondurile să nu fie disponibile pentru

implementarea totală a mecanismului propus, iar conducerea să fie pregătită să accepte o implementare parțială și să suporte riscul rezidual până când fondurile suplimentare necesare vor fi disponibile.

Constrângerile tehnice

Probleme tehnice, cum ar fi compatibilitatea programelor sau dispozitivelor fizice, tehnice, pot fi ocolite cu ușurință dacă astfel de probleme sunt luate în considerare pe timpul alegerii mecanismelor. De asemenea, implementările retrospective ale mecanismelor în cadrul unui sistem informațional existent este adesea împiedicat de constrângeri tehnice.

Constrângerile Sociologice - multe mecanisme tehnice și operaționale se bazează pe suportul activ al personalului. Dacă personalul nu înțelege nevoia mecanismului sau nu îl găsește acceptabil din punct de vedere cultural, este probabil ca acel mecanism să devină inefficient în timp.

Constrângerile de mediu - factorii de mediu, cum ar fi disponibilitatea spațiului (suprafeței), condițiile extreme de climat etc. pot influența selectarea mecanismelor.

Constrângerile Juridice - factori juridici, cum ar fi Legea privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul telecomunicațiilor și Legea pentru protecția persoanelor în privința prelucrării datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date, pentru informațiile procesate ar putea afecta alegerea mecanismelor. Legile specifice non-TIC și reglementările, ca de ex. reglementările pentru incendii, legile de reglementare a muncii, codurile de conduită, sănătatea în muncă și reglementările despre securitate pot, de asemenea, să influențeze alegerea mecanismelor.

Concluzii

Activitățile și operațiile militare presupun, prin natura lor, expunerea la riscuri. Pentru aceasta, există numeroase pârghii și mecanisme care vin în sprijinul monitorizării și controlului riscurilor, cum ar fi doctrina existentă, procesul de planificare a operațiilor, normele tehnico-tactice și antrenamentul susținut. Aceasta presupune ca planificării militare să-i fie asociat un *proces de management de risc* definit cu claritate, pentru ca orice gen de amenințare să nu scape unei examinări minuțioase, iar măsurile care se impun să fie adoptate pentru limitarea efectelor amenințărilor.

Evaluarea procesului de management de risc presupune determinarea nivelului eficienței implementării procesului. În funcție de cât de bine este administrat riscul, se realizează și îndeplinirea misiunii. Decidenții trebuie să cunoască statutul și eficiența programului de desfășurare a managementului de risc și să evalueze eficiența acțiunilor unității lor prin prisma managementului de risc, pentru a putea câștiga acea înțelegere necesară privind îmbunătățirea situației și acel feedback care să măsoare gradul de înțelegere și aplicare a managementului de risc. Obiectivele evaluării sunt necesare pentru a determina cum managementul de risc:

- este integrat în planificarea și pregătirea operațiilor;
- este înțeles de către subordonați (executanți);

- sprijină efectiv îndeplinirea misiunii.

Implementarea unui sistem de management de risc în domeniul protecției informațiilor vine în sprijinul mecanismelor de luare a deciziilor militare și conduce la următoarele efecte principale:

- *Siguranța misiunii* pentru evitarea surprinderii. Utilizarea unor informații corecte, nealterate permite evaluarea continuă a ceea ce poate avea efecte negative asupra intereselor și obiectivelor proprii, poate conduce la anticiparea evenimentelor și a consecințelor acestora înainte de producere și nu doar elaborarea unei reacții în momentul în care se produc.

- *Corectitudinea deciziilor* - creșterea probabilității ca evenimentele să se producă potrivit așteptărilor. În loc de a lăsa lucrurile să se întâmple, pe baza informațiilor se pot influența deciziile viitoare prin cântărirea posibilelor efecte și a probabilităților asociate acestora. Identificarea și analiza riscurilor permite luarea unor decizii mai bune.

Succesul managementului de risc constă în adoptarea procedurilor și mecanismelor de luare a deciziei, bazate pe management de risc, la toate nivelele de decizie politico-militară. Este evident că nimeni nu se așteaptă ca toate deciziile și acțiunile referitoare la acțiunile militare să fie elaborate și îndeplinite fără erori. A cere astfel de standarde rigide duce la o super-supraveghere și la paralizie sistemică, iar liderilor le va fi teamă să ia decizii în special în situații de criză, nedorind să-și asume riscul necesar pentru atingerea obiectivelor. O mentalitate fixată pe zero erori creează condițiile care vor duce inevitabil, într-un sens mai larg, la eșec. Liderii militari au obligația morală să sprijine deciziile adoptate la nivelele inferioare, să accepte riscurile care sunt conforme obiectivelor și concepției de acțiune.

O sinteză concisă a ceea ce s-a scris despre managementul riscului în ultimii 40 ani sunt cele „*9 Reguli de management al riscului*” prezentate în [9]:

1. Nu există nici alegere fără risc. Recompensele merg către cei care își asumă riscurile.
2. Fii transparent. Riscurile ar trebui să fie în totalitate înțelese.
3. Câștigă experiența. Riscul este măsurat și gestionat de oameni, nu de modele matematice.
4. Cunoaște ceea ce nu știi. Întrebările sunt presupuneri pe care le faci.
5. Comunicarea. Riscurile ar trebui discutate deschis.
6. Diversificarea. Multiple riscuri vor produce recompense mult mai consistente.
7. Fii Disciplinat. O abordare/cale strictă și consecventă va înfrânge o strategie schimbată constant.
8. Utilizarea termenilor cunoscuți. Este mai bine să ai aproximativ dreptate decât să fii exact incorect.
9. Alegerea este numai jumătatea ecuației. Deciziile ar trebui luate numai având în vedere riscul și posibilitatea revenirii acestora.

BIBLIOGRAFIE:

- [1] HAIMES, Yacov Y., KAPLAN, Stan, LAMBERT, James H., *Risk Filtering, Ranking, and Management Framework Using Hierarchical Holographic Modeling*, Risk Analysis, Vol. 22, No. 2, 2002.
- [2] ILIE, Gheorghe, URDĂREANU, Tiberiu, **Securitatea deplină**, Editura UTI, București, 2001.
- [3] RAICU, Constantin **Protecția informațiilor clasificate**, Editura Institutului Național de Informații.
- [4] ROBERTS Barney B., *Integrated Risk Assessment: Results and Lessons-Learned*, Risk management Symposium, Sponsored by the USAF SMC and the Aerospace Corporation, February 8-11, 1999.
- [5] ROMANOSCHI, Constantin, **Managementul securității informațiilor clasificate. Introducere în securitatea informațiilor clasificate**, Editura Academiei Tehnice Militare, București, 2007.
- [6] VLĂDOIU, Nasty, **Protecția informațiilor de la concept la implementare**, Editura Tritonic, în anul 2005;
- [7] WHITMAN, Michael E., MATTORD, Herbert J., **Principles of Information Security**, Third Edition, THOMSON Course Technology, Canada, 2009.
- [8] ISO/IEC 27000, *Information technology – Security techniques – Code of practice for information security management*, 2007.
- [9] *Risk Management Reports*, Volume 31, Number 8, August 2004, www.riskmetrics.com.

DETERITORIALIZAREA – CONDIȚIA CULTURALĂ A GLOBALIZĂRII

Cristina Maria BANCIU*

The aim of the following essay is to deal synthetically with the deterritorialized quality acquired by cultural heritage in the transition from first modernity to globalized modernity. In order to do so, we will start by defining the concept of deterritorialization, which, in our opinion, describes the essence of the cultural condition of globalization, which go beyond the limits of a specific territory, a kind of “weighing of anchors” of social relations, which takes us to a closer involvement with the external, which generates closeness in distance, and to a relative distancing from what is close.

Numeroși teoreticieni au folosit termenul de „*deteritorializare*” în legătură cu procesele globalizatoare. Deși există câteva diferențe de accent între aceste utilizări („*deteritorializare*” la Garcia Canclini, Featherstone și Latouche, „*delocalizare*” la Thompson, „*dis-locare*” la Anthony Giddens), cred că se poate identifica un sens general al conceptului, care poate ajuta la înțelegerea transformărilor ample din cadrul relațiilor loc-cultură în contextul modernității globale. **Deteritorializarea** implică, cu certitudine, o mișcare de îndepărtare de o stare anterioară, în care experiența culturală depindea mai mult de loc. Prin urmare, utilizarea termenului de „*deteritorializare*” într-un mod foarte amplu surprinde ceea ce Garcia Canclini numește „*pierderea relației naturale dintre cultură și teritoriile geografice și sociale*”¹. Pentru a ne putea apropia de această idee este necesară o scurtă expunere a implicațiilor distanțării spațio-temporale și ale deîncapsulării pentru experiența spațiului pe care o face Anthony Giddens.

Un aspect central al teoriei lui Giddens este acela că modernitatea eliberează relațiile sociale de constrângerile interacțiunilor directe din societățile premoderne, permițând extinderea relațiilor în timp și spațiu, fapt ce constituie, în accepțiunea sa, ideea centrală a globalizării. Așadar, din punct de vedere al experienței culturale, ceea ce devine important este modul în care această extindere a relațiilor sociale afectează caracterul locului în care trăim. Giddens surprinde această transformare descriind spațiile moderne ca fiind din ce în ce mai „*fantasmagorice*”. Caracterul familiar, liniștitor al decorurilor culturale printre care ne mișcăm în mod obișnuit ascunde influențele forțelor și proceselor sociale aflate la distanță.

Se poate merge mai departe în înțelegerea acestei ambivalențe intrinseci a deteritorializării îndreptându-ne atenția asupra cazului ipotetic de „*experiență trăită*” a modernității globale. Înainte ca oamenii să înceapă să discute despre globalizare, Raymond Williams a oferit punctul de pornire al acestui demers, apelând la o descriere a stilului de viață occidental „*cosmopolit*”:

„Un englez lucra într-un birou din Londra pentru o corporație multinațională, cu sediul în Statele Unite. Într-o seară conducea spre casă, în mașina sa japoneză. Soția sa, care lucra la o firmă ce importa din Germania aparatură electrocasnică, era deja acasă. Mica ei mașină italiană era rapidă în trafic. După o cină care a inclus carne de miel din Noua Zeelandă, morcovi din California, miere mexicană, brânză franțuzească și vin

* Profesor, doctorand la Universitatea Națională de Apărare „Carol I” din București

¹ Nestor Garcia CANCLINI, *Hybrid Cultures: Strategies for Entering and Leaving Modernity*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1995, pp. 29-44.

*spaniol, s-au instalat să urmărească o emisiune la televizorul fabricat în Finlanda. Emisiunea comemora războiul de recuperare a insulelor Falkland. Privind-o, s-au simțiti încălziiți de sentimente patriotice și au fost foarte mândri că sunt britanici*².

Acest exemplu lansează discuția asupra naturii contradictorii a identității naționale contemporane și a modului în care globalizarea experienței practice poate determina imposibilitatea de susținere a sentimentului unei identități culturale „locale”, pe măsură ce viețile oamenilor se împletesc tot mai mult cu influențe și experiențe care își au originea la mare distanță. Putem considera, în egală măsură, că acest cuplu ilustrează substanța mai amplă a deteritorializării.

Din moment ce globalizarea este considerată un proces din ce în ce mai accelerat, ar putea fi interesant să aducem acest cuplu „la zi”, la începutul secolului XXI. Cu siguranță, cei doi vor fi martorii unor schimbări neprevăzute, dintre care multe sunt direct legate de mecanismul amplu al globalizării, fiind cauzate și contribuind la acest proces în egală măsură. Evenimente precum explozia de la Cernobîl, căderea zidului Berlinului și prăbușirea blocului comunist, mișcarea spre o unitate europeană reprezentată de Tratatul de la Maastricht și moneda europeană unică, deregularizarea piețelor capitaliste globale, criza economică mondială, întâlnirile la nivel înalt pe tema poluării mediului și a modificării climei, războaiele din Irak și Afganistan se derulează cu o „instantaneitate” tehnică sporită în propria lor cameră. Astfel de evenimente globale se leagă de experiența culturală a deteritorializării prin efectele directe asupra mediului și condițiilor materiale ale oamenilor.

Un exemplu în acest sens îl oferă reglementările Uniunii Europene, care pot avea un impact (*negativ sau pozitiv*) asupra modului în care oamenii locului resimt aceste intervenții (*fie ca amestec nejustificat sau amenințare la adresa securității lor sau ca promisiune a unei noi și destul de incerte identități europene și a unui proiect comunitar*). Perceperea ideilor europene novatoare va depinde, în mare măsură, de gradul în care cetățenii europeni beneficiază de pe urma lor sau sunt dezavantajați de ele. Dar, în substrat, există cu siguranță o conștiință sporită a importanței forțelor „îndepărate”, dincolo de ceea ce, la un nivel fundamental, am ajuns să considerăm a fi organizarea noastră politică „naturală” și viabilă: granițele teritoriale ale statului național.

Un rol important în globalizarea culturală îl joacă tehnologiile și mijloacele de comunicare în masă, în special televiziunea. Într-un anume sens, opțiunea pe care o oferă mass-media contribuie la deteritorializare. A fi „mai bine informat” presupune a avea la dispoziție numeroase perspective asupra unor evenimente de dincolo de „cultura de acasă”, a fi capabil să te situezi la distanță de punctul de vedere național sau local. Chiar dacă e promițătoare, din perspectiva dezvoltării unor dispoziții culturale cosmopolite, această opțiune reprezintă, de asemenea, pierderea certitudinii culturale, chiar și a „confortului” existențial. Deteritorializarea, în sensul deschiderii către lume și al lărgirii orizonturilor culturale prin mijloace de comunicare în masă globalizate, poate fi o condiție ambiguă. Acest gen de ambiguitate se desprinde și din modul în care tehnologiile comunicaționale pot fi văzute, într-un mod simultan, ca „ieșiri din” și „intrări în” spațiile noastre intime de trai.

Mass-media au o importanță culturală nu doar datorită mesajelor și reprezentărilor pe care le transmit, ci și datorită capacității lor de a ne structura experiența și modul în care utilizăm timpul și spațiul. Afluxul de informații de care ne bucură în aceste timpuri semnifică, totodată, că propriul cămin nu mai este inexpugnabil. În acest sens, este relevant citatul extras din lucrarea lui Joshua Meyrowitz:

² Williams, Raymond, *Towards 2000*, Chatto and Windus, Londra, 1983, p. 177.

„Căminul e un loc al păcii; un adăpost la distanța nu doar de orice formă de agresiune, ci și de teroare, îndoială și scindare. Dacă nu e așa, nu mai e un cămin; dacă neliniștile vieții exterioare pătrund în interior și dacă oamenii permit societății inconsecvent supărătoare, necunoscute sau ostile a lumii de afară să treacă pragul, încetează să mai fie un cămin; devine, atunci, doar o parte a lumii de afară, peste care ai pus un acoperiș și în care ai aprins un foc”³.

Cred că putem afirma, fără a duce mai departe această discuție, că, în societățile dezvoltate, putem regăsi, la începutul secolului XXI, un tip clar de experiență culturală deterritorializată, într-o gamă variată de activități cotidiene. Deși deterritorializarea are diverse aspecte, o caracteristică centrală constă în slăbirea sau ruperea legăturii dintre cultura cotidiană trăită și localizarea teritorială. Totuși, aceasta nu este resimțită, în mod tipic, ca o simplă pierdere sau înstrăinare culturală, ci ca un amestec complex și ambiguu de familiaritate și înstrăinare, de expansiune a orizonturilor culturale și percepție acută a vulnerabilității, de acces la „lumea dinafară” însoțit de pătrunderea în lumile noastre private a unor oportunități și noi riscuri.

Dar mai există numeroase probleme importante legate de ideea deterritorializării, grupate în jurul întrebării: „Cine ia parte la cultura globalizată și cine este exclus de la aceasta?”. Există riscul ca discuția despre experiența deterritorializată să fie destul de exclusivistă. Doreen Massey exprimă foarte bine această idee, afirmând că globalizarea include o „geometrie a puterii” specifică, astfel încât unii o controlează mai mult decât alții; unii inițiază fluxuri și mișcări, alții nu; unii se află mai aproape de informație decât alții, unii sunt efectiv prizonierii ei. Pentru Massey, jucătorii privilegiați în procesul globalizării, sub toate aspectele sale, sunt elitele.

Ideea că, de fapt, cultura globalizată este o cultură hibridă e atractivă deoarece decurge direct din noțiunea de deterritorializare, în sensul că traficul tot mai intens între culturi, adus cu sine de procesul de globalizare sugerează că dispariția legăturii dintre cultură și loc este însoțită de amestecarea practicilor culturale dezrădăcinate, producând noi forme de cultură, hibride și complexe. Poate că elementul principal al ideii de hibriditate e pur și simplu *amestecul*, combinarea, fuziunea, malanjul. În aparență, acesta este un fapt evident și deloc excepțional: hibriditatea este amestecul dintre culturile din diverse părți, generat de traficul crescut dintre culturi și, în special, de procesele de migrație. Pe de altă parte, hibriditatea poate fi înțeleasă ca o condiție continuă a culturilor umane, care nu conține zone de puritate, deoarece, neîntrerupt, au loc procese de transculturalitate (*împrumuturi reciproce între culturi*).

În concluzie, este important să accentuăm faptul că procesul de deterritorializare nu e unul liniar și unidirecțional, ci e caracterizat de aceeași mișcare dialectică de contratimp, specifică globalizării însăși. Acolo unde există **deteritorializare**, există și **reteritorializare**. Tendința de reteritorializare poate fi recunoscută în diversele încercări de reîntemeiere a „căminului” nostru cultural. Printre acestea se numără exemplele unor proiecte culturale colective materializate în acțiunile diasporelor culturale, care creează „patrii imaginare”, cu scopul refacerii climatului „de acasă” în lumea modernității globale.

³ Joshua Meyrowitz, *No Sense of Place: The Impact of Electronic Media on Social Behaviour*, Oxford University Press, New York, 1994, pp. 50-77.

NOUL MEDIU DE SECURITATE – PROVOCĂRI CONTEMPORANE LA ADRESA NATO. O ANALIZĂ CONSTRUCTIVISTĂ

Dr. Bogdan ȘTEFANACHI¹

In explaining international relations realism relies on state as the main promoter of national interest and neorealism underlines the role of the structure in offering explanations of international politics. Unlike the realist mainstream, structuralism considers that agents and structures are mutually constituted, or in Alexander Wendt's terms through reciprocal interaction we create and instantiate the relatively enduring social structures in terms of which we define our identities and interests. Such thinking allows us to see that there is a mutual influence: from player agent to the environment, structure, and vice versa, from structure to agent. Thus, the new international realities – emerging as Cold War's end – were integrated into the NATO's new security doctrine; on the other hand, NATO influences international space through new mechanisms (such as EAPC or / and PFP) and the international environment changes through institutional pressures (NATO enlargement).

Modificările profunde survenite în structura sistemului internațional ca urmare a sfârșitului Războiului Rece² fac nu doar posibilă ci și necesară o analiză care condiționează reforma instituțională de modificarea spațiului internațional, ca unică manieră de a permite perpetuarea unei formule organizaționale; *politica internațională* devine comprehensibilă atât timp cât „agenții și structurile sunt constituiți în mod reciproc”³ sau, în termenii lui Alexander Wendt „prin interacțiune reciprocă creăm și instanțiem structurile sociale relativ durabile prin care ne definim propriile identități și interese.”⁴

Sfârșitul Războiului Rece, modul în care acest lucru se întâmplă, determinând în ultimă instanță eșecul manierei *tradiționale*⁵ de a înțelege securitatea, a intensificat dezbateră în legătură cu studiile de securitate, în vederea determinării obiectului și domeniului de studiu al acesteia. Astfel, într-un eseu intitulat „Redefining Security”, Jessica Tuchman Mathews, argumentează că, securitatea ca și conceptul trebuie regândită – „evoluția contextului global impune ca securitatea națională să includă

¹ Lector universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

² Acest eveniment marchează începutul unei „perioade de schimbări profunde în evoluția relațiilor Est – Vest și a relațiilor internaționale și cu o transformare radicală a mediului de securitate”, conform **Manualul NATO**, Office of Information and Press, Brussels, 2001, p. 35.

³ Burchill, Scott, Linklater, Andrew, Devetak, Richard, Donnelly, Jack, Peterson, Matthew, Reus-Smith, Christian, True, Jack, **Teorii ale relațiilor internaționale**, Editura Institutul European, Iași, 2008, p. 216.

⁴ Wendt, Alexander, „Anarchy Is What States Make of It”, *International Organization* 46, 2, Spring 1992, p. 406.

⁵ Maniera tradițională de a înțelege securitatea face referire la teoria realistă, conform căreia relațiile internaționale nu sunt altceva decât o competiție a statelor pentru asigurarea securității și pentru *securizarea* puterii dobândite, fără a exclude războiul ca ultimă formă de îndeplinire a acestor scopuri; dintr-o astfel de perspectivă securitatea este posibil de imaginat și analizat doar în subsidiarul politicii de stat

problemele legate de resurse, mediu precum și problemele demografice.”⁶ Cei care optează pentru o redefinire a securității, consideră că majoritatea amenințărilor țin de sănătatea și bunăstarea indivizilor, de problemele sociale, de sursele interne de instabilitate precum și de costurile sociale implicate – „în timp ce aceste amenințări afectează evident siguranța, coeziunea și stabilitatea indivizilor, familiilor, comunităților, societăților și chiar a statelor, nu este deloc clar de ce acestea nu se constituie în amenințări la adresa securității naționale în termenii neorealiști.”⁷

Reconceptualizarea teoretică (doctrinară) a securității s-a făcut în jurul unor autori precum Barry Buzan sau Ole Waever, asociați ai *Centre for Peace and Conflict Research in Copenhagen. Școala de la Copenhaga*, rezultat al unei fuziuni teoretice care aduce împreună „realismul constructivist al Școlii Engleze” pe fondul studiilor strategice (Buzan) și auto-proclamatul „realism post-structural” puternic influențat de Derrida și Kissinger (Waever)⁸, propune lărgirea ariei de cuprindere a conceptului de securitate și părăsirea viziunii „aproximatoare”, care se concentrează doar asupra dimensiunii militare a securității, excluzând celelalte dimensiuni – „Securitatea colectivităților umane este afectată de factori din cinci sectoare principale: militar, politic, economic, social și de mediu. Vorbind în general securitatea militară primește interacțiunea dublă a capacităților statului de ofensivă și defensivă armată, și percepția statelor, fiecare despre intențiile celuilalt. Securitatea politică se referă la stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor care le guvernează. Securitatea economică primește accesul la resurse, finanțe și piețe necesare pentru a susține un nivel acceptabil de bună stare și de putere a statului. Securitatea socială se preocupă de capacitatea de susținere, în limitele unor condiții de evoluție acceptabile, a elementelor tradiționale de limbă, cultură, identitate și obiceiuri culturale și religioase. Securitatea mediului se referă la menținerea biosferei locale și planetare, ca suport esențial de care depind toate acțiunile oamenilor. Aceste cinci sectoare nu operează separat unul de celălalt. Fiecare definește un punct central, în cadrul problematicii securității ca și un mod de a ordona prioritățile, dar toate sunt întrețesute într-o strânsă rețea de legături.”⁹ Impactul acestei noi tendințe de abordare a securității a fost enorm, conturând practic politica statelor membre ale organizațiilor de securitate în Europa. Mai mult, în 1991, la summit-ul de la Roma, NATO a hotărât, într-un limbaj clasic pentru *Școala de la Copenhaga*, că securitatea trebuie analizată pe cinci paliere, pe cinci dimensiuni: militară, socială, politică, economică și de mediu (ambientală).

Perspectiva lansată de Barry Buzan, o dată cu *Popoarele, statele și teama* a fost adâncită prin colaborare cu Ole Waever și Jaap de Wilde, care s-a concretizat în

⁶ Mathews, Jessica Tuchman, „Redefining Security”, *Foreign Affairs*, Spring 1989, Volume 68, Number 2.

⁷ Lipschutz, D. Ronnie (editor), **On Security**, Columbia University Press, New York, 1995, p. 6.

⁸ C.A.S.E. Collective, *Critical Approaches to Security in Europe: A Networked Manifesto*, *Security Dialogue* 2006; pp. 37; 443 – 487.

⁹ Buzan, Barry, **Popoarele, statele și teama**, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p. 31.

volumul *Security. A new Framework for Analysis*.¹⁰ Dacă Barry Buzan este reprezentantul *Școlii de la Copenhaga*, care a (re)adus în dezbaterea academică complexitatea agendei securității, Ole Waever s-a impus prin „conceptualizarea discursivității securității.”¹¹ Pentru Waever, securitatea nu este altceva decât un act de vorbire.”¹² Aceasta înseamnă că securitatea nu este ceva real obiectiv, ci că „utilizarea sa extremă (absolută, totală) o transformă într-un fapt real. Astfel, prin securitatea extremă (totală), un reprezentant al statului poate deplasa o anumită problemă într-o arie specifică, pentru ca apoi să pretindă dreptul de a utiliza orice mijloace necesare pentru a o înlătura.”¹³ Altfel spus, „securitatea ca act de vorbire” (*speaking-security*), permite unui reprezentant al statului înzestrat cu autoritate să transleze un anumit eveniment sau problemă în sfera activității politice care garantează utilizarea mijloacelor extreme de acțiune. Pentru Ole Waever, două premise majore trebuie să ofere fundamentul pentru dezvoltarea analizei securității: „În primul rând cuvântul *securitate* este actul vorbirii; utilizarea sa (totală, extremă) devine un fapt real, o realitate pragmatică. În al doilea rând *securitatea* a fost minimizată prin aproximarea domeniului căruia i se aplică, de perspectiva radicală realistă.”¹⁴ Pe scurt, Ole Waever consideră că securitatea este mai curând *un proces discursiv* care în mod tradițional a privilegiat statul, decât o *realitate obiectivă* în interiorul căreia statul este privilegiat datorită caracteristicilor sale inerente. Plasându-se pe o astfel de traiectorie explicativă reprezentanții *Școlii de la Copenhaga* propun un „nou cadru de analiză” pentru a putea surprinde complexitatea problematicii securității în posteritatea Războiului Rece sau, în termenii volumului *Security. A new Framework for Analysis* – „având o idee clară asupra naturii securității, studiile de *securitate* își propun să ofere o înțelegere cât mai exactă despre cine securizează, despre amenințări, despre obiecte de referință, își propun să răspundă necesității și condițiilor care explică necesitatea și succesul *securizării*.”¹⁵

În contextul unor asemenea abordări contemporane ne propunem să analizăm evoluția NATO evidențiind modul în care această instituție a reușit să se adapteze și să se reformeze pentru a face față noilor provocări ale mediului internațional, păstrându-și ca principal atribut „garantarea libertății, a moștenirii comune și a civilizației popoarelor (statelor semnatare), bazată pe valorile democratice comune, respectarea drepturilor omului și în conformitate cu statul de drept”¹⁶.

În decursul ultimei jumătăți de secol, dar cu precădere în ultimii 20 de ani, mediul strategic a continuat să evolueze și o dată cu el s-a transformat și NATO astfel încât să poată răspundă noilor provocări.

¹⁰ Buzan, Barry, Waever, Ole, de Wilde, Jaap, **Security. A new Framework for Analysis**, Lyne Rienner, London, 1998.

¹¹ Bird, Tim, Corft, Stuart, *The Copenhagen School and European Security*, The University of Birmingham, p. 13.

¹² Lipschutz, D. Ronnie (editor), op. cit., p.55.

¹³ Ibidem, p. 55

¹⁴ Idem.

¹⁵ Buzan, Barry, Waever, Ole, de Wilde, Jaap, op. cit., p. 32.

¹⁶ Preambulul Tratatului Nord Atlantic semnat pe 4 aprilie 1949 la Washington.

Schimbările profunde care au recartografiat politic Europa și practic întregul spațiu internațional, își au originile în câteva evenimente din anii șaiszeci și șaptezeci, care au avut implicații pe termen lung, anume: adoptarea de către Alianță, în decembrie 1967, a doctrinei Harmel, bazată pe politici paralele de menținere a unei apărări adecvate odată cu încercarea de a detensiona relațiile Est - Vest; introducerea de către Guvernul Republicii Federale a Germaniei, în 1969, a “Ostpolitik”, propusă de către Cancelarul Willy Brandt, menită să promoveze relații mai bune cu țările din Estul Europei și Uniunea Sovietică, în cadrul constrângerilor impuse de către politicile guvernamentale și acțiunile externe ale acestora; și adoptarea Actului Final de la Helsinki al CSCE¹⁷, din august 1975, care stabilea noi standarde pentru discutarea problemelor referitoare la drepturile omului și introducea măsuri de sporire a încrederii reciproce dintre Est și Vest¹⁸.

Politica *détente*¹⁹ – evidențiată prin evenimentele menționate – a reprezentat fundamentul pentru un nou tip de abordare a relațiilor internaționale, o abordare care începea să fisureze ortodoxismul realist. Într-un astfel de context, declarația Summitului NATO din 1989 recunoștea schimbările în desfășurare din Uniunea Sovietică, precum și din alte țări est – europene, și contura modul de abordare al Alianței în problema prevenirii divizării Europei și a îndeplinirii obiectivului său de lungă durată de realizare a unei ordini europene juste și de pace, precum și generarea unui scenariu care să permită cooperarea extinsă Est – Vest (inclusiv în alte zone geografice), acționarea în cazul pericolelor globale semnificative și adoptarea de măsuri menite să satisfacă obiectivele pe termen lung ale Alianței²⁰.

Ca urmare a evenimentelor din 1989, în iulie 1990, la Londra, este propusă cea mai semnificativă *declarație* de la începutul NATO, în care șefii de state și de guverne au anunțat măsuri majore de transformare a Alianței, în conformitate cu *noul mediu de securitate* și, de asemenea, au susținut decizia de a pune capăt confruntării dintre Est și Vest. Aceste transformări profunde ale relațiilor dintre URSS și Occident vor fi pregnant evidențiate de izbucnirea crizei din Golf în august 1990. Într-un astfel de context internațional se produce intensificarea vizitelor și contactelor diplomatice dintre NATO și Țările Europei Centrale și de Est (păstrând congruența cu principiile enunțate și adoptate la Londra), iar în noiembrie 1991, *Declarația de la Roma* va pune bazele așezării acestei relații dinamice pe un fundament instituționalizat, marcat de înființarea Consiliului de Cooperare Nord – Atlantică (decembrie 1991), care, în mai 1997, se va transforma în Consiliul pentru Parteneriat Euro – Atlantic (EAPC), marcând lansarea unei noi etape de cooperare. „Adoptarea documentului fundamental al EAPC a semnalat hotărârea celor 44 de țări participante în acel moment de a trece

¹⁷ Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) a fost redenumită Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) în ianuarie 1995.

¹⁸ Manualul NATO, p. 36.

¹⁹ „Perioada *detente* reprezintă încercarea celor două superputeri de a gestiona relațiile dintre ele într-un cadru marcat de negocieri și acorduri”, Scott, Len, *International History 1945 – 1990*, p. 82, în Baylis, John & Smith, Steve, *The Globalization Of World Politics. An Introduction to International Relations*, Oxford University Press, 2001.

²⁰ Manualul NATO, p. 36.

colaborarea comună, politică și militară, la un nou nivel calitativ. Documentul a reafirmat angajamentul comun al țărilor membre de a întări și extinde pacea și stabilitatea în zona Euro – Atlantică. Valorile comune și principiile aflate la baza acestui angajament sunt stipulate în documentul-cadru al Parteneriatului pentru Pace (PfP).”²¹

Evoluțiile din anii 1990 au determinat elaborarea unui concept strategic al Alianței, concept care să permită o abordare a securității specifică secolului XXI. Astfel, continuând traiectoria reformelor post – Război Rece, „Alianța se angajează într-o abordare extinsă a securității care recunoaște importanța factorilor politici, economici, sociali și de mediu în completarea indispensabilei dimensiuni a apărării. Aceasta abordare extinsă formează baza necesară Alianței pentru îndeplinirea efectivă a funcțiilor sale fundamentale de securitate, și pentru creșterea eforturilor de a dezvolta o cooperare efectivă cu organizațiile europene și euroatlantice precum și cu Națiunile Unite.”²²

Conceptul strategic așa cum a fost elaborat în 1999 confirmă faptul că scopul esențial și durabil al Alianței este acela de a garanta libertatea și securitatea membrilor săi prin mijloace politice și militare, exprimând angajamentul Alianților nu numai față de apărarea comună, ci și față de realizarea păcii și stabilității zonei Euro – Atlantice extinse.

Una din trăsăturile caracteristice ale strategiei din 1991 a Alianței a fost schițarea unei abordări largi a problemei securității, cuprinzând mijloace complementare politice și militare și subliniind cooperarea cu alte state care împărtășesc obiectivele Alianței. Această abordare cuprinzătoare rămâne o trăsătură centrală a noului Concept Strategic și include următoarele elemente esențiale²³:

- Păstrarea legăturii transatlantice. Conceptul Strategic subliniază caracterul indivizibil al securității Europene și Nord – Americane și, implicit, importanța unui parteneriat puternic și dinamic între Europa și America de Nord.
- Menținerea capacităților militare eficiente. Strategia solicită capacități militare care să facă față tuturor circumstanțelor previzibile, de la tactica de intimidare și apărarea colectivă și până la operațiuni de rezolvare a crizelor. Conceptul Strategic oferă instrucțiuni și asupra capacităților necesare.
- Dezvoltarea Identității Europene de Securitate și Apărare în cadrul Alianței. Conceptul Strategic confirmă faptul că Identitatea Europeană de Securitate și Apărare va continua să fie dezvoltată în cadrul Alianței, pe baza deciziilor luate de către Miniștrii de Externe ai Alianței la Berlin, în 1996, precum și după această dată. Se afirmă faptul că acest proces va necesita o strânsă cooperare între NATO, Uniunea Europei Occidentale și, dacă și când va fi necesar, Uniunea Europeană Conceptul afirmă că acest proces va da posibilitatea tuturor Alianților europeni să își aducă o contribuție mai coerentă și efectivă la

²¹ Idem, p. 20.

²² *The Alliance's Strategic Concept. An Alliance for the 21st Century*, approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23rd and 24th April 1999, disponibil la <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm>

²³ Conform Manualul NATO, pp. 45-46.

misiunile și activitățile Alianței; va reînălța parteneriatul transatlantic; și îi va ajuta pe Aliații europeni să acționeze cu propriile forțe, conform capacității Alianței, de la caz la caz și prin consens, de a-și oferi activele și capacitățile disponibile pentru operațiuni conduse de către europeni în care NATO nu este implicată militar, luând în considerare întreaga participare consimțită a Aliaților europeni.

- Prevenirea conflictelor și rezolvarea crizelor. Conceptul definește un rol important pentru Alianță, referitor la prevenirea conflictelor și rezolvarea crizelor, din moment ce operațiunile de ripostă la criză, precum cele din Bosnia și Kosovo, reprezintă un aspect-cheie al contribuției NATO la pacea și securitatea Euro – Atlantică.
- Parteneriat, cooperare și dialog. Conceptul accentuează hotărârea Alianței de a-și continua politica îndelungată de parteneriat, cooperare și dialog cu toate țările euro-atlantice democratice, în scopul menținerii păcii, promovării democrației și contribuției la prosperitate și progres. Se indică faptul că această abordare este îndreptată către întărirea securității tuturor, nu exclude pe nimeni și ajută la rezolvarea diviziunilor care ar putea genera conflicte. De asemenea, descrie principalele instrumente ale acestei politici - Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic, Parteneriatul pentru Pace, relațiile speciale cu Rusia și Ucraina și Dialogul Mediteranean.
- Extindere. Conceptul confirmă deschiderea Alianței către acceptarea de noi membri, conform Articolului 10 din Tratatul de la Washington, și reafirmă așteptările NATO de a avansa noi invitații în anii care vor urma.
- Controlul armelor, dezarmare și neproliferare. În final, Conceptul Strategic stabilește politica Alianței de ajutor în controlul armelor, dezarmare și neproliferare. Se subliniază intenția Alianței de a păstra acest aspect al abordării problemei securității în armonie cu cel al apărării; de asemenea, se afirmă că va căuta să întărească securitatea și stabilitatea cu cel mai scăzut număr de forțe capabile să îndeplinească toate misiunile sale.

Prin intermediul unei astfel de grile interpretative și evaluative trebuie înțeleasă misiunea NATO în secolul XXI, ca „forum esențial pentru consultare între aliați și ca forum pentru adoptarea politicilor care înglobează angajamentele de securitate și apărare ale membrilor semnatori ai Tratatului de la Washington”²⁴, ca instituție care propune o abordare *comprehensivă*²⁵ a securității (abordare care trebuie să reflecte prioritățile NATO pentru următoarea decadă).

Necesitatea unei noi poziționări strategice este evidențiată de secretarul general al Alianței, Jaap de Hoop Scheffer, care într-un discurs intitulat *A new NATO*²⁶, argumenta că sintagma *nou* este legitimă și corectă în același timp, deoarece Alianța

²⁴ *The Alliance's Strategic Concept*.

²⁵ conform *Riga Summit Declaration*, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council, in Riga on 29 November 2006, disponibil la <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>.

²⁶ *A new NATO*, Speech by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer, at the Norwegian Atlantic Committee, Oslo 3 March 2006.

Nord Atlantică a trecut printr-un proces de transformări profunde, care pot fi subliniate urmând cinci dimensiuni, perspective generale:

- Noile provocări la adresa securității și modul în care NATO este pregătit să le facă față: mediul de securitate relativ static din timpul Războiului Rece a fost înlocuit de amenințări noi și complexe; noua concepție asupra Alianței oferă o serie de noi oportunități pentru cooperarea transatlantică pe probleme de securitate (și chiar aduce în discuție un *NATO global*)
- Reforma, transformarea NATO ca instituție fundamental militară, care trebuie să reflecte, în cuvintele lui Jaap de Hoop Scheffer „modul în care trebuie să înlocuim armatele tradiționale (*heavy metal armies*) cu forțe mult mai agile (*agile forces*)”²⁷
- Relațiile cu alte instituții, în special cu UN și UE: pentru a contracara amenințările la adresa securității NATO trebuie să poată aplica o serie de instrumente militare, politice și economice într-o manieră coordonată, altfel spus trebuie să dezvolte o serie de mecanisme și procese care să-i permită să *acționeze în concert cu alte instituții*
- Dimensiunea geografică, din perspectiva căreia NATO trebuie să-și redefinească interesele cu privire la o serie de regiuni (pe care să le „privească prin lentilele transatlantice”) precum Rusia și Ucraina, Caucaz și Asia Centrală, Africa de Nord și Orientul Mijlociu.

Așadar, aceste patru domenii majore care evidențiază palierele necesității reformei și transformării instituționale ale Alianței Nord Atlantice, respectiv „conceptual, militar, instituțional și geografic aduc în prim plan abordarea *comprehensivă* a securității pe care a adoptat-o NATO.”²⁸

- Necesitatea de a întări rolul NATO ca forum politic, în completarea rolului său de instrument militar, pentru a putea face față provocărilor la adresa valorilor comune care oferă unitate națiunilor membre, anume: democrație, libertate individuală și stat de drept. Implementarea unei astfel de strategii trebuie ca, în timp, „să genereze o mai mare cunoaștere în privința aspectelor fundamentale ale epocii noastre, care reprezintă o condiție a oricărei abordări comune.” (Jaap de Hoop Scheffer).

²⁷ În acest sens miniștrii apărării din statele membre au aprobat în iunie 2003, la Bruxelles, crearea Forței de Reacție NATO (NRF), care în urma summitului de la Riga, din noiembrie 2006, a fost declarată complet operațională cu un efectiv de 25.000 de trupe. „Forțele, caracterizate de un nivel tehnologic avansat, sunt constituite din componente de forțe terestre, aeriene, maritime și speciale, pe care Alianța le poate desfășura cu rapiditate acolo unde este cazul. Acestea sunt capabile să deruleze operațiuni pe întregul glob și într-un spectru complet, inclusiv evacuări, gestionare de dezastru, prevenirea terorismului și să acționeze în calitate de forță de descindere pentru forțe de dimensiuni mai mari, care urmează să descindă. Numărul de trupe al acestora se poate ridica la 25 000, pot fi mobilizate după cinci zile de la notificare și se pot menține pe cont propriu timp de 30 de zile sau mai mult, cu condiția de a fi re-aprovizionate.”, conform *NATO after Riga*, disponibil la http://www.nato.int/docu/nato_after_riga/nato_after_riga_mol.pdf.

²⁸ *A new NATO*, Speech by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer, at the Norwegian Atlantic Committee, Oslo 3 March 2006.

Transformările care au oferit un nou fundament de legitimitate pentru NATO pot fi traduse prin faptul că au pus la dispoziția Alianței un instrument solid care să-i permită „supraviețuirea în posteritatea revoluției geopolitice cauzate de încetarea amenințării sovietice.”²⁹ Însă, un asemenea demers, nu putea să fie unul lipsit de provocări majore, care au generat tot atâtea posibile amenințări și eventuale vulnerabilități la adresa Alianței; dintr-un astfel de punct de vedere și utilizând același limbaj - al *Școlii de la Copenhaga*, Stuart Croft, Jolyon Howorth, Terry Terriff și Mark Webber, consideră că „aspectul fundamental al NATO ca organizație politică continuă să pară că este, nu robustețea, ci, dimpotrivă, fragilitatea politică.”³⁰

Aceiași autori, continuă prin a identifica o *triplă provocare* la adresa Alianței care poate fi rezumată astfel: în primul rând rolul NATO trebuie să rămână fundamental cel de a dezvolta o zonă de securitate în Europa, care, în manieră pragmatică implică pe de o parte problematica includerii (a extinderii NATO), iar pe de altă parte, problema mult mai complicată și cu un potențial conflictual extrem de ridicat, cea a excluderii (cum vor putea state precum Serbia să fie pe deplin angajate în demersurile Alianței?, rămâne o întrebare importantă la care NATO trebuie să ofere răspuns în secolul XXI). Reiterarea unei asemenea logici binare de tip *noi și ei*, ar genera premisele unei noi divizări a continentului european și ar readuce în discuție problematica Războiului Rece pe care încercăm să o depășim (de data aceasta sursa scindării ar putea fi însăși cei care și-au fixat ca obiectiv integrarea continentului – statele membre NATO). De aceea, evitarea unei astfel de situații este fundamentală și posibilă prin continuarea implementării Parteneriatelor pentru Pace, precum și prin continuarea dialogului strategic cu Rusia în cadrul Consiliului NATO – Rusia – „vom continua să acționăm strâns împreună cu Rusia și vom căuta să aprofundăm pe mai departe această relație esențială.”³¹ Planul necesar pentru a putea diminua aparentul *decalaj de valori* ar trebui să plaseze în centrul său investiția în consolidarea democrației înțelegând prin aceasta, „identificarea unei strategii comune cu privire la modul cel mai bun prin care putem promova și sprijini democrația, în și în jurul Rusiei, pentru a reduce aceste tensiuni.”³² În același timp, guvernele statelor membre trebuie să fie pregătite să contribuie, în strânsă cooperare cu alte instituții precum UE, ONU sau OSCE, la toate operațiile în sprijinul păcii care ar putea fi lansate, evitând astfel imaginea *excluzivă* a NATO. Un alt aspect central care reprezintă un indicator pentru transformarea politică a NATO trebuie să includă dezvoltarea parteneriatelor cu alte state și alte regiuni ale lumii: „dezvoltarea formală a parteneriatelor cu țările și instituțiile interesate din diferite regiuni ale lumii va întări capacitățile NATO și va spori credibilitatea și legitimitatea Alianței ca instituție de

²⁹ Lellouche, Pierre, *Unde se îndreaptă NATO*, disponibil la <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/romanian/art4.html>, (Pierre Lellouche este Președintele Adunării Parlamentare NATO și membru al Parlamentului Franței)

³⁰ Croft, Stuart; Howorth, Jolyon; Terriff, Terry; Webber, Mark, „NATO's Triple Challenge”, în *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 76, No. 3, Europe: Where Does It Begin and End?. (Jul., 2000), pp. 495 – 518.

³¹ Scheffer, Jaap de Hoop, *Reflecții privind Summit-ul de la Riga*, disponibil la <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/romanian/art1.html>.

³² Lellouche, Pierre, *Unde se îndreaptă NATO?*

securitate. Parteneriatele globale vor crea o cultură a cooperării în domeniul securității între NATO și alți actori, vor reduce neînțelegerea și proasta comunicare și vor spori cunoașterea și conștientizarea în privința politicii și a condițiilor sociale regionale, care au o importanță fundamentală pentru conceperea unor răspunsuri de securitate de succes în cazul amenințărilor curente și emergente.”³³

Fără a crea un *NATO cu mai multe viteze*, un *parteneriat global* între NATO și state non-europene³⁴ ar trebui să ofere premisele „unui forum pentru un dialog extins cu state democratice importante.”³⁵ Posibilitatea *extinderii globale* a NATO se poate concretiza doar în măsura reformei Tratatului de la Washington din 1949, în special a articolului 10, care limitează posibilitatea calității de membru NATO doar la statele europene: criteriul geografic (strâns legat de realitățile Războiului Rece) trebuie înlocuit cu unul care să vizeze apartenența la un set comun de valori (valorile democratice). Altfel spus, „angajamentul față de valori comune ar trebui să fie mai relevant decât cel construit pe criterii geografice. Orice țară care subscrie la obiectivele NATO ar trebui să poată deveni membră a Alianței – așa cum s-a întâmplat și cu Statele centrale și est-europene după colapsul comunismului.”³⁶

A doua provocare majoră cu care se confruntă Alianța la începutul mileniului III, are în vedere stabilitatea relației transatlantice în condițiile în care și aceasta trebuie reformată pentru a reflecta schimbările din mediul internațional. În timp ce, cea mai mare parte a europenilor consideră că „o Europă mai puternică și un parteneriat atlantic mai echilibrat, departe de a reprezenta o amenințare pentru Alianță, îi va asigura integritatea și viabilitatea, europenizarea Alianței este văzută la Washington ca un precursor al decuplării transatlantice.”³⁷ Însă, realitatea unei astfel de provocări este destul de limitată deoarece din punct de vedere al capacității de decizie, Uniunea Europeană rămâne ancorată în dificultatea, aproape insurmontabilă, a unanimității, iar din punct de vedere strict militar, „de abia se poate vorbi despre apariția unei puteri militare europene, având în vedere că ceilalți 25 de membri NATO cheltuiesc împreună 40% din cheltuielile Americii pentru apărare și sunt capabili să asigure doar 10% din proiecția capacităților forțelor americane.”³⁸ Mai mult, trebuie să devină o evidență pe ambele maluri ale Atlanticului că, dacă NATO

³³ Sens, Allen G., *Riga și mai departe: Transformarea politică a NATO*, disponibil la <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/romanian/analysis3.html>

³⁴ Începuturile *parteneriatului global*, ar putea pentru început să grupeze state precum Australia, Noua Zeelandă sau Japonia (state care deja susțin politic și militar acțiunile NATO și de asemenea, din punct de vedere al valorilor promovate fac parte din comunitatea transatlantică)

³⁵ Daalder, Ivo and Goldgeier, James, „Global NATO”, *Foreign Affairs*, Volume 85 No. 5, 105 – 114, p. 106.

³⁶ Idem, p. 111.

³⁷ Croft, Stuart; Howorth, Jolyon; Terriff, Terry; Webber, Mark, “NATO's Triple Challenge”, în *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 76, No. 3, Europe: Where Does It Begin and End?. (Jul., 2000), pp. 495 – 518.

³⁸ Lellouche, Pierre, *Unde se îndreaptă NATO?*; dincolo de realitatea slăbiciunii financiar militare, Europa este împărțită în trei grupuri de țări: neutre, care își păstrează acest statut și după încheierea Războiului Rece; „euro-atlantice”, care sunt în favoarea abordării de tip pilon în cadrul NATO; „euro-gauliste”, care vizează construirea unei Europe ca o contra-ponderă la puterea și dominația globală a SUA.

vrea să rămână un instrument real de consultări și răspunsuri pe / la amenințările curente și emergente la adresa securității (înțeleasă în cel mai larg sens cu putință), atunci trebuie să acceptăm necesitatea transformării politice a Alianței. Accentul acestei transformări nu trebuie să vizeze re poziționarea Alianței în cadrul arhitecturii europene de securitate sau a modificării procedurilor de luare a deciziilor, ci dimpotrivă, trebuie să cadă pe întărirea capacităților Alianței de a-și îndeplini cu adevărat rolurile principale, anume: „acțiuni militare colective și cooperarea în domeniul securității”, fapt pentru care „transformarea politică a Alianței trebuie să urmărească îndeplinirea unei agende dedicate acestor două funcții fundamentale.”³⁹ – importanța majoră trebuie acordată misiunii pe care NATO și-a asumat-o și nu punctului de vedere politic care aduce în prim plan relațiile dintre NATO și Uniunea Europeană.

Ultima componentă a *triplei provocări* la care trebuie să răspundă *noul NATO*, vizează capacitatea Alianței de a se reforma militar, astfel încât să poată răspunde noilor amenințări și probleme de securitate – pe ambele maluri ale Atlanticului, terorismul rămâne punctul focal al politicii de securitate, dar concomitent, preocupări majore ale securității internaționale au devenit conflictele intra-statale și statele problemă / statele totalitare, proliferarea armelor de distrugere în masă, migrația ilegală și neajunsurile în privința integrării sociale a comunităților de imigranți (pot crea o sub-clasă definită rasial și religios, alimentând extremismul și violența de natură identitară în cadrul societății), crima organizată, securitatea energetică sau schimbările climatice și degradarea mediului. Pe fondul construirii parteneriatelor globale, principiul central al Alianței trebuie să devină *flexibilitatea*, care trebuie să se constituie într-o prelungire firească a transformării politice care „să permită Alianței să-și consolideze capacitatea de a culege informații politice, sociale, economice și de mediu, să analizeze și să identifice toate implicațiile pentru securitatea țărilor NATO și să integreze rezultatele acestei analize în activitățile politice și în planificarea și executarea misiunilor.”⁴⁰ Ca urmare a diversificării tipologiei amenințărilor contemporane la adresa securității putem constata că aspectele militare au fost înlocuite sau măcar completate de provocări mai curând de natură socio-economică, fapt pentru care răspunsul oferit de NATO nu mai poate să reflecte doar avantajul său comparativ (ca organizație) anume, folosirea forței sau amenințarea cu folosirea forței. Mai mult, noile provocări la adresa securității generează deseori *ciocniri* la nivelul ideilor sau ale sistemelor de valori și, se asemenea constatăm o erodare a granițelor conceptuale și fizice dintre securitatea internă și externă și diviziunea tradițională a responsabilităților între instituțiile internaționale și agențiile naționale.⁴¹ Ca urmare a acestor noi coordonate ale realității internaționale post – Război Rece, strategia NATO nu mai poate continua să fie una reactivă ci „trebuie să ne apărăm împotriva acestor noi amenințări într-un mod cu totul nou, prin proiecția stabilității”⁴², fără a mai pune semnul egalității între

³⁹ Sens, Allen G., *Riga și mai departe: Transformarea politică a NATO*.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Scheffer, Jaap de Hoop, *Reflecții privind Summit-ul de la Riga*

securitate și securitatea teritoriului (ca formulă tradițională de exprimare a interesului național). De aceea „dacă dorește să asigure materializarea unei idei de ordine și securitate în lumea zilelor noastre, comunitatea trans-atlantică trebuie să accepte responsabilitatea de a acționa acolo unde este necesar, fie că este vorba de prevenirea terorismului sau de furnizarea asistenței umanitare. Aceasta este abordarea securității care a inspirat evoluția NATO în perioada care a urmat după încheierea Războiului Rece. Această evoluție va continua [...] cu noi capacități, mai mult dialog, mai mulți parteneri, noi legături cu alte instituții și, în cele din urmă, noi membri.”⁴³ De asemenea, pentru a fi un instrument real de *proiecție a stabilității* și un for real de consultări pe probleme de securitate, „NATO trebuie să-și dezvolte capacitatea de a evalua dimensiunea etică a rolurilor pe care le joacă și a misiunilor pe care le desfășoară” și astfel, legitimitatea construită pe fundamentul principiilor și practicilor legale și etice va constitui „o componentă vitală în vederea asigurării sprijinului pentru activitățile politice și militare.”⁴⁴

⁴³ Ibidem

⁴⁴ Sens, Allen G., *Riga și mai departe: Transformarea politică a NATO*.

MANAGEMENTUL STRATEGIC MILITAR ȘI SECURITATEA NAȚIONALĂ

Dr. Mihaela HOARĂ*

Army has to provide a credible defensive capability based on organization, endowment, training and co-operation. The implementation of a viable strategic management system is a political-military decision matter. By expressing a clear solution in this field, action and behaviour errors in judging and managing of the present security environment phenomena could be avoid.

Ceea ce caracterizează evoluția societății moderne este dinamismul accentuat al acesteia, motiv pentru care efortul de mai bine trebuie subordonat ideii că schimbarea este starea în care trăim și acționăm în oricare domeniu de activitate. Această subliniere este la fel de evidentă în teoria și practica managerială. În prezent, dar mai ales în perspectivă, mutațiile vizând managementul se vor produce într-un ritm și mai rapid. Evoluția societății în direcția creșterii calității în toate segmentele acesteia necesită efort și totodată încadrarea acesteia într-o strategie care să conducă la asigurarea scopului urmărit.

Prin urmare, în orice domeniu de activitate trebuie avut în vedere managementul calității totale și trebuie acționat în concordanță cu cerințele strategiei adoptate (managementul strategic), adică în baza unor obiective strategice bine definite, cu resurse precis stabilite și practic asigurabile, cu termene judicios determinate, a deplinei autonomii în acțiunile care trebuie întreprinse și sub un control al democrației colectivității¹. Așadar, se impune un tip de gândire sistematică și prospectivă, care trebuie să confirme că ceea ce se decide la nivel strategic al managementului se bazează pe calculul probalistic și statistic, iar fundamentarea proceselor decizionale bazate pe un management anticipativ constituie o adevărată sursă de generare a soluțiilor.

Astăzi, managementul strategic se prezintă ca o direcție bine conturată de dezvoltare a managementului general al organizației, având o armătură teoretică și un registru de instrumente proprii, ceea ce îi conferă o poziție superioară față de managementul tradițional (operațional), apărând ca răspuns la tendința actuală de accelerare a schimbărilor și amplificarea efectelor pozitive. O serie de modele propuse în acest sens și frecvent citate în literatura de specialitate², consideră analiza diagnostic ca element premergător al unui demers managerial strategic³, neglijând, de

* **Locotenent-colonel, doctor în Management și doctorand în științe militare și informații**

¹ Sborna Traian, sub redacția, **Coordonate ale societății viitoare**, Editura NEWA, București, pp 215-216.

² Rusu Corneliu, **Management strategic**, Editura All Beck, București, 1999, pp. 71-73.

³ Managementul strategic nu reprezintă un proces de formulare a strategiei care se suprapune peste sistemul de management al întreprinderii, ci o nouă formă de management bazată pe strategie, politici și plan, ceea ce îi conturează caracterul tridimensional și anume: rațional și analitic, socio-politic și birocratic.

exemplu, etapele de previziune și de planificare, întocmire și executare a planului și programelor care derivă din acesta.

Cu toate confuziile și neclaritățile care persistă, ceea ce se conturează din aceste încercări de modele propuse este caracterul iterativ al procesului managerial strategic, recunoscându-se faptul că stabilirea strategiilor, a planurilor care le reflectă și a politicilor de susținere, reclamă frecvente reconsiderări a ceea ce a fost anterior stabilit, revenindu-se, dacă este cazul, la prima fază, după care întregul proces se reia ciclic.

Din dorința de a contribui la clarificarea și punerea de acord a unor concepte, etape și acțiuni, se poate analiza modelul managementului strategic și prin prisma următoarei etapizări: analiza diagnostic (diagnoza), previziunea, strategia, politica și planul, în care diagnoza este punctul de pornire. A discuta despre analiza diagnostic în afara acestei concepții sistemice ar însemna diminuarea valențelor sale științifice cu implicații negative asupra întregului demers strategic propus. Ca atare, analiza diagnostic, previziunea, strategia, politica și planul formează un sistem interconectat în sensul că nu sunt izolate una de alta și se intercon condiționează reciproc, exercitarea fiecăreia dintre ele sprijinindu-se pe exercitarea celorlalte.

Actualmente, și în România, aceste etape care caracterizează managementul strategic sunt în plin proces de regândire și de reconsiderare⁴. Se remarcă tendința de aliniere la sistemele moderne de management practicate în statele dezvoltate din punct de vedere economic și de clarificare a principalelor concepte cu care se operează în cadrul managementului strategic și care îl individualizează ca domeniu specific și formă modernă de conducere⁵.

Între etapele procesului strategic există o relație foarte strânsă de complementaritate, fără a se putea face o ierarhizare strictă a importanței acestora, ierarhizare care ar fi contrară logicii și modului acestora de manifestare, care trebuie să fie rezultatul eficient al unui efort colectiv de inteligență managerială. Desigur, în acest demers (diagnoză, previziune, strategie, politici, plan-programe), pot să apară și imperfecțiuni datorate unor mutații strategice de conjunctură, în care germenii schimbărilor sunt greu de anticipat fără a se aprecia cu grijă probabilitatea lor. Se produc astfel, în mod frecvent, confuzii între elementele exploratorii și cele normative. Fiecare etapă presupune metode și instrumente specifice de acțiune, iar acestea sunt uneori aplicate mecanic și secvențial, fără utilitate finală și în detrimentul susținerii, printr-o gândire solidă și adecvată, a scopului urmărit de demersul managerial strategic.

Nu se ține cont de faptul că rezultatele unei etape sunt fundamentul celor următoare și invers. Și pentru că, în final, demersul strategic se concretizează într-un plan, în mod firesc, se pune și întrebarea: *La ce ar putea folosi fixarea unor obiective strategice și angajarea mijloacelor corespunzătoare dacă, din ce în ce mai des,*

⁴ În literatura de specialitate nu există o viziune unitară cu privire la succesiunea acțiunilor care dau conținut procesului respectiv și la etapizarea acestora. A se vedea în acest sens Tumbăr Constantin și colectiv, **Strategia întreprinderii**, Reprografia Universității din Craiova, 2001.

⁵ Pentru dezvoltări, a se vedea în acest sens: Sboră Traian, **Sistemul transporturilor** (Inginerie economică – I), Editura Spicon, Tg.-Jiu, 2001 și Rusu Corneliu, op. cit.

*aceste obiective trebuie adaptate în funcție de modificările conjuncturale? Ca atare, este normal să ne mai întrebăm și dacă: Tehnica planului glisant mai este corespunzătoare sau nu pentru a da un răspuns satisfăcător acestei dileme? Un eventual răspuns la aceste întrebări ar putea atrage atenția că adaptarea la incertitudine este uneori contrară obiectivelor planului, în sensul că un proiect sau altul ar putea fi respinse pentru că nu este prevăzut în plan, iar noile proceduri de remodelare par uneori greoaie și încărcate de birocratism, deși se cer cu acuitate. De aceea, demersul managerial strategic, în ansamblul acestuia și pe faze componente, trebuie să se fundamenteze pe o analiză eficientă a factorilor cheie de succes în diferite domenii ale activității strategice. Dar, această înnoire în gândire, imperios de necesară, este absolut ineficientă, dacă nu este transpusă întocmai, complet și coerent la realitățile concrete. Numai așa se poate răspunde la întrebările: *De unde venim? Unde ne găsim? Unde dorim să ajungem? Unde putem ajunge?**

Simbioza și înlănțuirea logică a acestor etape sistemice a fost evitată deseori și din motive de confuzie între concepte, procedee și metode. În altă ordine de idei, cultura și identitatea organizațiilor sunt elemente de înnobilitate a sistemului ca atare și dau contur și viață valențelor dinamice ale acestuia. Acest mod de abordare plasează gândirea în contextul eficacității demersului managerial strategic. Efectul etapelor sistemice, de la diagnoză la plan, trebuie să fie rezultatul eficienței creativității și flexibilității acestei gândiri, care determină în final capacitatea intrinsecă a organizației de a reacționa și de a se adapta la conjunctură, fără a se pierde finalitatea.

O altă problemă, care trebuie să fie clarificată în acest proces etapizat, este cea referitoare la ceea ce numim „*planificare strategică*”. Situația „*planificării strategice*” deasupra managementului, care poartă același nume, dezvăluie camuflarea inconștientă a lipsei obiectivului și a pierderii direcției. Managementul strategic are un conținut mai bogat și o sferă de cuprindere mai largă decât „*planificarea strategică*”, pe care, de altfel, o include, în calitate de instrument. Tot cu caracter clarificator, trebuie arătat faptul că managementul strategic nu se confundă cu cel operativ (tradițional). Dacă managementul operativ are ca obiect exploatarea de o manieră cât mai eficientă posibil a potențialului existent al organizației, managementul strategic vizează dezvoltarea potențialului organizației.

Situată la interferența simbiotică dintre diagnoză și strategie, previziunea nu reprezintă un scop în sine, menirea acesteia fiind să sprijine fundamentarea strategiilor posibil de realizat și pe baza acestora, elaborarea unor politici care să corespundă cerințelor unei planificări realiste și de durată. Decizia managerială în executarea planului și programelor care derivă din acesta, răspunde astfel, pe deplin, eficacității și eficienței. John Naisbith, în lucrarea „*Megatendințe*”, face următoarea remarcă: „*Omul supraviețuiește numai prin capacitatea sa de a acționa în prezent, pe baza experienței trecute, în termenii consecințelor viitoare. Prin asumarea viitorului, omul își face prezentul suportabil și trecutul semnificativ. Trecutul, prezentul și viitorii alternativi se întretaie în anticiparea și predicția acțiunilor viitoare*”⁶.

⁶ Naisbith John, **Megatendințe**, Editura Politică, București, 1989, p. 8.

Așadar, ținând cont și de experiența trecută, realizarea obiectivelor stabilite presupune desfășurarea unui ansamblu de activități și inițierea unui număr mare de acțiuni care trebuie să fie corelate, coordonate și orientate unitar spre atingerea obiectivelor științific previzionate. Căile care pot fi urmate, recomandate de diagnoză și fundamentate pe bază de prognoze, sunt multiple, managementul de vârf trebuind să opteze în vederea îndeplinirii obiectivelor strategice majore⁷, deci a strategiei de adoptat.

Aceste caracteristici s-au impus tot mai mult în condițiile în care schimbările produse în mediile intern și extern au devenit tot mai profunde, iar răspunsurile la aceste schimbări tot mai delicate, cristalizându-se progresiv, în mod deosebit, în sistemul managementului strategic, care a impus conceptul de strategie ca element central al acestuia. Iar, ca produs al managementului strategic, strategia conturează conținutul cuprinzător, unitar, integrator și științific, precum și modalitățile eficiente de îndeplinire a obiectivelor majore ale organizației, într-un mediu din ce în ce mai turbulent și cu concurenți inteligenți.

Așadar, nu se poate vorbi de strategie, de management strategic *stricto-senso* și fără a ține seama de necesitatea și rolul activității de planificare în îndeplinirea cerințelor manageriale. Plecând de la strategie, se poate spune că, conducerea strategică vizează nivelul de conducere superior, întrucât se referă la decizii pentru toate activitățile organizației.

Securitatea reprezintă, la modul general, faptul de a fi la adăpost de orice pericol, coroborat și cu existența unui sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol⁸. Astfel, securitatea trebuie privită nu numai ca o valoare importantă a vieții internaționale, ci și ca o importantă valoare națională. Conceptul românesc de securitate națională a început să se cristalizeze mai bine după 1990 și a reprezentat un cadru teoretic de referință și o bază metodologică prețioasă pentru elaborarea concepțiilor strategice, de promovare și apărare a intereselor fundamentale în fiecare domeniu de activitate.

Acum, securitatea națională exprimând un dublu caracter – de stare și totodată de proces – reprezintă gradul de satisfacere a intereselor naționale fundamentale ale statului, precum și ansamblul de măsuri luate în toate domeniile vieții sociale, în conformitate cu o concepție unitară, pentru promovarea și apărarea intereselor naționale împotriva agresiunilor, pericolelor, amenințărilor și riscurilor de orice natură. Având în vedere că scopul politicii de apărare a României îl constituie descurajarea oricărei agresiuni, securitatea națională devine obiectiv strategic, bazat pe promovarea intereselor naționale, identificarea riscurilor și amenințărilor la adresa intereselor naționale și apărarea armată.

România înțelege să-și asigure securitatea prin integrarea efortului propriu în acțiunile întreprinse de organizațiile europene și euro-atlantice de securitate și subscrie la principiul indivizibilității securității spațiului euro-atlantic. Un vechi

⁷ Ciurlău Constantin și colectiv, **Previziune macroeconomică – concepte și metodologie**, Editura Universitaria, Craiova, 2001, p. 10.

⁸ *** **Dicționarul explicativ al limbii române**, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p.969.

dicton preluat de unii analiști americani spune că „*strategia nu este știință, ci artă*”, aceasta în încercarea de a scoate în evidență adevărul că este realmente o artă să elaborezi o strategie militară viabilă și realistă. Analiștii strategiilor militare se străduiesc în mod constant să realizeze un echilibru între multiplele variabile aflate în competiție. Arta strategiei și a planificării forței este, de fapt, efortul de a rezolva tensiunile inevitabile dintre acestea.

Ținta oricărei strategii de securitate este, bineînțeles, atingerea nivelului cel mai înalt posibil de securitate sau a celui mai scăzut de insecuritate. Reducerea insecurității se poate obține fie prin reducerea vulnerabilităților interne, fie prin reducerea amenințărilor sau riscurilor, iar România are cele mai bune șanse de a-și îmbunătăți nivelul de securitate prin combinarea celor două strategii.

Strategia de securitate națională a României presupune asigurarea unei capacități militare proprii, adaptată calitativ la exigențele apărării naționale și a celorlalte state membre NATO, obiectivul principal rămânând însă protecția cetățenilor, garantarea drepturilor fundamentale și a libertăților individuale ale acestora, alături de promovarea intereselor naționale. Strategia militară a României este documentul de bază al Armatei, care cuprinde obiectivele și opțiunile fundamentale privind îndeplinirea, prin mijloace și căi de acțiune militare, a politicii de apărare a statului român. Ea stabilește locul și rolul Armatei României în cadrul eforturilor de realizare a obiectivelor prevăzute în Strategia de securitate națională și în Carta Albă a Guvernului privind securitatea și apărarea națională.

Strategia militară a țării noastre este elaborată pe următoarele considerente: România nu are inamici declarați, se bucură de relații pașnice cu vecinii, iar probabilitatea apariției, pe termen scurt și mediu, a unei amenințări militare majore la adresa securității sale este minimă. Strategia este, în mod evident, defensiv – activă.

Amenințarea cu o confruntare militară majoră în Europa s-a diminuat în mod semnificativ. Odată cu colapsul regimurilor comuniste, România se confruntă cu o perioadă de tranziție, care prezintă atât aspecte favorabile, cât și provocări. Paralel cu progresele cooperării și integrării, au loc procese perturbatoare la adresa securității cum sunt fragmentarea, marginalizarea sau izolarea unor actori internaționali. În lipsa dialogului, conflictele tind să dobândească un caracter internațional, antrenând utilizarea forței militare și creând pericole la adresa securității statelor, cu consecințe în plan regional și global. Toate statele participante la edificarea securității europene s-au angajat să adopte măsuri pentru întărirea cooperării, creșterea stabilității și reducerea posibilității izbucnirii unui conflict armat.

În prezent, există o instabilitate regională care poate determina accentuarea riscurilor pe termen mediu și lung. Spiritul de deschidere, de parteneriat și cooperare în Europa contribuie la întărirea tendinței de stabilitate. Armata României joacă un rol activ în dezvoltarea cooperării cu armatele altor state, pentru a susține întărirea încrederii și stabilității. Actualul mediu de securitate permite realizarea reformei Armatei noastre în cadrul unor limite de risc acceptabile.

În prezent, riscul izbucnirii unei confruntări militare majore rămâne redus. Totuși, există riscuri regionale și locale, nonmilitare și militare dificil de prevăzut și apreciat, care ar putea evolua în amenințări. Acestea pot fi clasificate în riscuri

regionale, asimetrice, transnaționale și în evenimente neprevăzute. Consecințele riscurilor la adresa securității naționale în planul apărării sunt extrem de important de evaluat. Neidentificate, nedefinite și necontracurate oportun, aceste riscuri pot avea consecințe care se vor manifesta izolat sau, mult mai probabil, cumulat, cu efecte directe asupra menținerii unității și integrității teritoriale a statului român.

Pentru diminuarea efectelor riscurilor sunt necesare măsuri ferme și oportune. Amânarea lor accentuează riscurile și mărește costul acțiunilor viitoare. Pe baza deciziei autorității naționale de comandă, Armata va coopera cu celelalte elemente ale sistemului național de apărare, specializate în combaterea acestor riscuri, având în vedere faptul că obiectivul fundamental al apărării naționale a României îl constituie realizarea capacității militare necesare și adecvate pentru apărarea suveranității și independenței naționale, a integrității și unității teritoriale, a democrației constituționale și a statului de drept.

Evoluțiile în conceptele strategice de ducere a războiului, complexitatea crescândă a câmpului de luptă modern și dezvoltarea tehnologică impun ca Armata să fie în măsură să ducă acțiuni militare într-o concepție întrunită (a intercategoriailor de forțe ale armatei), la nivel strategic și operativ. În unele situații, în special în condițiile participării la operațiile multinaționale, acest principiu se poate aplica și la nivelul eșaloanelor tactice. Pentru îndeplinirea acestor misiuni rămân primordiale principiile Alianței Nord-Atlantice privind solidaritatea aliată, unitatea strategică, partajarea echitabilă a rolurilor, riscurilor și responsabilităților, efortul colectiv pentru apărare, finanțarea multinațională, sprijinirea dezvoltării Identității de Securitate și Apărare Europeană (ESDI) și descurajarea credibilă.

Conceptele strategice descriu principalele modalități de folosire a Armatei în operaționalizarea strategiei militare. Ele definesc, de asemenea, direcția în care Armata va fi structurată, înzestrată și instruită, pentru a se menține permanent capacitatea de a răspunde eficient și adecvat la riscurile generate de mediul de securitate, deoarece riposta graduală și flexibilă, cuprinzând o combinație de acțiuni simultane sau succesive, prin utilizarea forțelor de supraveghere și avertizare timpurie, de acțiune în situații de criză, principale și de rezervă, asigură un răspuns adecvat la riscuri. Astfel, principala orientare în domeniu o reprezintă, pe de o parte, crearea noilor structuri de conducere, luptă, sprijin de luptă și logistic, moderne sub raport organizatoric, mobile, manevriere și flexibile, cu o mare capacitate de dislocare, protecție și susținere, cu putere de foc sporită și apte să îndeplinească misiuni multiple, iar, pe de altă parte, înzestrarea organismului militar cu echipamente adecvate.

Astfel, misiunile strategice ale Armatei au la bază obiectivele politicii de apărare și prioritățile acesteia, principiile strategice, hotărârile organismelor de conducere abilitate, precum și evoluțiile mediului de securitate intern și internațional. Concluzionând, se poate spune că Armata trebuie să asigure o capacitate defensivă credibilă bazată pe organizare, înzestrare, instruire și cooperare. Implementarea unui sistem de management strategic viabil este o problemă de decizie politico-militară. Cu o soluție clar exprimată în acest domeniu se pot evita erorile acționale și de

comportament în aprecierea și gestionarea fenomenelor din mediul de securitate actual.

Bibliografie:

- [1] *** **Dicționarul explicativ al limbii române**, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
- [2] ARĂDĂVOAICE Gheorghe, STANCU Valeriu, **Războaiele de azi și de mâine, agresiuni neconvenționale**, Editura Militară, București, 1999.
- [3] BĂDĂLAN Eugen, **Securitatea națională și unele structuri militare românești la cumpăna dintre milenii**, Editura Militară, București, 1999.
- [4] BĂDĂLAN Eugen, FRUNZETI Teodor, **Forțe și tendințe în mediul de securitate european**, Editura Academiei Forțelor Terestre, Sibiu, 2003.
- [5] CIURLĂU Constantin și colectiv, **Previziune macroeconomică – concepte și metodologie**, Editura Universitaria, Craiova, 2001.
- [6] MUREȘAN Mircea, TOMA Gheorghe, **Provocările începutului de mileniu**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2003.
- [7] NAISBITH John , **Megatendințe**, Editura Politică, București, 1989.
- [8] RUSU Corneliu, **Management strategic**, Editura All Beck, București, 1999.
- [9] SBORA Traian, sub redacția, **Coordonate ale societății viitoare**, Editura NEWA, București, 1999.
- [10] SBORA Traian, **Sistemul transporturilor** (Inginerie economică – I), Editura Spicon, Tg. Jiu, 2001.
- [11] TUMBĂR Constantin și colectiv, **Strategia întreprinderii**, Reprografia Universității din Craiova, 2001.

TEHNICILE DE ANALIZĂ STRATEGICĂ ȘI COMPETITIVĂ A RISCURILOR – PARTE DETERMINANTĂ A MANAGEMENTULUI RISCULUI INTEGRAT

Dr. Mihaela HOARĂ*

The risk management implies the risk monitoring activities, the access to doubtless information regarding risks and decision processes based on the risk frame analysis and assessment. The risk should be manage in an integrated manner taking into consideration the fact that the assumption of some risks is inevitable in some degree if the organization has to accomplish its objectives.

Au fost dezvoltate numeroase scheme care descriu structura și procesul de management al riscului. În mod tradițional, abordarea lineară primară a prevalat în înțelegerea managementului de risc, fapt ce reflectă distincția dintre stabilirea riscului și activitățile de management al acestuia. O strategie comprehensivă de management de risc pregătește o organizație pentru toate tipurile de crize, inclusiv cyber-terorism, incidente materiale neprevăzute, erori umane, dezastre naturale, disfuncționalități ale sistemului de securitate fizică etc., iar *managementul de risc* reprezintă un proces complex, unitar și flexibil de gestionare a riscurilor de orice tip, care amenință desfășurarea normală a evenimentelor, proces bazat pe utilizarea unor tehnici și instrumente complexe pentru prevenirea pierderilor de orice natură.

Managementul de risc are ca scop fundamental creșterea capacităților operaționale și ameliorarea condițiilor de executare a misiunilor, concomitent cu menținerea pierderilor de orice fel la un nivel minim acceptabil, fiind aplicat întregii game și la toate nivelurile de desfășurare a acțiunilor militare și contribuie fundamental la conservarea resurselor și a puterii de luptă și la formarea liderilor. Activitățile și operațiile militare presupun, prin natura lor, expunerea la riscuri. Pentru aceasta, există numeroase pârhii și mecanisme care vin în sprijinul monitorizării și controlului riscurilor, cum ar fi doctrina existentă, procesul de planificare a operațiilor, normele tehnico-tactice și antrenamentul susținut. Aceasta presupune ca planificării militare să-i fie asociat un proces de management de risc definit cu claritate, pentru ca orice gen de amenințare să nu scape unei examinări minuțioase, iar măsurile care se impun să fie adoptate pentru limitarea efectelor amenințărilor.

Managementul de risc contribuie la asigurarea unui echilibru între mijloacele și modalitățile de realizare a obiectivelor propuse. Principalul atu al managementului de risc constă în faptul că urmărește în mod continuu să surprindă relațiile complexe dintre interesele specifice unei structuri, vulnerabilitățile asociate proceselor care susțin îndeplinirea acestor interese și amenințările la adresa acestora. Altfel spus, managementul de risc reprezintă un proces de sprijin decizional, care se bazează pe

* Locotenent-colonel, doctor în Management și doctorand în științe militare și informații

identificarea, evaluarea și controlul riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților, din perspectiva echilibrării costurilor cu beneficiile.

Până în prezent, în abordarea procesului de management de risc s-a acordat prioritate potențialelor amenințări, identificarea și gestionarea riscurilor făcându-se mai mult din această perspectivă. Amenințările la adresa stării inițiale de normalitate a unui sistem constau în evenimente condiționate, mai mult sau mai puțin, de strategii, măsuri sau atitudini atât ale unui potențial adversar, cât mai ales interne, îndreptate în mod deliberat sau accidental împotriva propriului sistem.

Prin urmare, se impune ca în cadrul procesului de management de risc vulnerabilitățile și amenințările să fie abordate de pe aceeași poziție. Dacă vulnerabilitățile nu ar fi gestionate oportun și eficient, ar exista posibilitatea (exprimată în probabilități) ca acestea să se transforme în amenințări și, implicit, în riscuri. Riscul este caracterizat atât de probabilitatea sa de producere, cât și de severitatea potențialei pierderi pe care ar cauza-o, iar percepția sa diferă de la persoană la persoană: ceea ce este riscant sau periculos pentru o persoană poate să nu fie pentru o alta. Percepția influențează semnificativ decizia liderilor. Un eveniment precum un accident sau un alt incident minor, puternic mediatizat, poate induce opiniei publice impresia de risc major pentru un anumit eveniment, chiar dacă acest lucru nu corespunde realității.

Recunoașterea și administrarea riscului integrat în contextul globalizării reprezintă o problemă de atitudine, care poate rezeza problematica luării deciziei militare pe noi fundamente. Criteriile de analiză a riscurilor integrează considerente de natură științifică, economică, culturală sau etică în procesul de luare a deciziei.

Provenind din medii, spații și domenii diferite, riscurile asociate pregătirii și desfășurării acțiunilor militare pot fi generate de mediul operațional în continuă schimbare, ritmul desfășurării acțiunilor, terenul și starea vremii, echipamentul și tehnica militară, factorul uman etc. Necesitatea cunoașterii și înțelegerii riscurilor derivă nu atât din nevoia de informare și control a unui areal tot mai extins de factori de risc, cât din severitatea consecințelor, uneori critice sau catastrofale care pot decurge din ignorarea acestora. De exemplu, consecințele riscurilor asociate pregătirii și desfășurării acțiunilor militare se manifestă în neîndeplinirea obiectivului general al acțiunilor, pierderea pe termen îndelungat a capacității de ripostă a statului, slăbirea capacității de acțiune a autorităților, sporirea tensiunilor interne și internaționale, crearea condițiilor pentru declanșarea unor genuri de acțiuni ostile sau agresive, cu impact asupra intereselor de securitate ale statului.

În esență, se poate afirma faptul că procesul de management de risc constă în evaluarea riscurilor - identificarea și evaluarea amenințărilor și vulnerabilităților - și în diminuarea lor - luarea deciziilor de diminuare, adoptarea măsurilor de control, precum și monitorizarea și evaluarea lor. Astfel, analiza strategică și competitivă, ca parte a procesului managementului de risc, ajută decidenții să determine cum pot fi reduse sau evitate problemele strategice și să ia decizii adecvate, în funcție de importanța riscului și în raport cu rezultatele misiunii.

În *Strategia de Securitate Națională a României*, factorii de risc sunt definiți ca „*acele elemente, situații sau condiții, interne sau externe, care pot afecta prin natura*

lor securitatea țării, generând efecte contrare sau de atingere a intereselor fundamentale”, iar vulnerabilitățile sunt definite ca fiind „stări de lucruri, procese sau fenomene din viața internă, care diminuează capacitatea de reacție la riscurile existente ori potențiale sau care favorizează apariția și dezvoltarea acestora”. Din această perspectivă, în procesul de management al riscurilor trebuie abordată atât latura internă, cât și cea externă a domeniilor politic, militar, economic, informațional, social, financiar, ecologic.

Din perspectivă procesuală, se evidențiază faptul că nivelul actual de inovare, adecvare și transformare a sistemului de securitate națională – evaluat din punct de vedere al proceselor și metodologiilor existente – nu asigură o abordare sistemică, optimă a problemelor de securitate națională, fapt ce se reflectă, în mod direct, asupra abilității de a proteja infrastructura națională critică.

Evaluarea riscurilor la nivel strategic vizează și apărarea națională, care presupune, pe de o parte, vulnerabilitățile, amenințările și implicit riscurile care ar putea fi identificate la adresa apărării și decurg din misiunile specifice, iar pe de altă parte, din procesele de reformă impuse de exigențele adaptării forțelor armate la caracteristicile actualului mediu internațional de securitate și la statutul de membru NATO.

Se impune folosirea celor mai fiabile tehnici de analiză strategică pentru a veni în sprijinul eforturilor de *intelligence* competitiv și strategic, pentru a oferi managerilor un instrument prin care să anticipeze schimbările. Majoritatea recomandărilor de management strategic sugerează faptul că o organizație trebuie să-și monitorizeze cu atenție mediul socio-politic, pentru a identifica oportunitățile și amenințările. Acestea îmbracă de multe ori forma unor probleme strategice.

Astfel, o analiză a riscurilor reprezintă o listare pe priorități a riscurilor asociate informațiilor, ca, de exemplu, vulnerabilitățile care stau la baza riscului. Evaluarea este rezultatul unei analize a riscurilor. Realizarea unei analize a riscurilor ar trebui să fie rezultatul unui efort organizat, de echipă. Se pledează în favoarea abordării soluției eficiente, atunci când este un program foarte strâns sau informațiile deținute sunt nesigure. Aceasta reprezintă o abordare pe scurt față de cea formală. Aceasta poate fi urmată de o abordare a soluției formale când sunt disponibile mai multe informații și există timp suficient pentru a le utiliza. Abordarea soluției formale asigură un răspuns mai complet la amenințare.

Analizele de risc referitoare la starea unui sistem furnizează o imagine de profunzime asupra condițiilor care stau la baza apariției și manifestării riscurilor de orice natură. În același timp, evaluarea punctelor vulnerabile și a indicatorilor relevanți permite obținerea unor analize care oferă concluzii și bilanțuri ale evaluărilor, o privire în detaliu a situației. Evaluarea riscurilor la nivel strategic vizează, în primul rând, securitatea națională în dubla ei manifestare de stare și proces, care definește gradul de satisfacere a intereselor naționale ale unui stat, precum și ansamblul măsurilor luate pentru promovarea acestora în toate domeniile de activitate, într-o perspectivă integrată, și pentru diminuarea/anihilarea riscurilor și amenințărilor la adresa acestor interese.

Procesul de aplicare a tehnicii de analiză a problemei este acela de a clasifica informațiile, evaluându-le în funcție de criteriul ales și de a trage concluziile necesare pentru deciziile manageriale. Tehnicile cele mai cunoscute pentru identificarea problemelor sunt variate, reprezentative fiind analiza conținutului, crearea de scenarii și tehnicile de supraveghere.

Analiza conținutului este o tehnică, care în practică, implică scanarea vehiculelor de comunicație, cum ar fi ziarele, jurnalele, cărțile, articolele, discursurile etc. Abordarea și rezultatele pot fi fie cantitative, fie calitative.

Crearea de scenarii presupune elaborarea unor descrieri scrise ale unei varietăți de viitoruri alternative, plauzibile, bazate pe presupuneri/evaluări specifice cu privire la forțele de mediu relevante sau evaluări specifice cu privire la forțele de mediu marcante (frecvent categorizate ca sociale, tehnologice, economice, ecologice și politice) și interacțiunile acestora.

Tehnicile de supraveghere includ sondaje cu privire la opinia publică, sondaje de atitudine și *delphi panels*. Acestea utilizează o succesiune de chestionare distribuite experților în care răspunsurile la un chestionar sunt utilizate pentru a produce următorul chestionar succesiv. Oricare set de informații disponibile unor experți și nu altora sunt apoi redistribuite, lucru care permite fiecărei persoane din grup să aibă toate informațiile disponibile în cadrul grupului pentru a-și produce previziunile. Aceste grupuri îmbunătățesc utilizarea opiniilor experților prin voturi bazate pe anonim, prezentarea statistică și *feedback*-ul raționamentului.

Astfel, procesul de analiză a problemei este alcătuit din trei componente: previziunea, evaluarea și alegerea problemelor, ceea ce permite factorilor de decizie să determine natura răspunsurilor potențiale date de organizație.

În prima fază - previziunea problemei, analistul încearcă să anticipeze succesiunea și natura dezvoltării problemei pe care organizația o monitorizează. Un instrument destul de util în realizarea acestuia este cunoscut sub numele de ciclul de viață al problemei. Este bazat pe premisa că problemele au tendința să evolueze printr-o progresie logică, de la momentul apariției lor pe un *ecran radar* al unei organizații, până când nu mai sunt de importanță în mediul organizațional.

Pe măsură ce problemele evoluează de-a lungul timpului, atenția publică crește până la un punct de vârf, în timp ce discreția managerială scade. Concluzionând, se poate spune că natura discreției acordată organizației determină momentul când se va răspunde la problemele care depind de locul de unde a evoluat problema în ciclu.

În cea de-a doua fază - evaluarea problemei, pot fi utilizate unele dintre tehnicile utilizate în identificarea problemelor, mai ales tehnicile grupurilor *delphi* și ale creării scenariului, existând și alte tehnici frecvent utilizate pentru evaluarea problemelor.

Astfel, se poate sugera o abordare bazată pe „*distanța*” dintre organizație și problemele luate în considerare, care pot sau nu pot afecta interesele de afaceri în viitor, iar până când aceste probleme devin mai clare, organizația ar trebui să nu le ia în considerare în mod activ.

Din cauza numărului mare de probleme existente într-un mediu al organizației la un moment de timp, evaluarea trebuie să fie făcută de către analiști, pentru a

recomanda factorilor de decizie care probleme ar trebui să fie alese pentru acțiune și pentru alocarea resurselor de către organizație. Pentru că toate organizațiile au resurse limitate, eforturile ar trebui să fie făcute pentru a determina care din acțiunile organizației produc efectele net-pozitive cele mai mari.

Aceasta necesită ca analistul să ia o listă cu problemele generate în cadrul fazei de identificare și să le plaseze în celulele unei matrice dată de alegerea unor variabile. Printre variabilele utilizate cel mai frecvent sunt *probabilitatea* (sau gradul de certitudine pentru ca problema să se întâmple într-adevăr și să afecteze organizația) și *impactul* (severitatea efectului posibil al problemei asupra organizației). Acestea sunt deseori combinate într-o matrice 3x3 cu variabile care sugerează o prioritate diferită pentru acțiunea ulterioară din partea organizației.

În cea de-a treia fază – se aleg tiparuri pentru răspuns la probleme și se identifică tipuri de răspuns. Răspunsul la o problemă necesită un set de acțiuni coordonate și planificate, unele dintre acestea putând fi din interiorul organizației, iar altele manifestate în contextul mediului extern care include organizația.

O altă opțiune prezintă alternativele matricei la problemele politice și sugerează că există două dimensiuni care trebuie luate în considerare atunci când se planifică un răspuns la o problemă, generând o modalitate directă/indirectă de atac care ar trebui lansată.

Se poate concluziona, cu pragmatism, că utilizarea celor mai performante tehnici de analiză strategică și competitivă are ca scop reducerea riscurilor de securitate și înarmarea managerilor cu instrumentele necesare pentru luarea tuturor măsurilor care să conducă la eliminarea acțiunilor violente – ostile la adresa securității.

Bibliografie:

- [1] *** Strategia de Securitate Națională a României, București, 2007.
- [2] BĂDĂLAN, Eugen, **Securitatea națională și unele structuri militare românești la cumpăna dintre milenii**, Editura Militară, București, 1999.
- [3] MUREȘAN, Mircea, **Provocările începutului de mileniu**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2003.
- [4] MUREȘAN, Mircea, VĂDUVA, Gheorghe, **Războiul viitorului, viitorul războiului**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
- [5] NICOLAESCU, Gheorghe, **Gestionarea crizelor politico-militare**, Editura Top Form, București, 2003.

CRIZELE POLITICO- MILITARE CONTEMPORANE

Dr. Vasile BOGDAN*

Military and political crisis are an unpredictable event but they evolve quickly. Every crisis generates an outcome similar to landscape changing after the volcanic eruptions and the earthquakes. After each crisis major changing occurs in the security environment. It is very good reason to pay attention the way of those crises evolving.

Crizele politico-militare sunt cele mai spectaculoase tipuri de criză, având un impact maxim asupra securității statelor. Pot fi generate în mod independent sau se pot produce pe fondul acutizării sau întrepătrunderii acțiunii factorilor generatori ai altor crize (alimentare, economice, ecologice etc.). Cele mai cunoscute forme de manifestare a crizelor politico-militare sunt: violența, conflictul de joasă intensitate, terorismul, războiul civil și revoluția, războiul internațional, precum și formele de conflict specifice ultimelor decenii (războiul nuclear, războiul frontalier, războiul civil, războiul terorist, războiul antiterorist, acțiuni sub mandat ONU). Detalii în figura nr. 1.

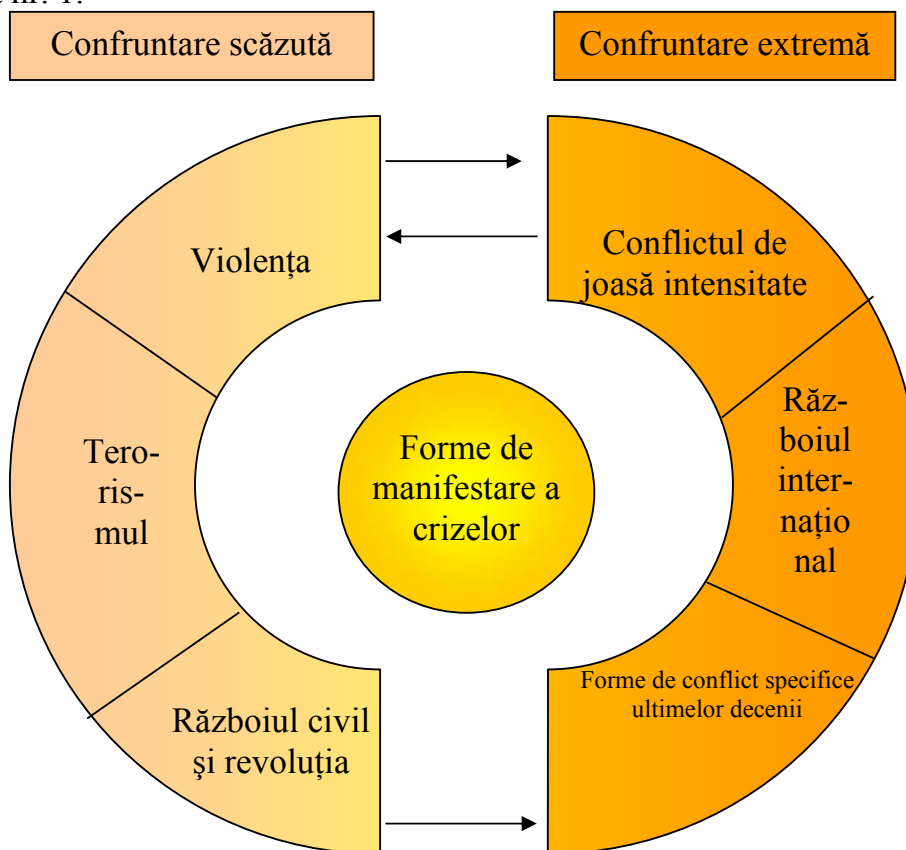

Figura nr. 1: Forme de manifestare a crizelor

* Colonel

Violența este forma de criză cu o prezență cvasi-permanentă în societate, la toate palierele ei. Nici o societate umană nu a cunoscut dezvoltări lineare. Elemente de agravare a situației pot genera escaladări succesive, inclusiv conflictul armat.

Conflictul de joasă intensitate. Crizele pot escalada în conflicte de joasă intensitate sau se pot transforma direct în război. Conflictul de joasă intensitate are caracter limitat ca frecvență și nivel al violenței. Forma de manifestare a crizelor la care facem referire a fost parte componentă a vieții comunității internaționale aproape permanent, dar relevanța acesteia fost recunoscută doar relativ recent.

Conflictul de joasă intensitate prezintă riscul escaladării într-un nivel superior de violență, mult mai distructiv. Larga răspândire a armamentului modern asigură potențialul ca acest tip de conflict să devină extrem de distrugător. Datorită existenței interdependențelor globale și regionale, efectele unei întreruperi temporare a stării de pace într-o anumită zonă a lumii se resimt și în alte spații geografice.

Conflictul de joasă intensitate poate fi folosit ca un instrument politic de către un stat ori un actor nonstatal sau se poate desfășura un caracter spontan în unele ocazii. Este o formă obișnuită de manifestare violentă în contextul internațional.

Terorismul. Obiectivul pe care și-l propune terorismul este producerea și răspândirea terorii, transformarea lumii prin violență dusă la paroxism, configurând-o corespunzător propriilor „tipare”. Ca formă de violență internațională, terorismul are un impact psihologic deosebit, indus de posibilele pierderi umane și de distrugerile pe care le provoacă. Potrivit unor opinii, terorismul reprezintă o formă de conflict de joasă intensitate. Având în vedere obiectivele specifice ale terorismului și utilizarea lui crescândă ca formă particulară de violență internațională, terorismul poate fi definit ca formă distinctă de violență desfășurată la scară planetară.

Frecvența crescândă a terorismului poate fi atribuită diverșilor factori. În prim plan se situează procurarea facilă a armamentului. În anumite situații acesta este oferit în mod gratuit de actori de drept ce au interese în regiune, alături de consilieri militari și luptători fanatici. În plan secund poate fi plasată creșterea interdependenței internaționale, în toate domeniile (economic, social, politic), fapt ce a oferit ținte diverse atacatorilor și atacurilor. Pe al treilea plan poate fi dispusă lipsa unui consens la nivel internațional în privința reducerii subsidiilor terorismului, dar și în legătură cu viitorul comunității internaționale și a naturii leadership-ului acesteia. În ultimul rând este situată revoluția în domeniul comunicațiilor, ce impune ca impactul acțiunilor teroriste să fie de nivel global, indiferent de locația evenimentului.

Războiul civil și revoluția. În termeni generali, războaiele civile sunt conflicte care au loc în interiorul unui stat, între două sau mai multe grupuri/grupări care se luptă din cauza dezacordurilor existente între ele în privința problemelor legate de viitorul țării. Cel puțin unul din grupurile implicate în război trebuie să fie un actor nonstatal. Celălalt grup sau celelalte grupuri pot fi fie guvernul statului respectiv, fie alți actori nonstatali. Războaiele civile au determinări ideologice, religioase, etnice, economice, sociale și politice.

Războiul internațional este conflictul desfășurat între state, exercitat prin intermediul propriilor forțe armate. Este o formă aparte de desfășurare a relațiilor dintre state și a fost catalogat în dreptul internațional ca un element inevitabil dacă nu

chiar dezirabil, de interacțiune statală. Se deosebește de conflictul de joasă intensitate prin amploare și nivel de violență. Toate perioadele de angajament militar extins dintre state, chiar dacă nu sunt declarate războaie, sunt incluse în datele de analiză ce privesc războaiele internaționale. Un stat poate avea diferite motive de a nu declara un conflict militar major drept război. Este știut că o declarație de război poate duce la încălcarea și ruperea de tratate, poate fi ilegală din punct de vedere constituțional sau poate constitui o măsură nepopulară în rândul populației proprii, poate reduce sau elimina elementul de surpriză militară sau poate chiar extinde un conflict (mai degrabă decât să-l stabilizeze).

Războaiele specifice ultimelor decenii. Convențiile internaționale interzic războiul ca formă de rezolvare a diferendelor dintre state. Fără ca nimeni să-l declare în mod expres, războiul a ajuns astăzi să îmbrace o multitudine de forme. Între dimensiunile securității (economică și militară), există o competiție evidentă.

Principalele tipuri de războaie ale secolului al XXI-lea pot cunoaște nuanțări specifice. *Războiul nuclear* (sau cu faze nucleare) care nu mai este același cu cel de acum 30-40 de ani. Deși nu este imposibil de conceput, probabilitatea ca un astfel de război să fie declanșat între puteri nucleare (globale sau regionale), deși redusă, se menține totuși. Un astfel de război ar putea avea declanșare accidentală, prin escaladarea ostilităților în cadrul unui război frontalier între două sau mai multe state (sau facțiuni desperate și iresponsabile ale conducătorilor naționale), care dețin armament nuclear sau poate fi inițiat prin modalități specifice actelor teroriste. *Războiul frontalier*, unul dintre cele mai răspândite forme de război, se manifestă cu precădere în Africa, Asia și America Latină. Cauza producerii acestuia trebuie căutată în trasarea arbitrară a frontierelor statelor de către fostele puteri coloniale, insuficienta consolidare a autorităților statului de drept, precum și în frământările și modul de viață al unor etnii. Pe diferite arii geografice din lume, pot avea loc manifestări specifice ale *războiului civil*, *războiului terorist* sau *războiului antiterorist*.

De asemenea, pot fi amintite în această categorie și acțiunile comunității internaționale, sub mandat ONU sau OSCE, pentru combaterea prin luptă armată (intervenții sau acțiuni militare) a amenințărilor asimetrice.

Diferențele sunt reprezentate de dizarmoniile ce intervin în relațiile dintre state. Criza și războiul nu sunt identice. Criza și războiul sunt două fațete de agravare a diferendelor internaționale. Referitor la interrelaționarea dintre aceste elemente, se apreciază¹ că relațiile dintre state se pot manifesta în patru moduri:

- A) diferende internaționale ce nu generează criză și război;
- B) crize ce nu se transformă în război;
- C) crize ce anticipează războiul;
- D) Războiul (conflictul armat). Detalii în figura nr. 2.

¹ Cf. Jean-Louis Dufor, **Crizele internaționale. De la Beijing (1900) la Kosovo (1999)**, București: Editura Corint, 2001, p.17.

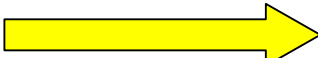

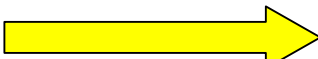

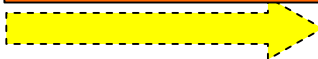

	Diferende	Criză	Război
A		-	-
B			-
C			
D			

Figura nr.2: Formele de manifestare a diferendelor

Diferendele internaționale (A) sunt modalitățile de manifestare a relațiilor dintre state, caracterizate de o stare de tensiune de lungă durată sau permanentă, cu posibilități de acutizare sau chiar de explozie.

Criza (B) reprezintă o agravare a situației de tensiune dintre state în raport cu o situație relativ greu de suportat, dar situația este menținută sub control prin intermediul acțiunii mai multor factori. Reprezintă 65% din numărul total al crizelor.

Crizele ce transformă în război (C) reprezintă o agravare a stării de tensiune ce depășește capacitatea de control asigurată de state sau este lăsată liber să degenereze în conflict, ca modalitate de soluționare. Însurează 12% din totalul crizelor. Această situație se poate produce și în cazul gestionării defectuoase a unei crize.

Războiul (conflictul armat) (D) este forma de agravare maximă a diferendelor dintre state, urmare a degenerării unei crize sau declanșării distincte. Poate induce crize în state aflate în zonele limitrofe conflictului sau chiar îndepărtate, ca urmare a interdependențelor specifice lumii actuale. Astfel de crize se cifrează la aproximativ 23% din cazuri.

Criza este o ieșire din normalul relațiilor internaționale. Această situație poate avea o durată variabilă, de săptămâni, luni sau chiar ani. Modificările și fizionomia crizei cunosc aspecte particulare. Astfel, evoluția crizei cunoaște patru faze distincte: precriza, escaladarea, destinderea și impactul. Detalii în figura nr. 3.

Precriza este etapa de degradare treptată a relațiilor dintre state, cu apariția de manifestări ale tensiunii și creșterea încordării internaționale. Precriza reprezintă interacțiunea conflictuală la nivel scăzut a doi sau mai mulți actori. Este o perioadă de tensiune anormală și limitată. Cauza degenerării bruște și a escaladării violenței spre etapa superioară este dată de un eveniment declanșator (ruptura). Acest element catalizator poate fi o acțiune ostilă, un eveniment destabilizator sau o modificare a mediului internațional. Ca exemplu, poate fi citată degradarea relațiilor dintre SUA și Cuba ca urmare a luării puterii de către Fidel Castro la 1 ianuarie 1959, cu măsurile reciproce ulterioare, destul de numeroase.

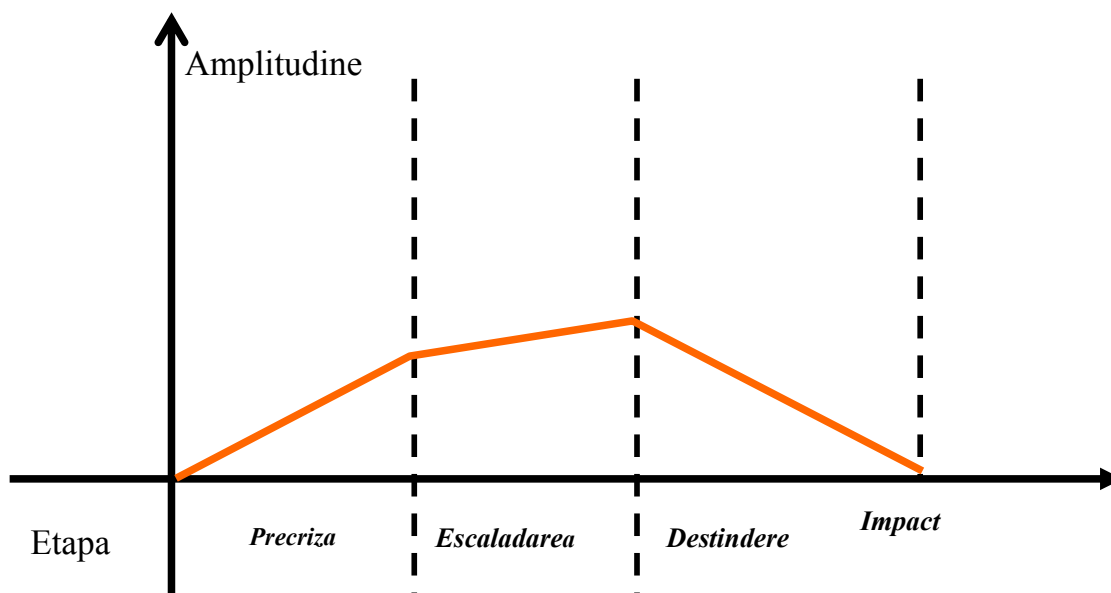

Figura nr. 3: Etapele crizei

Escaladarea presupune acutizarea accentuată a relațiilor dintre state, atingerea unui nivel maxim al tensiunii dintre acestea. Starea de echilibru regional sau internațional este compromisă grav. Evenimentele au o succesiune rapidă, realizând în mod concertat o agravare a situației. În condițiile în care tensiunea atinge apogeul, factori subiectivi pot influența deciziile la nivel înalt.

Trecerea de la criză la război se poate realiza în patru condiții:

- existența unui dezechilibru zdrobitor în raportul de forțe al părților;
- instabilitatea internă dintr-un stat este de natură să conducă la război;
- sunt amenințate valorile sau interesele fundamentale (integritatea teritorială, suveranitatea națională, existența statului);
- proximitatea geografică reduce timpul de atac/ reacție și favorizează surprinderea².

Pentru criza rachetelor din Cuba, pot fi luate în considerare elementele: instalarea rachetelor sovietice în insulă, marșul peste Atlantic al navelor de război sovietice, instituirea „carantinei” (pentru mascarea blocadei), deplasarea flotei de submarine a părților în zonă, declarațiile și atitudinile belicoase ale părților.

Destinderea este etapa în care tensiunea descrește progresiv, pierzând din potențialul exploziv acumulat. Cazul crizei rachetelor din Cuba are ca repere mesajele privind oprirea navelor sovietice, zborul și angajarea avioanelor americane U 2 deasupra Cubei, acțiunile marinei americane pentru respectarea „carantinei”, mesajele liderilor americani și, respectiv, sovietici, negocierea clauzelor privind retragerea rachetelor.

Impactul reprezintă convenirea unei modalități finale de detensionare a stării conflictuale dintre state, în condițiile revenirii la normalitate. Pentru evocata criză a

² Ibidem, pp.22, 30-31.

rachetelor din Cuba, elementele de impact pot fi angajamentul SUA de a nu invada Cuba, renunțarea la instalarea de rachete sovietice în insulă, retragerea rachetelor americane Jupiter din Turcia, instalarea telefonului roșu între Moscova și Washington.

Crizele, ca perioade de disfuncționalitate din viața oamenilor și a societăților, sunt episoade din istorie ce impun trecerea unei anumite perioade de timp pentru reintrarea în normalitate. Printre cele mai grave crize politico-militare ale începutului de mileniu se situează criza generată de atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 asupra Statelor Unite. Atacurile teroriste au condus la riposta energetică americană, materializată prin declanșarea Războiului global împotriva terorismului.

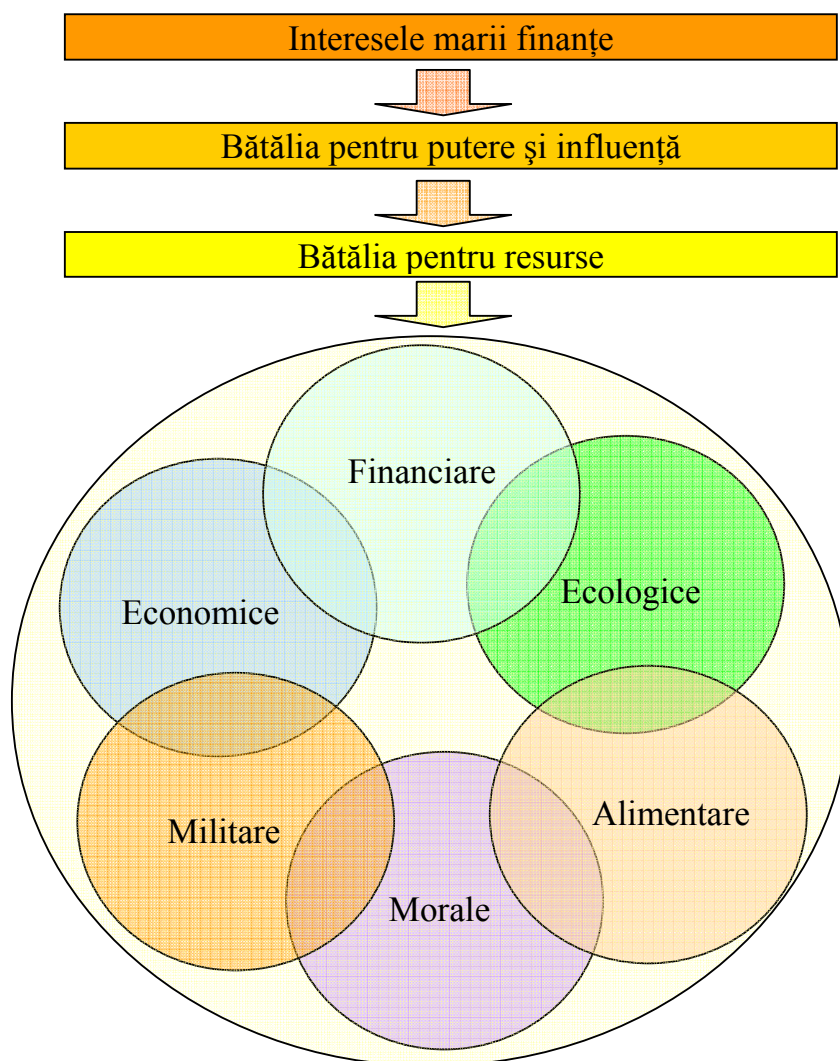

Figura nr. 4: Generarea crizelor politico-militare

Reacția americană a fost prezentă sub forma intervenției din Afganistan, Războiului din Irak. Chiar dacă în Irak prezența trupelor americane s-a redus la un contingent deosebit de scăzut, în Afganistan vom asista la o creștere semnificativă a

implicării. Criza din Orientul Apropiat (conflictul dramatic dintre Israel și palestinieni) nu s-a ameliorat, iar cea a Balcanilor de Vest, deși gestionată în mod corespunzător de NATO și, actualmente de Uniunea Europeană, continuă. La fel se întâmplă și în cazul crizei din Transnistria, din Cecenia, din Georgia, din Asia Centrală și din Asia de Sud-Est. Continentul african este zguduit de conflicte militare deschise, atacurile teroriste făcând numeroase victime la început de secol în Spania, Turcia, Federația Rusă, Caucaz, Asia de Sud-Est și în multe alte locuri de pe glob.

Aparent, aceste crize politico-militare care se țin lanț nu au nici o legătură cu criza economică mondială, cu criza energetică și cu crizele politice declanșate (și soluționate) în Georgia, în Ucraina și în țările Asiei Centrale. În realitate, toate aceste crize se întrepătrund, la originea lor aflându-se bătălia pentru resurse, frontiere și poziții avantajoase în noua configurație mondială pentru putere și pentru influență. În spatele crizelor se află interesele marii finanțe, capacitatea ei extraordinară de a produce situații generatoare de crize și conflicte. Detalii în figura nr. 4.

O PROVOCARE PENTRU SECURITATEA ȘI APĂRAREA EUROPEI: CAZUL IRANULUI

Dr. Florin DIACONU*

Iran already is a powerful and very ambitious regional power, clearly controlling the necessary resources enabling Tehran to try to become at least a regional hegemonic power. The active search for at least regional hegemony is, in the case of contemporary Iran, seriously boosted by several factors: the very nature of the political regime in Tehran; the potent imperial tradition; a significant regional power vacuum, as a result of the collapse of the authoritarian and aggressive regime in Iraq; some strategic obsessions, based on a special way of understanding important trends on the international arena. In such a context, a significant development of the Iranian military forces (including dual purpose nuclear programs and advanced missile of all sorts) is one the obvious signs of a potentially more assertive and more aggressive Iranian foreign policy, aiming both an increased prestige and several already clear operational goals. Domestic problems of all sorts are boosting the chances of increased aggressiveness of Iran on the international arena, a situation in direct contradiction with the geo-strategic interests of Europe.

Exact în momentul în care am încheiat prima formă a acestui studiu, trei noi episoade au adus din nou, în chip foarte acut, în atenție potențialul *agresiv* al Iranului contemporan, precum și consecințele posibile – importante și pentru Europa – ale unui anumit tip de politică externă preferat de liderii de la Teheran. Este vorba, mai întâi, despre declarații oficiale la nivel înalt, făcute imediat după ce rebeli – probabil sunniți – au ucis, la 18 octombrie 2009, mai mulți ofițeri superiori ai Corpului Gardienilor Revoluției (mare unitate a forțelor armate iraniene, cu un efectiv total de 125.000 de oameni), împreună cu alte câteva zeci de persoane. În acest context, transmitea pe 19 octombrie agenția *Reuters*, un parlamentar iranian a declarat că forțele armate ale țării sale ar putea întreprinde, la nevoie, raiduri de represalii pe teritoriul Pakistanului, împotriva „grupului terorist” implicat în atacul din ziua precedentă. Parlamentarul iranian a afirmat chiar că „există o unanimitate de păreri” la Teheran în legătură cu posibilitatea ca forțele militare iraniene „să se angajeze în operațiuni în *orice loc* (sublinierea noastră – Florin Diaconu) va fi necesar”. La mai puțin de o oră după această declarație referitoare la perspectiva întreprinderii unor raiduri de proporții pe teritoriul altui stat suveran, o altă înaltă oficialitate iraniană a făcut noi declarații belicoase. Comandantul-șef al Corpului Gardienilor Revoluției, Mohammad Ali Jafari, a declarat agenției *INSA* – preluată imediat de *Reuters* – că în spatele atentatului produs în Sistan-Baluchistan „se află serviciile secrete americane și britanice, și vor fi întreprinse măsuri de răspuns împotriva acestora, pentru a le

* Doctor în științe politice și absolvent al Colegiului Național de Apărare, conferențiar universitar la Facultatea de Științe Politice a Universității din București și cercetător științific gr. II la Institutul Diplomatic Român, editor-șef al Revistei Institutului Diplomatic Român

administra o pedeapsă”¹. În aceeași zi, surse diplomatice citate de *Associated Press* afirmă că, încă dinaintea deschiderii unei noi runde de convorbiri, la Viena, pe tema dosarului nuclear iranian, Teheranul „a dat semne că *nu* (sublinierea noastră – Florin Diaconu) va da curs cererii Occidentului de a ajunge la un acord ce ar conduce la scoaterea din țară a celei mai mari părți din uraniul îmbogățit”; ceea ce înseamnă că liderii iranieni *nu* acceptă în nici un chip „amânarea momentului în care ar putea avea capacitatea de a fabrica arme atomice”².

Despre politica externă iraniană în contextul evoluțiilor globale

Tot ceea ce se întâmplă în sistemul de referință al relațiilor internaționale – *inclusiv* evoluțiile și perspectivele politicii de putere a Iranului, subiectul central al acestui studiu – stă sub semnul, foarte clar conturat, al unui plus progresiv de instabilitate și de impredictibilitate generat, în mod limpede, de deprecierea evidentă (fie ea în termeni relativi sau absoluți) a puterii (și respectiv a influenței globale) a Statelor Unite ale Americii. Statutul hegemonic global al SUA, încă în stare de funcționare, era deja semnificativ erodat încă de pe la sfârșitul anilor 1980, atunci când Paul Kennedy scria că Statele Unite sunt „numărul unu mondial, în declin relativ”³.

Între timp, problemele geo-strategice cu care se confruntă SUA s-au agravat. America este acum implicată în două conflicte regionale majore – vorbesc aici despre misiunile cu o natură extrem de complexă, de pacificare și stabilizare, din Irak și Afganistan, precum și într-un conflict de lungă durată, desfășurat la scară planetară și alcătuit din episoade adesea mai puțin vizibile (este vorba despre așa-numitul global war on terror). Aceste trei conflicte, în mod clar interconectate (desigur, doar până la un anumit punct, dar totuși în mod consistent) absorb și consumă continuu cantități enorme de resurse de toate tipurile. În acest context, forțele militare ale SUA sunt deja suprasolicitate, iar politica globală a SUA este deja marcată de ceea ce putem numi supra-extindere. Criza economico-financiară în plină desfășurare nu face decât să complice și mai mult lucrurile. În realitate, cu două intervenții militare și politice majore în curs de derulare, desfășurate pe fondul unui conflict global de intensitate variabilă și – probabil – de *foarte* lungă durată, purtat împotriva terorismului internațional legat, causal sau catalitic, de radicalismul politic și religios din lumea islamică, SUA, afectate grav de criza economico-financiară, și-ar putea cu greu permite încă un conflict deschis. Liderii de la Teheran știu și ei, cât se poate de clar, acest lucru. Ei mai pot evalua – cu instrumentele politicii la nivel înalt – și măsura în care Washingtonul are – sau nu – nu numai resursele materiale, ci și voința de se mai implica într-un nou eventual conflict. În acest sens, eșecul încercării SUA de a obține

¹ Pentru aceste declarații, vezi *Iran Guards chief threatens US, Great Britain after attack* și *Iran MP: hunt for „terrorists” may cross into Pakistan*, știri Reuters, transmise la 19 octombrie 2009, accesate la adresa de internet <http://www.reuters.com>.

² George Jahn, *Iran signals it may not strike nuclear deal*, știre Associated Press difuzată la 19 octombrie 2009, accesată la adresa de internet <http://news.yahoo.com>.

³ Paul Kennedy, **The Rise and Fall of the Great Powers. Economic change and military conflict from 1500 to 2000**, Vintage Books, New York, 1989, p. 514.

integrarea rapidă a Georgiei și Ucrainei în NATO, ca și incapacitatea Washingtonului de a proteja Georgia de puternica ofensivă rusească din vara trecută nu pot decât să-i încurajeze pe partizanii de la Teheran ai unei politici externe mai ambițioase și mai agresive. Cele două episoade recente pomenite în fraza anterioare pot fi puse, într-un anume fel, sub semnul întrebării. Ele măsoară, poate, nu lipsa de voință politică a Americii, ci doar criza politicii externe la sfârșitul administrației republicane, ar putea spune unii. Dar, mult mai recent, administrația Obama – una nouă, venită la putere în urmă cu mai puțin de un an, cu un enorm sprijin popular și care în mod natural nu suferă de servituțurile care puteau paraliza sau frâna inițiativele de politică externă în partea finală a celui de-al doilea mandat prezidențial al lui George W. Bush – dă și ea dovadă de lipsa voinței politice de a duce la bun sfârșit proiecte cu semnificație majoră pentru securitatea națională a SUA, ca și pentru stabilitatea globală. E vorba despre cedările făcute în raport cu Rusia, în problema dosarului scutului anti-rachetă. E posibil ca liderii de la Teheran să evalueze toate aceste elemente ale realității internaționale ca alcătuind o uriașă, interesantă și greu repetabilă fereastră de oportunitate, alcătuită din următoarele elemente principale: a. o Americă încă puternică, dar mai slabă – cel puțin în termeni relativi – decât oricând în ultimele decenii; b. o opinie publică americană deja sătulă de conflicte militare (și mai ales de numărul consistent, deși nicidecum insuportabil, al pierderilor în luptă – combat casualties – în Irak și Afganistan); c. o Americă implicată deja în mai multe conflicte care consumă și blochează resurse politico-militare notabile; d. o Americă lipsită, în mai multe ocazii succesive recente, de suficientă voință politică pentru a-și putea finaliza cu succes proiecte și inițiative strategice importante pentru securitatea națională; e. o Americă dispusă – sau poate obligată – la concesii majore pe arena internațională; f. o Americă foarte puțin populară în straturi foarte largi ale societăților din întreg Orientul Mijlociu; g. o Americă aflată în plină coliziune cu voința politică și cu dinamica geostrategică a Federației Ruse și a Chinei și h. o Americă aflată acum sub conducerea unui personaj cu relativ puțină experiență pe arena internațională, perceput de straturi largi ale opiniei publice, dar și de către destui lideri politici ca un *dove* (spre deosebire de predecesorul sau imediat, care în mod limpede a fost un *hawk*⁴) și recunoscut în mod oficial, prin chiar recenta acordare a Premiului Nobel pentru Pace, ca un lider pașnic, dispus în semnificativ mai mică măsură decât predecesorii săi să folosească forța și/sau să escaladeze conflicte internaționale.

Câteva observații despre puterea militară a Iranului

Puterea militară a Iranului este una considerabilă, și cu o dinamică ce poate provoca o anumită îngrijorare. Merită subliniat, în acest context, și faptul că înfrângerea Irakului în anii 90 și în 2003, urmată apoi și de prăbușirea regimului lui Saddam Hussein, nu a făcut decât să întărească, în mod absolut spectaculos, relevanța regională a puterii militare iraniene (prin apariția unui vid regional de putere, pe care

⁴ Pentru definițiile uzuale ale politicianilor care sunt, în domeniul relațiilor internaționale, *doves* și *hawks*, vezi Graham Evans, Jeffrey Newnham, **Dicționar de relații internaționale englez-român**, Editura Universal Dalsi, București, 2001, pp. 147 și respectiv 228-229.

Teheranul poate și dorește să-l umple cu propria influență). Acesta era un proces vizibil încă dinainte de 2003. Așa de exemplu, dacă Irakul rival Teheranului avea, în 1990, peste 1,1 milioane oameni sub arme (cu 5.700 tancuri, alte 8.000 de vehicule blindate de luptă de diverse tipuri, 3.100 de piese de artilerie, 650 de aeronave de luptă – cu totul 55 de divizii, susținute de un buget militar anual de 13 miliarde dolari SUA), în 2001 forța militară irakiană se redusese (în ciuda eforturilor susținute făcute de regimul lui Saddam) la doar 424.000 militari (cu doar 2.200 tancuri, 3.500 vehicule de luptă blindate mai ușoare, 2.050 tunuri de toate tipurile, 316 avioane militare – dintre care cel mult 100-150 apte de luptă; altfel spus, un total de doar 23 de divizii, susținut de un buget anual de doar 1,4 miliarde dolari SUA). Reducerea relevanței militare a Irakului era la fel de evidentă și în plan maritim – vorbim despre o scădere a numărului de nave militare operaționale de la 43 la doar 6⁵. Dimpotrivă, puterea militară a Teheranului crește continuu. Așa de exemplu, doar în intervalul 2003/2004 – 2005/2006 (altfel spus, în mai puțin de o jumătate de deceniu), deși numărul total de oameni aflați sub arme s-a redus de la circa 540.000 la doar 420.000, numărul de tancuri grele a crescut de la 1.565 la peste 1.613; la fel, numărul de nave de suprafață mai mici decât corvetele a crescut de la mai puțin de 60 la peste 254 (cu menținea că, în interiorul acestei categorii, numărul de vedete purtătoare de rachete a rămas constant, de 10 unități), ca și numărul total de nave de transport și desant (la începutul intervalului amintit existau doar 9 nave ceva mai mari, capabile să transporte chiar și tancuri, precum și 9 nave mai mici, în timp ce în 2004/2005 aveam deja de-a face cu nu mai puțin de 13 nave mai mari de transport și desant, ca și cu 23 de nave mai mici, plus încă 6 vehicule maritime cu pernă de aer)⁶. Dacă analiza unui interval extrem de scurt nu reușește să pună în evidență rezultate spectaculoase, ci doar *interesante* în ceea ce privește dinamica puterii militare iraniene, cu totul altfel se petrec lucrurile atunci când discutăm despre intervale ceva mai lungi. Între 1990 și 2001 (intervalul în care, să ne reamintim, forța militară irakiană s-a redus la mai puțin de jumătate), forța militară a Iranului a crescut în ritm extrem de susținut: cu peste 10% în ceea ce privește numărul total al militarilor activi, de aproape două ori în ceea ce privește numărul de tancuri, de peste două ori și jumătate în ceea ce privește numărul de piese de artilerie, ca și de peste 2,3 ori atunci când vorbim despre avioanele de luptă. În sfârșit, dacă în 1990 Iranul nu avea nici un submarin, în 2001 el avea șase submersibile operaționale⁷ (alte surse vorbesc despre doar 3, de fabricație rusească și din clasa *Kilo*⁸). Merită luat în calcul și faptul că programele de dezvoltare militară ale Iranului au presupus, în ultimii ani, și achiziționarea unui număr *mare* de *rachete anti-navă* (ce pot fi lansate, în funcție de tipul lor, de pe mare, de pe uscat sau

⁵ Pentru toate aceste cifre vezi Kenneth M. Pollack, *The regional military ballance*, în Richard D. Sokolski (editor), *The United States and the Persian Gulf. Reshaping Security Strategy for the Post-Containment Era*, National Defense University Press, Washington, D.C., 2003, p. 62.

⁶ Pentru toate aceste cifre vezi The International Institute for Strategic Studies, *The Military Ballance 2003-2004*, Oxford University Press, 2003, pp. 109-110 și respectiv The International Institute for Strategic Studies, *The Military Ballance 2005-2006*, Routledge, 2005, pp. 188-191.

⁷ Pentru aceste cifre vezi Kenneth M. POLLACK, *op. cit.*, p. 72.

⁸ Pentru această estimare vezi deja citatele *The Military Ballance 2003-2004* și *The Military Ballance 2005-2006*, pp. 109 și respectiv 191.

din aer). Teheranul investește masiv, de ani buni, și în mai multe tipuri de rachete balistice, cu raze de acțiune cuprinse între 900 și 3.500 de mile⁹, dintre care unele sunt capabile să lovească nu numai practic orice țintă din Orientul Mijlociu, ci și anumite regiuni și obiective din Europa și zona Mării Mediterane. Încă de acum mai bine de jumătate de deceniu era clar că, relativ rapid, Teheranul ar putea recupera, *dacă* alocă suficiente resurse, rămănerile în urmă ale programelor sale nucleare provocate de conflictul cu Irakul, precum și că, *dacă* reușește să achiziționeze avioane și rachete din generații avansate (cel mai probabil din Rusia), ar putea întreprinde, cu șanse de succes „dramatic crescute”, misiuni „de apărare a litoralului Golfului Persic și vizând interzicerea accesului în regiune a forțelor navale și aeriene americane”¹⁰. Există, atrag atenția unii autori, riscul ca, în astfel de condiții, „Iranul să mășăluiască în deceniile de la începutul secolului 21 sfidător, agresiv, în mod virulent antiamerican și înarmat cu bombe nucleare”¹¹.

Masa totală – ca și ritmul de evoluție – a forțelor militare iraniene sunt încă și mai semnificative dacă le comparăm cu ale altor actori politici de tip statal din zona Golfului Persic. Noile forțe armate *irakiene* sunt încă în plin proces de organizare și, în plus, se vor confrunta, în cel mai bun caz pentru ele, ani în șir, cu sarcina deloc ușoară de a menține un nivel acceptabil de securitate pe întreg teritoriul național. Drept urmare, credem că, în viitorul previzibil (în termeni mai concreți, pentru cel puțin câțiva ani), Irakul nu poate constitui un motiv serios de îngrijorare, în plan strict militar, pentru Teheran. Iar dacă vorbim despre forțe armate ale micilor principate din regiune, ele nu sunt capabile, datorită efectivelor mici sau foarte mici, nici să ducă cu succes un război defensiv contra Iranului, nici să funcționeze în chip eficient ca instrumente militare ale descurajării. *Bahrain*-ul, de exemplu, avea în 2005 forțe militare active cu efective totale de doar 11.200 oameni, *Kuwait*-ul – de doar 15.500 oameni, *Omanul* – de doar 41.700 oameni, *Qatar*-ul – de 8.500 oameni, iar *Emiratele Arabe Unite* – de 50.500 oameni. Chiar și dacă adăugăm la aceste efective extrem de limitate (chiar dacă adesea foarte bine înarmate și instruite) și potențialul militar important al *Arabiei Saudite* (199.500 oameni, din care 75.000 în unități ale Gărzii Naționale) și al *Republicii Yemen* (cu totul, 66.700 oameni în serviciul militar activ)¹², rezultă cu claritate că, *dacă discutăm despre capitolul forță vie (respectiv oameni aflați în serviciul militar activ) al puterii militare, Iranul deține o superioritate confortabilă în raport cu orice alt actor statal din regiunea Golfului, ca și în raport cu aproape orice coalțiție regională posibilă și/sau probabilă.*

⁹ Kenneth M. Pollack, *op. cit.*, pp. 72-73.

¹⁰ Ibidem, pp. 74-75.

¹¹ Thomas J. Ridge, “Foreword”, în Ilan Berman (editor), *Taking on Tehran. Strategies for confronting the Islamic Republic*, Lexington Books, Plymouth, UK, 2007, p. vii.

¹² Pentru cifrele referitoare la puterea militară a statelor din Golful Persic vezi The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2005-2006*, Routledge, 2005, pp. 183-215.

Câteva elemente despre situația geostrategică din zona Golfului Persic și din proximitatea Iranului

Situația strategică din zona Golfului Persic este și mai mult complicată – și evoluează, în bună măsură, într-o manieră conformă mai degrabă intereselor politice și strategice pe termen scurt, dar și lung, ale Teheranului – și din pricina manierei în care marile puteri se raportează la situația din zonă. Statele Unite, de exemplu, au în zona Golfului strategice majore și clare: să evite o „explozie revoluționară” (cel mai probabil una radical-islamică, pe modelul celei din Iran) care să arunce în haos toată zona; să asigure securitatea accesului Occidentului la hidrocarburile din Golf; să asigure libertatea navigației în Golful Persic; să interzică – sau măcar să modereze/controleze – procesul de proiectare, fabricare și stocare a armelor de distrugere în masă în regiune¹³ (inclusiv pentru a împiedica astfel lansarea în forță a unei accelerate curse regionale a înarmărilor, ca și pentru a reduce cât mai mult posibilitatea ca instabilitatea cronică a regiunii să ducă la apariția unor conflicte deschise, a căror escaladare necontrolată ar fi dificil – dacă nu chiar imposibil – de evitat). Dar SUA sunt deja suprasolicitate, iar Rusia și China nu dau dovadă de atitudine prea fermă în cazul Iranului.

Merită să remarcăm, în acest moment al prezentării noastre, faptul că Iranul este *deja* implicat, masiv, în diverse măsuri de susținere a anumitor categorii de insurgenți din Irak (ca urmare, încearcă să susțină exact tipul de „explozie revoluționară” pe care SUA doresc să o evite, încercând să catalizeze transformări întemeiate pe „adaptări evolutive încununuate de succes”¹⁴); că Iranul este implicat și în operațiuni militare pe teritoriul Afganistanului¹⁵; și că tot Iranul *are deja* mijloacele – politice și militare – de a perturba accesul Occidentului la hidrocarburile din Golf, ca și libertatea navigației în regiune; și că, în sfârșit, nici SUA și nici măcar *întreaga* comunitate internațională nu au putut împiedica Teheranul să-și continue, în ritm accelerat, programele sale nucleare.

Mai merită remarcat că Teheranul are, în acest context, și avantajul că poate folosi chiar și resurse minuscule pentru a leza *foarte* grav interesele geo-strategice ale SUA și ale lumii occidentale (din care face parte, să nu uităm aceasta nici o clipă, și România). Așa de exemplu, episodul din martie 2007, în care Iranul a capturat și a ținut ostatici, chiar dacă numai pentru 12 zile, mai mulți marinari militari britanici (15 la număr, aparținând echipajului fregatei *HMS Cornwall* și care executau, în momentul în care au fost capturați de forțele navale ale Corpului Gardienilor Revoluției, o misiune de patrulare, în ambarcațiuni ușoare, în apele teritoriale irakiene) a subliniat, în termeni extrem de puternici din punct de vedere mediatic, că *SUA și aliații lor nu mai sunt hegemoni incontestabili în zona maritimă a regiunii*

¹³ Joseph McMillan, „U.S. Interests and Objectives”, în D. Sokolski (editor), *op. cit.*, pp. 9-35.

¹⁴ *Ibidem*, p. 20

¹⁵ La 22 septembrie 2009, de exemplu, *Reuters* publica o știre despre declarațiile unei “oficialități din domeniul contra-terorismului” din SUA, care afirma că Gardienii Revoluției, corp de elită al armatei iraniene, furnizează armament și instructori insurgenților talibani – vezi Adam Entous, *US sees hand of elite Iranian unit in Afghanistan*, știre *Reuters* difuzată la 22 sept 2009, accesată la adresa de internet <http://www.reuters.com>.

Golfului. Dar episodul în cauză – *oricând* repetabil – ar fi putut avea drept țintă nu o ambarcațiune militară britanică, ci unul sau mai multe petroliere mari, sau nave de pasageri care transportă turiști înspre sau dinspre stațiunile de lux din regiune. Altfel spus, episodul respectiv poate fi înțeles ca un puternic semnal de avertisment, prin care Teheranul spune, *foarte* clar, că poate periclita, *dacă* și *când* dorește, accesul liber al Vestului la hidrocarburi, ca și libertatea navigației în Golf. Altfel spus, *Teheranul e deja în stare să pună sub semnul întrebării, fără nici un fel de eforturi deosebite, 50% din ceea ce unii autori consideră a fi interesele geostrategice vitale ale SUA în regiunea Golfului Persic.*

Scurt exercițiu de comparație istorică

Ceea ce constituie un factor de risc suplimentar deloc neglijabil este, în cazul Iranului, posibilitatea funcționării unor corelații pe care le-am mai întâlnit și în alte ocazii pe arena internațională. Este vorba, în primul rând, despre faptul că, *adesea, regimurile politice de tip non-democratic (cele autoritare, dictatoriale sau totalitare), confruntate cu probleme interne (fie acestea de natură politică sau economică) grave, dezvoltă un apetit suplimentar pentru agresiune externă.* Cu doar câteva decenii în urmă, exact în acest tipar se înscria invazia argentiniană în Insulele Malvine (Falklands). În al doilea rând, în anumite ocazii, *eșecurile în politica externă îi fac pe unii lideri să caute soluții compensatorii – respectiv posibilitatea de a obține, inclusiv prin folosirea forței, succese notabile (sau măcar un plus de prestigiu) care să anuleze cumva măcar percepția publică legată de insuccesele anterioare pe arena internațională.* Și această corelație a funcționat, în Argentina, la vremea Războiului din Malvine.

Pentru a înțelege mai bine modelul comportamental al decidenților de la Buenos Aires, pe care îl propunem ca termen de comparație pentru cazul de față, amintim mai întâi că Argentina se afla, în 1982, în fața unui dureros eșec de politică externă. Cel puțin aceasta era percepția amiralului Jorge Isaac Anaya, comandantul-șef al forțelor navale. Negocierile cu Chile, pe tema controlului asupra Canalului Beagle (coridorul de trecere între Atlantic și Pacific) păreau că vor conduce la pierderea definitivă de către Argentina a șansei de a controla acest punct important al Oceanului Mondial (și de a juca un rol semnificativ pe arena globală). În acest context, a renunța și la Malvine ar fi însemnat, din perspectiva lui Anaya, convins de faptul că viitorul Argentinei va fi legat de mare și de forțele navale, un gest impardonabil, de renunțare la o componentă vitală a interesului național¹⁶. Un al doilea eșec important al politicii externe argentinienne era, în mod clar, incapacitatea de a para în chip eficient presiunea crescândă și izolarea pe plan internațional, provocate de „războiul murdar” purtat împotriva opozanților de toate tipurile (și în care au fost uciși, în doar câțiva ani, mai bine de 18.000 de oameni, dintre care 100 de jurnaliști și vreo 200 de membri respectați ai comunității academice). În aceste condiții, administrația Carter a început să condamne în termeni tot mai duri politica argentiniană și a sfârșit prin a recurge la un embargo asupra exporturilor de arme

¹⁶ Pentru această corelație vezi Paul Eddy, Magnus Linklater și Peter Gillman (editori), *The Falklands War. The full story by The Sunday Times insight team*, Sphere Books, 1982, pp. 28-29.

către Argentina, aruncând regimul de dictatură militară „înspre statutul de lepros moral” al scenei internaționale¹⁷. Pierderea de prestigiu provocată de embargoul american trebuia, și ea, compensată într-un fel sau altul. În ceea ce privește criza internă pe care liderii juntei militare argentiniene încercau să o compenseze oferind poporului un succes zgomotos pe arena internațională, ea era întemeiată în special pe lipsa de performanță în domeniul economic și social al guvernării militare.

În ceea ce privește criza internă profundă pe care a încercat să o compenseze tentativa de a recupera Malvinele, e suficient să amintim că inflația ajunsese la 150% pe an încă înainte de lovitura de stat militară de la mijlocul anilor 1970. În 1980, „starea economiei, deja dezastruoasă, se deteriora încă și mai mult”. În plan social, urmările nu au întârziat să apară. În ciuda politicii represive extrem de brutale a juntei militare, sindicatele argentiniene au ieșit în stradă, în masă, la 30 mai 1982, iar demonstrații s-au retras abia după ce mai multe sute dintre ei au fost răniți, iar peste 2.000 au fost arestați¹⁸.

Într-o anumită măsură, situația Argentinei din anii 70-80 ai secolului trecut seamănă cu cea din Iranul de astăzi. Regimul politic teocratic a reușit să se mențină la putere, fraudând masiv alegerile prezidențiale și menținându-l la putere pe Mahmud Ahmadinejad. Dar, foarte important, protestele opoziției politice și ale populației au atins, rapid, o amploare și un nivel de intensitate neașteptat de mari (și care indică, foarte clar, criza profundă a regimului). Economia iraniană se confruntă, și ea, cu probleme notabile. Încă din 2003, o lucrare care evalua starea economiei mondiale și a economiilor naționale atrăgea atenția că PIB-ul iranian este influențat, în sens negativ, de „rigiditățile politice” și de „tensiunile regionale” ce constituie, luate împreună, „principalii factori de blocaj ai unei economii... în pană de strategie”. Inflația continua să fie mare, „de două cifre”. În plus, vulnerabilitatea majoră a economiei iraniene – care constă în faptul că în jur de „50 % din încasările statului și 85 % din export”¹⁹ sunt generate de vânzarea de hidrocarburi – s-a accentuat și agravat în contextul caracterizat de scăderea serioasă, în ultimii ani, a prețului petrolului pe piața internațională, ca și de criza economico-financiară globală. În aceste condiții, există riscul – deloc neglijabil – ca regimul actual de la Teheran să opteze, ca și junta militară din Argentina, pentru un plus de agresivitate pe arena internațională, cu speranța că un eventual succes i-ar putea consolida autoritatea pusă în discuție de opoziție și de către protestatari.

Iranul are, în plus, și o îndelungată tradiție istorică *imperială*. Altfel spus, o îndelungată tradiție a expansiunii războinice, a exprimării intereselor de stat într-o manieră asociată cu agresiunea. De-a lungul mai multor mii de ani, în spațiul iranian s-au succedat mai multe imperii (cel Persan, întemeiat de Cyrus cel Mare; cel al parților, apărut la doar trei generații după înfrângerea Persiei de către Alexandru cel Mare; cel Sasanid, întemeiat de Ardashir I; cel Samanid, între 819 și 999 ; cel al

¹⁷ *Ibidem*, pp. 58-59.

¹⁸ Pentru situația economiei argentiniene în acei ani, ca și pentru consecințele în plan social, vezi *Ibidem*, pp. 59-62

¹⁹ Pentru aceste informații și evaluări vezi André Gamblin (coordonator), **Economia lumii 2004**, Editura Științelor Sociale și Politice, București, 2004, pp. 155-157.

Bujizilor, între 932 și 1055; cel Selgiucid, după 1038; cel al Hulaghizilor, de pe la 1220 la 1256; cel al Sefevizilor, întemeiat la începutul secolului al XVI-lea, cel al lui Nadir Șah; cel al dinastiei Kadjarilor, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și până în 1925; și mult mai aproape de zilele noastre, cel condus de dinastia Pahlavi)²⁰. Unele dintre aceste construcții politice au avut o dinamică și o vitalitate cu totul excepționale, fiind actori *foarte* importanți – cu statut pe deplin conturat de mare putere cu potențial hegemonic – ai scenei internaționale a vremii lor. Mai mult, faptul că lumea (sau civilizația, ca să folosim exact conceptul propus de Samuel P. Huntington) islamică *nu* are stat de nucleu este de natură să încurajeze *orice* actor ce posedă, într-o anumită cantitate, resurse naturale și alți factori constitutivi importanți ai puterii naționale (suprafață, poziție geografică, populație, capacitate industrială, putere militară, voință politică articulată și coerentă), să încerce să ocupe această poziție și să exercite un anumit tip de control asupra unei părți cât mai mari din Orientul Mijlociu Extins (Greater Middle East).

Scurte concluzii

În aceste condiții, se poate estima că: a. potențialul de agresivitate al actualului regim de la Teheran este nu numai înalt, ci și *în creștere*; b. în anumite condiții, diverse inițiative în domeniul politicii externe a Teheranului au toate șansele să lezeze grav – sau chiar foarte grav, inclusiv pe termen mediu și lung – interesele de securitate și apărare ale Orientului Mijlociu Extins, dar și ale Europei și SUA; c. programul nuclear și cel balistic iranian sunt deosebit de îngrijorătoare; d. felul îngrijorător în care se manifestă adesea Teheranul pe arena internațională conduce, automat, la *necesitatea* ca decidenții politici din lumea occidentală (din care face parte și România) să fie pregătiți, *oricând*, chiar și pentru un set de măsuri *dure* pentru a pune capăt caracterului agresiv al politicii externe iraniene. Merită făcut aici, în finalul acestui studiu, și următorul comentariu: *orice* slăbiciune a Occidentului în raporturile sale cu Teheranul are *toate* șansele, credem, să fie perceput – ca și conciliatorismul anilor 30 – ca un îndemn suplimentar la agresiune, sau măcar ca o garanție suplimentară că o politică agresivă nu va provoca reacții rapide, puternice și hotărâte. Și Europa are, împreună cu tot restul lumii occidentale, interesul ca așa ceva să *nu* se întâmple.

Bibliografie:

- [1] BERMAN, Ilan (editor), **Taking on Tehran. Strategies for confronting the Islamic Republic**, Lexington Books, Plymouth, UK, 2007.
- [2] GAMBLIN, André (coordonator), **Economia lumii 2004**, Editura Științelor Sociale și Politice, București, 2004.
- [3] SOKOLSKI, Richard D. (editor), **The United States and the Persian Gulf. Reshaping Security Strategy for the Post-Containment Era**, National Defense University Press, Washington, D.C., 2003.

²⁰ Pentru această succesiune de imperii vezi Florin DIACONU, „Iran: Revoluția Islamică, altoită pe o veche tradiție imperială”, în *Revista Institutului Diplomatic Român*, anul I, semestrul I, nr. 1, 2006, pp. 66-70.

- [4] The International Institute for Strategic Studies, **The Military Ballance 2003-2004**, Oxford University Press, 2003.
- [5] The International Institute for Strategic Studies, **The Military Ballance 2005-2006**, Routledge, 2005.

SOCIETATEA CUNOAȘTERII ȘI INFRASTRUCTURA INFORMAȚIONALĂ ÎN ETAPA ACTUALĂ

Dr. Marin DUMITRU*
Ana-Maria-Raluca DUMITRU**

The Internet has experienced a strong development in all sectors of activity from e-commerce to on-line televisions.

Immediate effects of economic virtualization there are in the reduction of the direct communication costs, the reduction of transactions period, the customers' direct access into the business process.

Electronic payment systems have the advantage of commerce transaction decreasing and streamline and this eliminate the movement to the bank centers for the payments or money transfers.

Nivelul dezvoltării Internetului și dezvoltarea fără precedent pe care au avut-o formele de afaceri bazate pe acesta, de la comerț electronic la televiziuni on-line, au făcut să se vorbească din ce în ce mai mult de o nouă economie, economia digitală sau e-economia. Se pune firesc întrebarea: în ce mod diferă această economie nouă de cea veche, clasică, specifică epocii industriale, dar aflată în criză?

În opinia noastră, nu există diferențe majore între Noua și Vechea Economie. Formal și istoric vorbind, Noua Economie este economia prezentului, maniera actuală de desfășurare a acțiunilor din viața organizațiilor de orice natură, nu numai a celor din sfera economicului sau afacerilor. Din punct de vedere faptic și al conținutului, este o nouă modalitate de exprimare și funcționare a percepțelor economice cunoscute și practicate de umanitate dintotdeauna.

În concluzie, economia erei informaționale diferă de economia erei industriale în primul rând în ceea ce privește viteza de derulare a operațiunilor economice, comoditatea cu care oamenii le pot controla și capacitatea de transportare a informației de natură economică, altfel spus numai în forma exterioară de manifestare a faptelor economice.

Noua Economie nu elimină circuitele economice clasice, nu creează un mediu în care vechile reguli sunt eliminate, iar productivitatea crește în salturi spectaculoase. Ea nu desființează sau schimbă fundamentele economiei - capital, cost, profit sau inovare - și nici principala cerință a consumatorilor - obținerea de bunuri și servicii de calitate. „Lumea cea nouă are încă nevoie de vechile aptitudini, pe lângă cele noi, specifice ei”.¹

Primul efect al plasării afacerii pe Internet este penetrarea directă și imediată - fără costuri suplimentare semnificative - a unor piețe situate în cele mai diverse medii, dincolo de distanțele fizice propriu-zise; existența sediului într-o zonă

* **Profesor universitar**

** **Economist licențiat**

¹ Charles Handy, *Elefantul și puricele*, Editura Codecs, București, 2007, p. 109.

periferică sau în sufletul unei mari metropole nu mai are nici o relevanță pentru cifra sa de afaceri potențială. Se creează astfel premisele echilibrării gradului de dezvoltare economică la nivel regional, național și global.

Efectul secundar al dezvoltării afacerilor pe Internet este crearea unui mediu puternic concurențial, în care o multitudine de elemente, de la preț/calitate (elementul tradițional de avantaj concurențial) până la aspectul, conținutul și complexitatea web site-ului, limbile de prezentare a ofertei sau gradul de virtualizare al proceselor ulterioare ofertei (în cazul comerțului electronic - comanda, cumpărarea și plata) pot decide câștigătorul. Reprezentativ pentru caracterizarea mediului concurențial virtual este faptul că pe Internet, „con competiția este la un click distanță.”

Care sunt efectele imediate ale virtualizării faptelor economice?

- reducerea costurilor directe legate de procesul de comunicare și negociere (contracte, corespondență, telefoane etc.);
- scăderea duratelor tranzacțiilor (pot ajunge de la zile și ore pentru circuitul clasic al hârtiilor la câteva secunde);
- transparentizarea activităților interne organizației prin permiterea accesului clientului direct în interiorul proceselor de business ale furnizorului (cazul companiilor de curierat care permit urmărirea on-line a coletelor, sau al companiilor informatice care au deschis complet clienților săi procesul de comandă a echipamentelor hardware dorite).

Premiza apariției și dezvoltării economiei digitale a constituit-o apariția Internet-ului. Internet-ul a fost definit ca „rețeaua rețelelor”, combinația ideală între mijloace de comunicație și capacitate de stocare, poate cea mai bună întrupare a termenului IT&C în sine - tehnologia informației și comunicațiilor; din punctul nostru de vedere, Internetul reprezintă oportunitatea de a muta afacerile într-o nouă dimensiune temporară.

Dacă ar fi să încercăm o clasificarea a operațiunilor, fenomenelor dar și a companiilor care oferă servicii bazate pe Internet, considerăm că este adecvată o abordare pe patru niveluri:

1. nivelul infrastructură - acele produse și servicii din sfera IT&C care permit dezvoltarea suportului oferit de Internet, premiză a relațiilor comerciale mijlocite de Internet: furnizori de conectivitate, furnizori de hardware și software de bază, furnizori de servicii de securitate a comunicațiilor pe Internet.
2. nivelul aplicații - produse și servicii construite pe platforma IP și care mijlocesc realizarea de activități din sfera „e” (e-business, e-commerce, e-learning, teleworking etc.). Din punctul de vedere al scopurilor afacerilor, în această categorie apar consultanții Internet, furnizorii de aplicații e-commerce, aplicații multimedia, motoare de căutare și indexare a informației, furnizori de servicii de training online, baze de date distribuite.
3. nivelul infomediare - acele servicii care permit creșterea eficienței piețelor electronice prin organizarea locurilor de întâlnire virtuale între ofertanți și consumatori de informație. Așa numitele companii „market makers”

specializate în oferirea de portaluri comerciale, diverse tipuri de agenții specializate în medierea online a tranzacțiilor (imobiliare, turism), agenții de brokeraj, companii producătoare de conținut digital, publicitate online - iată numai câteva dintre categoriile de companii care compun acest nivel.

4. nivelul comercial - facilitarea tranzacțiilor de vânzare-cumpărare online: retailing sau vânzarea directă (tranzacțiile de tip Business-to-Consumer), vânzarea prin lanțuri de distribuție (tranzacțiile din zona Business-to-Business) și altele.

După cum putem observa din această clasificare, Internetul are o ridicată autonomie față de o eventuală abordare instituționalizată. Dacă atât în infrastructura de transporturi cât și în infrastructura energetică statul are un rol important de reglementare și poate fi chiar un actor important pe o piață concurențială, în cazul infrastructurii informaționale, rolul statului se reduce la a fi un simplu participant. Ce poate face atunci statul într-un mediu în care blogul unei singure persoane sau ideea de afaceri a unui adolescent pot să pună în umbră traficul pe site-urile Internet al tuturor instituțiilor statului?

Procesele economice sunt poate cel mai mult influențate de e-business. E-business este un sistem aducător de valoare, iar în cadrul acestui sistem organizațiile - clienți, furnizori, distribuitori, parteneri - cooperează și se motivează reciproc.

Implementarea unei soluții e-business reprezintă pentru orice firmă o investiție pe termen lung. Acest efort trebuie controlat printr-un cadru legislativ bine pus la punct, care să reglementeze toate aspectele implementării și utilizării soluției. Cadrul legislativ trebuie să reglementeze drepturile și responsabilitățile fiecărei părți implicate, să evedențieze riscurile posibile ale implementării și modurile de escaladare a problemelor.

Dacă în zonele în care sunt restricționate libertățile democratice statul se implică în cenzurarea Internetului, considerăm că într-o societate deschisă statul ar trebui să devină un susținător al acestui mediu deschis prin excelență, de pe urma căruia ar putea profita la urma lui prin dezvoltarea mediului de afaceri.

În anul 2000, Uniunea Europeană a formulat o serie de recomandări, prin care se încearcă, cel puțin în cadrul Uniunii, realizarea unei infrastructuri informatice pentru comerț comune, bazate pe:

- *termene și condiții* - termenele și condițiile comerciale trebuie prezentate utilizatorului înainte începerii oricărei tranzacții pe Internet;
- *statut egal* - contractele electronice sunt egale, din punctul de vedere al efectelor comerciale și juridice, cu forma lor tipărită. Ele pot fi folosite în instanță, împreună cu elemente electronice de autentificare (semnătură electronică);
- *localizare* - localizarea geografică a terților este independentă de localizarea server-ului Web care găzduiește tranzacția;
- *pieță unică* - comerciantul poate oferi servicii de tranzacționare pe Internet în toată Uniunea Europeană, cu condiția să respecte legile și regulamentele comerciale în vigoare în țara sa de origine.

Definirea, acceptarea și utilizarea unui set de standarde general valabile pentru tranzacționarea online, a reprezentat un deziderat al ultimilor ani, dar nici o încercare nu a reușit să fie adoptată pe scară largă.

Afacerile electronice presupun o schimbare completă a modului în care clientul este privit în relația sa cu organizația; cerințele „e – clientului” sunt mai mari și din ce în ce mai sofisticate, iar „e – organizația” trebuie să fie capabilă să ofere servicii de o calitate din ce în ce mai mare unei comunități multinaționale de parteneri și clienți.

În ceea ce privește factorii care au stat la baza creșterii utilizării „e-business”, majoritatea companiilor implicate consideră că cel mai important factor a fost încercarea de a veni în întâmpinarea așteptărilor clienților, urmat de necesitatea obținerii unui avantaj față de concurență. 100% din companiile mari din Europa folosesc mijloace electronice în afaceri. Procentajul este de 70% la firmele de dimensiune medie și de numai 36%, la microîntreprinderi. Dacă vor dori să crească, companiile românești vor trebui să țină cont de acest aspect.

Dincolo de aspectul dimensiunii companiei, sectorul de activitate determină gradul de utilizare al mijloacelor „e-business”, în detrimentul locației. Furnizorii de servicii IT, aeronautică, de mașini și echipamente, industria farmaceutică și industria tipografică sunt domenii de activitate care utilizează în mod intensiv și permanent mijloacele IT&C. La polul opus al clasamentului se află sectorul construcțiilor, cu un procent modest de utilizare al instrumentelor IT&C - numai 38%. Ținând cont că sectorul construcțiilor a fost motorul de creștere economică a României în ultimii ani, considerăm că statul trebuie să se implice în acceptarea pe scară largă a economiei digitale.

Este din ce în ce mai greu de conceput o afacere profitabilă, de succes, care să nu fie prezentă pe Internet printr-un site propriu și să nu folosească mijloacele IT&C ca suport al relațiilor cu clienții și furnizorii săi. Cartea de vizită a companiilor a devenit astăzi site-ul său Web, judecat atât din punctul de vedere al conținutului cât și al formei de prezentare; posibilitățile de tranzacționare on-line pe care le oferă o organizație, respectiv lipsa acestora, reprezintă un factor esențial pentru un potențial client al companiei respective.

Internet-ul prezintă și o serie de manifestări particulare și anume intranet-ul și extranet-ul - privite ca elemente de infrastructură a economiei digitale și afacerilor electronice. Afacerile electronice se bazează pe o combinație între sistemele informaționale tradiționale și metodele specifice Internet/Intranet/Extranet având ca punct central noțiunea de tranzacție. Afaceri electronice nu sunt considerate numai procesele de vânzare/cumpărare pe Internet, ci multitudinea tranzacțiilor electronice care au loc între cetățeni/organizații și administrația publică, bănci, organisme fiscale sau vamale, instituții de asigurări, interacțiunile cu furnizorii și partenerii de afaceri.

Cea mai răspândită formă a afacerilor electronice este în prezent cea a comerțului electronic. În mod eronat, cele două tipuri de interacțiuni sunt deseori confundate. În realitate comerțul electronic este parte a afacerilor electronice, fiind procesul de vânzare, cumpărare sau schimb de bunuri și servicii folosind metode electronice de comunicare.

Potențialul comerțului electronic a fost la începuturi supraestimat, numărul companiilor având ca obiect de activitate „e-commerce” crescând peste nivelul maxim de asimilare al pieței, ceea ce a condus la crahul pieței în anul 2000. Companiile care au știut să adauge valoare simplelor tranzacții comerciale, realizând că Internet-ul poate oferi mult mai mult decât un mediu de desfășurare al proceselor de vânzare/cumpărare, au supraviețuit și au acaparat o bună parte din piață (Amazon, e-Bay, ș.a). Aceste companii au înțeles că absența relației inter-umane vânzător /cumpărător trebuie suplinită cu „ceva”, acel „ceva” fiind realizarea unei experiențe plăcute de cumpărare, personalizarea ofertei și servirea fiecărei persoane sau organizații ca și cum ar fi singurul și cel mai important client. Se naște astfel noțiunea de „mass-customization”² în tranzacțiile B2C³. În curând companiile deja prezente pe Internet au identificat ca pas următor în evoluție adoptarea tehnologiilor și modelelor de comunicație din B2C în sfera mult mai valoroasă a B2B⁴, a „e-business”-ului.

Pentru a scoate în evidență necesitatea unei prezențe românești active în mediul virtual, precum și riscurile care decurg din întârzierea adoptării la nivelul întregii societăți a unui stil de viață on-line, referindu-ne aici de la educație, informare și divertisment la cumpărături și plata taxelor, vom încerca să arătăm câteva trăsături care creează un avantaj comparativ la afacerile electronice de afacerile tradiționale:

- *valoarea afacerii*: nu mai stă exclusiv în bunurile sale tangibile, fizice, în dimensiunea sau numărul său de angajați ci în bunurile sale intangibile, cum ar fi: numele de marcă, imaginea firmei, calitatea relațiilor cu clienții, capacitatea de a realiza o experiență interesantă din interacțiunea cu aceștia, și de a oferi servicii de valoare adăugată (plata online a produselor achiziționate, convergența mai multor servicii aparent distincte într-un produs complex, agregat etc.);

flexibilitatea: în cazul afacerilor se traduce prin personalizare, adaptarea producției la cerere, orientarea spre cereri de nișă, crearea de procese business specifice fiecărui tip de client;

- *capacitatea de răspuns interactiv*, scurtarea duratelor tranzacțiilor: presupune colaborarea între producător și consumator prin intermediul IT&C, de cele mai multe ori prin intermediul agenților software care pot oferi răspunsuri 24 de ore din 24 fără intervenție umană. Organizațiile pot alege când și cum doresc să îndeplinească sarcinile ce le revin pe Internet, fără a implica simultan, în același moment de timp, și partenerii de afaceri;

- *orientarea spre procese*: bazându-se pe IT&C ca suport informațional al întregii activități, afacerile electronice permit desființarea granițelor rigide impuse de

² „Mass customization”, termen folosit pentru a semnifica „personalizarea în masă” a serviciilor, adaptarea unor servicii sau produse generale la specificul fiecărui client în parte, în opoziție cu „mass production” - producție de serie, în masă

³ „Business to consumer” reprezentând modalitatea de a face afaceri pe Internet orientate spre client/consumator.

⁴ „Business to business” reprezentând modalitatea de a face afaceri pe Internet orientate spre mediul de afaceri.

structura organizațională și conducerea în mod complet și unitar a proceselor necesare desfășurării activității firmei;

- *integrarea*: organizația nu mai poate fi privită în mod izolat, fără a lua în considerare piața din care face parte, furnizorii și partenerii săi de afaceri. Afacerile nu se mai desfășoară luând în considerare disponibilitatea și capacitățile proprii organizației, ci pe cele ale tuturor partenerilor săi;

- *pericolul marginalizării*: în lumea economiei digitale se creează diferențe majore de competitivitate între organizații digitalizate și cele care încă nu au reușit să atingă acest punct; organizațiile digitale vor fi mai rapide, mai competitive, mai aproape de clienți și furnizori.

Totuși, afacerile electronice nu au doar avantaje comparativ cu cele clasice. Soluțiile moderne de „e-commerce” pun la dispoziția clienților potențiali diverse modalități de analiză a caracteristicilor produsului / serviciului oferit, dar nici una dintre acestea nu se compară cu a vedea produsul pe raft, cu senzațiile vizuale, olfactive, tactile pe care acesta le oferă. Acesta este motivul pentru care, cel puțin în această perioadă, cele mai comercializate produse online sunt cele pentru care proprietățile subiective nu sunt foarte importante: electronicele, electrocasnicele, consumabile de birou, bilete de călătorie, filme și albume de muzică, produse digitalizate etc. Acest tip de produse fac de obicei obiectului comerțului online de tip B2C - *Business-to-Consumer*.

O categorie de produse des comercializate online sunt cele de nișă, aferente unui anumit domeniu economic. Ele sunt organizate de cele mai multe ori în portaluri, care grupează în același spațiu virtual oferte similare ale mai multor furnizori sau producători. Acest tip de produse fac de obicei obiectului comerțului online de tip B2B - *Business-to-Business* sau chiar al licitațiilor electronice și soluțiilor de „e-procurement”.

În continuare analizăm pe scurt principalele forme de manifestare ale comerțului electronic: Business-to-Consumer, Business-to-Business și licitațiile electronice.

B2C - Business-to-Consumer

În prezent cel mai răspândit mod de tranzacționare pe Internet, este reprezentat de „e-commerce”. Acesta definește capacitatea unei organizații de a interacționa online, direct cu clienții săi, eliminând intermediarii de orice natură. Se caracterizează printr-un număr mare de clienți, o mare varietate de produse și servicii, valoarea tranzacțiilor fiind în general relativ mică; interacțiunile sunt de obicei nepredictibile și mediu securizate (acces prin nume de utilizator și parolă), iar mediul tehnologic de derulare a tranzacțiilor este Internet-ul.

Evident cel mai mult ar trebui să aibă de câștigat clientul, care poate achiziționa astfel bunuri sau servicii la care accesul ar fi îngreunat din punct de vedere spațial și/sau temporal. Mult mai interesante sunt din punctul nostru de vedere beneficiile potențiale ale furnizorului sau deținătorului magazinului virtual, ceea ce îl motivează pe acesta să facă afaceri în mediul virtual:

- extinderea pieței potențiale prin targetarea unui număr mai mare de clienți decât cei rezidenți în zonă;
- creșterea vizibilității produselor prin înscrierea site-ului în motoare de căutare sau portaluri;
- transparentizarea activității prin implementarea unor mecanisme de urmărire a comenzii chiar de către client;
- posibilitatea cunoașterii cu exactitate a tipologiei clienților, prin culegerea de informații despre aceștia și adaptarea în consecință a politicilor de marketing;
- posibilitatea de a contacta direct clienții precum și posibilitatea implementării politicilor de marketing direct pe site;
- costuri de deschidere și costuri logistice minime în strânsă legătură cu: întreținerea unui departament de vânzare (site-ul acționează până la un punct ca un angajat virtual cu program de lucru non-stop); crearea documentelor specifice operațiunilor comerciale (tipărire facturi, avize de expediție etc.); dimensionarea stocurilor pe baza datelor primite on-line despre clienți și comenzi;
- scăderea generală a duratei tranzacțiilor, de la preluarea comenzii până la livrarea și plata produselor.

Riscul asociat extinderii operațiunilor de vânzare către zona B2C, de către o companie care desfășoară deja activitate pe piața tradițională este minim. Organizația poate să experimenteze o perioadă mediul virtual, iar dacă evoluția nu se ridică la nivelul așteptărilor, îl poate închide fără pierderi semnificative. Dacă afacerea evoluează însă favorabil, cifra de afaceri poate realmente să explodeze.

Este evident că între diversele companii care activează în zona comerțului electronic B2C există diferențe în ceea ce privește stadiul de dezvoltare și operabilitate. Iar dacă o afacere a evoluat pozitiv pe acest segment, este posibil ca acesta să fie doar primul pas în migrarea spre B2B.

B2B-Business-to-Business

B2B este zona cea mai valoroasă a tranzacționării pe Internet, însă deocamdată mai puțin exploatată decât B2C. În prezent B2B modelează ansamblul tranzacțiilor dintre o organizație și partenerii săi de afaceri (furnizori, distribuitori, clienți), fără a mai utiliza vreun standard anume. Mediul de existență este de obicei puternic securizat, datorită informațiilor sensibile care se schimbă între parteneri (contracte, facturi, plăți, alte documente comerciale). Se caracterizează printr-un număr relativ mic de parteneri dar cu valori mari ale tranzacțiilor; interacțiunile sunt de regulă predictibile și repetitive.

Ținând cont de baza legală și standardele economice comune la nivelul unei anumite industrii, interoperabilitatea partenerilor este relativ ușor de realizat din punct de vedere strict funcțional. Dificultatea constă însă în sincronizarea datelor aferente activităților partenerilor și în identificarea unui standard comun de operare.

Din punct de vedere tehnologic tranzacțiile se pot desfășura nu numai pe Internet (cum era cazul în comerțul B2C) ci și utilizând extranet-urile (accesibile numai unui set de parteneri autorizați) sau rețelele private

De multe ori tipul produselor comercializate în comerțul B2B nu diferă cu nimic față de cele din B2C. Diferențele sunt nu atât în varietatea produselor comercializate, cât în tipul și cantitatea lor. Dacă în B2C produsele comercializate sunt în special din zona mărfurilor, al produselor finite, în B2B avem de-a face și cu materii prime, materiale, semifabricate. De asemenea putem observa diferențe în ceea ce privește cantitatea produselor comercializate și în valoarea tranzacțiilor aferente, acestea fiind în B2B mai mari decât în B2C. Desigur există și zone comune în ceea ce privește produsele comercializate în B2C față de B2B, precum și produse care nu apar decât într-unul dintre cele două tipuri de comerț electronic.

În zona serviciilor diferențele sunt mai greu de sesizat; poate singurul tip de serviciu accesibil numai în zona B2B este cel al e-banking-ului specific organizațiilor (plăți online către furnizori, plata salariilor angajaților etc.), deși și aici apar zone comune cu serviciile oferite către consumatorii direcți.

În B2C furnizorii nu au ca prim scop fidelizarea, ci mai degrabă atragerea unui număr cât mai mare de clienți. În B2B fidelizarea clienților este primordială. Atragerea și apoi menținerea clientului aduc stabilitate furnizorului online, un venit sigur și predictibil, dat fiind caracteristica de repetabilitate a tranzacțiilor B2B. Furnizorii online apelează la diverse metode de fidelizare a clienților: discount-uri sau prețuri speciale în funcție de cifra de afaceri derulată într-o anumită perioadă, promoții online, timpi de livrare mai mici, posibilitatea de plată eșalonată sau termene de plată mai lungi decât în comerțul tradițional etc.

Dacă în comerțul B2C cel mai câștigat era clientul, în B2B ambii parteneri sunt avantajați în aceeași măsură, ceea ce se răsfrânge în mod pozitiv asupra întregului lanț economic:

- sistemele avansate de comerț B2B permit furnizorului integrarea efectivă cu afacerea clientului, devenind parte activă a operațiunilor acestuia: poate interoga online stocul de produse proprii la client și poate propune momentele de re aprovizionare atât în funcție de nivelul stocurilor de la client dar și de disponibilitatea sa internă;

- în mod similar, clientul devine parte activă a operațiunilor furnizorului: poate vizualiza online stocul de produse de la furnizor și în cazul relațiilor de parteneriat tradiționale, poate lansa direct comenzi de cumpărare online. Există parteneri între care nivelul de integrare a devenit în timp atât de strâns încât comanda de cumpărare trimisă de client ajunge direct în sistemul informatic al furnizorului în care se transformă direct și nemijlocit în comandă de vânzare și apoi, în limita stocului și creditului disponibil - în livrare. De asemenea există companii care au renunțat complet la modelul de producție în serie, pentru asigurarea unui stoc permanent; în schimb au inclus clientul în procesul de producție alegând modelul „build-to-order” (producție la comandă), cu avantaje evidente asupra cash flow-ului general și siguranței vânzărilor. Avantajul major este acela că nivelul stocurilor se optimizează atât în organizația client cât și în organizația furnizor;

- în cazul integrărilor bilaterale complete între parteneri, la nivel de sisteme informatice, comerțul B2B permite eliminarea erorilor umane ce apar la introducerea

comenzilor de cumpărare precum și creșterea vitezei de preluare și onorare a comenzilor;

- gradul de virtualizare al organizațiilor crește: angajații pot lucra anumite perioade de timp de acasă, pot lua decizii indiferent de locul în care se află;

- costurile cu telecomunicațiile se reduc substanțial: costul utilizării legăturilor Internet este incomparabil mai mic decât costurile tradiționale de telefonie, fax, sau poștă;

- similar modelului B2C, clientul are acces la produse, servicii și informațiile aferente acestora în orice moment, existând posibilitatea implementării unor mecanisme informatice la furnizor care permit clientului urmărirea on-line a stării comenzilor sale și dimensionarea corespunzătoare a operațiunilor sale interne, cu influențe directe în scăderea riscului comercial și a costurilor logistice.

Extrapolând avantajele descrise anterior, ale partenerilor implicați la nivel microeconomic, la un nivel macroeconomic, lanțul economic în întregime are de câștigat prin:

- scăderea costurilor și duratelor tranzacțiilor la nivelul partenerilor conduce la obținerea unor profituri mai mari, și implicit la creșterea veniturilor bugetare;

- presiunea exercitată de parteneri pentru îmbunătățirea infrastructurii comune de telecomunicații conduce în timp la îmbunătățirea infrastructurii tehnologice în zonele de interes;

- companiile din zonele defavorizate care fac pasul către noua economie, au acces la produse și servicii furnizate de organizații din zone mai dezvoltate; astfel, au posibilitatea să producă și să vândă produse mai complexe decât cele existente în mod tradițional pe piața locală, cu un grad mai mare de noutate și superioare calitativ, cu influențe directe în dezvoltarea economică locală sau regională;

- schimbările în cultura organizațională a partenerilor duc la creșterea nivelului de cunoaștere și educație a angajaților, cu influențe directe în nivelul salariilor, dar și în sofisticarea comportamentului de consumatori al acestora;

- scăderea consumului de hârtie și consumabile necesare derulării operațiunilor, cu efecte directe asupra mediului înconjurător și dezvoltării economice durabile.

Licitații electronice publice și private

Modelul de comerț electronic orientat licitații se regăsește atât în B2C cât și în B2B. Referindu-ne la modelul B2C, cel mai cunoscut site de licitații electronice este www.ebay.com, care permite persoanelor fizice oferirea spre licitare a unor produse din categoria bunurilor de larg consum, noi sau folosite. Site-urile de licitații acționează ca forumuri în care utilizatorii se autentifică și își asumă rolul de vânzător sau cumpărător.

În zona B2B modelul este ceva mai complicat, evidențiindu-se două mari categorii de licitații, așa numitele „forward auctions” (licitații directe) și „reverse auctions” (licitații inverse).

Licitațiile directe („forward auctions”) se deschid la inițiativa vânzătorului: compania vânzătoare publică oferta de produse și servicii pe care le oferă spre licitare

potențialilor cumpărători fie pe Web site-ul propriu fie pe un portal de tip „e-marketplace”. Scopul direct al licitației este obținerea de venituri prin vânzarea produselor la cel mai bun preț. Scopul indirect al licitației este lărgirea bazei de date de clienți potențiali. Participarea la licitație presupune înregistrarea participanților (numele companiei și date de contact, domeniul de activitate etc.) în baza de date a vânzătorului; vânzătorul obține astfel, cu un minim de efort, date despre clienții săi potențiali, date pe care le poate utiliza ulterior în acțiuni de marketing și promovare. Este un beneficiu indirect substanțial, rezultat în urma economisirii banilor necesari pentru a obține date despre companiile ce activează într-un anumit domeniu. Costul organizării licitației este redus, folosindu-se de canalele de comunicare electronice deja construite (Web site-ul propriu sau unul de tip portal).

Licitările inverse („reverse auctions”) sunt inițiate de cumpărător: compania caută să achiziționeze un anumit produs sau serviciu cu anumite caracteristici bine definite, la cel mai bun preț. Scopul direct al organizării licitației este identificarea companiei care poate furniza produsele și serviciile cele mai apropiate de cele dorite, care satisfac toate cerințele de acceptare, calitate și buget specificate.

Din punctul de vedere al obiectului licitației se disting două categorii:

- licitarea în vederea cumpărării unui volum mare de produse similare, cu specificații clare, în scopul obținerii celui mai bun preț. Acest model mai poartă numele de „e-procurement”. În această categorie intră în general echipamente de calcul și de telecomunicații, materiale de birotică și consumabile, materii prime necesare procesului de producție dar și servicii (de transport, telecomunicații). O dată declarat furnizorul câștigător, între cei doi parteneri se încheie de obicei contracte cadru de achiziții pe termen mediu sau lung.

- licitarea în vederea achiziției unui produs sau serviciu unicat. Scopul principal nu este obținerea celui mai bun preț de achiziție ci identificarea companiei care poate produce și furniza produsul cel mai adaptat cerințelor. Este cazul unor echipamente de producție speciale, agregate, mașini industriale speciale dar și soluții software de exemplu. O dată declarat furnizorul câștigător, între cei doi parteneri se încheie de obicei un contract de vânzare-cumpărare specific (contract „spot”).

Am adus în discuție până acum interacțiunile între organizații și consumatori care produc efecte comerciale (în esență tranzacții de vânzare - cumpărare, mai simple sau mai complexe). Pe lângă acestea, Web-ul oferă și infrastructura de dezvoltare a unei multitudini de alte tipuri de relații, nu neapărat comerciale, între diverse categorii de parteneri, dintre care cele mai importante considerăm a fi:

- B2E - *Business-to-Employee*: utilizarea unei rețele interne organizației, pentru facilitarea comunicației între organizație și angajații săi. Soluțiile B2E sunt utilizate în general pentru automatizarea proceselor interne organizației: cereri de dotare a angajaților cu rechizite și consumabile, oferte speciale și promoții de produse pe care organizația le pune la dispoziția angajaților săi, completarea și actualizarea datelor personale ale angajaților etc. B2E poate fi considerat o formă mai specială a B2C în care locul consumatorului sau clientului este luat de un angajat al companiei;

- X2A, A2X - *Everybody-to-Administration, Administration-to-Everybody*: modelează pe o platformă electronică interactivă relațiile dintre autoritățile publice

sau locale (uniformizate în sintagma de mai sus „Administration”) și public, fie el format din cetățeni sau organizații comerciale. Acest tip de interacțiuni nu sunt de natură comercială; ponderea cea mai mare o are aspectul legat de informarea cetățenilor / organizațiilor asupra cadrului legislativ în care își desfășoară activitatea, baze de date cu informații publice despre companii, baze de date cu întrebări și răspunsuri frecvente legate de activitatea administrației publice/locale. Site-urile care intră în această categorie nu oferă însă numai informație statică, ci și variate metode de interacțiune între public și administrație.

Lanțul complet al unei tranzacții de „e-commerce” / „e-business” se încheie de regulă prin realizarea în format electronic a tranzacției de stingere a datoriei clientului către furnizor, deci a unei plăți online. Noțiunea de bani electronici și sisteme de plată specifice a provenit așadar din necesitatea închiderii lanțurilor de tranzacționare online. Astăzi sistemele de plăți electronice reprezintă un substituent din ce în ce mai frecvent utilizat al cash-ului.

Plata reprezintă cea mai complexă parte a unei tranzacții electronice (fie ea comercială, financiar-bancară, administrativă), atât datorită siguranței în manevrarea informațiilor de ordin calitativ și cantitativ pe care trebuie să o ofere, a securității și confidențialității datelor de identificare a surselor de plată, a duratei relativ scurte în care trebuie să se finalizeze, în general datorită naturii sensibile a oricărei tranzacții care presupune existența unui flux monetar.

Sistemele de plăți electronice au avantajul unui potențial deosebit în scurtarea și fluidizarea tranzacțiilor comerciale, eliminând în mare măsură nevoia de deplasare la sediul băncilor pentru efectuarea de plăți sau transferuri monetare.

Sistemele de plăți electronice presupun riscuri sporite și de aceea sunt mai greu acceptate de către publicul larg, datorită faptului că presupun manevrarea de date financiare și monetare, cu reflectare directă și într-o oarecare măsură greu de controlat de către plătitor a sumelor de bani efectiv existente în conturile bancare ale acestuia.

Securizarea sistemelor informatice și implicit reducerea riscurilor de fraudă, permit plăților electronice să devină principalul element de reducere a costurilor asociate unei tranzacții comerciale prin realizarea de economii substanțiale de timp, resurse umane și materiale, precum și principalul element în globalizarea reală a economiei, prin eliminarea limitelor geografice și geo-politice.

Riscurile de fraudă prin intermediul infrastructurii informatice nu se reduc însă la sistemele de plăți electronice. Pe măsură ce volumul tranzacțiilor comerciale desfășurate pe Internet crește, pericolul de interferență în vederea denaturării datelor sau obținerii de informații confidențiale este din ce în ce mai acut.

Cel mai vulnerabil domeniu este cel a comerțului B2C care presupune divulgarea datelor confidențiale legate de card-uri bancare, interceptarea și apoi folosirea acestora în scopuri frauduloase.

Un alt domeniu în care se observă proliferarea atacurilor informatice este cel al interceptării informațiilor de autentificare ale utilizatorilor de conexiuni dial-up la Internet; prin intermediul unor viruși sunt sustrate datele de autentificare, care sunt folosite apoi în scopuri frauduloase.

Același tip de atacuri se observă și în comunicațiile B2B, care presupun divulgarea de informații sensibile referitoare la planuri și relații de afaceri, date de interes pentru competiție.

Pentru anihilarea acestor atacuri, companiile care gestionează platforme „e-commerce” sau „e-business”, și furnizorii de servicii Internet au obligația de a securiza bazele de date, serverele de e-mail și infrastructura de comunicații în general. Din punct de vedere tehnologic, acestea impun respectarea de către orice platformă de comunicații a patru cerințe de securitate de bază - autentificarea, confidențialitatea, autorizarea și non-repudierea - iar din punct de vedere al protecției datelor asigurarea accesului controlat la informație, nedivulgarea ei către terți, utilizarea ei numai în scopurile pentru care individul/organizația în cauză și-a dat acceptul.

Din punct de vedere al statului, considerăm oportună găsirea unei formule de parteneriat public-privat, prin care agenții economici sau instituțiile financiare care promovează în mod direct „e-economia”, să beneficieze de un regim fiscal preferențial.

În concluzie noua economie nu elimină circuitele economice clasice, nu creează un mediu în care vechile reguli sunt eliminate, iar productivitatea crește în salturi spectaculoase. Noua economie împreună cu principiile care o guvernează - flexibile și într-o permanentă schimbare - formează un mediu informațional ale cărui capacități nici nu le cunoaștem încă în totalitate; îi descoperim noi valențe și noi aplicații în fiecare zi. Nu avem voie însă să nu fim conectați, pentru că asta ar însemna o deconectare de la circuitele economice ale lumii globalizate în care trăim.

Dar viața mării majorității a oamenilor nu s-a mutat în cyber-spațiu. Avem și o să avem nevoie de o infrastructură de transport pe care să ne deplasăm noi sau mărfurile comandate, adaptată la viteza în care am ajuns să trăim. Și avem nevoie de resurse energetice pentru mijloacele de transport. Chiar și pentru aceia dintre noi care au devenit totuna cu calculatorul, lipsa unei surse de energie ar conduce la o moarte sigură – fie ea și a procesorului.

Deoarece, pe fondul crizelor politice repetate, instituțiile statului nu reușesc să urmărească o strategie coerentă de dezvoltare a infrastructurilor, înțelegând importanța infrastructurilor pentru o creștere economică sănătoasă și durabilă, credem că cea mai indicată soluție ar fi identificarea posibilității unor parteneriate public-privat, prin care statul să cointereneze agenții economici viabili, care și-au dovedit capacitatea de a valorifica oportunitățile economiei de piață, să investească în mod transparent în infrastructură, urmând să-și amortizeze investițiile și să câștige de pe urma acestora pe termen lung. Totodată, considerăm că se impune urmărirea spargerii monopolurilor din infrastructură, îndeosebi în domeniile transporturilor și în cel energetic, cu efecte benefice atât la nivelul utilizatorului final, cât și al creșterii gradului de asigurare a securității economice.

AMENINȚĂRI LA ADRESA PĂCII ȘI SECURITĂȚII ÎN EPOCA CONTEMPORANĂ

Roland – Dorian ENE*

With the evolution of technology, development of weapons and military objects, military conflicts from the beginning of mileniu.au progressed. Philosophy which was the basis for building the security environment in the last century known fundamental shifts. Globalization has led, on the one hand, the multiplication of opportunities for development and cooperation and the exponential increase in the number of entities that act on the global scene, especially the assertion of non-state actors, making decisions in foreign policy and security of states and international organizations became more complex.

Millennium III century began with a declaration of war between terrorists and democratic societies, which have proposed a global democratic revolution, declaring peace and security as the supreme value of the global legal system. In the face of new threats facing the world - terrorism, nuclear proliferation, government failure (failed states), hunger, environmental degradation, etc.. - UN Charter assumed the role of main guarantor of peace and social progress, serious failure in consensualizarea a position.

După terminarea Războiului Rece principala sursă de instabilitate a fost reprezentată de conflictele inter-etnice, religioase, naționaliste generate de fragmentările intra-statale care au avut loc imediat după prăbușirea comunismului în Europa Centrala și de Est, spatiul fostei Iugoslavii reprezentand un focar de risc deosebit de ridicat. Factorii de insecuritate generați de cursa înarmărilor s-au amplificat după dezmembrarea Tratatului de la Varșovia, a U.R.S.S. și R.F. Iugoslavia, având ca efect disponibilizarea unor mari cantități de armament și material strategic, precum și a unei părți a personalului militar sau civil implicat în cercetarea, producția, comerțul și paza acestor materiale.

Aceste dezvoltări au favorizat sustragerea, deturnarea și tranzacționarea de armament și materiale sensibile pe piețele ilicite, având ca destinație zonele de conflict, state, grupări teroriste și organizații criminale interesate, dar și migrația de specialiști, cercetători și experți militari din Europa de Sud-Est către țări și grupări proliferatoare, prin racolare sau din considerente economice.

Pe acest fond, s-a ajuns la proliferarea grupurilor și bandelor de traficanți ilegali de armament, componente și produse strategice, unele dintre acestea fiind create și conduse de foste cadre ale structurilor de apărare și de informații din țările respective, care au folosit legăturile deja create, experiența profesională, informațiile ce le dețineau și au exploatat situațiile de criză, haosul, confuzia, corupția și superficialitatea în sistemul de control, permeabilitatea frontierelor etc.

Cele mai active în domeniu au fost și sunt încă structurile de tip mafiot de sorginte rusă, care acționează pe arii extrem de întinse, precum și cele albaneze care controlează zona balcanică. Migrația ilegală a devenit o afacere de miliarde,

* Locotenent – colonel, doctorand, Departamentul pentru relația cu Parlamentul și informare publică

grupările criminale și cele teroriste au preluat controlul acestui fenomen, au introdus elemente organizatorice noi, transformând totul. *Mediul de securitate s-a transformat, trecând de la un sistem bipolar la unul în care poliile de putere sunt mai greu de identificat, iar amenințările sunt mai difuze.*

Deschiderea granițelor, garantarea libertății de mișcare, liberalizarea schimburilor de mărfuri și servicii, circulația rapidă a informațiilor au permis terorismului și crimei organizate efectuarea unui salt important din punct de vedere al sferelor de acțiune și din cel conceptual; organizațiile teroriste și criminale și-au adaptat rapid structura, metodele și mijloacele utilizate la noile realități, au diversificat formele de pregătire a personalului și au asigurat o mai pronunțată conspirativitate rețelelor, membrilor și activităților.

Fenomenul terorismului internațional reprezintă un punct central pe agenda reuniunilor celor mai importante organizații internaționale și regionale, de la ONU, NATO, UE și G-8 până la Consiliul miniștrilor arabi de interne. În mod firesc, un asemenea punct nu poate lipsi de pe agenda de lucru a niciunei reuniunii a miniștrilor apărării din țările NATO, manifestare ce constituie o oportunitate pentru reafirmarea solidarității și angajamentului de a acționa uniți împotriva terorismului și a noilor amenințări. Lupta antiteroristă este acum prioritară nu numai pentru NATO și de aceea este nevoie de cooperare.

Exportul radicalismului islamic dinspre zonele aflate pe „axa răului” spre cele cu conflicte inter-confesionale latente, coroborat cu alegerea Europei de Sud-Est ca zonă de refugiu și refacere a grupărilor extremist-teroriste, menține în actualitate riscul amenințărilor teroriste, probabilitatea concretizării acestora fiind sporită de existența în aproape toate țările din regiune a unor comunități puternice de cetățeni arabi, în rândul cărora se află și susținători sau membri ai organizațiilor teroriste Kongra Gel, Hamas, Hezbollah, Frații Musulmani, Al-Qaida etc.

În spațiul post-iugoslav, riscurile de securitate sunt agravate de persistența formațiunilor paramilitare care propagă idei extremist-separatiste, tensionând climatul de securitate și așa foarte fragil. Apariția pe continentul european „a celei de-a treia generații” de luptători antrenați în diverse tabere de instruire ale Al Qaida (foști voluntari din state occidentale care au luat parte la luptele din Afganistan, Cecenia, Bosnia și au revenit în statele de origine, unde au creat rețele de sprijin pentru continuarea Jihadului împotriva SUA și aliaților acestora) constituie un alt factor de risc major pentru climatul de securitate în Europa de Sud-Est. Resurecția preocupărilor pentru afirmarea identității confesionale sau etnice inspirată de o acutizare a naționalismului și a efervescenței religioase a creat un teren mai mult decât favorabil pentru apariția unor manifestări extremiste și fundamentaliste. Mișcările masive de populație determinate de sărăcie sau de războaiele etnice locale și religioase au adus aceste conflicte în lumea occidentală, migranții devenind, de regulă, surse de sprijin politic și financiar pentru grupările teroriste din locurile de baștină. În multe situații, diaspora din țările vest-europene furnizează și sprijin uman „calificat”, teroriștii provenind din astfel de medii având o pregătire net superioară mai ales pe linia utilizării mijloacelor moderne de comunicații sau cu aplicabilitate militară.

Datorită cutumelor religioase și culturale proprii, unele categorii de migranți refuză să se integreze în noile societăți, devenind astfel factori de risc în planul stabilității politice și economice. Alte grupuri de migranți sunt percepute ca o amenințare datorită sprijinului pe care îl acordă unor organizații teroriste sau de gherilă. La toate acestea se adaugă ofensiva procesului de islamizare a unor categorii minoritare (romi, pături defavorizate economic sau medical) din spațiul ex-iugoslav, îndoctrinarea acestora pentru a susține proiectul „Statului islamic pur”, pericolele rezultate din asocierea cercurilor islamice radicale cu mișcările sau organizațiile naționalist-extremiste și regruparea militanților radicali în formule organizatorice noi (fundații, asociații culturale, religioase, de caritate etc.), care servesc interesele unor organizații sau state care susțin terorismul.

În procesul de islamizare și îndoctrinare religioasă sunt implicate și o serie de organizații neguvernamentale, întâlnite mai frecvent în spațiul post-iugoslav și Albania, care condiționează aproape orice sprijin umanitar de realizarea unor obiective ce țin de propagarea islamului. Mai mult, orice investiție este precedată de construirea de moschei, centre cultural-religioase, instituții de învățământ numai pentru musulmani.

Recrudescența extremismului de dreapta, a naționalismului, xenofobiei și revizionismului în unele țări din regiune, coroborată cu sentimentele antisemite comune acestor mișcări, amplifică sursele de sprijin și de alianțe ale extremiștilor și supradimensionează spectrul amenințărilor la adresa securității naționale și regionale. Existența în apropierea granițelor românești a unor stări conflictuale latente ce se pot reaprinde, degenerând în confruntări deschise, evoluțiile mișcărilor separatist-autonomiste din spațiul ex-iugoslav, prezența și activitatea gherilei albaneze, securitatea fragilă a unora dintre statele din regiune, expansiunea entităților teroriste către Europa de Sud-Est, transformă spațiul adiacent României într-o zonă complexă, care oferă condiții favorabile (sociale, economice, politice și de structură etnico-religioasă) germinării și dezvoltării unor nuclee extremist-teroriste și ale crimei organizate transfrontaliere.

Relativa vecinătate geografică cu Orientul Mijlociu, recunoscut ca „gazdă” a principalelor organizații teroriste cu vocație de internaționalizare și creșterea fluxului migraționist dinspre statele din această zonă spre Europa de Sud-Est au determinat adoptarea unor măsuri specifice de prevenire a transformării teritoriului național în spațiu de refugiu sau de tranzit al entităților radicale.

Plasarea geografică a țării noastre pe axa de acțiune a unor organizații teroriste de factură separatistă și fundamentalistă (kurzi, albanezi, ceceni etc.), care încearcă să creeze sau să consolideze nuclee în spații extranaționale, reprezintă în contextul internațional actual un factor major de amenințare la adresa securității naționale a României. Proximitatea geografică a României de zonele în care amenințările asimetrice și-au făcut simțită mai activ prezența și participarea țării noastre la acțiunile de stabilizare/reconstrucție a zonelor aflate în conflict (Afganistan, Irak, Kosovo etc.) pot furniza suficiente motive exponenților terorismului de a înscrie România pe lista țintelor vizate, în timp ce aderarea la

NATO și perspectiva încheierii negocierilor cu UE fac din România o țară din ce în ce mai atractivă pentru fluxul migrației ilegale, în special de sorginte asiatică.

Amenințările asimetrice la adresa climatului de securitate din Europa de Sud-Est și, îndeosebi, la adresa statelor angajate fără rezerve în lupta împotriva terorismului internațional, crimei organizate și proliferării armelor de distrugere în masă vor persista datorită discrepanțelor de ordin logistic dintre state în ceea ce privește securizarea granițelor; lacunelor legislative sau imperfecțiunilor aplicării cadrului juridic din domeniul contraterorist și al combaterii criminalității transfrontaliere; insuficienței măsurilor adoptate pentru blocarea finanțării terorismului și a accesului grupărilor extremiste la substanțe chimice și biologice, dispozitive și tehnologii nucleare, mijloace de comunicare moderne.

Mediul de securitate a devenit fluid, complex și volatil, a cărui dinamică a riscurilor se manifestă pe diferite paliere (militar, politic, economic, social, cultural), a influențat procesul de transformare în care Alianța a intrat.

Ulterior, atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 și apoi invocarea articolului V al Tratatului Nord Atlantic, pentru prima dată, de către statele aliate, au rearanjat prioritățile, pe primul loc situându-se amenințările de natură teroristă, propagarea armelor de distrugere în masă, amenințările de natură asimetrică.

Provocarile la adresa securității spațiului aliat s-au intensificat pe măsură ce riscurile au început să cunoască o delocalizare accentuată. *Mediul de securitate s-a transformat, trecând de la un sistem bipolar la unul în care poliile de putere sunt mai greu de identificat, iar amenințările sunt mai difuze.*

În prezent riscurile sunt generate de:

- atacuri teroriste;
- dezvoltarea și proliferarea armelor de distrugere în masă, dublate de pericolul ca acestea să ajungă în posesia unor regimuri politice nedemocratice, a unor entități ale crimei organizate sau celule teroriste;
- existența unor regimuri nedemocratice sau cu o structură instituțională fragilă;
- fluxuri masive de refugiați;
- dezechilibre ecologice sau catastrofe naturale majore (secete, inundații, furtuni, incendii, cutremure, accidente nucleare etc);
- insecuritate economică;
- conflicte etnice regionale sau locale;
- perpetuarea stărilor de conflict - în anumite zone sau regiuni neguvernabile-, care se află în afara controlului național, de către grupări criminale cu interese de natură pecuniară.

La aceasta mai contribuie și divergența de interese, percepția diferită asupra strategiilor și procedurilor de urmat, având în vedere faptul că interesele actorilor implicați nu converg întotdeauna, la care se adaugă diferențele în perceperea riscurilor, mijloacelor și procedurilor de contracarare a acestora. La aceste cauze poate fi de asemenea adăugată pierderea suveranității, care se dezvoltă în două direcții:

- prima direcție, pozitivă, tinde să modifice structura suverană a statelor, reducându-le puterea și influența prin deplasarea către agregări supra-naționale mai extinse și diferențiate;

- a doua direcție, negativă, este spre o guvernare rea: diminuarea abilității statelor de a gestiona viața cetățenilor lor sau a relațiilor inter-state, cu toate consecințele ce decurg din aceasta.

Acest fapt poate conduce – în cel mai rău caz – la apariția organizațiilor criminale, care posedă capacitatea de a destabiliza situația prin utilizarea violenței, ale cărei efecte sunt binecunoscute: conflicte etnice, sociale și religioase, terorism și proliferarea armelor de distrugere în masă. În actuala perioadă de minime confruntări militare între state, în comparație cu războiul și pacea din timpul secolului trecut, opiniile publice tind să considere că riscurile și insecuritatea sunt mult mai mari decât în timpul confruntării nucleare din perioada Războiului Rece.

În ceea ce privește tipologia noilor riscuri și amenințări, trebuie să înțelegem că, de fapt, conceptul de securitate implică din ce în ce mai mult o lume fără granițe, în care securitatea internă și cea externă nu mai sunt separate și trebuie să fim conștienți de ponderea redusă a statelor luate în mod individual atunci când abordăm aspectele securității și cele ale rolului crescând al organizațiilor internaționale.

Globalizarea reprezintă principalul fenomen care influențează mediul de securitate contemporan, atât în ceea ce privește geneza noilor riscuri și amenințări, cât și al apariției diferitelor oportunități. În acest mediu, nici un stat nu se poate izola sau rămâne neutru, nici un stat nu este la adăpost și nici unul nu trebuie să rămână în afara proceselor globale.

Securitatea internațională tinde tot mai mult să-și manifeste caracterul indivizibil, iar comunitatea internațională este tot mai conștientă de răspunderile ce îi revin. Globalizarea profilează o șansă reală de dezvoltare economică aptă să creeze prosperitate și să protejeze mediul, dar înscrierea pe această tendință nu este o certitudine garantată pentru fiecare țară. Ea depinde de capacitatea statelor de a exploata programatic și eficient la astfel de oportunități. În caz contrar, țările care nu răspund acestor exigențe riscă să piardă șansa de a beneficia de efectele pozitive al globalizării.

În contextul acestei configurații a scenei globale, regiuni întregi sunt afectate de stări de tensiune, instabilitate și conflict, de sărăcie și frustrare care generează sau favorizează proliferarea noilor riscuri și amenințări. Dintre acestea, unele pot avea un impact major asupra securității României.

La nivel regional, în Europa centrală, de est și de sud-est, persistă sau sporesc în intensitate diferite stări de tensiune și situații conflictuale determinate de vechi dispute de natură etnică sau religioasă, teritoriale sau separatiste ori de contestare a frontierelor existente, precum și de criminalitatea transfrontalieră.

Un proces de globalizare intens va slăbi rolul statului suveran. Dar ce trebuie să facă, într-un moment istoric, statul suveran dacă, departe de a avea un dușman armat la graniță, are dușmani înăuntrul graniței (sărăcia, confuzia, umilința, izolarea)? Sfârșitul Războiului Rece a accelerat globalizarea. Statele lumii sunt într-o interdependență și o interacțiune economică ce se dezvoltă pe zi ce trece. Se

manifestă, totodată, din ce în ce mai vizibil, transferul de civilizație materială și spirituală de la marile puteri către țările mai puțin dezvoltate.

Astăzi securitatea națională este percepută ca un proces dinamic cu geometrie variabilă, care necesită o raportare permanentă la diferitele tipuri de amenințări din mediul extern: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, crima organizată, migrația ilegală, insecuritatea frontierelor, entitățile statale sau substatale neconsolidate sau cu deficit democratic, conflictele etnice și religioase, și nu numai.

Majoritatea acestora au un grad ridicat de impredictibilitate și se caracterizează prin faptul că acționează separat sau în conexiune și, în funcție de particularitățile diferitelor zone, tind să se "plieze" pe anumite vulnerabilități sau imposibilități de acțiune locale, crescând gradul de risc la adresa securității.

În consecință, orice demers național de proiectare/reproiectare a unei strategii de securitate va trebui să țină cont de complexitatea și fluiditatea mediului actual internațional de securitate.

Amenințări majore la adresa Europei

- terorismul,
- proliferarea armelor de distrugere în masă,
- conflictele regionale,
- statele eșuate (falite, corupte sau slab guvernabile)
- crima organizată.

Strategia Europeană de Securitate dovedește, totuși, o preocupare limitată a implicării Uniunii Europene în probleme globale și, cu toate că se admite faptul că Uniunea acționează deja mult dincolo de frontierele sale, reiese cu claritate că principalele interese sunt localizate în spații din vecinătatea Uniunii, incluzând Balcanii, Federația Rusă, Orientul Mijlociu, pe lângă întărirea cooperării cu state mediteraneene și a legăturilor tradiționale cu Africa.

Uniunea consideră amenințările ca provenind mai ales din interior, incluzând societatea europeană și țările învecinate; astfel, obiectivul esențial este acela de angajare în contracararea acestor amenințări, cu punerea accentului pe probleme care reprezintă o amenințare pentru întreaga omenire și participarea la construcția unei lumi mai bune, întrucât Europa, ca atare, „nu a fost nicicând mai prosperă, mai securizată sau mai liberă”.

Raportat la acestea, situația politico-militară din zona de potențială extindere a Uniunii Europene este caracterizată de existența următoarelor vulnerabilități la adresa securității europene:

- Persistența unor crize nesoluționate (înghețate) care prezintă pericolul reizbucnirii unor conflicte sângeroase (Kosovo, Ciprul de Nord, Albania, Bosnia și Herțegovina «Republica Srpska», Zona Transnistreană a Republicii Moldova, Caucaz);
- Revendicări teritoriale sau de altă natură care tensionează relațiile dintre statele implicate (Grecia și Turcia, Grecia și Macedonia, Albania și Grecia, Kosovo și Serbia);

- Existența unor minorități etnice și tendințele autonomiste ale acestora: albanezii din Grecia, Macedonia, Kosovo și Muntenegru; sârbii din Kosovo și celelalte state ex-iugoslave; maghiarii din Voivodina; kurzii din Turcia, turcii din Grecia și Bulgaria; Zona Transnistreană; - cumulate cu tentativele unor state de a elabora acte normative cu valoare (aplicare) transfrontalieră și discriminatorii pe criterii etnice sau de altă natură;
 - Dificultățile pe care le întâmpină unele state în procesul tranziției;
 - Pătrunderea și extinderea fundamentalismului islamic, îndeosebi cel radical (Bosnia și Herțegovina, Turcia, Kosovo și chiar în sud-estul Bulgariei);
 - Existența unor însemnate minorități musulmane pe teritoriul unor state cu majoritate creștină: Muntenegru, Macedonia, Bulgaria;
 - Existența în apropierea „viitoarelor” granițe ale Uniunii Europene a unor zone cu grad ridicat de instabilitate (Orientul Mijlociu - prin admiterea Turciei, Uniunea Europeană va avea graniță comună cu Iran, Irak și Siria -, republicile caucaziene, autoproclamata Republică Transnistreană, autoproclamata independență a Kosovo);
 - Tendințele unor state de a deveni lideri zonali (Grecia, Turcia, Ucraina);
 - Tendințele federației Ruse de a-și reface sferele de influență pierdute după încheierea Războiului Rece și atragerea în orbita sa a Belarus-ului, Republicii Moldova, Ucraina, Zona Transnistreană, Serbia, Zona Caucazului;
 - Existența unor dispute și a unor pretenții privind delimitările de frontieră, platoul continental și zona economică exclusivă: între Grecia și Turcia, Ucraina și România, între statele exiugoslave (Croația, Slovenia, Bosnia și Herțegovina);
 - Creșterea importanței Mării Negre în procesul de redefinire a noilor zone de influență; competiția economică declanșată de exploatarea și transportul resurselor energetice din Asia Centrală, Marea Caspică și Orientul Mijlociu;
 - Vecinătatea unor teatre de acțiuni militare;
 - Intensificarea amenințărilor de natură non-militară la adresa siguranței naționale a statelor din zonă, dar și a Uniunii Europene (crimă organizată, terorism transfrontalier, trafic ilegal de droguri și armament, imigrația ilegală).

Noi riscuri și amenințări la adresa păcii și securității României din prismă europeană

Securitatea reprezintă o problemă esențială a existenței societății umane, iar definirea sa este un subiect foarte important în documentele oficiale ale multor organizații internaționale. Principalele tipuri de riscuri ce amenință România după integrarea în UE sunt militare și non-militare.

a) Riscuri militare

Uniunea Europeană nu mai este amenințată, în prezent, de conflicte de tip clasic, în schimb se confruntă din ce în ce mai frecvent cu o serie de amenințări asimetrice, greu predictibile și mult mai greu de contracarat.

Trei dintre aceste tipuri de amenințări de tip militar se impune a fi marcate în mod special:

- Terorismul internațional - amenințare strategică. Acest nou tip de terorism este legat de mișcări religioase fundamentaliste care au cauze deosebit de complexe. Dincolo de riscurile imediate, terorismul amenință deschiderea și toleranța specifice societăților democratice.

Noul tip de terorism diferă de cel din deceniile precedente deoarece pare a fi interesat de utilizarea violenței nelimitate și de producerea de pierderi masive. Pentru acest tip de terorism, exemplificat de rețeaua Al-Qaeda, Europa este atât o țintă, cât și o bază de lansare a atacurilor.

- Proliferarea armelor de distrugere în masă - în prezent are loc o diseminare periculoasă a armelor de distrugere în masă, mai ales în zona Orientului Mijlociu. Prin intermediul acestor arme un grup terorist de mici dimensiuni poate provoca pierderi care anterior nu puteau fi cauzate decât de armate ale unor state naționale.

- Existența unor structuri statale slabe (failed states) și amplificarea crimei organizate - în unele state sau regiuni precum Somalia, Liberia, Afganistan, Bosnia și Herțegovina, Serbia și Muntenegru, Kosovo etc., dezorganizarea instituțională, corupția la nivel înalt, conflictele civile și accesul la arme au determinat întărirea pozițiilor crimei organizate. Aceste situații sunt amenințări la adresa securității, prin sprijinirea traficului de droguri, a celui de ființe umane și a terorismului.

Aceste tipuri de amenințări la adresa securității Europei sunt localizate și în Balcanii Occidentali, Europa Răsăriteană și Asia Centrală.

b) Riscuri economice

Pe lângă riscurile de tip militar relativ cunoscute mai apar și unele emergente asupra individului de unde se resimte necesitatea accentuării elementelor ce țin de securitatea individului odată cu integrarea în Uniunea Europeană.

Riscurile, ca urmare a integrării României în UE sunt diferite în funcție de orizontul de timp pentru care se face analiza (scurt sau lung). Aici vor fi considerate doar riscurile care ar putea apărea pe termen scurt, adică în perioada imediat următoare (1-2 ani) după momentul aderării. De asemenea, mai facem o reducere de sfera de cuprindere și anume vom trata doar riscurile care sunt generate, pe termen scurt, de aderare, din perspectiva României.

Deși pot fi imaginate tipologii mai diversificate pentru riscurile aderării, aici vom folosi un criteriu care pare, de departe, cel mai relevant din perspectiva efectului asupra economiei (instituțiilor, societății) românești: *criteriul comportamentului economic vizat*. În acest sens, am identificat următoarele categorii de riscuri:

- Riscul de capilarizare a fluxurilor economice, la nivelul noului sistem integrativ - în principiu, riscul de capilarizare a fluxurilor economice nu înseamnă altceva decât implicațiile generate de orientarea spontană (parțial, poate fi și instituționalizată) a oricărei resurse economice (forță de muncă, capital fizic, bani) spre costul minim de oportunitate al fructificării sale sau spre beneficiul maxim al fructificării sale.

În acest sens, pot apărea următoarele reorientări ale acestor fluxuri, cu implicațiile corespondente:

- ieșiri masive de capital bănesc (ieșiri valutare nete) din economia națională (inclusiv din sistemul bancar) spre celelalte state membre, luând în considerare nu numai gradul superior de fructificare a capitalului bănesc, dar și securitatea acelui capital sau randamentul superior de utilizare a lui ca și capital productiv; acest risc se va produce, desigur, cu o probabilitate mai mare în condițiile deschiderii contului de capital neânsoțită de anumite măsuri de control care să minimizeze efectul destabilizator al ieșirilor nete de capital asupra echilibrului extern;

- ieșiri masive de forță de muncă spre piețele de muncă ale statelor membre. Deși un asemenea flux are și implicații pozitive (asupra contului curent, asupra cheltuielilor cu indemnizațiile de somaj sau asupra creșterii calificării forței de muncă), în general, efectul negativ va fi predominant (scăderea potențialului economic curent al țării, prin reducerea produsului intern brut potențial);

- reducerea capacității băncii centrale naționale (chiar în interiorul principiului subsidiarității concedat de banca centrală europeană) de a controla politica monetară, prin faptul că băncile comerciale rezidente pot apela la credite bancare de ultima instanță, la rescontări sau la vânzări de valută (până la adoptarea efectivă a monedei euro) la oricare bancă centrală din statele membre;

- intrări masive, pe “nișe libere”, ale infrafracționalității internaționale, indeosebi trafic de droguri, arme sau carne vie;

- Riscul de capturare a pieței - acest risc se referă la faptul că, dat fiind gradul mediu de competitivitate al bunurilor și serviciilor din actualele state membre mai mare decât cel al bunurilor și serviciilor autohtone, piața de bunuri și servicii internă va deveni captivă ofertei externe (în condițiile acceptate ale liberei circulații a bunurilor economice). Deși la unele bunuri (cum ar fi cele din agricultură) sau servicii (cum ar fi cele de turism rural sau montan) România poate dezvolta o competitivitate în afara considerentelor de preț sau calitate (mizând pe aspecte de ecologie sau de specificitate naturală), balanța rezultantă a acestor “con competiții” va fi cu siguranță negativă;

- Riscul de efecte asimetrice ale șocurilor instituționale comunitare - politicile guvernamentale comunitare vor avea în vedere “media” structurilor, standardelor, situațiilor etc. La nivelul sistemului integrat. Ca urmare, o anumită măsura de politică guvernamentală (politica monetară, fiscală, socială comercială etc.) va putea produce efecte asimetrice (chiar adverse, la limită) într-o economie care se “abate” de la standardul luat în considerare la proiectarea măsurii respective. Deși realizarea unui grad mare de convergență a economiei românești cu economia comunitară va putea reduce mult din această asimetrie de efecte ale șocurilor instituționale comunitare, cel puțin pe termen scurt, după aderare, riscul unor asemenea efecte a rămas actual și important;

- Riscul de import de uzură morală: economiile emergente care aderă la UE se pot confrunta cu un risc specific și anume acela că, în complexul economic național, să se transfere ramuri, subramuri sau activități ori subactivități economice care, la nivelul statelor membre actuale, sunt considerate indezirabile din motive

diverse (poluante pentru mediul înconjurător, cu randamente economice inacceptabil de scăzute, dezonorante pentru persoanele implicate etc.)

c) *Noile amenințări biologice, fizice și psiho-sociale*

În ultimii zece ani, mass-media a sensibilizat opinia publică în legătură cu riscurile biologice, cum ar fi antraxul, ca urmare a activităților bioteroriste, sindromul respirator acut sever (SRAS) și amenințarea gripei aviare. Însă, agenții biologici sunt omniprezenți și, în multe locuri de muncă, lucrătorii se confruntă cu riscuri biologice foarte grave. Două dintre principalele preocupări evidențiate – riscurile de securitate și sănătate în muncă (SSM) legate de pandemii și de prezența la locul de muncă a organismelor rezistente la medicamente – ilustrează cât este de important ca riscurile biologice să fie tratate la nivel **global și printr-o cooperare între discipline** cum ar fi SSM, sănătatea publică, sănătatea animalelor, protecția mediului și siguranța alimentară.

Cele mai importante 10 probleme care se nasc sunt:

- riscuri profesionale legate de pandemii;
- evaluarea dificilă a riscurilor biologice;
- expunerea lucrătorilor la microorganismele rezistente la medicamente;
- lipsa informațiilor privind riscurile biologice;
- întreținerea necorespunzătoare a sistemelor de aer condiționat și de alimentare cu apă;
- formarea necorespunzătoare a personalului autorităților locale din domeniul securității și sănătății în muncă;
- riscuri biologice în uzinele de tratare a deșeurilor;
- expunerea combinată la bio-aerosoli și substanțe chimice;
- endotoxine;
- mușcături în locurile de muncă închise.

d) *Alte riscuri fizice - nivel de zgomot, vibrații, temperatură, radiație non-ionizantă sau ionizate, utilaje sau procese de muncă, radiații ultraviolete etc.*

Riscurile psiho-sociale se datorează modului în care munca este destinată, organizată și gestionată, dar și contextului economic și social al mediului de lucru european, ce duc la creșterea stresului și chiar la deteriorarea gravă a sănătății fizice și mentale. Principalele astfel de riscuri sunt:

- contracte nesigure în contextul unei piețe de muncă instabile;
- vulnerabilitatea crescută a lucrătorilor în contextul globalizării;
- noi forme de contracte de muncă;
- sentimentul lipsei de siguranță a locului de muncă;
- forță de muncă înaintată în vârstă;
- program de lucru prelungit;
- intensificarea muncii;
- producție și externalizare competitive;
- exigențe emoționale mari la locul de muncă;

- un echilibru necorespunzător între viața profesională și viața privată.

Integrarea României în Uniunea Europeană a adus pentru firmele românești noi posibilități, dar și noi riscuri, mai ales pentru cele care nu sunt pregătite să țină piept concurenței. O firmă "bine informată" caută tot timpul soluții. Una dintre acestea ar putea fi un ajutor din banii alocați de stat pentru cercetare, dezvoltare și inovare. Acordurile fiscale ale României cu diferite state din regiune (Moldova, Serbia, Macedonia, Albania, P-16, SGPC) au fost denunțate la aderare și, de asemenea, se anulează și preferințele pentru diferite acorduri preluându-se cele ale UE, România devenind donator de preferințe tarifare (SGP) și supunându-se unor noi reguli/documente/condiții de origine.

În toate epocile istorice au fost războaie care și-au atins scopul și altele care nu au realizat acest lucru. Condițiile de succes utilizând violența armată, erau favorabile celor puternici, iar superioritatea în forțe și mijloace, în general superioritatea în forțe armate, era, de regulă, decisivă.

Toate conflictele militare care au existat loc de-a lungul timpului, au avut un puternic caracter convențional, însă totdeauna, în conflictele de durată, s-a constatat apariția unor elemente neconvenționale, care în ultima fază, au avut un rol decisiv în finalizarea conflictului, elemente neconvenționale care au fost prezente, prin diferite forme de manifestare, inclusiv la nivelul comunicării. Comunicarea, în conflictele post Război Rece a fost caracterizată de numeroase elemente de asimetrie și s-a desfășurat pe cel puțin trei paliere.

- *La nivelul primului palier*, comunicarea a fost caracterizată de existența unui intens dialog între actorii mediului internațional interesați în a stopa cât mai rapid aceste conflicte și părțile aflate în conflict;

- *Al doilea nivel* a avut în prim-plan un dialog-competiție purtat prin intermediul mass-media, între actorii aflați în conflict/război pe de o parte, și opinia publică internațională, pe de alta, fiecare dintre părți având ca principal scop convingerea opiniei publice internaționale de justetea cauzei pentru care luptă;

- *Ultimul nivel* la care s-a desfășurat comunicarea, s-a materializat, pe timpul desfășurării conflictului între părțile beligerante. Acest tip de comunicare se poate încadra în ceea ce specialiștii numesc război informațional.

Primul război din Golf a fost apreciat ca fiind ultimul război al erei industriale, reprezentând în același timp, primul război informațional. Odată cu acest război, s-a înțeles că lumea s-a schimbat, amenințarea cea mai mare nu mai este o confruntare bipolară între supraputeri, ci apariția crizelor și conflictelor locale și regionale, în care modul de gestionare a informației este vital.

Această primă manifestare a unui conflict politico-militar complex a demonstrat puterea informației în contextul conflictului tradițional. Informația a ridicat nivelul de eficiență a aspectelor războiului, de la logistică, la comandă, control comunicații și computere, informații, supraveghere și recunoaștere.

Astăzi, în mediul internațional sunt din ce în ce mai prezente riscurile nonmilitare și neconvenționale complexe, care creează noi tipuri de provocări la adresa securității naționale și internaționale.

Proliferarea tehnologiilor nucleare și a altor arme de distrugere în masă, terorismul, fanatismul religios și naționalist, crima organizată, migrația ilegală, amenințările la adresa mediului înconjurător, sunt doar câteva dintre sfidările care afectează atât statele, cât și comunitatea internațională, în ansamblu.

În acest context, se poate spune că asimetria, este „o caracteristică a perioadelor de schimbări rapide, de transformări revoluționare, transformări care au determinat, implicit, schimbarea hărții geopolitice și geostrategice a lumii și a continentelor și au influențat, în mod categoric, fenomenul militar”.

Tendențele de evoluție denotă continuarea acestor procese și apariția altora noi, condiții în care fenomenul militar va fi expus aceleiași rate a schimbărilor.

Bibliografie:

- [1] DAVID, Aurel V., **Națiunea între „starea de securitate” și „criza politic-militară”**, Editura Licorna București, 2000.
- [2] GRECU, Petre, gl. bg. (r.), NĂBĂRJOIU, Neculae, gl. bg. (r), LĂPUȘNEANU, Florin, lt. col., **Fizionomia acțiunilor militare în cadrul conflictelor asimetrice**, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2006.
- [3] FRAN CART, Loup, **La guerre du sens. Pourquoi et comment agir dans les champs psychologiques**, Economica, Paris, 2000.
- [4] NICOLAESCU, Gheorghe, dr., SIMILEANU, Vasile, drd., **Putere, management, informație**, vol.II – Războiul informațional, Editura Top Form, București, 2004.
- [5] POPESCU, Mihai, gl. dr., *Amenințările asimetrice*, Impact strategic, nr. 1/2004.
- [6] YOUNG, Peter și JESSER, Peter, **The Media and the Military from Crimean War to Desert Strike**, Macmillan, London, 1997.

LEGITIMITATEA MIJLOACELOR PAȘNICE ȘI MILITARE DE REZOLVARE A CRIZELOR CONTEMPORANE

Anelis-Vanina ISTRĂTESCU*

Solving contemporary crisis by peaceful means is nowadays the main objective of all States engaged in ensuring and maintaining the world's security as a fundamental requirement for the preservation of humanity.

In this background, the amicable settlement of conflicts becomes the best method for the solution of disputes, which might be accomplished only by an efficient cooperation and collective effort of all structures involved in the development of an international climate of security and stability, based on the principle of law. Using of force by military means has to be therefore regarded as an ultimate alternative for the getting over the conflict and restoration of peace.

The governing rule is that, regardless of the nature of means to be used-peaceful or military-any operations conducted by the bodies charged with the reestablishment of the global order must comply with the international laws, as a premise of respect of fundamental human rights and freedoms.

As a result, all military actions must be legitimate and the peace must prevail over the war.

1. Considerații introductive privind crizele și securitatea internațională

Crizele, calificate de doctrină¹ drept „*etape sau momente extrem de dificile ale raporturilor politice, economice și chiar culturale*”, au făcut și continuă să facă obiectul planurilor de acțiune și strategiilor elaborate la nivel mondial în scopul asigurării unui climat real de securitate.

Acutizarea și intensificarea crizelor contemporane în ultimele decenii au impus o readaptare a strategiilor utilizate de state în domeniul politic și militar, în vederea restabilirii echilibrului mondial și favorizării reintrării umanității într-o stare de normalitate. Eforturile depuse de autoritățile statale în această direcție s-au dovedit însă ineficiente, în absența unor metode adecvate, dar și a unor programe apte să conducă la refacerea ordinii juridice internaționale.

Perpetuarea, dar mai ales globalizarea crizelor contemporane, reprezintă actualmente principalii factori de risc la adresa securității mondiale, înlăturarea lor constituind obiectivul primordial al puterilor angajate în lupta destinată menținerii păcii și stabilității mondiale. Escaladarea crizelor nu s-ar putea realiza decât printr-o acțiune concertată a tuturor statelor lumii pentru realizarea căreia este imperios necesar ca alternativa diplomatică să prevaleze celei militare, iar intervenția armată să se facă doar în situații cu totul excepționale, când orice altă variantă va fi fost epuizată.

* Asistent universitar, Facultatea de Relații Internaționale și Studii Europene, Universitatea Spiru Haret, avocat Baroul București doctorand al Universității Naționale de Apărare „Carol I”

¹ În acest sens, Gh. Văduva, M.St. Dinu, **Crizele politico-diplomatice ale începutului de mileniu**, Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, București, 2005, p. 6.

Soluționarea pe cale amiabilă este cu certitudine, varianta optimă de surmontare a crizelor inerente lumii contemporane, prin intermediul căreia se pot minimaliza în mod efectiv consecințele negative decurgând din declanșarea lor.

Adeptii principiului folosirii prioritare a mijloacelor pașnice au însă o misiune aproape imposibilă, în contextul perfecționării și diversificării armelor de distrugere în masă, creșterii alarmante a acțiunilor de tip terorist, globalizării crizei economice, exacerbării politicii agresive a unor state pentru a-și impune supremația și pentru a dobândi o mai mare putere de influență.

Toți acești factori cu potențial distructiv, generatori de substanțiale pierderi umane și materiale, își pun amprenta asupra actualului mediu de securitate, a cărui evoluție o influențează în mod semnificativ, impunând redirecționarea demersului colectiv de reinstaurare a securității. Monitorizarea atentă a acțiunilor întreprinse pentru anihilarea focarelor de criză devine astfel un imperativ, constituind în fapt mijlocul optim prin intermediul căruia arsenalul aflat în dotare se poate perfecționa, iar producerea unor noi dezastre poate fi preîntâmpinată.

Literatura de specialitate² descrie o gamă largă de forme de manifestare ale crizelor specifice lumii moderne, ce se produc atât la nivel intern, în plan politic, economic și social, cât și la nivel zonal, regional sau internațional, cauzând importante dezechilibre, soldate cu instaurarea haosului și în cele mai grave cazuri, cu producerea conflictelor armate.

Iată de ce, abordarea acestei problematici nu trebuie să se facă într-o manieră restrictivă, ci dimpotrivă, într-un mod exhaustiv, care să permită deopotrivă identificarea cauzelor, iar nu doar a efectelor, și să antameze soluții concrete pentru ieșirea din impas. Pe de altă parte, în rezolvarea acestei ecuații, ar trebui să avem în vedere și limitele în care statele pot acționa ori altfel spus, să stabilim în ce măsură, mijloacele la care acestea recurg, indiferent de natura lor-pașnică sau militară - sunt sau nu legitime și sunt proporționale cu scopul urmărit prin aplicarea lor.

2. Imperativul folosirii legitime a mijloacelor de rezolvare a crizelor contemporane

Din punct de vedere etimologic³, noțiunea de „*legitim*” are două accepțiuni principale: într-o primă accepțiune, ea definește ceea ce se întemeiază pe lege sau care se realizează cu îndeplinirea unor forme legale; într-o a doua accepțiune, ea semnifică, ceea ce este justificat ori echitabil. Fără a ne propune a oferi o definiție perfectă a conceptului de „*legitimitate*” din perspectivă politico-militară, considerăm că el se impune a fi analizat în sens larg, tocmai pe considerentul că și intervenția statelor în soluționarea crizelor se manifestă în numeroase și variate modalități, care trebuie subsumate întotdeauna aceluși sistem de legi, principii și cutume aplicabil arealului afectat.

² Pentru comentarii mai ample, a se vedea Gh. Văduva, M.St. Dinu, op. cit, p. 7.

³ Explicații preluate din **Dicționarul explicativ al Limbii Române**, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, 1998.

Legitimitatea mijloacelor utilizate pentru rezolvarea crizelor trebuie privită așadar, ca o cerință intrinsecă societății organizate, a cărei absență ar da naștere arbitrariului și abuzului, cu consecința directă a afectării drepturilor și libertăților fundamentale individuale.

În opinia noastră, orice mijloc, metodă sau măsură luate de state pentru rezolvarea crizelor naționale sau internaționale trebuie să satisfacă înainte de toate, exigența legitimității, cu alte cuvinte, să respecte normele și principiile de drept, să fie justificate în raport de subiecții cărora li se adresează, dar și de împrejurările concrete de timp, loc și mod în care devin incidente.

Orice derogare de la principiul legitimității constituie în sine, un act discreționar, vădit incompatibil cu regulile ce guvernează statul de drept, privit din perspectiva calității sale de garant al democrației și al stabilității. Într-o exprimare mai plastică, absența legitimității, ar „legitima” haosul⁴, creând astfel premisele dezordinii și anarhiei.

Fără să minimalizăm impactul crizelor de natură economică, socială, culturală asupra umanității, credem însă că pentru studiul nostru prezintă un interes deosebit crizele politico-militare, de evoluția cărora depinde însuși viitorul omenirii. Apogeul acestui gen de crize îl reprezintă conflictul armat, cea mai gravă și mai intensă formă de manifestare a crizei, în care respectarea drepturilor omului ar trebui să constituie întotdeauna o prioritate. Odată atins punctul culminant al crizei, mijloacele militare, iar locul celor pașnice, confruntarea părților beligerante în teatrele de operații devenind iminentă.

Examinarea retrospectivă a conflictelor politico-militare de mare amploare din istoria umanității reflectă faptul că acestea sunt cauzate și întreținute de dorința acerbă a unor state de a-și impune supremația în plan economic și strategic, prin dobândirea controlului asupra zonelor bogate în resurse, ori prin obținerea unor poziții cheie în structura mondială a centrelor de putere.

Legătura indisolubilă dintre elementul politic și militar nu poate fi tăgăduită, conflictul militar declanșându-se în caz de ineficiență a măsurilor luate în plan politic, ca mijloc alternativ de rezolvare a diferendelor dintre părțile implicate. Literatura de specialitate⁵ a abordat pe larg raportul causal dintre cele două componente, arătând că lupta armată se declanșează în urma unei decizii militare, care este la rândul ei, o modalitate de punere în aplicare a unei decizii politice.

Desigur că statele au îndatorirea de a-și soluționa în prealabil disputele pe cale diplomatică, negocierile și tratativele conduse în plan politic reprezentând principalul mijloc destinat refacerii relațiilor internaționale și restabilirii ordinii de drept. Imperativul reglementării raporturilor interstatale în mod amiabil decurge chiar din Preambulul Convenției de la Viena cu privire la dreptul tratatelor din 1969, potrivit căruia *diferențele privind tratatele trebuie, ca și celelalte diferende internaționale, să*

⁴ În urma unor studii de specialitate, a fost lansată și dezvoltată „teoria haosului” care evidențiază instabilitatea unor sisteme dinamice neliniare și imposibilitatea predictibilității evoluției lor

⁵ Pentru mai multe amănunte, M. Mureșan, Gh. Văduva, **Războiul viitorului, viitorul războiului**, Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, București, 2004, pp. 78-79.

fie soluționate prin mijloace pașnice și în conformitate cu principiile justiției și ale dreptului internațional.

Cu toate acestea, configurația actuală a lumii demonstrează că nu toate entitățile statale sunt deschise dialogului ori sunt adeptele ideii de conciliere, istoria demonstrându-ne cu prisosință că expansiunea unor puteri s-a realizat prin războaie îndelungate, marcate de distrugerii și suferință. Armonizarea raporturilor interstatale se dovedește în unele cazuri un obiectiv intangibil, în contextul persistenței factorilor generatori ori favorizanți de conflict, simpla înlăturare a efectelor nereprezentând decât o măsură temporară și insuficientă de aplanare a disputelor deja apărute.

Tocmai de aceea, suntem de părere că strategiile adoptate pentru restabilirea păcii în zonele recidivante din punct de vedere conflictual, așa-numitele zone anacronice sau tradiționale, trebuie să aibă un caracter multidimensional, să se axeze pe rezolvarea tuturor problemelor conexe sau accesorii,⁶ pentru a limita posibilitatea reizbucnirii conflictului. Exemplul tipic în susținerea tezei noastre este conflictul palestiniano-israelian, în care starea temporară de acalmie nu prefigurează decât începutul unor noi masacre sau a unor acte de rebeliune condamnate de întreaga comunitate internațională.

Pe de altă parte, recurgerea la forță prin mijloace militare, se dovedește în alte cazuri, drept unica modalitate de ripostă la atacurile de tip terorist, a căror creștere exponențială marchează trecerea către o nouă eră conflictuală, grevată de modernizarea și perfecționarea arsenalului, fluidizarea sistemelor informaționale și permanentizarea stării de insecuritate, panică și teroare.

Se impune subliniat că în situația declanșării războiului, indiferent de durata, natura sau intensitatea acestuia, linia de demarcație între acțiunile legitime și cele nelegitime este dificil de trasat, având în vedere tocmai caracterul imprezvizibil al conflictului armat, care, cu toate acestea, trebuie să se conformeze unui ansamblu de norme specifice și să răspundă intereselor colective ale umanității.

Legile războiului, implementate și dezvoltate prin numeroase instrumente juridice internaționale la care a aderat un număr impresionant de state, s-au născut tocmai din necesitatea salvagărdării valorilor sociale fundamentale, văzute ca elemente indispensabile progresului omenirii.

Adoptarea unor norme imperative care să reglementeze conduita entităților angajate în conflict, își are originea în principiile generale ale dreptului internațional, văzut ca un ansamblu originar de reguli destinate optimizării relațiilor interstatale, dar și ca factor de mediere între beligeranți. O recunoaștere expresă a supremației principiilor de drept internațional, se face de pildă, prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului⁷, care le reafirmă aplicabilitatea prioritară în situații de urgență ori de război. Potrivit art. 15 din această Convenție, *„în caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta convenție, în măsura strictă în care situația o cere și cu condiția*

⁶ Cum ar fi cele de ordin etnic, religios, identitar, etc.

⁷ Acest instrument internațional a fost semnat la data de 5 noiembrie 1950 la Roma și a intrat în vigoare la data de 3 septembrie 1953.

ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional”.

Violarea normelor de reglementare a raporturilor interstate în situații de conflicte armate a afectat deseori populația civilă, în rândul căreia s-au înregistrat numeroase pierderi de vieți omenești, mutilări ori infirmități permanente sau distrugeri de bunuri, fără ca pentru aceste ingerințe să existe o justificare obiectivă și rezonabilă.

Prin prisma obligațiilor asumate prin acorduri și tratate internaționale, atunci când decid o intervenție armată pe teritoriul altui stat, statele „invadatoare” trebuie să conștientizeze pe de o parte, importanța principiului respectării suveranității naționale, iar pe de altă parte, să depună toate eforturile pentru evitarea prejudicierii civililor. În asemenea cazuri, intervențiile militare trebuie să fie laborios analizate, prin raportare la circumstanțele concrete în care s-au produs, granița dintre legitimitate și imixtiune fiind uneori, greu de stabilit.

În repetate rânduri, ocupația militară străină și impunerea controlului asupra zonei vizate a fost „justificată” de necesitatea înlăturării conducerii politice a statului ocupat⁸ și sprijinirii populației din zonele calamitate în instaurarea regimului democratic, bazat pe pluralismul politic și respectarea demnității umane. În realitate, multe din intervențiile armate declanșate în numele unor principii demne de elogi, au reprezentat doar transpunerea în practică a dezideratului unor state de a deveni lideri ai lumii și de a-și extinde sfera de influență.

Operațiile umanitare au căpătat în acest context o nouă dimensiune, focalizându-se pe ocrotirea cât mai eficientă a populației civile, victimă colaterală a acțiunilor soldate în egală măsură cu violarea principiului integrității teritoriale.

Ele au permis ocrotirea deplină a drepturilor fundamentale individuale, precum dreptul la viață, dreptul de a nu fi supus torturii ori tratamentelor inumane ori degradante, dreptul la libertate și la siguranță, dreptul la nediscriminare, dreptul de a nu fi supus sclaviei ori muncii forțate, ori alte asemenea drepturi garantate nu doar la nivel principal, ci și prin acte internaționale exprese.

Gestionarea crizelor manifestate în plan politico-militar se înscrie în obiectivele principale avute în vedere de structuri și organisme internaționale, precum ONU, OSCE, Liga Națiunilor, NATO sau UE, al căror efort comun a făcut posibilă prevenirea declanșării unor noi conflicte, menținerea păcii în regiunile afectate de război, dar și remedierea consecințelor suferite în urma acțiunilor armate.

Îndeplinirea acestor obiective pe termen lung va fi însă condiționată de identificarea tuturor disfuncționalităților ce perturbă echilibrul mondial, de eliminarea factorilor declanșatori și potențatori, de stabilirea punctelor vulnerabile în derularea crizelor, dar și de cooperarea solidă a entităților responsabile cu implementarea programelor de combatere, dar mai ales de prevenire a crizelor. Aspectele menționate au făcut de altfel și obiectul dezbaterilor din cadrul *Summit-ului NATO* desfășurat în perioada 3-4 aprilie 2009 la Strasbourg (Franța) și respectiv Kehl (Germania)⁹, pe a

⁸ Astfel a fost motivată intervenția SUA în Irak.

⁹ Pentru prima dată în istoria NATO, o astfel de reuniune a fost găzduită în același an de două națiuni diferite, reprezentate de președintele francez Nicolas Sarkozy și cancelarul german Angela Merkel.

căruia ordine de zi au figurat soluționarea cât mai rapidă a războiului din Afganistan, îmbunătățirea raporturilor cu Rusia, reintegrarea Franței în alianța nord-atlantică, ca și elaborarea unui nou concept strategic ce se va definitiva cu prilejul Summit-ului NATO din 2010, din Lisabona Portugalia. Chiar în cadrul acestei reuniuni la nivel înalt, președintele american Barack Obama s-a referit expres la legitimitatea unor acțiuni ale Rusiei, punând în discuție importanța dialogului dintre țările aliate și puterea răsăriteană care, în pofida unor disensiuni, au și interese comune.

Rezolvarea tuturor acestor priorități nu este deloc o misiune facilă, entitățile statale angajate în proiect confruntându-se cu multiple și nebănuite fațete ale surselor generatoare de conflict, ce necesită o perpetuă adaptare a mijloacelor și metodelor destinate aplanării lor.

3. Prevalența mijloacelor pașnice în rezolvarea crizelor

Dincolo de particularitățile de abordare ale fiecărui tip de criză, inclusiv a celei produse în plan politico-militar, se recunoaște unanim că, ceea ce trebuie să prevaleze în soluționarea unui conflict, este conduita conciliantă și echilibrată, materializată prin dialog și negocieri.

Practica relațiilor internaționale a reflectat preocuparea constantă a statelor de a prezerva securitatea mondială, prin dezvoltarea unor strategii colective pe termen lung și prin consolidarea cooperării, aspecte reiterate și în doctrina de specialitate¹⁰, în care s-a concluzionat că dezvoltarea prin cooperare e apanajul societăților civilizate, în care se promovează o adevărată cultură, a toleranței, a schimburilor și colaborării în interes comun.

De altfel, principiul cooperării, condiție-premisă a securității, se regăsește în mai toate instrumentele juridice de reglementare a activității organismelor și structurilor cu atribuții pe linia menținerii păcii mondiale, dintre care cea mai ferventă și activă promotoare este ONU, organizație de mari proporții¹¹ înființată în 1945, cu realizări prodigioase în acest domeniu. De fapt, unul din scopurile înființării organizației, a fost crearea unui cadru legal care să prevină comiterea unor noi fapte de genocid, ori a altor atrocități generatoare de încălcări ale drepturilor fundamentale individuale. Succesul unor misiuni¹² întreprinse de unele diviziuni ale organizației, precum Consiliul de Securitate, concretizate îndeosebi în operații de menținere a păcii, a permis îndeplinirea obiectivelor principale, respectiv implementarea unui ansamblu de măsuri specifice pentru respectarea drepturilor omului și aplicarea de sancțiuni celor vinovați de încălcarea lor.

Vigilența și promptitudinea cu care astfel de organizații au intervenit ori de câte ori au luat act de violarea drepturilor omului a conferit o nouă dimensiune principiului rezolvării pașnice a diferendelor dintre state și a reafirmat interdicția folosirii forței armate, ca modalitate de aplanare a neînțelegerilor apărute.

¹⁰ În acest sens, I. Dragoman, C. Militaru, C. Panduru, **Relații internaționale actuale**, Editura Intergraf, Reșița, 2004, p. 179.

¹¹ Organizația Națiunilor Unite numără în prezent 192 de state membre, având sediul central la New York.

¹² Misiuni precum cele din El Salvador sau Mozambic au asigurat o pace durabilă în aceste teritorii.

Schimbarea opticii internaționale privind utilizarea forței armate s-a produs cu adevărat abia după cel de-al doilea război mondial, în anul 1945, odată cu adoptarea Cartei ONU, care instituie obligativitatea soluționării conflictelor interstatale prin mijloace pașnice și stabilește modalitățile concrete în care statele membre pot acționa pentru îndeplinirea acestei obligații imperative. Elaborarea acestui document a reprezentat un moment de turnură în istoria omenirii, care a marcat intrarea într-o nouă eră, aceea în care recurgerea la forță și la amenințarea cu forța sunt prohibite, prin consacrarea principiului „*jus contra bellum*”.

Prioritatea mijloacelor pașnice în raport cu cele militare se explică prin rolul lor covârșitor în identificarea cauzelor diferendului, în dezvoltarea unui climat de încredere reciprocă și în mai buna cunoaștere a drepturilor și intereselor legitime ale părților aflate pe poziții adverse¹³, dar și prin potențialul lor de a preveni producerea consecințelor inerente oricărui conflict armat.

O examinare atentă a teoriilor cristalizate în materia relațiilor internaționale ne arată că termenul de „*diferend*” are o conotație mai largă, ilustrând cel mai bine dezacordurile ori conflictele iscate între două sau mai multe state, doctrina politică și juridică internațională fiind unanime în acest sens.

Existența diferendului este condiționată de manifestarea activă a părților în susținerea pretențiilor sau opiniilor lor divergente¹⁴, ceea ce conduce la apariția disensiunii. Mai mult, alegerea mijloacelor de rezolvare pașnică a diferendelor interstatale depinde de natura acestora, pe care actele de reglementare a relațiilor internaționale le-au divizat în diferende politice și diferende juridice.

Legitimitatea mijloacelor pașnice de rezolvare a diferendelor dintre state, trebuie abordată, atât din perspectiva dreptului statelor de a selecta instrumentele cele mai facile pentru menținerea păcii, pe baza liberului acord de voință, cât și prin prisma obligației lor de a respecta întru-totul principiile și normele dreptului internațional, ca și orice alte prevederi pe care și le-au asumat prin ratificarea unor acte internaționale. Pe cale de consecință, orice mijloace contrare principiilor ce stau la baza ordinii juridice internaționale devin nelegitime și trebuie sancționate.

Marja de apreciere de care entitățile statale beneficiază este foarte largă, ele având deplină autonomie în identificarea și folosirea acelor metode pe care situația concretă faptică și juridică le impun, fără a fi ținute de respectarea unei anume ordini ierarhice în alegerea lor.

3.1 Legitimitatea mijloacelor diplomatice

Succesul anihilării unui focar conflictual pe cale amiabilă depinde nu numai de convergența strategiilor propuse pentru detensionarea situației, ci și de abilitățile diplomatice ale fiecărei părți prezente la masa negocierilor, de responsabilitatea cu care aceasta înțelege să trateze.

Mijloacele diplomatice consacrate în Carta ONU, concretizate sub forma tratatelor, bunelor oficii, medierii, anchetei și concilierii internaționale, au reprezentat

¹³ Aspecte abordate în detaliu în D. Mazilu, **Dreptul păcii**, Editura Academiei, București, 1983, p. 276.

¹⁴ Vezi, I. Dragoman, C. Militaru, C. Panduru, op. cit. p. 183.

și continuă să reprezinte modalități prin care statele își rezolvă deseori disputele și reușesc să ajungă la un numitor comun, în maniera cea mai „*elegantă*” și mai puțin prejudiciabilă.

Dialogul politic angajat prin tratative devine în acest context, instrumentul cel mai oportun pentru dezamorsarea conflictului și înlăturarea divergențelor generatoare de criză, el îmbrăcând numeroase și diverse forme, de la schimburile de specialiști ori experți, corespondență între misiunile diplomatice și până la reuniuni ale șefilor de state ori de guverne, organizate cu scopul precis și determinat al identificării soluției optime pentru rezolvarea unor probleme locale, regionale sau globale, încheierea de convenții, tratate și acorduri multilaterale în domenii strict specializate.

Escaladarea conflictului prin dialog implică cele mai mici costuri umane și materiale și este cea mai puțin invazivă, răspunzând pe deplin principiilor consacrate în dreptul păcii și înlăturând riscul violării drepturilor și libertăților fundamentale individuale.

Pentru a ilustra importanța utilizării cu prioritate a mijloacelor pașnice pentru securitatea umanității, ar fi suficient să amintim tratativele purtate între SUA și Rusia în cursul lunii aprilie 2009, în vederea încheierii unui acord care să înlocuiască tratatul referitor la armamentele strategice pentru ofensivă (SALT) și reducerii radicale a arsenalelor nucleare; reluarea relațiilor bilaterale între cei doi coloși de putere va permite întărirea mediului de securitate și va spori eficiența luptei declanșate împotriva terorismului, oferind o perspectivă mult mai optimistă a configurației mondiale viitoare.

Tot în categoria mijloacelor diplomatice se înscriu și bunele oficii, constând în intervenția unor terți, state sau organizații, fără participare directă, în tratativele demarate între două părți aflate pe poziții diferite, în vederea preîntâmpinării declanșării conflictelor armate. Reglementarea expresă a acestui mijloc diplomatic s-a realizat de pildă, și prin *Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice* adoptat de Adunarea Generală a ONU la data de 16 decembrie 1966, în care s-a acordat Comisiei înființate de Comitetul drepturilor omului¹⁵, prerogativa exercitării bunelor oficii pentru reglementarea amiabilă a chestiunilor divergente dintre statele semnatare. El face parte dintr-un concept mai larg, denumit „*diplomație preventivă*”, aplicabil mediului predispus la folosirea forței sau care prezintă un grad semnificativ de izbucnire a unui conflict armat. La fel ca și negocierile dintre state, bunele oficii se înscriu în categoria inițiativelor preliminare luate pentru prevenirea degenerării unui dezacord într-o confruntare militară de forțe.

O formă similară de soluționare amiabilă o reprezintă *medierea*, care, spre deosebire de bunele oficii, presupune participarea efectivă a mediatorului la discuțiile dintre părțile oponente, cu respectarea unei proceduri specifice destinată rezolvării problemelor de fond aflate la originea conflictului. Un astfel de demers, ce a rămas însă sortit eșecului, s-a încercat în octombrie 2007 de OSCE, în raporturile conflictuale dintre Georgia și Osetia de Sud, între care au avut loc și sângeroase confruntări militare în cursul lunii august 2008, când Georgia a anunțat eliberarea unei mari părți a capitalei osete, Tșinvali.

¹⁵ A se vedea art. 42 din Pact.

Tot în sfera diplomatică intră și *anchetele internaționale* efectuate de diverse organisme, de regulă, asupra unor chestiuni faptice divergente, finalizate cu adoptarea unor concluzii facultative pentru statele aflate pe poziții adverse. Prin comparație cu sistemul tradițional de efectuare a anchetelor de acest gen, cel consacrat de Carta ONU implică o analiză prealabilă a situațiilor conflictuale, urmată de intervenția prin mijloace pașnice a unor structuri specializate¹⁶, abilitate să ia măsuri concrete pentru înlăturarea cauzelor diferendului. Aceste prerogative s-au exercitat de exemplu, cu prilejul elaborării raportului misiunii conduse de judecătorul sud-african Richard Goldstone, desemnat de ONU, care a constatat comiterea unor crime de război în cursul atacului israelian produs în Fâșia Gaza în perioada decembrie 2008-ianuarie 2009.

În rezolvarea diferendelor internaționale prin mijloace diplomatice se recurge tot mai des la *concilierea internațională*, efectuată de organe formate din parteneri ai statelor aflate în conflict, pe baza unei proceduri contradictorii, axată atât pe examinarea variantelor expuse de părți, cât și pe formularea unor recomandări, pe care statele au facultatea, iar nu obligația, de a le lua în considerare.

3.2 Legitimitatea mijloacelor jurisdicționale

Atunci când metodele diplomatice se dovedesc ineficiente în restabilirea bunelor raporturi, neînțelegerile interstatale pot fi soluționate pe cale jurisdicțională, prin intermediul unor complete arbitrale sau a unor organe de jurisdicție, ale căror decizii sunt executorii și au putere de lege față de statele litigante. Diferența esențială față de mijloacele diplomatice constă în obligativitatea respectării celor decise, încălcarea hotărârilor date de asemenea organe antrenând aplicarea de sancțiuni statelor care au aderat la această formă de rezolvare a diferendelor dintre ele.

În cazul acestor mijloace pașnice de soluționare a diferendelor dintre state, noțiunea de „*legitimitate*” dobândește noi valențe. Astfel, arbitrajul internațional consacrat deopotrivă prin Convenția de la Haga din 1907, dar și prin Carta ONU din 1945, presupune derularea unei proceduri jurisdicționale specifice, condusă de judecători aleși de state, în temeiul și cu aplicarea regulilor de drept internațional sau a normelor juridice convenite de statele adverse. Particularitatea procedurii de arbitraj constă în aceea că instanța arbitrală se constituie ad-hoc, ca efect al convenției părților de a-și regla raporturile pe această cale. Existența unei Curți Permanente de Arbitraj, care are ca atribut principal asigurarea unui corp de arbitrii calificați, în situația declanșării unui diferend interstatal, nu schimbă cu nimic natura arbitrajului.

O privire retrospectivă în istorie ne face să observăm că s-a apelat la arbitraj chiar înainte de Primul Război Mondial, de pildă în anul 1912, prin Conferința de la Petersburg a ambasadurilor Marilor Puteri în disputa româno-bulgară privind trasarea graniței dobrogene. După căderea fostelor blocuri comuniste, arbitrajul s-a dovedit o cale eficientă pentru dezlegarea unor probleme regionale stringente. Amintim aici, Comisia de Arbitraj pentru fosta Iugoslavie creată în anul 1991 de către miniștrii de externe din 12 state, având competența de a rezolva, așa cum o arată însăși denumirea ei, diferendele decurgând din dizolvarea fostei Iugoslavii. Actualmente, statele continuă

¹⁶ Consiliul de Securitate al ONU are atribuții în materia anchetelor internaționale.

să întrevadă în arbitraj o formă concretă și efectivă de reglementare pașnică a disputelor dintre ele, o astfel de posibilitate fiind considerată drept o alternativă viabilă, sub egida ONU, în problemele privind divizarea Ciprului, în urma aderării părții sale grecești la Uniunea Europeană¹⁷.

Spre deosebire de arbitraj, la care statele au facultatea de a recurge prin acordul lor de voință, justiția internațională devine un mijloc imperativ de rezolvare a conflictelor interstatale, atunci când chestiunile litigioase țin de aplicarea dreptului și necesită emiterea unor decizii obligatorii pentru statele destinate. Înfăptuirea justiției internaționale reprezintă un act complex în care aspectele divergente sunt reglementate prin aplicarea principiilor de drept internațional și a instrumentelor juridice pe care statele și le-au asumat și care le impun o anumită conduită.

Justiția internațională se distinge net de arbitraj în primul rând, prin aceea că ea se desfășoară prin organe judiciare permanente, compuse din judecători independenți, în baza unui statut propriu de organizare și funcționare. Competențele și domeniile specializate de reglementare atribuite organelor de justiție internațională sunt dintre cele mai diversificate.

Astfel, dacă în cazul Curții Penale Internaționale sunt dezbătute și soluționate cauze privind comiterea unor infracțiuni grave la adresa păcii și omenirii, Curtea Europeană a Drepturilor Omului are competența de a tranșa cererile prin care se reclamă încălcarea unor drepturi fundamentale individuale garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Protocoalele ei Adicionale. Altele sunt atribuțiile conferite Curții Internaționale de Justiție¹⁸, înființată în temeiul Cartei ONU, cunoscută ca și Curtea Mondială, care are plenitudine de jurisdicție în soluționarea problemelor juridice intervenite între statele membre ONU¹⁹ și elaborează rapoarte pentru ONU, pe aspecte legate de dreptul popoarelor.

Un ecou deosebit al participării Curții Internaționale de Justiție în problemele conflictuale aflate în atenția ONU l-a produs și avizul dat de instanța menționată în privința autoproclamatei independențe a provinciei Kosovo din 17 februarie 2008, ca urmare a cererii exprese formulate de Serbia²⁰.

De asemenea, o dovadă grăitoare a implicării Curții Internaționale de Justiție în rezolvarea unor crize regionale o reprezintă și recenta hotărâre²¹, nr. 100/03.02.2009, adoptată de acest organism jurisdicțional în *cauza România vs. Ucraina* privind platoul continental și zona economică exclusivă din Marea Neagră.

¹⁷ În aprilie 2009, liderul cipriot turc Mehmed Ali Talat a solicitat arbitrajul ONU în problema Ciprului, având în vedere ineficiența negocierilor purtate în vederea reunificării insulei divizate.

¹⁸ Succesoare a Curții Permanente Internaționale de Justiție, CIJ a fost înființată în 1946 și are sediul în Palatul Păcii de la Haga, Olanda.

¹⁹ Competențele CIJ sunt expres reglementate în cap. XIV din Carta ONU.

²⁰ Belgradul i-a solicitat Curții să emită un punct de vedere privind proclamarea independenței Kosovo prin raportare la dreptul internațional.

²¹ România a sesizat Curtea de la Haga în septembrie 2004 pentru delimitarea platoului continental din Marea Neagră, după ce negocierile cu Ucraina au eșuat. Prin hotărârea mai-sus menționată, i s-a recunoscut României dreptul suveran de exploatare pentru o suprafață de 79,34%, adică 9.700 km pătrați, din suprafața disputată cu Ucraina.

Exemplele mai-sus enumerate nu fac decât să ne confirme faptul că mijloacele jurisdicționale folosite pentru rezolvarea diferendelor internaționale nu sunt doar necesare, ci și legitime, ele reprezentând în fapt pârgii de restabilire a legalității în relațiile dintre state, dar și modalități de prevenire a conflictelor armate.

Analiza noastră privind instrumentele jurisdicționale de rezolvare a crizelor contemporane ar fi incompletă, dacă am omite să reamintim și rolul extrem de important pe care îl joacă ONU (prin Adunarea Generală și Consiliul de Securitate) și organizațiile internaționale regionale (precum OSCE), în optimizarea securității internaționale, atât de necesară omenirii.

3.3 Legitimitatea mijloacelor coercitive

Practica relațiilor internaționale a conturat și alte modalități de soluționare a crizelor; ne referim aici la mijloacele de constrângere, care exclud însă posibilitatea recurgerii la forță sau la amenințarea cu forță. Tocmai de aceea, literatura de specialitate le-a încadrat tot în categoria mijloacelor pașnice de reglementare a raporturilor interstatuale.

Constituie astfel de mijloace, *retorsiunea, embargoul ori boicotul*, considerate drept măsuri punitive aplicate de un stat sau de un grup de state pentru sancționarea conduitei necorespunzătoare a unui alt stat. Conceptul de retorsiune, înțeles ca măsură de ripostă luată împotriva actelor neamicale comise de un stat, își găsește din nefericire, aplicarea în tot mai multe situații specifice lumii contemporane, manifestându-se prin încetarea schimburilor comerciale, refuzul recunoașterii valabilității unor acte emise pe teritoriul statului aflat în culpă, ori prin alte acțiuni similare. S-a apelat la asemenea mijloace în derularea raporturilor dintre Moldova și Transnistria din perioada 2001-2003,²² a căror evoluție sinuoasă nu a încetat să ne surprindă, cu atât mai mult cu cât în această ecuație a intervenit și Ucraina²³.

În alte situații, statele au recurs la *embargo*, măsură constând în reținerea de către un stat în porturile sale a navelor comerciale aparținând unui alt stat, împreună cu încărcătura aflată la bordul lor. Menționăm în acest sens, embargoul impus SUA de către statele arabe petroliere în octombrie 1973, ca urmare a sprijinului acordat Israelului după atacurile spontane ale Egiptului și Siriei.

Boicotul, măsură aplicată cu titlu de sancțiune statului responsabil de încălcarea unor norme ale dreptului internațional, se manifestă prin întreruperea relațiilor comerciale ori a comunicațiilor cu acel stat, un exemplu de referință fiind acțiunile întreprinse de ONU împotriva Africii de Sud pentru a o determina să înceteze politica de apartheid. Noțiunea de *boicot* a căpătat recent și alte valențe. „*Boicotarea*” unor produse de import, reflectată în refuzul de a le achiziționa, reprezintă o practică tot mai des vehiculată: ideea de a „boicota” produsele franțuzești în SUA, ca efect al refuzului

²² Criza existentă între cele două părți a determinat retragerea masivă a agenților economici de pe ambele maluri ale Nistrului și a sporit cazurile de contrabandă și corupție.

²³ La data de 15 mai 2003, între Moldova și Ucraina s-a semnat *Protocolul privind recunoașterea reciprocă a documentelor vamale, comerciale și de transport mărfuri*, în urma căruia Ucraina nu a mai permis pe teritoriul său, accesul încărcăturilor cu asigurare vamală din Transnistria.

fostului președinte francez Chirac de a sprijini ofensiva americană în Irak, ne confirmă pe deplin susținerile.

Tot ca o măsură cu caracter sancționator este văzută și *ruperea relațiilor diplomatice*, cu statul care se face vinovat de săvârșirea unor acte ilegale sau considerate de statul lezat drept contrare intereselor sale. Actuala configurație a lumii este marcată de asemenea „intemperii”; amintim numai întreruperea relațiilor dintre Georgia și Rusia²⁴ în august 2008 ori cele dintre Maroc și Iran în martie 2009²⁵.

Simpla constrângere nu este întotdeauna suficientă pentru preservarea ordinii mondiale, existând și cazuri în care măsurile coercitive aplicate pentru remedierea unei crize se bazează pe folosirea forței ori pe amenințarea cu forța, ca modalități de ripostă la problemele ce afectează securitatea colectivă, element prioritar al întregii comunități internaționale. Surmontarea dificultăților decurgând din declanșarea crizelor contemporane depinde în mod covârșitor de coeziunea dintre state, de sinergia demersurilor lor, dar și de capacitatea acestora de a-și reduce vulnerabilitățile, pentru binele comun al umanității.

Transpunerea în practică a acestui deziderat nu s-ar putea realiza în absența *cooperării politice și parteneriatului militar*, indispensabile în lupta împotriva acțiunilor sau inacțiunilor ilicite ori contra faptelor reprobabile săvârșite de susținătorii haosului și instabilității.

O practică tot mai des întâlnită o reprezintă *presiunea politică* exercitată asupra unui stat sau grup de state pentru a le determina să își reconsidere poziția în abordarea unor chestiuni care periclitează securitatea internațională, prin propriile acțiuni sau prin sprijinul acordat unor grupări înființate în scopul proliferării terorismului, folosirii armelor de ucidere în masă, creșterii infraționalității la nivel mondial. Cu titlu exemplificativ, facem trimitere la demersurile întreprinse de SUA și de aliații săi în vederea contracarării politicii Iranului și amenințărilor acestuia cu folosirea armelor nucleare²⁶, politică îmbrățișată și de alte state, precum India²⁷ ori Coreea de Nord²⁸, prizoniere ale orgoliilor exacerbate ale liderilor lor interni. Negocierile de lungă durată purtate de SUA, Japonia, China, Rusia și Coreea de Sud în vederea denuclearizării Coreei de Nord, reprezintă o dovadă vie a efortului depus în plan politic pentru anihilarea pericolului nuclear. Conduita statelor dezvoltătoare de programe nucleare se impune a fi sever sancționată, dar și permanent monitorizată, lipsa de vigilență putând conduce la dezastrul întregii umanități.

Tocmai din aceste rațiuni, puterile coalizate pentru asigurarea securității mondiale au apelat și la alte mijloace pașnice de intervenție, dar cu un grad mai mare de fermitate, concretizate sub forma avertismentelor sau somațiilor adresate reprezentanților

²⁴ Decizia Georgiei de a rupe relațiile cu Rusia a fost luată ca efect al recunoașterii de către Rusia a independenței republicilor separatiste Osetia de Sud și Abhazia.

²⁵ Marocul și-a justificat decizia de rupere a relațiilor cu Iran, acuzându-l de imixtiune în problemele religioase ale țării și de remarci inadmisibile la adresa Bahreinului.

²⁶ Nici până în prezent Iranul nu a putut să-și justifice în plan internațional programul de îmbogățire cu uraniu.

²⁷ India a organizat primul său test nuclear în anul 1974.

²⁸ Coreea de Nord a amenințat SUA cu redeschiderea centralei atomice de la Yongbyon, în cazul în care Phenianul nu era retras de pe lista capitalelor susținătoare ale terorismului internațional.

statelor a căror conduită contravine atât normelor aplicabile în timp de pace, cât și celor incidente în vreme de război. Ilustrative în acest sens sunt de pildă, declarațiile adoptate de Consiliul de Securitate al ONU, dar și cele ale oficialilor SUA, prin care s-a cerut în mod insistent liderilor Coreei de Nord de a înceta atacurile la granița cu Coreea de Sud și amenințările cu testarea armei nucleare²⁹. La fel de categorice au fost și criticile aduse Rusiei de către SUA ca urmare a intervențiilor sale nelegitime din Georgia.

Ineficiența unor astfel de măsuri a condus însă treptat la implementarea unor planuri de acțiune mai radicale, soldate cu *represalii, blocade maritime ori demonstrații navale*, a căror utilizare continuă să nască controverse și să provoace numeroase dispute. Folosirea represaliilor, ca modalitate de constrângere a unui stat vinovat de comiterea unor fapte nelegale de către un alt stat, fără mandatul Consiliului de Securitate al ONU, a fost adesea văzută ca o ingerință arbitrară a statului inițiator de represalii, contrare principiilor consacrate în dreptul păcii.

Pentru o apreciere corectă asupra oportunității declanșării de *represalii*, se impun analizate, atât efectele directe cât și efectele indirecte ori colaterale ale acestor operații, calificate adesea drept *mijloace de apărare generate de nevoi colective*. Atentatele din Fâșia Gaza ilustrează fără putință de tăgadă urmările distructive ale represaliilor asupra populației civile prinse în mijlocul unui conflict absurd și abominabil. Astfel, la data de 27 decembrie 2008, trupele israeliene au atacat acest teritoriu, localizat în Orientul Mijlociu, în replică la atacurile cu rachete declanșate de trupele Hamas asupra Israelului, printre victime aflându-se și un mare număr de nebeligeranți³⁰.

Legitimitatea mijloacelor utilizate într-o atare ipoteză este echivocă și susceptibilă de interpretări, întrucât nicio lege internațională, uzanță sau cutumă nu pot servi drept justificare pentru masacrele și torturile căreia îi cad victime civili inocenți, aflați în imposibilitatea de a se apăra sau de a riposta. Aceleași probleme s-ar putea ridica și în cazul *blocadelor maritime ori demonstrațiilor navale, terestre sau aeriene*, pe care statele le exercită în faza premergătoare declanșării ostilităților, în scopul pregătirii viitoarei confruntări militare directe și blocării acțiunilor statului supus constrângerii. Un caz recent de instituire a blocadei maritime este cel din Marea Neagră, impusă de Rusia Georgiei în august 2008, pentru a bloca expedierea de arsenal militar în zonele conflictuale din regiunea separatistă Osetia de Sud.

Instituirea unor blocade maritime excesive și nejustificate de securitatea mondială a stârnit reacții dure din partea oficialilor unor state neutre în raport cu părțile aflate pe poziții adverse, care au solicitat în mod public încetarea actelor ostile, în acțiunea conjugată de menținere a păcii.

Cererea expresă adresată Israelului de reprezentanții Germaniei și Franței pentru ridicarea blocadei maritime impusă Libanului pe 12 iulie 2006 vine în sprijinul afirmațiilor noastre.

²⁹ La data de 26 mai 2009, Coreea de Nord a lansat o rachetă cu rază scurtă de acțiune, ce a atras proteste din partea întregii comunități internaționale.

³⁰ În urma incidentului au fost uciși peste 1100 de palestinieni (inclusiv civili) și au fost rănite peste 2300 de persoane.

4. Legitimitatea mijloacelor militare de soluționare a crizelor și limitele intervenției armate

Nu în toate situațiile, crizele se detensionează în etapa premergătoare conflictului armat, situație în care confruntarea directă în teatrele de operații militare devine inevitabilă, cu riscurile și urmările nimicitoare pe care războiul, ca apogeu al stării conflictuale, le presupune.

Asistăm contrariați și intrigăți, la un șir nesfârșit de evenimente, în care lupta pentru dobândirea supremației în plan economic, politic, militar ori geostrategic devine mai acerbă decât oricând, iar flageluri precum terorismul, crima organizată, contrabanda ori proliferarea armelor de distrugere în masă se extind asemeni unei maladii ireversibile și incurabile. Mirajul numeroaselor parteneriate și alianțe înfăptuite la nivel local, regional ori universal, al strategiilor îndelung elaborate, se spulberă brusc ori de câte ori un conflict mocnit reizbucnește, ori o acțiune teroristă de mari proporții zdruncină idealul de securitate al umanității. Abordarea realistă a actualului mediu de securitate evidențiază faptul că potențialul de risc al declanșării unor noi confruntări armate subzistă și trebuie atent supravegheat.

Prevenirea războiului se înscrie de altfel, în prioritățile statelor preocupate de stabilizarea relațiilor internaționale, alături de obiectivul general al aplanării conflictelor deja declanșate, al remedierii prejudiciilor aferente și normalizării vieții în perioada post-conflictuală. Așa fiind, legitimitatea mijloacelor militare de rezolvare a crizelor contemporane rămâne o chestiune amplu dezbătută atât de forurile politice, juridice și militare, cât și de cercetătorii interesați de studierea unei problematici atât de sensibilă și controversată.

Teoriile și doctrinele cristalizate în jurul acestui subiect au încercat să răspundă într-o mai mică sau mai mare măsură, întrebărilor privitoare la legitimitatea războiului, prin raportare la principiul neagresiunii armate, al suveranității naționale ori a integrității teritoriale de care beneficiază statele agresate. Cu alte cuvinte, în ce condiții se justifică războiul, ca mijloc de soluționare al crizelor contemporane? În ce măsură poate să intervină un stat, un grup de state sau o organizație în sfera de competență aparținând unui alt stat, în scopul rezolvării problemelor sale interne sau pentru a-l constrânge să acționeze în maniera impusă de intervenienți?

Conceptul de *intervenție* a fost analizat din mai multe perspective, în politica internă a statelor, în războaiele civile ori în constituția socială, în strânsă corelație cu imperativul respectării legilor umanității.

Cea mai recentă, dar de departe cea mai interesantă dintre modalitățile de abordare, rămâne cu certitudine *doctrina dreptului de intervenție umanitară*, creată tocmai din necesitatea identificării acelor cazuri susceptibile de a legitima „ocupația” teritoriilor unor state vulnerabile de state mai puternice, fără ca o astfel de intervenție să poată fi blamată.

S-au creat chiar curente de opinie diametral opuse, în care s-au expus argumente pro și contra intervenției determinate de rațiuni umanitare, decurgând din dilema universal valabilă între umanism și securitate³¹, între suveranitate și stabilitate.

³¹ A se vedea o expunere largă pe această temă în I. Dragoman, **Protecția juridică a drepturilor omului**, Editura Fundației *România de Mâine*, București, 2008, pp. 247-251.

În numele acestei doctrine, SUA³² a acționat militar în Bosnia, și îndeosebi în Kosovo, cu motivarea că genocidul comis de un stat asupra propriului popor nu reprezintă doar o gravă încălcare a drepturilor fundamentale individuale, ci și un factor de risc la adresa securității regionale și globale.

Aceeași doctrină, dar de data aceasta fondată pe teoria „loviturii preventive”³³ s-a invocat și cu prilejul declanșării războaielor din Afganistan³⁴ și Irak³⁵, pe care SUA le-a explicat prin nevoia de a preîntâmpina evoluția stării de insecuritate în aceea de instabilitate, astfel încât amenințarea să nu se transforme ea însăși în agresiune. Ideea unei protecții reale efective a drepturilor omului prin atacuri preventive lansate asupra statelor deținătoare de arme de distrugere în masă a fost de asemenea avansată de SUA, în replică la criticile aspre venite din partea comunității internaționale cu privire la imixtiunea sa în Irak.

Opozanții doctrinei anterior menționate continuă însă să susțină inexistența vreunei cauze justificative pentru ingerința exercitată în treburile interne ale statelor atacate, mergând pe ideea că suveranitatea națională reprezintă un drept absolut, care nu poate fi limitat în nici o situație, indiferent de natura ei.

Dincolo de divergențele pe care le suscită un atare subiect, este unanim admis că regula o constituie neintervenția militară, principiu consacrat prin numeroase acte internaționale și reiterat în Declarația Adunării Generale a ONU din 1981 asupra neadmiterii intervenției și amestecului în afacerile interne ale statului, care conține prevederi prohibitive exprese în privința folosirii drepturilor omului, ca mijloc de amestec în treburile interne împotriva altui stat.

Cu toate acestea, statele reunite sub egida ONU recunosc posibilitatea luării unor măsuri, în virtutea dreptului de legitimă apărare colectivă de care acestea dispun, în îndeplinirea obiectivelor fundamentale ale organizației internaționale, pe linia salvagădării păcii și securității mondiale. Același punct de vedere a fost exprimat și în lucrările doctrinare, în care s-a arătat că, „în starea actuală a dreptului internațional există, în primul rând obligația de neintervenție, dar ca o expresie a realismului politic, sunt admise și intervenții unilaterale și colective, (...) supervizate de Cartă și Consiliul de Securitate”³⁶.

Ne raliem și noi acestei opinii, considerând că intervenția militară sub mandat ONU se înscrie în limitele conferite de actul de înființare al Organizației și este perfect compatibilă cu scopurile avute în vedere la crearea ei, cu condiția ca ingerința colectivă să fie cerută de nevoia apărării valorilor sociale fundamentale și să fie determinantă pentru menținerea securității globale. Argumentele noastre își mențin valabilitatea și în privința acțiunilor întreprinse de organizațiile regionale ale statelor în favoarea

³² La momentul intervenției militare în Kosovo, SUA era condusă de președintele Bill Clinton, susținător fervent al intervenției în interes umanitar.

³³ Teorie susținută de președintele american George W. Bush, în timpul mandatului său derulat în perioada 2001-2009.

³⁴ Războiul din Afganistan a început la data de 7 octombrie 2001.

³⁵ Ofensiva americană în Irak s-a declanșat în martie 2003.

³⁶ Pentru amănunte, I. Dragoman, op. cit., pp. 234-235.

drepturilor omului³⁷, care, deși nu implică intervenția armată, se materializează în sancțiuni politice, economice sau de altă natură, aplicate statului responsabil de încălcări flagrante ale libertăților individuale.

Mult mai nuanțat este punctul nostru de vedere în ceea ce privește intervențiile colective declanșate fără mandatul expres al ONU, în justificarea cărora statele interveniente ar invoca motive de ordin umanitar.

Fără a avea pretenția că deținem adevărul absolut, vom încerca totuși să facem propriile aprecieri referitoare la oportunitatea intervențiilor armate în actualul context internațional, caracterizat prin acutizarea conflictelor de ordin etnic sau religios, răsturnări politice spectaculoase, decalaje economice, creșterea ratei infraționalității, înmulțirea necontrolată a acțiunilor de tip terorist. Iată doar câteva din sursele de izbucnire ale războaielor, de care umanitatea nu va fi lipsită nici în următoarele decenii.

Considerăm că absența unei decizii a ONU de aprobare a unei intervenții militare nu i-ar conferi *de plano* acelei intervenții caracter ilicit; legitimitatea intervenției în lipsa unei autorizări exprese a Organizației ar trebui analizată într-o asemenea ipoteză cu și mai multă rigoare, pentru a nu afecta principiul neamestecului în treburile interne ale unui stat, în însăși substanța sa. În opinia noastră, intervenția colectivă de acest gen ar fi legitimă, dacă ar îndeplini cumulativ următoarele condiții: să fie absolut necesară, să reprezinte unicul mijloc de restabilire a legalității, prin raportare la principiile dreptului internațional, să reprezinte singura cale de garantare a drepturilor omului, să se realizeze în sprijin umanitar, să fie proporțională cu scopul urmărit, să nu fie determinată de satisfacerea propriilor interese economice, politice, juridice sau de altă natură ale statelor interveniente în teritoriile invadate. O teză contrară ar crea un precedent periculos, în care sub pretextul intervenției umanitare, s-ar ajunge la ocuparea nelegitimă a unor state, în scopul de a le asupra și de a le exploata, ceea ce nu poate fi admis.

Fără un organ imparțial de monitorizare, ar fi însă aproape imposibil de stabilit în ce măsură condițiile enumerate au fost respectate. Într-o viziune optimistă, cheia acestei „uși” momentan închise aparține posterității, care va găsi soluții noi pentru rezolvarea problemelor încă nedelegate.

În loc de concluzii

Prin prisma celor mai-sus arătate, este dificil să emitem judecăți de valoare privind legitimitatea mijloacelor de rezolvare a crizelor contemporane; avem însă convingerea că, ceea ce trebuie să primeze în cazul oricărui diferend interstatal-manifestare a crizelor contemporane - este calea pașnică, a dialogului, a înțelegerii reciproce, condiții-premisă pentru menținerea securității mondiale și a unui climat durabil de pace și stabilitate.

³⁷OSCE desfășoară o activitate intensă în acest domeniu.

Bibliografie:

- [1] **Dicționarul explicativ al Limbii Române**, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, 1998.
- [2] **Carta Organizației Națiunilor Unite** adoptată la San Francisco în 1945.
- [3] **Convenția Europeană a Drepturilor Omului** adoptată la Roma în 1950.
- [4] **Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice** adoptat de ONU în 1966.
- [5] **Convenția cu privire la dreptul tratatelor** adoptată la Viena în 1969.
- [6] DRAGOMAN, I., MILITARU, C., PANDURU, C., **Relații internaționale actuale**, Editura Intergraf, Reșita, 2004.
- [7] DRAGOMAN, I., **Protecția juridică a drepturilor omului**, Editura Fundației România de Mâine, București, 2008.
- [8] MAZILU, D., **Dreptul păcii**, Editura Academiei, București, 1983.
Colectiv de autori, **Lexicon militar**, Editura SAKA, București, 1994.
- [9] MUREȘAN, M., VĂDUVA, Gh., **Războiul viitorului, viitorul războiului**, Editura Universității Naționale de Apărare *Carol I*, București, 2004.
- [10] VĂDUVA, Gh., DINU, M. St., **Crizele politico-diplomatice ale începutului de mileniu**, Editura Universității Naționale de Apărare *Carol I*, București, 2005.
- [11] www.mae.ro.

GESTIONAREA CRIZELOR DIN MEDIUL INTERNAȚIONAL DE SECURITATE FĂRĂ IMPLICAREA COMPONENTEI MILITARE

Iulian MĂRGĂRIT*

Compared to the new security challenges, the article tries to bring a different perspective regarding management of the crisis without military involvement since the risks of a traditional military confrontation have diminished significantly. Intervention of the international community, through the political, diplomatic, economic, can provide plenty of answers to counter risks, use of military instruments remain a last resort.

Măsurile politice și diplomatice necesare a fi luate în actul de gestionare pașnică a crizelor sunt strâns legate de evoluția politicii externe a marilor actori. Relațiile externe rezumate doar la relațiile comerciale sau doar la ajutorul acordat țărilor în curs de dezvoltare sunt doar pași timizi, în definirea unei politici externe coerente la nivel mondial, fiind nevoie de transformarea lor într-un proces de cooperare politică care să reprezinte un moment important în exercitarea responsabilităților, drepturilor și obligațiilor ce-i revin fiecăruia ca actor geopolitic¹.

Dintre măsurile politice și diplomatice concrete ce pot fi luate în gestionarea pașnică a crizelor vom supune atenției dumneavoastră, controlul politic și tempo-ul sub control, acțiunile diplomatice coordonate, semnalele de consistență-moderare și iesirea cu succes din criză.

Carta ONU consideră că principala modalitate de rezolvare a oricăror diferende o constituie controlul, mai exact, controlul politic și tempo – ul sub control. În esența lui, controlul politic este un instrument al politicii, adică o modalitate prin care se evaluează interesele, deosebirile, zonele de confluență și zonele divergente și ușurează căutările și găsirea soluțiilor optime².

În relațiile dintre state și în interiorul acestora, în cadrul structurilor care le compun, controlul politic dublat de dialogul politic se consideră a fi mijlocul cel mai simplu, cel mai util, cel mai la îndemână și cel mai eficient pentru soluționarea oricăror probleme. Dialogul politic este foarte important, este hotărâtor în rezolvarea crizelor. Chiar dacă, pe parcurs, se poate recurge și la alte mijloace (economice, informaționale sau de altă natură), în cele din urmă, tot controlul politic dublat de dialogul politic este cel care pune lucrurile la punct. Formele controlului politic pot fi numeroase, independente, netransparente sau transparente ca semnificație și îl pot transforma pe acesta, cu ușurință în mijloc de investigare a situației, a crizelor și împrejurărilor în care a avut loc un eveniment sau s-a declanșat o criză.

* Locotenent colonel, doctorand, Comandantul U.M.01376

¹ Cf. **Controlul parlamentar al sectorului de securitate. Principii, mecanisme și practici. Ghid practic pentru parlamentari**, Nr. 5 - 2003, p. 82.

² Marshall McLuhan, **Understanding the Media: The Extensions of Man**, New York, 1966, p. 23.

Presiunea politică sau tempo-ul controlului este o altă formă prin care se încearcă să se impună părților aflate în conflict sau părții opozante, un anumit tip de comportament, în sensul acceptării unor soluții pentru rezolvarea crizei, a diferendelor etnice sau de altă natură, pentru izolarea unui agresor.

Acțiunile diplomatice coordonate și semnalele de consistență-moderare, sunt specifice procesului accentuat de mondializare și sunt dependente de factorul economic³. Marea majoritate a crizelor acestei planete își au cauzele aici, în această realitate, care nu este totdeauna cunoscută, investigată și înțeleasă în dinamica ei, în legitatea ei. În procesul de gestionare, prin mijloace economice, acțiunile se înscriu în următoarele fluxuri principale: din și în interiorul statelor naționale pentru rezolvarea crizelor specifice, dinspre statele puternice, cu interese economice globale sau regionale, dinspre marile concerne economice spre zonele lor de interes și dinspre organismele internaționale⁴. Acțiunile economice vizează, în general, în faza preventivă revigorarea producției, asigurarea locurilor de muncă, creșterea salariilor și alte măsuri menite să îmbunătățească mediul social, de afaceri și să optimizeze piața forței de muncă. Există, desigur, și sancțiuni economice externe, care au menirea de a descuraja generatorii de crize sau de a pune capăt unor conflicte. Statele puternice, marile unități economice transnaționale, ca și organismele internaționale folosesc o gamă diversificată de forme și procedee de acțiune dintre care nu lipsesc: sancțiunile economice, embargoul, boicotul și blocada economică⁵.

Iesirea cu succes din criză și sprijinul menținerii păcii este instrumentul fundamental al ONU și se referă la folosirea mijloacelor diplomatice pentru a convinge părțile să înceteze orice ostilitate și să treacă la negocierea condițiilor de soluționare pașnică a conflictului. Promovând toată gama acțiunilor preventive, Națiunile Unite pot juca un rol important în determinarea părților să înceteze ostilitățile, dar acest lucru nu se poate face decât cu acordul acestora. Din acest motiv acțiunile de ieșire din criză și cele de peacemaking exclud în totalitate folosirea forței împotriva uneia dintre părți, cu scopul de a pune capăt ostilităților. Pentru executarea cu succes a acțiunilor de peacemaking, Națiunile Unite, în temeiul capitolului VIII al Cartei ONU, au intensificat cooperarea atât cu organizațiile regionale, cât și cu alți actori ai arenei internaționale.

În acest sens, ONU a concluzat până în prezent cu organizații precum Organization of American States în Haiti, European Union în fosta Iugoslavie, The Economic Community of West African States în Liberia și Sierra Leone, și The African Union în Sahara de Vest, regiunea Marilor Lacuri, Sierra Leone, Etiopia și Eritreea. Observatorii militari ai ONU au cooperat foarte bine cu forțele de peacekeeping ale organizațiilor regionale în Liberia, Sierra Leone, Georgia și Tadjikistan.

³ Cf. S Sweeney, **Europe, The State and Globalisation**, Pearson Education, Harlow – Essex, April 2005, p.138.

⁴ Cf. George Poede, **Studii de securitate**, Editura Cavallioti, București, 2005, p. 96.

⁵ Cf. Lindley-French, Julian și Franco Algieri, **A European Defence Strategy**, Bertelsman Foundation, Gutersloh, 2004, p.12.

Apreciem că procesul de gestionare a crizelor fără implicarea componentei militare este, un act politic, prin care statele își afirmă poziția de răspuns față de sfidările globale, exprimate prin amenințări prezente și totodată o modalitate prin care se încercă obținerea unui maximum de siguranță, cu un minim de resurse. Ca finalitate extinsă a gestionării crizelor fără implicarea componentei militare apare politica de cooperare, apreciată deopotrivă ca o consecință și posibilă soluție împotriva amenințărilor globale, de fapt pârgă de realizare a stabilității bazată atât pe echilibrul de putere, cât și pe legitimitate⁶.

Gestionarea crizelor este însă departe de a putea fi schematizată și rezolvată doar prin măsuri instituționalizate. Un bun exemplu în acest sens îl reprezintă multitudinea de tulburări în domeniul relațiilor internaționale din ultimele două decenii, care au reprezentat adevărate surprize politice.

CONSIDERAȚII PRIVIND SECURITATEA PSIHOLOGICĂ A INDIVIDULUI

Nicușor MOLDOVAN*
Amelia-Mariana MOLDOVAN**

Psychological security of the person is a concept not only relates to the category of risks and threats that she wait in progress of various dimensions of its existence. Psychological security of the person is of great regarding the attitudes and behaviors. Security climate of the person is achieved through both physical and psychological security.

Psychological pressure generated by the state of insecurity of the person in all areas (economic, financial, political, environmental, food, cultural, religious etc.) can have devastating effects on it. The most important issue related to psychological security of the person is related quality of life.

Psychological insecurity of the person is the result of emergent actions of internal and external factors which jeopardizes the rights and liberties, interests and fundamental values, place and role in family organization and society.

Motto:

”Libertatea este unicul adevăr al spiritului.”

(Hegel)

Introducere

Securitatea psihologică a individului nu este un concept abstract. Domeniile sale sunt precise, iar gradul în care securitatea psihologică este garantată are, cel mai adesea, posibilități de a fi cuantificat. Diminuarea sau eliminarea întregii game de riscuri și amenințări la adresa individului duce, practic, la creșterea securității psihologice a acestuia.

Securitatea psihologică a individului este un concept care nu se raportează doar la categoria de riscuri și amenințări care-l pândesc, în derularea diferitelor dimensiuni ale existenței sale. El se referă în egală măsură la predictibilitatea existenței sale. Incertitudinea, imprevizibilitatea constituie factori de risc care erodează demnitatea individului. Impredictibilitatea este o componentă arhaică a societății. O societate modernă, organizată pe norme, legi și reglementări stabile, își reduce arbitrariul, având un grad sporit de predictibilitate, util nu numai la nivelul securității psihologice, dar și la cel al securității sociale sau al securității naționale.

Securitatea psihologică a individului are o importanță covârșitoare în ceea ce privește atitudinile și comportamentele acestuia. Trăind în incertitudine, indivizii tind să se izoleze, iar inițiativele lor se mărginesc numai la evitarea pericolelor imediate, fără a-și stabili o conduită pe termen mediu.

Climatul de securitate al individului se realizează atât prin securitatea fizică cât și prin securitatea psihologică. Când vorbim despre securitatea individului ne vine în

* Serviciul Român de Informații

** Ministerul Educației Cercetării și Inovării

minte noțiunea de protejare a vieții și proprietății acestuia. Această noțiune este adeseori folosită metaforic pentru a descrie acțiuni împotriva „victimizării” în toate domeniile vieții economico-sociale ale individului. Teama născută din amenințări fizice are paralele psihologice în numeroase cazuri, atunci când individul își simte securitatea amenințată.

Presiunea psihologică generată de starea de insecuritate a individului din toate domeniile acestea (economică, financiară, politică, ecologică, alimentară, culturală, religioasă etc.) poate avea efecte devastatoare asupra acestuia. Oamenii care se află în situații dificile încearcă să depășească problemele apărute și pe măsură ce își ating unul câte unul scopurile propuse, frica și teama acestora se micșorează, fiind înlocuită de un sentiment crescător de automulțumire și încredere în forțele proprii. Eliberarea de anxietate deschide ușile bunăstării și fericirii iar rezultatul psihologic al acestei senzații conduce la o stare de securitate și stabilitate.

Nevoia de securitate a individului

Nevoile și motivațiile sunt două dintre atributele specifice ființei umane, care ne definesc și ne diferențiază. De-a lungul vremii numeroși psihologi au încercat să explice comportamentul uman în funcție de aceste două atribute. Unul dintre primii care au realizat o ierarhizare a acestora a fost Abraham Maslow¹.

În viziunea acestuia nevoile oamenilor au în comun faptul că sunt instinctive, însă se deosebesc prin aceea că au un grad de intensitate diferit, unele fiind mult mai puternice decât altele.

Din acest unghi de vedere ele au fost ierarhizate sub forma unei piramide. Maslow susține că toate trebuințele umane pot fi organizate într-o ierarhie, începând cu trebuințele fizice - de aer, hrană și apă. Apoi urmează alte patru niveluri, ale trebuințelor psihice - de securitate, dragoste, respect și actualizare a sinelui. Acestea sunt:²

- *Nevoi fiziologice.* Sunt indispensabile pentru a supraviețui: a mânca, a bea, a dormi, a se proteja de frig și de căldură. Ele reprezintă cele mai puternice, cele mai importante nevoi ale omului. Satisfacerea lor este necesară pentru a rămâne în viață.
- *Nevoia de securitate.* Orice ființă omenească are nevoie să se simtă protejată în fața oricărei amenințări a vieții. Odată ce nevoile fiziologice sunt satisfăcute, intervine nevoia și dorința de a satisface nevoile de securitate.
- *Nevoia de dragoste și apartenență.* După nevoile de bază, aceasta este cea mai importantă. Aici sunt incluse nevoia de prietenie, familie, apartenență la un grup, sau de implicare într-o relație intimă non-sexuală.

¹ Abraham H. Maslow (1908-1970) - întemeietor al psihologiei umaniste din care s-au dezvoltat mai multe psihoterapii situate dincolo de freudism și comportamentalism. Profesor la Brandeis University între 1951 și 1969, Maslow a rămas în istoria psihologiei prin contribuția sa cea mai importantă cunoscută ca „*ierarhia trebuințelor*”.

² Abraham H. Maslow (trad. Andreea Răsuceanu), **Motivație și personalitate**, Editura Trei, București, 2008.

- *Nevoia de autorespect.* Fiecare ființă umană are nevoie să se respecte pe ea însăși și să aibă o concepție potrivită despre propria sa persoană. Este vorba aici de recunoașterea venită din partea altor indivizi cât și din respectul de sine.

- *Nevoia de autorealizare.* O persoană din zece simte intens această nevoie iar oamenii care au totul pot mări potențialul lor. Autorealizarea include obiective mai înalte și mai abstracte, care sunt tot mai fragile, ca și vârful piramidei.

Omul devine mai sensibil la nevoile superioare dacă nevoile precedente sunt relativ împlinite. O nevoie puțin satisfăcută poate să producă o frustrare sau o suferință, dar poate de asemenea, să-l determine pe om să acționeze pentru a și-o împlini: este motivația.

Nevoia de securitate se referă la protecția împotriva adversității atâta timp cât există o stare de insecuritate. Dacă individul trăiește într-o țară care se află în război, de exemplu, se presupune că această necesitate nu este acoperită. De asemenea, fiecare individ are nevoie de securitatea casei și familiei, mai ales atunci când vine vorba de copii.

Specialiștii în domeniu apreciază că individul consumă multă energie și un sfert din timpul său pentru a satisface această nevoie precum și pe cea precedentă. Datorită activității noastre profesionale, individul își procură de fapt hrana, căldura și beneficiază de un acoperiș. Dacă îi este amenințat locul de muncă poate deveni nesigur. A evita o activitate nesatisfăcătoare face parte dintre soluțiile posibile la o problemă, dar incertitudinea de a da peste o alta determină numeroase persoane să consulte un psiholog. A rămâne blocat într-o astfel de situație este sursă de angoasă, de stres.

Căutarea securității cu orice preț poate fi sufocantă dacă ea conduce la o existență regulată, însoțită de obiceiuri fixe. Toate ritualurile în viață, ca și în religie, fac viitorul previzibil. Nevoia de securitate are de-a face cu stabilitatea și consistența într-o lume relativ haotică. Ea ține mai mult de integritatea fizică, cum ar fi securitatea casei și a familiei. În unele cazuri, nevoia de siguranță motivează unii indivizi să devină religioși, religia oferindu-le confortul unei promisiuni de siguranță printr-un loc paradisiac. Nevoia de siguranță este crucială pentru copii.

Nevoia de securitate se poate referi în același timp la locuință, loc de muncă, îmbrăcăminte, articole de uz-casnic, asigurarea ordinii publice, siguranță în caz de riscuri, amenințări și pericole provenite din toate domeniile vieții economico-sociale și în diferite situații. De multe ori adulții nu conștientizează această nevoie decât atunci când viața le este amenințată sau există perioade de dezorganizare a vieții. De cele mai multe ori, copiii tind să dea deseori semne de insecuritate și au nevoie să se simtă în siguranță.

Grupul a constituit cadrul de afirmare și de securitate, a exprimat nevoia omului de a se asocia, de a se socializa. Pe de altă parte, grupul oferă individului satisfacții sociale și ajutor contra frustrațiilor.

Nevoia de securitate devine importantă în motivarea individului numai după ce nevoile au fost satisfăcute la un nivel acceptat de fiecare ca fiind suficient. Altfel, nici una din următoarele categorii de nevoi nu pot să apară dacă precedentă nu a fost satisfăcută la nivel minim.

Referitor la nevoia de securitate, se poate aprecia că o importanță deosebită o are siguranța fizică și psihică, asigurată de securitatea dotării tehnologice, de securitatea muncii, de limitarea accidentelor și îmbolnăvirii profesionale, stabilitatea locului de muncă, posibilitatea exprimării libere fără a suferi opresiuni etc.

Securitatea psihologică – delimitări conceptuale

Definirea conceptului de „*securitate psihologică*” nu este deloc ușoară, ea presupune o analiză complexă și aprofundată a psihologiei individului și mai ales a amenințărilor psihologice la adresa acestuia. În același timp, această definiție trebuie să pornească de la conceptul de „*securitate*”, în general, și conceptul de „*securitate a individului*”, în particular.

Legătura cea mai simplă dintre cele două concepte, psihologie și securitate, este la îndemână a fi prezentată și totuși nu este atât de clară precum ar putea părea la prima vedere.

*„Definițiile securității, așa cum se găsesc ele în diferite dicționare, se referă la protejarea de pericol (securitate obiectivă), senzația de siguranță (securitatea subiectivă) și absența oricărei îndoieli (încrederea în cunoștințele proprii). Amenințările de referință (pericolul și îndoiala) sunt foarte vagi, iar sentimentul subiectiv de securitate sau încredere nu are legătură cu starea reală de securitate sau de încredere.”*³

Cea mai simplă definiție dată securității se referă la o „*situație fără pericol; lipsă de primejdie; siguranță.*”⁴ În același timp, apreciem că cea mai reprezentativă definiție a securității este cea dată de Barry Buzan, în studiul său „*People, States and Fear*” („*Popoarele, statul și teama*”). În acest studiu autorul susține un punct de vedere în care securitatea include aspecte politice, economice, sociale și de mediu, alături de cele militare: „*În cazul securității, discuția privește preocuparea de a fi liberi de amenințări. Când această discuție se poartă în contextul unui sistem internațional, securitatea vizează capacitatea statelor și societăților de a-și menține identitatea, independența și integritatea funcțională.*”

Securitatea este o noțiune complexă și controversată, încărcată cu valori adânc înrădăcinate în diferitele dimensiuni ale conștiinței umane. Perspectivele de abordare ale acestui fenomen se referă la: securitate politică, militară, economică, socială și de mediu, securitate culturală, religioasă, psihologică, securitate națională, regională, globală etc. Se poate vorbi în orice fel despre securitate, însă trebuie să se țină mereu cont de latura sa umană.

Factorii cu impact major asupra studiului securității sunt reprezentați de:

- *factorul militar* - studiile strategice, arta militară (strategia și tactica militară);
- *geografic* - geopolitica și geostrategia (relațiile internaționale);

³ Frunzeti Teodor, *Cunoașterea și contracararea factorilor de risc și a vulnerabilităților la adresa securității umane (I)*, în *Gândirea Militară Românească* nr. 1/2009, <http://www.defense.ro/gmr>, p. 39.

⁴ **Dicționarul explicativ al limbii române**, Ediția a II-a, Institutul de Lilingvistică „Iorgu Iordan”, București 1998.

- *uman* - psihologia, sociologia și religia.

Din punctul nostru de vedere, “*securitatea psihologică*” (a individului) se referă la acea stare, situație în care individul se află în siguranță, fără a fi pus în fața unor amenințări psihologice care să-i modifice conștiința, atitudinile și comportamentele normale.

*“Securitatea este un concept ce are dimensiuni variabile. Ceea ce ne face să fim sau să ne simțim în siguranță (adică dimensiunile fizice și psihologice ale securității) depinde de două fenomene elementare, fiecare dintre acestea putând avea valoare diferită. Cea mai evidentă provocare la adresa securității sunt factorii care amenință tocmai valorile pe care punem preț. Cele mai obiective dintre acestea sunt amenințările fizice, ca de exemplu capacitatea unui stat de a-și distruge adversarii prin utilizarea puterii militare. Amenințările psihologice – ceea ce ne face să ne simțim în siguranță sau nu – sunt de cele mai multe ori mult mai puțin palpabile și concrete și sunt mult mai subiective, fiind o problemă de interpretare personală, în cele mai multe cazuri.”*⁵

Aceste amenințări psihologice pot fi generate de persoane, grupuri, instituții, actori statali și nestatali, organizații din țară și străinătate, din toate domeniile vieții economico-sociale, în timp de pace, în situații de criză și la război.

În acest sens: „*O componentă esențială a securității individului este constituită de percepția și de reprezentarea psihosocială pe care acesta o are asupra propriei stări, asupra riscurilor, a pericolelor și amenințărilor la adresa sa.*”⁶

Securitatea psihologică influențează starea psihică a individului, modul său de gândire și felul în care percepe realitățile vieții sociale, generând o stare în care acesta nu se mai concentrează asupra problemelor familiale și profesionale curente. În centrul atenției sale apare situația de criză creată, el fiind frământat de rezolvarea unor probleme legate direct de familie sau locul de muncă sau cu implicații majore asupra acestora.

„*Un mediu mai ostil va diminua mai mult și mai rapid dimensiunea psihologică a securității decât un mediu benign, în care se manifestă mai puțini adversari și competitori care să pună în pericol propriile interese de securitate.*”⁷

Riscuri și amenințări psihologice la adresa individului

Psihologic vorbind, securitatea individului - fie ea fizică sau emoțională - este o nevoie de bază care declanșează un proces interminabil de activități care vizează satisfacerea ei. Din acest punct de vedere, riscurile și amenințările din exterior și interior vor putea pune în pericol identitatea și integritatea individului.

Riscurile și amenințările psihologice la adresa individului vizează schimbarea mentalităților, aspirațiilor, ideilor, teoriilor, comportamentelor, moravurilor etc.

⁵ Frunzeti Teodor, *Gestionarea crizelor în Războiul Rece*, în *Lumea Militară* nr 1/2006, <http://www.lumeamilitara.ro>.

⁶ Frunzeti Teodor, *Cunoașterea și contracararea factorilor de risc și a vulnerabilităților la adresa securității umane (II)*, în *Gândirea Militară Românească* nr. 2/2009, <http://www.defense.ro/gmr>, p. 136.

⁷ Frunzeti Teodor, *op. cit.*

(elemente de psihologie națională). Pentru aceasta sunt folosite metode de manipulare foarte greu de depistat, bazate pe exploatarea instinctelor primare (de hrană, de apărare, de supraviețuire, de reproducere etc.) și a înclinațiilor primitive din individ:

- inocularea și dezvoltarea spiritului individualist și a egoismului, în dauna spiritului de echipă și de întraajutorare;
- abaterea atenției și interesului indivizilor de la problemele lor curente, către direcții neimportante, neinteresante sau chiar nocive;
- crearea și impunerea în conștiința indivizilor a unor false valori materiale și spirituale, în scopul înlocuirii valorilor adevărate și tradiționale (naționale).
- afectarea (distrugerea) fizică și/sau spirituală a indivizilor care prezintă pericol, din diferite puncte de vedere;
- influențarea relațiilor dintre indivizi și apariția unor stări de neîncredere și suspiciune;
- determinarea spionajului, sub diferite forme și metode, între indivizi;
- apariția unor forme de luptă și confruntarea între indivizi, grupuri etc.

Toate acestea se pot realiza prin: reclamă manipulatorie, trezirea instinctelor acaparatorii, exploatarea orgoliului, ușurinței (nechibzuinței), superficialității, naivității și altor trăsături negative de personalitate.

Sistemul psihic uman este, în aparență, unul paradoxal, fiind, în același timp, puternic și fragil. Schimbarea mentalităților este un proces dificil, care presupune certitudini sociale, voința de schimbare, dar și capacitatea de schimbare. Pentru a-i asigura individului securitatea psihologică, statul trebuie să îi asigure acestuia și implicit întregii societăți: securitatea alimentară, educațională, religioasă, financiară, economică, politică, ecologică, informațională, culturală, a sănătății și muncii. Toate acestea trebuie să stimuleze capacitățile tehnico-motrice ale indivizilor, să faciliteze constituirea unui cadru social propice traiului liniștit, în siguranță și în care nevoile de bază ale individului să poată fi asigurate. Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale individului, a siguranței și bunăstării materiale, determină starea de securitate a acestuia.

Situațiile cel mai des întâlnite și care îi afectează securitatea psihologică a individului se referă la perpetuarea faptelor infracționale care pun în pericol viața și integritatea acestuia, avutul public și privat, drepturile și interesele legitime ale cetățenilor.

„Într-o accepțiune relativ largă, securitatea umană globală vizează nu doar amenințările la adresa individului și a populației căreia acesta îi aparține, ci semnifică preocuparea tuturor factorilor responsabili statali și nonstatali de a asigura binele ființei umane în integritatea sa. Se au în vedere toate tipurile de amenințări ce pot afecta semnificativ, consistent și pe o perioadă de timp mare, ființa umană din punct de vedere fizic, psihic, material, dar și dezvoltarea acesteia liberă și durabilă.”⁸

⁸ Frunzeti Teodor, *Cunoașterea și contracararea factorilor de risc și a vulnerabilităților la adresa securității umane (II)*, în *Gândirea Militară Românească* nr. 2/2009, <http://www.defense.ro/gmr>, p. 134.

Pentru eliminarea sau diminuarea riscurilor și amenințărilor psihologice la adresa securității individului, se impune ca actorii statali și nestatali să facă un efort comun pentru găsirea unor metode și mijloace concrete în vederea luării unor măsuri care să vizeze:

- combaterea sărăciei;
- asigurarea locuințelor și a locurilor de muncă (reducerea șomajului);
- consolidarea dialogului social;
- reforma salarizării și a pensiilor;
- perfecționarea sistemului de asistență socială;
- asigurarea normalității stării de sănătate;
- îmbunătățirea sistemului educațional,
- dezvoltarea solidarității sociale și a dialogului intercultural;
- armonizarea legislației în domeniul social sau cu implicații directe sau indirecte asupra individului;
- reforma sistemului economico-financiar;
- crearea unui climat de normalitate civică, de ordine și siguranță publică;
- respectarea drepturilor și libertăților cetățenești;
- protecția mediului;
- stoparea urbanizării excesive;
- exploatarea rațională a tuturor resurselor și căutarea soluțiilor pentru noi resurse sau alternative.

Amenințările psihologice la adresa individului sunt, de regulă, mai puțin vizibile și de cele mai multe ori sunt subiective, fiind o problemă de interpretare personală a fiecăruia. Indivizii simt în mod diferit siguranța lor în fața aceluiași amenințări psihologice, securitatea lor fiind, de asemenea, percepută diferit.

Agresiuni psihologice la adresa individului

Ca și multe alte concepte psihologice, termenii de „agresivitate”, „agresiune” și „*agresiune psihologică*” aparțin deopotrivă limbajului comun și arsenalului tehnic al psihologiei, cele două puncte de vedere putând să nu coincidă cu necesitate.

Termenul „*agresivitate*” provine din latinescul *agresio* (atac) și reprezintă un comportament verbal sau acțional prin excelență ofensiv, orientat spre umilirea, minimalizarea sau suprimarea fizică a celorlalți.

„*Agresiunea*” a fost definită ca „*un comportament deliberat, întreprins cu intenția de a dăuna sau de a aduce prejudicii unui alt individ care nu dorește să fie tratat în acest mod*”⁹. De asemenea, prin „*agresiune*” se înțelege orice formă de inițiere a unui comportament violent, inclusiv comportamente precum abuzurile verbale.

⁹ Robert Baron, **Human Aggression**, New York, Plenum, 1977.

La rândul ei, *“agresiunea psihologică”* este reprezentată de o *“acțiune directă și/sau indirectă asupra proceselor psihice cu scopul dereglării acestora și inducerea, la individ și colectivitate, a unor stări anormale în gândire și comportament”*¹⁰.

Agresiunile psihologice la adresa individului se desfășoară prin forme și metode specifice, de către profesioniști sau neprofesioniști, iar în majoritatea cazurilor acesta nu „vede”/simte pericolul la care este expus, deoarece:

- se desfășoară în ascuns;
- „armele” folosite sunt la îndemâna oricui: informația, cuvântul, imaginea etc.;
- mijlocul cel mai des utilizat este mass-media;
- scopurile vizate sunt greu percepute.

Formele de manifestare a agresiunii psihologice sunt reprezentate de acțiuni directe sau indirecte de: amenințare, intoxicare, dezinformare, manipulare, influențare, intimidare, propagandă, abuz etc. Aceste forme sunt însoțite în majoritatea cazurilor de minciună și înșelare.

Agresiunile psihologice la adresa individului pot determina apariția stresului și a depresiei, izbucnirea unor crize sau chiar conflicte.

Ca urmare, efectele ce se manifestă asupra indivizilor pot fi reprezentate de:

- reducerea discernământului;
- afectarea capacității de analiză și sinteză;
- apariția unor situații confuze;
- dispariția încrederii în sine și în diferiți membri ai societății, mai ales în familie, prieteni, colegi etc;
- lipsa hotărârii în luarea deciziilor;
- apariția unor stări de anxietate și a fobiilor;
- scăderea eficienței activităților personale și profesionale;
- scăderea speranței și a optimismului;
- atitudini refractare față de nou și schimbare;
- modificarea atitudinilor și comportamentelor;
- producerea panicii.

Securitatea psihologică are în vedere o serie de procese și fenomene ce stau la baza schimbării conduitei: tendința spre echilibru cognitiv și emoțional, disonanță cognitivă, nevoia de recunoaștere, afiliere sau securitate, efectul carismatic, fenomenul de sugestie controlată etc.

Agresiunea psihologică la adresa individului are consecințe mult mai grave decât cea fizică. Este bine ca individul să nu trateze cu indiferență anumite reacții, atitudini și comportamente, chiar dacă la prima vedere poate crede că acestea nu sunt periculoase și ca atare nu-i pot face prea mult rău.

Agresiunea psihologică vizează inconștientul, unde forța sugestiei este deosebit de mare și individul acționează sub o presiune de care nu este conștient. De aceea,

¹⁰ Mircea Cosma, Benoni Sfârlog, Alexandru Rizescu, **Dicționar de termeni specifici crizelor**, <http://www.scribd.com>.

fisurarea sau chiar schimbarea sistemului de referință poate fi mai ușor provocată prin formule șoc puternic emoționale.

Concluzii

Securitatea psihologică a individului este asigurată în cadrul comunității, a societății, în ansamblul său. La rândul ei, aceasta are o anumită stabilitate atâta timp cât membrii depun un efort colectiv de conservare a valorilor și tradițiilor ei. Dar fiecare perioadă istorică are specificul ei, o anumită marcă psihologică. În fiecare moment istoric se produc schimbări sociale care influențează direct viața membrilor societății, obligându-i să se adapteze situației create.

Adeseori, confruntarea brutală, bruscă, a indivizilor cu aceste schimbări, care obligă la adaptare prin asimilarea factorilor de noutate, implică renunțarea la vechile moduri de gândire, la vechile atitudini și comportamente, etc. Toate acestea pot genera reacții din partea indivizilor, iar în planul organizării și funcționării instituțiilor sociale pot apărea crize. Aceste crize psiho-sociale sunt, de regulă, crize de progres, care au două aspecte: unul structural și unul adaptativ. Schimbările pot duce la tulburarea ordinii sociale, dar și stagnarea poate provoca același efect, din cauza uzurii și devalorizării.

Securitatea psihologică a individului poate fi afectată prin agregarea unui set de factori care, la prima vedere, nici nu au o legătură directă, evidentă. Astfel, sărăcirea accelerată și deliberată a populației în perioada de criză, afectarea stării de sănătate, nefuncționarea la nivelul cerințelor a sistemului educațional, moralitatea lacunară, salarizarea minimală, nesiguranța locului de muncă, sporirea cazurilor de violență fizică și domestică, nerespectarea drepturilor și libertăților cetățenești, afectarea sistemului de pensii și asigurări sociale, neasigurarea în totalitate a ordinii publice, schimbarea condițiilor climatice etc., sunt factori care la prima vedere nu par să aibă interconexiuni între ei înșiși, precum și nici între ei și securitatea individului.

Totuși, în anumite condiții, acești factori, agregați, generează o stare de insecuritate psihologică. Așadar insecuritatea psihologică a individului este rezultanta emergentă a acțiunilor factorilor interni și externi care-i periclitizează drepturile și libertățile, interesele și valorile fundamentale, locul și rolul său în familie, organizație și societate.

Cea mai importantă problemă legată de securitatea psihologică a individului este cea legată de calitatea vieții. Aceasta poate fi apreciată în funcție de o serie de indicatori, cum ar fi: educație, cultură, sănătate, sărăcie/bogăție, condițiile de locuit, religie, starea mediului, serviciu și remunerarea acestuia etc.

Bibliografie:

- [1] **Strategia de securitate națională a României**, București, 2007, <http://www.presidency.ro>.
- [2] *Securitatea... și Securitate. De la universal la «Omul PESC»*, Centrul de promovare a culturii de securitate, <http://www.cpcs.ro>.
- [3] *O nouă manifestare psihologică - inteligența publică (Rolul ei în asigurarea securității comunitare și naționale)*, în *Didactica Magna*, Revista electronică a

- Școlii de Aplicație pentru Ofițeri “Mihai Viteazul” a Jandarmeriei Române, nr. 9, <http://www.scoalarosu.ro>.
- [4] **Agresiune și apărare psihologică**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994.
- [5] Le BON Gustave, **Psihologia maselor**, Editura Științifică, București, 1991.
- [6] CORUȚ, Pavel, *Războiul psihologic (I)*, <http://www.drumulinvictorilor.ro>.
- [7] CREPON, Marc, **Securitatea individului și securitatea statului, o relație ambivalentă**, <http://idea.ro> <http://idea.ro>.
- [8] FRUNZETI, Teodor, *Cunoașterea și contracararea factorilor de risc și a vulnerabilităților la adresa securității umane (I și II)*, în *Gândirea Militară Românească* nr. 1 și 2/2009, <http://www.defense.ro/gmr>.
- [9] FRUNZETI, Teodor, „*Gestionarea crizelor în Războiul Rece*”, în *Lumea Militară* nr 1/2006, <http://www.lumeamilitara.ro>.
- [10] MASLOW, Abraham H. (trad. Andreea Răsuceanu), **Motivație și personalitate**, Editura Trei, București, 2008.
- [11] MÂNZAT, Ion (coord.), **Psihologia sinelui**, Editura Eminescu, București, 2000.
- [12] NECULAU, Adrian (coord.), **Psihologie socială**, Editura Polirom, Iași, 1996.
- [13] OGNEV, Ivan, RUSSEV, Vladimir (trad. Andreea-Luminița Dunaeva), **Securitatea psihologică**, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, București, 2005.
- [14] POPESCU-NEVEANU, Paul, **Dicționar de psihologie**, Editura Albatros, București, 1981.
- [15] SAVA, Ionel-Nicu, **Studii de securitate**, Editura Centrului Român de Studii Regionale, București, 2005.
- [16] SIMION Sergiu, *Cultură, Securitate și psihologie*, <http://sergiusimion.blogspot.com..>
- [17] ZAMFIR, Cătălin, VLĂSCÉANU, Lazăr, **Dicționar de sociologie**, Editura Babel, București, 1993.

CRIZA ȘI CONFLICTUL ARMAT. DETERMINĂRI ȘI INTERDEPENDENȚE ALE CHELTUIELILOR MILITARE CU ECONOMIILE ȚĂRILOR

Noris NICA*

*“One of the most difficult and complex problems
in political science and economics is to try
to calculate the costs of modern war.”
Joseph C. Farah*

1. Criza și conflictul armat

Crizele fac parte din viața oamenilor, a societății omenești și se manifestă, practic, în toate domeniile de activitate. Unele dintre ele pot fi prevenite, evitate, gestionate, altele nu. Oamenii nu sunt, totuși, neputincioși în fața crizelor. Dar nici nu pot face minuni. Cu cât omenirea este mai interdependentă cu atât ea devine mai solidară la bine și la greu, iar crizele, ca orice alt lucru care se petrece în lumea oamenilor, beneficiază din plin de acest efect de interdependență.

Odată cu dezvoltarea societății, a evoluat și sistemul crizelor și conflictelor armate. Chiar dacă producerea unei crize și mai ales a unui conflict armat este un fel de joc cu focul, mai persistă și azi destule strategii și stratageme din acest spectru. Însă rețeaua, dominarea informațională, tehnologia înaltă și tehnologia informației permit o altfel de influențare și un alt fel de a produce și gestiona crize și conflicte.

Criza nu mai este aceeași pentru toți. Chiar și aceleași tipuri de crize – cum ar fi, spre exemplu, crizele economice – nu mai au și nu mai pot avea același conținut și cu atât mai puțin aceeași sferă de cuprindere pentru toată lumea. Aceeași sferă de cuprindere n-au avut-o ele niciodată, dar astăzi lucrurile s-au schimbat și mai mult. Procesul real de globalizare introduce elemente noi și în ceea ce privește filosofia și fizionomia crizei și conflictului armat.

Există crize care afectează întreaga planetă, cum sunt cele financiare, cele ale resurselor (criza petrolului) și crize care afectează doar entitățile în care s-au produs, cum sunt crizele politice din țările mici. Sunt crize care conduc la conflicte armate sau la violențe în lanț și crize care duc la schimbarea sistemului, la mutații semnificative în mediul strategic de securitate, cum a fost criza comunismului din 1989-1991, care a dus la spargerea bipolarității, la căderea sistemului socialist și la declanșarea unei noi competiții marcată de reconfigurarea centrelor de putere, a mediului de securitate, a celui economic, politic, financiar etc.

Există cel puțin două percepții și, pornind de aici, cel puțin două modalități de a înțelege criza și conflictul armat. Una dintre ele se referă la faptul că nu toate crizele duc la conflicte armate, de unde rezultă că nu totdeauna momentul de vârf al unei

* Căpitan, doctorand, Baza 90 de Transport Aerian

crize îl reprezintă conflictul armat. Cea de a doua privește crize și conflictul armat ca făcând parte din același proces. Chiar dacă nu orice criză duce neapărat la un conflict armat, orice conflict armat este o criză și încă una dintre cele mai grave. De asemenea, criza nu se confundă cu starea de haos. Haosul presupune dezorganizarea unui sistem sau a unui proces în vederea unei noi organizări, deci este rezultatul unei acțiuni de regulă conștiente, prin care se dezorganizează un sistem sau un proces. Criza este mai mult decât o simplă dezorganizare, mai mult decât un simplu efect. Criza este ea însăși un proces cu cauze foarte complexe, unele cunoscute, altele nu, care include, deopotrivă, disfuncția sistemului și efectul acesteia. O criză poate duce deci la o stare de haos. Dar nu orice stare de haos are și o componentă conflictuală armată. De fapt, haosul nici nu trebuie să fie neapărat conflictual. El este haos, adică dezordine, și atât.

Se știe ca războiul este un conflict violent între diverse forme de organizare politică. În limba latină, „politia” semnifică un grup de oameni caracterizat prin faptul că în interior și între membrii săi conflictele pot fi supuse unor norme care trebuie, în principiu, să facă posibilă soluționarea pașnică a acestora.

În afara grupului însă, respectiv în relațiile dintre grupuri, astfel de norme fie că nu există, fie sancțiunile preconizate prin acestea nu pot fi impuse, fapt ce adesea degenerază în conflicte cu caracter de război.

Condiția principală a probabilității unui război nu este nici agresivitate, nici inamicitatea dintre oamenii grupați în diferite comunități, ci faptul că oamenii nu sunt reuniți într-o organizație politică unică.

Există un anume consens în a defini și caracteriza războiul ca un fenomen (proces) complex constând din lupta armată între diferite grupuri sociale și/sau între diferite state pentru atingerea unor scopuri, pentru realizarea unor interese economice, sociale, etnice și politice. De fapt, războiul reprezintă continuarea politicii statului cu mijloace violente. De la apariția sa ca fenomen social, cu mai multe milenii în urmă, acesta a cunoscut numeroase forme și s-a declanșat pe baza celor mai variate cauze. Ținând seama de aceste aspecte, a fost elaborată de către specialiști o întreagă tipologie a acestora (război drept și război nedrept; război de apărare și război de cucerire; război direct și război indirect; război parțial și război total; război psihologic, război economic, etc.).

Forțând logica lucrurilor, s-ar putea spune ca o „politia” planetară ar duce la eradicarea războiului. O asemenea realizare (imaginară) nu ar suprima însă conflictele interne, nici violența, fie ea particulară (între oameni), fie publică (între cei ce guvernează și cei ce sunt guvernați). Dar cine ar putea să realizeze așa ceva la nivelul planetei? Globalizarea economiei mondiale va antrena așa ceva? Rămâne de văzut.

Începuturile conflictelor războinice se pierd în negura vremilor. Specialiștii în istoria veche ne asigură ca războiul a apărut odată cu surplusul de produse din era neolitică și ca a devenit endemic după epoca bronzului (mileniul III înainte de Hristos). Ca forma de tranșare a unui conflict între comunități politice, războiul a avut întotdeauna un scop, o motivație. S-a ajuns la constatarea conclusivă că *războaiele s-au declanșat și desfășurat sub incidența a trei scopuri*. Primul scop consta în

prădarea stocurilor de bunuri ale altora, ale adversarilor politici; cel de-al doilea scop ce a stat la baza unora dintre războaie a fost acela de a cucerii teritoriile statelor vecine și de a le încorpora în organizarea politica proprie; al treilea scop a fost și poate fi unul de apărare împotriva acelor care atentează la suveranitatea, independența și teritoriul propriu. Aceste trei mize ale declanșării războiului se pot întrepătrunde sub diferite forme și proporții.

Războiul este prin natura sa o manifestare a violenței fizice. Ca urmare, acesta are o dimensiune tehnică, constând din două aspecte.

a) Pe de-o parte *războiul transformă în forme de distrugere toate instrumentele realizate de ingeniozitatea umana pentru creșterea eficacității activităților social-umane*. Deoarece tehnica a cunoscut de-a lungul timpului un progres continuu, războiul a devenit din ce în ce mai devastator. Acesta a cunoscut un salt calitativ în condițiile progresului științific, tehnic și industrial din epoca modernă. Alvin Toffler pune semn de egalitate între Al Doilea Val al istoriei civilizației și epoca modernă.

b) Pe de alta parte, *tehnica și cuceririle sale sunt îndreptate spre capacitatea de mobilizare, întreținere, formare și angajare a unor efective mari de militari* pentru campanii lungi. Toate acestea sunt deosebit de costisitoare. Orice progres economic și organizatoric implică aplicații militare care sunt tot mai diferite de o luptă sportivă, de pildă.

Războiul a fost și continuă să fie, de asemenea, un conflict violent între diferitele organizări politice. Acesta este un mijloc la îndemâna unor organizări politice, ce poate fi folosit împotriva altor sau altei organizări politice. Acțiunea este pregătită și desfășurată fie cu scop de cucerire, fie cu scop de apărare. Istoria confruntărilor războinice evidențiază că țările (statele) cu organizări politice puternice (prin resursele lor umane, materiale, tehnici militare) tind să proiecteze puterea lor asupra organizărilor politice slabe. „Când organizările politice puternice - remarca J. Baechler - au fost mai multe de patru și mai puține de douăzeci s-a putut asigura un echilibru durabil”. În aceste condiții, fiecare organizare politică își evaluează alianțele posibile și își calculează șansele, astfel încât să opună oricărei încercări de hegemonie din partea unei mari puteri o coaliție destul de puternică pentru a face să eșueze tendința hegemonică ce se întrevede.

În ultimele decenii, pe fundalul problemelor omenirii surprinse prin conceptul de globalizare, au fost făcute noi generalizări teoretice cu privire la conflictele planetare, apărând noi discipline științifice, interdisciplinare, ca irenologia, polemologia, etc.

Una dintre cele mai complexe și controversate trăsături ale dinamicii economiilor după încheierea celui de-al doilea război mondial a constat în ceea ce a fost denumită de specialiști *militarizarea economiilor naționale*, ca și a celei mondiale. O astfel de caracterizare derivă din evoluția extrem de contradictorie a cheltuielilor militare și a obiectivelor susținute pe aceasta bază, din multiplele determinări interne și externe ale acestora, din amploarea deosebită a respectivelor cheltuieli, dar mai ales din implicațiile lor politice, economice, sociale asupra fiecărei țări în parte și asupra lumii în ansamblul ei.

Armele nucleare, apărute și dezvoltate ulterior, au avut un impact multilateral și profund asupra relațiilor economice și politice internaționale, ele schimbând însăși concepția despre securitate și pace. Începe astfel procesul istoric care avea să fie denumit cursa înarmărilor, îndeosebi a celei nucleare. Pe de altă parte, țările învingătoare în cele de-al doilea război mondial se manifestau ca forțe ale păcii și progresului social. Nu doreau o politică de echilibru al forțelor, o politică de împărțire a lumii în blocuri militare. Astfel, cea de-a doua jumătate a secolului XX a oferit tabloul unor evoluții extrem de contradictorii. S-a reușit, în urma negocierilor desfășurate în cadrul ONU, în Comitetul pentru dezarmare și între diferite guverne, încheierea unei serii de convenții și tratate multilaterale, precum și acorduri bilaterale sovieto-americane, în domeniul controlului armamentelor și al dezarmării. Totuși, chiar dacă acestea au avut un rol pozitiv în promovarea destinderii și chiar dacă au exercitat, poate, o acțiune de frânare a cursei înarmărilor, rezultatele lor de ansamblu se situează sub nivelul așteptărilor.

Așa cum rezultă din statistici, acordurile de dezarmare n-au condus încă la o reducere a cheltuielilor militare. Ordinea internațională instituită după al doilea război mondial a fost creată pe criteriul înfruntării politico-ideologice. Timp de aproape 45 de ani, ordinea mondială a fost circumscrisă logicii înfruntării dintre capitalism și socialism. În vederea atingerii supremației absolute, marile puteri nu au precupețit nici un efort.

Principalul instrument cu care s-a urmărit supremația a fost puterea militară. După al doilea război mondial, omenirea a cheltuit pentru înarmări și ducerea de războaie locale și regionale fabuloasa sumă de peste 20.000 de miliarde dolari.

Pe fondul unor astfel de confruntări și de eforturi financiare, industria de armament și, în general, economia militară a devenit una dintre cele mai importante și mai rentabile industrii. Ca urmare, s-a produs o proliferare a acestei industrii în plan orizontal-geografic și în ceea ce privește tehnologia. La sfârșitul războiului mondial, doar cinci țări dispuneau de capacitățile necesare pentru a produce armament de mare performanță (SUA, URSS, Marea Britanie, Canada, Suedia). După 30 de ani (la nivelul anilor '80), peste 40 de țări erau angajate în producerea de armament performant, fie pe baza de tehnologii naționale, fie pe baza unor licențe de producție cumpărate.

Căderea zidului Berlinului și dezmembrarea URSS au deschis calea unei perioade de euforie în speranța unei încheieri progresive a tensiunii Est-Vest, pe baza căreia lumea se va putea bucura de „dividendele păcii”. O reducere semnificativă a cheltuielilor militare, însoțită de o mai bună repartizare a cheltuielilor publice, ar fi trebuit să antreneze, prin intermediul unei curse a dezarmării, construirea unei lumi în care conflictele armate să se diminueze până la dispariție. Totuși, aceasta viziune idilică a unei noi ordini mondiale a lăsat foarte repede loc unei stări de fapt mult mai complexe și mai paradoxale.

În pofida acestui considerabil efort global militar, nu se simte mai multă siguranță, nu este asigurată mult așteptata stabilitate internațională. Realitatea spiralei cheltuielilor militare se concretizează și în faptul că în lume, în perioada postbelică, s-au purtat aproximativ 130 de conflicte armate în care au fost implicate peste 80 de

țări și s-a înregistrat un număr de victime care depășește pe cel atins pe parcursul celui de-al doilea război mondial.

2. Determinări și interdependențe recente ale cheltuielilor militare cu economiile țărilor

Orice cheltuială, fie ea și guvernamentală, se angajează, de regulă, cu un scop, cu o finalitate. În cazul cheltuielilor militare, finalitatea respectivă constă în pregătirea și ducerea războaielor, precum și în acoperirea datoriilor publice asumate de state în vederea susținerii acestora.

Una din cele mai semnificative interdependențe recente pe plan mondial și pe planul țărilor cu pondere mare în economia militară este cea dintre dinamica produsului intern brut (PIB) și evoluția cheltuielilor militare. În tabelul de mai jos sunt evidențiate ratele de evoluție anuală a produsului intern brut în paralel cu ponderea cheltuielilor militare în PIB.

Nr.	Țara	1990		1991		1995		2000	
		Chelt. militare	Creștere economică	Chelt. militare	Creștere economică	Chelt. militare	Creștere economică	Chelt. militare	Creștere economică
1	SUA	5.3	1.2	4.7	-0.9	3.8	3.8	3.1	2.6
2	Federația Rusă	12.3	n.a.	0	-5.3	4.1	-4.6	4	0
3	Franța	3.5	2.5	3.5	0.78	3.5	3.2	2.6	3
4	Japonia	0.9	5.08	0.9	3.8	0.9	-2.83	1	1.49
5	Marea Britanie	3.9	0.6	4.2	-1.49	3	2.2	2.5	2.38
6	Germania	2.8	5.7	2.2	5	1.7	2.2	1.5	2.5

Tabelul nr. 1 Evoluția PIB și a ponderii cheltuielilor militare în PIB

În 1990, SUA și Federația Rusă aveau cele mai ridicate cheltuieli militare, 5,3% și respectiv 12,3% din PIB, iar în cifre absolute 382,2 și respectiv 343,3 milioane USD. Pentru Federația Rusă calculele sunt făcute la paritatea puterii de cumpărare. Deși cifrele absolute pentru cheltuielile militare ale celor două mari puteri sunt comparabile, procentual între ele diferența este mult mai mare, ceea ce denotă efortul făcut de Federația Rusă pentru înarmare în detrimentul altor cheltuieli pentru dezvoltare. Perioada '90-'91 a coincis în SUA și Federația Rusă cu cele mai scăzute ritmuri ale creșterii economice (1,2% în 1990 și -0,9 în 1991 în SUA, și -5,3 în Federația Rusia în 1991).

Cursa înarmărilor în cele două țări atinsese cote paroxistice, care nu țineau cont de nimic altceva decât de câștigarea supremației de către una din cele două superputeri. Situația cea mai dramatică a fost în anul 1988 când cheltuielile SUA și Federației Ruse reprezentau 5,7 și respectiv 15,8 % din PIB-urile celor două țări, și 404,1 și respectiv 437,6 milioane USD în cifre absolute. În special în Federația Rusă, pentru înarmare nu s-a ținut cont de factorii economici, iar prin cheltuielile militare au fost sacrificate șanse de progres economic. Rezultatul a fost câștigarea supremației militare absolute de către SUA și dezmembrarea URSS, a cărei economie s-a

prăbușit, intrând într-o perioadă de tranziție foarte dificilă. Creșterea economică a Federației Ruse a înregistrat ritmuri negative pe tot parcursul deceniului '90, atingând creștere economică 0 abia în anul 2000, când a început și refacerea economică.

În perioada 1990-1991, în majoritatea țărilor luate în calcul procentul în PIB al cheltuielilor militare depășea semnificativ rata creșterii economice. Singurele excepții sunt Japonia și Germania, care au înregistrat cele mai mari creșteri economice, dar au avut în același timp și cheltuielile militare cele mai reduse. Situația celor 6 țări luate în perioada 1990-1991 poate constitui o exemplificare a faptului că efectuarea de cheltuieli exagerate pentru înarmare poate duce la dezechilibre economice grave.

SUA au reușit abia în 1995 să aibă rate egale ale cheltuielilor militare și creșterii economice, după aceasta dată diferența dintre cei doi indicatori, chiar dacă în favoarea cheltuielilor militare, fiind mai redusă. Creșterea economică în Franța a reușit să devanseze cheltuielile militare ca procent din PIB abia în anul 2000. Germania și Japonia au fost singurele care au menținut pe parcursul întregului deceniu (mai puțin perioada de puternică recesiune economică din Japonia) diferența clar favorabilă creșterii economice, dintre cei doi indicatori exemplificați.

În cele ce urmează, vor fi redată dinamicile cheltuielilor militare pe regiuni și continente.

<i>Regiunea</i>	<i>1989</i>	<i>1992</i>	<i>1995</i>	<i>1998</i>	<i>2000</i>	<i>2003</i>	<i>2005</i>	<i>2008</i>
Africa	12.3	10.4	10.9	11.1	13.6	15.1	17.3	20.4
America	520	456	396	366	383	482	549	603
Nord	494	438	370	340	354	453	516	564
Sud	21.4	14.5	22.7	22.6	24.8	25.3	29	34.1
Asia	107	119	124	132	139	160	177	206
Est	80.2	91.8	95.2	100	104	122	133	157
Europa	498	326	283	276	287	302	303	320
Vest	280	270	244	245	251	258	255	258
Est	203	43.5	23.7	15.6	21.4	27.6	32	43.6
Centrală	14.9	13	15.4	14.9	14.8	16.1	16.6	18.8
Orientul Mijlociu	39.3	49	41.2	48.2	53.8	56.4	66	75.6
Global	1176	961	856	833	877	1015	1113	1266
Modificare (%)	-1.6		-4.9	-1.2	3.5	6.6	3.9	3.7

Tabelul nr. 2 Dinamica cheltuielilor militare pe regiuni și continente, în perioada 1989-2008, în mld. USD, prețuri constante 2005.

Sursa : World and regional military expenditure estimates 1988-2008, SIPRI Yearbook 2009, Appendix 5A

Încheierea războiului rece a determinat o scădere continuă a cheltuielilor globale. Aceasta a fost determinată în special de scăderea cheltuielilor în Europa și America de Nord; alte regiuni ale lumii, în special Africa și Orientul Mijlociu au înregistrat creșteri ale cheltuielilor militare. Perioada 1992-2001 în ansamblu, a înregistrat următoarele evoluții regionale: o scădere a cheltuielilor Americii de Nord cu 17% și o scădere a cheltuielilor Europei cu 18%; o creștere a cheltuielilor militare

în Africa cu 32%, în Orientul Mijlociu cu 38% și Asia 23%. Scăderea cheltuielilor militare a preocupat în special Europa și America de Nord. În timp ce țările cu venituri ridicate și-au redus arsenalele militare și cheltuielile aferente acestora, țările cu venituri mici sau medii au înregistrat creșteri ale cheltuielilor militare. În Asia toate țările din regiune au cunoscut o creștere sensibilă a bugetelor militare pe parcursul ultimilor ani, în proporții totuși inferioare creșterilor PIB. Acest fapt s-a datorat, pe de o parte, presiunilor FMI, și pe de altă parte consecințelor devastatoare ale crizei financiare asupra economiilor asiatice. În America de Sud a fost înregistrată o creștere de 14% a cheltuielilor militare în deceniul 1980-1990. Orientul Mijlociu, este continentul care a înregistrat cea mai ridicată creștere a cheltuielilor militare. Africa sub-sahariană face excepție, în măsura în care cheltuielile s-au redus cu 30%. Chiar dacă încurajantă, aceasta diminuare nu echivalează cu absența conflictelor armate, având în vedere ca războaiele civile și masacrele nu sunt neapărat condiționate de achiziționarea unor arme costisitoare.

Chiar dacă evoluția de ansamblu a cheltuielilor militare ale lumii în perioada 1992-2001 a înregistrat un trend descrescător, se poate observa, începând cu anul 1998, o creștere a cheltuielilor militare în toate regiunile lumii. Există totuși disparități notabile în cadrul aceleiași regiuni: în anul 2001, comparativ cu anul 1992, Europa de Vest a înregistrat o scădere de 10% iar Europa Centrală și de Est o scădere de 37%, iar America de Nord a înregistrat o scădere de 21%, în timp ce America Centrală și de Sud au înregistrat o creștere de 21% și respectiv 46%. Dacă se face comparația cu anul 1998, se poate observa o creștere generală a cheltuielilor militare.

Creșterea cheltuielilor militare din 1998 este rezultatul unor tenduri crescătoare înregistrate în majoritatea regiunilor lumii. Singura excepție o fac Europa (unde creșterea a fost foarte mică), și Oceania (unde cheltuielile au fost constante). Regiunile cu cea mai puternică creștere a cheltuielilor militare sunt Africa, Asia de Sud și Orientul Mijlociu. Aceste regiuni au înregistrat o creștere agregată de mai mult de 25 % (în termeni reali) între 1998 și 2001.

Motivele de creștere a cheltuielilor militare diferă de la o regiune la alta. În Africa, cheltuielile pot fi atribuite aproape în totalitate factorilor interni : existența războaielor civile, a conflictelor armate interne, precum și amenințarea unor noi conflicte. Costurile și metodele de finanțare variază de la o țară la alta, dar de obicei este dificil de evaluat mărimea resurselor destinate activității militare, o mare parte fiind finanțate din resurse neînregistrate în bugetele oficiale.

Deși cheltuielile militare ale Africii reprezintă o mică parte din cheltuielile militare globale, ele reprezintă o povară asupra economiei în multe țări africane unde nevoile sociale solicită resurse economice, risipite pe înarmare. Astfel, în Eritreea cheltuielile militare reprezintă 30% din PIB, în condițiile unei creșteri economice negative, și unor alocări pentru educație și sănătate de 1,8% și respectiv 2,9%. În Angola, cheltuielile militare reprezintă 9,41% din PIB, în condițiile similare ale unei creșteri economice negative (-4,2 pe perioada 1990-2000), unor alocări pentru sănătate de 3,9% și pentru educație probabil nimic (nu se dau cifre).

În general, cheltuielile militare în țările africane sunt destinate aproape în exclusivitate importurilor de armament, și nu cercetării și dezvoltării unei industrii locale, impactul acestora asupra economiei naționale fiind exclusiv negativ.

Creșterea cheltuielilor militare în Asia de Sud ca regiune este datorată creșterii însemnate a cheltuielilor în India și Pakistan, țări deținătoare de arme nucleare, unde s-a înregistrat în ultima perioadă o escaladare a conflictului din regiunea Kashmir. India și Pakistan alocă pentru apărare 15,9 și respectiv 3,3 miliarde USD, reprezentând 2,82% și respectiv 4,7% din PIB. India și Pakistan au înregistrat creșteri economice în anul 2000 de 6 % și respectiv 4,5 %. Creșterea economică în 2001 se înscrie în trendul general de creștere a PIB din ultimul deceniu, India înregistrând în perioada 1990-1999 o creștere economică medie de 4,2%, iar Pakistanul înregistrând o creștere medie în aceeași perioadă de 4,9 %. Spre deosebire de țările dezvoltate, ale căror cheltuieli militare au fost exemplificate anterior ca fiind cu mult inferioare cheltuielilor pentru educație și sănătate, în India și Pakistan situația este complet diferită. În India se alocă pentru educație 3,2% și pentru sănătate 0,6 % din buget, în timp ce în Pakistan se alocă 2,7% și respectiv 0,9%. Situația este dramatică în special în ce privește sănătatea, fiind foarte clar ca resursele alocate pentru cheltuieli militare ar putea fi utilizate pentru creșterea nivelului de trai al populației.

Creșterea cheltuielilor militare pe ansamblul zonei este datorată și cheltuielilor însemnate ale Chinei, care a început să dea dovadă de o mai mare transparență în ceea ce privește resursele alocate cheltuielilor militare (141,1 miliarde yuani în 1998, constând în subvenții pentru cercetare-dezvoltare și pentru industria de armament, importuri de tehnologie militară).

Situația cheltuielilor militare în China, comparativ cu creșterea economică și cu resursele alocate educației și sănătății, este mult mai bună. Astfel, la un procent de 1,72% din PIB pentru cheltuieli militare, China alocă pentru educație și sănătate 2,3 și respectiv 2% din PIB, iar creșterea economică a fost impresionantă : 8% în anul 2000 și 10% creștere economică medie în perioada 1990-1999.

În Orientul Mijlociu creșterea este datorată conflictului israeliano-palestinian, cât și continuării programului de înarmare al Iranului. S-au constatat creșteri însemnate ale cheltuielilor militare ale statelor din Golf, care coincid cu creșterea veniturilor din petrol. Israelul alocă pe anul 2001 6,77 din PIB pentru cheltuieli militare iar cheltuielile militare pe cap de locuitor se ridică la 1081 USD; alocă pentru educație 7,6% din PIB iar pentru sănătate 7% din PIB.

În prezent cheltuielile militare globale se ridică la 1.46 mii de miliarde dolari – la prețurile curente din 2008. În comparație cu prețurile anului 2005 cheltuielile echivalează cu 1.2 mii de miliarde dolari iar trendul a fost conform graficului de mai jos:

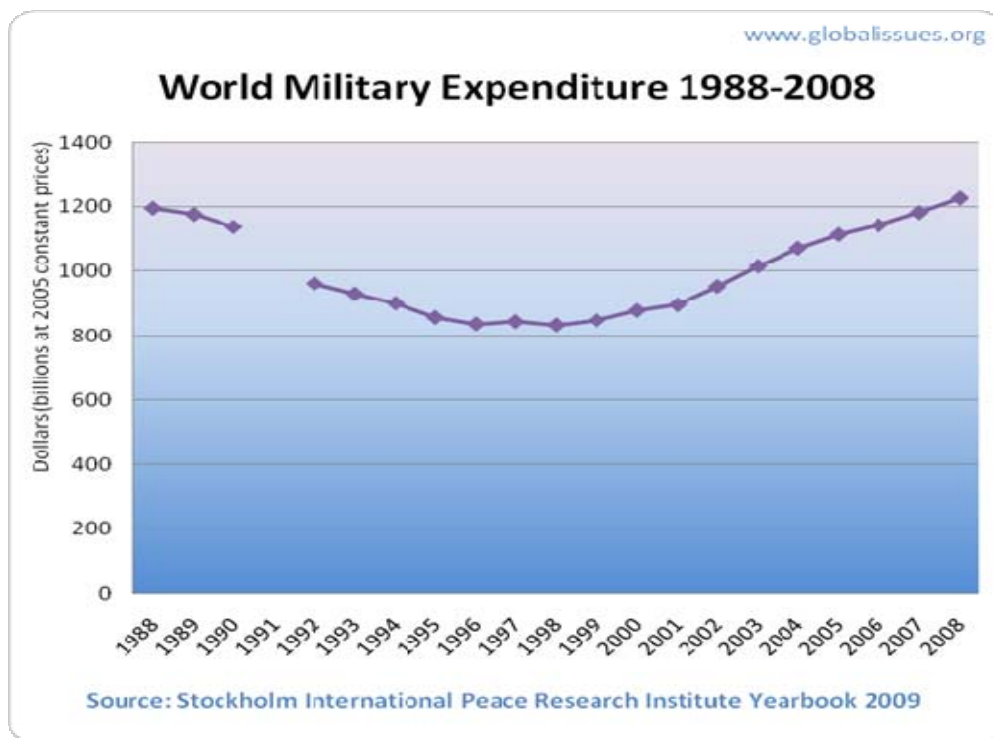

Figura nr. 1 Dinamica cheltuielilor militare globale în perioada 1988-2008, în mld. USD, prețuri constante 2005.

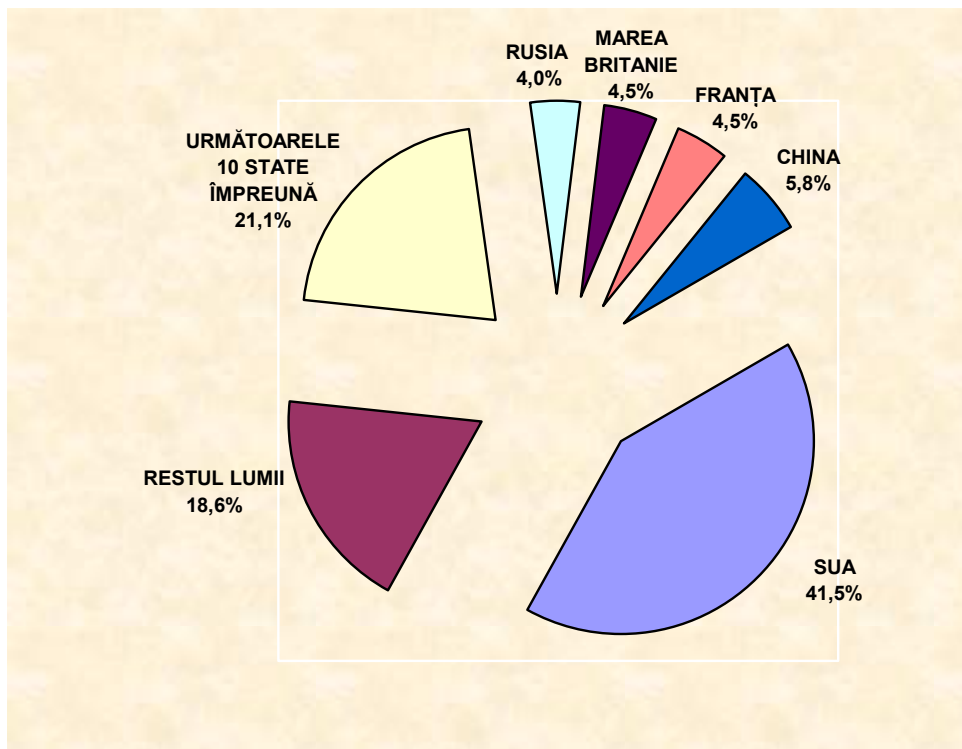
Sursa : World and regional military expenditure estimates 1988-2008, SIPRI Yearbook 2009, Appendix 5A

Din analiza datelor actuale privind cheltuielile militare globale se pot desprinde următoarele :

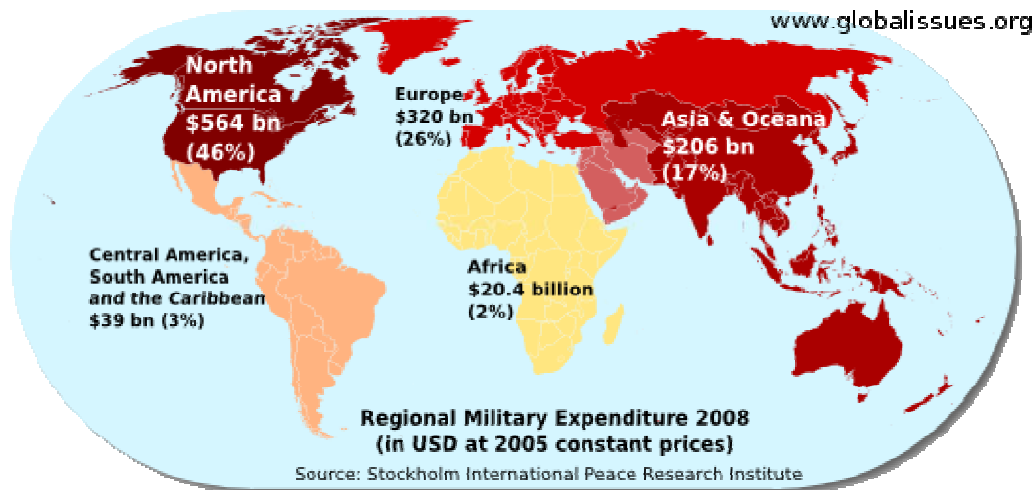
- cheltuielilor militare globale în 2008 este estimată a fi atins 1464 miliarde dolari în dolari curenți (puțin peste 1.2 mii de miliarde dolari în dolari 2005, ca pe graficul de mai sus);
- Aceasta reprezintă un 4 la sută creștere în termeni reali începând cu anul 2007 și de 45 la sută creștere față de perioada anterioară de 10 ani, din 1999;
- Aceasta corespunde la 2,4 la sută din produsul intern brut global sau 217 dolari pentru fiecare persoană din lume;
- SUA cu bugetul de cheltuieli masive, este un determinant principal al tendinței lumii actuale, precum și cheltuielile sale militare reprezintă în prezent doar sub jumătate din totalul la nivel mondial, de la 41,5% din totalul la nivel mondial.

Se observă concentrarea tot mai mare a cheltuielilor militare, și anume că un număr mic de țări cheltuiesc sume mai mari. Această tendință se remarcă în cheltuielile din 2008. De exemplu:

- 15 țări cu cel mai mare cont de cheltuieli reprezintă peste 81% din total;
- SUA este responsabil de 41.5 la sută din totalul la nivel mondial, la mare distanță urmată de China (5,8% din cota de lume), Franța (4,5%), Marea Britanie (4,5%), și Rusia (4%):

Cheltuielilor militare sunt concentrate în America de Nord, Europa, și din ce în ce mai mult, Asia:

Recent, mai multe țări au crescut cheltuielile lor militare. Factorii care au determinat această creștere sunt:

- obiectivele de politică externă;
- amenințări reale sau percepute;
- conflictele armate și politicile de participare la operațiunile de menținere a păcii;
- disponibilitatea de resurse economice.

Prețurile ridicate și în creștere pe piața mondială pentru minerale și pentru combustibili fosili (cel puțin până de curând) au permis ca unele națiuni să cheltuiască mai mult pentru armatele lor. Națiunile în curs de dezvoltare, precum

China și India, care au avut o creștere economică considerabilă în ultimii ani au avut cheltuieli militare în creștere. Creșterile lor sunt în mare parte proporționale cu creșterea lor economică. China, pentru prima dată, s-a clasat pe locul 2 în topul cheltuielilor militare în 2008.

3. Finalitatea cheltuielilor militare

În literatura de specialitate, s-au formulat două unghiuri de tratare a implicațiilor economice, tehnico-științifice și politico-strategice ale cursei înarmărilor, ale producției și exportului de arme, ca și ale căilor de soluționare treptată a problemelor arătate.

1. Cele mai multe din lucrările consacrate acestei teme globale evidențiază noile riscuri și implicații ale cursei înarmărilor asupra situației internaționale, asupra securității și păcii în lume. Toate demonstrează, cu mijloace și argumente specifice, că sporirea bugetelor militare constituie o realitate profund îngrijorătoare a lumii contemporane.

2. Invers, mulți economiști sunt de acord în considerarea cheltuielilor militare o categorie aparte a cheltuielilor publice, evidențiind valențele creșterii bugetelor militare.

4. Sporirea bugetelor militare – noi riscuri economice, sociale, ecologice

Dimensiunea militară a dezvoltării economice contemporane se concretizează în următoarele efecte negative asupra economiei:

- consum enorm de resurse naturale, umane și financiare;
- sacrificarea unor șanse de susținere a programelor educaționale, de ocrotire a sănătății publice chiar și în țările dezvoltate economic;
- modalitate de irosire a unor posibilități de atenuare a problemelor sociale;
- sursă majoră de poluare a mediului înconjurător și de dezechilibru ecologic;
- frână a creșterii economice.

Se consideră că cheltuielile militare contribuie la deteriorarea mecanismelor normale ale economiei de piață reprezentând o sursă de puternice presiuni inflaționiste. Metale rare sau scumpe, ca titaniul, uraniul, cobaltul, paladiul, zirconiu, tantalul, platina, consumate în cantități mari în scopuri militare, au fost declarate metale strategice, aprovizionarea producătorilor civili cu aceste metale devenind deosebit de dificilă și costisitoare. Mecanismul formării prețurilor la astfel de bunuri strategice, ca și la armamente, este unul specific situației de monopson, statul fiind unicul cumpărător al acestor bunuri. În aceste cazuri, prețul nu poate fi explicat nici prin valoarea-utilitatea și nici prin consumurile de factori sau prin șansele totale sacrificate pentru a achiziționa astfel de mărfuri.

Pentru susținerea acestei teorii, cel mai frecvent utilizat este exemplul Japoniei, care, după înfrângerea în cel de-al doilea război mondial, și-a concentrat majoritatea resurselor spre o dezvoltare economică fără cheltuieli militare. În Japonia, în perioada 1953-1969 a existat cea mai scăzută pondere medie anuală a cheltuielilor militare în produsul național brut și cele mai înalte ritmuri medii anuale de creștere a producției industriale (13,6%). SUA s-au situat în această perioadă pe primul loc în ceea ce

privește ponderea cheltuielilor militare (8,5%) și pe penultimul loc în privința ritmului mediu anual de creștere a producției industriale (4%).

În condițiile deosebite ale anilor '70 – cu fluctuații mult mai mari în evoluția economică a țărilor – corelațiile arătate mai sus au continuat să se manifeste. În Japonia, la o pondere medie a cheltuielilor militare în produsul național brut mai mică de 2% (în anul 1978, aceasta a fost de 1,7%), ritmul mediu anual de creștere a producției industriale a fost de 6,3%, în timp ce în SUA ritmul mediu anual al aceluiași indicator a fost de 3,6%, ponderea cheltuielilor militare în produsul național brut fiind însă aici de aproape 4 ori mai mare decât în Japonia (în 1978 ponderea respectivă a fost de 7,6%).

Evident, corelațiile arătate nu pot fi și nu trebuie să fie absolutizate. Există mulți alți factori care stau la baza creșterii economice. Constantin Fota, în cartea *Economia Internațională*, consideră ca într-o lume viabilă, bugetele militare naționale vor reprezenta numai o mică fracțiune din ceea ce sunt în prezent; cheltuielile militare mondiale vor fi reduse drastic pe măsură ce țările vor recunoaște ca pericolele care amenință mediul înconjurător depășesc tradiționalele amenințări militare. Mai mult, viabilitatea nu poate fi atinsă fără o masivă trecere a resurselor din domeniul militar în cele ale eficienței energetice, conservării solului, plantării arborilor, planificării familiale, alte activități care necesită a fi dezvoltate.

5. Cheltuielile militare – o categorie specifică de cheltuieli publice

Invers, din perspectiva politicilor actuale ale unor state, mulți autori evidențiază valențele creșterii bugetelor militare și achiziționării de arme sofisticate în contextul schimbării orientării strategice, ca mijloc de a face față noilor amenințări de securitate și a stimula economia în același timp.

Economiștii sunt de acord în considerarea cheltuielilor militare o categorie aparte a cheltuielilor publice, în măsura în care ele sunt stabilite dinainte din rațiuni politice, și mai puțin economice. Ele au cunoscut o expansiune formidabilă, scăpând măsurilor de compresie care, în perioade de criză, de dificultăți economice, afectează toate celelalte categorii de cheltuieli publice. Statul, în calitate de cumpărător sigur al producției militare, constituie o garanție pentru furnizor. Ca și celelalte cheltuieli publice, cheltuielile militare permit utilizarea de capacități de producție și de mână de lucru sub-utilizate. Ele acționează ca un stimulent al cererii globale și constituie astfel o forță de antrenare a economiei. Adesea se susține că sporirea cheltuielilor militare înseamnă, de fapt, crearea de noi locuri de muncă, că reducerea bugetelor militare ar agrava problema ocupării resurselor de muncă.

Cheltuielile militare au fost și continuă să fie o bază pentru cercetarea tehnologică avansată, pentru inovații, necesare ameliorării producției industriale. Cercetarea și dezvoltarea, esențiale pentru punerea la punct de noi tehnici industriale, își văd astfel finanțarea asigurată în mare parte de stat, prin intermediul cercetării militare, în condițiile în care costurile și riscurile devin prohibitive pentru întreprinderile private. Prin intermediul unui obiectiv desemnat drept interes național (apărarea țării), scop pur politic, statul intervine direct pe teren economic pentru a lua asupra sa o dimensiune esențială a dezvoltării industriale.

Inovarea industrială este astfel alimentată de cercetarea militară, finanțată de către stat. În acest ritm, dividendele războiului risca să le depășească pe cele ale păcii. Țările care au avut mari cheltuieli militare și exporturi de armament considerabile au beneficiat de o rată a acumulărilor înaltă și au realizat un ritm mediu anual de creștere susținut care s-a concretizat în ritmuri medii anuale ridicate de sporire a producției industriale și a celei manufacturate (aceasta din urma coincide, în principiu, cu industria prelucrătoare). Astfel, SUA au avut o rată a acumulării de 26,8% în 1998, înregistrând față de 19,0 % în 1960 o creștere de 41% a ratei acumulării în aceasta perioadă. Ritmul mediu anual de creștere a investițiilor a evoluat de la 4,8 % în 1960 la 5,1 % în 1998, înregistrând o creștere de 6%, iar ritmul mediu anual de creștere a producției industriale a evoluat de la 5,2 % în 1960 la 6,5 %, în 1998, înregistrând o creștere de 25%. Germania a avut o rata a acumulării de 29,0 % în 1960 și de 32,0 % în 1998, înregistrând o creștere de 10%; ritmul mediu anual de creștere a investițiilor a evoluat astfel de la 4,0 % în 1960 la 3,2 % în 1998, înregistrând o scădere de 20% ; ritmul mediu anual de creștere a producției industriale a fost de 5,2 % în 1960 și 4,5 % în 1998, înregistrând o scădere de 13,4%. Germania a înregistrat scăderi ușoare ale ritmului mediu anual de creștere a investițiilor și a ritmului producției industriale, datorate unor evoluții conjuncturale pe piețele internaționale (criza dolarului, șocurile petroliere).

Ratele înalte ale acumulării, care au înregistrat doar creșteri în perioada luata în calcul, se datorează introducerii masive a tehnicii și tehnologiei de vârf, creșterii eficienței economice și folosirii în mare măsură a exporturilor ca factor de creștere economică; în acest cadru, un rol foarte important l-au avut exporturile de armament. SUA ar putea constitui un exemplu de țară în care cheltuielile militare ridicate au contribuit la dezvoltarea economică, sau cel puțin nu au împiedicat-o. Autorul roman Ioan Grigorescu, pe baza unei lucrări semnificative de istorie economică a SUA, surprinde șase cauze care au condiționat apariția și susținerea prosperității acestei țări. Acestea sunt formulate astfel : 1. imensele bogății ale solului; 2. profiturile scoase din dominarea economică a continentului sud-american; 3. cultura tehnică a societății; 4. productivitatea muncii, al cărui nivel ridicat a fost întreținut prin relativa penurie de forță de muncă; 5. programul înarmărilor ca sursă de îmbogățire a țării ; 6. beneficiile obținute de pe urma sclavajului oamenilor de culoare. Autorul remarca faptul ca nici o altă țară din lume nu a dispus vreodată, simultan, de atâtea atu-uri de excepție, capabile sa acționeze convergent, în direcția îmbogățirii galopante a unei națiuni.

Bibliografie:

- [1] BARI, Ioan, **Globalizare și probleme globale**, Editura Economică, București, 2001.
- [2] DOBROTĂ, Niță, **Militarizarea și reproducția capitalistă postbelică. Reproducția capitalistă contemporană. Probleme economice actuale ale țărilor capitaliste dezvoltate.**
- [3] DOBROTA, NIȚĂ, *Relația înarmare-dezarmare din perspectiva dezvoltării actuale*, în *Economie Politică*, Biblioteca manualelor alternative, Editura Economica, București, 1997.

- [4] MURGESCU, Costin, Criza economiei mondiale, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- [5] *** **Armaments, Disarmaments and Internațional Security**, Oxford University Press, 2002.
- [6] *** *Budget requests, Special Report*, www.dod.gov.
- [7] *** Consecințele economice și sociale ale cursei înarmărilor, Editura didactică și pedagogică, București, 1988.
- [8] *** Dicționar Diplomatic, Editura Politică, București, 1979.
- [9] *** **L'annee strategique 2002**, Institut des relations Internationales et strategiques, Paris 2001.
- [10] *** *Military Expenditure în Africa*, Onitooga W. în SIPRI Yearbook 2000.
- [11] *** *Nuclear Weapons: a new Great Debate*, Chaillot Papers Nr. 48, july 2002, EU Institute for Security Studies.
- [12] *** **Report of Preparatory Committee for the Special Session of the General Assembly Devoted to Disarmament.**
- [13] *** **Revoluția industrială și potențialul militar al statelor**, Editura Militară, București 1995.
- [14] *** *Risks of the status quo*, Newsletter nr.2, may 2002, EU Institute for Security Studies.

Resurse on-line:

- [15] <http://www.sipri.org/yearbook/2009/05>
- [16] <http://yearbook2006.sipri.org/chap8>
- [17] <http://milexdata.sipri.org/>
- [18] <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/resultoutput/trends>.
- [19] *Global Issues: "Global Financial Crisis"*, Last updated: Saturday, July 25, 2009, <http://www.globalissues.org/article/768/global-financial-crisis>.
- [20] Elisabeth Skons, Catalina Perdomo, Sam Perlo-Freeman and Petter Stalenheim, Chapter 10, SIPRI Yearbook 2004, Stockholm International Peace Research Institute, June 9, 2004, <http://editors.sipri.se/pubs/yb04/ch10.html>.
- [21] <http://www.globalpolicy.org/un-reform/un-financial-crisis-9-27.html>.
- [22] 'The UN in Brief', United Nations Web Site, <http://www.un.org/Overview/brief.html>
- [23] 'UN Reform', Global Policy Forum, last accessed September 13, 2009, <http://www.globalpolicy.org/un-reform.html>.
- [24] *Global Issues: "United Nations on Development Issues"*, Last updated: Wednesday, July 25, 2001, <http://www.globalissues.org/article/24/united-nations-on-development-issues>.
- [25] <http://www.un.org>
- [26] *Global Issues: "Official global foreign aid shortfall: \$3.6 trillion"*, Last updated: Monday, April 13, 2009, <http://www.globalissues.org/article/593/official-global-foreign-aid-shortfall-over-3-trillion>.
- [27] *Global Issues: "Global Financial Crisis"*, Last updated: Saturday, July 25, 2009, <http://www.globalissues.org/article/768/global-financial-crisis>.
- [28] <http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/8050737.stm> .

- [29] <http://www.visionofhumanity.org/gpi/home.php>
- [30] <http://www.visionofhumanity.org/gpi/home.php>
- [31] Thalif Deen, 'Global Drug Trade Reaches Staggering Proportions', IPS News Service, March 2, 1998, http://www.oneworld.org/ips2/mar98/drug_trade.html
- [32] <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1998/>

RECONFIGURAREA TERORISMULUI EUROPEAN? BASCII, REBELII KOSOVARI ȘI MODELUL MUJAHEDINILOR

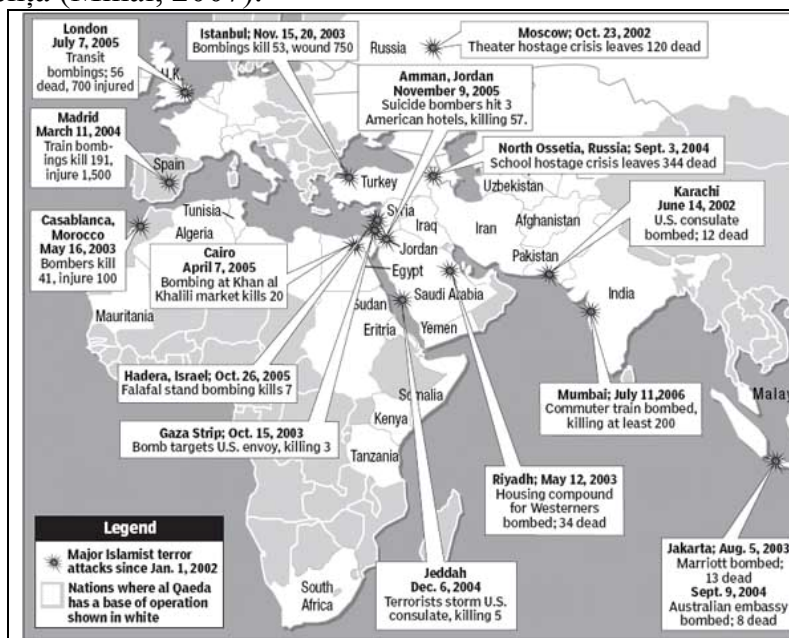
Dr. Anghel ANDREESCU*

Dr. Nicolae RADU**

dr. Sorin LĂZĂRESCU***

“If our requests aren’t satisfied, next time will hit more precisely and the World Trade Center will continue to be one of our targets in the United States”, affirmed Nidal Ayyad, a Islamic militant in February 1993. Almost 100 years before, an adept of terror use, Andrei Zeliabov (member of the Executive Council of the Russian group Narodnaia Volia) considered that “The history evolves to slow. We should give it a hint.” Along the last 10 years, the phenomenon dimensions globalised to a hard predicted level.

Atentatele de la 11 septembrie 2001 au marcat o nouă etapă a terorismului internațional. Că ne place sau nu, terorismul nu s-a oprit aici. Evenimentele de la World Trade Center au fost urmate de altele, adevărat, de mai mică amploare. Grupările teroriste islamice nu au mai lovit în SUA, ci au preferat să atace interesele americane de pe alte continente sau cum a fost cazul la Madrid (11 martie 2004) și Londra (7 iulie 2005), au dorit să „pedepsească” participarea europenilor la conflictele din Irak și Afganistan. După „potolirea” ETA, IRA și Armatei de Eliberare din Kosovo (UCK), fundamentaliștii islamici și-au făcut din nou simțită prezența (Mihai, 2007).

* General (r.) profesor universitar, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

** Comisar-șef conferențiar universitar, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu

*** Subinspector de poliție asistent universitar, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”

1. ETA și precedentul Kosovo

În 2005, liderul guvernului basc, Juan Jose Ibarretxe, a prezentat parlamentului de la Madrid un plan care viza o autonomie aproape totală, echivalând practic cu independența. El propunea „o asociație liberă” între Țara Bascilor și Spania. Aceasta consta în adoptarea unui sistem judecătoresc separat și a unui fiscal independent de Madrid (Mihai, 2007; de văzut și Documentar BSIJ, 2007). Totodată, bascii ar fi avut propriul pașaport și reprezentanți în organismele importante, precum UE. Legislativul spaniol a respins însă planul, iar reacția ETA, contrar așteptărilor, nu a fost violentă.

Mai mult, în martie 2006, liderii separatiști și guvernul spaniol au anunțat o încetare a focului. Înțelegerea nu a durat însă foarte mult. Anul trecut, pe 5 iunie, separatiștii au anunțat ruperea „armistițiului permanent” (www.adevarul.ro). Revendicările organizației sunt acum susținute de noul statut al Kosovo. La scurtă vreme, în decembrie 2007, ETA anunța că lupta sa nu este „o utopie”, cel mai bun exemplu în acest sens fiind Kosovo.

2. Armata de Eliberare din Kosovo sub vizorul serviciilor secrete occidentale

În noiembrie 1997, Armata de Eliberare din Kosovo (UCK), formată atunci din cel mult 200 de oameni, a fost pusă de SUA pe lista grupărilor teroriste. Un an mai târziu, în 1998, guvernul american a scos organizația de pe listă și, după modelul mujahedinilor din Afganistan, membrii UCK au devenit luptători pentru libertate.

Armata de Eliberare din Kosovo (UCK) este, fără îndoială, organizația care și-a atins cel mai bine scopurile propuse. Și, cum proclamarea independenței Kosovo s-a comis, „triumful” a devenit și mai deplin (Mihai, 2007). Fostul lider al UCK, Hashim Thaci, s-a transformat și el într-un politician respectabil.

3. Compromisuri și funcții importante

Schimbarea de atitudine a intervenit după ce occidentalii au realizat că pot folosi gruparea în lupta împotriva regimului Miloșevici. Imediat, serviciile secrete germane, britanice și americane au sărit în ajutor: SAS a organizat tabere de antrenament în nordul Albaniei, iar BND a furnizat uniforme, arme și instructori. „The Sunday Times” a publicat declarațiile unor agenți CIA care au recunoscut că au oferit consiliere UCK înainte de declanșarea atacurilor NATO asupra Iugoslaviei (Mihai, 2007).

De altfel, serviciile secrete britanice și americane au continuat colaborarea cu rebelii kosovari pentru a identifica mai multe obiective sârbe vizate de bombardamentele Alianței. Oficial, UCK a încetat să mai existe la 20 septembrie 1999, când KFOR a anunțat demilitarizarea grupării. Thaci a decis să împartă fosta grupare teroristă în trei: o componentă a format un partid politic (Partidul Democratic din Kosovo), alta s-a alăturat poliției (TMK), iar a treia a devenit nucleul forțelor armate (Kosovo Protection Corps - KPC). KPC a reprezentat un compromis între intențiile KFOR de a demilitariza organizația și dorința foștilor lideri UCK de a-și păstra influența în sectorul apărării viitorului stat. Aceștia erau convinși încă de

atunci că va veni și ziua în care Kosovo va obține independența și va avea nevoie de o armată.

Potrivit unui raport al International Crisis Group (ICG), schimbarea a însemnat de fapt transformarea unei mișcări populare într-un fel de nomenclatură în care se pătrunde greu (Mihai, 2007; de văzut și Documentar BSIJ, 2007). Conducătorii ei și-au consolidat puterea și dețin funcții importante nu numai în politică, dar și în sectorul economic.

4. Rezistența împotriva britanicilor

Armata Republicană Irlandeză (IRA) a fost înființată în 1919, dar și-a făcut simțită prezența abia în anii '60. Irlanda reprezintă cea mai veche problemă colonială, și singura care nu a putut fi rezolvată. În anii '20, politicienii de la Londra erau deciziși „să se retragă” (Mihai, 2007). Au fost însă împiedicați de protestanții majoritari din Irlanda de Nord, care se considerau britanici. Așa că soluția a părut atunci a fi împărțirea insulei: Irlanda de Nord a rămas parte a imperiului, în timp ce restul teritoriului a format o entitate sub jurisdicție britanică, dar beneficiind de o largă autonomie.

Americanii au început să se intereseze de situația din Irlanda de Nord după ce, în 1973, FBI a prezentat un raport potrivit căruia conflictul era sponsorizat cu dolari de comunitatea puternică de irlandezi din SUA. IRA a primit o importantă susținere financiară din partea imigranților irlandezi din America și chiar din partea conducătorului libian Moammar Gadaffi (Moloney, 2002). Până la Bill Clinton, administrația de la Washington nu și-a pus însă prea mult amprenta asupra negocierilor de încetare a violențelor. Primul președinte american de după Războiul Rece, Clinton, a lansat o altă abordare: l-a invitat pe Adams, în 1994, în Statele Unite și a obținut o încetare a focului.

Gestul a avut o importanță crucială pentru Adams, oferindu-i un sprijin în încercarea sa de a-i convinge pe nord-irlandezi că problemele lor pot fi rezolvate prin negocieri politice. Un raport alcătuit în 2006 de „Independent Monitoring Comission” (Documentar BSIJ, 2007) arăta că IRA a abandonat terorismul și a pus capăt activităților criminale pentru a adopta, ireversibil, calea politică, după ce, în urmă cu cinci ani, armata republicană irlandeză era considerată cea mai periculoasă grupare paramilitară.

În acest cadru, aspirațiile de independență ale corsicanilor au rămas tot timpul la statutul de iluzii. Organizațiile teroriste din insulă nu au reușit niciodată să ajungă la o înțelegere, astfel că fiecare a luptat pe cont propriu. Armata Corsa și Frontul pentru Eliberare Națională (FLNC) sunt principalele grupări care luptă pentru desprinderea de Franța. Dar singurele lor reușite sunt reprezentate de atentate minore, luări de ostatici sau aruncarea în aer a unor clădiri aparținând administrației de la Paris.

5. Modelul economic al terorii

Finanțarea terorismului este acceptată la scară largă drept una dintre componentele esențiale ale activității teroriste (Andreescu, Albu, 2008). Această

activitate acoperă, potrivit surselor deschise de informare („TE – SAT 2007”), două domenii distincte marcate de finanțarea atacurilor și rețelelor teroriste. Fondurile sunt procurate prin crearea și gestionarea unor companii mici, ca surse ale unui venit legal, care astfel este folosit pentru susținerea grupărilor teroriste în interiorul și exteriorul UE. Astfel, în conformitate cu cele prezentate de Comisia Națională privind Atacurile Teroriste asupra Statelor Unite, organizația Al-Qaida ar fi cheltuit, anterior anului 2001, suma de 30 milioane de dolari anual pentru finanțarea unor operațiuni, menținerea nivelului de pregătire a structurii militarizate a acesteia și susținerea financiară a altor organizații (National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, 2004).

Finanțarea grupărilor teroriste se poate realiza fie direct, cu bani proveniți din activități specifice criminalității organizate, dintre care traficul de droguri și perceperea unor taxe de protecție sunt dintre cele mai reprezentative, fie cu bani rezultați din activități legale amorsate și întreținute în multe situații cu bani obținuți ilegal în urma unor activități de natură criminală, precum și din donații ale unor simpatizanți.

Trebuie avut în vedere faptul că finanțarea unei acțiuni teroriste nu presupune costuri foarte mari (activitatea din 11 septembrie 2001 nu a necesitat mai mult de 500.000 \$), dar finanțarea unei grupări teroriste presupune existența unor importante sume de bani care sunt dirijate pentru organizarea activităților, recrutarea de noi membri, antrenarea și echiparea acestora și, în final, finanțarea operațiunilor. În paralel, marile grupări teroriste investesc importante sume de bani în campanii mediatice, acțiuni de influențare a unor lideri politici și derularea unor proiecte în plan social menite să atragă noi simpatizanți (Traficul de droguri, 2007).

În acest context, grupările criminale sunt permanent preocupate pentru a găsi surse de finanțare cât mai stabile, un rol important în această direcție jucându-l derularea directă, dar mai ales prin intermediari (simpatizanți), a unor activități economice care să le asigure veniturile necesare și să mascheze proveniența inițială a banilor rezultați, din activități ilegale. Pentru aceasta grupările teroriste apelează la experți financiari care activează în cadrul unor firme special create, derulând o serie de tranzacții prin intermediul mai multor firme fantomă, ceea ce le asigură introducerea banilor în circuitul legal. Tot prin intermediul acestor firme sunt reciclați și banii obținuți de grupările teroriste în urma unor donații venite de la simpatizanți sau a colectării unor taxe de protecție, casele de schimb valutar aflate sub controlul direct sau indirect al grupărilor teroriste jucând un rol deosebit de important în aceste activități.

Principalele surse financiare ale organizațiilor teroriste pot fi înscrise, potrivit Andreescu, Albu (2008) în două mari categorii, în funcție de originea acestora: venituri obținute din surse legale de finanțare și venituri obținute din surse ilegale ori din săvârșirea de activități criminale.

- *Veniturile obținute din surse legale reprezintă sume considerabile provenite din derularea unor afaceri legale, inclusiv activități de autofinanțare prin acțiuni lucrative, economii sau contribuții sociale.* Aici este inclus și fenomenul denumit *black washing*, care reprezintă direcționarea banilor proveniți din surse legale,

contribuții guvernamentale, acțiuni caritabile, către scopuri legate de radicalism și terorism.

O atenție deosebită a fost acordată contribuțiilor financiare către organizații teroriste realizate de imigranții de aceeași naționalitate, rezidenți ai unor state terțe. Bune exemple în acest sens sunt acțiunile Armatei Republicane Irlandeze de colectare de fonduri pe teritoriul Statelor Unite sau inițiativa Organizației pentru Eliberarea Palestinei, care a impus o taxă de 5 procente din venitul tuturor palestinienilor care locuiau în străinătate. De asemenea, în anii '90 imigranții albanezi din Germania și Elveția au donat 3 procente din veniturile lor pentru susținerea Armatei de Eliberare a Kosovo (UCK). Contribuțiile imigranților nu trebuie să fie obligatoriu sub formă bănească, elocvent fiind exemplul albanezilor din America. Aceștia au donat UCK, în timpul conflictului din Kosovo echipament de vedere pe timp de noapte, veste antiglonț și stații radio, care fuseseră cumpărate printr-un catalog online (Napoleoni, 2004).

Contribuțiile personale joacă un rol important în finanțarea activităților teroriste. În aprilie 2002, poliția bosniacă a descoperit în timpul unei percheziții un document intitulat *Golden Chain Link* care conținea o listă cu 20 de persoane care au susținut financiar Al-Qaida (Solomon, 2003).

O altă sursă relevantă de finanțare a terorismului este reprezentată de organizațiile caritabile, metodă utilizată prima dată de americanii de origine irlandeză care au înființat astfel de structuri pentru susținerea văduvelor și orfanilor din Irlanda de Nord în timp ce în realitate banii erau utilizați pentru susținerea IRA. Situații similare au fost întâlnite în Bosnia și Cecenia unde organizațiile caritabile sunt conduse de lideri islamiști sau simpatizanți ai grupurilor radicale islamiste, unele dintre ele evoluând de la simpla sponsorizare a mujahedinilor la acordarea de asistență directă și chiar adăpostirea temporară a membrilor grupărilor teroriste.

- *Veniturile obținute din surse ilegale ori din săvârșirea de activități criminale* reprezintă un domeniu intens studiat în ultimul timp atât de specialiștii în materie cât și de mijloacele mass-media, datorită importanței lor în raport cu activitatea organizațiilor teroriste, a potențialului financiar cât și a impactului avut în rândul publicului larg, motiv pentru care nu vom insista foarte mult asupra acestui aspect.

Există nenumărate posibilități în acest domeniu. Din studierea diferitelor surse de informare rezultă că nu lipsite de importanță sunt sursele financiare variind de la răpiri sau omoruri, de la fraudele săvârșite prin utilizarea cardurilor bancare până la piraterie. Dintre acestea două sunt cele mai elocvente:

- a. *Răpirea urmată de cererea unei sume importante de bani drept răscumpărare este o modalitate des folosită de către teroriști*, banii primiți în schimbul eliberării ostajilor devenind astfel o sursă de venit. Un exemplu în acest sens este răpirea în anul 1991 a unui grup de geologi japonezi de către Mișcarea Islamică din Uzbekistan (IMU). Potrivit unor surse diplomatice, Guvernul Japoniei ar fi plătit în secret o sumă între 2 și 6 milioane de dolari pentru eliberarea acestora (Rashid, 2002).

b. *Contrabanda este considerată cea mai importantă sursă de venit a organizațiilor teroriste.* Bunurile traficate pot fi tutun, alcool, petrol, aur sau diamante, electronice, armament sau droguri, cel mai bun exemplu în acest domeniu fiind situația de la granița dintre Afganistan și Pakistan. Potrivit unui studiu al Organizației Națiunilor Unite dat publicității în anul 1999, formațiunile talibane au beneficiat de venituri din acest gen de activități estimate la aproximativ 36 milioane de dolari (Pearl, 2002).

c. *Pentru cunoașterea circuitului complet al resurselor financiare de care beneficiază organizațiile teroriste, specialiștii în domeniu au studiat și modalitățile de transfer utilizate.* Astfel, s-a concluzionat că teroriștii transferă bani sau alte valori folosind orice soluție posibilă, utilizând sistemele financiar-bancare legale, prin transportul sumelor cash cu ajutorul curierilor, precum și transferul fondurilor utilizând sistemul de comerț internațional, prin achiziția temporară de bunuri.

Studiile de caz efectuate au demonstrat că descoperirea situațiilor în care obținerea, transferarea și utilizarea fondurilor în scopuri teroriste este mult mai dificilă atunci când organizațiile implicate recurg la rețelele informale de sprijin, care nu operează ca parte a unei structuri organizate, cu funcțiuni, roluri, sarcini și responsabilități bine definite.

Un exemplu în acest sens este utilizarea de către organizațiile teroriste a *rețelelor Hawala*, acestea fiind un sistem alternativ de transmitere a banilor, fără implicarea instituțiilor financiare. Folosirea acestora se bazează pe existența unui lanț de brokeri ce realizează tranzacții cu bani cash în baza unor convenții preexistente, între aceștia fiind stabilită o îndelungată cooperare bazată pe relații de încredere ce țin, în general, de legăturile de rudenie dintre ei (Traficul de droguri, 2007).

Existența sistemelor financiare informale (hawala) este cunoscută pentru prima dată în China și pe subcontinentul indian, textele de jurisprudență islamică amintind despre ele încă din secolul al VIII-lea și chiar mai devreme (Andreescu, Albu, 2008). Întâlnit în prezent îndeosebi în țările musulmane, întregul mecanism funcționează doar pe baza încrederii dintre părți. De altfel, însuși termenul hawala, în limba arabă, are sensul de "încredere". Serviciile rețelei sunt atractive pentru rapiditatea lor, dar mai ales pentru discreția tranzacțiilor, care se fac în lipsa oricărui documente. Mai mult, sistemul hawala face posibil transferul fondurilor fără a stabili proveniența lor sau identitatea plătitorului.

Începând cu anul 2001, hawala a apărut frecvent în atenția mass-mediei, adesea, în posibilă legătură cu activitățile teroriste, existând informații că prin acest sistem au fost transferate sume utilizate ulterior pentru săvârșirea unor atentate teroriste.

Faptul că grupările extremiste folosesc aceste căi de transfer în vederea finanțării propriilor acțiuni ar putea fi interpretat ca o consecință a creșterii eficienței măsurilor adoptate în sistemul financiar oficial, mai ales, în privința combaterii spălării banilor (Caunic, 2007).

În loc de concluzii:

- Recrudescența terorismului islamic a „scos la pensie” grupările europene, care au încercat să se distanțeze de acest fenomen, odată cu declanșarea luptei antiteroriste pe plan internațional. Dorința lor este perfect justificată, ținând cont de faptul că terorismul de pe Vechiul Continent, chiar și cel nord-irlandez, nu are motivații religioase, ci politice, etnice și separatiste (Documentar BSIIJ, 2007).

- În acest cadru, în 1959, nemulțumiți de conservatorismul Partidului Naționalist Basc, câțiva studenți au creat mișcarea Euzkadi ta Askatasuna („Țara Bascilor și Libertate”), cunoscută drept ETA. Organizația și-a trasat încă de la început un obiectiv clar: obținerea independenței Euskal Herria („Țara Bascilor”), termen care include și regiunea locuită de basci în sud-vestul Franței și provincia Navarra. Sub regimul lui Franco, limba bască a fost interzisă, identitatea culturală suprimată, iar intelectualii au fost închiși și, adesea, torturați.

- Negăsind o cale de dialog, ETA a lansat o campanie sângeroasă în 1968, când a avut loc primul asasinat asupra lui Meliton Manzana, șeful poliției din San Sebastian. Moartea lui Franco în 1975 a schimbat situația (www.adevarul.ro). Încetul cu încetul, cei două milioane de basci au obținut mai multe drepturi. În prezent, ei au propriul parlament și poliție, își colectează taxele și au drept de decizie asupra procesului educațional. Sprijinul opiniei publice a început însă să scadă vertiginos după răpirea și uciderea cu sânge rece a lui Miguel Angel Blanco, un membru al filialei Partidului Popular din regiune.

- În condițiile în care șirul surselor ilegale pentru finanțarea terorismului acoperă în cea mai mare parte majoritatea acțiunilor criminale, de la tehnica legată de falsificarea documentelor de identitate și călătorie, la infracțiuni de natură financiară, precum folosirea cărților de credit false, evaluarea sumei totale a fondurilor ilegale folosite pentru finanțarea terorismului este aproape imposibilă.

- Este o tristă realitate faptul că majoritatea liderilor organizațiilor teroriste poate trece aproape nestingherită frontierele, că sume imense de bani pot ajunge de pe un continent pe altul în numai câteva ore, însă, când este vorba de cei care aplică legea, paradoxal, frontierele devin un serios obstacol.

Bibliografie:

1. Legislație

[1] ****Constituția României*, în, „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 767 / 31.10.2003.

****Strategia de securitate națională a României*, Imprimeria Națională S.A., aprilie 2007.

[2] ****Strategia Ministerului Administrației și Internelor de realizare a ordinii și siguranței publice, pentru creșterea siguranței cetățeanului și prevenirea criminalității stradale*, în, „Monitorul Oficial”, partea I, nr.243 din 23.03.2005.

[3] ****Strategia Națională de prevenire și combatere a terorismului*, aprobată prin Hotărârea CSAT nr. 0067 din 2002, în, <http://www.cdep.ro/plslegis/legis>.

- [4] ****Legea 51/1991, privind siguranța națională a României*, în <http://www.cdep.ro/plslegis/legis>.
- [5] ****Legea nr. 19/1997 privind ratificarea Convenției Europene pentru reprimarea terorismului*, în „Monitorul Oficial” nr. 34, din 4 martie, 1997.

2. *Cursuri, comentarii, monografii*

- [6] ****Război împotriva terorismului*, Javier SOLANA, revista DIPLOMATIC NEWS, ediție specială, iunie 2002.
- [7] ***Alocuțiuni la Conferința Internațională „*Solidaritate împotriva terorismului*”, Asociația George C. Marshall - România, în, revista *Securitate și Cooperare* nr.1, Februarie 2003, București.
- [8]****Terorism și contraterorism. Implicații strategice* – Curs, Centrul de Studii de Securitate “George C. Marshall”- Germania, 1999.
- [9]****Viziune asupra terorismului global*, Departamentul de Stat al S.U.A., Washington D.C., 2003.
- [10] ****Viitorul posibil val al terorismului islamist în Europa*, Defense and Foreign Affairs, Strategic Policy - Septembrie 2003.
- [11] ****National Strategy for Combating Terrorism*, Departamentul de Stat al S.U.A., Washington D.C., 2003.

3. *Lucrări de autor*

- [12] AGRAFLATIS, D., TSILIOPOULOS, E., *Terrorism and counterterrorism in a current perspective*, în, „Intelligence net”, 5 noiembrie 2003.
- [13] ALISTAR, I., *Neechivalențe privind definirea terorismului la începutul secolului XXI*, în, Sesiunea de Comunicări Științifice STRATEGII XXI – „Securitate și Apărare în Uniunea Europeană”, Ministerul Apărării, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 17 - 18 aprilie 2008.
- [14] ANDREESCU, A.; RADU, N., (2007). - *The voice of terror between Islamic Law and civilization consciousness*, în “Romanian Military Thinking”, April – May, vol 2.
- [15] ANDREESCU, A., RADU, N., *Terrorism – From „The Big Encyclopedia of Jihad” to „ Hamas Covenant” and „the White al – Qaeda”*, în „Romanian Military Thinking”, January- March, vol 1, 2007.
- [16] ANDREESCU, A.; ALBU, G., *Bosnia și Herțegovina între fundamentalismul islamic și terorism*, în, Sesiunea de Comunicări Științifice STRATEGII XXI – „Securitate și Apărare în Uniunea Europeană”, Ministerul Apărării, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 17 – 18 aprilie 2008.
- [17] ANTIPA, M.; PREDA, I., *Activitatea de informații în prevenirea acțiunilor extremist-teroriste*, în, Buletin U.N.A.p. „Carol I”, nr. 1. 2005.
- [18] ARĂDĂVOAICE Gh., ILIESCU, D., NIȚA, L. D., **Terorism, antiterorism, contraterorism**, Editura ANTET, București, 1997.
- [19] ATANASIU, M., *Terorismul – amenințare contra umanității*, în, „Colocviu Strategic”, nr. 3 (XLX), Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2006.

- {20] AUST, St.; SCHNIBBEN, C., **Ziua în care s-a cutremurat lumea**, Editura Runa, București, 2002.
- [21] BALABAN, C., Gh., *Problemele terorismului în dreptul internațional*, revista „Impact strategic” nr. 3-4, 2003.
- [22] BOTOȘ, I., *Dinamica fenomenului terorist. De la terorismul clasic la terorismul suicidal*, în, revista “Gândirea Militară Românească”, nr.2, 2008.
- [23] BRAD, C., *Terorismul - cancerul mileniului III*, în „ Spirit Militar Modern”, nr.5, 2002.
- [24] BURGESS, M., DELCEA, Eva., ILDIKO, C., *Problematika defnirii terorismului*, în „Terorismul Azi”, vol IV - VI, an 1, oct. - dec. 2006.
- [25] BUSH, G., *U.S. Departement of State*, 2001, în, <http://usinfo.state.gov>.
- [26] CARRE, O., MICHAUD, G., **Les Frères Musulmans (1928 - 1982)**, L’Harmattan, Paris, 2001.
- [27] CARLTON, D., SCHAERF, C., **International Terrorism and World Security**, Editura Croom Helm, London, 1975.
- [28] CHIRU, I., BARNA, C., **Contraterorism și securitate internațională**, Editura Top Form, București, 2008.
- [29] CHOMSKY, N., **America în căutarea dominației globale: Hegemonie sau supraviețuire**, Editura Antet, București, 2003.
- [30] SEGER, K., **The antiterrorism handbook**, Editura Presido, SUA, 1990.
- [31] SIMILEANU, V., **Asimetria fenomenului terorist**, Editura TopForm, București, 2003.

TERORISM vs. GLOBALIZARE. PRETEXT AL MARILOR PUTERI PENTRU RECONFIGURAREA ZONELOR DE INFLUENȚĂ?

Dr. Nicolae RADU*
Dan FRUNZETI**

Into the contemporary world, for the terrorism or for its generating causes there isn't a definition universally accepted. The international law didn't codify into studies, conventions or treaties. This isn't possible as long as in the biggest centers of power don't admit any justification for the increasingly menacing terrorist phenomenon. That means that weren't done and isn't done efforts to try defining terrorism. These efforts are done as concerns globalization. The terrorism from the national or international space is an social phenomenon old as the humanity and will last as long the humanity will exist. This happens because will never be extinguished the causes generating it: poverty, inequity, oppression, dictates, robbery, aggression, al lat a global scale. Is there terrorism just a tool for the big powers to reconfigure the influence areas? So, what does mean globalization? If we quote Kissinger (2007), is this just a new name for the American hegemony policy?

1. Dialectica terorii

Terorismul contemporan are deja un caracter mondial. El se axează îndeosebi pe extremismul religios violent, pe extremismul politic și pe efectele deșărădăcinării. Cauzele acestuia sunt complexe. Ele se află în dinamica crizelor economice, culturale și sociale, în politica de alienare a tinerilor (îndeosebi musulmani) care trăiesc în străinătate, în reacțiile virulente la influențele intrinseci pe care le exercită civilizația occidentală asupra zonelor încremenite în fantasmă și prejudecăți, în recrudescența anomiei sociale, criminalității și traficantilor. De aici, o dialectică perversă a intereselor lumii interlope și ale unor structuri predominant violente, generate de adâncirea faliilor strategice dintre lumea modernă și lumea rămasă în mizerie, subdezvoltare și neputință. Această lume chinuită nu produce terorism însă, ciocnirea unora dintre entitățile ei cu interesele civilizației moderne generează și întreține fenomenul terorist.

2. Raportul de forțe

Sunt puterile promotoare ale „globalizării”, precum și statele multinaționale, ținte ale unor lovituri teroriste devastatoare? Din acest punct de vedere, se poate considera că state precum S.U.A. și Federația Rusă se situează pe primele locuri. Manifestațiile anti-globalizare ar putea îmbrăca în viitor forme violente, inclusiv cu caracter terorist.

Există multiple explicații față de opțiunea pentru terorism. Putem considera că aceasta are la bază în primul rând considerentul raportului de forțe. Dacă nu ar recurge la terorism, ce șanse ar avea palestinienii în fața armatei israeliene, printre

* Conferențiar universitar, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu

** Doctorand inginer

cele mai dotate din lume? Ce șanse au afganii și irakienii ocupați, în fața hiper-puterii militare a S.U.A.?

Explicarea opțiunii pentru terorism pe criterii cultural-religioase, așa cum se încearcă în cazul terorismului islamic este o imensă diversiune. Nu facem decât să subliniem acest lucru. Palestiniienii și evreii seucid între ei nu din motive culturale sau religioase, ci pentru stăpânirea pământului Palestinei. S.U.A. au pus stăpânire pe Orientul Mijlociu, nu pentru combaterea cultului islamic, ci pentru luarea sub control a 75% sub rezervele cunoscute de petrol ale lumii. Desigur că există și o latură cultural-religioasă a terorismului internațional contemporan, dar nu aceasta este esențială. Toate religiile lumii au extremiști.

3. Tactica ultimei soluții?

Este folosit terorismul ca pretext pentru invazii, cucerirea de teritorii și subjugarea de națiuni? Cum bine se cunoaște, terorismul poate constitui nu numai pretextul unui război civil intern (inter-etnic de exemplu), ci și al unor intervenții militare străine cum au fost cele din 1999 împotriva Iugoslaviei (Serbia și Muntenegru), din 2001-2002 din Afganistan, precum și intervenția militară împotriva Irakului, pregătită de S.U.A. și Marea Britanie, și derulată în martie-aprilie 2003. În formularea cea mai largă, terorismul poate fi definit, atât cel intern, cât și cel internațional, drept folosirea organizată a terorii. Nu întâmplător, terorismul este apreciat drept „tactica ultimei soluții” (Troncotă, 2008).

4. Conceptualizare

Surprinsă de efectele loviturilor teroriste de la 11 septembrie 2001 și de faptul că S.U.A. au devenit principala țintă a terorismului internațional, Administrația de la Washington a elaborat o strategie de combatere a terorismului dându-i următoarea definiție: *”terorismul reprezintă orice act premeditat și ilegal periculos pentru viața umană sau bunăstarea publică având scopul de a intimida sau a constrânge populația civilă sau guvernul”*.

După anul 1988, ca urmare a ruperii echilibrului de forțe la nivel global, al creșterii dezordinii, haosului, a nesiguranței generale s-au dezvoltat foarte mult mișcările teroriste naționalist-separatist-etnice. Astfel, în lume există în jur de 3.600 de grupuri minoritare etnice care se doresc autonome sau independente. Acestea sunt manipulate și de către forțe externe interesate, așa cum a fost cazul organizației teroriste “Armata de Eliberare din Kosovo” a minorității albaneze, care a condus la intervenția militară a S.U.A. și N.A.T.O. din martie-iunie 1999, împotriva Iugoslaviei.

Terorismul se manifestă în zilele noastre, atât pe plan intern, ca metodă de luptă politică, aplicată din Filipine până în California, din Irlanda de Nord până în Argentina, cât și pe plan extern ca formă de opoziție față de opresiunea străina, față de societățile transnaționale, care au acaparat planeta, cu alte cuvinte față de “globalizare”.

5. Globalizarea

Într-o accepțiune largă globalizarea privește de fapt, un proces complex, ce se dezvoltă permanent, în măsuri diferite pe teritorii diferite, ce a cunoscut o evoluție permanentă în timp, proces pentru care nu poate fi găsită și acceptată unanim o definiție concisă și cuprinzătoare.

Pornind de la Kissinger (2007), potrivit căruia globalizarea reprezintă doar noul nume al hegemoniei americane, definițiile acceptate în prezent (Dicționarul Universal al Limbii Române, 2006), consideră globalizarea drept “acțiunea de a reuni într-un tot elemente separate” sau “tendința de transformare a lumii într-o unitate (economică), cu instituții suprastatale”.

6. Efectele globalizării

Dacă terorismul a căpătat dimensiuni cu adevărat internaționale abia după dispariția cortinei de fier și încetarea Războiului rece, definirea “globalizării” drept “un proces de diminuare continuă a rolului statelor naționale și creșterea dominației companiilor transfrontaliere asupra lumii”, lasă deschise multiple sensuri de interpretare. După catastrofele loviturii suferite la 11 septembrie 2001, societatea americană a început să se închidă tot mai mult. Cetățenii fostelor state socialiste, chiar dacă sunt membre U.E. nu au acces în S.U.A. fără vize (discriminare față de cei din Europa de Vest).

Accesul terorismului contemporan la tehnologiile ultramoderne, printre altele și în domeniul telecomunicațiilor și rețelelor de informații Internet, a condus la nașterea superterorismului. Acesta tinde spre intrarea în posesie a unor mijloace de nimicire în masă de tip chimic, bacteriologic și nuclear, dacă nu cumva acest lucru s-a și realizat. Utilizarea de către structurile teroriste a avioanelor de transport civile ultramoderne, în rol de rachete de croazieră, cum s-au derulat lucrurile la 11 septembrie 2001 la New York și Washington a făcut dovada că ultraterorismul poate efectua lovituri catastrofice de nivel strategic. Aceasta a dus la schimbarea fundamentală a rolului și locului terorismului contemporan la scara globală, devenind un element ce va trebui luat în calcul în planul raportului și a echilibrului de forțe.

Teama autorităților de la Washington că teritoriul S.U.A. ar putea fi victima unui atac nuclear terorist este justificată. Cel mai probabil însă că o lovitură nucleară teroristă la New York, la Los Angeles sau într-o altă zonă a S.U.A. nu va veni la bordul unei rachete, ci mai probabil sub forma unei “valize diplomatice” fapt ce ar putea ridiculiza sistemul de apărare antirachetă la care președintele G.W.Bush ținea atât de mult.

7. Realism și lumea musulmană

Secolul al – XXI-lea aduce în prim plan o lume caracterizată de hegemonia americană, de o dezlănțuire globală de antiamericanism, dar și de dezintegrarea suveranității, atât ca principiu normativ, cât și ca realitate empirică (Fukuyama, 2006). Preocupat de cercetarea diferențelor dintre lumea musulmană vs. modernism, profesorul universitar american Michael Field de la Harvard University este unul

dintre cei mai mari specialiști în problemele lumii arabe. Una dintre dilemele lansate consideră că propaganda oficială americană din ultimele cinci decenii a prezentat lupta pentru emancipare a lumii islamice, în general, și a celei arabe, în special, drept o luptă împotriva modernității sub conducerea fundamentalismului religios islamic.

În căutarea unui răspuns, profesorul Field pune o întrebare legitimă: ce a făcut Occidentul pentru dezvoltarea și “modernizarea” lumii islamice pe care a stăpânit-o în totalitate mai ales după primul război mondial ? Răspunsul este ca absolut nimic în afara jefuirii sistematice a resurselor naturale ale acestei lumi și mai ales ale petrolului. Imensa majoritate a lumii s-a convins ca războiul împotriva terorismului nu este nimic altceva decât lupta pentru menținerea și lărgirea controlului asupra celor mai mari rezerve de petrol ale lumii, conchide profesorul american.

8. Al - Qaeda

Dacă serviciile americane de informații sunt demne de încredere, atunci componenta fundamentală a terorismului contemporan este organizația Al Qaeda, forța principală a Frontului Mondial Islamic. Din multiple surse americane deschise, printre care și „San Francisco Chronicle” Oficiul Internațional de Informații din Washington și altele, rezultă că organizația teroristă Al Qaeda s-a născut la Peshavar, localitate strategică din Pakistan, situată în apropierea trecătorii Kebir, care face legătura cu Afganistanul sub patronajul S.U.A., cu participarea directă a unui important număr de specialiști ai C.I.A., jucând un rol esențial în scoaterea rușilor din această țară.

La început aceasta s-a numit Maktab Al Khidamat (în traducere Oficiul pentru Servicii Speciale). Rolul acestui „oficiu” era recrutarea, înarmarea și instruirea de luptători, din toata lumea musulmană, pentru ducerea unor acțiuni de luptă împotriva trupelor de ocupație sovietice din Afganistan.

În anul 1985, în fruntea „oficiului” a fost numit un om de excepție, recrutat și instruit de C.I.A. pe nume Osama bin Mohamed bin Laden, care a transformat cu aprobarea C.I.A., “Oficiul pentru Servicii Speciale” în Al Qaeda. Prin intermediul acestei organizații S.U.A. au introdus în Afganistan armament și materiale de război estimate la circa 8 miliarde de dolari. La încheierea războiului din Afganistan în anul 1988 Al Qaeda controla un efectiv de circa 50.000 de luptători proveniți din toate statele de credință musulmană, experimentați în acțiuni subversive, teroriste și de gherilă. Întorși în țările de origine, combatanții Al Qaeda au constituit filiale locale ale acestei organizații continuând acțiunile de recrutare și instruire de noi aderenți. În felul acesta Al Qaeda a devenit cea mai mare organizație teroristă transnațională a tuturor timpurilor, adică s-a “globalizat”. S-a repetat fenomenul de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, cu zecile de mii de teroriști instruiți de S.O.E. și O.S.S. care au distrus imperiile coloniale.

9. Acțiunile combatanților

Organizația Al Qaeda a întors armele împotriva S.U.A. după războiul din Golful Persic (1990-1991) ca urmare a permanentizării prezenței trupelor americane

în Arabia Saudită considerată de lumea musulmană drept „țara sfântă”. Era vorba despre 24.000 militari, 200 avioane (F-15, F-16, F-17 Awacs) și 8 divizioane de rachete Patriot. În mai 2003 S.U.A. au decis să-și retragă aceste forțe. Retragerea a fost definitivată în august 2004.

Serviciile de informații ale S.U.A. au ajuns la concluzia că microcelule aparținând Al Qaeda (aflate în conservare) se găsesc pe toate continentele și în toate statele vizate a fi lovite. În ceea ce privește lumea musulmană, Al Qaeda are filiale autonome bine structurate și înzestrate în 66 de state, totalizând peste 60.000 de combatanți.

După aprecierile C.I.A. pe locul doi după Al Qaeda, cu orientare antisemită și antiamericană este organizația Hezbollah care operează cu precădere în Orientul Mijlociu. În anul 1983 aceasta a masacrat în câteva zeci de secunde un întreg batalion de infanterie marină american, aruncând în aer în toiul nopții clădirea în care acesta era cazat, în apropierea aeroportului din Beirut – Liban. În iulie-august 2006, timp de peste 30 de zile, Hezbollah a purtat un război de-a dreptul incredibil cu puternica armată israeliană.

Autoritățile americane au în vedere și terorismul autohton, reprezentat de Alianța Națională și Națiunea Ariană, care pot provoca masacre în masă, așa cum a fost cazul sediului F.B.I. (Murah Federal Building) din Oklahoma City din anul 1995, încheiat cu 500 de morți și răniți.

Fără a exista certitudini în aceasta privință se estimează că în cursul ultimului deceniu al secolului XX în lume operau peste 500 de organizații și structuri teroriste, dintre care circa 110 de esență naționalist-separatistă. Centrul mondial al terorismului islamic nu a fost niciodată Afganistanul, ci Pakistanul, unde se găsește nucleul de bază al conducerii Frontului Mondial Islamic. Osama bin Laden este doar unul dintre conducătorii acestui “front”, în rândul cărora cea mai mare pondere o au liderii religioși.

10. Pierderi colaterale?

Loviturile de la 11 septembrie 2001 împotriva S.U.A. au marcat trecerea de la terorismul modern la superterorism sau terorismul catastrofic. Nu mai organizează „acte teroriste”, ci „operații teroriste”. Exemplu: „Operația avioanele” din 11 septembrie 2001, „Operația Trenuri” 11 martie 2004, „Operația Metroul” din 7 iulie 2005. S-au făcut estimări potrivit cărora loviturile teroriste din 11 septembrie 2001 și efectele acestora asupra economiei americane și mondiale ar fi produs pierderi de circa trei trilioane (3.000 miliarde) dolari. În același timp, experții în materie au estimat că pregătirea celor 19 teroriști care au produs dezastrelle de la World Trade Centre și Pentagon a costat câteva sute de mii de dolari, adică mult sub prețul unui singur tanc (care poate costa între 3-5 milioane dolari).

Pentru comparație, analiștii americani au evidențiat că pierderile S.U.A. în primul război mondial au fost de 24 miliarde dolari, cele din al doilea război mondial de 300 miliarde dolari, iar războiul din Vietnam (1964-1975) 150 miliarde de dolari. Rezultă că în urma loviturilor terorismului contemporan de la 11 septembrie 2001, S.U.A. au suferit cele mai mari pierderi din întreaga lor istorie. Pentru acest motiv

președintele G. W. Bush a considerat cele întâmplate la 11 septembrie 2001 nu acte teroriste, ci „acte de război”. De aici ar deriva „dreptul” S.U.A. de a declara război terorismului contemporan, și de a-l purta „până la victoria finală” în cooperare cu „comunitatea internațională” sau singure dacă va fi cazul. „Comunitatea internațională” nu s-a grăbit să-l urmeze decât în mică măsură.

Specialiștii militari americani sunt însă conștienți că războiul împotriva terorismului ridică foarte multe probleme cărora nu li se poate găsi răspuns. După atacul de la Pearl Harbour din 7 decembrie 1941, americanii știau măcar unde se află Japonia și au acționat în consecință.

11. Intangibilitatea terorii

Terorismul contemporan nu este nici tangibil și nici cuantificabil. Nu dispune de un teritoriu propriu și nici de obiective de valoare pe care să le lovești. Chiar și fostul președinte al S.U.A., G. W. Bush, în cuvântarea sa din 16 iulie 2002, aprecia că “terorismul poate lua forme multiple, se poate ascunde în foarte multe locuri și este de regulă invizibil”. Dacă este așa, atunci care este rolul pe care-l pot juca Forțele Armate ale S.U.A., Trupele Terestre, Forțele Aeriene și Forțele Maritime într-un război împotriva unui inamic invizibil?

Analiștii politico-militari occidentali sunt unanimi în a recunoaște că portavioanele, diviziile mecanizate și de tancuri, rachetele de croazieră și chiar superbomba de 10 tone experimentată recent, nu au nici un efect asupra organizațiilor și structurilor teroriste. De pe urma intervenției militare americane în Afganistan, declanșată la 7 octombrie 2001 organizația superteroristă Al Qaeda a avut foarte puțin de suferit.

12. Spre hegemonia luminată

Se pune întrebarea ce urmărește de fapt Administrația S.U.A. prin marile concentrări de forțe din zona Golfului Persic și din alte regiuni ale lumii? Nu cumva, sub paravanul războiului împotriva terorismului internațional, S.U.A. urmăresc să transforme supremația militară pe care o dețin, în raport cu restul lumii, în avantaje economice unilaterale? O asemenea conduită nu va rămâne fără răspuns, chiar și din partea aliaților S.U.A. Analiștii politico-militari, în majoritatea lor, sunt convinși că terorismul contemporan nu va fi descurajat de acțiunile în forță ale armatei S.U.A., care în proporție de 85% este folosită pentru „a proiecta putere” în afara granițelor S.U.A.

Specialiștii din S.U.A. au ajuns la concluzia potrivit căreia teroriștii pot lovi în orice loc, oricând și cu orice tip de arme. La Pentagon s-a concluzionat că terorismul este un pericol mortal, iar teritoriul S.U.A. a devenit vulnerabil față de atacurile teroriste în totalitate. Guvernul S.U.A. recunoaște, în mod oficial, că: „terorismul amenință în mod direct temeliile națiunii, oamenii noștri, modul nostru democratic de viață și proprietatea noastră economică”.

Din această recunoaștere deosebit de gravă se pot desprinde dimensiunile strategice ale acțiunilor teroriste. La cel mai înalt nivel al Administrației americane se recunoaște deschis că înainte de a fi „criminali sângeroși” teroriștii sunt actori

strategici, disciplinați, răbdători, sofisticăți și morali. Acesta este un element de noutate absolută reflectând o anumită notă de respect față de combatanții terorismului contemporan care, în proporție de peste 85% s-au dovedit ca au studii superioare. Aceștia au început a fi luați în calcul ca adversari reductabili și nu doar „criminali”.

Ca mod de acțiune în plan strategic teroriștii vizează întreaga societate din țara ce urmează a face obiectul unor atacuri. Descoperă vulnerabilitățile, studiază sistemele de apărare și pregătire antiteroriste și lovesc în locul și momentul ales de ei. Surprinderea este condiția fundamentală a succesului. Superterorismul produce nu numai teroare, ci și distrugerii strategice catastrofice.

Analizii americani Michael Walzer și James R. Rule, într-un studiu intitulat „Cinci întrebări în legătură cu terorismul” constată că societatea americană continuă să fie traumatizată, înspăimântată, buimăcită, paralizată, dezorientată și cu pierderi economice în creștere după dezastrul de la 11 septembrie 2001. De la această dată fatidică, cea mai gravă din întreaga istorie a S.U.A., americanii se consideră „O națiune în stare de război”. Cât va dura această stare nimeni nu știe. Grav este și faptul că Administrația Bush nu a reușit să anticipeze virulența reacției globale față de exercițiul său de „hegemonie luminată”.

Succesul militar în Irak, privit doar și din perspectiva intereselor economice, se pare că a fost orbitor. Acesta nu a însemnat însă și lovitura de grație pentru terorism. Să existe și o explicație în acest sens ?

În loc de concluzii:

- Lumea are nevoie de o strategie multifacetată care să delegitimeze atacurile asupra civililor ca o formă de organizare a conflictului, să descurajeze statele care furnizează adăpost și resurse teroriștilor, să reducă într-un cuvânt stimulentele recursului la terorism.
- La întrebarea ce rol poate juca armata S.U.A. în războiul împotriva terorismului internațional se pare că răspunsul cel mai apropiat de adevăr l-a dat eminentul om politic și membru al Congresului american, Gerry Hart, care a declarat în mod public: „S.U.A. cea mai mare putere militară a lumii, nu sunt pregătite pentru a se apăra în secolul XXI, când războiul este purtat de civili contra civililor, când nu există limite în ceea ce privește alegerea obiectivelor, când părțile angajate în conflict nu au nimic comun cu armata și regulile militare”.
- Principalele câmpuri de bătălie vor fi în Europa Occidentală și în Orientul Mijlociu. Firește, S.U.A. vor fi în continuare o țintă importantă a teroriștilor.
- Pentru transpunerea în practica a Strategiei Naționale de Securitate Internă în S.U.A., după loviturile de la 11 septembrie 2001 a fost creat Departamentul Securității Interne, în care este concentrată puterea a peste 40 de agenții separate din acest domeniu. Noul departament numără peste 175.000 de angajați.

Bibliografie

1. Legislație

- [1]. ****Legea privind prevenirea și combaterea terorismului, nr. 535/2004*, Monitorul Oficial nr.1.161/08.12 2004.
- [2]. Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU nr. 1368, 1373 și 1377/2001 privind dreptul la autoapărare și condamnarea terorismului ca o amenințare la adresa păcii și securității internaționale.

2. Cursuri, comentarii, monografii

- [1]. *Război împotriva terorismului*, Javier SOLANA, revista DIPLOMATIC NEWS, ediție specială, iunie 2002.
- [2]. Alocuțiuni la Conferința Internațională “*Solidaritate împotriva terorismului*”, Asociația George C.Marshall-România, revista *Securitate și Cooperare* nr.1 Februarie 2003, București, 11 septembrie 2002.
- [3]. *Terorism și contraterorism. Implicații strategice – Curs*, Centrul de Studii de Securitate “George C. Marshall”- Germania, 1999;
- [4]. *Viziune asupra terorismului global*, Departamentul de Stat al S.U.A., WASHINGTON D.C., 2003.
- [5]. *Viitorul posibil val al terorismului islamist în Europa*, Defense and Foreign Affairs, Strategic Policy-Septembrie 2003.
- [6]. *National Strategy for Combating Terrorism*, Departamentul de Stat al S.U.A., WASHINGTON D.C., 2003.
- [7]. *Viitorul posibil val al terorismului islamist în Europa*, Defense and Foreign Affairs, Strategic Policy-Septembrie 2003.

3. Lucrări de autor

- [1]. AMOS John, *Palestinian Resistance: Organization of a National Movement*, N.Y.: Pergamos Press, 1980.
- [2]. ANDREESCU Anghel, *Terorismul internațional-flagel al lumii contemporane*, Editura M.A.I., București, 2003.
- [3]. ANDREESCU, Anghel, Nicolae RADU, *GENEZA ȘI PARADIGMELE TERORII. De la Hizballah - „Partidul lui Dumnezeu” la Al Qaida – Albă*, in, “Terorismul Azi”, vol., an II, 2007.
- [4]. ANDREESCU, Anghel, Nicolae RADU, *The voice of terror between ISLAMIC LOW and CIVILIZATION CONSCIOUSNESS*, in, “Romanian Military Thinking”, april - mai, vol 2, 2007.
- [5]. ANDREESCU Anghel și colectiv, **Terorismul – analiză psiho-sociologică**, Editura Timpolis, Timișoara, 1999.
- [6]. BĂDĂLAN Eugen, **Sensul transformării**, Editura Militară, Buucurești, 2004.
- [7]. BODUNESCU Ion, *Flagelul terorismului internațional*, Ed. Militară, București, 1978.
- [8]. CORDESMAN H. Anthony, *Terorismul și Amenințarea A.N.M. în Orientul Mijlociu*, Curs - Centrul de Studii de Securitate “George Marshall”, Germania,1999.

- [9]. FALCONE, A. Sette, FUKUYAMA, Francisc, *Ussama bin Ladin – Teroare în occident*, Ed. Alfa, București, 2002.
- [10]. FALCONE, A. Sette, FUKUYAMA, Francisc, *America la răscruce*, Ed. Antet, București, 2006.
- [11]. FRUNZETI Teodor; ZODIAN Vladimir, **Lumea 2007, Enciclopedie politică și militară**, Editura ECTEA, București, 2007.
- [12]. JABER Hala, **Hizballah**, București, 1998, Editura Antet.
- [13]. MARRET J.L., **Tehnicile terorismului**, Editura Corint, București, 2002.
- [14]. MORGAN J. Matthew, **The Origins of the New Terrorism, Parameters**, US Army War College Quarterly, 2004.
- [15]. MUREȘAN Mircea, VĂDUVA Gheorghe, **Războiul viitorului, viitorul războiului**, Editura Universității Naționale de Apărare, 2004.
- [16]. ONIȘOR Constantin, *Studii de cercetare științifică privind strategiile generale de combatere a terorismului*, București, 2004.
- [17]. SIMILEANU Vasile, **Asimetria fenomenului terorist**, Editura TopForm, București, 2003.
- [18]. STANCIU Ion-Aurel, **Terorismul internațional și implicațiile lui asupra securității naționale a României**, Lucrare de curs, Colegiul Național de Apărare, București, 2001.
- [19]. STOINA Neculai, *Megaterorismul – provocarea mileniului al III-lea*, în www.actrus.ro, 2004.
- [20]. TRONCOTĂ, Tiberiu, *Globalizarea exportului de securitate – 11 septembrie în redefinirea terorismului*, manuscris, 2008.
- [21]. WALTER Reich, **Origins of Terrorism**, Cambridge, Marea Britanie, CUP, 1990.
- [22]. YONAH Alexander, **International Terrorism: Political and Legal Documents**, Editura Martinus Nijhoff Publishers, 1992.
- 4. Alte surse**
- [1]. Dimitris Agraflatis and Efthimios Tsiliopoulos, *Terrorism and counterterrorism in a current perspective*, Intelligence net. 05.11 2003.
- [2]. *Observatorul Militar*, Nr. 12 (24-30 martie 2004), articolul *Vrem acțiune*.
- [3]. Revista *Jane`s Terrorism and security monitor*, Editura Engleză, nr. 1-11/2003; 1/2004.
- [4]. United States Department of State, **Patterns of global terrorism**, April 2003; 2004.

ECONOMIC SECURITY. ORGANIC DIMENSION OF NATIONAL SECURITY

Petre-Marius ROTARU*

La sfârșitul secolului trecut, după căderea regimurilor comuniste, s-a modificat percepția asupra tipurilor de amenințări la adresa securității. Aspectele ce țin de dimensiunile nonmilitare ale securității au devenit prioritare în locul celor de natură militară fără însă a le elimina.

Un concept complex și dinamic, securitatea economică este o importantă dimensiune nonmilitară a securității. Complexitatea sa derivă atât din multitudinea de procese și fenomene economice, sociale, financiare și nu numai pe care o presupune, cât și ca urmare a globalizării, văzută atât ca proces, cât și ca fenomen care acționează sistematic și permanent asupra economiilor naționale. Dinamismul său este dat de ritmul alert al proceselor și fenomenelor economice care se produc atât la nivel național, cât și planetar.

Prin urmare, securitatea economică ar trebui înțeleasă ca fiind un factor esențial al securității și anume acela care asigură resursele și echilibrul dinamic al celorlalte componente ale acestui sistem.

From the plenary point of view of national security, approached systematically in sense and meaning, the economic security represents a complex concept, which, essentially, refers to the ability of a state, of a society, to timely, cursively, plentifully and effectively ensure the material resources, which are needed by the other dimensions of national security, in order to reach their ultimate level of their operational preservation. If applicably defined, the most sensitive dimension of national security represents the organic pillar of the other components of the fundamental preservation of the existence of the Romanian state, in case of threats to its fundamentals, territorial integrity, independence and sovereignty, when the economic security ensures not only the safeguarding of resources for the state and national vitality, but also the development potential, under estrangement circumstances for sovereignty and independence. In the procedural context of globalization, the credible safeguard of economic security is even more difficult as the dominant effect of interdependencies imposes servitudes, to which not any economic system is able to resist, keeping with its stipulated national interests.

From the perspective of this reality, it can be asserted that the economic field of national security shares a dependence relation with the global economic procession, and implicitly, this emphasizes a certain degree of dependence of the national security to the international economic system. Under these circumstances, it becomes obvious the virtues of the national economic security consist exactly of its ability and potential to ensure the best resource needs, in order to maintain the vitality of the other systemic fields. This explains why, during the management process of the national economic society, the politicians and governmental representatives with decision power take always into account the following: cultivating a certain ability to

* **Maior, Ministerul Apărării Naționale**

maintain independent capabilities of military production within a global market; the likelihood of using economic dependence on the global market in order to reach some political purposes; the possibility that the evolutions on the global market may lead to the increasing of the economic inequalities among states; the risk the economic globalization may lead to the diminishing of state economic functions, hence generate vicious effects, such as subterranean economies, illegal trade, technology traffic, environment altering; chances the global economy might enter a crisis, due to a mildly generalized political leadership, to the decline of international institutions, to certain uninspired protectionist reactions, or to the financial instability.

From the operational perspective, generally speaking, the economic dimension of national security can be projected, analysed, evaluated and designed or remodelled in a systemic manner, taking into account such indicators as: *the state capability to manage issues like inflation, unemployment, quality of life, unhinged balance of payments, lack of economic opportunities, increased level of protectionism, dependence on foreign natural resources, and so on; the states' ability to economically preserve the independence of military production, thus reflecting the relation between the economic and the military power; the continuous knowledge of relationship intimacies between those who win and those who lose on the global market, aiming to analytically emphasize the conditions which induce the deepening of economic inequities; the proliferation of illegal trafficking with humans, drugs, light weapons, mass-destruction weapons, and so on.* Nowadays, without getting into a profile specific analysis, it can be assessed as the most important issue, as regarding the economic dimension of security, *the persistent and widespread poverty*, as attested in significant countries within the global area.

The economic security is ultimately the direct consequence of the state economic power, being caused by such factors as: size of the country, stability of the political system, relationships with the international economic environment and the institutionalization of external contacts, the ability to institutionally and socially adapt to the changes occurring in the internal and external conditions, and so on.

It appears as a truism to assert that the economic power, under functioning parameters of positively preserving national security, generates security, while its organic flaws lead to uncertainty, anxiety and insecurity. Nevertheless, generically, security does not refer only to a protection system against threats, dangers or hazard risks, as insecurity cannot be simply reduced to the lack of such a protection system. Security represents a significant system and process function, a systems' functioning condition, as well as maintaining a dynamic equilibrium, needed to cohabit in a complex environment, continuously changing, tensed, competitive, undergoing intricate evolutions, most often unpredictable. In the context of this approach, one can perform a certain difference, conceptually modified, between *economic security and economic dimension of security*. The first concept relates to the functioning of an economy, to the economic security of the individual, family, community, state, of financial and economic conditions for life; the second concept refers to the functioning, in the quantum of the specificities for organizing and running the society, of the social and political systems, of the state, public institutions, national

organizations and authorities, and, as part of these, international alliances and coalitions, and so on. In essence, economic security aims at ensuring the conditions for maintaining the economic activity between normal parameters, as well as counteracting the various types of attacks, out of which the most important are the following: financial fraud, strategic dependence, cyber-infractions, industrial espionage, corruption, subterranean economy. At the same time, we can talk about *the territorial economic security*, understood as a protection system for resources, markets, enterprises, jobs, in the same way we can talk about *economic security* in terms of preserving national strategic assets, namely those sectors of strategic importance, such as major infrastructure elements, energy, military industry and information technology.

In the view of this approach, it is important to add that some states are less preoccupied with such a protectionism of economic security, while others have never given up – nor have they intend to do so – their levers of economic security, in order to protect, defend and preserve crucial economic infrastructure elements, private enterprises, resources and markets, and so on. On the other hand, the economic security dimension is proved by the fact that without a strong modern economy, there does not exist, or there cannot truly exist, safety, prosperity and stability, neither at individual or family level, nor at state, or international community level. Security and defence represent those components which put into practice means of fulfilling vital interests for states and communities. Economy and political neo-liberal currents existing in some states do not prejudice, or they fail to succeed in doing so, or to significantly diminish the security or the defence concepts. Even in those states where they intensively cultivate the market economy philosophy, namely freedom of action for certain economic factors related to economic dynamics, economic measures to secure, protect and defend the enterprises' interests, as national interests are the most drastic. Many times, the insistence involved in suggesting or imposing means of coming out of Keynesianism, more or less direct, that is eliminating any form of state interference in economy, does not refer to the natural tendencies to make the economy more dynamic, to implement some new modern and effective methods for economic growth, by rapidly adapting to the real and concrete economic situation, but this insistence represents simply another facet – somewhat more subtle – of economic war. Several national economies have also faced disaster due to economy fractioning and to the introduction of economic chaos, under the form of the necessity to liberate economy. The fall of a national economy leads to extremely grave effects, on all fields, starting with the economic security of the individual and its family, and continuing with the diminishing of the economic security of the state, its potential to act and react in case of conflict, and magnifying the political, economical, social and military vulnerabilities of that specific state.

As it has been argued above, there is no security if there is no power. And there lacks any kind of power if there is no economic power. The economy represents a generating factor of power and well-being. Even if security, from the perspective of national definition and approach, consists of other components, also extremely important, like demographic potential, systems of values (that is a certain culture,

including a security and defence culture, a culture of alliances and coalitions), diplomatic potential, and others, economy has always been present as a power resistance structure, as an architecture generating power, security and stability.

An economically powerful state is a stable state, affording political and strategic initiatives, always to be credited and obeyed. This is the case of Japan, which, practically, does not have almost any natural resources (90% of raw material is imported), of Switzerland, located in an area without resources, as is the case for other countries as well. In conclusion, it can be stated the security economic dimension fits the pattern of being synergic and essential, as it is surrounded by and integrates in the same power concept all the other dimensions - human, cultural, social, informational, military -, lending them with force and consistency. Among the main characteristics of the security economic dimension, actually of economic security, and, like it or not, implicitly, of defence, are to be found the following pieces of evidence: *it is a generating factor of material and financial resources; it represents a support for all types of security (economic, financial, individual, collective, institutional, governmental;, and so on); it is a dissuasive factor for intrinsic and indirect security; it encompasses an architecture both stable in its resistance structure, and dynamic and complex in its evolution; it represents a powerful globalization factor (together with the information), which, in future, will probably diminish the disputes among states, thus generating other types of relationships; it stands as the foundation pillar for strategic partnerships, alliances and coalitions; it changes gradually from central material and financial pillar of the state of right into a new configuration, as support for cooperation among states of right, and for improving their relationships.*

All these characteristics, to which others may be added, show how economy, without diminishing its powerful role of generator and support of the state's power, and, implicitly, of the national security systems, passes on to a new dimension, where the power supports are getting more international and global. For now, this feature of internationalization is discontinuous and fractured, but there prefigures already a reconfiguration, not quite comforting, of new pillars and new power areas, implicitly of economic power.

It must be emphasized that the security problematic, including economic security, does not mix into the normal functioning of the state in these dimensions, but it solely refers to the threats which, through the above-mentioned dimensions, endanger the existence of the state itself. As for us, concretely speaking, the operational optimization of the economic dimension of the national security can essentially take form through the agency of: the consolidation of macroeconomic stability and implementation of coherent fiscal policies, while promoting a stimulating, firm, constructive type of law-making system; improvement of business environment; bureaucracy diminishing; favourable laws for investors and constant stimulation of economic growth, through notable production, as required by the market; encouraging the small and medium sized enterprises through effective laws; strategic continuation of long-lasting restructuring and modernization of the national economic system; promoting applicable economic policies, in accordance with the

market's ever changing social needs and requirements; development of international economic relations, focused on active, stimulating, mutually beneficial forms; reinforcement of the banking and insurance system, as well as control over capital markets, where major actors from the social environment are involved; agricultural and forestry rebirth, as significant fields of state's economic power; optimal territory planning and rehabilitation of transport infrastructure; widespread promotion, within all fields of the economic spectrum of the social system, of new technologies, essential for the society's post-modern development; attracting significant foreign investments, mainly those belonging to the united European and North-Atlantic areas, similar to the collective security systems to which Romania is a member; development of activities subordinated to internal trade, and encouraging consumer protection, and, none the least, guaranteeing a free, fair, honest competitive system.

The theoretical approach incorporated in this issue highlights the essential role, if not vital, of the economic security, in the frame of the national security dynamic complex, standing for a reality which allows us to consider economic security as the

BIBLIOGRAPHY:

- [1]. ANASTASIEI, Traian, *Considerații privind corelația dintre securitate și economie*, în volumul seminarului cu participare internațională al Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate „România – membru al Alianței Nord-Atlantice”, 3-4 iunie 2004, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
- [2]. BUZAN, Barry, **People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, Harvester Wheatsheaf, 1991.
- [3]. BARRY, Buzan, WEAVER, Ole, de WILDE, Jaap, **Security. A New Framework for Analysis**, Lynne Reiner Publishers Inc., Londra, 1998.
- [4]. DĂIANU, Daniel, *Dinamici economice post-Praga*, articol publicat în revista Monitor Strategic nr. 1-2/2002, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002.
- [5]. HELD, David, MCGREW, Anthony, GOLDBLATT, David, PERRATON, Jonathan, **Transformări globale. Politică, economie și cultură**, Editura Polirom, București, 2004.
- [6]. HOUGH, Peter, **Understanding Global Security**, London and New York, 2004.
- [7]. SILAȘI, Grigore, **Integrarea monetară europeană. Între teorie și politică**, Orizonturi Universitare, Timișoara, 1998.
- [8]. SILAȘI, Grigore, **Teoria integrării. Note, studii, comentarii, conspecte**, Editura Orizonturi universitare, Timișoara, 2005.
- [9]. SILAȘI, Grigore, **Uniunea Europeană sau noua "Comedie" Divină**, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2004.
- [10]. SILAȘI, Grigore, ROLLET, Philippe, TRANDAFIR, Nicu, VĂDĂSAN, Ioana, **Economia Uniunii Europene: O poveste de succes?**, Editura de Vest, Timișoara, 2005.

- [11]. Swedish Emergency Management Agency, **Societal Security and Crisis Management in the 21st Century**, Stockholm, Sweden, 2004.
- [12]. UNGUREANU, Mihai-Răzvan, **Importanța și rolul diplomației în realizarea și menținerea securității naționale**, Universitatea Națională de Apărare, București, 14.12.2005.
- [13]. WEAVER, Ole; BUZAN, Barry; LAMAITRE, **Identity, Migration and New Security Agenda in Europe**, London, Pinter, 1993.
- [14]. *** **Doctrina națională a informațiilor pentru securitate**, București, 2004.
- [15]. *** Institutul European din România, Studii de Strategii și Politici, Studiul Nr. 4, **Modelul social european, implicații pentru România, 2007** (www.ier.ro);
- [16]. *** Institutul Român de Studii Internaționale, **NATO: ce este, ce va fi, noua Europă și securitatea statelor mici**, R.A.Monitorul Oficial, București, 1996.
- [17]. *** **Strategia de securitate națională a României**, București, 2006.
- [18]. *** **Tratatul Nord-Atlantic**, Washington DC, 4 aprilie 1949, http://www.mae.ro/poze_editare/TRATATUL%20NORD-ATLANTIC.pdf (website accessed on 20.10.2008);
- [19]. *** Human Development Report – 1993, United Nations Development Programme, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1993/>, (website accessed on 20.10.2008).

NOI PARADIGME ALE PĂCII ȘI RĂZBOIULUI

Sorin Marius MIHALACHE*

In first it seems that peace and war are two political states clearly defined one from the other: therefore, when it rules peace, can't be seen war, and when stands war, can't be peace. But, the reality of the Cold War showed us that the binary construction peace-war became more complex than this simple statement. Therefore, in this exquisite changing times we should learn to make a balance among these concepts reconsidering and reshaping their interferenced areas.

1. Introducere

Pacea, în sensul cel mai simplist, reprezintă lipsa războiului. Războiul se configurează după configurația lumii și evoluează pe principalele coordonate pe care evoluează efectiv lumea. Lumea și întregul Univers. Războiul este un *maximum* al acestei conflictualități, expresia ei de vârf și, de aceea, omenirea simte (a simțit mereu) nevoia de a pune sub control – în măsura posibilului și chiar a imposibilului – această realitate dinamică și complexă¹.

În ultimul deceniu al mileniului doi am asistat la schimbarea paradigmei clasice a păcii și a războiului, prin modificarea naturii legăturilor dintre elementele de referință ale acestei paradigme.

Paradigmele securității și cele ale păcii și războiului se condiționează reciproc. Nu poate exista securitate în război, iar pacea oferă prezumția securității, cel puțin militare. Din cele mai vechi timpuri ale istoriei și până la națiunea modernă, securitatea s-a bazat pe abilitatea de a supraviețui în război. Aceasta și-a găsit semnificația în expresia: „Dacă cineva dorește pacea, atunci trebuie să se pregătească de război“, validitatea războiului ca o „continuare a politicii cu alte mijloace“ rămânând de neclintit ca moștenire în conștiința umană.

Există, în opinia noastră, mai multe configurații ale războiului, în funcție de epoca istorică, de organizarea social-economică, de calitatea și dinamica relațiilor internaționale, de dinamica politicilor, de opțiunile pe care le au la dispoziție, de cunoștințele de care dispun beligeranții, de valorile pe care se bazează, de convingerile pe care le au, de prețul pe care îl pun pe soluția violentă, de sistemele de arme, de caracteristicile mediului de securitate, de tensiunile existente, de intensitatea conflictualității și, evident, de sistemele de arme, de resursele economice, financiare, tehnologice, informaționale, de sistemul relațiilor și alianțelor, de posibilitatea alcătuirii unor coaliții, de efectul internațional previzibil, de configurarea și prognoza situației post-război etc.

Totuși, după cel de-al doilea război mondial, apare întrebarea paradoxală: dacă războiul nuclear pe scară largă amenință cu distrugerea globală, cum poate războiul

* Doctorand al Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Inspectoratul General al Poliției Române

¹ Văduva Gheorghe, **Război și cunoaștere**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009, p. 10.

să ajute la supraviețuire? Abia în ultimele decenii, această întrebare a scuturat paradigma securității tradiționale. În mod oficial, aceasta acorda armelor de nimicire în masă ipostaza de treaptă pe scara ridicării gradului de letalitate al armelor.

Dacă în perioada bipolarismului securitatea națională s-a realizat mai ales prin dimensiunea sa militară, în prezent, dinamica relațiilor internaționale impune un proces de regândire a conceptelor referitoare la securitatea națională și a demersurilor practice de realizare a acestora, necesitate determinată de modificarea configurației de riscuri și amenințări la adresa securității și percepției acestora. Dacă într-o perioadă nu prea îndepărtată, conceptul de securitate se referea la un ansamblu restrâns de factori, în principal de ordin militar și teritorial, el se impune astăzi printr-un sistem coerent de componente supuse echilibrului sistemic. Însuși domeniul militar al securității se reprezintă profund restructurat, el fiind astăzi circumscris triadei cooperare-dialog-apărare.

Caracterul competițional, necontrolat și conflictual al paradigmei tradiționale a condus la departajarea statelor lumii, decalajele mari, inclusiv în spațiul euroatlantic, accelerând căutările pentru înlocuirea modelelor de securitate.

Astfel o dată cu sfârșitul rivalității bipolare est-vest, coordonatele conceptului de securitate pot fi centrate mult mai rațional. În timp ce războiul modern, implicând potențial de arme de distrugere în masă, amenința supraviețuirea, el poate fi considerat ca fiind antiteza politicii și nu continuarea acesteia cu alte mijloace. Deci, pasul de la tiparul tradițional la o nouă fundamentare a securității vizează eradicarea concepțiilor conform cărora războiul este un mijloc viabil de asigurare a securității.

În locul războiului ce periclitează instituțiile pe care ar trebui să le protejeze, politicile securității logice și coerente, fixează ca scop prevenirea războiului și a antecedentelor lui asemănătoare. Confruntat cu amenințarea greu de stăvilit a armelor de nimicire în masă, securitatea nu poate fi realizată prin dezvoltarea fără restricții a puterii militare, ci prin controlul ei strict. Deci, *forțele militare trebuie folosite nu pentru a duce, ci pentru a preveni războiul.*

Factorii generatori de războaie, mai exact de interese conflictuale ce se concentrează în politici conflictuale ce pot decide declanșarea unor războaie, sunt numeroși și, în viitor, ar putea fi și mai numeroși. Pentru că mediul de viață al oamenilor crește în complexitate, iar provocările, pericolele și amenințările generate sau adăpostite de acesta proliferază și se diversifică, în timp ce vulnerabilitățile societății omenești, în pofida efortului oamenilor de a le reduce, se complică, se diversifică și se multiplică².

Războiul modern are, ca vârf de lance, războiul tehnologic, cu detașamentul său înaintat – Războiul bazat pe Rețea –, dar, deopotrivă, dincolo și dincoace de high-tech și IT, se află și o imensă gamă de războaie frontaliere, secesioniste, de gherilă etc., unde se folosește toată gama de arme și de tehnologii, de la arcul cu săgeți otrăvite din jungla amazoniană sau din Africa războiului continuu, până la tancuri moderne și arme de mare performanță.

² Ibidem, p. 24.

Războaiele sunt ca oamenii și ca societățile. Se dezvoltă odată cu ele, îmbracă formele și trăsăturile conflictualității individuale și sociale, economice, politice, informaționale și militare, pe care o duc la extrem, fac parte din societate și pot fi clasificate și în funcție de stadiul la care a ajuns societatea respectivă, de nivelul, sfera și conținutul provocărilor, pericolelor și amenințărilor care se conturează în acea societate, de soluțiile pe care le oferă și de modul în care societatea acceptă situațiile create și desfășurările asociate acestora. Cu alte cuvinte, războaiele din noua generație poartă, pe de o parte, amprenta celor din generațiile anterioare și, pe de altă parte, sunt modelate de cerințele conflictualității noului tip de societate.

Războaiele moderne folosesc sisteme de arme moderne și toate mijloacele ce pot fi utilizate în astfel de situații. Războaiele moderne – între care se situează, desigur, și cele două conflagrații mondiale – au demonstrat și demonstrează uriașul potențial de conflictualitate al lumii. Concluzia este cât se poate de pesimistă, în sensul că lumea nu va reuși să iasă niciodată din această conflictualitate. Problema care se pune din ce în ce mai acut și mai tranșant este nu dacă lumea poate sau nu poate ieși din conflictualitate (la urma urmei, ieșirea din conflictualitate poate să însemne ieșirea din evoluție și dezvoltare), ci cum va reuși ea în viitor să-și modeleze și să-și gestioneze conflictualitatea.

Războiul post-modern – războiul din generațiile viitoare – va fi, probabil, un război care iese din violența tradițională și trece tot mai mult în planul cunoașterii, sau, dacă nu va fi așa, nu va mai fi, probabil, deloc, întrucât deja ne aflăm în stadiul la care nivelul de conflictualitate iese din rațional. La ora actuală, bombele A și H, ca și celelalte arme de distrugere în masă, la care se adaugă sistemele de arme de mare precizie, armele geofizice și armele neconvenționale creează și mențin, la nivel de tensiune permanentă, pericolul și chiar amenințarea unui război ce poate evolua rapid spre o dimensiune haotică imprevizibilă și catastrofică. Războiul post-modern ar putea deveni, în viziunea noastră, un război antirăzboi sau un război de apărare a civilizației umane atât împotriva propriei agresivități, cât și împotriva altor amenințări, cum ar fi cele geofizice, cele cosmice, cele informaționale și cele ce rezultă din conflictualitatea cunoașterii. Războiul post-modern îmbracă toate formele posibile – simetrice, disimetrice și asimetrice – și nu reduce conflictualitatea, ci, dimpotrivă, o amplifică. Printre principiile cele mai importante ale noului război considerăm că ar trebui situate și următoarele: predominanța informațională; dominanța tehnologică; simetria conflictuală; disimetria; asimetria; extensia mediatică și acțiunea indirectă.

Războiul viitorului este o materializare a viitorului războiului. Nimeni nu se mai îndoiește azi de metamorfozele care s-au produs, se produc și se vor produce în arta militară, de prezență, într-o formă sau alta, a războiului în viața societății.

Războiul viitorului este tot o continuare a politicii prin mijloace specifice confruntării armate și nu numai armate. Războiul cunoaște o extensie semnificativă în domeniile non-militare. Acest lucru este impus de noile tipuri de amenințări și de vulnerabilități, de decalajele imense care există în lume și se amplifică pe zi ce trece, de criza profundă (politică, economică, socială și morală) care se dezvoltă asimetric și haotic.

Lumea, cu toate progresele imense în domeniul tehnologiei, civilizației și culturii, informației și economiei, este măcinată de mari contradicții, de mari provocări, de mari discrepanțe, în care formele de progres și cele de protest împotriva efectelor secundare ale acestui progres sunt vectori care, pe măsură ce se îndepărtează, măresc gradul de tensiune, zonele de criză și starea conflictuală. În aceste condiții, are loc o complexă bătălie pentru reconfigurarea centrelor de putere, pentru cucerirea și menținerea inițiativei politice și strategice și, pe această bază și pe cea a tehnologiei de vârf, a dominanței strategice. Se folosesc, azi, pe scară largă, parteneriatele strategice, care se constituie într-o nouă formulă de armonizare a intereselor și de prevenire a conflictelor majore între marii actori, între nucleeele în jurul cărora se constituie sau se reconstituie centrele de putere: Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană, Rusia, China, Japonia, India, Lumea Arabă. Strategiile acestor nucleee se aseamănă foarte mult, întrucât și politicile lor se aseamănă – cel puțin în ceea ce privește dorința, voința și putința de a participa la noua reconfigurare strategică a lumii –, ceea ce duce, într-un fel, la crearea și menținerea unui mediu de securitate în care sunt ținute în frâu armele de distrugere în masă și prevenite conflictele și războaiele de mare intensitate.

Bibliografie

- [1]. ALVIN, Tofler, Heidi Tofler, **Război și antirăzboi**, Editura Antet, București, 1996.
- [2]. MUREȘAN, Mircea, VĂDUVA, Gheorghe, **Războiul viitorului. Viitorul războiului**, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2004.

IMPLEMENTAREA POLITICII MONETARE ÎN ROMÂNIA, COMPARATIV CU ZONA EURO

Antonel LUNGU*

Există un consens la nivelul băncilor centrale, al mediului academic și al publicului larg potrivit căruia stabilitatea prețurilor este benefică, iar politiciile monetare ar trebui să îi revină sarcina realizării acesteia. Această comandă generală este valabilă atât în cazul economiilor industrializate, cât și în cel al economiilor emergente, deși în cazul celor din urmă băncile centrale s-ar putea confrunta cu o sarcină mai dificilă, aceea de a răspunde șocurilor reale și celor nominale, întrucât piețele financiare sunt insuficient de mature și operează cu instrumente mai puțin diversificate. Asemenea șocuri ar putea fi generate de variațiile neanticipate ale prețurilor alimentelor, energiei și ale prețurilor administrate și, nu în cele din urmă, de fluxurile masive de capital. Aceste limitări la adresa eficienței politicii monetare fac cu atât mai imperioasă necesitatea implementării unui mix coerent de politici în cazul economiilor emergente. Fără sprijinul altor politici economice, politica monetară ar putea întâmpina dificultăți în asigurarea într-o manieră sustenabilă a unei inflații reduse. Altfel spus, este posibil ca stabilitatea prețurilor să fie realizată în detrimentul altor echilibre macroeconomice, ceea ce se poate dovedi în ultimă instanță un proces autoreversibil.

Economiile în tranziție din Europa Centrală și de Est s-au confruntat cu intrări masive de investiții străine directe, atât independente de, cât și asociate procesului de privatizare, precum și cu investiții de portofoliu stimulate de diferențialul semnificativ de dobândă în comparație cu economiile avansate. Intrările masive de capital au creat o dilemă pentru autoritățile monetare. Pe de o parte, acestea stimulează dezvoltarea economiei, sprijinind astfel convergența reală; ele contribuie, de asemenea, la reducerea presiunilor inflaționiste pe termen scurt prin efectele pe care le au asupra aprecierii cursului de schimb și prin orientarea consumului către bunurile comercializabile. Pe de altă parte, datorită aceluiași efecte asupra aprecierii cursului de schimb, intrările de capital pot eroda competitivitatea externă a economiei, amplificând astfel dezechilibrele externe, ceea ce conduce la deprecierea monedei și, în cele din urmă, la o inflație mai mare.

În plus, dezechilibrele externe mari sporesc vulnerabilitatea economiei la modificarea percepției investitorilor sau la șocurile asociate volatilității înalte de pe piețele externe. Această lucrare examinează caracteristicile politicii monetare și constrângerile cu care aceasta se confruntă în cazul economiilor emergente deschise de mici dimensiuni din Europa Centrală și de Est (concentrându-se în mod deosebit asupra României) și evaluează rolul politicii monetare în cadrul *mix*-ului de politici.

*Colonel, c doctorand, Direcția management resurse umane

Politica monetară a Zonei EURO are caracter de unicitate, însă execuția ei este descentralizată. Conceperea politicii monetare cade în sarcina Băncii Centrale Europene.

În România, implementarea politicii monetare a fost orientată cu consecvență spre asigurarea reducerii sustenabile a inflației. Prin mix-ul de instrumente utilizate, în cadrul căruia rolul ratei dobânzii a crescut în timp datorită îmbunătățirii mecanismului de transmisie monetară, strategia politicii Băncii Centrale a stopat accelerarea sistemului de creștere a prețurilor de consum

Pe parcursul ultimelor decenii au existat trei strategii standard de politică monetară care s-au bucurat de succes în ceea ce privește furnizarea unei ancore nominale eficiente, respectiv țintirea agregatelor monetare, țintirea cursului de schimb și țintirea inflației. Frankel (1995) a sugerat o strategie alternativă ca fiind cea mai potrivită pentru economiile semideschise, și anume țintirea veniturilor nominale; cu toate acestea, o problemă majoră ridicată de această strategie o constituie faptul că nu a fost pusă în practică niciodată, nici de țările industrializate, nici de cele emergente (Mishkin și Savastano, 2000).

Dintre strategiile standard, numai țintirea cursului de schimb și țintirea inflației sunt utilizate în prezent de noile state membre UE din Europa Centrală și de Est. Țintirea agregatelor monetare a pierdut susținerea pe care o avea în aceste țări, situație întâlnită în trecut și în majoritatea țărilor dezvoltate, în urma dezintegrării relației anterior stabile dintre agregatele monetare și inflație; această evoluție este legată în special de remonetizarea accelerată, care s-a manifestat după ce inflația a coborât la niveluri moderate, sectorul bancar a fost privatizat, iar fluxurile de capital liberalizate. Totuși, BCE ia încă în considerare în mod explicit ritmul masei monetare în procesul de formulare a politicii sale monetare prin promovarea unei strategii heterodoxe cu doi piloni: 1) evaluarea determinanților prețurilor pe termen scurt și mediu, cu un accent deosebit asupra activității din economia reală și asupra condițiilor financiare din economie (analiză economică); 2) valorificarea legăturii pe termen lung dintre bani și prețuri (analiză monetară). În acest context, trebuie menționat faptul că țintirea inflației nu împiedică banca centrală să acorde atenție agregatelor monetare în măsura în care acestea conțin informații utile procesului de prognozare a inflației. Economiiile de dimensiuni mai reduse tind să prefere ancorele de curs de schimb, respectiv regimuri de tip „consiliu monetar” în Bulgaria, Estonia și Lituania sau *hard peg* în Letonia. Celelalte țări au optat pentru aranjamente de curs de schimb mai flexibile, de la regimuri de curs de schimb cu flotare liberă în Polonia și regimuri cu flotare controlată în Republica Cehă și în România până la o bandă de fluctuație a cursului de schimb de tip ERM II în Ungaria, asociindu-le cu adoptarea strategiei de țintire a inflației.

În cadrul regimurilor de tip „consiliu monetar” politica monetară este setată pe „pilot automat”, în timp ce băncile centrale care practică regimuri de țintire a inflației utilizează în mod activ instrumentele de politică monetară disponibile și trebuie să adopte cu regularitate decizii complexe în vederea minimizării funcțiilor lor de pierdere.

Abordarea graduală determinată de preocuparea privind stabilizarea deviației PIB în jurul nivelului său potențial este însoțită de obicei de necesitatea de a se evita evoluțiile bruște ale ratelor dobânzilor („netezirea” și stabilizarea ratei dobânzii), precum și cele ale cursului de schimb, care pot pune în pericol stabilitatea piețelor financiare și echilibrele externe.

Particularitățile economiilor emergente, cum sunt predominanța șocurilor pe partea ofertei, extinderea fenomenului de substituție monetară, fragilitatea instituțiilor fiscale, piețele financiare puțin adânci, vulnerabilitatea față de întreruperea bruscă a intrărilor de capital și migrația forței de muncă, contribuie la amplificarea complexității deciziilor de politică monetară destinate realizării obiectivului de stabilitate a prețurilor¹. Criteriile de aderare la zona euro sunt considerate ca reprezentând o constrângere suplimentară pentru conduita de politică monetară a noilor state membre UE, deoarece este imperios necesar ca îndeplinirea criteriilor de la Maastricht să se realizeze fără a se pune în pericol convergența reală.

Este unanim acceptat faptul că nu există o corelație negativă pe termen lung între inflație și șomaj. Friedman (1968) și Phelps (1968) sunt autorii teoriei conform căreia curba lui Phillips standard a fost definită eronat, deoarece nu a reușit să încorporeze anticipațiile inflaționiste, iar în varianta actualizată a acesteia „orice corelație negativă între inflație și șomaj ar trebui să fie cel mult una temporară” (Bernanke, 2006). Cu alte cuvinte, nu se poate obține în mod sistematic o rată a șomajului inferioară celei naturale prin acceptarea unui puseu inflaționist. Ținând seama de cele de mai sus, nu putem conchide decât că, pe termen lung, stabilitatea prețurilor constituie obiectivul fundamental adecvat al politicii monetare. Stabilitatea prețurilor este atât un scop în sine, cât și un mijloc pentru politica monetară, întrucât contribuie la realizarea unei creșteri economice sustenabile și la stabilitatea macroeconomică (Bernanke, 2006).

Conform Tratatului de înființare a Comunității Europene, „obiectivul principal al Sistemului European al Băncilor Centrale este menținerea stabilității prețurilor”.

Cu toate acestea, eficiența politicii monetare este limitată, în absența unui sistem financiar viabil și stabil, în special în cazul ratelor inflației cu o singură cifră. Piețele financiare puțin adânci împiedică funcționarea eficientă a canalului ratei dobânzii și al creditului, limitând capacitatea băncii centrale de ajustare fină a economiei și putând determina o situație de dependență excesivă de canalul cursului de schimb în cadrul procesului de gestionare a cererii agregate.

Este larg răspândită accepțiunea conform căreia unul dintre principiile macroeconomice de bază afirmă că fricțiunile pe plan financiar au un rol determinant în cadrul fluctuațiilor ciclului economic. Complementaritatea mai accentuată dintre stabilitatea prețurilor și stabilitatea prețurilor financiară este asociată globalizării economice și, în particular, eliminării impedimentelor în calea liberei circulații a fluxurilor de capital. În contextual procesului de deschidere a economiilor naționale, stabilitatea financiară a devenit un element fundamental al stabilității macroeconomice, având în vedere că intrările de capital profită de vulnerabilitățile

sistemului financiar pentru a sancționa prompt erorile sau orice alte măsuri nesustenabile de politică economică.

Sunt de părere că experiența României, după cum veți constata în cele ce urmează, indică faptul că stabilitatea financiară prezintă o importanță deosebită pentru stabilitatea prețurilor. Această experiență denotă că, în cazul în care există constrângeri pentru a opta între un proces alert de dezinflație și menținerea stabilității financiare, cel din urmă trebuie să fie prioritar în vederea îndeplinirii obiectivului de menținere a stabilității prețurilor pe termen lung. Este demn de menționat că țările care au inițiat procesul de dezinflație trebuie să opteze pentru un ritm corespunzător de dezinflație astfel încât să se evite conflictul cu stabilitatea financiară.

Consider că România a dobândit o bună experiență în acest sens. Țara noastră a realizat o rată medie de dezinflație de 5,8 puncte procentuale pe an în perioada 2000-2007, în paralel cu menținerea stabilității sistemului financiar. Pe termen lung, incapacitatea menținerii stabilității financiare nu poate să conducă decât la o reînflamare a inflației. Acest fapt îmi reamintește de instrucțiunile de securitate standard de la bordul aeronavelor conform cărora, în cazul depresurizării cabinei, părintele este cel care trebuie să-și pună mai întâi masca de oxigen pe față și numai după aceea să i-o atașeze copilului (care, în majoritatea cazurilor, reprezintă însăși rațiunea sa de a fi).

Astfel, în situația în care demersul de reducere a inflației depinde în mod covârșitor de aprecierea cursului de schimb al monedei naționale, care consemnează abateri semnificative de la nivelul său de echilibru, conducând la persistența unui deficit substanțial al contului curent, vom asista la erodarea stabilității prețurilor pe termen lung. Rămâne valabilă corelația dintre stabilitatea financiară și stabilitatea prețurilor pe termen lung.

Ca urmare, considerând stabilitatea prețurilor pe termen lung drept obiectivul fundamental, banca centrală trebuie să acorde o atenție deosebită stabilității financiare și, aș adăuga, evoluției de ansamblu a indicatorilor macroeconomici. În caz contrar, câștigurile de dezinflație, oricât de spectaculoase ar putea fi la un moment dat, ar deveni complet nesustenabile.

Obiectivul prioritar al politicii monetare a SEBC îl reprezintă asigurarea stabilității prețurilor. Experiența ultimelor decenii a demonstrat că țările în care rata inflației a fost cea mai mică au prezentat rate ale dobânzilor mici, beneficiind astfel de un climat investițional stabil. În schimb, politicile macroeconomice care s-au axat pe arbitrajul șomaj – inflație au eșuat, conducând atât la creșterea șomajului, cât și la creșterea inflației. Deși BCE a devenit operativă la 1 iunie 1998, până la sfârșitul anului 1999, conducerea politicii monetare a rămas formal în sarcina băncilor centrale naționale. Introducerea oficială a monedei unice europene a reprezentat transferul suveranității monetare de la băncile centrale naționale la SEBC. Astfel, din 1999, BCE a fost însărcinată cu conducerea politicii monetare în cadrul UEM.

Politica monetară a Zonei Euro are caracter de unicitate, însă execuția ei este descentralizată. Conceperea politicii monetare cade în sarcina BCE. O funcție importantă a băncilor centrale naționale este însă implementarea deciziilor de politică

monetară ale Consiliului Guvernatorilor al BCE. Băncile centrale sunt responsabile cu executarea operațiunilor de open-market, formarea RMO, dar și cu alte operațiuni de punere în practică a politicii monetare a BCE.

La nivelul politicii monetare, principiul subsidiarității, respectat de SEBC, se referă la faptul că toate operațiunile care pot fi efectuate în mod descentralizat cad în sarcina băncilor centrale naționale, acestea rămânând interlocutorii instituțiilor de credit din țările membre în ceea ce privește implementarea politicii monetare.

În vederea atingerii obiectivelor statutare, SEBC dispune de un set de instrumente de politică monetară, respectiv operațiunile de open-market, oferirea de facilități permanente și impunerea constituirii RMO. De asemenea, BCE, în mod exclusiv, poate decide și regula cantitatea de numerar aflată în circulație, controlând în acest fel baza monetară.

În România, implementarea politicii monetare a fost orientată cu consecvență spre asigurarea reducerii sustenabile a inflației. Prin mix-ul de instrumente utilizat, în cadrul căruia rolul ratei dobânzii a crescut în timp datorită îmbunătățirii mecanismului de transmisie monetară, strategia politicii Băncii Centrale a stopat accelerarea ritmului de creștere a prețurilor de consum.

În anul 2004, implementarea politicii monetare în România a fost subordonată mai ferm asigurării continuității și sustenabilității pe termen mediu a dezinflației, ceea ce nu a diminuat însă atenția acordată de autoritatea monetară atingerii țintei anuale de inflație – importantă și din perspectiva consolidării credibilității Băncii Centrale, având în vedere eforturile de trecere la regimul de țintire a inflației în 2005. În același timp, BNR și-a menținut preocuparea pentru minimizarea costului economic al dezinflației – exprimat în termenii creșterii economice și ai stabilității financiare – dar și al celui generat de operațiunile de sterilizare.

Asigurarea continuității trendului descendent al ratei inflației a necesitat o relativă accentuare a caracterului restrictiv al politicii monetare de-a lungul anului. Maniera de implementare a politicii monetare a cunoscut însă o schimbare importantă în semestrul al doilea. Astfel, dacă în primul semestru rolul principal în întărirea ușoară a politicii monetare a revenit politicii ratei dobânzii BNR, în a doua parte a anului, date fiind apropierea unei noi etape de liberalizare a contului de capital, precum și existența unor influxuri substanțiale, Banca Centrală a fost nevoită să transfere această sarcină cursului de schimb al leului. În primul semestru al anului 2004, BNR a păstrat constant nivelul nominal al ratei dobânzii de politică monetară (21,25% până în mai 2004), în pofida declinului aproape continuu al ratei anuale a inflației, și a sterilizat ferm excesul de lichiditate. Majorarea componentei reale a ratei dobânzii de intervenție a BNR a fost motivată de necesitatea temperării vitezei de creștere a creditului neguvernamental, care devenise nesustenabilă din perspectiva obiectivului dezinflației. În același timp, BNR a pus în practică un set de reglementări prudențiale menite să accentueze restrictivitatea condițiilor de acordare a creditelor.

Continuarea dezinflației pe seama evoluției cursului de schimb al leului, consolidarea procesului de remonetizare a economiei, evoluția descendentă a dinamicii împrumuturilor în monedă națională, precum și necesitatea diminuării diferențialului de dobândă față de alte țări, în perspectiva liberalizării accesului

nerezidenților la constituirea de depozite în lei, au constituit principalele argumente ale deciziei de reducere a ratei dobânzii de politică monetară.

O influență mai complexă asupra conducerii monetare a exercitat-o interacțiunea dintre economia românească și fluxurile financiare internaționale. Semnalele pozitive emise de economia autohtonă și, implicit, reducerea riscului de țară s-au suprapus unei perioade de relativă stagnare a randamentelor oferite de plasamentele pe principalele piețe financiare externe, dar și de menținere a diferențialului înalt al ratelor dobânzilor interne, toate acestea crescând atractivitatea piețelor locale din perspectiva investitorilor internaționali.

Deciziile de politică monetară adoptate începând cu luna ianuarie 2005 au avut în vedere și descurajarea intrărilor de capital cu potențial speculativ, din perspectiva liberalizării accesului nerezidenților la constituirea de depozite la termen în lei. În acest scop, Banca Națională Română și-a modificat temporar maniera de derulare a operațiunilor de open-market, tactică adoptată de Banca Centrală ca fiind favorabilă reducerii diferențialului ratei dobânzii interne față de piețele internaționale.

Bibliografie:

- [1] ANGHELACHE, G., **Piața de capital. Caracteristici, evoluții, tranzacții**, 2004.
- [2] ISĂRESCU, M., *Spre o nouă strategie de politică monetară: țintirea directă a inflației*, dizertație cu ocazia decernării titlului de *Doctor Honoris Causa* al Universității din Craiova, Craiova, 17 octombrie, 2003.
- [3] *România: drumul către euro*, prezentare la Conferința organizată de Colegiul Academic al Universității „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, 29 martie 2004, „Reflecții economice”, Academia Română, București, 2007.
- [4] POCAN, Ioana-Mihaela, **Politicile monetare și piața de capital din România**, 2005
- [5] RĂDULESCU, E., **Politica monetară în procesul de dezvoltare a economiei românești**, teză de doctorat, 1997.

CIBERNETIZAREA SPAȚIULUI DE LUPTĂ - O REALITATE A TIMPULUI NOSTRU

Liviu-Vasile STAN*

Contemporary military conflicts have stood out new concepts and orientations concerning the military actions progress, characterized by complexity, mobility, dynamics and the employment of high technologies and almost fully professionalized forces, integrated actions of all forces and weapon categories.

The battlefield, in its ground, air, sea and outer space dimensions, tends to become more and more integrated, completely cybernetic, with strong tendencies of extension within the electromagnetic area, having the spectacular evolutions in technical-scientific filed as a base.

Introducere

La începutul mileniului trei, caracteristicile spațiului de luptă integrat și cibernetizat au căpătat noi valențe, cu profunde schimbări atât de structură, distribuție și angajare a forțelor, cât și în conținutul managementului structurilor militare și civile ce, direct sau indirect, sunt angajate în confruntările violente dominate preponderent de risc și incertitudine.

Densitatea și repartiția obiectivelor în spațiul de luptă a devenit o consecință a necesității dispersiei acestora impusă de întrebuințarea armelor inteligente cu mare precizie de lovire sau cu posibilități individuale mari de recunoaștere și lovire a trupelor și obiectivelor, ca efect al supertehnicizării domeniului militar.

Extinderea și diversificarea dimensiunii de acoperire și sprijin a forțelor angajate în confruntările din spațiul de luptă modern, devine o realitate a întrebuințării frecvente în cadrul unor sisteme de cercetare-lovire de înaltă precizie a aviației, a rachetelor tactice, operative și strategice, a rachetelor și artileriei antiaeriene, a rachetelor de croazieră, artileriei terestre cu bătaie mare etc. Prin această integrare se asigură un timp de reacție pentru lovire foarte mic (cercetare-descoperire-lovire) și, de regulă, pe întreg spațiul de cercetare-descoperire, se aplică principiul „țintă aeriană, terestră și/sau navală (maritimă, fluvială) descoperită-țintă lovită”.

Teatrul și spațiul de luptă al viitorului, complet cibernetizat, constituie o realitate confirmată de cel puțin două aspecte.¹ Primul se referă la procesul integrării sistemelor de automatizare a conducerii trupelor cu sistemele de armament și la apariția și utilizarea roboților, vehiculelor telecomandate și munițiilor inteligente. Al doilea este definit de metodologia lucrului în condițiile cibernetizării, a scenariilor de luptă și, mai ales, a desfășurării unor aplicații de mare anvergură cu utilizarea simultană a forțelor și elementelor prin care se simulează activitatea adversarului, reacțiilor forțelor proprii, influența condițiilor de mediu, oportunitatea și eficacitatea

* Locotenent-colonel doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

¹ Mureșan, Mircea, **Reflecții despre fenomenul militar**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

deciziilor luate și se apreciază activitatea tuturor participanților. Avem, deci, de-a face cu o cibernetizare fizică, reală, într-o puternică dezvoltare și perfecționare, cât și o informatizare metodologică, de definire, ducere și apreciere a operațiilor desfășurate, simulat sau real. Coordonata actuală a dezvoltării teatrului de operații militare cibernetizat este dată, pe de o parte, de utilizarea tot mai intensă a sistemelor automatizate de conducere și de armament, iar pe de altă parte, de accelerarea gradului său de informatizare.

Înalta tehnologizare a acțiunilor militare conferă conflictelor din spațiul de luptă modern trăsături cu valențe noi, reflectate prin: primordialitatea informațiilor; mobilitatea acțională și spațială (exprimată inclusiv prin aeromobilitatea trupelor), în care elicopterul să constituie, în viitorul apropiat, un element de bază al dinamicii luptei, atât în apărare, dar, mai ales, în ofensivă; versatilitatea concretizată prin capacitatea de adaptare la situații variate; modularitatea structurală și funcțională; coordonarea acțiunilor forțelor și interoperabilitatea structurală și funcțională; permanența și continuitatea acțiunilor; surprinderea adversarului și impunerea unui război, pe cât posibil, de scurtă durată².

Se apreciază că o agresiune declanșată prin surprindere, cu o grupare de forțe înalt tehnologizată și o mare mobilitate, permite scurtarea la maxim a perioadei de tensiune și, uneori, chiar eliminarea acesteia.

Conflictele militare contemporane scot în evidență, tot mai mult, noi orientări și concepții privind desfășurarea acțiunilor militare, caracterizate prin complexitate, mobilitate, dinamism, folosirea unor tehnologii înalte și a unor forțe, aproape în totalitate profesionalizate, acțiuni integrate ale tuturor categoriilor de forțe și genuri de arme. Spațiul de desfășurare al luptei armate în dimensiunea sa terestră, aeriană, maritimă și cosmică tinde să devină tot mai integrat, complet cibernetizat, cu tendințe accentuate de a se extinde în mediul electromagnetic pe baza evoluțiilor spectaculoase din domeniul tehnico-științific. Specialiștii militari sunt întru totul de acord cu faptul că succesul operațiilor militare este determinat de câștigarea supremației în celelalte domenii ale spațiului de luptă modern, care include acțiunile informaționale, psihologice și speciale. În acest fel, operațiile devin precise și eficiente, sunt pregătite și coordonate în cele mai mici detalii, sunt rapide și cu pierderi mici, dar cu efecte majore.

În acest context, prima concluzie ar fi faptul că acțiunile desfășurate în spațiul de luptă, se vor baza pe mijloacele de luptă, mijloacele de transport și profesionalismul luptătorului. Factorii de bază ai succesului sunt intervenția rapidă pe obiective, acțiuni desfășurate succesiv (simultan) terestru, aerian, naval și cosmic, folosirea pe scară largă a diversiunii. Sunt și alte aspecte ale operațiilor militare desfășurate în spațiul de luptă modern: dezvoltarea rapidă a unei stări favorabile se poate substitui uneori unei acțiuni militare directe; începe fără a putea fi intuită; sunt exploatare vulnerabilitățile, nu se urmărește ocuparea teritoriului, ci distrugerea adversarului; teatrul de operații poate fi oriunde; adversarul este necunoscut; mijloacele sunt întrebuințate rațional pe obiective, aparent este o confruntare haotică,

² Bălăceanu, Ion, **Revoluția tehnologică contemporană și impactul ei asupra potențialului militar**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2001.

fără legi, norme, principii; poate apare o stare nefavorabilă disimulată; este foarte greu de deslușit începutul și sfârșitul fiecărei acțiuni. Concluzionăm că, în spațiul de luptă modern se va imprima luptei un caracter tot mai integrat în care va crește rolul acțiunilor indirecte duse de forțe din ce în ce mai profesionalizate.

Toate aceste aspecte sunt esențializate în principalele caracteristici ale spațiului de luptă al viitorului, în care se manifestă pregnant transparența zonelor de confruntare, datorită conjugării acțiunilor sateliților de observație, ale radarelor aeropurtate și mijloacelor de detecție prin contact, lovirea cu aceeași eficiență a trupelor, atât de la contact, cât și din adâncime, concomitent cu luarea unor contramăsuri eficace, dispersări și concentrări rapide de forțe și mijloace, existența spațiului comun de dispunere și de manevră pentru adversari, în care explozia unuia declanșează implozia altuia.

În funcție de dinamica și raportul dimensiunilor cercetărilor științifice și tehnologice, se conturează două strategii³. O primă strategie de dezvoltare actuală, care cuprinde: noi generații de mijloace de conducere; metodologii și tehnici de protecție a informațiilor; cibernetizarea tehnicii clasice; noi tipuri de arme genetice și cu microunde; utilizarea inteligenței artificiale și realizarea roboților. A doua strategie vizează teatrul de operații viitor și constă în: organizarea cibernetică a întregului proces pe spațiul de luptă modern; generalizarea procesării informațiilor; integrarea sistemelor expert, de conducere și a roboților; configurarea teatrului de operații cibernetizat.

Spațiul de luptă în care se confruntă părțile beligerante, înregistrează o evoluție continuă, determinată în mod hotărâtor de dezvoltarea fără precedent a concepțiilor generale ce privesc desfășurarea conflictelor armate. Totuși, superioritatea tehnologică este necesară, dar nu și suficientă pentru obținerea succesului, ceea ce impune o permanentă optimizare a raportului/trinomului doctrină – om - tehnică.

După cum afirmam anterior, coordonata actuală a dezvoltării spațiului de luptă cibernetizat este dată, pe de o parte, de utilizarea tot mai intensă a sistemelor automatizate de conducere și de armament, iar pe de altă parte, de accelerarea gradului său de informatizare.

Din multitudinea de exemple care ne sunt la îndemână să amintim doar câteva: superioritatea zdrobitoare a eficacității sistemelor de armament și a armelor inteligente în comparație cu armele clasice cu puteri de foc echivalente; existența numeroaselor sisteme automatizate și de armament precum și a roboților utilizați și acum în spațiul de luptă; necesitatea coordonării unor diverse categorii de armament în luptă, în condițiile impuse de comprimarea timpului operativ; multifuncționalitatea forțelor luptătoare atât pe timpul desfășurării atacului, cât, mai ales, pe timpul apărării; necesitatea conservării forțelor umane și acceptarea folosirii lor masive numai în situațiile de mare înclăștare sau pentru consolidarea succeselor; compensarea limitelor fiziologice ale comandanților, luptătorilor și operatorilor; utilizarea roboților pentru activități care cer eforturi mari, timp îndelungat, atenție

³ Idem.

deosebită, migală, precizie, sacrificii, acțiune în condiții complexe etc.; insensibilitatea comportamentală în condiții de stres, a mijloacelor cibernetice.

1. Rolul și locul ciberneticii la ducerea acțiunilor de tip integrat

Câmpul de luptă al viitorului, ca spațiu de confruntare a părților beligerante, va fi un spațiu cu cel puțin patru dimensiuni (terestru, aerian, naval, cosmos, electromagnetic etc.), într-o evoluție continuă determinată de dezvoltarea fără precedent a concepțiilor generale relative la ducerea războiului și de desfășurarea confruntărilor în câmpul informațional și al tehnologiilor avansate, în toate mediile și cu participarea structurilor din toate categoriile de forțe armate. Structurile aparținând categoriilor de forțe armate vor fi angrenate într-un sistem integrat, combinat acțional, ce va impune optimizarea permanentă a raportului de forțe și mijloace, corelarea acestora cu scopurile și obiectivele de îndeplinit, căutarea soluțiilor de fructificare a situațiilor critice și defavorizarea adversarului, ieșirea în timp scurt din momentele grele, echilibrarea luptei cel puțin pe direcții și zone și redimensionarea rapidă a posibilităților de acțiune în timp și în spațiu.

Tehnica de luptă și armamentul vor realiza o îmbinare de problematici prin instrumente fizice și forme de energie cu efecte la țintă ce pot atinge perfecțiunea.

În evoluția contemporană către spațiul de luptă integrat, specialiștii consideră că rolul primordial revine cibernetizării tehnicii militare, dar nu oricum ci, după o concepție unitară cu a sistemelor de automatizare a conducerii trupelor.

Elementele care conturează, caracterizează și asigură posibilitatea de dezvoltare a spațiului de luptă modern sunt:

- superioritatea netă a eficacității sistemelor de armament și a armelor inteligente în comparație cu armele clasice cu puteri echivalente;
- multitudinea de sisteme automatizate, armament și roboți utilizați pe câmpul de luptă;
- necesitatea coordonării a diverse categorii de armament în luptă în condițiile comprimării timpului operativ;
- multifuncționalitatea forțelor luptătoare atât pe timpul desfășurării atacului, dar mai ales pe timpul apărării;
- necesitatea conservării forțelor umane, prin folosirea lor masivă numai în situații de mare dinamism și pentru consolidarea succeselor;
- compensarea limitelor fiziologice ale comandanților, luptătorilor și operatorilor;
- utilizarea roboților pentru activități care necesită eforturi și timp îndelungat, atenție deosebită, migală, precizie, sacrificii, acțiuni în condiții complexe și grele.

Țările dezvoltate urmăresc atingerea unor obiective ca: desfășurare rapidă; profesionalizare; apărare electronică mai bună; precizie; rol mai scăzut al recrutării; ducerea unor acțiuni de luptă integrate; asigurarea capacității de interdicție; forțe mai mici; ducerea de operațiuni speciale; proiectarea puterii.

Acest tip de abordare are însă și un mare dezavantaj în ceea ce privește consumul mare de resurse umane și materiale, atât în cercetare-producție, cât și în

concepție și exploatare. Dar datorită contribuției sale la dezvoltarea și modernizarea armamentului, ce a impus schimbări în conducere și în modalitățile de ducere a acțiunii militare, "marile puteri" au adoptat-o, înlocuind treptat armele cu sisteme de armament ale căror componente - armele inteligente - dau noi dimensiuni luptei armate.

1.1. Conceptul de cibernetizare

Denumirea de „cibernetică” provine de la cuvântul grecesc "kibernitis", care înseamnă „timonier” sau „cârmaci”. În anul 1834, fizicianul și matematicianul Andre Ampere a folosit acest cuvânt pentru a denumi o știință ipotetică ce se referea la studierea procesului de conducere în cele mai variate domenii și în primul rând la conducerea societății omenești. Aproximativ 100 de ani mai târziu, în 1948, matematicianul Norbert Wiener marca apariția ciberneticii ca știință prin elaborarea lucrării „Cibernetica sau știința comenzii și comunicării la ființe și mașini”. El definea cibernetica drept o știință a comunicării și comenzii, bazată deci pe conducere și execuție (comandă, control, informare) și pe reglare și autoreglare (analiza rezultatelor execuției, compararea acestora cu parametrii proiectați și stabilirea reacțiilor pentru reglaj sau autoreglaj).

În concepția și sensul ei modern, cibernetica a apărut ca urmare a generalizării asemănării dintre principiile funcționale ale mașinii de calcul și ale sistemelor automatizate moderne și principiile funcționale ale transmiterii semnalelor în organismele vii și în liniile electrice de legătură ale sistemelor automate. Apariția ei a fost posibilă datorită cercetărilor și dezvoltării cunoștințelor în trei domenii principale ale științei și anume: matematică, fiziologia sistemului nervos central și automatică. La dezvoltarea acestui domeniu o contribuție importantă și-au adus și cercetători români ca: Gh. Marinescu în domeniul sistemului nervos central, care împreună cu alți cercetători a ajuns la concluzia că procesele de comandă și control în organismele vii se desfășoară în circuit închis, pe calea senzorială și cea motrică, academicianii Mihoc și Onicescu în calculul probabilităților, academicianul Moșil în domeniul sistemelor automate. Aceștia, împreună cu mulți alții au elaborat teoria pe baza căreia se pot realiza cu ajutorul mașinii de calcul o serie de activități pe care până nu de mult le putea efectua doar omul.

Cibernetica se poate defini ca o știință care studiază procesele de comandă și control în mașini și organisme vii, în care modul de studiere a lor este analogia, prin care se realizează unirea unor obiecte ce aparțin diferitelor științe, prin desprinderea de la ele a unor elemente comune.

Rolul ciberneticii este acela de a compensa posibilitățile fiziologice ale omului în vederea rezolvării unor probleme concrete puse în practica conducerii proceselor din diferite domenii, dar numai sub aspectul funcțional, nu și sub aspectul elementelor constitutive.

În ultima perioadă, datorită rezultatelor deosebite ce s-au obținut în domeniul ciberneticii a apărut o problemă ce este foarte disputată. Problema este aceea a limitelor înlocuirii posibile a funcțiilor creierului omenească prin lucrul mașinilor cibernetice. În legătură cu aceasta este necesară stabilirea limitelor perfecționării

mașinilor cibernetice și dacă s-ar putea realiza dispozitive cibernetice capabile să desfășoare procese de gândire. Acestea pot apărea doar în procesul social și sub influența acestuia, ori mașinile cibernetice sunt făcute de om și nu răspund unei cerințe lăuntrice de existență și nu au posibilități de a se autodezvolta. Însăși apariția celulelor nervoase artificiale care să constituie creieri electronici perfecționați nu vor putea duce la apariția conștiinței, a gândirii și nu pentru că știința nu ar putea trece peste un anumit prag, ci pentru motivul că gândirea, conștiința sunt rezultatul unei dezvoltări sociale necesare. Mașina fiind lipsită de conștiință nu poate depăși cadrul logicii matematice.

Deosebirea în ceea ce privește funcționarea mașinii față de gândirea umană nu constă în existența unor operații oarecare izolate, deosebit de fine și extrem de complexe, executate de creierul uman, care nu pot fi automatizate și transmise mașinilor ci în aceea că mașinile execută doar operații auxiliare în conformitate cu trăsăturile trasate de om, ca ajutoare ale omului.

1.2. Necesitatea și viabilitatea aplicării modelului cibernetic la fenomenul militar contemporan

Existența a numeroși factori ce concură la asigurarea victoriei într-o luptă, cum ar fi: starea vremii, caracteristicile terenului, cercetarea și acțiunile violente proprii, acțiunile de răspuns ale inamicului duc la un schimb de acțiuni ce oferă un mare dinamism, discontinuități și refaceri neprevăzute - structural, funcțional, spațial și de timp - diversitate de momente și modalități de reglaje pe care comandanții au căutat continuu să le controleze. Acesta este motivul pentru care a apărut necesitatea unui model cibernetic și pentru fenomenul militar.

Apariția ciberneticii în armată constituie obiectul unei noi discipline teoretic-aplicative, denumită cibernetică militară. Ea pune la dispoziția comandanților mijloace importante de analiză a diferiți factori ce definesc situația de luptă la un moment dat, precum și de prevedere științifică – potrivit unor ipoteze admise – a modului de desfășurare a acțiunilor de luptă.

Aplicarea corectă a ciberneticii militare poate contribui la asigurarea conducerii trupelor în cele mai bune condiții și la folosirea cu maxim de eficacitate a tehnicii de luptă în condițiile războiului modern.

Cibernetica militară, pe baza principiilor ciberneticii, studiază și determină modul cel mai rațional de folosire a forțelor și mijloacelor de luptă în condiții date. Aceasta se ocupă cu aplicarea principiilor teoretice ale ciberneticii și a realizării ei tehnice - dispozitive automate și în special computerul - pentru rezolvarea problemelor de comandă și control în domeniul militar. Se bazează pe teoria informațiilor, ce studiază procesele de transmitere a datelor prin canalele de legătură la termenele stabilite și fără denaturări și pe teoria mașinilor logice și de calcul, care analizează metodele pentru transformarea cea mai rațională a informației în conformitate cu algoritmi dați și pentru elaborarea comenzilor de conducere necesare.

Cibernetica militară studiază întrebuințarea mijloacelor din punct de vedere al capacității lor de a recepționa o anumită informație, de a o păstra în dispozitivul de memorie, de a o prelucra și transmite prin canalele de legătură sub formă de semnale,

care să dirijeze acțiunea, funcție de scopul propus. În paralel cu crearea unor sisteme cibernetice de conducere a trupelor are loc elaborarea unor noi principii de conducere și de construire a sistemelor, urmărindu-se micșorarea gabaritelor și greutateii, îmbunătățirea caracteristicilor tehnice și creșterea siguranței în funcționarea elementelor izolate ale aparaturii, lucru extrem de important pentru condițiile de exploatare în armată.

Scopul ciberneticii militare este mărirea eficacității conducerii trupelor și armamentului pe baza folosirii metodelor științifice și a mijloacelor tehnice pentru culegerea și prelucrarea informațiilor și pentru elaborarea comenzilor de conducere a trupelor și tehnicii.

Inteligența artificială reproduce ceea ce se întâmplă în cazul în care creierul alege, dintre multiplele soluții, pe cea care corespunde unei situații complexe. Se încearcă rezolvarea cu mijloace automate a unor sarcini logice neformale care prezintă o serie de avantaje și dezavantaje.

Ca și avantaje față de competența umană, inteligența artificială se remarcă prin:

- este permanentă, nefiind influențată de factori externi ca oboseala;
- asigură un transfer rapid;
- asigură o documentare ușoară;
- asigură coerență;
- este accesibilă;
- este verificabilă;
- este reproductibilă.

Dintre dezavantaje amintim:

- este rutinieră (necreatoare);
- este rigidă (neadaptativă);
- se realizează printr-o comunicație simbolică, față de cea umană care este senzorială;
- este restrânsă;
- este statică.

Coordonata actuală a dezvoltării teatrului de operații militare automatizat este dată de utilizarea tot mai intensă a sistemelor automatizate de conducere și armament, iar pe de altă parte, de accelerarea gradului său de informatizare. În evoluția contemporană către câmpul de luptă automatizat, specialiștii consideră că rolul primordial revine cibernetizării tehnicii militare, cea mai dinamică și mai eficientă formă de perfecționare a sa, dar nu oricum ci după o concepție unitară cu a sistemelor de automatizare a conducerii trupelor.

Elementele care-l conturează, caracterizează și-i asigură posibilitatea de dezvoltare sunt:

- superioritatea netă a eficacității sistemelor de armament și a armelor inteligente în comparație cu armele clasice cu puteri echivalente;
- multitudinea de sisteme automatizate, armament și roboți utilizați pe câmpul de luptă;

- necesitatea coordonării diverselor categorii de armament în luptă în condițiile comprimării timpului operativ;
- multifuncționalitatea forțelor luptătoare atât pe timpul desfășurării atacului, dar mai ales pe timpul apărării;
- necesitatea „conservării” forțelor umane, prin folosirea lor masivă numai în situații de mare dinamism și pentru consolidarea succeselor;
- compensarea limitelor fiziologice ale comandanților, luptătorilor și operatorilor;
- utilizarea roboților pentru activități care necesită eforturi și timp îndelungat, atenție deosebită, migală, precizie, sacrificii, acțiuni în condiții complexe și grele.

Toate acestea sunt argumente puternice în susținerea ideii existenței unui teatru de operații automatizat.

Utilitatea inteligenței artificiale în domeniul militar este dată de elaborarea deciziilor militare. Caracteristicile sale reprezintă un factor de o deosebită importanță pentru îndeplinirea condițiilor în vederea elaborării unei decizii corespunzătoare.

Una dintre aceste condiții este oportunitatea în elaborarea deciziei. Ea presupune încadrarea într-un anumit timp, în care trebuie să se fundamenteze și să se ia hotărârea, să se transmită și să se însușească de către executați.

O altă condiție o reprezintă cantitatea, calitatea și veridicitatea informației, urmată de asigurarea continuității conducerii.

Sistemele moderne pot face față acestor condiții prin aducerea unui plus de eficacitate și siguranță în funcționare, îmbunătățind calitatea proceselor de fundamentare și luare a deciziilor, astfel:

- reacțiile sunt rapide, calme, fără bază emoțională la schimbările bruște de situație. Se reduce timpul pentru luarea deciziei și se asigură creșterea calității fundamentării și luării acesteia;
- se realizează o creștere a produsului analizei și prelucrării informației prin ordonare logică, corelarea datelor și prezentarea sistematizată, temporară și ierarhică, realizarea unor conexiuni mai ample, mai rapide și mai sigure decât o poate realiza mintea umană;
- creșterea gradului veridicității informației, ele fiind reduse cantitativ sau li se va acorda o credibilitate scăzută prin realizarea unor rapoarte logice rapide, a unor comparații semantice;
- prevenirea desfășurării evenimentelor mai importante și posibilitatea elaborării strategiilor de corecție;
- mare siguranță în funcționare și o bună capacitate de reconfigurare, de remodelare a posibilităților funcționale, de adaptare flexibilă, dinamică la schimbarea de situații și la acțiunea factorilor perturbatori și destabilizatori, interni și externi;
- valorificarea creativă a experienței, continua instruire și perfecționare;
- capacitatea de a putea reconstitui situația în desfășurarea ei dinamică, în vederea analizei hotărârilor luate și a antrenării personalului;
- studiul modelării unor situații de luptă.

În esență, sistemele moderne permit optimizarea implicării umane în elaborarea și luarea deciziilor, în toate fazele, pentru a deveni elaboratoare de decizii imperturbabile la situații critice sau periculoase.

De asemenea, cantitatea mare de informație primită de la o mare diversitate de senzori dispuși pe o arie mare a câmpului de luptă, a căror prelucrare este de ordinul fracțiunilor de secundă, a dus și la automatizarea culegerii și prelucrării automate de informații. Astfel, operatorului uman i se vor asigura mai multe variante de acțiune sau chiar o variantă optimă prin luarea în considerare a anumitor criterii de eficacitate.

Deloc de ignorat este aportul pe care l-a adus aplicarea cunoștințelor de cibernetică la reducerea distrugerilor colaterale obiectivului vizat, a pierderilor umane și înlăturarea pericolului folosirii bombei atomice prin eficientizarea acțiunilor de tip convențional.

În desfășurarea unui viitor conflict, precizia loviturilor va fi dată de performanțele tehnicii și luptătorului, dar și de noile avantaje tehnologice.

Tehnologiile militare ale viitorului vor avea un impact remarcabil în modul de ducere a conflictelor. În ultimii ani, lupta armată modernă a cunoscut mutații majore, într-o evoluție continuă, de la prima mare confruntare din Golf până la războiul din fosta Iugoslavie și, de aici, la cel din Afganistan și, apoi, cel din Irak.

Secolul XXI va face din război, spațiul de întâlnire al unor sisteme militare din ce în ce mai complexe și performante, care implică tehnologii noi, militari super specializați, acțiuni deosebit de complexe, desfășurate pe noi coordonate strategice și tactice. Complexitatea și capabilitatea forței sunt necunoscute asupra cărora meditează încă, de pe acum, specialiștii militari, pentru a nu fi găsiți descoperiți la examenul conflictelor viitorului. Aceasta, deoarece inovația tehnologică are drept obiectiv și scop sporirea capabilității forței. Iar capabilitățile luptei moderne sunt influențate, cum apreciază analiștii conflictelor recente, de relativul echilibru tehnologic.

2. Tendințe ale dimensiunii spațiale în acțiunile militare ale viitorului

Viitoarele acțiuni militare, vor fi caracterizate de o mare dinamică a dimensiunilor dispozitivelor, o mare manevrabilitate și intensitate, menite să întrerupă și să sufoce procesul informațional - decizional al inamicului.

Aceste acțiuni militare ale viitorului sunt o consecință firească a noilor doctrine politico-militare, a noilor cerințe și căi de ducere a luptei armate dar și o consecință a dezvoltării infrastructurii și sistemelor complexe de armament.

Mijloacele de luptă greu de imaginat - avioane de recunoaștere de mărimea unei insecte, laseri care distrug rachetele pe traiectorie, roboți pentru menținerea păcii, mici spioni aerieni, platforme cosmice pentru aeronave etc. sunt în prezent în atenția specialiștilor, nu departe de a deveni realitate.

Cu toate sublinierile făcute anterior forțele armate din primele decenii ale secolului XXI, vor arăta foarte asemănător cu cele din ultimii 30-40 de ani.

Această caracteristică va fi proprie în mod deosebit, țărilor mici și mijlocii care nu dispun de complexe militare industriale și nici de posibilități financiare. Noi

domenii și căi de purtare a războiului, cu implicații și asupra dimensiunii acțiunilor militare ar putea apare ca urmare a progreselor înregistrate în biotehnologie, în înțelegerea și exploatarea unor medii și zone mai puțin cunoscute și explicate.

Prin urmare, potrivit unui oficial din domeniul cercetării militare britanice, noul secol va vedea „o formă diferită de știință militară, care va profita de totalitatea cuceririlor lumii științifice”.

Aceasta este oferta viitorului cu privire la proiecția acțiunilor militare și îndeosebi a utilizării spațiului potrivit obiectivelor și cerințelor sale. Având în vedere problematica abordată, privitor la dimensiunea spațială a pregătirii și desfășurării acțiunilor militare putem aprecia că:

- spațialitatea și dimensiunea spațială a acțiunilor militare întrunite va continua să constituie una din caracteristicile principale ale acestora. Ea nu este o trăsătură de moment (trecătoare) ci este o consecință a spațiului și timpului, cadru existențial al omenirii;

- evoluția civilizației umane a condus la creșterea în complexitate a acțiunilor militare, de aici deducându-se faptul că relația dintre acestea și spațiu s-a modificat profund, sub aspect dimensional. De asemenea acțiunea militară este și va fi proiectată în domenii spațiale de neimaginat cu ani în urmă, de tipul spațiilor virtuale, deduse, imaginate. Așa s-au născut sintagmele: „spațiul de conflict informațional, spațiul de conflict informatic, spațiul de conflict electronic, spațiul de conflict psihologic etc.” la care se adaugă bineînțeles dimensiunea specifică fiecăruia;

- schimbarea esenței luptei armate și tendința de globalizare a acesteia la nivel micro și macro social, a condus la transformarea spațiului din simplu suport al acțiunii militare întrunite, în resursă și ulterior în mediu în care au loc fenomene beligene de o diversitate și complexitate cu totul deosebite, față de ce era cunoscut până în prezent;

- spațiul, prin procesul intervenției omului asupra sa, prin „operaționalizare” a devenit un element activ, potențator al acțiunilor militare întrunite. Dezvoltarea tehnologică și extinderea dimensiunilor spațiale ale acțiunilor militare, va determina o creștere a dependenței acestora de infrastructura teritorială specifică forțelor terestre, aeriene, maritime și de infrastructură cosmică;

- evoluția de-a lungul istoriei a acțiunilor militare, concomitent cu evoluția societății umane și a fenomenului social, a determinat o dialectică a spațiilor și dimensiunilor specifice care s-a reflectat profund și în dinamica evoluției confruntărilor armate, de la ciocnirile simple, intertribale îndepărtate, la stăpânirea informației lumii actuale.

Extinderea confruntării militare dincolo de limitele spațiale proprii globului pământesc, spațiul cosmic, va determina noi extinderi în spațiul interstelar, spațiul galactic, și va continua să ofere noi dimensiuni cunoașterii și acțiunii umane.

Mijloacele inteligente, treptat, treptat vor prelua activitatea fizică a omului. Astfel se vor modifica procedee de ducere a acțiunilor militare, normele tactice și operative, configurația teatrelor de acțiuni militare, dimensiunile spațiale ale acțiunilor, ritmul de desfășurare și intensitatea acestora, durata etapelor, misiunilor etc.

De altfel, conflictele militare contemporane, au scos în evidență noi orientări și concepte privind desfășurarea acțiunilor militare, caracterizate prin complexitate, mobilitate, dinamism, folosirea unor tehnologii înalte și a unor forțe aproape în totalitate profesionalizate, acțiuni integrate ale tuturor categoriilor de forțe și genuri de arme. Spațiul de desfășurare al acțiunilor militare în dimensiunea lor terestră, aeriană, maritimă și cosmică tinde să devină tot mai integrat, complet cibernetizat cu tendințe accentuate de a se extinde din mediul mecanoenergetic în mediul energetic. Specialiștii militari sunt întru totul de acord cu faptul că succesul acțiunilor militare este determinat de câștigarea supremației în celelalte domenii ale câmpului de luptă modern, care include acțiunile informaționale, psihologice și speciale desfășurate de forțe profesionalizate. În acest fel, acțiunile de luptă devin precise și eficiente, sunt pregătite și coordonate în cele mai mici detalii, sunt rapide și cu pierderi mici dar cu efecte majore. Se prefigurează astfel o nouă fizionomie a teatrului de acțiuni militare modern, caracterizat de: înalta tehnologie folosită; amploarea operațiilor speciale de război psihologic; acțiuni de simulare și diversiune; acțiuni diversificate ale forțelor speciale. Există de asemenea, posibilitatea, ca la particularitățile acțiunilor militare impuse de evoluția tehnologiilor, să se alăture fenomene contemporane, care iau amploare – confruntarea cu grupări ostile paramilitare, teroriste, executate simultan sau succesiv, intervenția unor forțe multinaționale de impunere (menținere) a păcii. Acțiunile militare moderne vor avea un aspect tot mai integrator, teatrul de acțiuni militare al viitorului fiind caracterizat de noi dimensiuni și trăsături ce se regăsesc în fronturi discontinue, focare de intervenții diferite cu extindere spre verticală, rapiditate în pregătirea și executarea manevrelor, deplasărilor, lovirea concomitentă a trupelor și obiectivelor atât la contact cât și în adâncime.

Tehnologiile avansate, au determinat serioase mutații calitative și cantitative în dotarea, structura și principiile de întreținere a forțelor și mijloacelor, în pregătirea și ducerea acțiunilor militare, în creșterea distanțelor spațiale, puterii și capacității de acțiune a trupelor. Confruntarea în spațiul de luptă al viitorului reprezintă nu numai o confruntare a forțelor și mijloacelor de natură materială (vectori fizici, vectori energetici) ci și o confruntare a inteligenței umane (de natură spirituală), ceea ce conferă acțiunilor militare pe lângă dinamism și violență, încordare, voință, fermitate și dimensiuni necunoscute.

Pentru viitorul apropiat sunt în curs de apariție costume speciale ce își pot schimba culoarea și asigura camuflajul pe timpul deplasărilor dintr-o zonă în alta. Sunt pe rol cercetări avansate privind crearea unui costum tip robot, cu posibilități de mișcare lejeră și care asigură o forță multiplicată luptătorului, pentru transportul de greutate mari și intervenție pentru deschiderea căilor de acces în diferite situații. Se lucrează intens la crearea de aparatură ce va facilita traducerea automată în limba folosită în zona de acțiune. O primă concluzie desprinsă din cele afirmate anterior, ar fi faptul că acțiunile militare desfășurate în spațiul de confruntare al viitorului, se vor baza pe mijloacele de luptă și mijloacele de transport cu posibilități pe care doar le bănuim și pe profesionalismul luptătorului dotat și echipat altfel decât știam noi până acum. Factorii de bază ai succesului, la nivelul confruntărilor tactice, în care este implicat nemijlocit luptătorul sunt: intervenția rapidă pe obiective limitate; acțiuni

desfășurate succesiv terestru, aerian, maritim și cosmic; folosirea pe scară largă a diversiunii, subversiunii, șireteniei militare, terorismului și inducerii în eroare. Toate aceste mutații vor avea implicații majore de fond asupra dimensiunilor spațiale ale acțiunilor militare.

Teatrul de luptă al viitorului va imprima luptei moderne, un caracter tot mai integrat. Capacitatea de lovire și de manevră, asigurarea aeromobilității, sporirea rolului dimensiunii aeriene și cosmice în sprijinul structurilor de forțe speciale, vor crea mari posibilități de coordonare precisă a acțiunilor de lovire nemijlocită și de exploatare optimă a rezultatelor de către toate categoriile de forțe participante.

Analiza și evaluarea ultimelor conflicte militare scot în evidență sporirea considerabilă a caracterului complex al acțiunilor militare, accentuarea trecerii de la formele de luptă precis delimitate spațial între ele la forme de luptă complexe, combinate și integrate organic (frecvent putându-se trece cu ușurință de la o formă de luptă la alta).

Acțiunile militare într-un viitor teatru de operații vor deveni o demonstrație de forțe și mijloace ce pot fi mediatizate sub anumite aspecte pentru intimidarea și demoralizarea adversarului. Vom asista la o rarefiere a forțelor și mijloacelor în cadrul teatrului de acțiuni militare concomitent cu o saturare electromagnetică și informațională a acestuia.

Acțiunile militare moderne constituie un domeniu de maximă preocupare în contextul actual, dar și pentru viitor. Analiza acestora prin relația spațiului de acțiuni militare - caracteristici, cerințe, scoate în evidență că ultimele sunt elementele care marchează „principiile pentru menținerea luptei armate în sfera actualului și pentru adaptarea ei în viitor”.

În teatrul de acțiuni militare ale viitorului structurile acționale trebuie să fie integrate total în desfășurarea acțiunilor militare, concomitent cu o reală autonomie, cu posibilități de adaptare oportună la situațiile noi, și viteză de reacție suficientă pentru devansarea inamicului, spațial și temporal.

În viitor, armele neconvenționale își vor spori prezența în teatrele de acțiuni militare în defavoarea celor convenționale. Specific acestor arme, este „inteligenta artificială”. Aceste însușiri vor determina schimbări fundamentale în organizarea și desfășurarea acțiunilor militare, concomitent cu mutații profunde în fizionomia acțiunilor – dimensiuni spațiale, ritm, timp, intensitate.

De asemenea, se vor extinde și structurile tactice multinaționale, cu particularități în modalitățile de îndeplinire a misiunilor.

Acestea vor fi din punct de vedere structural și funcțional la nivelul de evoluție al armamentului și tehnicii capabile să domine în totalitate spațiul de desfășurare a acțiunilor militare, tot mai dependente de sistemul C4 ISR, suportul logistic fiind integrat activ în acțiunile de luptă de ansamblu.

Spațiul de luptă (teatrul acțiunilor militare) al viitorului impune un concept nou, și anume „holografia războiului cibernetic”⁴ care-i dezvăluie legăturile „energetico-informaționale” și corespunde mai bine decât alte concepte, cerințelor de

⁴ **Tratat de știință militară** (vol. I), Editura Militară, București, 2001, p. 159.

dinamism și de structură cibernetică. Totodată se subscrie exact concepției de ducere a acțiunilor militare și susține ascendentul mediului și dimensiunii informaționale. Pentru a-1 înțelege mai bine, vom prezenta esența prin trăsăturile sale definitorii:

- dispariția conceptului clasic de front atrage după sine și dispariția celui de sector principal sau secundar, impunând conceptul de apărare omnidirecțională și de concentrare de vectori și posibilități de acțiune, evident în dauna concentrării clasice și statice de trupe, și a fizionomiei dimensionale a acțiunilor militare;

- calculul raportului de forțe nu mai este unilateral și nici static ci trebuie să cuprindă coeficienții de multiplicare sau de multiplicare informațională;

- raportul clasic dintre forțele care atacă și care se apără, este puternic amendat de viteza de reacție, și posibilitățile acționale foarte precise, selective ale mijloacelor militare angajate;

- potențialul acțiunilor militare întrunite nu prezintă o sumă a potențialelor de luptă ale sistemelor, ci este o caracteristică de calitate, cu totul nouă, aproximată pe baza sumei pătratice a ecuațiilor lui Lanchester;

- contraatacul rămâne același factor multiplicator de putere ca și în cazul clasic dar el nu trebuie privit prin dimensiunile cunoscute ci printr-un dinamism care să-i permită preluarea inițiativei de la inamic de câte ori este nevoie;

- eșalonarea nu trebuie privită ca o separare de forțe, ci ca o ierarhizare de funcționalități, ca un element de flexibilitate și adaptabilitate al sistemelor militare;

- obiectivul principal al luptei armate nu va mai fi distrugerea tehnicii sau nimicirea forței vii, ci mai degrabă, dezintegrarea sistemelor militare inamice.

Spațiul de desfășurare al acțiunilor militare al viitorului concentrează o viziune holografică a luptei armate cu trei dimensiuni – informațională, structurală, acțională. Între acestea există o determinare și intercondiționare reciprocă, din care rezultă poziția dominantă a dimensiunii informaționale, ca element de declanșare a structuralului și de pregătire a acționalului.

Spațiul de acțiuni militare al viitorului, complet ciberneticizat, constituie o realitate a timpului nostru, realitate confirmată de cel puțin două aspecte.

Primul aspect se referă la procesul integrării sistemelor de automatizare a conducerii trupelor cu sistemele de armament, și la apariția și utilizarea roboților, vehiculelor telecomandate și munițiilor inteligente.

Al doilea este definit de metodologia lucrului în condițiile ciberneticizării, a scenariilor de luptă și mai ales, ale desfășurării unor aplicații de mare anvergură, cu utilizarea simultană a trupelor și elementelor prin care se simulează reacția inamicului, reacțiile trupelor proprii, eficacitatea și oportunitatea deciziilor etc. Avem de-a face deci, cu o ciberneticizare fizică, reală, într-o puternică dezvoltare și cu o informatizare metodologică, de definire, ducere, și apreciere a acțiunilor militare. Altfel spus, coordonata actuală a dezvoltării teatrului de acțiuni militare ciberneticizat este dată pe de o parte de utilizare tot mai largă a sistemelor automatizate de conducere și de armament, iar, pe de altă parte, de accelerarea gradului său de informatizare.

Spațiul de luptă al viitorului, are deja suficiente elemente care-l conturează și îi conferă posibilități infinite de dezvoltare. Acestea vor influența și în continuare

fizionomia și dimensiunea acțiunilor militare, dar vor suporta mutații consistente determinate de evoluția infrastructurii sale.

Principalele trăsături ale spațiului acțiunilor militare ale viitorului sunt:

- existența mijloacelor moderne, care anulează distanțele, reduc către zero timpul și nu țin cont de limitările mediului natural;
- superioritatea zdrobitoare a armelor inteligente în comparație cu armele clasice;
- coordonarea unor diverse categorii de armament în condițiile comprimării timpului și anulării dimensiunii spațiale;
- multifuncționalitatea forțelor luptătoare pe timpul atacului și apărării;
- necesitatea protejării forțelor umane și folosirea lor numai pentru consolidarea succeselor;
- compensarea limitelor fiziologice umane prin folosirea mijloacelor informatice și informaționale;
- utilizarea roboților în acțiunile complexe, cu grad ridicat de risc;
- insensibilitatea comportamentală și stabilitatea funcțională, în condiții de stres, a mijloacelor cibernetice.

Evoluțiile din domeniul militar vor determina mutații de neimaginat în prezent cu implicații pe măsură asupra acțiunilor militare și asupra dimensiunilor spațiale ale acestora.

În concluzie, se poate aprecia că la nivel global, acțiunile militare vor fi caracterizate de dimensiuni spațiale nelimitate, iar la nivel tactic, de dimensiuni spațiale variabile, fluide, discontinui, atât cât este necesar pentru îndeplinirea scopului acțiunilor. Creșterea dimensiunii spațiale va determina implicit creșterea rolului armelor de susținere (asigurare), precum și a infrastructurii.

Bibliografie>

- [1]. BĂLĂCEANU, Ion, **Revoluția tehnologică contemporană și impactul ei asupra potențialului militar**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2001.
- [2]. BOARU, Gh.; PĂUN, V., **Monografie, războiul informațional, atacul și apărarea într-o lume digitală**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2003.
- [3]. DEACONU, Gh., **Influența timpului și spațiului în obținerea succesului în acțiunile militare moderne**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2008.
- [4]. GRAD, V.; MUREȘAN, M., **Tehnologiile de vârf și domeniul militar**, Editura Militară, București, 1995.
- [5]. MARIN V., **Elemente de analiză geopolitică și geostrategică a spațiului**, Editura Fundația Dacia, Universitatea Sextil Pușcariu, Brașov, 2000.
- [6]. MOȘTOFLEI, Constantin, **Războiul bazat pe rețea și viitorul acțiunilor militare**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.
- [7]. MUREȘAN, Mircea, **Reflecții despre fenomenul militar**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

[8]. *Tratat de știință militară (vol. I), Editura Militară, București, 2001.*

SPAȚIUL DE LUPTĂ MODERN ȘI MEDIUL OPERAȚIONAL – CARACTERISTICI FUNDAMENTALE. OPERAȚIILE BAZATE PE EFECTE ȘI RĂZBOIUL BAZAT PE REȚEA – CORELAȚII ȘI DETERMINĂRI

Ion VLAD*

This article is trying to analyze Operational Environment as the most effective way to frame future joint operations. This new complex and uncertain environment is mainly characterized by adversaries who have increasingly more access to weapons of Mass Destruction/Effects and whose actions will likely be very unpredictable, and could directly threaten the World. Such new and unexpected and dangerous adversaries must be dissuaded, deterred, and defeat as much as possible without undue cost to democratic world interests. The new ways in order to approach these kinds of conflicts are represented by Effects Based Operations and Network Centric Warfare – other objects for analyze.

Războiul bazat pe rețea reprezintă un concept de război, relativ recent, aflat în strânsă legătură cu capabilitățile militare, care permite militarilor să profite de avantajul informațiilor disponibile și să-și procure resursele necesare îndeplinirii misiunilor în timp scurt.

O primă definiție dată războiului bazat pe rețea, valabilă și în prezent după părerea noastră, ne arată că acesta reprezintă „o modalitate de a genera putere de luptă prin integrare într-o rețea informațională a senzorilor, decidenților și executanților în scopul cunoașterii spațiului luptei, măririi vitezei conducerii, accelerării ritmurilor operațiilor, intensificării efectelor letale, accentuării protecției și realizării unui anumit grad de autosincronizare¹”.

În mod necesar, ca o condiție „*sine qua non*”, războiul bazat pe rețea presupune realizarea și menținerea (cel puțin a) superiorității informaționale.

„El reprezintă modalitatea de a genera putere prin concentrarea într-o rețea informațională a senzorilor, decidenților și executanților în scopul gestionării teatrului de operații, scurtării lanțului de decizie, accelerării ritmului operațiilor, intensificării efectelor letale, realizării protecției și obținerii efectelor planificate²”.

Din punct de vedere al spațiului de luptă, războiul bazat pe rețea reprezintă un concept care „leagă ansamblul părților disparate ale spațiului de luptă și sporește letalitatea forțelor prin asigurarea superiorității situaționale de conștiință și cunoștință³”.

* **Locotenent colonel, lector universitar, doctorand**

¹ Vadm Arthur K. Cebrowski, USN, and John Garstka, "Network Centric Warfare: Its Origin and Future", Proceedings of the Naval Institute 124:1 (ianuarie 1998) p. 28-35.

² *Strategia de transformare a Armatei României, București, 2007, p.25*

³ Vadm Arthur K. Cebrowski, USN, and John Garstka, "Network Centric Warfare: Its Origin and Future", Proceedings of the Naval Institute 124:1 (ianuarie 1998) p. 28-35.

În acest mod, o serie de caracteristici ale spațiului de luptă modern, precum spațiu de luptă „extins” și „integrat”, pot deveni realitate.

Pentru înțelegerea conceptului de război bazat pe rețea, deosebit de sugestivă ni se pare aprecierea, conform căreia, „războiul bazat pe rețea reprezintă pentru război ceea ce comerțul electronic reprezintă pentru domeniul afacerilor”⁴.

Termenul de război bazat pe rețea descrie combinația strategiilor, tacticilor, tehnicilor și procedurilor organizațiilor, pe care o forță bazată pe rețea le poate angaja, pentru crearea unui avantaj decisiv în luptă.

Teoria războiului bazat pe rețea are aplicabilitate la toate nivelurile războiului – strategic, operativ și tactic – și pe întreaga gamă a operațiilor militare, de la operații combative majore la operații de stabilitate, sprijin și reconstrucție.

Conducerea operațiilor militare caută să obțină avantajul maxim derivat din puterea războiului bazat pe rețea. În același timp, trebuie subliniat faptul că inamicii și potențialii adversari, inclusiv organizațiile internaționale teroriste, pot căuta să obțină capacități bazate pe rețea, în scopul utilizării acestora împotriva forțelor opozante, atunci când conduc operații de supraveghere sau de planificare, ori când realizează efectiv operații de luptă armată, fiind de așteptat ca organizațiile adversare/teroriste să analizeze și să exploateze, la rândul lor, vulnerabilitățile și slăbiciunile rețelei adversarului.

Cadrul conceptual al războiului bazat pe rețea cuprinde elementele implicate în legarea și conectarea împreună a colecțiilor, efectorilor și decidenților pentru a dezvolta o capacitate decizională și operațională superioară. Componentele acestui concept sunt individul, informația și rețeaua – entități care integrează capacitățile colecțiilor, decidenților și efectorilor, totul însă într-un ansamblu spațial cât se poate de concret, care trebuie cunoscut și, de cele mai multe ori, adaptat și modelat în consecință.

Forțele armate ale multor state *se deplasează rapid* spre aria războiului bazat pe rețea și dezvoltă capacități proprii pentru a conduce operații bazate pe efecte.

O forță bazată pe rețea, care capabilă să desfășoare operații bazate pe rețea, reprezintă un element esențial, care permite conducerea operațiilor bazate pe efecte.

Operațiile bazate pe efecte (Effects-based Operations – EBO) sunt seturi de acțiuni direcționate către modelarea comportamentului amicilor, neutrilor și inamicilor în timp de pace, criză și război într-un mediu operațional bine delimitat.

Comandamentul Întrunit al Forțelor SUA (USJFCOM – United States Joint Force Command) definește operațiile bazate pe efecte ca fiind „**operațiile** care sunt planificate, executate, evaluate și adaptate pe baza unei înțelegeri atotcuprinzătoare a **mediului operațional**, pentru a influența sau schimba comportamentul sau capacitățile **sistemului**, folosind **aplicarea integrată a instrumentelor de putere** selecționate, pentru a îndeplini **obiectivele politice**”⁵.

„**Operațiile**” – reprezintă un set de acțiuni coordonate (sau fațete ale puterii naționale și militare) care au capacitatea de a modela și influența decizia unui actor.

⁴ John J. Garstka, *Network Centric Warfare Offers Warfighting Advantage*, Signal, May 2003.

⁵ U.S. Joint Force Command (JFCOM). 2001. *Concept Framework for Effects Based Operations*, Draft White Paper.

„Mediul operațional” – este perceput ca un complex de influențe, condiții și elemente care afectează angajarea resurselor și capacităților, iar acesta are implicații asupra deciziei comandantilor. Este practic un mediu în care trebuie să opereze eficient decidentul, iar dimensiunea sa variază.

Astfel, spațiul de luptă modern, reprezintă un element important al mediului operațional, dar insuficient totuși pentru a permite o abordare a operației prin prisma efectelor.

O perspectivă sistemică asupra mediului operațional va sprijini abordarea bazată pe efecte a operației. Ea cuprinde toate elementele majore, componente ale acestuia, relevante pentru succesul operației, incluzând elementele (și inter-relațiile dintre ele) sistemelor proprii, cele ale adversarului, precum și ale neutrilor.

În sprijinul corelației dintre spațiul de luptă, războiul bazat pe rețea și operațiile bazate pe efecte, apreciem că folosirea sintagmei „mediu operațional” în locul celei de „spațiu de luptă” este mult mai potrivită, mult mai cuprinzătoare și utilă.

Un **„sistem”** – este „un grup de elemente inter-relaționate, funcțional, fizic și/sau comportamental, care interacționează ca un tot unitar. Aceste elemente pot fi indivizi, grupuri de oameni sau o națiune.

„Aplicarea integrată” – se referă la aplicarea armonizată, coerentă, care rezultă din procesul de planificare, execuție și evaluare pe bază de efecte.

„Instrumentele de putere” – reprezintă elementele puterii naționale – politic și diplomatic, informațional, militar și economic, care sunt disponibile factorului decident, pentru a influența mediul operațional.

„Obiectivele politice” – sunt obiectivele stabilite de decidentul național (sau alianță/coaliție, după caz), care cuprind și stadiul final relevant pentru operația respectivă.

Cu toate că această definiție pare exhaustivă, mai există o serie variată de alte definiții, cu referire la operațiile bazate pe efecte, de la modelarea cogniției și comportamentelor aliaților și adversarilor până la operațiile bazate pe efecte folosite ca instrument pentru nivelul militar tactic.

În plus, pentru a înțelege operațiile bazate pe efecte trebuie, mai întâi, să înțelegem natura efectelor, mecanismele și fizionomia războiului bazat pe rețea (Network Centric Warfare), natura evaluării operaționale de rețea (Operational Net Assessment) și a celor trei componente majore ale operațiilor bazate pe efecte: planificarea pe bază de efecte (Effects Based Planning); execuția pe bază de efecte (Effects Based Execution); evaluarea pe bază de efecte (Effects Based Assessment).

În era informațională, puterea derivă, din ce în ce mai mult, din accesul comun la informație, din exploatarea informației și din rapiditate.

Războiul bazat pe rețea se bazează pe revoluțiile tehnologice în domeniile senzorilor, al tehnologiei informației și al armamentului, se concentrează pe capacitățile dezvoltate în scopul unor colaborări și coordonări mai eficiente, în timp real, care duc la o rapiditate mai mare a actului de comandă, o auto-sincronizare mai mare și la o precizie sporită a efectelor dorite.

De asemenea, războiul bazat pe rețea echilibrează tehnologiile și asigură utilizatorilor abilitatea de a gândi, într-un mod diferit, modul de organizare a operației

și executarea ei. În plus, ele accelerează abilitatea sistemului militar de a cunoaște și decide prin interconectarea senzorilor, a sistemelor de comunicații și a sistemelor de armament într-un sistem integrat.

Această combinație între tacticile, tehnicile și tehnologiile emergente, care sunt angajate de o forță interconectată, creează un avantaj dominant decisiv, care a fost denumit „război bazat pe rețea”. Cu toate acestea, adevărata putere a războiului bazat pe rețea se găsește în punerea acestuia în practică.

Războiul bazat pe rețea reprezintă, practic, un mijloc prin care se urmărește un obiectiv final – și înțeles astfel, el poate produce o eficiență sporită acțiunilor militare, dar (încă) nu este exploatat la maximum posibil.

O abordare simplistă de aplicare a războiului bazat pe rețea nu va duce decât la o distrugere eficientă, dar potențialul real al războiului bazat pe rețea este eliberat, la nivel maxim, în cadrul operațiilor bazate pe efecte.

Aplicarea maximală a puterii războiului bazat pe rețea, asupra dimensiunii umane a luptei armate și în operațiile militare în întreg spectrul lor, de la pace la criză și război, este posibilă, cu deosebire, prin prisma operațiilor bazate pe efecte.

În acest sens, în scopul înțelegerii celor două concepte și, mai ales, a relațiilor dintre acestea, trebuie făcută o precizare importantă – în ciuda faptului că termenii „război” și „operație”, în înțelesul lor clasic, din punct de vedere militar, se află într-o relație de tip parte-întreg, unde „operația” ar reprezenta partea, iar „războiul” întregul, **nu trebuie** să cădem în „capcana” de a presupune, în mod greșit, faptul că și conceptele de „operații bazate pe efecte” și „război bazat pe rețea”, doar pentru că sunt denumite astfel, s-ar afla în același tip de relație.

Dincolo de orice încercare de a defini operațiile bazate pe efecte, acestea reprezintă, în primul rând, „o nouă abordare, **un nou mod de gândire**, privind planificarea, executarea, evaluarea și adaptarea operațiilor militare, care se concentrează mai mult pe rezultatele operațiilor militare – și explicarea modului cum s-au dezvoltat acele rezultate – și mai puțin pe misiunile de foc executate, pe cantitățile de muniție trasă sau resursele materiale dislocate ... scopul final al operațiilor bazate pe efecte este urmărirea și înțelegerea modului în care acele acțiuni influențează comportamentul atacatorului sau al adversarului⁶.”

Din această perspectivă apreciem că operațiile bazate pe efecte nu sunt altceva decât un nou mod de abordare, comprehensiv și holistic deopotrivă, aplicabil conflictelor și/sau războaielor, de orice tip ar fi acestea, de la cele clasice și până la, în cazul nostru, conceptul de război bazat pe rețea. Este adevărat că rezultatele se maximizează în cazul celui din urmă.

Războiul bazat pe rețea asigură patru elemente de succes, importante pentru operațiile bazate pe efecte. Ele sunt fundamentate pe abilitatea războiului bazat pe rețea de a furniza atât sisteme interconectate și de reacție eficientă cât și cunoașterea situației, de către utilizatori, pentru a genera superioritatea informațională și dominarea adversarului.

⁶ McCrabb, Marris, Buster, Dr. 2002. *Explaining Effects*. U.S. JFCOM.

Din punctul de vedere al operațiilor bazate pe efecte, elementele cheie ale războiului bazat pe rețea sunt:

- capacitatea de a genera opțiuni;
- agilitatea;
- coordonarea;
- mobilizarea cunoașterii situației – toate acestea integrate mediului operațional.

Cu privire la **generarea opțiunilor**, războiul bazat pe rețea furnizează decidentului o gamă largă de alternative utile, datorată abilității acestuia de a interconecta capacități diverse și separate geografic. Opțiunile permit decidentului să-și ajusteze acțiunile sale, în mod precis, la o situație anume cu scopul de a eficientiza, la maxim, impactul acestora.

Agilitatea reprezintă abilitatea de adaptare la acțiunile unui adversar inteligent datorată cunoașterii situației, rapidității actului de comandă și capacității de reacție a forțelor interconectate prin războiul bazat pe rețea. Prin războiul bazat pe rețea, comandanții au posibilitatea să se ajusteze progresiv, concomitent cu toată dezvoltarea mediului operațional.

Coordonarea este realizată prin abilitatea războiului bazat pe rețea de a echilibra tehnologia și de a coordona acțiuni diverse. Ea reprezintă capacitatea de a coordona acțiuni și efecte complexe, fapt care produce sinergia, coerența sau uniunea efectelor la toate nivelurile și în toate domeniile, în care se înlănțuiesc acțiuni diferite.

Mobilizarea cunoașterii, ultimul și cel mai important element cheie, legat de succesul operațiilor bazate pe efecte, îl reprezintă modul în care putem potența cunoașterea situației și exploata expertiza, pentru a asigura sprijin oportun decidenților de la toate nivelurile. Aceasta nu poate fi realizată decât prin interconectarea flexibilă și reactivă.

Revenind la mediul operațional și, în cadrul acestuia, la spațiul de luptă, sintagma „spațiu de luptă integrat și extins” este folosită din ce în ce mai mult, de către țările cu un sistem militar modern; în esență, „conceptul a permis o trecere de la organizarea lineară a trupelor către o concentrare a efectelor pe toate dimensiunile și simultană (full-dimensional)”.⁷

Pe de altă parte, tot mai multe state, abordează concepte strategice globale, unde interesele naționale de securitate nu se mai rezumă la apărarea teritoriului național, vechile distincții între conflictul civil, cel național și cel internațional, între securitate internă și externă (internațională) au început să se disipeze.

Unii strategii chinezi⁸ au avansat o idee extrem de interesantă, conform căreia – „pășim într-o eră în care nu există teritoriu care nu poate fi depășit; nu există mijloace care nu pot fi folosite în război; și nu există teritoriu sau mijloc care să nu poată fi folosite împreună.”

⁷ **Operations, Field Manual 3-0, U.S. Army Dept., Washington, D.C.**, Department of the Army, June 2001, pp 4-20 - 4-21.

⁸ **Liang, Qiao and Xiangsui, Wang, Unrestricted Warfare**, Beijing, People's Liberation Army Literature and Arts Publishing House, 1999, p.199.

Nu în ultimul rând, în cadrul războiului bazat pe rețea, „diferențele clare dintre elementele de dispozitiv, dintre față și spate, sau dintre teatre de operații și teatre de acțiuni militare strategice vor continua să dispară, pe măsură ce instrumentele războiului devin din ce în ce mai interdependente și, valabil în cazul comunicațiilor și sistemelor spațiale, pe măsură ce scad diferențele calitative și financiare între sistemele militare și cele comerciale”⁹.

În contextul actual, când inamicul poate fi prezent peste tot, inclusiv pe frontul mass-media, iar componenta de protecție a forțelor, populației și centrelor de greutate proprii – strategice și operative, devine din ce în ce mai importantă, implicit dependentă de tehnologia modernă și mare consumatoare de resurse, considerăm că teatrul de operații militare, ca parte a instrumentului militar de putere, care definește o entitate geografică cu un anumit specific, s-a disipat și își pierde din relevanță făcând loc unor noi abordări, precum mediul operațional.

Spațiul de luptă, ca element al mediului operațional, din perspectiva operațiilor bazate pe efecte, trebuie privit ca un întreg, ca un sistem. Această perspectivă nu trebuie constrânsă de spațiu și timp (*manifestarea caracterului holistic al operațiilor bazate pe efecte în locul reducționismului*).

Cine acționează în spațiul de luptă trebuie să înțeleagă toate sistemele cheie și legăturile dintre ele indiferent de proximitatea geografică sau temporală în care se găsesc acestea. Spațiul de luptă nu poate fi redus la componentele sale, fără a ține seama de interconexiunea lor cu restul lumii. Chiar dacă zona de operații este delimitată în spațiu, spațiul de luptă trebuie înțeles ca un sistem deschis, delimitarea realizându-se doar pentru scopuri operative. Perspectiva trebuie să fie cât mai larg posibilă, cuprinzând totuși suficiente detalii pentru a realiza efectul dorit la adversar.

Mediul operațional, de luptă, așa cum am mai afirmat deja, nu este limitat la spațiul de luptă fizic (terestru, aerian, maritim, cosmic), ci include domeniile cognitiv și informațional în care acționează cei care decid și mijloacele de achiziționare a cunoștințelor și transmitere a acestora.

Reciprocitatea (*caracteristică a operațiilor bazate pe efecte spre deosebire de linearitate, în conflictele clasice*) reprezintă o altă normă a spațiului de luptă care se manifestă între actorii proprii și adversar, în cadrul mediului operațional.

Chiar dacă un actor poate să apară ca inițiatorul unei acțiuni, acțiunea în sine constituie, deseori, o reacție la o acțiune – percepută ca atare sau anticipată – a unui alt actor. De aceea, relația cauză-efect nu trebuie privită ca liniară și unidirecțională. O perspectivă mai bună ar fi cea conform căreia cauza și efectul sunt preponderent reciproce.

Relațiile dintre subsistemele sau entitățile din care este compus un sistem (*e.g. cel militar*), care acționează în spațiul de luptă, în mediul operațional, reprezintă cheia înțelegerii unui sistem (*accentul pe relațiile dintre subsistemele unui sistem și nu pe entitățile, subsistemele în sine ale acestuia constituie o caracteristică – esențială – a operațiilor bazate pe efecte*). Această analiză poate sugera care entități sunt cele mai importante pentru comportamentul sistemului, au o influență majoră asupra

⁹ Evans, Michael. **Military Theory and the Future of War**, Naval War College Review, Volumul 56/ 3, 21 iunie 2003, pp. 8-9.

funcționării acestuia și, prin urmare legăturile, conexiunile acestora cu celelalte elemente ale sistemului devin „prioritare” pentru acțiunile ce vor fi planificate și desfășurate.

Pe de altă parte, importanța unui element din mediul operațional, respectiv spațiul de luptă nu poate fi determinată folosind o perspectivă ierarhică, prin analizarea poziției sale într-o anumită ierarhie – *o altă caracteristică a operațiilor bazate pe efecte – egalitatea prezumată a elementelor într-un sistem, spre deosebire de ierarhizarea acestora*, în cazul unei abordări clasice a operației.

Majoritatea sistemelor umane, așa cum este și cel militar, prezintă funcții extraordinar de complexe, care nu pot fi afectate așa cum se intenționează, fără a se determina contribuția elementelor individuale asupra întregului sistem.

În funcție de efectul dorit, importanța unui anumit element va varia semnificativ, de la caz la caz.

În consecință, dacă statutul final nu este înțeles corespunzător, la toate eșaloanele, prezumția de la care se va pleca va fi aceea că legăturile stabilite între centrele de greutate clasice (care de cele mai multe ori pot fi greșite) sunt cele mai relevante pentru reușita unei operații.

Operațiile bazate pe efecte propun înțelegerea complexă în locul predicției simpliste și stereotipe, caracteristică ce are consecințe și în ceea ce privește înțelegerea spațiului de luptă și a mediului operațional.

Planificatorii militari și comandanții care folosesc gândirea bazată pe efecte trebuie să înțeleagă în profunzime contextul politic, economic și social intern și internațional în care vor acționa. Scopul este acela de a fi pro-activi, să anticipeze și să prevină sau să împiedice o criză sau un dezastru, care ar putea apărea pe timpul desfășurării acțiunilor.

Înțelegerea, de către planificatorii și liderii militari, a lumii în care acționează, în ansamblul său – ca sistem funcțional și disfuncțional în același timp – este indispensabilă elaborării unui „design operațional” care să fie suficient de anticipativ.

APĂRAREA NAȚIONALĂ ȘI APĂRAREA COLECTIVĂ – CORELAȚII ȘI DETERMINĂRI

Ion VLAD*

„It maintained the article 5 guarantees, but recognized that effective collective defense required measures that were different from those designed in the Cold War and its immediate aftermath. It took into consideration threats posed by rogue and failed states, the proliferation of weapons of mass destruction and other transnational threats such as ethnic or religious disputes. It did not, however, foresee the magnitude of the terrorist threat. What is the balance between collective defense and national defense in our time? This is the object of this article.”

Procesul de transformare, deosebit de dinamic și complex, pe care îl parcurge armata României a marcat decisiv politica militară a statului român, care a optat irevocabil pentru integrarea în structurile de securitate euro-atlantice. Acest fapt presupune, în mod necesar, definirea exactă a corelației dintre „apărarea colectivă” și „apărarea națională”, identificarea precisă a determinărilor și a implicațiilor pe care acestea le presupun, impuse de această corelație pentru sistemul militar românesc în ansamblul său, precum și pentru fiecare element component al acestuia.

Din punct de vedere al asigurării securității statale, după cum este deja cunoscut, România nu mai este singură. „Ca membru NATO, țara noastră se bazează pe forța aliaților în apărarea teritoriului și a intereselor naționale, participă la **efortul colectiv de apărare** și își îndeplinește angajamentele militare asumate”¹.

Mai mult, în Strategia de transformare a armatei României se arată: „Asigurarea apărării României, **în context aliat**, reprezintă un proces continuu și complex extins asupra unui spectru larg de domenii, relații și interdependențe, destinat promovării intereselor și obiectivelor de securitate ale statului, societății și cetățeanului, ea fiind definită și promovată, în corelare cu politicile specifice ale NATO și Uniunii Europene.”²

Pentru aceasta, se impune realizarea și menținerea unei capacități militare adecvate, care să răspundă pe deplin misiunilor ce revin armatei în noul context geostrategic.

Reconfigurarea relațiilor dintre componentele specifice ale securității, precum și înțelegerea proceselor din sfera securității mondiale și europene, obligă statul român să-și regândească strategia proprie la evoluțiile mediului de securitate, integrând-o într-o viziune sistemică mai largă, pentru a-și spori capacitatea de contracarare a riscurilor și amenințărilor ce pot afecta interesele României. Înțelegerea și realizarea practică a corelației **„apărare națională - apărare colectivă”** sunt de maximă importanță pentru România în calitate sa de membru cu drepturi depline al Alianței și al Uniunii Europene.

* Locotenent colonel lect. univ. drd.

¹ **Strategia Militară a României**, București, 2003, p. 6.

² **Strategia de transformare a armatei României**, București, 2007, p. 9.

Modurile de abordare a corelației "*apărării naționale*" cu "*apărarea colectivă*" pot fi variate, însă consider că explorarea analitică și sistemică a domeniilor specifice, va acoperi corespunzător problematica pe care o presupune.

Din punct de vedere teoretic, cel puțin până în prezent, "*apărarea națională*" este definită ca fiind „... *totalitatea măsurilor și acțiunilor adoptate și desfășurate de autoritățile constituționale ale statului român în timp de război. În scopul garantării suveranității naționale, independenței și unității statului, integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale*”³. Dintre principalele atribute și elemente de conținut ale "*apărării naționale*", amintim:

- stabilirea de alianțe politico-militare;
- adoptarea și adaptarea Doctrinei și Strategiei militare naționale;
- stabilirea valorii, structurii și înzestrării forțelor militare active;
- pregătirea teritoriului, economiei și a populației pentru apărare;
- conducerea și executarea nemijlocită a operațiilor de apărare a teritoriului național, a independenței și suveranității naționale a țării, precum și a ordinii constituționale în cadrul statului de drept.

Privind conținutul sintagmei „*apărare colectivă*”, aceasta este definită ca fiind „... *totalitatea măsurilor luate și a acțiunilor întreprinse de structurile militare interaliate pentru întârzierea, oprirea sau respingerea agresorului*”⁴.

Elementele de conținut și atributele „*apărării colective*” sunt similare celor ale „*apărării naționale*”, cu deosebirea că ele vizează, prin statele membre, organismul politico-militar integrat.

Astfel, putem vorbi despre:

- stabilirea politicii organizației, politică ce se axează pe aspecte militare ale relațiilor acesteia cu alte state;
- stabilirea, de către organismele integrate de conducere, a valorii, structurii și înzestrării forțelor militare ale Alianței;
- adoptarea și aplicarea Doctrinei și Strategiei militare comune pentru ducerea acțiunilor specifice;
- conducerea și executarea nemijlocită a operațiilor de apărare a spațiului integrat al Alianței și de promovare a intereselor de pace și stabilitate regională și globală ale acesteia.

Ceea ce trebuie remarcat aici este faptul că "*măsurile de pregătire a teritoriului și economiei pentru apărare*" pot fi elemente comune atât în cazul "*apărării naționale*" cât și a „*apărării colective*”. În schimb, pregătirea populației pentru apărare este un⁵ atribut exclusiv național.

În conformitate cu Articolul 5 al Tratatului de la Washington privind "*apărarea colectivă*", forțele militare multinaționale ale Alianței trebuie să descurajeze orice agresiune potențială împotriva ei, să stopeze înaintarea agresorului

³ **Dicționarul de termeni, STANAG 5062, Terminologie militară generală**, Editura Militară, București, 2002, p. 2.

⁴ Idem.

cât mai departe posibil, în cazul unui atac și să asigure independența politică și integritatea teritorială a statelor membre.

Tocmai de aceea, la Summitul de la Praga din 21 - 22 noiembrie 2002 s-a adoptat „*Angajamentul de la Praga privind capacitățile*” (*The Prague Capabilities Commitment - PCC*), luându-se hotărâri privind optimizarea structurilor de comandă a NATO (*NATO Command Arrangements - NCA*) și constituirea Forței de Răspuns, (*NATO Response Force - NRF*).

Privind corelația dintre "*apărarea națională*" și "*apărarea colectivă*", un prim aspect care trebuie subliniat este **interferența** dintre cele două concepte, care derivă, în primul rând, din integrarea teritoriului național al României în zona de acoperire a prevederilor Articolului 5 al Tratatului de la Washington și, în al doilea rând, din comuniunea de interese existentă între România și Alianță, ca structură politico-militară integrată. Aceasta presupune, așa cum se poate vedea clar din cele prezentate, existența unor elemente ale "*apărării naționale*" care se întrepătrund cu cele ale "*apărării colective*" și invers.

Interferența, care poate fi punctul de plecare al corelației, determină o altă trăsătură a raportului în discuție și anume, **unitatea**, aceasta fiind în același timp și o cerință pentru optimizarea ambelor domenii. În acest sens, trebuie menționat că fiecare țară membră a Alianței, în funcție de riscurile pe care și le asumă, trebuie să acționeze pentru: întărirea forțelor proprii, astfel încât să fie în măsură să ducă un război de apărare națională; participarea cu forțe la efortul colectiv de apărare în cadrul Alianței Nord-Atlantice; participarea la dezvoltarea și menținerea unui mediu de securitate favorabil protejării intereselor sale, între cele două tipuri de apărări existând, așa cum se poate observa și un raport de complementaritate și interdependență.

Complementaritatea și interdependența celor două tipuri de apărare analizate, sunt date de raporturile reciproce dintre elementele componente ale capacităților militare ale membrilor Alianței. Aceasta face ca o Românie puternică din punct de vedere militar, dar înainte de toate economic și politic, să contribuie la tăria organismului integrat, după cum și puterea mai mare a acestuia aduce un plus de securitate pentru țara noastră. De asemenea, o strategie politico-militară corespunzătoare, aplicată de către statul român, poate avea efecte benefice pentru securitatea celorlalți membri, după cum aplicarea unor măsuri adecvate de către țările membre poate avea un efect favorabil asupra securității României.

Cele prezentate până aici, cu privire la raportul în care se află cele două elemente – "*apărare națională* – *apărare colectivă*" conduc, în mod necesar, la constatarea **ascendenței** unuia dintre aceste elemente asupra celuilalt, a rolului său determinant în această relație, de continuă corelație și influențare reciprocă. Astfel, indiferent de poziția noastră în problema raportului național - internațional în relațiile externe, având în vedere și mărimea contribuției de orice natură (financiară, militară, economică, demografică etc.) la efortul colectiv trebuie să admitem ascendența "*apărării colective*" asupra "*apărării naționale*", sub aspectul gradului de influență și, mai ales, determinare.

Strâns legat de acest ultim aspect, se impune să remarcăm faptul că putem vorbi și de existența unui raport de **incluziune și integrare**, "*apărarea națională*" înscriindu-se, prin aspectele sale de bază, în cadrul "*apărării colective*", ca un element component al acesteia. În acest sens, România trebuie să-și armonizeze și să-și adapteze permanent conținutul obiectivelor și direcțiilor de acțiune pentru îndeplinirea scopurilor strategice fundamentale, în funcție de evoluțiile și schimbările produse în mediul internațional de securitate.

Principiul efortului colectiv în apărarea spațiului integrat al Alianței, este întruchipat în aranjamente practice care dau posibilitatea aliaților de a se bucura de avantajul politic, militar și de resurse al „*apărării colective*” și de a preveni re-naționalizarea politicilor de apărare, fără a-i lipsi pe aliați de suveranitatea lor. Aceste aranjamente se bazează pe: proceduri speciale pentru consultanță; o structură militară integrată; acorduri de cooperare a forțelor; finanțare și planificare operațională comune; formațiuni multinaționale; standarde și proceduri comune; doctrine și echipamente mixte etc.

Realizarea obiectivelor Alianței depinde, în mod necesar, de o împărțire echitabilă a valorilor, riscurilor și responsabilităților, precum și a beneficiilor "*apărării comune*". De altfel, Conceptul Strategic al Alianței aprobat de șefii de stat și de guvern participanți la Întâlnirea Consiliului Atlanticului de Nord de la Washington D.C., din aprilie 1999, nu privează statele membre de dreptul și datoriile lor de a-și asuma responsabilitățile suverane în domeniul apărării, ci le dă posibilitatea ca, prin efortul colectiv să-și realizeze obiectivele esențiale de securitate națională.

În acest sens, evidențiem faptul că integrarea României în NATO aduce modificări semnificației conceptului de "*apărare națională*", regulile Alianței creând obligații sporite pentru țara noastră. Astfel, fără a exclude în mod absolut ideea ducerii *războiului de apărare națională prin forțe proprii* - în situații excepționale, limită și numai pentru perioade scurte de timp - se pune accentul pe apărarea concepută ca *rezultat al efortului comun interaliat*, cu **prevenirea agresiunii** drept atuul forte al acesteia. Ca fenomen politico-militar generalizat, acest mod de a vedea lucrurile nu este specific doar României, el fiind prezent, în majoritatea statelor membre NATO din Centrul și Estul Europei.

Procesul de transformare în care este angajată armata României, urmărește aproape punctual materializarea amintitelor trăsături ale binomului "*apărare națională - apărare colectivă*". Acest lucru este evident în toate aspectele modernizării și restructurării instituției militare, de la concepția doctrinară, structura organizatorică și înzestrare, la formarea personalului, instruire și concepția de întrebuințare a forțelor.

Concepția doctrinară a armatei este motorul realizării, în fapt, a corelației dintre "*apărarea națională*" și "*apărarea colectivă*", asigurând atât elementele comune pentru toate țările membre NATO, cât și elementele cu specific românesc, dar armonizate cu prevederile doctrine aliate. În acest fel, concepția doctrinară pune bazele unității de acțiune cu forțele Alianței în cadrul operațiilor comune, constituind sursa comunității de limbaj, a principiilor generale, a tacticilor, tehnicilor și

procedurilor, pe care se bazează atât structura organizatorică și cerințele de înzestrare, cât și nevoile de formare - perfecționare a personalului și de instruire a forțelor.

Concepția strategică de angajare și întrebuințare a forțelor reflectă cel mai exact unitatea, interferența, complementaritatea și interdependența dintre cele două elemente ale binomului în discuție, precum și relativa ascendență, necesară, a "*apărării colective*" asupra "*apărării naționale*", care conduce la adaptarea și integrarea celei din urmă.

Practic se pot imagina două situații de întrebuințare a forțelor - pentru apărarea teritoriului României, respectiv pentru apărarea spațiului comun al Alianței, în afara teritoriului național.

În situația trecerii la *apărarea teritoriului României*, ca spațiu interaliat integrat, marile unități și unitățile proprii vor fi introduse din timp în Planul Alianței pentru Apărarea Integrată, astfel ca, după operaționalizarea graduală sub conducerea nemijlocită a organelor de conducere administrativă, acestea să fie puse la dispoziția comandamentelor operaționale românești și să desfășoare operații în mod independent sau întrunit, în funcție de situația concretă, până la intervenția Forțelor Integrate ale Alianței. După intervenția Forțelor aliate, comandamentele, marile unități și unitățile românești, sub comandă NATO, se vor integra în efortul comun de apărare a spațiului aliat, pentru îndeplinirea scopului militar strategic de ansamblu al Alianței. În funcție de evoluția conflictului, sub conducerea structurilor de conducere administrativă, se continuă procesul de generare și regenerare a forțelor și punerea graduală a acestora la dispoziția Comandamentului Aliat, însărcinat cu conducerea operațiilor în teatru.

Pentru *apărarea spațiului comun al Alianței, în afara teritoriului național*, prin transferul de autoritate al comenzii operaționale, forțele operaționalizate se pun la dispoziția comandamentelor NATO, la cererea acestora și, concomitent cu continuarea procesului de generare și regenerare a forțelor, dislocarea, punerea la dispoziție și susținerea logistică a planurilor întocmite în acest scop, pe toată durata operațiilor, până la încheierea conflictului armat și a operațiilor postconflict.

Sintetizând până aici, apreciez că în cadrul corelației dintre "*apărarea națională*" și "*apărarea colectivă*" unitatea, interferența, complementaritatea și interdependența acestora determină, în ultimă instanță, ascendența "*apărării colective*", rolul integrator al acesteia, în cadrul sistemului în care sunt incluse ambele elemente, rol care apare doar ca necesar, ci chiar ca o condiție obligatorie a funcționării adecvate a sistemului.

Pe cale de consecință, rezultă din cele arătate anterior, că tot ceea ce se face astăzi în armata României – de la înnoirea doctrinară, restructurare și modernizare, la pregătire și concepția de întrebuințare a forțelor – trebuie să fie subordonat determinărilor impuse de necesitatea corelării "*apărării naționale*" cu "*apărarea colectivă*"

Dintr-un alt punct de vedere corelația dintre "*apărarea națională*" și "*apărarea colectivă*", poate fi abordată și prin prisma următoarelor domenii de referință: conceptual, structural, funcțional-acțional și infrastructural.

Domeniul conceptual generează atât obiectivul acțiunii (corelației), cât și cadrul normativ de atingere a acestuia: legi, hotărâri ale guvernului și a altor structuri guvernamentale cu responsabilități în domeniul securității și apărării naționale; ordine, dispozițiuni, instrucțiuni, concepții, strategii, doctrine, regulamente, manuale, metodologii, doctrine, standarde etc.

În scopul realizării deplinei concordanțe între obiectiv și capacitățile națiunii de a-l îndeplini, anterior stabilirii acestuia a fost realizată o detaliată analiză a situației, în cadrul căreia au fost investigate:

- mediul de securitate (tendențe de evoluție, riscuri și amenințări, rapoarte de forțe etc.);

- cerințele Alianței în domeniu;

- posibilitățile statului român de a îndeplini cerințele minime formulate de NATO:

- resurse disponibile;

- resurse necesare;

- sprijinul opiniei publice pentru alocarea resurselor necesare;

- situația social - economică și politică internă.

- impactul prognozat asupra opiniei publice al planului de măsuri privind realizarea corelației „*apărare națională – apărare colectivă*”

Cele mai importante cerințe ale Alianței în domeniul conceptual sunt:

- armonizarea legislativă a strategiilor normative care reglementează domeniul securității și apărării naționale;

- adoptarea standardelor, a tehnicilor și procedurilor NATO în instruire, înzestrare, organizare structurală, operare și mentenanță.

Obiectivul armonizării în domeniul conceptual este acela de a permite adoptarea unor decizii colective, care să satisfacă interesele tuturor membrilor Alianței, pe baza unor principii și valori comune, care au fost însușite și asumate de către statele membre, în momentul admiterii în NATO.

Cerințele în **domeniul structural**, derivă din riscurile și amenințările la adresa Alianței Nord-Atlantice care determină misiunile acesteia și structura de forțe necesară pentru îndeplinirea lor. Noile tipuri de amenințări și conflicte au relevat o capacitate insuficientă a armatelor de masă de a le face față. Această cerință presupune schimbarea fundamentală a filozofiei de organizare structurală, simultan cu redefinirea unor noțiuni consacrate.

Asumarea principiului "*un atac asupra unui membru al Alianței înseamnă un atac asupra tuturor*"⁶, echivalează cu angajamentul de a folosi o parte din forțele naționale în teatrul unde a fost declanșată agresiunea și, implicit, capacitatea de a le „proiecta” în zona de conflict, care poate fi și în altă parte decât pe teritoriul național, în cadrul apărării colective. Dar acest lucru presupune, în primul rând, pe lângă structura de forțe operaționalizată, și o capacitate crescută de dislocare și de autosusținere în teatrul de operații militare.

⁶ Manualul NATO, 2006, p. 39.

Domeniul funcțional-acțional al corelației "apărare națională - apărare colectivă" trebuie să pună în valoare cerințele câmpului de luptă al viitorului - interoperabilitate deplină și capacitatea de a îndeplini oricare din misiunile ce revin și se preconizează a fi asumate de către NATO.

Deplina interoperabilitate înseamnă îndeplinirea oricărei misiuni la nivelul de performanță cerut de standardele NATO; evitarea distrugerilor și pierderilor inutile; îndeplinirea misiunii cu pierderi colaterale reduse; nefolosirea forței în mod disproportionat; respectarea legilor internaționale ale războiului.

Domeniul infrastructural constituie suportul material pentru realizarea corelației "apărare națională - apărare colectivă". Cele mai importante cerințe ale NATO în domeniul infrastructurii se referă la compatibilitatea tehnică și asigurarea sprijinului națiunii gazdă.

Menținerea unei capabilități militare adecvate în vederea acțiunii colective pentru apărarea comună, rămâne punctul central al obiectivelor de securitate ale Alianței. Apărarea colectivă a membrilor săi este fundamentală pentru credibilitatea sa și pentru securitatea și stabilitatea spațiului euroatlantic.

Principiul efortului colectiv în apărarea Alianței are următoarele *trăsături*:

- planificarea colectivă a forțelor;
- finanțarea comună;
- planificarea operațională comună;
- structuri multinaționale;
- un sistem integrat de apărare antiaeriană;
- echilibru al rolurilor și responsabilități lor între aliați;
- stabilirea și desfășurarea forțelor în afara teritoriului propriu atunci când este cazul;
- aranjamente, inclusiv de planificare, pentru gestionarea unor crize;
- standarde și proceduri comune pentru echipamente, instruire și logistică;
- doctrine și exerciții întrunite și multinaționale;
- cooperare în ceea ce privește infrastructura, armamentele și logistica.

Din momentul aderării României la NATO se certifică apartenența acesteia la conceptul de apărare colectivă, care presupune noi misiuni, responsabilități și obligații, dar nu impune renunțarea la apărarea națională. Baza politică, militară și juridică a misiunilor NATO este conținută în procedurile Tratatului Atlanticului de Nord. Articolul 5 din Tratat, reprezintă esența „apărării colective” a Alianței: „*Părțile convin că un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele, în Europa sau America de Nord, va fi considerat un atac împotriva tuturor și, în consecință, sunt de acord că, dacă are loc asemenea atac, fiecare dintre ele, în exercitarea dreptului la autoapărare individuală sau colectivă, recunoscut prin articolul 51 din Carta Națiunilor Unite, va sprijini Partea sau Părțile atacate prin efectuarea imediată, individual sau de comun acord cu celelalte Părți, a oricărei acțiuni pe care o consideră necesară, inclusiv folosirea forței armate, pentru restabilirea și menținerea securității zonei nord – atlantice*”.

Prin urmare, calitatea de membru NATO a României îi conferă acesteia posibilitatea de a beneficia de prevederile articolului 5, în cadrul apărării colective

asigurat de Alianță, apărarea națională nemaifiind rezultanta exclusivă a efortului național.

CONSIDERAȚII PRIVIND PROIECTAREA UNUI SISTEM MAI PERFORMANT DE SECURITATE A PERSONALULUI

Petre PORADICI*

The evaluation of clearance processes and procedures for a personnel security system more performant must be an important goal for decidents. The improvement of AFTER CARE principle supposes the examination of three post-vetting functions of personnel security systems: monitoring or continuing evaluation, security education, and intervention and employee assistance.

1. Introducere

Asigurarea unui sistem performant de protecție a informațiilor clasificate ar trebui să constituie una dintre cele mai importante preocupări ale națiunilor în domeniul securității în condițiile în care compromiterea acestora poate aduce prejudicii securității naționale.

O accentuată cunoaștere și conștientizare a problematicii de securitate este de natură să conducă la un mediu de securitate mai sigur, fapt realizabil printr-o înțelegere a preocupărilor cheie din domeniul securității, a amenințărilor semnificative și a mecanismelor de prevenire sau răspuns la aceste provocări.

Definit ca domeniu distinct al sistemului de protecție a informațiilor clasificate, *securitatea personalului* cuprinde ansamblul verificărilor și măsurilor destinate persoanelor cu atribuții de serviciu în domeniul informațiilor clasificate, în scopul de a preveni și înlătura riscurile de securitate pentru protecția informațiilor clasificate.

Securitatea personalului se realizează prin selecționarea, verificarea, avizarea, autorizarea și instruirea persoanelor care au acces la informații clasificate, revalidarea, controlul și retragerea documentelor de securitate.

Procesul de autorizare a accesului la informații clasificate cuprinde două faze distincte a căror optimizare conduce la perfecționarea sistemului de securitate a personalului în ansamblul său, respectiv verificarea de securitate (investigația de vetting) și evaluarea și fundamentarea riscurilor de securitate privind accesul la informații clasificate.

Proiectarea unui sistem mai performant implică o serie de pași care includ:

- analiza stadiului actual al domeniului securitatea personalului și identificarea disfuncționalităților și posibilităților de optimizare a activităților subsecvente domeniului;
- utilizarea unor metode de cercetare științifică în vederea validării unui sistem mai performant de securitate a personalului;
- proiectarea și implementarea unui sistem de securitate a personalului mai performant.

* Comandor (r.)

Experiența altor state în reformarea sistemului de securitate a personalului a demonstrat că schimbările majore au necesitat între 5 și 7 ani până la implementarea deplină a unor noi politici în domeniu. Acest lucru se datorează și faptului că unele măsuri țin de decizii politice care, în context democratic, implică schimbarea frecventă a liderilor politici, iar obținerea susținerii pentru schimbări majore necesită un interval mai lung de timp.

2. Analiza stadiului actual al domeniului securitatea personalului

Scopul analizei stadiului actual al domeniului securitatea personalului este ca, pe baza cadrului legal și procedural existent, dar și în baza bunelor practici și a “lecțiilor învățate”, care și-au confirmat valabilitatea în țări cu o îndelungată experiență în cadrul NATO, să fie identificate disfuncționalitățile sau mijloacele de optimizare a activităților din acest domeniu.

2.1. Investigația de securitate

Înainte de declanșarea investigației de securitate este necesară validarea nevoii și nivelului de acces la informații clasificate.

Un aspect deosebit de important este cel referitor la concordanța dintre nivelul de acces solicitat și nivelul de acces real necesar îndeplinirii atribuțiilor funcției (așa-numita listă a funcțiilor ce necesită acces la informații clasificate). Este notabil faptul că, această cerință are un impact major, atât în cazul solicitării unui document de securitate care nu este strict necesar, cât și în cazul solicitării unui nivel de acces superior celui real necesar, ambele situații generând costuri și volum de muncă (pentru investigațiile de securitate și evaluarea factorilor de risc) nejustificate.

Un studiu efectuat de U.S. Government Accountability Office – “Key Factors for Reforming the Security Clearance Process” -, publicat în Raportul GAO-08-776T/22.05.2008, pune în evidență faptul că, *costurile asociate obținerii și menținerii unui document de securitate nivel TOP SECRET pentru o perioadă de 10 ani, sunt de circa 30 de ori mai mari decât cele pentru obținerea și menținerea unui document de securitate necesar accesului la informații de nivel SECRET pentru aceeași perioadă de timp. Totodată, ridicarea nivelului de acces la informații clasificate, de la SECRET la TOP SECRET, necesită un volum de muncă de investigare de circa 20 de ori mai mare.*

Aceste diferențe semnificative se datorează faptului că nivelurile de secretizare sunt corelate strict cu nivelurile de protecție necesare, rezultate din prejudiciile aduse securității naționale în cazul diseminării neautorizate sau compromiterii informațiilor clasificate.

Experiența acumulată în activitatea de investigații și studiul comparativ cu alte sisteme de securitatea personalului permit punerea în evidență a unor disfuncționalități și posibilități de îmbunătățire a cadrului legal și procedural de desfășurare a investigațiilor de securitate, care pot fi succint sintetizate astfel:

- *Consiliere neadecvată la completarea formularelor de securitate;*
- *Inexistența unor proceduri standard de investigație corespunzătoare fiecărui nivel de secretizare la nivelul tuturor Autorităților Desemnate de Securitate;*

- *Lipsa unor forme standardizate de pregătire a personalului însărcinat cu efectuarea investigațiilor de vetting;*
- *Lipsa unor mijloace obligatorii de asigurare a calității activității de investigație de vetting.*

Dintre măsurile considerate oportune pentru eliminarea disfuncționalităților și îmbunătățirea cadrului legal în vederea eficientizării acestei activități, se evidențiază:

1. Amendarea cadrului legal prin:

- *Introducerea pe formularele de securitate a elementelor de incompatibilitate privind accesul la informații clasificate*
- *Instituirea obligativității înregistrării interviurilor de securitate în scopul utilizării acestora ca probe în procesul de evaluare și fundamentare a riscurilor privind accesul la informații clasificate*
- *Introducerea în formularul de bază date personale a unei rubrici în care să figureze starea sănătății fizice și psihice*
- *Extensia duratei de valabilitate a documentelor de securitate conform standardelor NATO în vigoare.*

2. Elaborarea unor proceduri unice la nivel național de verificare de securitate în funcție de nivelul de acces, prin cooperarea între Autoritățile Desemnate de Securitate, sub coordonarea ORNISS

3. Elaborarea unor standarde de pregătire a personalului care lucrează în domeniul securității și în particular al securității personalului, cu certificarea și acreditarea obligatorie a personalului însărcinat cu efectuarea investigațiilor de securitate și cu evaluarea/fundamentarea riscurilor de securitate privind accesul la informații clasificate

4. Instituirea unui sistem de asigurare a calității în procesul de investigare care să garanteze că investigațiile sunt derulate de personal specializat și acreditat și se desfășoară în conformitate cu proceduri unice la nivel național.

2.2. Evaluarea și fundamentarea factorilor de risc privind accesul la informații clasificate

Evaluarea și fundamentarea factorilor de risc privind accesul la informații clasificate este un proces decizional de maximă importanță, care se derulează pe baza tuturor datelor disponibile.

În domeniul securității personalului este unanim acceptată ideea că o investigație de securitate executată profesional pune rar în evidență informații care oferă un „portret” al persoanei verificate, din punct de vedere al securității, „alb imaculat” sau „negru absolut”.

În aceste condiții, procesul de evaluare și fundamentare a factorilor de risc privind accesul la informații clasificate, presupune în final, încadrarea „nuanței de gri” în zona „alb” sau „negru”, ceea ce în terminologia de specialitate înseamnă risc de securitate aflat în marja de acceptabilitate, sau nu.

Argumentele succint prezentate conduc fără echivoc, la concluzia că, suplimentar față de elementele de incompatibilitate stipulate prin lege, apare

necesitatea stabilirii unui *instrument de evaluare și fundamentare a riscurilor de securitate în domeniul securității personalului reglementat prin standarde specifice*.

Alte elemente de optimizare a activității de evaluare și fundamentare a riscurilor de securitate se bazează pe *introducerea formularelor de securitate sub formă electronică, utilizarea și accesarea tuturor bazelor de date care conțin informații relevante din punct de vedere al securității, și evaluarea preliminară electronică pe baza informațiilor din bazele de date accesate*.

2.3 Principiul AFTERCARE

Aspectul deosebit de important și sumar abordat de legislația în vigoare este cel legat de responsabilitățile Autorităților Desemnate de Securitate de a se asigura că persoanele verificate nu prezintă riscuri de securitate inacceptabile nici după autorizarea accesului la informații clasificate.

În acest context, în statele membre NATO, politicile de securitatea personalului au cunoscut transformări de fond, care s-au concretizat prin apariția unui concept preventiv, cunoscut sub denumirea de AFTERCARE.

Cercetările din acest domeniu au avut drept scop proiectarea unui sistem instituțional care să asigure încrederea în persoana verificată și menținerea factorilor de risc în limite acceptabile în raport cu nivelul de acces și ulterior autorizării accesului la informații clasificate, pe toată durata de valabilitate a documentelor de securitate.

Considerentele care au condus la cristalizarea și dezvoltarea principiului AFTERCARE pot fi sintetizate pe baza unor concluzii rezultate din cercetări psihosociologice, pornind de la cazuistica serviciilor de informații și contrainformații, astfel:

- Cel mai mare pericol pentru o instituție, din punct de vedere al securității, îl reprezintă proprii angajați
- Eliberarea unui document de securitate confirmă faptul că, în urma investigațiilor de securitate, factorii de risc se mențin într-o marjă de acceptabilitate în raport cu nivelul de acces
- Comportamentul oricărei persoane este influențat de mediu
- Dinamica mediului de securitate impune identificarea și instituționalizarea unor măsuri preventive de natură să contracareze noile riscuri și amenințări la adresa securității.

Mijloacele de atingere a dezideratului AFTERCARE țin de *optimizarea celor trei funcții cheie post vetting: monitorizare/evaluare continuă, educație de securitate și intervenție/asistare angajați cu probleme de securitate*.

Monitorizarea/evaluarea continuă presupune un sistem de raportare a tuturor aspectelor care se pot constitui în riscuri de securitate.

Educația de securitate necesită o focalizare asupra înțelegerii depline a amenințărilor, a vulnerabilităților umane și tehnice, precum și a mijloacelor de acțiune ale inamicilor și contramăsurilor necesare.

Programele de intervenție/asistare a angajaților cu probleme de securitate au drept scop asigurarea unui suport tehnic adecvat pentru angajații care ulterior autorizării accesului la informații clasificate, din diferite motive, pot face obiectul unor riscuri de securitate.

Menționez faptul că *în România, până în prezent, nu s-a pus problema implementării principiului AFTERCARE*, cu excepția educației de securitate.

2.3.1. Monitorizarea/evaluarea continuă a personalului

Monitorizarea /evaluarea continuă a personalului în concept NATO se realizează prin două modalități distincte:

1. Monitorizarea/evaluarea continuă pe baza indicatorilor de contrainformații și securitate raportați de lucrători și șefi

2. Monitorizarea/evaluarea continuă prin sisteme informatizate

Bunele practici ale altor sisteme de securitatea personalului includ ca parte a conceptului AFTERCARE, evaluarea continuă a personalului autorizat pentru acces la informații clasificate, acțiune al cărei scop este asigurarea încrederii și loialității acestora pe toată durata de valabilitate a documentelor de securitate. Dacă responsabilul de securitate primește un raport care pune în evidență o problemă de securitate, acest raport este trimis la structura centrală abilitată cu evaluarea și fundamentarea riscurilor de securitate, în vederea analizării oportunității menținerii sau retragerii documentelor de securitate. Rapoarte de evaluare continuă pot veni de la variate surse, precum poliție, instituții bancare, dar și rapoarte de verificare întocmite cu ocazia revalidării sau ridicării nivelului de acces.

Cu toate acestea, sursele nu pot acoperi toate aspectele care pot genera riscuri de securitate. Soluția este de a apela la șefii ierarhici și lucrători care, prin ceea ce văd și ceea ce aud, să raporteze toate aspectele cu potențial impact asupra securității naționale.

Pentru asigurarea că personalul autorizat pentru acces la informații clasificate rămâne de încredere și loial și după finalizarea verificărilor de securitate, legile, reglementările și procedurile specifice ar trebui să prevadă obligativitatea raportării de către lucrători și șefii acestora a tuturor comportamentelor observate care ar putea genera riscuri de securitate. Alerta declanșată de lucrători și șefi ar trebui să fie prima linie de apărare împotriva oricărei amenințări la adresa securității naționale.

Raportarea comportamentelor relevante din punct de vedere al securității, ar trebui să joace un rol cheie în evaluarea continuă a personalului autorizat pentru acces la informații clasificate.

2.3.2. Programe de asistență de securitate a personalului

Programele de asistență de securitate implementate deja în multe dintre statele membre NATO au la bază ideea că dinamica mediului poate conduce la situații în care o persoană să prezinte unele riscuri de securitate prin raportarea la elementele de incompatibilitate privind accesul la informații clasificate și, în aceste condiții, existența unor programe de asistență de securitate ar putea ajuta la un corect management al riscurilor de securitate.

Din punct de vedere economic, cu cât costurile legate de recrutarea, verificarea și pregătirea noilor angajați sunt mai crescute, cu atât pierderile generate de eliminarea din sistem a celor care devin incompatibili din rațiuni de securitate, sunt mai mari. Prin urmare, este logic că sub aspect economic, este preferabil să se investească în programe de asistență de securitate și oamenii să fie ajutați să depășească problemele, decât să se solicite înlocuirea acestora. În particular, pentru sistemul militar, este mult mai profitabil să se asigure retenția personalului, în condițiile în care, costurile legate de recrutare, verificare și instruire sunt mult mai accentuate datorită evoluției tehnologice.

Concluzii

Este evident că implementarea unui sistem mai performant de securitate a personalului nu se poate realiza decât prin consens la nivelul tuturor instituțiilor cu atribuții în domeniul securității naționale care să se materializeze în acțiuni concrete specifice.

Cele mai importante dintre acțiunile necesare care au fost validate prin utilizarea unor metode de cercetare științifică sunt următoarele:

- Amendarea legislației naționale din domeniu cu luarea în considerație a aspectelor menționate în paragraful 2.1;
- Elaborarea unui sistem de cuantificare a elementelor de incompatibilitate privind accesul la informații clasificate sub forma unui ghid de evaluare a riscurilor de securitate;
- Stabilirea unei liste a indicatorilor de contrainformații și securitate raportabili obligatoriu de către șefi și colegi, ca formă de monitorizare și evaluare continuă a personalului;
- Identificarea instituțiilor guvernamentale care dețin informații cu impact asupra stării de securitate și încheierea unor acorduri între acestea pentru schimbul de informații în sistem informatizat;
- Implementarea programelor de asistență de securitate pentru personalul care la un moment dat are probleme de securitate.

Dacă odată cu aceste acțiuni se fac și corecțiile rezultate din feed-back-urile de proces, există garanția că noul sistem va răspunde mult mai bine la provocările noului mediu de securitate.

Bibliografie>

- [1] GAO, DOD Personnel Clearances: *DOD Faces Multiple Challenges in Its Efforts to Improve Clearance Processes for Industry Personnel*, GAO-08-470T, Washington, D.C., Feb. 13, 2008.
- [2] DOD, *Key Factors for Reforming the Security Clearance Process*, GAO-08-776T/22.05.2008.
- [3] KENT S., CRAWFORD, Eric L. LANG, *Reporting of Counterintelligence and Security Indicators by Supervisors and Coworkers*, PERSEREC, 2005, Technical Report.
- [4] WOOD, S. Marshall Mies, JC 2003, *Improving supervisor and coworker*

- reporting of information of security concern.* Monterey, PERSEREC.
- [5] BICKERTON, R.L., *Employee assistance: A history in progress*, EAP Digest, 11.1, 1990.
- [6] SMITS, S.J., & Pace. L.A. (1992). *The investment approach to employee assistance programs*, Wetport, CT: Quorum Books.

MIJLOACE DE ASIGURARE A CALITĂȚII ÎN PROCESELE DE BAZĂ DIN DOMENIUL SECURITĂȚII PERSONALULUI

Petre PORADICI*

Efforts to reform personnel security clearance processes should consider, among other things, the most important key factor, quality in all clearance processes.

Building quality throughout the clearance process could promote positive outcomes. Concerns about the quality of investigative and adjudicative work underline why the government resources may be used to conduct duplicative investigations and adjudications.

1. Introducere

În conformitate cu legislația națională, securitatea personalului reprezintă ansamblul procedurilor de protecție care se aplică persoanelor care urmează să aibă acces, să dețină și să lucreze cu informații clasificate și are drept scop:

- a) să prevină accesul neautorizat al personalului la informații clasificate;
- b) să garanteze că informațiile clasificate sunt distribuite deținătorilor de documente de securitate, cu respectarea principiului „necesității de a cunoaște”;
- c) să conducă la identificarea persoanelor care, prin acțiunile sau inacțiunile lor, pot pune în pericol securitatea informațiilor clasificate.

Securitatea personalului se realizează prin *selecționarea, verificarea, avizarea, autorizarea și instruirea persoanelor care au acces la informații clasificate, revalidarea, controlul și retragerea documentelor de securitate.*

Totodată, cercetarea altor sisteme de securitate a personalului a evidențiat necesitatea implementării acelor mecanisme care să asigure încrederea în persoanele autorizate pentru acces la informații clasificate pe toată durata de valabilitate a documentelor de securitate, mecanisme care la rândul lor ar trebui să includă și pârghiile de asigurare a calității.

În consecință, un sistem mai performant de securitate a personalului presupune implementarea unui sistem de asigurare a calității în toate fazele procesului.

2. Modalități de implementare a sistemului de asigurare a calității în fazele determinante ale proceselor subsecvente domeniului securitatea personalului

Selecționarea personalului în vederea ocupării unei funcții prevăzute cu un anumit nivel de acces la informații clasificate pune în evidență un aspect deosebit de important, referitor la concordanța dintre nivelul de acces solicitat și *nivelul de acces real necesar îndeplinirii atribuțiilor funcției* (lista funcțiilor ce necesită acces la informații clasificate). Această cerință are un impact major, atât în cazul solicitării unui document de securitate care nu este strict necesar, cât și în cazul solicitării unui nivel de acces superior celui real necesar, ambele situații generând costuri și volum

* Comandor (r.)

de muncă (pentru investigațiile de securitate și evaluarea factorilor de risc) nejustificate.

Cercetări recente efectuate în S.U.A. pun în evidență faptul că, costurile asociate obținerii și menținerii unui document de securitate nivel TOP SECRET pentru o perioadă de 10 ani, sunt de circa 30 de ori mai mari decât cele pentru obținerea și menținerea unui document de securitate necesar accesului la informații de nivel SECRET pentru aceeași perioadă de timp, iar ridicarea nivelului de acces la informații clasificate de la SECRET la TOP SECRET, necesită un volum de muncă de investigare de circa 20 de ori mai mare.

Ca urmare, implementarea unui sistem de asigurare a calității în această fază presupune evaluarea pertinentă a concordanței dintre nivelul de acces real necesar îndeplinirii atribuțiilor funcționale și nivelul de acces prevăzut în lista funcțiilor, atât de către structurile de securitate cât și de către responsabilii de securitate din Autoritățile Desemnate de Securitate.

Verificarea, avizarea și autorizarea accesului la informații clasificate sunt procese complexe ale domeniului securității personalului care în principal vizează efectuarea verificărilor de securitate (investigația de vetting) și evaluarea și fundamentarea factorilor de risc privind accesul la informații clasificate.

Necesitatea implementării unui sistem de asigurare a calității în cele două faze distincte ale procesului de autorizare a accesului la informații clasificate rezidă atât din importanța, sensibilitatea și consecințele unor acțiuni sau decizii eronate în oricare dintre faze, cât și din dezideratul de optimizare a procesului în ansamblul său.

În prima fază, aceea a investigațiilor de securitate, sistemul de asigurare a calității presupune la nivelul Autorităților Desemnate de Securitate existența unor proceduri de asigurare a calității de natură să confirme următoarele elemente:

- Investigațiile de securitate se desfășoară în conformitate cu legislația în vigoare și în concordanță cu nivelul de acces solicitat

- Rapoartele de verificare, ca forme de finalizare a verificărilor de securitate, sunt transmise structurilor specializate în evaluarea și fundamentarea factorilor de risc și conțin toate elementele necesare unei evaluări pertinente a statutului de securitate a persoanei verificate, inclusiv acele probe valabile în justiție în cazul identificării unor elemente de incompatibilitate privind accesul la informații clasificate

- Personalul care efectuează investigații de securitate a fost pregătit și autorizat conform unor standarde profesionale unice la nivel național.

Ca metode de asigurare a calității ale căror rezultate s-au dovedit viabile în serviciile de securitate care le-au implementat, sunt recomandate următoarele:

1. Crearea unei structuri de asigurare a calității care, prin sondaj, și în baza unor eșantioane reprezentative, să reia investigațiile de securitate și să verifice toate elementele din investigațiile efectuate pentru persoanele din eșantioanele respective

2. Însoțirea neanunțată a investigatorilor și urmărirea modului în care desfășoară interviurile de securitate de către persoane cu experiență practică și putere de decizie

3. Contactarea, prin sondaj, a persoanelor care au dat relații despre

persoanele investigate și verificarea modului de acoperire a tuturor zonelor de interes din punct de vedere al securității, precum și a modului în care au fost tratate informațiile adverse în rapoartele de verificare.

Implementarea sistemului de asigurare a calității în cea de a doua fază a procesului de autorizare a accesului la informații clasificate (***evaluarea și fundamentarea riscurilor de securitate***), presupune utilizarea următoarelor instrumente:

- Instituirea unor proceduri de audit de proces, începând de la baza legală existentă (factorii de risc prevăzuți de lege, ghiduri de evaluare a factorilor de risc, etc.), până la modul de evaluare a riscurilor de securitate.
- Instituirea unei structuri care să reevalueze permanent baza legală de desfășurare a activităților de evaluare și fundamentare a factorilor de risc în baza feed-back-urilor de proces.
- Instituirea unei structuri însărcinată cu efectuarea prin sondaj a reevaluării și fundamentării riscurilor de securitate pentru un eșantion reprezentativ de persoane astfel încât eventualele neconformități să fie eliminate fără a produce efecte negative nici în planul securității nici în plan personal.

În sfârșit, **procesul de instruire** trebuie să înceapă cu instruirea personalului cu responsabilități în domeniul securității personalului iar aspectele legate de asigurarea calității acestui proces sunt îndeosebi legate de activitatea de certificare a instruirii.

Certificarea este procesul de determinare a capacității individului de a îndeplini criteriile stabilite prin standarde necesare pentru certificare. Acest proces poate avea loc în diferite modalități și poate fi efectuat de entități diferite (agenții/structuri cu responsabilități în domeniul securității, școli/instituții de învățământ, asociații profesionale, etc.). Toate procesele de certificare pretind candidaților să îndeplinească criteriile și standardele stabilite de autoritățile de certificare. Standardele de deprinderi sunt utile în stabilirea acestor criterii și standarde.

Certificarea profesiei este în general, atributul asociațiilor profesionale, a instituțiilor, a practicienilor, în baza experienței profesionale și a educației/formării anterioare.

Certificarea disciplinei este în mod uzual, atributul asociațiilor profesionale, a instituțiilor sau practicienilor care efectuează activități cu caracter tehnic (față de supervizori sau manageri), activitatea desfășurându-se în urma unei pregătiri și instruirii complete, dovedite cu documente justificative, corespunzător specificului disciplinei, a experienței, și a eficienței demonstrate în exercitarea atribuțiilor funcționale.

Certificarea deprinderilor pentru un lucrător se bazează pe cursuri de instruire complet absolvite, experiență în activitatea specifică, funcții specifice îndeplinite de-a lungul timpului, performanță dovedită prin testări periodice, etc. Cele mai comune forme de certificare a deprinderilor sunt date de certificarea pregătirii de bază și certificările testărilor periodice.

Uzual, certificarea se efectuează printr-un program de certificare care conține criteriile, standardele și procedurile de certificare pentru evaluarea candidaților eligibili. Programele de certificare definesc standardele de certificare, permit evaluarea competențelor candidaților în raport cu criteriile și standardele de certificare și certifică sau nu, candidații care îndeplinesc criteriile de eligibilitate.

Standardele de certificare sunt cote de nivel pe care candidații certificați trebuie să le atingă pentru fiecare dintre criteriile de certificare.

Atât criteriile, cât și standardele de certificare trebuie să răspundă următoarelor întrebări:

- Ce ar trebui să fie capabil să facă un lucrător certificat?
- Cât de bine ar trebui să facă?
- Ce cunoștințe și deprinderi ar trebui să dețină lucrătorul?

Rezultatul va fi un set de obiective ale instruirii care definesc ce anume trebuie să fie capabili să facă cei instruiți la finalizarea procesului de instruire, în termeni de sarcini specifice, condiții și standarde. Nu în ultimul rând, toate aceste aspecte trebuie circumscrise unor standarde de calitate specifice procesului de instruire.

Concluzii

Este evident că implementarea unui sistem de asigurare a calității în domeniul securității personalului nu se poate realiza decât prin consens la nivelul tuturor instituțiilor cu atribuții în domeniul securității naționale care, sub coordonarea Oficiului Registrului Național al Informațiilor Secrete de Stat, să se materializeze în acțiuni concrete specifice, respectiv:

- Elaborarea și implementarea politicilor de asigurare a calității în toate fazele subsecvente domeniului securității personalului
- Implementarea politicilor de educație de securitate în toate entitățile în care se vehiculează/gestionează informații clasificate, cu respectarea unor standarde de securitate specifice procesului educațional, mai ales în formarea personalului cu atribuții nemijlocite în domeniul securității.

Bibliografie:

- [1] DOD, “*Key Factors for Reforming the Security Clearance Process*” - GAO-08-776T/22.05.2008.
- [2] MARSHALL-Mies, J.C., LUPTON. T.B. & FISCHER, L.F. *Review of (ISC)2 training and certification programs to inform the development of a model for certifying security professionals. (Interim Report)*. Monterey, CA: Defense Personnel Security Research Center, 2003.
- [3] TIPPIT, J.D., & Rizzoli, *A study of professional development programs*. Foster City, CA, The Tippit Group, 2002.

INDEX DE AUTORI

- ANDREESCU, Anghel, 393
ANTONESCU, Mădălina, 186, 216
APETROAIE, Cristina Maria, 230
ARGHIRESCU, Marius, 168
BACȘIȘ, Marian, 264
BANCIU, Maria Cristina, 281
BOBOC, Victor, 181
BOGDAN, Vasile, 307
BRABOVEANU, Mioara, 82
COVATARIU, Cosmina, 74
COTIUGĂ, Gheorghe, 239
DIACONU, Florin, 314
DUMITRU, Marin, 324
DUMITRU, Ana-Maria-Raluca, 324
FRUNZETI, Dan, 402
HOARĂ, Mihaela, 295, 302
ILIE, Adrian Florentin, 11, 17
IONESCU, Cornel, 22
IONESCU, Ion, 168
ISPAS, Lucian, 245
ISTRĂTESCU, Anelis-Vanina, 348
ÎMPĂRATU, Ștefan-Gheorghe, 239
JALO, Victor, 168
LĂZĂRESCU, Sorin, 393
LUNGU, Antonel, 421
MĂRGĂRIT, Iulian, 365
MIHAI, Sorin, 65
MIHALACHE, Sorin Marius, 417
MIHALACHE, Ovidiu, 28
MITOCARU, Valentin, 34
MOLDOVAN, Nicușor, 368
MOLDOVAN, Amelia-Mariana, 368
MOLDOVEANU, Silviu Gabriel, 42
MUSCAN, Marina, 51
MUSTAȚĂ, Marinel Adi, 59
NĂBÂRJOIU, Neculae, 89
NICA, Noris, 378
PAHONȚU, Alin, 65
PARASCHIVU, Constantin, 230
PETRAȘUC, Ioan Nicolae, 74
PETRESCU, Marius, 82, 89
PETRIU, Lăcrămioara, 95
POPESCU, Ciprian, 109, 116
PRICOPI, Marius, 124
RADU, Nicolae, 393, 402
ROTARU, Petre-Marius, 411
SEMCU, Adrian Emanuil, 132
SLĂMNOIU, Georgică, 177
STAN, Ion, 142
STOICOVICI, Maria, 152
ȘTEFANACHI, Bogdan, 284
TATU, Alexandru, 160
TEODORESCU, Constantin, 168
TOMOIALĂ, Marius-Gabriel, 239
TROANȚĂ, Teodor Dragoș, 176
VOLOȘIN, Andryi, 252